

CONFERENCE BOOK

ICSAS
4. ULUSLARARASI
SOSYAL VE BEŞERİ
BİLİMLER KONGRESİ

10 - 12 Ocak 2025
İzmir

YÜZYÜZE ve ONLINE

Önemli Tarihler
Son Başvuru : 5 Ocak 2025
Kitap Yayın Tarihi : 25 Şubat 2025

ICSAS ACADEMY
www.icsasconferences.org

ISBN: 978-625-5962-16-4

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND
SOCIAL SCIENCES
JANUARY 10 - 12, 2025
IZMIR

CONGRESS ORGANIZING BOARD

Head of Conference: Assoc. Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi
Head of Organizing Board: Assis. Prof. Dr. Gültekin Gürçay

Organizing Committee Members:

Prof. Dr. Başak Hanedan
Prof. Dr. Naile Bilgili
Prof. Dr. Hülya Çiçek
Prof. Dr. Ali Bilgili
Prof. Dr. Hajar Huseynova
Prof. Dr. Dwi Sulisworo
Prof. Zain Musa
Prof. Dr. Sameer Jain
Prof. Dr. Yakup Babayev
Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari
Assoc. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərəfxan oğlu
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat Baran
Assoc. Prof. Dody Hartanto
Assoc. Prof. Dr. Rungchacadaporn
Assoc. Prof. Nazile Abdullazade
Assoc. Prof. Dr. Feran Aşur
Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti
Assoc. Prof. Ivaylo Staykov
Assist. Prof. Ihwan Ghazali
Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini Heydarlou
Dr. Gültekin Gürçay
Aynurə Əliyeva
Amaneh Manafidizaji

Edited By
PROF. DR. SAMEER JAIN

CONFERENCE ID

ICSAS 4TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES

DATE – PLACE

**JANUARY 10 - 12, 2025
IZMIR**

ORGANIZATION

**Academy Global Conferences & Journals
ICSAS Academy**

PARTICIPATING COUNTRIES

Turkey- China – Uganda- Brazil - Sierra Leone – China – Ghana- South Korea- Nigeria –
Kuwait- Egypt- Portugal- Zimbabwe- Mozambique – Kenya- Sudan- Jordan- Argentina-
Vietnam- Pakistan- Algeria – *Cameroon*- Senegal – Greece – India- Kosovo -

PERCENTAGE OF PRESENTATION

More than 50 % of papers have been presented by foreigner participants.

In the conference 48 papers presented by participants from Turkey and 62 papers from other countries.

Members of the organizing committees of the conference perform their duties with an "official assignment letter"

All rights of this book belong to Academy Global Publishing House

Without permission can't be duplicate or copied.

Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.

Academy Global–2025 ©

Issued: 25. 02.2025

ISBN: 978-625-5962-16-4

Scientific & Review Committee

- Prof. Dr. Ali BILGILI – Türkiye
Prof. Dr. Naile BİLGİLİ – Türkiye
Prof. Dr. Başak HANEDAN – Türkiye
Prof. Dr. Hülya Çiçek KANBUR – Türkiye
Prof. Dr. Emine KOCA – Türkiye
Prof. Dr. Fatma KOÇ – Türkiye
Prof. Dr. Bülent KURTİŞOĞLU – Türkiye
Prof. Dr. Hajar Huseynova – Azerbaijan
Prof. Dr. Dwi SULISWORO – Indonesia
Prof. Dr. Natalia LATYGINA – Ukraina
Prof. Dr. Yunir ABDRAHIMOV – Russia
Prof. Muntazir MEHDI – Pakistan
Prof. Dr. Raihan YUSOPH – Philippines
Prof. Dr. Akbar VALADBİGİ – Iran
Prof. Dr. F. Oben ÜRÜ – Türkiye
Prof. Dr. T.Venkat Narayana RAO – India
Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ – Türkiye
Prof. Dr. Mustafa BAYRAM – Türkiye
Prof. Dr. Saim Zeki BOSTAN – Türkiye
Prof. Dr. Hyeonjin Lee – China
Assoc. Prof. Dr. Abdulsemet AYDIN – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat BARAN - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Dilorom HAMROEVA - Ozbekistan
Assoc. Prof. Dr. Abbas GHAFARI – Iran
Assoc. Prof. Dr. Yeliz ÇAKIR SAHİLLİ - Türkiye
Assoc. Prof. Ivaylo STAYKOV - Bulgaria
Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti – Indonesia
Assoc. Prof. Dr. Ümit AYATA – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Okan SARIGÖZ – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Eda BOZKURT – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Ahmet TOPAL – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Kırbaş – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Mesut Bulut – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Fahriye Emgili – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Sandeep GUPTA – India
Assoc. Prof. Dr. Veysel PARLAK – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Mahmut İSLAMOĞLU – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Nazile Abdullazade – Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Tamer Turgut - Türkiye
Assist. Prof. Dr. Göksel ULAY – Türkiye
Assist. Prof. K. R. PADMA – India
Assist. Prof. Dr. Omid AFGHAN - Afghanistan
Assist. Prof. Dr. Maha Hamdan ALANAZİ - Saudi Arabia
Assist. Prof. Dr. Dzhakipbek Altaevich ALTAYEV - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Amina Salihi BAYERO – Nigeria
Assist. Prof. Dr. Baurcan BOTAKARAEV - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Ahmad Sharif FAKHEER - Jordania
Assist. Prof. Dr. Gültekin GÜRÇAY – Türkiye

Assist. Prof. Dr. Dody HARTANTO - Indonesia
Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini HEYDALOU – Iran
Assist. Prof. Dr. Bazarhan İMANGALIYEVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Keles Nurmaşılı JAYLIBAY - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Mamatkuli JURAYEV – Uzbekistan
Assist. Prof. Dr. Kalemkas KALIBAEVA – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Bouaraour KAMEL – Algeria
Assist. Prof. Dr. Alia R. MASALIIMOVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Amanbay MOLDIBAEV - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Ayslu B. SARSEKENOVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Bhumika SHARMA - India
Assist. Prof. Dr. Gulşat ŞUGAYEVA – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. K.A. TLEUBERGENOVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA – Kirgizia
Assist. Prof. Dr. Hoang Anh TUAN - Vietnam
Assist. Prof. Dr. Botagul TURGUNBAEVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Dinarakhan TURSUNALIJEVA - Kirgizia
Assist. Prof. Dr. Yang ZITONG – China
Assist. Prof. Dr. Gulmira ABDİRASULOVA – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Imran Latif Saifi – South Africa
Assist. Prof. Dr. Zohaib Hassan Sain – Pakistan
Assist. Prof. Dr. Murat GENÇ – Türkiye
Assist. Prof. Dr. Monisa Qadiri – India
Assist. Prof. Dr. Vaiva BALCIUNIENE – Lithuania
Assist. Prof. Dr. Meltem AVAN – Türkiye
Aynurə Əliyeva - Azerbaijan
Sonali MALHOTRA - India

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Dekanlığı

Sayı : E-99771277-100-422356
Konu : Eğitim - Öğretim İşleri (Genel)

26.09.2023

Sayın Doç. Dr. Feran AŞUR

İlgi : 20.09.2023 tarihli, 30097411-100-419400 sayılı yazınız.

Academy Global Conferens & Journals tarafından yapılan kongrelerin düzenleme kurulunda görevlendirilmeniz Dekanlığımızca uygun bulunmuştur.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Şevket ALP
Dekan

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu :BSRZ65ADS8 Pin Kodu :87362

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=4575&eD=BSRZ65ADS8&eS=422356>

Adres:Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlüğü Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

Dekanlığı Zeve Kampüsü 65080 Tuşba/VAN

Telefon No:+90 432 2251701-04 / +90 4445065 Faks No:+90 432 4865413

e-Posta:rektorluk@yyu.edu.tr İnternet Adresi:<http://www.yyu.edu.tr>

Bilgi için: Fatma TUNÇER

Unvanı: Bilgisayar İşletmeni

Tel No: 21112

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND
SOCIAL SCIENCES
ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
ICSAS 3RD INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
January 10 - 12, 2025
IZMIR

Kongre Bağlantı Linki :

Join Zoom Meeting

<https://us06web.zoom.us/j/88571518350?pwd=fOYazCWBmbAiWrHygjKSjkbbSvotfd.1>

Meeting ID: 885 7151 8350

Passcode: 202224

ÖNEMLİ AÇIKLAMA (Lütfen okuyunuz)

- ZOOM bağlantısı için yukarıda verilen bağlantıyı veya yine yukarıda verilen giriş bilgilerini kullanabilirsiniz.
- Oturum içerisinde en KIDEMLİ olan moderator olarak seçilir. Moderatörün oturum düzenini gözetmesi, akademisyen adaylarını yönlendirmesi beklenmektedir.
- Oturuma bağlanmadan önce Salon numaranızı adınızın önüne aşağıdaki gibi ekleyiniz. Bu sayede kongre açılışında beklemeden oturumlarınıza gönderilebileceksiniz. Ör. 5 Ahmet Ahmetoglu
- Sunum süresi 10 dakikadır. Bu sürenin aşılmamasını moderatörler temin edecektir.
- Sunum sonrası 5 dakikayı geçmeyen soru-cevap, tartışma süresi verilmektedir.
- Sunumlar TÜRKÇE veya İNGİLİZCE yapılabilmektedir.
- Kameralar, oturum süresince toplam % 70 oranında açık olmak zorundadır.
- Sunum yapan katılımcının kamerası açık olmak zorundadır.
- Sunum yapmak zorunludur. Herhangi bir nedenle sunum yapmamış olan katılımcıya sertifika verilmesi ve çalışmasının yayınlanması söz konusu olamaz.
- Katılımcı, kendi oturumda, oturum bitene kadar bulunmak zorundadır.
- Katılımcıların kendi oturumları dışındaki oturumlara katılma zorunluluğu yoktur.
- ZOOM platformunun kapasite sınırı nedeniyle, DİNLEYİCİ, sadece kapasite izin verdiği sürece kabul edilebilmektedir.

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID instead of “Meeting ID or Personal Link Name” and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on **at least %70** of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.
- Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES January 10 - 12, 2025 İZMİR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	Dr. Öğr. Üyesi Fatih KUTLUER	1	GENOTOXICITY INDUCED BY THE HERBICIDE ALACHLOR IN ALLIUM CEPA (ONION)	Dr. Selin SİPAHİ KULOĞLU Prof. Dr. Kültiğin ÇAVUŞOĞLU Prof. Dr. Emine YALÇIN
		2	INVESTIGATION OF BIOCHEMICAL TOXICITY INDUCED BY ETHIRIMOL FUNGICIDE IN ALLIUM CEPA (ONION)	Dr. Selin SİPAHİ KULOĞLU Prof. Dr. Emine YALÇIN Prof. Dr. Kültiğin ÇAVUŞOĞLU
		3	GENOTOXICITY INDUCED BY TRALOMETHRIN INSECTICIDE IN ALLIUM CEPA (ONION)	Arş. Gör. Hüseyin YILMAZ Prof. Dr. Kültiğin ÇAVUŞOĞLU Prof. Dr. Emine YALÇIN
		4	MERISTEMATIC CELL DAMAGE CAUSED BY METOSULAM HERBICIDE IN ALLIUM CEPA (ONION)	Arş. Gör. Hüseyin YILMAZ Prof. Dr. Emine YALÇIN Prof. Dr. Kültiğin ÇAVUŞOĞLU
		5	GENOTOXICITY INDUCED BY CYANAZINE HERBICIDE IN ALLIUM CEPA (ONION)	Uzman Biyolog Onur SARSAR Prof. Dr. Kültiğin ÇAVUŞOĞLU Prof. Dr. Emine YALÇIN
		6	INVESTIGATION OF BIOCHEMICAL TOXICITY INDUCED BY FENTHION INSECTICIDE IN ALLIUM CEPA (ONION)	Uzman Biyolog Onur SARSAR Prof. Dr. Emine YALÇIN Prof. Dr. Kültiğin ÇAVUŞOĞLU
		7	BIOCHEMICAL TOXICITY INDUCED BY TOLYLFLUANİD FUNGICIDE : A BIOINDICATOR STUDY	Dr. İlknur GÜÇ Prof. Dr. Emine YALÇIN Prof. Dr. Kültiğin ÇAVUŞOĞLU
		8	GENOTOXIC EFFECTS INDUCED BY HEPTACHLOR INSECTICIDE	Dr. İlknur GÜÇ Prof. Dr. Kültiğin ÇAVUŞOĞLU Prof. Dr. Emine YALÇIN
		9	EVALUATION OF IN-VIVO DINOCAP GENOTOXICITY BY MICRONUCLEUS, MITOTIC INDEX AND CHROMOSOMAL ABNORMALITY ASSAYS	Dr. Öğr. Üyesi Fatih KUTLUER Prof. Dr. Kültiğin ÇAVUŞOĞLU Prof. Dr. Emine YALÇIN
		10	DOSE-DEPENDENT INCREASED MERISTEMATIC CELL DAMAGE BY LINDANE EXPOSURE	Dr. Öğr. Üyesi Fatih KUTLUER Prof. Dr. Emine YALÇIN Prof. Dr. Kültiğin ÇAVUŞOĞLU
		11	INVESTIGATION OF BIOCHEMICAL TOXICITY INDUCED BY TETRADIFON ACARICIDE IN ALLIUM CEPA (ONION)	Uzman Biyolog Zeynep Şule TOPATAN Prof. Dr. Emine YALÇIN Prof. Dr. Kültiğin ÇAVUŞOĞLU
		12	PROTECTIVE ROLE OF GINKGO BILOBA L. LEAF EXTRACT AGAINST GLYPHOSATE-INDUCED DNA DAMAGE IN SWISS ALBINO MICE: COMET ASSAY	Uzman Biyolog Zeynep Şule TOPATAN Prof. Dr. Kültiğin ÇAVUŞOĞLU Prof. Dr. Emine YALÇIN

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES January 10 - 12, 2025 İZMİR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	Arş. Gör. Dr., Engin AŞLAR	1	SONOBOY İÇİN PARAŞÜT TASARIMI VE GÖVDEYE BAĞLANTISININ İNCELENMESİ	Yusuf Berkay DAĞLI Prof. Dr. Haluk EROL
		2	THERMOLUMINESCENCE RESPONSE OF LiF:Mg,Ti CRYSTALS FOR HIGH RADIATION DOSES (~kGy)	Arş. Gör. Dr., Engin AŞLAR
		3	TEKSTİL SEKTÖRÜNDE GÖRÜNTÜ İŞLEME	Makine Mühendisi, ALİ KAAN KARA Doç. Dr., ŞAHİN YAVUZ
		4	INVESTIGATION AND ANALYSIS OF ELECTROMECHANICAL PROPERTIES OF CARBON-FIBER REINFORCED POLYMERS	Res. Asst., MUSTAFA KEMAL ACAR ASSIST. PROF. PEYMAN LAHE MOTLAGH
		5	Sensitivity to Conceptually Identify Greenhouse Gases in Turkey	Dr, SERTAÇ ATABEY Dr. Öğr. Üyesi, ZEYNEP AYKAÇ Prof. Dr. ZEYNEL FUAT TOPRAK
		6	PERFORMANCE AND ECONOMIC COMPARISON OF ORGANIC RANKINE CYCLE AND RANKINE CYCLE FOR WASTE HEAT RECOVERY	Res. Asst. Burak IŞIK Res. Asst. Erdem BAYDIR Prof. Dr. Alp Er Ş. KONUKMAN

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES January 10 - 12, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	Assistant Professor, İnci Cerit	1	TÜRKİYE SERA SEBZECİLİĞİNDE TUZ STRESİ VE PGPR'NİN ROLÜ	Dr. Yadigar Leyla DOĞAN
		2	TOXICOLOGICAL ASSESSMENT OF QUANTUM DOTS DERIVED FROM SEAFOOD IN BIOMATERIAL APPLICATIONS: A SUSTAINABLE AND SAFE APPROACH	Dr. Övgü GENCER
		3	TARIMDA YENİLENEBİLİR ENERJİ KULLANIMINA TEHDİTLER VE ÖNLEMLER	Prof.Dr. Hasan Hüseyin ÖZTÜRK Dr. Hasan Kaan KÜÇÜKERDEM Dr. Ümran ATAY
		4	TARIMSAL ÜRETİMDE ENERJİ VERİMLİLİĞİNİN ARTIRILMASI	Prof.Dr. Hasan Hüseyin ÖZTÜRK Dr. Hasan Kaan KÜÇÜKERDEM Dr. Ümran ATAY
		5	STORAGE STABILITY OF LYCOPENE ENCAPSULATED IN YEAST CELLS	Assistant Professor, İnci Cerit
		6		

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES January 10 - 12, 2025 İZMİR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	Hemşire Zeynep SOYTÜRK	1	SURGICAL PAIN MANAGEMENT AND COMPLEMENTARY HEALTH PRACTICES APPLIED BY NURSES: A SYSTEMATIC REVIEW	Hemşire Zeynep SOYTÜRK Doç.Dr.Şenay KARADAĞ ARLI
		2	POSTPARTUM DÖNEM CİNSEL SAĞLIK SORUNLARI	YL. Öğr. EDANUR KESİKBAS YL. Öğr. EBRU SOLAK Doç. Dr. YASEMİN HAMLACI BAŞKAYA
		3	INVESTIGATION OF THE SIRE1 RETROTRANSPOSON IN THE WALNUT GENOME	ASEL ABCALİEVA Prof. Dr. SEVGİ MARAKLI Dr. Öğr. Üyesi YILMAZ KAYA
		4	Chemical Synthesis and Electrochemical Polymerization of 2,7-Disubstituted Carbazoles	Graduate Student, Selenay KARAMEŞE Doç. Dr. Kamuran GÖRGÜN Prof. Dr. Evrim HÜR

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES January 10 - 12, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	Prof. Dr. ARZU ÖZEN YAVUZ	1	GÖRÜNMEZ KENTLERDEN DİJİTAL ŞEHİRLERE: FİLLİDE’NİN EKFRASİSLE YENİDEN İNŞASI	Yüksek Lisans Öğrencisi BEYZA ÖZYAMAN Prof. Dr. ARZU ÖZEN YAVUZ
		2	YAPAY ZEKÂ ARAÇLARI İLE EDEBİYATTAN TASARIMA: ZİRMA KENTİ’NİN GÖRSELLEŞTİRİLMESİ	Yüksek Lisans Öğrencisi, ESRA İPEK AĞBUĞA Prof. Dr. ARZU ÖZEN YAVUZ
		3	Metin ve Görsellik Arasında Bir Dönüşüm: Üretken Yapay Zekâ Araçları ile Eutropia’yı Yeniden Tasvir Etme	Yüksek Lisans- Gözde Beyza KARTAL Prof. Dr. ARZU ÖZEN YAVUZ
		4	ARMİLLA KENTİ ÜZERİNDEN YAPAY ZEKÂ ARAÇLARININ İNCELENMESİ	Yüksek Lisans Öğrencisi, ELİF FEYZA ÖPÖZ Prof. Dr. ARZU ÖZEN YAVUZ

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES January 10 - 12, 2025 İZMİR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	Doç. Dr. Tuğçe KALEFETOĞLU MACAR	1	INVESTIGATION OF BIOCHEMICAL TOXICITY INDUCED BY PHOSALONE INSECTICIDE IN ALLIUM CEPA (ONION)	Doç. Dr. Tuğçe KALEFETOĞLU MACAR Doç. Dr. Oksal MACAR Doç. Dr. Ali ACAR
		2	EXAMINATION OF IMAZAPYR HERBICIDE-INDUCED GENOTOXICITY IN ALLIUM CEPA (ONION)	Doç. Dr. Tuğçe KALEFETOĞLU MACAR Doç. Dr. Oksal MACAR Doç. Dr. Ali ACAR
		3	GENOTOXICITY INDUCED BY DICHLORVOS INSECTICIDE IN ALLIUM CEPA (ONION)	Doç. Dr. Oksal MACAR Doç. Dr. Tuğçe KALEFETOĞLU MACAR Doç. Dr. Ali ACAR
		4	MERISTEMATIC CELL DAMAGE CAUSED BY FENARIMOL FUNGICIDE IN ALLIUM CEPA (ONION)	Doç. Dr. Oksal MACAR Doç. Dr. Tuğçe KALEFETOĞLU MACAR Doç. Dr. Ali ACAR
		5	GENOTOXICITY ASSESSMENT OF DICLOFOP-METHYL PESTICIDE WITH COMET ASSAY	Assoc. Prof. Dr. Ali ACAR Assoc. Prof. Dr. Tuğçe KALEFETOĞLU MACAR Assoc. Prof. Dr. Oksal MACAR
		6	ASSESSMENT OF GENOTOXIC IMPACT OF THE ABAMECTIN PESTICIDE THROUGH COMET ASSAY	Assoc. Prof. Dr. Ali ACAR Assoc. Prof. Dr. Oksal MACAR Assoc. Prof. Dr. Tuğçe KALEFETOĞLU MACAR
		7	Evaluation of the Protective Potential of Xanthoria parietina Lichen Extract Against H ₂ O ₂ -Induced Cytotoxicity in L929 Cell Line by Comet Assay	Yüksek Lisans Öğrencisi, BEYZA NUR TANDOĞAN Prof. Dr., DİLEK PANDIR Öğr. Gör. Dr., MEHMET ÜNSAL BARAK Yüksek Lisans Öğrencisi, İLAYDA ÜNAL
		8	Investigation of the Apoptotic Effects of Acetamidrid and the Protective Potential of Sodium Selenite in HT-29 Cell Line Using Apoptosis Assays	Yüksek Lisans Öğrencisi, BEYZA NUR TANDOĞAN Prof. Dr., DİLEK PANDIR

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES January 10 - 12, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	Prof. Dr. Ahmet AKIN	1	CONFLICT OF RESPONSIBILITY SHARING IN CHILD REARING	Prof. Dr. Ahmet AKIN Yüksek Lisans Öğrencisi, Sibel BÜLBÜL DEŞAT
		2	AUTHORITY BETWEEN SPOUSES SCALE: A VALIDITY AND RELIABILITY STUDY	Prof. Dr. Ahmet AKIN Yüksek Lisans Öğrencisi, Elif ASLAN
		3	PARENTAL ACCESSIBILITY SCALE FOR ADOLESCENTS: VALIDITY AND RELIABILITY STUDY	Prof. Dr. Ahmet AKIN Yüksek Lisans Öğrencisi, Merve DÜMDÜZ
		4	SOCIAL ISOLATION SCALE DURING MOTHERHOOD: VALIDITY AND RELIABILITY STUDY	Prof. Dr. Ahmet AKIN Yüksek Lisans Öğrencisi, Ayşe ÖZKAN
		5	INTERVENTION OF THE ROOT FAMILY IN MARRIAGE: A VALIDITY AND RELIABILITY STUDY	Prof. Dr. Ahmet AKIN Yüksek Lisans Öğrencisi Elif Sena AKDENİZ

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES January 10 - 12, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	Sofia Petrovic	1	EXPERIMENTAL ANALYSIS OF FIRE-RESISTANCE IN ECO-FRIENDLY CORRUGATED SANDWICH PANELS	Dr. Haruto Tanaka, Dr. Amina Sayeed
		2	IMPACT OF PHYSICAL TRAINING PROGRAMS ON BONE DIMENSIONS IN FEMALE UNIVERSITY STUDENTS	Aisha Rahman, Imran Yousaf
		3	INTERPLAY BETWEEN EXERCISE AND DIET ON NEUROCOGNITIVE FUNCTIONS	Sofia Ibrahim, Kareem Hassan
		4	SPORTS AS A CATALYST FOR COMMUNITY HEALTH IMPROVEMENT	Dr. Tobias Richter, Lena Fischer
		5	IMPROVING SWIMMING PEDAGOGY THROUGH SEQUENTIAL TEACHING MODELS	Maria Fernandez, Luis Oliveira
		6	RELATIONSHIP BETWEEN ATHLETE SATISFACTION AND TEAM DYNAMICS	Renata Kovacs, Balázs Tóth
		7	EFFECTS OF RESISTANCE TRAINING ON GROWTH PARAMETERS IN EUROPEAN MALE TEENS	Sofia Petrovic
		8	MINDFULNESS MEDITATION AS A TOOL FOR ADOLESCENT MENTAL WELL-BEING: A STUDY ON STRESS REDUCTION	Chen Xia, Wang Li, Nguyen Thi Hoa, Bui Minh An

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES January 10 - 12, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	Prof. Dr. Hassan Rashid,	1	ERGONOMIC ENHANCEMENTS FOR OPTIMIZED CYCLING PERFORMANCE IN NON-PROFESSIONAL ATHLETES	Haruto Tanaka, Lin Yu, Li Wei
		2	THE ROLE OF DYNAMIC MOTOR ACTIVITIES IN PRESCHOOLERS' HOLISTIC DEVELOPMENT	Fatoumata Diop, Ibrahim Keita
		3	THE EFFECT OF CONSTRAINTS ON SOCCER PERFORMANCE: A STUDY OF NCAA DIVISION II ATHLETES	Pedro Silva, Grace Chukwuma
		4	IMPACT OF COLLEGE ATHLETIC SUCCESS ON FUNDING AND STUDENT OUTCOMES	Prof. Dr. Hassan Rashid, Dr. Amira El-Masri
		5	BIOMECHANICAL IMPACT OF MEDIAL CUNEIFORM ABNORMALITIES ON GAIT DYNAMICS	Asmaa Khalid, Omar Al-Farouq, Layla Hassan
		6	MACHINE LEARNING-BASED STRATEGIES FOR SOCCER PLAYER INJURY PREVENTION	Dr. Leonardo Oliveira, Dr. Sofia Martinez
		7	QUANTITATIVE ASSESSMENT OF NFL OFFENSIVE LINEMAN PERFORMANCE	Youssef Abdalla, Ahmed Idris, Fatima Elhadi
		8	PREDICTIVE MODELS FOR SUCCESSFUL BASKETBALL SHOTS USING MULTIAGENT DATA	Liu Zhang, Ming Wei, Jia Yao

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES January 10 - 12, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	Dr. Thandiwe Nkosi,	1	EXPLORING EXERCISE MOTIVATION AMONG HEALTH STUDENTS IN GHANA	Dr. Ama Opoku, Kojo Mensah
		2	LEISURE ACTIVITIES AND WELL-BEING IN NURSING STUDENTS: A CROSS-CULTURAL PERSPECTIVE	Dr. Pedro Lima, Maria Fernanda Ribeiro
		3	NURSING STUDENTS' EXPERIENCES IN MATERNAL HEALTH PRACTICE	Dr. Thandiwe Nkosi, Sipho Mahlangu
		4	ENHANCING CRITICAL THINKING IN NURSING EDUCATION THROUGH STRATEGIC CURRICULUM DESIGN	Ana de Sousa Hassan Youssouf
		5	RELAXATION STRATEGIES TO REDUCE ANXIETY AMONG NURSING STUDENTS IN CLINICAL SETTINGS	Kwame Mensah
		6	IDENTIFYING LEGIONELLA CONTAMINATION IN WATER SYSTEMS: A PCR-BASED STUDY IN TROPICAL REGIONS	Ahmed Yusuf Mei Xiu
		7	DEVELOPING LEADERSHIP SKILLS IN NURSING STUDENTS THROUGH PARTICIPATORY TRAINING PROGRAMS	Maria Gomes, Nhlanhla Sithole, Noriko Saito
		8	ASSESSING DIGITAL COMPETENCIES AMONG NURSING STUDENTS IN A GLOBALIZED ERA	Fatima Abubakar, Wei Ling Chen

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES January 10 - 12, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	Adeola Ogunleye	1	PROMOTING CRITICAL THINKING IN NURSING EDUCATION THROUGH INNOVATIVE PEDAGOGY	João Pereira, Emily Ncube
		2	CULTURAL INFLUENCES ON PATIENT PAIN MANAGEMENT IN MULTINATIONAL HEALTHCARE SETTINGS	Adeola Ogunleye , Katarina Schmidt
		3	ENHANCING MEDICATION ADMINISTRATION SKILLS THROUGH VIRTUAL SIMULATION IN NURSING EDUCATION	Binta Jallow, Li Wei
		4	PROMOTING CRITICAL THINKING SKILLS IN NURSING STUDENTS THROUGH AN INNOVATIVE PEDAGOGICAL FRAMEWORK	Clara Otieno, Arif Rahman,
		5	RELAXATION TRAINING AND ITS ROLE IN REDUCING ANXIETY AMONG CLINICAL NURSING STUDENTS	Fatima Jameel,
		6	MONITORING LEGIONELLA CONTAMINATION IN MEDICAL FACILITIES USING ADVANCED PCR METHODS	Eunmi Park Yusuf Abdi,
		7	EFFECTS OF COVID-19 VARIANTS ON ATHLETIC PERFORMANCE AND RECOVERY STRATEGIES	Adama Konaté,

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES January 10 - 12, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	Isabella Ferreira	1	TEMPERATURE OPTIMIZATION FOR COLD-WATER IMMERSION RECOVERY IN SWIMMERS	Isabella Ferreira Lin Zhang
		2	DESIGNING INTERACTIVE MODULES FOR PERIOPERATIVE NURSING EDUCATION: A PEDAGOGICAL APPROACH	Jin Ho Park, Fatima Adeyemi
		3	IMPLEMENTING IRT MODELS TO ENHANCE ASSESSMENT ACCURACY IN NURSING EDUCATION	Tariq Hussein, Sun-Young Kim
		4	EXPLORING THE CHALLENGES AND SUPPORT ROLES OF CLINICAL PRECEPTORS IN NURSING EDUCATION	Nyasha Mugabe, Ahmed Benkacem
		5	INTEGRATING NUTRITIONAL INTERVENTIONS INTO CARE PLANS FOR PEDIATRIC CANCER PATIENTS	Ying Hua Zhang, Carolina Borges
		6	IMPACT OF HEALTH PROMOTION INTERVENTIONS ON FEMALE INMATES IN VIETNAMESE CORRECTIONAL FACILITIES	Linh Tran, Sofia Almeida
		7	FOSTERING EFFECTIVE NURSE LEADERSHIP IN CHALLENGING HEALTHCARE CONTEXTS	Hassan Karim, Thandiwe Ndlovu
		8	RESILIENCE AND COPING MECHANISMS AMONG HEMODIALYSIS PATIENTS IN RURAL COMMUNITIES	Maria Beatriz Gomes, Diego A. Pereira, Thandiwe Khumalo
		9	PHYSIOLOGICAL PROFILES OF TOP ETHIOPIAN DISTANCE RUNNERS: A COMPARATIVE STUDY	Ibrahim Buba,

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES January 10 - 12, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	Dr. Mariana López,	1	STANDARDIZING NURSING PROTOCOLS FOR PEDIATRIC ORAL CARE IN MALAWI	Dr. Chisomo Banda, Dr. Mercy Nyirenda
		2	HIGH-FIDELITY SIMULATION AS A TOOL FOR INTERPROFESSIONAL EDUCATION IN SOUTH AFRICA	E. Sithole, T. Nkosi, M. Mkhize, L. Dlamini, J. Phakathi
		3	YOGA AS A THERAPEUTIC INTERVENTION FOR CHILDREN WITH CANCER IN GHANA	Assist. Prof. Dr. Nana Akua Mensah
		4	PSYCHOSOCIAL FACTORS INFLUENCING SOCIAL DYSFUNCTION IN SCHIZOPHRENIA PATIENTS IN MEXICO	Dr. Mariana López, Dr. Juan García, Dr. Karla Sánchez
		5	COMPARATIVE STUDY OF CARDIO-RESPIRATORY EFFICIENCY AMONG SWIMMERS AND SPRINTERS	John Mwangi, Zhang Wei
		6	THE CHALLENGE OF MANAGING INTRAMURAL SPORTS IN SECONDARY SCHOOLS: A CASE STUDY FROM LAGOS, NIGERIA	Abdul Malik Adeyemi, Chijioke Okwara
		7	IMPACT OF NUTRITIONAL INTAKE ON MUSCLE DEVELOPMENT IN RESISTANCE TRAINING: A FOCUS ON PROTEINS AND CARBOHYDRATES	Nguyen Thi Lan, Ahmad Kamal
		8	AERODYNAMIC INTERACTIONS IN TEAM PURSUIT SPEED SKATING: INSIGHT FROM WIND TUNNEL TESTING	Lars Svensson, Hana Nguyen
		9	THE IMPACT OF FOOTBALL CLUB JERSEYS ON FAN LOYALTY AMONG NIGERIAN YOUTH	Abiola Adedeji, Mohamed Faris

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES January 10 - 12, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	Assoc. Prof. Dr. Carlos Silva,	1	OPTIMIZING PERFORMANCE IN JUDO FOR VISUALLY IMPAIRED ATHLETES: AN AHP APPROACH	Assoc. Prof. Dr. Carlos Silva, Dr. Marta Lopez
		2	PHYSICAL EXERCISE AND ITS IMPACT ON CHEMERIN AND MYOSTATIN LEVELS IN ATHLETES	Lara Gomez
		3	IMPROVEMENTS IN PERFORMANCE MODELS OF COMPRESSORS UNDER VARIED OPERATING CONDITIONS	Dr. Tomoya Ishida, Prof. Samuel M. Anwar
		4	NUMERICAL METHODS IN THE STUDY OF TEMPOROMANDIBULAR DISORDERS: APPLICATIONS AND ADVANCEMENTS	Amina Youssef, Hiroshi Tanaka
		5	OPTIMIZING VOLATILITY FORECASTING WITH NORMALIZED DATA IN LONG-MEMORY MODELS	Paolo Bianchi, Jin Wei, Alhaji S. Sambo
		6	IMPROVING LOUDSPEAKER ACOUSTIC PERFORMANCE WITH AIR VISCOSITY OPTIMIZATION	Dr. Olga Krasnova, Paulo Silva, Daniela G. Ramos
		7	GEOMETRIC PROPERTIES OF LP-SASAKIAN MANIFOLDS WITH CONSTANT COEFFICIENTS	Lamine F. Diallo, Petra M. Schuster
		8	A NOVEL NUMERICAL APPROACH TO REACTION-DIFFUSION SYSTEMS ON CURVED SURFACES	Dr. Harith Kamara, Dr. Lina H. Zhen, Dr. John W. Barrow

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES January 10 - 12, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	Dr. Amina Osei	1	RELIABILITY ASSESSMENT OF DATA CENTERS USING LRU ALGORITHM AT EAST AFRICAN UNIVERSITY	A. M. Hassan, Nadia Faye, Kofi Mensah
		2	INTEGRATING PROGRAMMING WITH GEOMETRIC CONCEPTS FOR IMPROVED LEARNING OUTCOMES	Maya L. Tanaka, Emmanuel Akinola
		3	AN ADVANCED APPROACH FOR MODELING DEFORMABLE ELASTIC MEMBRANES IN FLUID INTERACTIONS	Lina Oliveira, Haruto Tanaka, Anwar Ahsan
		4	ANALYTICAL METHODS FOR COROTATIONAL MAXWELL FLUIDS IN MANUFACTURING PROCESSES	Li Wei Zhang, Olufemi Adewale,
		5	MODELING STOCHASTIC PROCESSES IN POPULATION DYNAMICS WITH CATASTROPHIC EVENTS	Dr. Leila Martins, Dr. Huan Zhao, Dr. Amina Osei
		6	OPTIMAL DESIGN FOR BLOCKED EXPERIMENTAL STUDIES: A STATISTICAL APPROACH	Lian Chen, Fatima Ahmed
		7	NUMERICAL SOLUTIONS TO DIFFUSION AND CAHN-HILLIARD EQUATIONS ON EVOLVING SPHERICAL GEOMETRIES	Li Xianjun, Maria Orellana
		8	STABILITY ANALYSIS IN AN EXTENDED ENDOCRINE FEEDBACK SYSTEM MODEL	Dr. Alejandro Silva, Dr. Mei Ling Tan

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES January 10 - 12, 2025 İZMİR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	Doç. Dr. VEDA YAR YILDIRIM	1	TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ HİZMET İÇİ EĞİTİMLERİNE YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ	Doç. Dr. VEDA YAR YILDIRIM Matematik Öğretmeni, HASAN AKKOYUNLU Yüksek Lisans Öğrencisi, SAFA BARUTCU Yüksek Lisans Öğrencisi, MEHMET FATİH KESKİN
		2	TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ 5.SINIF MATEMATİK ÖĞRETİM PROGRAMINA YÖNELİK İLKÖĞRETİM MATEMATİK ÖĞRETMENİ GÖRÜŞLERİ	Matematik Öğretmeni, İLKUNUR DÜĞEROĞLU Yüksek Lisans Öğrencisi, ÖZNUR ÖZER Doçent Doktor , VEDA YAR YILDIRIM
		3	SOSYAL MEDYA İÇERİKLERİNE YÖNELİK ÖĞRENCİ VE VELİ GÖRÜŞLERİ (BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖRNEĞİ)	Sınıf Öğretmeni, ARZU ANLAR Doç. Dr. VEDA YAR YILDIRIM
		4	YAPAY ZEKAYA DAİR ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ	Doç. Dr. VEDA YAR YILDIRIM Yüksek Lisans Öğrencisi, Şeyda DURMUŞ
		5	GÖRSEL SANATLAR ÖĞRETMENLİĞİNİN GÖRSEL SANATLAR ÖĞRETMENLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	Fatma Betül SOYDAN Doçent Doktor Veda YAR YILDIRIM
		6	BİLGİSAYARLI MUHASEBE EĞİTİMİNDE PAKET PROGRAMLARININ KULLANIMINA YÖNELİK KURAMSAL BİR YAKLAŞIM VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Dr. Öğr. Üyesi, Cengizhan KARACA

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES January 10 - 12, 2025 İZMİR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	Prof. Hajar Huseynova	1	SPACES USED AFTER SOME TYPEFACES (LETTERS) IN WRITTEN LANGUAGE	Prof. Dr. Tahir BALCI
		2	HOMONYMY IN LINGUISTICS AND THE ESCAPE FROM HOMONYMY	Prof. Dr. Tahir BALCI
		3	PEOPLE LANGUAGE AND STYLE	Prof. Hajar Huseynova
		4	DİLDEKİ YABANCILAŞMANIN DİĞER ADI: DİL KİRLENMESİ	Prof. Dr. Hanife Nâlan GENÇ
		5	MAUPASSANT'IN SİCİM İSİMLİ ÖYKÜSÜNDE BİREY-TOPLUM KARŞITLIĞINDA İNSAN DOĞASI	Prof. Dr. Hanife Nâlan GENÇ Remzi DEMİR
		6	MAUPASSANT'IN ÖYKÜLERİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ	Prof. Dr. Hanife Nâlan GENÇ Remzi DEMİR
		7	SOCIAL GENDER ROLES IN THE FISH SOUP OF URSULA K. LE GUIN	Doç. Dr. Sevrâ Fırıncioğulları
		8	THE BIRTH OF REALISM IN RUSSIAN LITERATURE, GOGOL'S 'OVERCOAT' and POVERTY	Doç. Dr. Sevrâ Fırıncioğulları

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES January 10 - 12, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	Doç. Dr., MEVLÜT YILDIZ	1	THE MEDIATING ROLE OF MATERNAL SELF-EFFICACY IN THE EFFECT OF PERFECTIONISTIC TENDENCIES OF MOTHER TEACHERS ON THEIR PROFESSIONAL SELF-EFFICACY	Sümeyye KUYUCU Dr. Öğr. Üyesi Gizem Turgut
		2	INVESTIGATION OF CHILD NEGLECT, ABUSE AND FAMILY COUNSELING INTERVENTIONS	Prof. Dr. FATMA EBRU İKİZ Psikolojik Danışman GAMZE KESKİN
		3	MODERN EBEVEYN TUTUMLARI: HELİKOPTER EBEVEYN VE ÇOCUKLARDA KİMLİK KAZANIMI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİNE DAİR YAPILAN ÇALIŞMALARIN DERLENMESİ	Psikolojik Danışman GAMZE KESKİN Prof. Dr. HATİCE ZEKAVET KABASAKAL
		4	ÇOCUK EVLERİ SİTESİNDE KORUNMA VE BAKIM ALTINDA KALMAKTA OLAN ÇOCUKLARIN DAVRANIŞLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLER (BİR ÇOCUK EVLERİ SİTESİ ÖRNEĞİ)	Sümeyya GÜVEN Doç. Dr. Veda YAR YILDIRIM
		5	SPORCULARDA ETNOSENTRİZM VE ULUSLARARASI SPOR KÜLTÜRÜNE ETKİLERİ	Doç. Dr., MEVLÜT YILDIZ Doç. Dr., YAVUZ ÖNTÜRK
		6	THE IMPACT OF THE DARK TETRAD PERSONALİTY TRAİTS (MACHİAVELLİANİSM, PSYCHOPATHY, NARCİSSİSM, AND SADİSM) ON TEAM DYNAMİCS	PROF. DR. HASAN ŞAHAN ASSOC. PROF. DR. YAVUZ ÖNTÜRK ASSOC. PROF. DR. MEVLÜT YILDIZ

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES January 10 - 12, 2025 İZMİR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	Assist. Prof. Hatice DURAN OKUR	1	E-BELEDİYEÇİLİK UYGULAMALARI İLE STRATEJİK HEDEFLERİN ENTEGRASYONU: FETHİYE BELEDİYESİ ÖRNEĞİ	Araştırma Görevlisi, Mustafa Gökberk ERTAN Lisans Öğrencisi, Zehra DURUKAN
		2	YENİ MEDYADA GÜVENİN EROZYONU: DEEPFAKE TEKNOLOJİSİ VE YANLIŞ BİLGİ YAYILIMI	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KOÇYİĞİT
		3	BOYCOTT COMMUNITIES ON SOCIAL MEDIA IN THE CONTEXT OF ANTI-CONSUMERISM	Assist. Prof. Hatice DURAN OKUR
		4	THE REALITY OF PATIENT RIGHTS IN HEALTH TOURISM	Graduate Student, Mehmet Abdullah ŞİMŞEK Assistant Professor, Burcu Kübra SÜHA
		5	GÖKÇEADA GASTRONOMİK İŞLETMELERİNDE ALGILANAN HİZMET KALİTESİNİN MÜŞTERİ MEMNUNİYETİNE ETKİSİ	Ayşen KÖSEOĞLU Dr. Öğr. Üyesi Kamil Serkan Uzyol
		6	GASTRONOMİ PAZARLAMASI VE KULLANILAN ARAÇLAR, SOSYAL MEDYANIN YEMEK TERCİHLERİNE ETKİSİ VE GASTROMEDYA	Cemre KAHVECİ
		7	POSTERLERDE GÖRSEL METONİMİ	EMİNE BATAR

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES January 10 - 12, 2025 İZMİR				
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	Prof. Dr. Şeref DEMİR	1	THE RELATIONSHIP BETWEEN PERSONNEL EMPOWERMENT AND TECHNOSTRESS	Asst. Prof. Dr. Neriman ÇELİK Asst. Prof. Dr. Münevver ÇİÇEKDAĞI
		2	SHIP CHARTERING METHODS AND A DRY CARGO SHIP CHARTERING CASE STUDY	Burcu VAROL MERCAN Doç. Dr. Murat YORULMAZ
		3	ULUSLARARASI MUHASEBE VE FİNANSAL RAPORLAMADA KAVRAMSAL ÇERÇEVE	Prof. Dr. Şeref DEMİR
		4	RAPORLAMA DÖNEMİNDEN SONRAKİ OLAYLAR	Prof. Dr. Şeref DEMİR
		5	KORUNAN ALANLAR İLE KIRSAL ALANLARIN ARSA VE ARAZİ DEĞERLERİNE ETKİLERİNİN İNCELENMESİ: GELİBOLU TARİHİ ALAN ÖRNEĞİ	PINAR DEMİR Prof. Dr. ARZU BAŞARAN UYSAL
		6	AN EVALUATION OF DERIVATIVE INSTRUMENTS FROM AN ISLAMIC FINANCE PERSPECTIVE	Dr. Öğr. Üyesi Yavuz TÜRKAN Esra AFŞİN
		7	HEMŞİRELİK EĞİTİMİNDE YENİ ÖĞRETİM YAKLAŞIMLARI : JIGSAW ÖĞRETİM TEKNİĞİ	Hemşire Tuğba ULUDAĞ Prof.Dr.Şerife Karagözoğlu

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES January 10 - 12, 2025 İZMİR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	Dr. Öğr. Üyesi İlhan BİLİCİ	1	“REPORTING” REQUIREMENT IN THE PROTECTION PROHIBITION OF SEIZURE OF PROPERTY, RIGHTS AND RECEIVABLES (Article 128 of the Criminal Procedure Code)	Arş. Gör. ÖMER ÖZMEN BAŞTÜRK
		2	KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN GÜÇLENDİRİLMESİ AMACIYLA TEDARİK ZİNCİRİ DURUM TESPİTİNDE SÖZLEŞMEYE DAYALI GÜVENCENİN ROLÜ	Dr. Dudu Derya Güvenir
		3	UN PARIS PRINCIPLES AND TÜRKİYE HUMAN RIGHTS AND EQUALITY INSTITUTION	Edanur SARI
		4	STALİN VE KRUŞÇEV DÖNEMİNDE TÜRK AYDINLARINA YÖNELİK SOVYET POLİTİKALARI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER	Doçent Doktor- YUNUS EMRE TANSÜ Yüksek Lisans Öğrencisi- ASUMAN KUŞOOĞULLARI
		5	THE CULTURE BROUGHT BY WATER: SELJUK SABİLS IN KONYA	Assist. Prof. Dr. Mehmet MUTLU
		6	IHSAN İLÂHÎ ZAHİR’S RELIGIOUS and POLITICAL VIEWS	Yüksek Lisans Öğrencisi, YASEMİN ÇAĞLAYAN
		7	DEVLET, TOPLUM VE PİYASA: BARIŞ PARTİSİ’NİN YENİ SENTEZ ARAYIŞI	Dr. Öğr. Üyesi İlhan BİLİCİ

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES January 10 - 12, 2025 İZMİR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	Dr. Öğr. Ü. Zeynep AYKAÇ	1	Perceptions of the Accreditation Process of Academic Staff of Vocational School: The case of Erciş Vocational School	Dr. Öğr. Ü. Zeynep AYKAÇ Öğr. Gör. Merve TÜRKTAM Öğr. Gör. Dr. Kübra GÜMÜŞ
		2	LİSE ÖĞRENCİLERİNDE FİZİKSEL AKTİVİTEDEN KEYİF ALMANIN OKUL DOYUMU ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	BARIŞ KARAKOYUN Doç. Dr. HÜSEYİN ÖZDEN YURDAKUL
		3	ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN BİLİŞÜSTÜ BECERİ VE SINAV KAYGISI DÜZEYLERİNİN MATEMATİĞE YÖNELİK TUTUMLARINA ETKİSİ	Lokman BAŞARAN, Prof. Dr. Ömer Faruk ÇETİN,
		4	GÜZEL SANATLAR LİSESİ RESİM BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN RESİM KAVRAMINA İLİŞKİN METAFORİK ALGILARININ BELİRLENMESİ	Doktora Öğrencisi/Öğretmen, Seçil OFAY Dr. Öğr. Üyesi, Ayşe OKUR
		5	ÖĞRENCİLERİN DİJİTAL BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE ÖĞRETMENLERİN ROLÜ	Prof. Dr. Hasan Basri MEMDUHOĞLU Metin ÇAKAZ
		6	İBN TUFEYL'İN HAY BİN YAKZAN ESERİNİN İNCELEMESİ VE EĞİTİM AÇISINDAN ÖNEMİ	Prof. Dr. Hasan Basri MEMDUHOĞLU Tarih Öğretmeni, Tolgahan ÖZEK

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES January 10 - 12, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	Assoc. Prof. Dr. Andaç Batur ÇOLAK	1	SENTIMENT ANALYSIS STUDY USING TEXT MINING ON CONSUMER REVIEWS	Assistant Professor, Erol KINA
		2	COMPARISON OF MACHINE LEARNING ALGORITHMS FOR SOFTWARE EFFORT ESTIMATION	Assoc. Prof. Dr. Fatih YÜCALAR Prof. Dr. Akın ÖZÇİFT
		3	MAKİNE ÖĞRENMESİ MODELLERİ İLE GÜNEŞ PANELİ ARIZA TESPİTİNİN KARŞILAŞTIRMALI PERFORMANS ANALİZİ	Prof. Dr. Akın ÖZÇİFT Doç. Dr. Fatih YÜCALAR
		4	ESTIMATION OF THERMAL PARAMETERS OF MAGNETIC FLOW IN A SUSPENSION OF FERROUS NANOPARTICLES ON A CONE WITH BROWNIAN MOTION AND THERMOPHORESIS USING ARTIFICIAL NEURAL NETWORKS	Assoc. Prof. Dr. Andaç Batur ÇOLAK
		5	KÜBİK VE HARMONİK GERİ YÜKLEME KUVVETİNE SAHİP GÜÇLÜ DOĞRUSAL OLMAYAN BİR OSKİLATÖR İÇİN YÜKSEK MERTEBEDEN ETKİLİ ANALİTİK YAKLAŞIMLAR	Dr,MD ALAL HOSEN Dr,GM ISMAIL Dr,AHMET YILDIRIM Dr,MAS KAMAL
		6	ELİPTİK DUAL KUATERNİYONLAR ÜZERİNE	HATİCE ÇETİNKAYA Dr. Öğr. Üyesi GÜLAY KORU YÜCEKAYA
		7	Large time behaviors of solutions in parabolic-elliptic chemotaxis systems	Öğr. Gör. Dr. Halil İbrahim KURT
		8	EFFECT OF GAMMA RADIATION TREATMENT ON COMMON VERBENA PLANT	Dr. Öğr. Üyesi, EMEL ECE Lisansüstü Öğr., OĞUZHAN KAYHAN

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES January 10 - 12, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	Assoc. Prof. Dr. Hui Lin	1	CHINESE INVESTMENTS IN RUSSIAN AGRICULTURE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES	Linfeng Huang Maria Okot
		2	DESIGNING WORK ENVIRONMENTS TO ENHANCE EMPLOYEE WELL-BEING AND ORGANIZATIONAL INNOVATION	João Pereira Amina Dlamini
		3	SUPPLY CHAIN MANAGEMENT AS A DRIVING FORCE IN THE EVOLUTION OF GASTRONOMY	Carlos Eduardo Lima Aisha Kamara
		4	DIGITAL TRANSFORMATION IN ENTREPRENEURSHIP EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES	Ana Júlia Ribeiro Wei-Lin Zhang
		5	CONSUMERS' ATTITUDES TOWARDS HEALTH-CONSCIOUS MARKETING AND ITS IMPACT ON PURCHASING DECISIONS	Adesina Oluwatobi, Zanele Dlamini, Wei Ling Zhang
		6	INFLUENCE OF SUSTAINABLE FOOD MARKETING ON CONSUMER PURCHASING BEHAVIOR	Dr. Li Wei, Chen Zhang, Assoc. Prof. Dr. Hui Lin
		7	EFFECTIVE STRATEGIES FOR ENHANCING FOREIGN GUEST EXPERIENCE IN SOUTH KOREA'S HOSPITALITY INDUSTRY	lec. Min-seok Kim, Ji-hyun Park, Dr. Soo-jin Lee
		8	COMPETITIVENESS OF SKI RESORTS IN MOROCCO: A DOMESTIC TOURISM PERSPECTIVE	Dr. Amina El Idrissi, Omar Benkacem

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES January 10 - 12, 2025 IZMIR				
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	Prof. Dr. Chidi Okonkwo	1	EFFECT OF SOCIAL MEDIA ON COLLABORATIVE LEARNING IN HIGHER EDUCATION	Adebayo Oluwaseun, Dr. Folake Ayomide, Prof. Dr. Chidi Okonkwo
		2	TOURISM ENHANCEMENT THROUGH AUGMENTED REALITY IN HISTORICAL SITES	Ahmed S. Ibrahim, Fatima A. Kassem,
		3	AGRITOURISM DEVELOPMENT IN AFRICA: EXPLORING NEW ECONOMIC OPPORTUNITIES	M. N. Fofana, R. A. Toure, K. D. Bamba
		4	SUSTAINABLE TOURISM PLANNING: A TERRITORIAL APPROACH FOR ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL BALANCE	Dr. Ana Costa, Dr. Rafael Silva
		5	SUSTAINABLE TOURISM PLANNING: A TERRITORIAL APPROACH FOR ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL BALANCE	Dr. Ana Costa, Dr. Rafael Silva
		6	THE EFFECT OF POLITICAL INSTABILITY ON THE DEVELOPMENT OF TOURISM AND ARCHAEOLOGICAL SITES: A STUDY OF EGYPT AFTER THE 2011 REVOLUTION	Assis. Prio. Dr Ahmed M. Al-Sayed, Farida H. Kamal, Dr. Omar T. Fathy
		7	IMPACT OF SECURITY MEASURES ON FAN ATTENDANCE AT PROFESSIONAL FOOTBALL MATCHES	M. J. Lee, K. H. Park, J. S. Kim

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES January 10 - 12, 2025 IZMIR				
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
12 Ocak / Jan 12, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	Assoc. Prof. Dr. João Costa	1	THE INFLUENCE OF THE GENERAL DATA PROTECTION REGULATION ON HUMAN RESOURCE PRACTICES IN SCHOOLS	Maria Oliveira, Assoc. Prof. Dr. João Costa
		2	THE ROLE OF MINIMUM SPEECH SIGNAL DATA IN VOICE IDENTIFICATION FOR FORENSIC ANALYSIS	Dr. Zhang Jun, Liu Mei
		3	THE IMPACT OF UNDERFUNDING ON POLICE CORRUPTION IN NIGERIA	Chijioke Okafor, Dr. Adebayo Afolabi
		4	THE INFLUENCE OF MISINFORMATION ON GOVERNANCE AND PUBLIC POLICY FORMULATION: A COMPARATIVE STUDY	Carlos Eduardo Souza, Mariana Lima de Andrade
		5	THE IMPACT OF INDUSTRIAL EFFLUENT MANAGEMENT POLICIES ON WATER PROTECTION IN AFRICA	Zanele Moyo, Assis. Prof. Dr. Thabo Dlamini
		6	SOUTH KOREA AND BRAZIL ECONOMIC RELATIONS: A STUDY THROUGH THE WORLD TRADE ORGANIZATION	Lucas D. Oliveira, Mariana F. Silva
		7	COMBATING RADICALIZATION AND VIOLENT EXTREMISM: A COMPARATIVE STUDY OF BRAZIL, KENYA, AND SOUTH EAST ASIA	Carlos Silva, Amina Ndegwa
		8	THE IMPACT OF INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW ON SOUTH AFRICA: A CASE STUDY OF EARTHLIFE AFRICA JOHANNESBURG V MINISTER OF ENERGY AND OTHERS	A. Chikondi, Dr. B. Mwansa

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES January 10 - 12, 2025 IZMIR				
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	Prof. Dr. Sarah Adeyemi	1	THE INFLUENCE OF SOCIAL MEDIA ON GOVERNMENT POLICIES IN BRAZIL: A COMPREHENSIVE STUDY	João Silva, Maria Souza
		2	PUBLIC SERVICE ETHICS IN LOCAL GOVERNANCE: A STUDY OF PERCEPTIONS AND CHALLENGES	Assis. Prof. Dr. Daniel M. Gama, Prof. Dr. Maria C. Silva
		3	LEGAL FRAMEWORK AND STRATEGIES FOR AIR POLLUTION MITIGATION AND ADAPTATION IN EAST AFRICAN LOCAL GOVERNMENTS	Amina S. Abdi, Hassan A. Mohamed
		4	MORDECHAI VANUNU: THE NUCLEAR WHISTLEBLOWER AND THE CHALLENGE TO ISRAELI MILITARY ETHICS	Rafael Lopes, Isabella Pereira
		5	ADDRESSING MENTAL HEALTH NEEDS TO REDUCE RECIDIVISM: THE ROLE OF EARLY DIVERSION IN CRIMINAL JUSTICE REFORM	Ahmed Al-Hassan, Assoc. Prof. Dr. Sarah Adeyemi
		6	LIMITS AND RESPONSIBILITIES IN FREEDOM OF EXPRESSION: LESSONS FROM AFRICA'S DIGITAL LANDSCAPE	Amina Sani, Ibrahim Bello
		7	THE EVOLUTION OF STUDENT UNDERSTANDING OF CONFLICT RESOLUTION IN POLICE TRAINING	Amir Youssef, Fatimah Abdullah, Ibrahim Mohammed

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES January 10 - 12, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	Assoc. Prof .Dr. Joaquín Rodríguez	1	META-ANALYSIS OF THE IMPACT OF POSITIVE PSYCHOLOGICAL CAPITAL ON EMPLOYEE PERFORMANCE: THE MODERATING ROLE OF WORK EXPERIENCE	Ahmed Al-Mansoori, Fatima Al-Khatib
		2	OPTIMISM, HOPE, AND MENTAL HEALTH AMONG STUDENTS: A STUDY OF WELL-BEING AND DISTRESS IN SOUTH AMERICA	Dr. Pedro Gómez, Isabel Martínez, Assoc. Prof .Dr. Joaquín Rodríguez
		3	FAMILY DYNAMICS IN CHILDREN WITH CONGENITAL AND NON-CONGENITAL HEARING LOSS	M. Nguyen, T. Tran, L. Le, H. Pham
		4	SUPPORTING PARENTS OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS THROUGH A DEVELOPMENTAL APPROACH	Sarah Leila, Hana Ali, Nabilah Zahra
		5	THE IMPACT OF MOBILE PHONE RADIATION ON BEHAVIOUR AND MOLECULAR MECHANISMS IN RATS	K. Zhang, L. Li, Y. Wang
		6	THE IMPACT OF FUNCTIONALITY ON COGNITIVE DECLINE IN ELDERLY WOMEN IN PAKISTAN	Sara A. Khan, Nadia F. Malik, Ayesha R. Shah
		7	IMPACT OF AN EDUCATIONAL MODEL ON SOCIAL RESPONSIBILITY AND PSYCHOLOGICAL WELL-BEING Ahmed M. Hassan, Fatma A. Abdelrahman, Tamer M. Fawzy	Ahmed M. Hassan, Fatma A. Abdelrahman, Tamer M. Fawzy
		8	EMOTIONS AND SOCIAL MEDIA SHARING ON MICROBLOGGING PLATFORMS IN ASIA	Junwei Zhang, Hua Li, Mingyuan Wang, Zheng Guo

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES January 10 - 12, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	Assis. Prof. Dr. José Silva Prof. DR. Ricardo Costa	1	THE EFFECT OF GLOBALIZATION ON THE DEVELOPMENT OF SOUTH KOREA'S TECHNOLOGICAL SECTORS	Jisoo Lee, Minho Kim
		2	GOVERNMENT RESPONSES TO THE REINTEGRATION OF TRAFFICKING SURVIVORS: A STUDY OF BRAZIL	Lucas Almeida Costa, Mariana Souza Silva
		3	THE ROLE OF ENVIRONMENTAL EMOTIVE TRIGGERS IN RADICAL IDEOLOGICAL PROPAGANDA	Assis. Prof. Dr. Hanae Abid, Dr. Tariq Al-Mansouri
		4	BARRIERS TO ACCESSING STANDARDIZED CARE FOR LYME DISEASE AND RELAPSING FEVER BORRELIOSES PATIENTS	A. Nguemeleu, L. Ndong, E. Tchunte
		5	STRENGTHENING PERSONAL DATA PROTECTION THROUGH TECHNICAL MEASURES IN COMPLIANCE WITH HUMAN RIGHTS	Ahmed Nasser, Yara Mohamed Khalid
		6	PREDICTING MORTALITY IN ACUTE BURN PATIENTS USING THE BOBI SCORE AND FLAMES SCORE	K. Ahmed Nour, R. M. Habib Ali, S. T. Waly, A. M. Omar
		7	SOCIAL REACTIONS TO ETHNIC PROTESTS IN ISRAEL: THE CASE OF THE WADI SALIB RIOTS (1959)	Dr. David Cohen, Prof. Dr. Miriam Levy
		8	THE IMPACT OF TERRORISM AS A GLOBAL ASYMMETRIC THREAT ON NATIONAL SECURITY FORCES	Assis. Prof. Dr. José Silva, Prof. DR. Ricardo Costa

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES January 10 - 12, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	Prof. Dr. Mariana Rocha	1	DEVELOPMENT AND VALIDATION OF A TOOL TO MEASURE COPING MECHANISMS IN RESPONSE TO STRESSFUL ENVIRONMENTS	Dr. Ahmed Al-Mansoori, Fatima Jassim, Dr. Khaled Al-Hassan, Nora Al-Farisi
		2	UNDERSTANDING EMPLOYEE BEHAVIOR THROUGH ORGANIZATIONAL CULTURE AND COMPLEX ADAPTIVE SYSTEMS THEORY	Amadou Diop, Mariama Toure, Boubacar Diallo
		3	IMPACT OF SOCIAL MEDIA: A STUDY ON STRESSORS IN MODERN LIFESTYLES	Prof. Dr. Zhang Mei
		4	PERCEPTION OF EMOTIONS IN VEHICLE DESIGN: THE INFLUENCE OF FACIAL FEATURES ON DRIVER INTERPRETATION	Mei Li Zhang, Zhao Wei Li
		5	COGNITIVE FLEXIBILITY IN ECOLOGICAL REHABILITATION: A STUDY OF LOCAL COMMUNITY ENGAGEMENT	M. Tanaka, K. Liu, Y. Wang
		6	USING PSYCHOMETRIC TOOLS IN COGNITIVE BEHAVIORAL THERAPY: A COMPARATIVE STUDY OF MMPI-2 AND MMSE-2 APPLICATIONS	Juan Carlos Silva, Prof. Dr. Mariana Rocha
		7	EFFECTS OF HEMODIALYSIS DURATION ON COGNITIVE FUNCTION: A STUDY IN WEST AFRICA	M. T. Bakari, O. A. Kante, D. F. Abubakar, I. S. Diop

ICSAS 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES January 10 - 12, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 12 Ocak / Jan 12, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	Prof. Dr. Priya Venkatesh	1	READINESS OF EDUCATORS TO INTEGRATE ICT IN EDUCATION IN SOUTH KOREA	Jihoon Kim, Minji Lee
		2	EVALUATING STUDENT OUTCOMES IN UNDERGRADUATE ENGINEERING COURSES: A CASE STUDY ON ELECTRICAL CIRCUITS	Dr. Adeola Akinyemi, Dr. Samuel Adebayo
		3	DISTANCE LEARNING AND SKILL DEVELOPMENT: INSIGHTS FROM GREECE'S LIFELONG EDUCATION PROGRAMS	Prof. Dr. Eleni Mavridou
		4	EXAMINING STUDENT FEEDBACK TO IMPROVE EMOTIONAL WELL-BEING IN EDUCATION	Dr. Rahul Raghav, Prof. Dr. Priya Venkatesh
		5	PERCEPTIONS ON INCLUSIVE EDUCATION FOR STUDENTS WITH HEARING IMPAIRMENTS IN KOSOVO	Dr. Emir Halili
		6	INNOVATING INTERNATIONAL SERVICE LEARNING WITH TECHNOLOGY FOR BETTER SUSTAINABILITY	Prof. Dr. Katerina Nikas
		7	CYBERSECURITY AWARENESS AMONG STUDENTS IN TECHNICAL FIELDS	Juan Rodrigues, Ana Silva

Contents

ÇOCUK YETİŞTİRME SORUMLULUK PAYLAŞIM ÇATIŞMASI.....	1
EŞLER ARASI OTORİTE KAYGISI ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI	3
ERGENLERDE EBEVEYN ERİŞİLEBİLİRLİK ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI	8
ANNELİK SÜRECİNDE SOSYAL İZOLASYON ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI.....	14
EVLİLİKTE KÖK AİLE MÜDAHALE ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI	19
TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ HİZMET İÇİ EĞİTİMLERİNE YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ.....	25
TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ 5.SINIF MATEMATİK ÖĞRETİM PROGRAMINA YÖNELİK İLKÖĞRETİM MATEMATİK ÖĞRETMENİ GÖRÜŞLERİ	26
SOSYAL MEDYA İÇERİKLERİNE YÖNELİK ÖĞRENCİ VE VELİ GÖRÜŞLERİ (BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖRNEĞİ)	28
YAPAY ZEKAYA DAİR ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ	29
GÖRSEL SANATLAR ÖĞRETMENLİĞİNİN GÖRSEL SANATLAR ÖĞRETMENLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	30
BİLGİSAYARLI MUHASEBE EĞİTİMİNDE PAKET PROGRAMLARININ KULLANIMINA YÖNELİK KURAMSAL BİR YAKLAŞIM VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	43
DİLBİLİMDE EŞADLILIK VE EŞADLILIKTAN KAÇINMA	44
YAZI DİLİNDE BAZI YAZI KARAKTERLERİ (HARFLER) SONRASINDA KULLANILAN BOŞLUKLAR	53
XALQ DİLİ VƏ ÜSLUBU	63
DİLDEKİ YABANCILAŞMANIN DİĞER ADI: DİL KİRLENMESİ.....	69
MAUPASSANT'IN SICİM İSİMLİ ÖYKÜSÜNDE BİREY-TOPLUM KARŞITLIĞINDA İNSAN DOĞASI.....	84
MAUPASSANT'IN ÖYKÜLERİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ	94
URSULA K. LE GUIN'İN BALIK ÇORBASI MASALINDA TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE AİLE KURUMUNDAKİ CİNSİYET ROLLERİ ÜZERİNE BİR SORGULAMA.....	105
RUS EDEBİYATINDA GERÇEKÇİLİĞİN DOĞUŞU, GOGOL'UN 'PALTO'SU VE YOKSULLUK	108
ANNE ÖĞRETMENLERİN MÜKEMMELLİYETÇİ DUYGULARININ MESLEKİ ÖZ YETERLİKLERİNE ETKİSİNDE ANNELİK ÖZ YETERLİKLERİNİN ARACI ROLÜ	114
ÇOCUK İHMALİ VE İSTİSMARININ AİLE DANIŞMANLIĞI MÜDAHALELERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ	116
MODERN EBEVEYN TUTUMLARI: HELİKOPTER EBEVEYN VE ÇOCUKLARDA KİMLİK KAZANIMI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİNE DAİR YAPILAN ÇALIŞMALARIN DERLENMESİ	127
ÇOCUK EVLERİ SİTESİNDE KORUNMA VE BAKIM ALTINDA KALMAKTA OLAN ÇOCUKLARIN DAVRANIŞLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLER (BİR ÇOCUK EVLERİ SİTESİ ÖRNEĞİ)	144
KARANLIK DÖRTLÜ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN (MAKYAVELİZM, PSİKOPATİ, NARSİZM, SADİZM) TAKIM DİNAMİKLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	145
SPORCULARDA ETNOSENTRİZM VE ULUSLARARASI SPOR KÜLTÜRÜNE ETKİLERİ	156
E-BELEDİYEÇİLİK UYGULAMALARI İLE STRATEJİK HEDEFLERİN ENTEGRASYONU: FETHİYE BELEDİYESİ ÖRNEĞİ	165
YENİ MEDYADA GÜVENİN EROZYONU: DEEPFAKE TEKNOLOJİSİ VE YANLIŞ BİLGİ YAYILIMI	166
TÜKETİM KARŞITLIĞI BAĞLAMINDA SOSYAL MEDYADA BOYKOT TOPLULUKLARI	174

THE REALITY OF PATIENT RIGHTS IN HEALTH TOURISM SAĞLIK TURİZMİNDE HASTA HAKLARI GERÇEĞİ	182
GÖKÇEADA GASTRONOMİK İŞLETMELERİNDE ALGILANAN HİZMET KALİTESİNİN MÜŞTERİ MEMNUNİYETİNE ETKİSİ.....	191
GASTRONOMİ PAZARLAMASI VE KULLANILAN ARAÇLAR, SOSYAL MEDYANI YEMEK TERCİHLERİNE ETKİSİ VE GASTROMEDYA	200
POSTERLERDE GÖRSEL METONİMİ	201
GEMİ KİRALAMA YÖNTEMLERİ VE BİR KURU YÜK GEMİSİ KİRALAMA UYGULAMASI	202
RAPORLAMA DÖNEMİNDEN SONRAKİ OLAYLAR.....	218
EVENTS AFTER THE REPORTING PERIOD.....	219
ULUSLARARASI MUHASEBE VE FİNANSAL RAPORLAMADA KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	220
KORUNAN ALANLAR İLE KIRSAL ALANLARIN ARSA VE ARAZİ DEĞERLERİNE ETKİLERİNİN İNCELENMESİ: GELİBOLU TARİHİ ALAN ÖRNEĞİ	222
TÜREV ARAÇLARIN KATILIM FİNANS AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	235
HEMŞİRELİK EĞİTİMİNDE YENİ ÖĞRETİM YAKLAŞIMLARI: JIGSAW ÖĞRETİM TEKNİĞİ.....	251
THE ROLE OF CONTRACTUAL ASSURANCE IN SUPPLY CHAIN DUE DILIGENCE FOR STRENGTHENING CORPORATE SUSTAINABILITY	263
UN PARIS PRINCIPLES AND TÜRKİYE HUMAN RIGHTS AND EQUALITY INSTITUTION.....	277
STALİN VE KRUŞÇEV DÖNEMLERİNDE TÜRK AYDINLARINA YÖNELİK SOVYET POLİTİKALARI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER	283
THE CULTURE BROUGHT BY WATER: SELJUK SEBİLS IN KONYA	299
İHSAN İLÂHÎ ZAHÎR'İN DİNİ VE SİYASİ GÖRÜŞLERİ	315
DEVLET, TOPLUM VE PİYASA: BARIŞ PARTİSİ'NİN YENİ SENTEZ ARAYIŞI.....	325
ÖĞRETİM ELEMANLARININ AKREDİTASYON SÜREÇ ALGISI: ERCİŞ MESLEK YÜKSEKOKULU ÖRNEĞİ	327
LİSE ÖĞRENCİLERİNDE FİZİKSEL AKTİVİTEDEN KEYİF ALMANIN OKUL DOYUMU ÜZERİNDEKİ ETKİSİ...	330
ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN BİLİŞÜSTÜ BECERİ VE SINAV KAYGISI DÜZEYLERİNİN MATEMATİĞE YÖNELİK TUTUMLARINA ETKİSİ.....	331
GÜZEL SANATLAR LİSESİ RESİM BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN RESİM KAVRAMINA İLİŞKİN METAFORİK ALGILARININ BELİRLENMESİ.....	332
ÖĞRENCİLERİN DİJİTAL BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE ÖĞRETMENLERİN ROLÜ	333
İBN TUFEYL VE HAY BİN YAKZAN ESERİ ÜZERİNE	341
KÜBİK VE HARMONİK GERİ YÜKLEME KUVVETİNE SAHİP GÜÇLÜ DOĞRUSAL OLMAYAN BİR OSKİLATÖR İÇİN YÜKSEK MERTEBEDEN ETKİLİ ANALİTİK YAKLAŞIMLAR	349
CHINESE INVESTMENTS IN RUSSIAN AGRICULTURE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES	350
DESIGNING WORK ENVIRONMENTS TO ENHANCE EMPLOYEE WELL-BEING AND ORGANIZATIONAL INNOVATION	351
SUPPLY CHAIN MANAGEMENT AS A DRIVING FORCE IN THE EVOLUTION OF GASTRONOMY	352

DIGITAL TRANSFORMATION IN ENTREPRENEURSHIP EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES	353
CONSUMERS' ATTITUDES TOWARDS HEALTH-CONSCIOUS MARKETING AND ITS IMPACT ON PURCHASING DECISIONS	354
INFLUENCE OF SUSTAINABLE FOOD MARKETING ON CONSUMER PURCHASING BEHAVIOR.....	355
EFFECTIVE STRATEGIES FOR ENHANCING FOREIGN GUEST EXPERIENCE IN SOUTH KOREA'S HOSPITALITY INDUSTRY	356
EFFECT OF SOCIAL MEDIA ON COLLABORATIVE LEARNING IN HIGHER EDUCATION.....	357
TOURISM ENHANCEMENT THROUGH AUGMENTED REALITY IN HISTORICAL SITES	358
AGRITOURISM DEVELOPMENT IN AFRICA: EXPLORING NEW ECONOMIC OPPORTUNITIES	359
SUSTAINABLE TOURISM PLANNING: A TERRITORIAL APPROACH FOR ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL BALANCE	360
CULTURAL CHALLENGES AND RISKS FOR WESTERN CONSULTANTS IN MEGAPROJECTS IN AFRICAN COUNTRIES	361
THE EFFECT OF POLITICAL INSTABILITY ON THE DEVELOPMENT OF TOURISM AND ARCHAEOLOGICAL SITES: A STUDY OF EGYPT AFTER THE 2011 REVOLUTION	362
IMPACT OF SECURITY MEASURES ON FAN ATTENDANCE AT PROFESSIONAL FOOTBALL MATCHES	363
THE INFLUENCE OF THE GENERAL DATA PROTECTION REGULATION ON HUMAN RESOURCE PRACTICES IN SCHOOLS	364
THE ROLE OF MINIMUM SPEECH SIGNAL DATA IN VOICE IDENTIFICATION FOR FORENSIC ANALYSIS .	365
THE IMPACT OF UNDERFUNDING ON POLICE CORRUPTION IN NIGERIA.....	366
THE INFLUENCE OF MISINFORMATION ON GOVERNANCE AND PUBLIC POLICY FORMULATION: A COMPARATIVE STUDY	367
THE IMPACT OF INDUSTRIAL EFFLUENT MANAGEMENT POLICIES ON WATER PROTECTION IN AFRICA	368
SOUTH KOREA AND BRAZIL ECONOMIC RELATIONS: A STUDY THROUGH THE WORLD TRADE ORGANIZATION	369
COMBATING RADICALIZATION AND VIOLENT EXTREMISM: A COMPARATIVE STUDY OF BRAZIL, KENYA, AND SOUTH EAST ASIA	370
THE IMPACT OF INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW ON SOUTH AFRICA: A CASE STUDY OF EARTHLIFE AFRICA JOHANNESBURG V MINISTER OF ENERGY AND OTHERS	371
KEYWORDS: CLIMATE CHANGE, SOUTH AFRICA, INTERNATIONAL LAW, ENVIRONMENTAL PROTECTION, LEGAL RESPONSIBILITY, NATIONAL ENVIRONMENTAL MANAGEMENT ACT.	371
THE INFLUENCE OF SOCIAL MEDIA ON GOVERNMENT POLICIES IN BRAZIL: A COMPREHENSIVE STUDY	372
PUBLIC SERVICE ETHICS IN LOCAL GOVERNANCE: A STUDY OF PERCEPTIONS AND CHALLENGES	373
LEGAL FRAMEWORK AND STRATEGIES FOR AIR POLLUTION MITIGATION AND ADAPTATION IN EAST AFRICAN LOCAL GOVERNMENTS	374

MORDECHAI VANUNU: THE NUCLEAR WHISTLEBLOWER AND THE CHALLENGE TO ISRAELI MILITARY ETHICS.....	375
ADDRESSING MENTAL HEALTH NEEDS TO REDUCE RECIDIVISM: THE ROLE OF EARLY DIVERSION IN CRIMINAL JUSTICE REFORM.....	376
LIMITS AND RESPONSIBILITIES IN FREEDOM OF EXPRESSION: LESSONS FROM AFRICA'S DIGITAL LANDSCAPE	377
THE EVOLUTION OF STUDENT UNDERSTANDING OF CONFLICT RESOLUTION IN POLICE TRAINING ...	378
META-ANALYSIS OF THE IMPACT OF POSITIVE PSYCHOLOGICAL CAPITAL ON EMPLOYEE PERFORMANCE: THE MODERATING ROLE OF WORK EXPERIENCE	379
OPTIMISM, HOPE, AND MENTAL HEALTH AMONG STUDENTS: A STUDY OF WELL-BEING AND DISTRESS IN SOUTH AMERICA	380
FAMILY DYNAMICS IN CHILDREN WITH CONGENITAL AND NON-CONGENITAL HEARING LOSS	381
SUPPORTING PARENTS OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS THROUGH A DEVELOPMENTAL APPROACH	382
THE IMPACT OF MOBILE PHONE RADIATION ON BEHAVIOUR AND MOLECULAR MECHANISMS IN RATS	383
THE IMPACT OF FUNCTIONALITY ON COGNITIVE DECLINE IN ELDERLY WOMEN IN PAKISTAN	384
IMPACT OF AN EDUCATIONAL MODEL ON SOCIAL RESPONSIBILITY AND PSYCHOLOGICAL WELL-BEING	385
EMOTIONS AND SOCIAL MEDIA SHARING ON MICROBLOGGING PLATFORMS IN ASIA	386
THE EFFECT OF GLOBALIZATION ON THE DEVELOPMENT OF SOUTH KOREA'S TECHNOLOGICAL SECTORS.....	387
GOVERNMENT RESPONSES TO THE REINTEGRATION OF TRAFFICKING SURVIVORS: A STUDY OF BRAZIL	388
THE ROLE OF ENVIRONMENTAL EMOTIVE TRIGGERS IN RADICAL IDEOLOGICAL PROPAGANDA	389
BARRIERS TO ACCESSING STANDARDIZED CARE FOR LYME DISEASE AND RELAPSING FEVER BORRELIOSIS PATIENTS	390
STRENGTHENING PERSONAL DATA PROTECTION THROUGH TECHNICAL MEASURES IN COMPLIANCE WITH HUMAN RIGHTS	391
PREDICTING MORTALITY IN ACUTE BURN PATIENTS USING THE BOBI SCORE AND FLAMES SCORE	392
SOCIAL REACTIONS TO ETHNIC PROTESTS IN ISRAEL: THE CASE OF THE WADI SALIB RIOTS (1959)	393
IMPACTS OF CLIMATE CHANGE ON FOOD SECURITY: A LEGAL PERSPECTIVE WITH EMPHASIS ON THE ASIAN CONTEXT	394
THE IMPACT OF TERRORISM AS A GLOBAL ASYMMETRIC THREAT ON NATIONAL SECURITY FORCES..	395
DEVELOPMENT AND VALIDATION OF A TOOL TO MEASURE COPING MECHANISMS IN RESPONSE TO STRESSFUL ENVIRONMENTS	396
UNDERSTANDING EMPLOYEE BEHAVIOR THROUGH ORGANIZATIONAL CULTURE AND COMPLEX ADAPTIVE SYSTEMS THEORY	397
IMPACT OF SOCIAL MEDIA: A STUDY ON STRESSORS IN MODERN LIFESTYLES	398

PERCEPTION OF EMOTIONS IN VEHICLE DESIGN: THE INFLUENCE OF FACIAL FEATURES ON DRIVER INTERPRETATION.....	399
COGNITIVE FLEXIBILITY IN ECOLOGICAL REHABILITATION: A STUDY OF LOCAL COMMUNITY ENGAGEMENT	400
USING PSYCHOMETRIC TOOLS IN COGNITIVE BEHAVIORAL THERAPY: A COMPARATIVE STUDY OF MMPI-2 AND MMSE-2 APPLICATIONS	401
EFFECTS OF HEMODIALYSIS DURATION ON COGNITIVE FUNCTION: A STUDY IN WEST AFRICA	402
READINESS OF EDUCATORS TO INTEGRATE ICT IN EDUCATION IN SOUTH KOREA	403
EVALUATING STUDENT OUTCOMES IN UNDERGRADUATE ENGINEERING COURSES: A CASE STUDY ON ELECTRICAL CIRCUITS.....	404
DISTANCE LEARNING AND SKILL DEVELOPMENT: INSIGHTS FROM GREECE'S LIFELONG EDUCATION PROGRAMS	405
EXAMINING STUDENT FEEDBACK TO IMPROVE EMOTIONAL WELL-BEING IN EDUCATION	406
PERCEPTIONS ON INCLUSIVE EDUCATION FOR STUDENTS WITH HEARING IMPAIRMENTS IN KOSOVO	407
INNOVATING INTERNATIONAL SERVICE LEARNING WITH TECHNOLOGY FOR BETTER SUSTAINABILITY	408
CYBERSECURITY AWARENESS AMONG STUDENTS IN TECHNICAL FIELDS	409

ÇOCUK YETİŞTİRME SORUMLULUK PAYLAŞIM ÇATIŞMASI CONFLICT OF RESPONSIBILITY SHARING IN CHILD REARING

Prof. Dr. Ahmet AKIN Prof. Dr. Öğrt. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Yüksek Lisans Programı, ahmet.akin@medeniyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5194-5202

Sibel BÜLBÜL DEŞAT Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Yüksek Lisans Programı, sb.mb6363@gmail.com ORCID: 0009-0008-0021-1744 Cep Tel: 0505 745 0742

ÖZ

Bu çalışmanın amacı; “Çocuk Yetiştirme Sorumluluk Paylaşım Çatışmasını” belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir. Araştırmanın örneklemi Türkiye’de yaşayan farklı yaş, cinsiyet, medeni hal ve ekonomik gelire sahip 326 kişi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak literatür doğrultusunda 15 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuş ve ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Veriler SPSS 25 programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Güvenirliği değerlendirmek için Cronbach Alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı kullanılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği için açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans oranı %71 ve iç tutarlık katsayısı 0.97’dir. Araştırma sonucunda geliştirilen Çocuk Yetiştirme Sorumluluk Paylaşım Çatışması Ölçeğinin Türkiye’de yaşayan insanların çocuk yetiştirme sorumluluk paylaşım çatışma düzeylerini belirlemede geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Çocuk Yetiştirmede Sorumluluk Paylaşım Çatışması, Geçerlilik, Güvenirlik*

ABSTRACT

The aim of this study is to develop a valid and reliable measurement tool to determine “Child Rearing Responsibility Sharing Conflict”. The sample of the study consists of 326 people of different ages, genders, marital statuses and economic incomes living in Turkey. A 15-item item pool was created in line with the literature as a data collection tool and validity and reliability studies of the scale were conducted. The data were analyzed using the SPSS 25 program. Cronbach Alpha internal consistency reliability coefficient was used to evaluate its reliability. Exploratory factor analysis was conducted for the construct validity of the scale. The total variance rate explained by the scale was 71% and the internal consistency coefficient was

.97. As a result of the study, it was determined that the Child Rearing Responsibility Sharing Conflict Scale developed is a valid and reliable measurement tool in determining the child rearing responsibility sharing conflict levels of people living in Turkey.

Keywords: Child Rearing, Responsibility Sharing Conflict, Validity, Reliability

EŞLER ARASI OTORİTE KAYGISI ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

SPOUSAL BETWEEN AUTHORITY ANXIETY SCALE: A VALIDITY AND RELIABILITY STUDY

Prof. Dr. Ahmet AKIN

Prof. Dr. Öğrt. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile
Danışmanlığı ve Eğitimi Yüksek Lisans Programı, ahmet.akin@medeniyet.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-5194-5202

Elif ASLAN

Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile
Danışmanlığı ve Eğitimi Yüksek Lisans Programı, psik.dan.elifaslan@gmail.com
ORCID: 0009-0006-7109-6777

ÖZ

Bu çalışmanın amacı; “Eşler arası Otorite Kaygısını” belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir. Araştırmanın örneklemini Türkiye’de yaşayan farklı yaş, medeni hal ve ekonomik gelire sahip 212 kişi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak literatür doğrultusunda 21 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuş ve ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Veriler SPSS 21 programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Güvenirliği değerlendirmek için Cronbach Alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı kullanılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği için açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans oranı %80,6 ve iç tutarlılık katsayısı 99’dur. Araştırma sonucunda geliştirilen Eşler arası Otorite Kaygısı Ölçeğinin Türkiye’de yaşayan eşlerin otorite kaygı düzeylerini belirlemede geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Eşler arası Otorite, Geçerlik, Güvenirlik*

Abstract

The aim of this study is to develop a valid and reliable measurement tool to determine “Spousal Authority Anxiety”. The sample of the research consists of 212 people of different ages, marital status and economic backgrounds living in Turkey. As a data collection tool, an item pool of 21 items was created in line with the literature and validity and reliability studies of the scale were conducted. The data were analyzed using the SPSS 21 software. The Cronbach's Alpha internal consistency reliability coefficient was used to assess reliability. Exploratory factor analysis was conducted for the construct validity of the scale. The total variance evaluate by the scale was 80,6% and the internal consistency coefficient was 99. As a result of the research, it was determined that the Spousal Authority Anxiety Scale developed in the study is a valid and reliable measurement tool for determining the authority anxiety levels of spouses living in Turkey.

Keywords: *Spousal Authority, Validity, Reliability*

GİRİŞ

Eşler arası otorite kaygısı, ilişkilerin temel dinamiklerini şekillendiren ve bireylerin nasıl etkileşim kurduklarını belirleyen önemli bir unsurdur. Eşler arasındaki otorite kaygısının dengesiz olduğu durumlarda, ilişkilerde çatışmaların artması, iletişim sorunlarının yaşanması ve bireylerin kendi rollerinden tatminsizlik duyması gibi olumsuz sonuçlarla karşılaşılabilir. Bu bağlamda, eşler arası otorite kaygısının derinlemesine anlaşılması hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sağlıklı ilişkilerin sürdürülmesi için hayati bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda eşler arasında otorite kaygısını değerlendirecek geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmek bir gereklilik haline gelmiştir. Bu araştırmanın amacı, eşler arası otorite kaygı düzeylerini ölçmek için geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmektir.

YÖNTEM

• Çalışma Grubu

Araştırma, katılımcılardan 126 kadın, 86 erkek olmak üzere, 25 yaş ve üzerinde olan toplam 212 katılımcı üzerinde yürütülmüştür. Çalışma grubunun yaş aralıkları incelendiğinde, 118 kişinin 25-35 yaş aralığında, 51 kişinin 36-40 yaş aralığında ve 43 kişinin 41 yaşından büyük olduğu görülmüştür. Katılımcıların evlilik süreleri incelendiğinde, 114 kişinin 0-5 yıl, 54 kişinin 6-11 yıl, 26 kişinin 12-15 yıl, 18 kişinin ise 16 yıl ve üzerinde evli olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların ekonomik durumları incelendiğinde, 19'unun düşük, 134'ünün orta ve 59'unun ise yüksek ekonomik gelire sahip olduğu belirtilmiştir. Eğitim durumları değerlendirildiğinde ise, 6 kişinin ilköğretim, 27 kişinin lise, 126 kişinin ön lisans/lisans ve 53 kişinin lisansüstü eğitim düzeyinde olduğu görülmüştür.

• Madde Havuzu

Eşler arası Otorite Kaygısını ölçmek üzere 21 maddelik bir madde havuzu hazırlanmıştır. Bu maddeler gramer, anlaşılabilirlik, otorite kaygısının davranış, tutum ve duygular üzerindeki etkisini ölçmesi açılarından incelenip 21 maddelik uygulama formu elde edilmiştir.

• Ölçme Aracı

Eşler arası Otorite Kaygısı Ölçeği 1 “hiç katılmıyorum” ve 5 “tamamen katılıyorum” şeklinde 5’li Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Yüksek puanlar, otorite kaygısının yüksek olduğunu ifade etmektedir.

• İşlem

Eşler arası Otorite Kaygısı Ölçeği’nin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenirliği ise Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenirlik analizleri SPSS 21 paket programı ile yapılmıştır.

BULGULAR

• Madde Analizi ve Güvenirlik

Yapılan analiz sonucunda, ölçeğin madde-toplam korelasyonlarının .84 ile .94 arasında sıralandığı bulunmuştur. Cronbach alfa iç tutarlık güvenirlik katsayısı ise .99 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Otorite Kaygısı Ölçeği Madde-Toplam Korelasyon Katsayıları

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
M1	81,16	497,065	,855	,987
M2	81,03	498,721	,865	,987
M3	81,07	494,541	,911	,987
M4	81,22	492,756	,873	,987
M5	81,09	493,729	,867	,987
M6	81,08	493,395	,898	,987
M7	81,04	491,505	,939	,987
M8	81,10	493,736	,890	,987
M9	80,98	496,229	,901	,987
M10	81,12	490,119	,912	,987
M11	81,23	489,328	,876	,987
M12	81,11	491,403	,912	,987
M13	81,17	492,392	,868	,987
M14	81,18	490,044	,927	,987
M15	81,22	488,892	,915	,987
M16	81,13	490,696	,902	,987
M17	81,17	491,585	,850	,987
M18	81,20	488,773	,897	,987
M19	81,23	490,744	,841	,987
M20	81,21	491,940	,836	,987
M21	81,04	495,572	,874	,987

• Yapı Geçerliği

Yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %80,6’sını açıklayan, öz-değeri 16,92 olan, tek boyutlu, faktör yükleri .85 ile .95 arasında sıralanan ve 21 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .97 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: *Eşler arası Otorite Kaygısı Ölçeği Faktör Yükleri*

Component Matrix^a

	Component
	1
M1	,871
M2	,880
M3	,922
M4	,886
M5	,881
M6	,910
M7	,947
M8	,901
M9	,912
M10	,920
M11	,887
M12	,921
M13	,880
M14	,934
M15	,923
M16	,911
M17	,862
M18	,906
M19	,853
M20	,849
M21	,886

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmadan elde edilen bulgular, ölçeğin yeterli düzeyde geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir. Madde-toplam korelasyonunun yorumlanmasında, .30 ve üzerindeki değerlerin maddelerin bireyleri ölçülen özellik bakımından iyi düzeyde ayırt edebildiğini ifade ettiği (Büyüköztürk, 2004) dikkate alındığında, ölçeğin madde-toplam korelasyon katsayılarının .84 ile .94 arasında değişmesi, bu katsayıların yeterli düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Tezbaşaran (1996), araştırmalarda kullanılabilecek ölçme araçları için öngörülen güvenilirlik düzeyinin .70 olduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda, ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısının .99 olması, ölçeğin güvenilirlik düzeyinin oldukça yeterli olduğunu göstermektedir. Bu bulgular ışığında, Eşler arası Otorite Kaygısı Ölçeği psikoloji ve aile danışmanlığı gibi disiplinlerde kullanılabilecek, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna varılabilir.

KAYNAKÇA

Büyüköztürk, Ş. (2004). *Veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
Tezbaşaran, A. A. (1996). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Türk Psikologlar Derneği.

ERGENLERDE EBEVEYN ERİŞİLEBİLİRLİK ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

PARENTAL ACCESSIBILITY SCALE FOR ADOLESCENTS: VALIDITY AND RELIABILITY STUDY

Prof. Dr. Ahmet AKIN

Prof. Dr. Öğrt. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile
Danışmanlığı ve Eğitimi Yüksek Lisans Programı, ahmet.akin@medeniyet.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-5194-5202

Merve DÜMDÜZ
Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile
Danışmanlığı ve Eğitimi Yüksek Lisans Programı, merveduman87@gmail.com
ORCID: 0009-0005-2748-0184

ÖZ

Bu çalışmanın amacı; “Ergenlerde Ebeveyn Erişilebilirliğini” belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir. Araştırmanın örneklemini Türkiye’de yaşayan farklı yaş, cinsiyet, ebeveyn tutumu, akademik başarısı ve ekonomik gelire sahip 214 kişi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak literatür doğrultusunda 21 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuş ve ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Veriler SPSS 23 programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Güvenirliği değerlendirmek için Cronbach Alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı kullanılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği için açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans oranı %47 ve iç tutarlık katsayısı .94’tür. Araştırma sonucunda geliştirilen Ergenlerde Ebeveyn Erişilebilirlik Ölçeğinin Türkiye’de yaşayan ergenlerin ebeveyn erişilebilirlik düzeylerini belirlemede geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Ebeveyn Erişilebilirliği, Geçerlik, Güvenirlik*

ABSTRACT

The purpose of this process is; It is the dissemination of a valid and reliable measurement tool to determine “Parental Accessibility in Adolescents”. The parents of the study consist of 214 people living in Turkey with different ages, genders, parental information, academic success and

economic income. An item pool of 21 items was created according to the literature as a data collection tool, and validity and reliability studies were conducted on its use. The data were analyzed through the SPSS 23 program. Cronbach Alpha internal comprehensiveness assurance was used for reliability assessments. Exploratory factor analysis was performed for the construct validity of the scale. The total variance explained by the scale is 47% and the internal consistency is .94. Drawing conclusions from the research: Parental Accessibility Scale in Adolescents was a valid and reliable measurement tool used to determine the accessibility levels of parents of adolescents living in Turkey.

Keywords: Parental Accessibility, Validity, Reliability

GİRİŞ

Ebeveynlerin, ergenlerin yaşamlarında erişilebilir ve destekleyici bir figür olmaları, ergenlerin duygusal, psikolojik ve sosyal gelişimlerinde kritik bir rol oynar. Ebeveyn erişilebilirliği, hem fiziksel hem de duygusal düzeyde ergenlerin ebeveynleriyle kurdukları ilişkiyi ifade eder. Bu erişilebilirlik, sağlıklı bir bağlanma süreci, güvenli bir ortam, açık iletişim ve güçlü bir rol modelin oluşturulmasını içerir. Bu sebeple ebeveyn erişilebilirliği çalışmalarının önemi büyüktür ve her ebeveynin bu konuda bilinçli bir şekilde daha fazla çaba sarf etmesi gerekmektedir. Bu bağlamda "Ergenlerde Ebeveyn Erişilebilirlik Ölçeği" ebeveyn-ergen ilişkisini objektif bir biçimde değerlendirerek, ergenlerin ihtiyaç duyduğu desteğin ne kadar karşılandığını belirlemeyi hedeflemektedir. Bu araştırmanın amacı, "Ergenlerde Ebeveyn Erişilebilirlik" ölçeğini geliştirmek ve bu ölçeğin geçerliliği ile güvenilirliğini incelemektir.

YÖNTEM

- **Çalışma Grubu**

Araştırma, 13-18 yaş arasında olan 131'i kadın, 83'ü erkek toplam 214 katılımcı üzerinde yürütülmüştür. Çalışma grubunun yaş aralıkları incelendiğinde, 90 kişinin 13-15 yaş aralığında, 124 kişinin 16-18 yaş aralığında olduğu görülmüştür. Katılımcıların 14'ü yüksek, 190'ı orta ve 10'u ise düşük ekonomik gelire sahip olduğu, 44'ü yüksek, 155'i orta, 15'i düşük akademik başarılı olduğunu; 47'si demokratik, 37'si otoriter, 125'i koruyucu, 5'i ise ilgisiz anne baba tutumuna sahip olduğunu belirtmiştir.

- **Madde Havuzu**

Araştırmada kullanılan ölçek, Ergenlerde Ebeveyn Erişilebilirliğini ölçmek amacıyla geliştirilen 21 maddelik bir ölçüm aracından oluşmaktadır. Bu maddeler gramer, anlaşılabilirlik, Ebeveyn Erişilebilirliğinin davranış, tutum ve duygular yönünü ölçmesi açılarından incelenip 21 maddelik uygulama formu elde edilmiştir.

- **Ölçme Aracı**

Ergenlerde Ebeveyn Erişilebilirlik Ölçeğinde her madde 5’li Likert tipi bir ölçüm formatında hazırlanmış ve 1 “hiç katılmıyorum” ve 5 “kesinlikle katılıyorum” arasında derecelendirilmiştir. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Yüksek puanlar, Ergenlerde Ebeveyn Erişilebilirlik düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

- **İşlem**

Ergenlerde Ebeveyn Erişilebilirlik Ölçeğinin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Ergenlerde Ebeveyn Erişilebilirlik Ölçeğinin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenirliği ise Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenirlik analizleri SPSS 23 paket programı ile yapılmıştır.

BULGULAR

- **Madde Analizi ve Güvenirlik**

Yapılan analiz sonucunda, ölçeğin madde-toplam korelasyonlarının .49 ile .78 arasında sıralandığı bulunmuştur. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ise .94 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Ergenlerde Ebeveyn Erişilebilirlik Ölçeği Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyon Katsayıları

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
m1	75,033	202,238	,624	,940
m2	74,883	196,770	,732	,938
m3	74,140	205,454	,672	,939
m4	74,883	202,592	,657	,939
m5	74,411	200,854	,775	,937
m6	74,257	205,882	,613	,940
m7	74,575	203,062	,640	,939
m8	74,757	201,678	,688	,939
m9	74,907	203,747	,606	,940
m10	74,182	209,765	,491	,942
m11	74,631	205,520	,547	,941
m12	74,678	200,586	,647	,939
m13	74,444	201,441	,742	,938
m14	74,603	201,358	,642	,939
m15	74,341	201,221	,729	,938
m16	73,963	209,445	,517	,941
m17	74,883	202,301	,563	,941
m18	74,607	205,564	,619	,940
m19	74,813	203,073	,597	,940
m20	74,808	200,935	,688	,939
m21	74,556	202,286	,719	,938

• Yapı Geçerliği

Ergen ebeveyn erişilebilirlik ölçeğinin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %47'sini açıklayan, öz-değeri 9,89 olan, tek boyutlu, faktör yükleri .54 ile .81 arasında sıralanan ve 21 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .95 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Ergenlerde Ebeveyn Erişilebilirlik Ölçeği Faktör Yükleri

Component Matrix^a

Component Matrix ^a	Component
	1
m1	,667
m2	,766
m3	,711
m4	,693
m5	,808
m6	,654
m7	,682
m8	,724
m9	,641
m10	,536
m11	,594
m12	,690
m13	,778
m14	,685
m15	,768
m16	,563
m17	,602
m18	,656
m19	,639
m20	,724
m21	,756

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmadan elde edilen bulgular, ölçeğin yeterli düzeyde geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir. Madde-toplam korelasyonunun yorumlanmasında, .30 ve üzerindeki değerlerin maddelerin bireyleri ölçülen özellik bakımından iyi düzeyde ayırt edebildiğini ifade ettiği (Büyüköztürk, 2004) dikkate alındığında, ölçeğin madde-toplam korelasyon katsayılarının .49 ile .78 arasında değişmesi, bu katsayıların yeterli düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Tezbaşaran (1996), araştırmalarda kullanılabilecek ölçme araçları için öngörülen güvenilirlik düzeyinin .70 olduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda, ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısının .94 olması, ölçeğin güvenilirlik düzeyinin oldukça yeterli olduğunu

göstermektedir. Bu bulgular ışığında, Ergenlerde Ebeveyn Erişilebilirlik Ölçeği'nin psikoloji, aile danışmanlığı, sosyoloji vb. gibi disiplinlerde kullanılabilecek, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna varılabilir.

KAYNAKÇA

Büyüköztürk, Ş. (2004). *Veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Tezbaşaran, A. A. (1996). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Türk Psikologlar Derneği.

ANNELİK SÜRECİNDE SOSYAL İZOLASYON ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

SOCIAL ISOLATION SCALE DURING MOTHERHOOD: VALIDITY AND RELIABILITY STUDY

Prof. Dr. Ahmet AKIN

Prof. Dr. Öğrt. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Yüksek Lisans Programı, ahmet.akin@medeniyet.edu.tr
ORCID: 0000-0002-5194-5202

Ayşe ÖZKAN

Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Yüksek Lisans Programı, psk.ayseozkan@gmail.com
ORCID: 0009-0007-8151-1775

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, annelerin sosyal izolasyon düzeylerini belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir. Araştırmanın örneklemini Türkiye’de yaşayan farklı yaş, medeni hal ve ekonomik gelire sahip 202 kişi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak literatür doğrultusunda 20 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuş ve ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Veriler SPSS 21 programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Güvenirliği değerlendirmek için Cronbach Alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı kullanılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği için açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans oranı %42 ve iç tutarlık katsayısı .92’dir. Araştırma sonucunda geliştirilen Annelik Sürecinde Sosyal İzolasyon Ölçeğinin Türkiye’de yaşayan annelerin tükenmişlik düzeylerini belirlemede geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Annelikte sosyal izolasyon, geçerlik, güvenirlik.*

ABSTRACT

The aim of this study is to develop a valid and reliable measurement tool to determine mothers' social isolation levels. The sample of the research consists of 202 people of different ages, marital status and economic income living in Turkey. As a data collection tool, an item pool of 20 items was created in line with the literature and validity and reliability studies of the scale were conducted. The data were analyzed through the SPSS 21 program. Cronbach Alpha internal consistency reliability coefficient was used to evaluate reliability. Exploratory factor analysis was conducted for the construct validity of the scale. The total variance explained by the scale is 42% and the internal consistency coefficient is .92. As a result of the research, it

was determined that the Social Isolation in Motherhood Scale was a valid and reliable measurement tool in determining the burnout levels of mothers living in Turkey.

Keywords: *Motherhood, social isolation, validity, reliability.*

GİRİŞ

Modern yaşam koşulları, annelerin sosyal yaşantılarını ve psikolojik iyi oluşlarını etkileyebilmektedir. Çocuk bakım sorumlulukları, sosyal destek eksikliği ve ekonomik kısıtlamalar, annelerin sosyal izolasyon seviyelerini artıran önemli faktörler olarak öne çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle, annelerin çocuk sahibi olduktan sonra yaşadığı zorlukları göz ardı etmeden, onlara destek olmak ve yaşam zorluklarına çözüm geliştirmek önemlidir. Bu nedenle annelerin yaşadığı sosyal izolasyon düzeyini belirlemeye yönelik ölçme araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araştırmanın amacı “Annelik Sürecinde Sosyal İzolasyon” ölçeğini geliştirmek ve ölçeğin geçerliğini ve güvenirliğini incelemektir.

YÖNTEM

• Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 202 anne oluşturmaktadır. Çalışma grubunun yaş aralıkları incelendiğinde, 14 kişinin 19-24 yaş aralığında, 91 kişinin 25-35 yaş aralığında, 56 kişinin 36-44 yaş aralığında ve 41 kişinin 45 yaşından büyük olduğu görülmüştür. Katılımcıların medeni durumları incelendiğinde, 165 kişinin evli 37 kişinin bekar olduğu görülmüştür. Katılımcıların çocuk sayıları değerlendirildiğinde, 73 kişinin 1 çocuk, 70 kişinin 2 çocuk, 39 kişinin 3 çocuk sahibi olduğu ve 20 kişinin 4’ten fazla çocuğa sahip olduğu görülmüştür. Katılımcıların ekonomik durumları incelendiğinde, 28’inin düşük, 142’nin orta ve 32’nin ise yüksek ekonomik gelire sahip olduğu belirtilmiştir. Eğitim durumları değerlendirildiğinde ise, 22 kişinin ilköğretim, 40 kişinin lise, 101 kişinin önlisans/lisans ve 39 kişinin lisansüstü eğitim düzeyinde olduğu görülmüştür.

• Madde Havuzu

Araştırmada kullanılan ölçek, annelerin sosyal izolasyon düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirilen 20 maddelik bir ölçüm aracından oluşmaktadır. Bu maddeler, gramer, anlaşılabilirlik, annelik sürecinde sosyal izolasyonun davranış, tutum ve duygular yönünü ölçmesi açısından incelenip 20 maddelik uygulama formu elde edilmiştir.

• Ölçme Aracı

Annelik sürecinde sosyal izolasyon ölçeğinde her madde 5’li Likert tipi bir ölçüm formatında hazırlanmış ve 1 “Kesinlikle Katılmıyorum” ile 5 “Kesinlikle Katılıyorum” arasında derecelendirilmiştir. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Yüksek puanlar annelik sürecinde sosyal izolasyon düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

• İşlem

Annelik Sürecinde Sosyal İzolasyon Ölçeğinin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Annelik sürecinde Sosyal İzolasyon Ölçeğinin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenirliği ise Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenirlik analizleri SPSS 21 paket programı ile yapılmıştır.

BULGULAR

• Madde Analizi ve Güvenirlik

Yapılan analiz sonucunda, ölçeğin madde-toplam korelasyonlarının .44 ile .74 arasında sıralandığı bulunmuştur. Cronbach Alfa iç tutarlılık ve güvenirlik katsayısı .92 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Annelik Sürecinde Sosyal İzolasyon Ölçeği Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyon Katsayıları

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
m1	64,416	220,451	,441	,923
m2	64,627	214,616	,524	,922
m3	64,805	217,288	,530	,922
m4	64,746	216,560	,521	,922
m5	64,730	214,709	,580	,921
m6	64,708	212,545	,640	,919
m7	64,719	214,986	,587	,920
m8	64,876	213,240	,542	,922
m9	64,681	214,675	,562	,921
m10	64,670	209,733	,739	,917
m11	64,481	215,240	,630	,920
m12	64,843	212,948	,533	,922
m13	64,714	214,119	,641	,919
m14	65,135	209,922	,678	,918
m15	64,935	213,159	,604	,920
m16	64,930	211,337	,650	,919
m17	64,768	209,625	,729	,917
m18	64,643	212,916	,628	,920
m19	65,114	212,297	,549	,921
m20	64,541	215,206	,542	,921

Yapı Geçerliliği

Annelik sürecinde sosyal izolasyon ölçeğinin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %42'sini açıklayan, öz-değeri 8,34 olan, tek boyutlu, faktör yükleri .49 ile .79 arasında sıralanan ve 20 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .92 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Annelik Sürecinde Sosyal İzolasyon Ölçeği Faktör Yükleri

Component Matrix^a

	Component
	1
m1	0,487
m2	0,557
m3	0,588
m4	0,578
m5	0,634
m6	0,691
m7	0,642
m8	0,583
m9	0,624
m10	0,788
m11	0,688
m12	0,573
m13	0,700
m14	0,713
m15	0,654
m16	0,696
m17	0,779
m18	0,672
m19	0,590
m20	0,593

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmadan elde edilen bulgular, ölçeğin yeterli düzeyde geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir. Madde-toplam korelasyonunun yorumlanmasında, .30 ve üzerindeki değerlerin maddelerin bireyleri ölçülen özellik bakımından iyi derecede ayırt edebildiği (Büyüköztürk, 2004) dikkate alındığında, ölçeğin madde-toplam korelasyon katsayılarının .44 ile .74 arasında değişmesi, bu katsayıların yeterli düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Tezbaşaran (1996), araştırmalarda kullanılabilecek ölçme araçları için öngörülen güvenilirlik düzeyinin .70 olduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda, ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısının .92 olması, ölçeğin güvenilirlik düzeyinin oldukça yeterli olduğunu göstermektedir. Bu bulgular ışığında, Annelik Sürecinde Sosyal İzolasyon Ölçeğinin psikoloji, aile danışmanlığı ve sosyoloji gibi disiplinlerde kullanılabilecek, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna varılabilir.

KAYNAKÇA

Büyüköztürk, Ş. (2004). *Veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Tezbaşaran, A. A. (1996). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Türk Psikologlar Derneği.

EVİLİLİKTE KÖK AİLE MÜDAHALE ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

INTERVENTION OF THE ROOT FAMILY IN MARRIAGE: A VALIDITY AND RELIABILITY STUDY

Prof. Dr. Ahmet AKIN

Prof. Dr. Öğrt. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Yüksek Lisans Programı, ahmet.akin@medeniyet.edu.tr,

ORCID: 0000-0002-5194-5202

Elif Sena AKDENİZ

Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Yüksek Lisans Programı, senaakdnz@gmail.com

ORCID: 0009-0009-6710-0747

ÖZ

Bu çalışmanın amacı; “Evlilikte Kök Aile Müdahale” algısını belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir. Araştırmanın örneklemini Türkiye’de yaşayan farklı yaş, medeni hal ve ekonomik gelire sahip 223 kişi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak literatür doğrultusunda 20 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuş ve ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Veriler SPSS 21 programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Güvenirliği değerlendirmek için Cronbach Alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı kullanılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği için açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans oranı %58 ve iç tutarlık katsayısı .96 olarak bulunmuştur. Araştırma sonucunda geliştirilen Evlilikte Kök Aile Müdahale Algısı Ölçeğinin Türkiye’de yaşayan ailelerin kök aile müdahale algısı düzeylerini belirlemede geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Evlilikte Kök Aile Müdahalesi, Geçerlik, Güvenirlik*

Abstract

The aim of this study is to develop a valid and reliable measurement tool to determine the perception of "Intervention of the Root Family in Marriage." The sample of the research consists of 223 individuals living in Turkey, with varying ages, marital statuses, and economic incomes. A 20-item item pool was created as a data collection tool according to the literature, and validity and reliability studies of the scale were conducted. The data were analyzed using

the SPSS 21 program. The Cronbach Alpha internal consistency reliability coefficient was used to evaluate reliability. An exploratory factor analysis was conducted for the structural validity of the scale. The total variance explained by the scale is 58%, and the Cronbach Alpha internal consistency reliability coefficient is 96. It was determined that the developed Root Family Intervention in Marriage Scale is a valid and reliable measurement tool for determining the level of root family intervention perception among families living in Turkey.

Keywords: *Root Family Intervention in Marriage, Validity, Reliability*

GİRİŞ

Evlilikte Kök Aile Müdahale algısı, bireylerin evlilikleri içerisindeki ilişki dinamiklerini, karar alma süreçlerini ve genel mutluluk düzeylerini etkileyen kritik bir faktördür. Evlilikte Kök Aile Müdahale algısının olumsuz olduğu durumlarda, evliliklerde çatışmaların artması, iletişim sorunlarının yaşanması ve bireylerin evlilikleri ile alakalı tatminsizlik duyması gibi olumsuz sonuçlarla karşılaşılabilir. Bu bağlamda, evlilikte kök ailenin müdahalesi algısının derinlemesine anlaşılması hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sağlıklı ilişkilerin ve iletişimin sürdürülmesi için oldukça önemlidir. Bu nedenle, kök ailenin evlilik üzerindeki etkilerini daha iyi anlamak için güvenilir bir ölçme aracına ihtiyaç duyulmuştur. Bu araştırmanın amacı, evliliklerdeki kök aile müdahale algı düzeylerini ölçmek için geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmektir.

YÖNTEM

• Çalışma Grubu

Araştırma, katılımcılardan 204 kadın, 19 erkek olmak üzere, 21 yaş ve üzerinde olan toplam 223 katılımcı üzerinde yürütülmüştür. Çalışma grubunun yaş aralıkları incelendiğinde, 47 kişinin 21-31 yaş aralığında, 77 kişinin 32-40 yaş aralığında ve 99 kişinin 41 yaşından büyük olduğu görülmüştür. Katılımcıların evlilik süreleri incelendiğinde, 53 kişinin 0-5 yıl, 43 kişinin 6-11 yıl, 37 kişinin 12-15 yıl, 90 kişinin ise 16 yıl ve üzerinde evli olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların ekonomik durumları incelendiğinde, 18'inin düşük, 183'ünün orta ve 22'sinin ise yüksek ekonomik gelire sahip olduğu belirtilmiştir. Eğitim durumları değerlendirildiğinde

ise, 15 kişinin ilköğretim, 43 kişinin lise, 117 kişinin ön lisans/lisans ve 48 kişinin lisansüstü eğitim düzeyinde olduğu görülmüştür.

- **Madde Havuzu**

Evlilikte Kök Aile Müdahale Algısını ölçmek üzere 20 maddelik bir madde havuzu hazırlanmıştır. Bu maddeler gramer, anlaşılabilirlik, evlilikte kök aile müdahale algısının davranış, karar alma ve duygular üzerindeki etkisini ölçmesi açılarından incelenip 20 maddelik uygulama formu elde edilmiştir.

- **Ölçme Aracı**

Evlilikte Kök Aile Müdahale Algısı Ölçeği 1 “hiç katılmıyorum” ve 5 “tamamen katılıyorum” şeklinde 5’li Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Yüksek puanlar, evlilikte kök aile müdahale algısının yüksek olduğunu ifade etmektedir.

- **İşlem**

Evlilikte Kök Aile Müdahale Algısı Ölçeği’nin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenirliği ise Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenirlik analizleri SPSS 21 paket programı ile yapılmıştır.

BULGULAR

- **Madde Analizi ve Güvenirlik**

Yapılan analiz sonucunda, ölçeğin madde-toplam korelasyonlarının .51 ile .83 arasında sıralandığı bulunmuştur. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ise .96 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: *Müdahale Algısı Ölçeği Madde-Toplam Korelasyon Katsayıları*

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
M1	73,63	242,208	0,707	0,958
M2	74,74	243,592	0,512	0,962
M3	73,61	242,508	0,679	0,959
M4	73,65	241,49	0,674	0,959
M5	73,55	239,465	0,756	0,958
M6	73,46	239,682	0,789	0,957
M7	73,49	240,855	0,78	0,958
M8	73,55	240,284	0,693	0,959
M9	73,68	239,805	0,725	0,958
M10	74,27	241,342	0,624	0,96
M11	73,48	241,602	0,773	0,958
M12	73,75	239,171	0,733	0,958
M13	73,81	238,607	0,759	0,958
M14	73,7	240,15	0,704	0,958
M15	73,68	244,047	0,646	0,959
M16	73,57	239,949	0,802	0,957
M17	73,66	238,676	0,791	0,957
M18	73,57	236,715	0,817	0,957
M19	73,58	240,289	0,777	0,958
M20	73,66	235,901	0,832	0,957

- **Yapı Geçerliği**

Yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %58'ini açıklayan, öz-değeri 11,62 olan, tek boyutlu, faktör yükleri .54 ile .85 arasında sıralanan ve 20 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .96 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: *Evlilikte Kök Aile Müdahale Ölçeği Faktör Yükleri*

Component Matrix^a

	Component
M1	0,733
M2	0,542
M3	0,709
M4	0,707
M5	0,786
M6	0,819
M7	0,809
M8	0,727
M9	0,758
M10	0,651
M11	0,808
M12	0,763
M13	0,789
M14	0,735
M15	0,682

M16	0,83
M17	0,822
M18	0,846
M19	0,803
M20	0,854

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmadan elde edilen bulgular, ölçeğin yeterli düzeyde geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir. Madde-toplam korelasyonunun yorumlanmasında, .30 ve üzerindeki değerlerin ve maddelerin bireyleri ölçülen özellik bakımından iyi düzeyde ayırt edebildiğini ifade ettiği (Büyüköztürk, 2004) dikkate alındığında, ölçeğin madde-toplam korelasyon katsayılarının .51 ile .83 arasında değişmesi, bu katsayıların yeterli düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Tezbaşaran (1996), araştırmalarda kullanılabilecek ölçme araçları için öngörülen güvenilirlik düzeyinin .70 olduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda, ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısının .96 olması, ölçeğin güvenilirlik düzeyinin oldukça yeterli olduğunu göstermektedir. Bu bulgular ışığında, Evlilikte Kök Aile Müdahale Algısı Ölçeği psikoloji ve aile danışmanlığı gibi disiplinlerde kullanılabilecek, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna varılabilir.

KAYNAKÇA

Büyüköztürk, Ş. (2004). *Veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
Tezbaşaran, A. A. (1996). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Türk Psikologlar Derneği.

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ HİZMET İÇİ EĞİTİMLERİNE YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Doç. Dr. VEDA YAR YILDIRIM

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, veda.yar@gop.edu.tr - 0000-0002-2129-4189

Yüksek Lisans Öğrencisi, SAFA BARUTCU

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, barutcu0805@gmail.com – 0009-0009-0546-7949

Yüksek Lisans Öğrencisi, MEHMET FATİH KESKİN

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, ukeskin19@hotmail.com – 0009-0008-5678-2474

Matematik Öğretmeni, HASAN AKKOYUNLU

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, hasenakkoyunlu@gmail.com – 0009-0000-2298-5742

ÖZET

Bu çalışma, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında gerçekleştirilen hizmet içi eğitimlerine yönelik öğretmen görüşlerini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Bu çalışma yürütülürken bilimsel araştırma yaklaşımlarından nitel araştırma yaklaşımı esas alınmıştır. Esas alınan nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda da nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni tercih edilmiştir. Araştırmanın örnekleme oluşturulurken, seçkisiz olmayan (non-random) örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bu doğrultuda çalışma grubunu, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olan devlet okulları ve özel okullarda 2024-2025 eğitim ve öğretim yılında görev yapmakta olan ve Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında gerçekleştirilen hizmet içi eğitimlere katılmış öğretmenler oluşturmaktadır. Veri toplama sürecinde ise ilk olarak alanyazın taranarak 10 soruluk taslak açık uçlu anket formu hazırlanmıştır. Hazırlanan 10 soruluk taslak açık uçlu anket formuna ilişkin uzman görüşleri alınmış ve alınan uzman görüşlerinin neticesinde taslak form 5 soruya düşürülerek son şeklini almıştır. Açık uçlu anket formu katılımcıların kişisel bilgilerini ve hizmet içi eğitime dair görüşlerini tespit etmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Düzenlenen açık uçlu anket formu Google Form üzerinden öğretmenlere ulaştırılarak araştırmaya ilişkin veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Betimsel analiz sürecinde QualCoder ve Maxqda analiz programları kullanılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında gerçekleştirilen hizmet içi eğitime ilişkin ayrılan sürenin çoğunlukla yetersiz olduğuna; hizmet içi eğitimini veren eğitimcilerin gerekli alan bilgisine ve niteliklere sahip olmadığına; tahsis edilen ortamın donanım bakımından eğitim ve öğretime uygunluk çerçevesinde yetersiz olduğuna; eğitimin verildiği tarihlerin uygun olmadığına; eğitim sürecinin sonunda herhangi bir değerlendirmenin yapılmadığına ve verilen hizmet içi eğitimin amacına tam olarak ulaşılmadığına yönelik sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmanın kapsamında, Milli Eğitim Bakanlığının düzenleyeceği hizmet içi eğitim faaliyetlerini değerlendirmesi, düzenlemesi ve bu doğrultuda daha verimli hale getirmesi noktasında literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Hizmet İçi Eğitim, Öğretmen Görüşleri.

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ 5.SINIF MATEMATİK ÖĞRETİM PROGRAMINA YÖNELİK İLKÖĞRETİM MATEMATİK ÖĞRETMENİ GÖRÜŞLERİ

Matematik Öğretmeni, İLK NUR DÜGEROĞLU

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, ilknurdugeroğlu35@gmail.com- 0009-0004-2426-2256

Yüksek Lisans Öğrencisi, ÖZNUR ÖZER

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, oznur.bote@gmail.com – 0009-0000-6658-3622

Doçent Doktor , VEDA YAR YILDIRIM

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, veda.yar@gop.edu.tr-0000-0002-2129-4189

ÖZET

Bu çalışmada ortaokul 5.sınıf matematik derslerini yürütmekte olan matematik öğretmenlerinin 2024 yılında yayımlanan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ortaokul beşinci sınıf matematik dersi öğretim programı hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Bu çalışma incelenen bir duruma ya da olguya yönelik ayrıntılı şekilde bilgi toplamayı gerektiren nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda tasarlanmıştır. Çalışmada bir durumu oluşturan ayrıntıları tanımlamak, açıklamalar yapmak ve o durumu değerlendirmek amacıyla kullanılan durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalıştığı ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Bu bağlamda katılımcılar ilköğretim 5.Sınıf matematik dersine giren, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Hizmet İçi eğitimine katılmış ve en az üç yıllık mesleki kıdeme sahip olan öğretmenlerden oluşturulmuştur. Araştırmada veri toplama aracı araştırmacılar tarafından oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu için uzman görüşü alınarak pilot uygulama gerçekleştirilmiş ve yarı yapılandırılmış görüşme formuna son hali verilmiştir. Nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda tasarlanan bu araştırmada toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmayı sağlayan içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma analizinde kullanılmakta olan QUALCODER veri analiz programı kullanılmıştır. Çalışma grubunda yer alan katılımcıların Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli temel alınarak oluşturulan Matematik Öğretim Programı'na ilişkin görüşlerinden elde edilmesi beklenen olası sonuçlar şu şekildedir: Katılımcıların Matematik Öğretim Programına yönelik görüşleri yaparak yaşayarak ve teknoloji temel alınarak oluşturulmuş bir öğretim programı olacağı yönündedir. Aynı zamanda katılımcıların programda kazanımlar yerine öğrenme çıktılarının yer almasına ve öğrenme çıktılarının sayısının azaltılmasına olumlu bakacakları düşünülmektedir. Matematik öğretimine teknoloji kullanımı ve uygulamalar konusunda kırsal kesimlerde yaşanan imkansızlıklar nedeniyle verimli olamayacağı yönünde olması beklenmektedir. Çalışmamız devam etmektedir ve elde edilen bulgular doğrultusunda öneriler oluşturulacaktır.

Anahtar kelimeler: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, matematik öğretim programı, öğretmen görüşleri

SOSYAL MEDYA İÇERİKLERİNE YÖNELİK ÖĞRENCİ VE VELİ GÖRÜŞLERİ (BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖRNEĞİ)

Sınıf Öğretmeni, ARZU ANLAR

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, anlararzu@gmail.com – 0000-0002-7860-6825

Doç. Dr. VEDA YAR YILDIRIM

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, vedayaryildirim@gmail.com - 0000-0002-2129-4189

ÖZET

Bu araştırmada, birleştirilmiş sınıfta eğitim gören ilkokul öğrencilerinin sosyal medya kullanımları neticesinde karşılaştıkları sosyal medya içeriklerine yönelik öğrencilerin ve velilerin görüşlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan olgubilim (fenomenoloji) deseninde gerçekleştirilmektedir. Araştırmanın çalışma grubu seçilirken araştırmaya pratiklik ve hız katması açısından katılımcılar kolay ulaşılabilir durum örneklemesine uygun olacak şekilde çalışma grubu oluşturulmuştur. Araştırmanın katılımcılarını 2024-2025 eğitim-öğretim yılında Tokat ilinde birleştirilmiş sınıfta eğitim görmekte olan 4 erkek, 4 kız olmak üzere toplam 8 ilkokul öğrencisi ve 7 öğrenci velisi oluşturmaktadır. Araştırma sürecinde veri toplama aracı olarak Öğrenci Görüşme Formu, Veli Görüşme Formu ve öğrencilerin bir hafta süresince sosyal medya içeriklerine yönelik deneyimlerini aktardıkları günlükler kullanılmıştır. Veri toplama araçları uzman görüşü alınarak hazırlanmış ve son şeklini almıştır. Araştırmaya katılacak olan öğrenciler adına öğrenci velilerinden gönüllü katılım için Veli Onam Formu’nu imzalamaları istenmiştir. Veri toplama sürecinde ilkokul öğrencilerine ve öğrenci velilerine görüşme soruları sorularak veriler toplanmıştır. Ayrıca veri toplama süreci içinde öğrencilere doldurmaları için günlük tutma formu verilmiş ve bu formdan elde edilen veriler doküman incelemesi olarak çalışmaya eklenecektir. Uzman görüşü alınarak hazırlanan görüşme formları birleştirilmiş sınıfta eğitim veren ilkokulda öğrenciler ve veliler ile yüz yüze görüşmeler yapılarak toplanmaktadır. Bu çalışmada ilk olarak görüşmeler kaydedilerek deşifreler yazılacaktır. Daha sonra veriler MAXQDA2024 programı ile kodlanacaktır. Veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler : Sosyal Medya, İçerik, Birleştirilmiş Sınıf, Dijital, Öğrenci

YAPAY ZEKAYA DAİR ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Doç. Dr, VEDA YAR YILDIRIM

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, veda.yar@gop.edu.tr - 0000-0002-2129-4189

Yüksek Lisans Öğrencisi,Şeyda DURMUŞ

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi,seyda6027@gmail.com - 0009-0002-1478-8583

ÖZET

Bu çalışma öğretmenlerin yapay zekaya yönelik görüşlerini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Bu çalışma yürütülürken bilimsel araştırma yaklaşımlarından nitel araştırma yaklaşımı esas alınmıştır. Esas alınan nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda nitel araştırma desenlerinden olgubilim çalışma deseni tercih edilmiştir. Araştırmanın örnekleme oluşturulurken seçkili (random) örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabılır örneklem tercih edilmiştir. Bu doğrultuda çalışma grubunu, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olan devlet okulları ve özel okullarda görev yapmakta olan farklı branş ve kademedeki farklı illerde yaşıyan 10 öğretmeninden oluşmuştur. Veri toplama sürecinde ise ilk olarak alanyazın taranarak taslak açık uçlu anket formu hazırlanmıştır. Hazırlanan taslak açık uçlu anket formuna ilişkin uzman görüşleri alınmış ve alınan uzman görüşlerinin neticesinde 7 sorudan oluşan form uzman görüşü ile 5 soruya indirilip sonda sorular eklenerek son şeklini almıştır. Açık uçlu anket formu katılımcıların kişisel bilgilerini ve yapay zekaya dair görüşlerini tespit etmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Düzenlenen açık uçlu anket formu Google Form üzerinden öğretmenlere ulaştırılarak araştırmaya ilişkin veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi kullanılarak kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir. Betimsel analiz sürecinde QualCoder analiz programı kullanılmıştır. Qualcoder, verilerin doğru şekilde kategorize edilmesine ve temaların derinlemesine keşfedilmesine olanak tanıyarak, analiz sürecinin daha geçerli ve güvenilir olmasını sağlamıştır. Bu çalışmanın bulgularına göre yapay zekanın eğitimdeki rolünün öğrencileri tembelleştirdiği, yapay zeka uygulamaları hızlı öğrenme araçları olarak kullanıldığı ve yapay zeka en fazla materyal seçiminde kullanıldığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Öğretmenlere ders anlatımı ,ödevlendirme ,sınav hazırlama ve konularla ilgili farklı örneklendirme geliştirme konusunda yardımcı olduğu sonucunda ulaşılmıştır. Ayrıca yapay zeka pratik bilgi sağlarken aynı zamanda bilgi kirliliğinede maruz bıraktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Eğitim,Yapay zeka,Öğretmen görüşleri,

GÖRSEL SANATLAR ÖĞRETMENLİĞİNİN GÖRSEL SANATLAR ÖĞRETMENLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Fatma Betül SOYDAN

Gaziosmanpaşa Üniversitesi, sbetul2905@gmail.com– 0009-0007-4355-6462

Doç. Dr. Veda YAR YILDIRIM

Gaziosmanpaşa Üniversitesi, vedayaryildirim@gmail.com– 0000-0002-2129-4189

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, görsel sanatlar öğretmenliğinin, görsel sanatlar öğretmenlerinin sosyal, mesleki ve bireysel hayatlarına etkilerini incelemektir. Nitel araştırma deseniyle yürütülen çalışma, olgu bilim (fenomenoloji) yaklaşımına dayanmaktadır. Araştırma, kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle seçilen 12 görsel sanatlar öğretmeni üzerinde yapılmıştır. Katılımcılar, resmi kurumlarda görev yapan ilköğretim ve ortaöğretim öğretmenleridir. Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu için uzman görüşü alınarak pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Veriler, açık uçlu sorular içeren yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Görüşmelerde öğretmenlere mesleğin bireysel, sosyal ve mesleki etkileriyle ilgili sorular sorulmuş ve yanıtlar betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Elde edilen veriler tematik bir çerçevede ele alınarak, öğretmenlerin deneyimlerini yansıtan temel kodlar belirlenmiştir. Kodlar, katılımcıların açıklamalarıyla doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Nitel araştırma analizinde, verilerin sistematik bir şekilde incelenmesi ve kategorilere ayrılması amacıyla analiz süreçlerini düzenlemeye yardımcı olan QUALCODER veri analiz programı kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları, Görsel Sanatlar öğretmenleri, mesleklerinden genellikle tatmin olduklarını, sabır ve duygusal dayanıklılık kazandıklarını ifade etmişlerdir. Yaratıcı süreçlere katılımın, bireysel gelişimlerine katkı sağladığını ve sanatsal üretkenliklerinin arttığını belirtmişlerdir. Sosyal açıdan, sanatla toplumsal farkındalık yaratma fırsatı bulduklarını, öğrencilerle güçlü bağlar kurarak onların gelişimine katkı sağladıklarını vurgulamışlardır. Ancak toplumun sanatla ilgili tutumları bazen öğretmenlerin mesleklerini değersiz hissetmelerine neden olabilmektedir. Görsel sanatlar öğretmenleri, mesleklerinin kaynak sıkıntılarından olumsuz etkilendiklerini, mesleklerine duyulan saygının artırılması gerektiğini ve sınıflarının daha uygun hale getirilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Çalışma, öğretmenlerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve sanat eğitiminin eğitim sistemindeki öneminin vurgulanması açısından ve görsel sanatlar öğretmenliğinin öğretmenler üzerinde yarattığı çok yönlü etkileri ele alarak literatüre anlamlı bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Görsel sanatlar öğretmenliği, görsel sanatlar öğretmenleri görüşleri, bireysel, sosyal, mesleki etki

GİRİŞ

Sanat kelimesi genelde edebiyat ve musiki sanatlarını da içermekle birlikte daha çok plastik veya görsel dediğimiz türlere bağlanmaktadır (Read, 1974, s.2). Sanatın tanımına ilişkin antik dönemde Platon’dan bu zamana kadar birçok kez tartışılmaktadır. Antik dönemde Aristoteles, sanatı gerçekte mevcut olanı (görüneni) değil, olması gereken ideal durumu yansıtan bir olgu olarak yorumlamıştır (Artut, 2009, s. 20). Sanatın tanımına ilişkin tüm anlaşmazlıklar güzellik kelimesinin kullanılışındaki sebatsızlıktan gelmektedir (Read, 1974, s.19). Kimine göre sanat, güzelliğin ifadesidir, kimine göre ise gerçekliğin bir yansımasıdır. Sanat bireyi sadece güzele ve estetik olana yöneltmez aynı zamanda sanat yoluyla eğitim görevini de üstlenip duyguları eğitmekte ve bireyin içsel dünyasında denge kurmaktadır (San, 2016, s.116; akt. Gökdemir, 2024). Kimilerine göre sanat, bir özgürlük alanı ve bireyin iç dünyasını ifade etme şeklidir. Sanat, güzel olmayı zorunlu kılmamaktadır. Sanattaki güzellik, doğadaki estetik unsurların insan ruhu ve duygu dünyasıyla birleşerek bireysel algılar ve yaratıcılıkla şekillenen özgün bir güzellik anlayışıdır (Ersoy, 2016, s. 11; akt. Ercan, 2024). Sanat, insanın doğadaki gerçekleri sadece görmesi değil, onlara duyusal, duygusal ve entelektüel bir biçimde anlam katması ve bu anlamı yaratıcı bir şekilde dışavurumudur (Artut, 2009, s. 20). Kimilerine göre sanatta böylesi bir estetik amaçtan daha çok toplumsal bir mesaj vermek için yapılmaktadır. Sanat, kişiselle gerçeğin, tabiatla düşüncenin, bilinçdişısıyla bilincin birleşmesinden nedenle bilginin, kavrayışın, anlamanın en üstün aracıdır (Tolstoy, 2007, s.28). Başka bir deyişle, sanat, insanın tüm zihin ve duygu katmanlarını birleştirerek dünyayı anlamaya çalıştığı en kapsamlı ve güçlü bir yoldur. Bu hem bireysel hem de evrensel anlamda bir tür bilgi ve anlam arayışıdır.

Sanat eğitimi, insanların kendi yaşantılarını istedik yönde değişim, evrim, gelişim ve uzmanlaşma süreci olarak tanımlanmaktadır (Atasel, 2024). Görsel sanatlar, sanatın bir dalı olarak çizim, resim, heykel, seramik, grafik tasarım gibi görsel ve plastik formları içermektedir (Ercan, 2024). Görsel sanatlar, bireylerin kendilerini ifade etme yeteneklerini geliştirmelerine ve duygusal ile zihinsel becerilerini güçlendirmelerine yardımcı olur. Paul Klee’ye göre sanat eğitimi, “biçim oluşturan düşünme etkinliği” olarak tanımlanmaktadır (Atasel, 2024). Görsel sanatlar eğitimi, yalnızca teknik beceri kazandırmakla kalmaz aynı zamanda bireyin estetik, eleştirel ve yaratıcı düşünme süreçlerini harekete geçirir. Bu nokta da biçim oluşturma düşüncelerin somut bir sanat eserine dönüşmesi sürecidir. Ayrıca felsefe, psikoloji, sosyoloji ve antropoloji gibi bilim dallarıyla derin bir bağ kurarak, sanatın farklı uygulama alanlarında çözüm arayışlarına katkı sağlamaktadır (Kırıçoğlu, 2019; akt. Gökdemir, 2024). Sanat eserleri, varlıkla ilişkilidir ve her eser, doğadan bir kesit, varlıktan bir iz veya insanın içsel yansımalarını barındırır (Ercan, 2024). Görsel sanatlar eğitimi, insanlık tarihini bize sunarak, kim olduğumuzu, nelerden etkilendiğimizi ve nasıl bir inanç sistemi benimsediğimizi kavramamıza katkıda bulunan önemli bir işlevi yerine getirir (Mercin ve Alakuş, 2007). Örneğin, Pablo Picasso’nun Guernica adlı eseri, savaşın insanlık üzerindeki yıkımını tarihsel bir olaydan yola çıkarak güçlü bir biçimde yansıtır. Sanatçı, kültürel mirası araştıran, yorumlayan ve yapıtlarıyla geleceğe köprü kuran kişidir. Ülkemizde milli eğitimin hedeflerine ulaşılmasında görsel sanatlar eğitimi büyük rol oynamakta olup, görsel sanat eğitiminin, bireyleri ülke ve dünya kültürel mirasına sahip çıkarak bu mirası koruma bilinciyle yetiştirmeyi amaçladığı da göz önünde bulundurulmalıdır (Akkurt ve Boratav, 2018).

Görsel sanatlar eğitimi, bireylerin uygulamalı becerilerini, deneyimsel öğrenmelerini ve bağımsız eylemlerini geliştirerek özgüven ve sosyal davranışlarını pekiştirir (Buschkule, 2007:167; akt, Karadoğan, 2024). Görsel sanatlar eğitimi sayesinde bireyin kendini tanıyıp kendine ve insanlara özenli davranarak ruhunu güzelleştirmesi, bireyin psikolojik sağlığı için önemli olduğunu göstermektedir (Özsoy, 1996, s. 37; akt. Ayaydın, 2024). Böylelikle, bireyin ruhsal gelişimi, özgürlüğü ve toplumsal uyum içinde çağdaş bir kimlik kazanmasına katkı sağlamaktadır (Gökdemir, 2024). Estetik bir arayış içinde olan sanatçı, duygu ve düşüncelerini özgürce dışa vurabilen bir kişilik olarak da tanımlanmaktadır (Baş, 2023). Bu kişi, kendi içsel dünyasını keşfeder ve bu keşifleri sanatına yansıtarak insanlığa sunmaktadır. Ateş (2008) şöyle ifade etmektedir, kaliteli bir görsel sanatlar öğretmeni, sanatçı ruhunu eğitimci kimliğiyle harmanlayarak daha güçlü bir etki yaratabilmektedir. Sanatçı olmayan bir öğretmen ise, öğrencilerinde bu heyecanı sürdürmekte ve onlara yaratma isteği aşılama zorlanmaktadır (Mercin ve Alakuş, 2007). Görsel sanatlar eğitimi, yaşam pratiğinde önemli bir yer tuttuğundan her yaştan insan için gerekli ve değerlidir (Gökdemir, 2024). Özellikle, küçük yaştan itibaren verilmesi gereken önemli bir yeterlidir çünkü bu sayede, bireyin estetik duyarlılık, karşı görüşlere saygı, farklı kültürlere değer verme, sanat eserlerini koruma bilinci kazanma ve evrensel ortak bir değeri paylaşma vb. gibi davranışları kazanması sağlanmaktadır (Mercin ve Alakuş, 2007). Yaşama şekli yalnızca iş üzerine kurulmaması gerekir. Kişinin yaşamını daha kaliteli hale getirmesi için sanatın kişiye sağladığı faydalardan yararlanması gerekmektedir (Şirin, 2008, s.2; akt. Türker, 2024).

Bu çalışma, görsel sanatlar eğitiminin eğitim sistemindeki öneminin vurgulanması açısından değerli katkılar sunmayı hedeflemektedir. Bu nedenle problemlerin ve deneyimlerin sistematik bir şekilde ele alınması öğretmenlerin mesleki gelişimlerine yönelik somut çözümler üretmek için büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda görsel sanatlar eğitiminin değerinin anlaşılması, toplumsal farkındalık yaratılması ve eğitim sistemine daha etkin bir şekilde entegre edilmesi açısından da gereklidir. Bu çalışma, görsel sanatlar öğretmenliğinin öğretmenler üzerinde yarattığı çok yönlü etkileri ele alarak literatüre anlamlı bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda görsel sanatlar öğretmenliğinin bireysel, sosyal ve mesleki yaşam üzerindeki etkilerine dair var olan bilgileri derinleştirerek alan yazınına görsel sanatlar öğretmenliği doğrultusunda özgün bir bakış açısı katmak planlanmaktadır.

Bu çalışmanın genel amacı görsel sanatlar öğretmenliğinin, görsel sanatlar öğretmenlerin bireysel, sosyal ve mesleki hayatı üzerindeki etkilerini incelemektir. Bu kapsamda araştırma sürecinde aşağıdaki araştırmanın alt sorularına cevap aranmıştır.

Araştırmanın Alt Problemleri

1. Görsel sanatlar öğretmenlerine göre, görsel sanatlar öğretmenliğinin, görsel sanatlar öğretmenlerinin bireysel hayatı üzerindeki etkileri nelerdir?
2. Görsel sanatlar öğretmenlerine göre, görsel sanatlar öğretmenliğinin, görsel sanatlar öğretmenlerinin sosyal ilişkileri üzerindeki etkileri nelerdir?
3. Görsel sanatlar öğretmenlerine göre, görsel sanatlar öğretmenliğinin, görsel sanatlar öğretmenlerinin meslekleri üzerindeki etkileri nelerdir?
4. Görsel sanatlar öğretmenlerinin, görsel sanatlar öğretmenliğinin iyileştirilmesine yönelik tavsiyeleri nelerdir?

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanma süreci ve verilerin analizi hakkında detaylı bilgilere yer verilmiştir. Araştırmanın her bir aşaması, derinlemesine ve kapsamlı bir veri elde etmek amacıyla titizlikle tasarlanmış olup esnek ve dinamik bir yapı sunmaktadır. Aşağıda sırasıyla bu unsurlar açıklanmıştır.

Araştırma Modeli

Bu çalışmada, nitel araştırma desenlerinden olgu bilim kullanılmıştır. Olgu bilim (fenomenoloji), doğrudan deneyimlere, algılara ve bilinç durumlarına odaklanarak bir kişinin ya da grubun olguları nasıl hissettiğini ve yaşadığını anlamayı amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırma, 2024-2025 eğitim öğretim yılı süresince, Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı ilköğretim ve ortaöğretim kademesinde görev yapan 12 görsel sanatlar öğretmenlerinden oluşan bir örneklem grubu ile gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemde araştırmacı, çalışma grubunun seçiminde ulaşılabilirlik faktörünü göz önünde bulundurularak yakın olan erişilmesi kolay olacak şekilde örneklem grubu oluşturmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu amaçla örnekleme ilişkin grubunun çeşitli demografik ve mesleki özellikleri aşağıda Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1.

Araştırmanın Çalışma Grubunun Özellikleri

Özellikler	Alt Kategoriler	f	%
Mezun Olunan Okul Türü	Eğitim Fakültesi	11	%91,7
	Güzel Sanatlar Fakültesi	1	%8,3
Eğitim Durumu	Lisans	11	%91,7
	Yüksek Lisans	1	%8,3
Çalıştıkları Okul Türü	Lise	8	%66,7
	Ortaokul	4	%33,3
Çalıştıkları Okulun Durumu	Devlet Okulu	12	%100
	Özel Sektör	0	%0
Toplam		12	%100

Çizelge 1’de, araştırmanın çalışma grubunun çeşitli demografik ve mesleki özellikleri bulunmaktadır. Toplamda 12 katılımcının yer aldığı bu grup, mezuniyet, eğitim durumu, çalıştıkları okul türü ve okulun durumu gibi başlıklar altında incelenmiştir. Katılımcıların büyük bir kısmı Eğitim Fakültesi mezunu olup, bu grup 11 kişiyle toplamın %91,7’sini oluşturmuştur. Bir katılımcı ise Güzel Sanatlar Fakültesi mezunu olup, bu kişi toplamın %8,3’ünü temsil etmektedir. Eğitim durumu açısından, katılımcıların 11’i Lisans %91,7’si mezunu iken, bir kişi %8,3’ü ise Yüksek Lisans eğitimi almıştır. Çalıştıkları okul türü itibarıyla, katılımcıların çoğunluğu Lise düzeyinde eğitim vermektedir ve bu grup 8 kişiyle %66,7’lik bir oranı temsil etmektedir. Ortaokul düzeyinde çalışan katılımcı sayısı ise 4 olup, bu oran %33,3’tür. Son olarak, tüm katılımcılar Devlet okulu bünyesinde görev yapmakta olup, Özel sektörde görevli herhangi bir katılımcı bulunmamaktadır. Bu veriler, katılımcıların çoğunlukla devlet okullarında, lisans düzeyinde eğitim almış ve Eğitim Fakültesi mezunu olduklarını ortaya koymaktadır.

Veri Toplama Aracı

Veri toplama sürecinde, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, belirli başlıklar etrafında odaklanırken, katılımcılara daha fazla ifade özgürlüğü tanıyacak şekilde açık uçlu sorular içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu yöntem, katılımcıların deneyimlerini zengin bir şekilde ortaya koymalarına olanak tanırken, araştırmacının da araştırma sorularına yönelik bilgi toplamasını sağlamıştır. Görüşme formu, başlangıçta 9 sorudan oluşmuş ve uzman görüşü alındıktan sonra gelen geri bildirimler doğrultusunda, formun odak noktası belirlenmiş ve ihtiyaç duyulmayan sorular çıkarılmıştır. Ardından, pilot uygulama yapılmış, soruların anlaşılabilirliği test edilmiştir. Pilot görüşme sonuçları üzerinden yapılan son düzenlemeler ile formun son hali belirlenmiş ve 4 sorudan oluşan görüşme formu nihai olarak şekillendirilmiştir.

Verilerin Toplanması

Veri toplama süreci, açık uçlu görüşme formu ile gerçekleştirilmiştir. Görüşme formu her bir katılımcının düşüncelerini ifade etmelerine olanak tanımıştır. Ayrıca, her bir görüşme, gizlilik ve gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara, araştırmanın amacı hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş olup katılım gerçekleşmeden önce onay alınmıştır. Görüşme formları, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ilköğretimde ve ortaöğretimde görev yapan on iki görsel sanatlar öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte, verilerin doğruluğunu sağlamak ve veri kaybını önlemek adına gerekli tüm tedbirlerin alınması büyük önem taşımıştır.

Verilerin Analizi

Toplanan veriler, betimsel analiz yöntemiyle kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir. Betimsel analize göre, elde edilen veriler, önceden belirlenen temalar çerçevesinde özetlenir ve yorumlanır, ayrıca görüşülen bireylerin görüşleri, çarpıcı bir şekilde yansıtılmak amacıyla sıkça doğrudan alıntılarla desteklenir. (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Nitel araştırma analizinde, verilerin sistematik ve derinlemesine incelenmesi ile anlamlı sonuçlar elde etmek için QUALCODER veri analiz programı kullanılmıştır. Bu yazılım, verilerin kodlanması, temalar oluşturulması ve analiz süreçlerinin etkin bir biçimde yürütülmesi açısından büyük kolaylık sağlamıştır. QUALCODER, araştırmanın her aşamasında verilerin doğru şekilde kategorize

edilmesine ve temaların derinlemesine keşfedilmesine olanak tanıyarak, analiz sürecinin daha verimli ve güvenilir olmasını mümkün kılmıştır. Analizler yapılırken görüşme sağlanan öğretmenlerin her birine kod numarası (Ö1, Ö2) verilerek açıklamalar yapılmıştır. Öğretmenlerin görüşlerinde yer alan benzerlikler temalar oluşturularak aynı tema altında toplanmıştır.

Araştırmada toplanan verilerin geçerliği ve güvenilirliği, inandırıcılık ölçütlerine dayalı olarak titizlikle değerlendirilmiştir. Geçerlik, verilerin araştırma amacına uygunluğunu ve doğru sonuçlar elde edilmesini sağlarken, güvenilirlik ise verilerin tutarlılığı ve istikrarlı bir şekilde tekrarlanabilirliğini garanti etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu bağlamda, araştırmada inandırıcılığın artırılması amacıyla görüşme formunun geliştirilmesi ve veri analiz sürecinde uzman görüşlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca, katılımcılar detaylı bir şekilde tanıtılmış ve görüşmelerde elde edilen bulgular doğrultusunda katılımcıların görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır. Bu süreç, araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini artırarak, elde edilen verilerin inandırıcılığını pekiştirmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, araştırma soruları doğrultusunda, katılımcıların görüşleri doğrudan alıntılarla aktarılmış ve bu sayede detaylandırılmıştır. Her bir araştırma sorusuna ilişkin temalar ve kodlar çizelgeler ile sunulmuştur. Böylece, katılımcıların bakış açıları daha somut ve anlaşılır bir şekilde ortaya konulmuştur.

Araştırmanın Görsel Sanatlar Öğretmenliğinin Görsel Sanatlar Öğretmenlerinin Bireysel Etkilerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın ilk sorusu “Görsel sanatlar öğretmenlerine göre, görsel sanatlar öğretmenliğinin, görsel sanatlar öğretmenlerinin bireysel hayatı üzerindeki etkileri nelerdir?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu araştırma sorusuna ait bulgular hem katılımcılardan yapılan alıntılarla hem de Çizelge 2’ de sunulmuştur.

Çizelge2.

Görsel Sanatlar Öğretmenliğinin Görsel Sanatlar Öğretmenlerine Bireysel Etkileri

Tema	Alt tema	Kod	Alt kod	f
Mesleğin Bireysel Etkileri	Olumlu(f=46)	Mesleki doyum		15
		Duygusal		13
		dayanıklılık (f=8)		
			Sabır	5
		Yaratıcı süreç		9
	Olumsuz(f=14)	Sanatsal katkı		6
		Kişisel gelişim		3
		Mesleki değer		8
		düşük olması		
		Sanatsal üretkenlikte azalma		4
		Mükemmelliyetçilik		2
Toplam				60

Çizelge 2 incelendiğinde, görsel sanatlar öğretmenliğinin görsel sanatlar öğretmenlerine bireysel etkileri teması altında toplanan altmış farklı görüş görülmektedir. Öğretmenlerin çoğunluğu, “mesleki doyum(f=15)”, “duygusal dayanıklılık ve sabır(f=13)” ve “yaratıcı süreç (f=9)” gibi olumlu görüş belirtmişken, olumsuz görüşler ise “mesleki değerin düşük olması(f=8)” ve “sanatsal üretkenlikte azalma(f=4)” gibi unsurlara odaklanmaktadır. Çizelge 2, görsel sanatlar öğretmenliğinin görsel sanatlar öğretmenlerine bireysel etkileri temasına ilişkin hem olumlu hem de olumsuz yönlerini özetlemektedir. Görsel sanatlar öğretmenlerinin mesleklerinin bireysel etkilerine ilişkin kendi ifadelerin bazıları şunlardır:

“Her kademe ve kurumda işimi severek yaptım ve devam ediyorum” (Ö2).

“Görsel sanatlar öğretmenliği sadece bir meslek olarak değil bir tutku olarak daha fazla hissederek gelişen bir meslek” (Ö12).

“Sadece görsel sanatlar değil sinema tiyatro edebiyat müzik alanına da hassas ve duyarlı olmanın ayrıcalığını yaşadığımı düşünüyorum” (Ö5).

“Genel anlamda daha naif bir bakış açısı” (Ö6).

“Görsel sanatlar öğretmeni olmak beni daha sabırlı ve duyarlı bir birey haline getirdi” (Ö7).

“Derin yaratıcı süreçler gerçekleşir” (Ö8).

“Öğrenci, Veli ve Okul yöneticileri nezdinde ‘gereksiz’, ‘boş’ ders algısını yıkmaya çalışıp-çalışmamak arasında git gel oluştu” (Ö9).

“Toplum resmin önemini anlamadığından değersiz hissedilebiliyoruz” (Ö11).

“Öğretmenlik mesleği bence beni sanatsal açıdan köreltiyor” (Ö10).

“Memuriyetin getirmiş olduğu rutinler sebebiyle olması gerektiği kadar üretken olamamak” (Ö9).

Araştırmanın Görsel Sanatlar Öğretmenliğinin Görsel Sanatlar Öğretmenlerinin Sosyal Etkilerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın ikinci sorusu “Görsel sanatlar öğretmenlerine göre, görsel sanatlar öğretmenliğinin, görsel sanatlar öğretmenlerinin sosyal hayatı üzerindeki etkileri nelerdir?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu araştırma sorusuna ait bulgular hem katılımcılardan yapılan alıntılarla hem de Çizelge 3’ de sunulmuştur.

Çizelge3.

Görsel Sanatlar Öğretmenliğinin Görsel Sanatlar Öğretmenlerine Sosyal Etkileri

Tema	Alt tema	Kod	Alt kod	f
		Toplumsal		16
	Olumlu (f=60)	farkındalık (f=11)		
Mesleğin Sosyal Etkileri		Sergi		5
		Sosyal İletişim		14
		Öğrencilerle daha iyi etkileşim		11
		Öğrencilerle öğrenme		10

	Estetik algı	9
Olumsuz(f=9)	Değer eksikliği	6
	Sosyal yalnızlık	3
	Toplam	69

Çizelge 3 incelendiğinde, görsel sanatlar öğretmenliğinin görsel sanatlar öğretmenlerine sosyal etkileri teması altında toplanan altmışdokuz farklı görüş görülmektedir. Öğretmenlerin çoğunluğu, “toplumsal farkındalık ve sergi (f=16)”, “sosyal iletişim(f=14)” ve “öğrencilerle daha iyi etkileşim (f=11)” gibi olumlu görüş belirtmişken, olumsuz görüşler ise “değer eksikliği(f=6)” ve “sosyal yalnızlık(f=3)” gibi unsurlara odaklanmaktadır. Çizelge 3, görsel sanatlar öğretmenliğinin görsel sanatlar öğretmenlerine sosyal etkileri temasına ilişkin hem olumlu hem de olumsuz yönlerini özetlemektedir. Görsel sanatlar öğretmenlerinin mesleklerinin sosyal etkilerine ilişkin kendi ifadelerin bazıları şunlardır:

“Sosyal hayatımda, iş birliği yaparak yaratıcı projeler geliştirmeyi ve toplumsal duyarlılığı artırmaya yönelik çeşitli etkinliklerde yer almayı önemsiyorum” (Ö10).

“Sanatın gücünü kullanarak farkındalık yaratmanın mümkün olduğunu gördüm” (Ö7).

“Sergiler ve etkinlikler düzenlediğimizde önemli gün ve haftalara veya olaylara ilgi çeken eserleri ziyaret eden kişilerin konulara dair duyarlılıkları artar” (Ö9).

“Sanat projeleri ve sergiler toplumu bir araya getiren ortak bir dil oluşturur” (Ö8)

“Yetenek alanı olduğu için keyifli bir iş ortamı vardır, sadece teknik bilgi değil duygu aktarımı da vardır bu noktada öğretmende öğrencilerde öğrenirken eğlenir.” (Ö2)

“Estetik algısını kaybetmiş, sanattan uzak bir nesile öğretmen olmak insanı yoruyor.” (Ö4).

“Sanatın anlaşılmadığı bir çevre” (Ö8).

“Toplumun kabullerini kabul edip çoğu şeyi bireysel yaşıyorum.” (Ö9)

Araştırmanın Görsel Sanatlar Öğretmenliğinin Görsel Sanatlar Öğretmenlerinin Öğretmenliklerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın üçüncü sorusu “Görsel sanatlar öğretmenlerine göre, görsel sanatlar öğretmenliğinin görsel sanatlar öğretmenlerinin öğretmenliklerine etkileri nelerdir?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu araştırma sorusuna ait bulgular hem katılımcılardan yapılan alıntılarla hem de Çizelge 4’ de sunulmuştur.

Çizelge4.

Görsel Sanatlar Öğretmenliğinin Öğretmenlere Mesleki Etkileri

Tema		Alt tema	Kod	f
Mesleğin etkileri	mesleki	Olumlu (f=8)	Pedagojik Gelişim	5
			Rehberlik	3
		Olumsuz (f=24)	Kaynak sınırlamaları	10
			Değer eksikliği	8
			İletişim zorlukları	4
			Yenilik talebi	2
Toplam			32	

Çizelge 4. incelendiğinde, görsel sanatlar öğretmenliğinin görsel sanatlar öğretmenlerinin öğretmenliklerine etkileri teması altında toplanan otuziki farklı görüş görülmektedir. Öğretmenlerin kimisi, “pedagojik gelişim(f=5)” ve “rehberlik(f=3)” gibi olumlu görüş belirtmişken, olumsuz görüşler ise “kaynak sınırlamaları (f=10)” ve “değer eksikliği(f=8)” gibi unsurlara odaklanmaktadır. Çizelge 4, görsel sanatlar öğretmenliğinin görsel sanatlar öğretmenlerinin öğretmenliklerine etkileri temasına ilişkin hem olumlu hem de olumsuz yönlerini özetlemektedir. Görsel sanatlar öğretmenliğinin öğretmenliklerine etkileri kendi ifadeleri ile şunlardır:

“Görsel sanatlar öğretmenliği hem sanatsal hem de pedagojik açıdan büyük bir gelişim alanı sunuyor” (Ö10).

“Sanat tarihini, Türk sanat kültürü ve estetiğini yaşatıp öğretmek üzerine bir yol haritası belirlenmiş. Buna uygun bir disiplin ve meslek anlayışı kazandırıyor.” (Ö9).

“Bu meslek benim öğrencilerime yol gösterdiğim yaratıcılıklarına ve özgünlüklerine katkı sağlamak için uğraştığım bir iştir” (Ö1).

“Zaman zaman müfredat kısıtlamaları olabiliyor.” (Ö3).

“Eğitimin sürecine yoğunlaşmak ve programla eş değer hızda ve yüksek kalitede eserler ortaya çıkarmak yoğun bir süreç buna erişmek projelerde vakit alıcı ve enerji azaltıcı olmakta” (Ö11).

“Derse ilgi konusunda yeteneği ve isteği olmayan öğrencilerle ders işlemek gerçekten zor. Bir haftalık konu bazen üç haftaya uzayabiliyor.” (Ö9).

“Öğretmen olarak sürekli yenilik talebi gibi yüklenen sorumluluklar bulunur” (Ö8).

“Ekonomik yetersizlikler” (Ö5).

Araştırmanın Görsel Sanatlar Öğretmenlerinin Görsel Sanatlar Öğretmenliğinin İyileştirilmesine İlişkin Tavsiyelerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın dördüncü sorusu “Görsel sanatlar öğretmenlerinin görsel sanatlar öğretmenliğinin iyileştirilmesine ilişkin tavsiyeleri nelerdir?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu araştırma sorusuna ait bulgular hem katılımcılardan yapılan alıntılarla hem de Çizelge 5’ de sunulmuştur.

Çizelge5.

Görsel Sanatlar Öğretmenlerinin Görsel Sanatlar Öğretmenliğinin İyileştirilmesine İlişkin Tavsiyeleri

Tema	Kod	F
Öğretmenlerin mesleklerinin iyileşmesine yönelik tavsiyeleri	Fiziksel altyapısı Toplumda değer	7 3
Toplam		10

Çizelge 5 incelendiğinde, görsel sanatlar öğretmenlerinin görsel sanatlar öğretmenliğinin iyileştirilmesine ilişkin tavsiyeleri teması altında toplanan on farklı görüş görülmektedir. Öğretmenlerin, “fiziksel altyapı(f=7)” ve “toplumda değer(f=3)” gibi görüşleri bulunmaktadır. Çizelge 5, görsel sanatlar öğretmenlerinin görsel sanatlar öğretmenliğinin iyileştirilmesine

ilişkin tavsiyelerini özetlemektedir. Görsel sanatlar öğretmenlerinin görsel sanatlar öğretmenliğinin iyileştirilmesine ilişkin tavsiyeleri kendi ifadeleri ile şunlardır:

“Sanat sınıf ortamında 40 dk içine hapsedilmemeli okullarda sanat atölyeleri mutlaka olmalıdır” (Ö4).

“Ders programı ve dersin işleniş saatleri değiştirilebilir.” (Ö9).

“Branşa verilen önemin artması mesleki olarak ve öğrenme öğretme ortamlarında daha verimli olmamız açısından faydalı olacaktır” (Ö2).

“Daha iyi işlerin çıkması için daha uğraşılmış ve farklılıkların düzenlendiği bir sistem olması gerekir” (Ö12).

TARTIŞMA

Mercin ve Alakuş (2007) sanat eğitiminin birey ve toplum için vazgeçilmez ve yaşam boyu edinilmesi gereken bir alan olduğunu vurgulamıştır. Bu görüş, Görsel Sanatlar öğretmenlerinin mesleklerine olan bağlılıklarını ve tatminlerini yansıtmaktadır. Mesleki tatmin, okul iklimini ve öğrenci başarısını olumlu etkileyebilir, ancak sürdürülebilir olması önemlidir. Görsel Sanatlar öğretmenlerinin sanatı toplumsal farkındalık yaratmada kullanması, eğitimin yalnızca bilgi aktarımından öte toplumsal duyarlılık geliştiren bireyler yetiştirdiğini gösterir. Sanat, empati ve estetik değerler kazandırarak, öğrencilerin kişisel gelişimlerine ve bilinçli bireyler yetiştirmeye katkı sağlar.

Baş (2023) araştırmasında, Görsel Sanatlar öğretmenlerinin sanatçı-öğretmen kimliklerini taşımalarının eğitim sürecine olumlu etkileri olduğu bulunmuştur. Öğretmenlerin üretkenlik, sanatı sevdirmek ve öğrencilerin yeteneklerini keşfetme konularında bu kimliklerinden fayda sağladıkları görülmüştür. Benzer şekilde, araştırmamda da öğretmenler, yaratıcı süreçlere katılımın bireysel gelişimlerine katkı sağladığını (f=9) ve görsel sanatlar öğretmenliği sayesinde sanatsal üretkenliklerinin arttığını (f=6) ifade etmişlerdir. Ayrıca, görsel sanatlar öğretmenliği, öğretmenlerin pedagojik açıdan gelişmelerine de katkı sağlamaktadır (f=5). Öğretmenler, öğrencilerine rehberlik etmenin mesleklerinin bir parçası olarak faydalı olduğunu düşünmektedirler (f=3). Bu bulgular, sanatçı-öğretmen kimliğinin hem öğretmenlerin kişisel gelişimlerine hem de öğrencilerin başarısına olumlu etkileri olduğunu ortaya koymaktadır.

Mehmet Şiran Gökdemir'in (2024) araştırmasında elde edilen bulgulara göre, Kızıltepe Mehmet Hadi Kahraman Fen Lisesi öğrencileri, görsel sanatlar dersini eğlenceli, yaratıcı ve estetik bakış açılarını geliştiren bir etkinlik olarak değerlendirmiştir. Öğrenciler, dersin kendilerini ifade etmelerine yardımcı olduğunu düşünmüşlerdir. Bu sonuçlar, araştırmadaki öğretmenlerin görüşleriyle de örtüşmektedir. Öğretmenler, öğrencilerle daha güçlü bağlar kurarak hem kendi hem de öğrencilerinin gelişimine katkı sağladıklarını belirtmişlerdir (f=11). Öğretmenler, sanat ve estetik değerlere olan duyarlılıklarının arttığını ve daha bilinçli hale geldiklerini ifade etmişlerdir (f=9). Diğer yandan, Mardin Fen Lisesi öğrencileri görsel sanatlar dersindeki malzemelerin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu da öğretmenlerin mesleklerinde karşılaştıkları kaynak sıkıntılarının olumsuz etkilendikleri görüşüyle örtüşmektedir (f=10).

Canan Altınışik Ercan'ın (2024) araştırmasında kanser hastalarının görsel sanat uygulamalarıyla duygularını yansıtmaları ve kendilerini ifade etmeleri sağlanmıştır. Bu süreç,

hastaların duygusal durumlarında olumlu değişimlere ve kendilerini ifade etme düzeylerinde gelişime yol açmıştır. Benzer şekilde, araştırmamda görsel sanatlar öğretmenleri, mesleklerinin sabır ve duygusal dayanıklılık geliştirmelerine yardımcı olduğunu belirtmişlerdir (f=13). Bu bulgular, öğretmenlerin yaratıcı süreçleri izlerken ve rehberlik ederken sabırlı olmayı öğrenmelerini ve öğrencilerin duygusal iniş çıkışlarına karşı daha dayanıklı olmalarını destekleyen süreçleriyle örtüşmektedir.

Türker (2024) araştırmasında, ebeveynlerin sanat eğitimi düzeylerinin, çocukların görsel sanatlar dersine olan ilgisi, başarı ve performansını etkilediğini belirtmiştir. Destekleyici ebeveyn tutumları çocukların sanatsal gelişimine katkı sağlarken, sanat eğitimi almayan ebeveynler bu desteği verememektedir. Bu durum, öğretmenlerin karşılaştığı "değer eksikliği" gibi zorluklara yol açabilir. Benzer şekilde, araştırmamda toplumun sanatla ilgili tutumları, öğretmenlerin mesleklerini bazen değersiz hissetmelerine neden olmuş (f=6) ve görsel sanatlar öğretmenlerinin mesleklerine duyulan saygının yetersiz olduğu ifade edilmiştir (f=8). Sanat eğitimi almayan ebeveynlerin çocuklarının sanatsal gelişimlerini yeterince destekleyememesi, öğrencilerin sınıf içindeki motivasyonlarını ve başarılarını olumsuz etkileyebilir. Bu durumda öğretmenler, sınıf içi eğitimle sınırlı kalabilir, olumsuz etkilenebilir ve dışsal destek eksikliği yaşayabilirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu sonuçlar, görsel sanatlar öğretmenliğinin hem bireysel hem de sosyal etkilerini, öğretmenlerin karşılaştığı mesleki zorlukları ve mesleki iyileştirmelere yönelik sonuçları kapsamlı bir şekilde yansıtmaktadır. Araştırma bulgularına göre, görsel sanatlar öğretmenliğinin öğretmenler üzerindeki etkileri olumlu ve olumsuz olmak üzere çeşitli yönlerde değerlendirilmiştir. İşte bu bulguların temel sonuçları:

Çalışma görsel sanatlar öğretmenliğinin çok yönlü olumlu bireysel etkileri sonucuna varmıştır. Öğretmenler mesleklerinden genellikle tatmin olmuşlardır. Görsel sanatlar öğretmenleri, mesleklerinin sabır ve duygusal dayanıklılık geliştirmelerine yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenler, yaratıcı süreçlere katılımın, onların bireysel gelişimlerine katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Öğretmenler, görsel sanatlar öğretmenliği sayesinde sanatsal üretkenliklerinin arttığını düşünmektedirler. Öğretmenlerin meslekleri sayesinde kişisel gelişimlerinde önemli bir artış yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Görsel sanatlar öğretmenliğinin olumlu etkilerine karşın daha az olumsuz bireysel etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Görsel sanatlar öğretmenleri, toplumda sanatın genellikle yeterince değer görmediğini dile getirmişlerdir. Rutinleşen meslek yaşamı nedeniyle, bazı öğretmenlerin sanatsal üretkenliklerini kaybettikleri sonucuna ve mesleklerinin etkisiyle daha seçici hale gelmiş aynı zamanda mükemmeliyetçilik anlayışlarının güçlendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma görsel sanatlar öğretmenliğinin çok yönlü olumlu sosyal etkileri sonucuna varmıştır. Öğretmenlerin, sanatı kullanarak toplumsal farkındalık yaratma fırsatı buldukları görülmüştür. Görsel sanatlar öğretmenliği, meslek ile sosyal ilişkilerin gelişmesine olanak tanımaktadır. Öğretmenler, öğrencilerle daha güçlü bağlar kurduklarını ve onların gelişimlerine katkı sağladıklarını belirtmişlerdir ve öğrencilerle öğrenme sürecinde hem kendi hem de

öğrencilerinin gelişimlerine katkı sağlama fırsatı buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler, sanat ve estetik değerlere olan duyarlılıklarının arttığını ve daha bilinçli hale geldiklerini belirtmişlerdir.

Görsel sanatlar öğretmenliğinin olumlu etkilerine karşın daha az olumsuz sosyal etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Toplumun sanatla ilgili tutumları, öğretmenlerin mesleklerini bazen değersiz hissetmelerine neden olmuştur. Görsel sanatlar öğretmenlerinin, bazen toplumdan soyutlanmış hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma görsel sanatlar öğretmenliğinin öğretmenliklerine yönelik birkaç olumlu etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Görsel sanatlar öğretmenliği, öğretmenlerin pedagojik açıdan gelişmelerine katkı sağlamaktadır. Öğretmenler, öğrencilerine rehberlik etmenin mesleklerinin bir parçası olarak faydalı olduğunu düşünmektedirler.

Çalışmada görsel sanatlar öğretmenliğinin öğretmenliklerine yönelik olumsuz etkileri incelendiğinde olumlu etkilere karşın daha çok olduğu görülmüştür. Öğretmenler, mesleklerinin kaynak sıkıntılarında olumsuz etkilendiklerini dile getirmişlerdir ve mesleklerine duyulan saygının yeterli olmadığı yönünde görüşler bulunmaktadır. Öğretmenler, bazen öğrenci ve veli ile iletişimde zorluklar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Yenilikçi eğitim yöntemlerine ve çıktılarına yönelik talepler, öğretmenlerin üzerindeki baskıları arttırmaktadır.

Çalışmada öğretmenlerin, görsel sanatlar öğretmenliğinin iyileştirilmesine ilişkin tavsiyeleri ise, sanat sınıflarının daha uygun ve donanımlı hale getirilmesi gerektiğine ve sanat öğretmenlerinin toplumda daha fazla değer görmesi gerektiğine yönelik sonuçlar öne çıkmaktadır.

Bu sonuçlara dayanarak, Görsel Sanatlar Öğretmenliğinin daha verimli hale getirilmesi için aşağıdaki öneriler geliştirilebilir.

1. Araştırma sonuçlarına göre, sanatsal üretkenlikte azalma gözlemlenmiştir. Bu durumu aşmak için yaratıcı süreçlere katılımı teşvik eden programlar ve sanatsal üretkenliklerini artıracak eğitimler düzenlenebilir.
2. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin kaynak sıkıntıları yaşaması nedeniyle atölyeler daha uygun ve donanımlı hale getirilmeli, malzeme çeşitliliği artırılmalı ve fiziksel koşullar iyileştirilmelidir.
3. Araştırma sonuçlarına göre, görsel sanatlar öğretmenlerinin pedagojik becerilerini geliştirmek amacıyla eğitim programları ve seminerler düzenlenmelidir. Aynı zamanda bu eğitimler, öğretmenlerin öğrencilere rehberlik etme becerilerini güçlendirebilir.
4. Araştırma sonuçlarına göre, değer eksikliği kodu doğrultusunda öğretmenlerin toplumda daha fazla değer görmesi için sanatın toplumsal rolünü vurgulayan projeler geliştirilerek, sanat eğitimine dair farkındalık artırıcı etkinlikler düzenlenmelidir.
5. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin olumsuz duygulara kapılmalarının bir nedeni olarak yenilik talebi belirlenmiştir. Bu doğrultuda, öğretmenlere yenilikçi eğitim yöntemlerini öğrenme fırsatları sunulmalı ve okul yöneticileriyle iş birliği yapılarak desteklenmelidir.

Bu öneriler, görsel sanatlar öğretmenlerinin mesleki, bireysel ve sosyal açıdan daha verimli olabilmeleri için ortam yaratmaya yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

Akkurt, S. ve Boratav, O., Neden Sanat Eğitimi?. *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 1(1), 54-60. 2018.

Altınışik Ercan, C., *Görsel Sanatlar Uygulamalarının Onkoloji Bölümünde Tedavi Gören Hastalarda Kendini İfade Etme ve Duygu Durumları Üzerine Etkilerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya, 2024.

Artut, K., *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri*, Ankara: Anı Yayıncılık, 2009.

Atasel, S. S., *1978-2022 Yılları Arasında Görsel Sanatlar Eğitimi Alanında Yapılan Çalışmaların Bibliyometrik Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Trabzon, 2024.

Ateş, İ., Zafer Gençaydın ve Sanatı Üzerine Bir İnceleme. *Sanat Dergisi*, 1(14), 59-64. 2008.

Ayaydın, E., *Görsel Sanatlar Öğretmenlerinin Psikolojik Şiddete Maruz Kalma Düzeyi ve Öğretme Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Trabzon, 2024.

Bakırtaş Türker, S., *Ebeveynlerin Sanat Eğitim Düzeyleri ve Bu Eğitimin Çocuklarının Görsel Sanatlar Dersi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2024.

Baş, M., *Görsel Sanatlar Öğretmenlerinin Sanatçı Öğretmen Kişiliklerine Yönelik Algılarının İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Trabzon, 2023.

Gökdemir, M. Ş., *Fen Lisesi Öğrencilerinin Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi (Mardin Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır, 2024.

Gökdemir, Y., *Görsel Sanatlar Eğitiminin Suçu Kesinleştirilmiş Bireyler Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2024.

Karadoğan, F. A., *Türkiye'de Görsel Sanatlar Alanında Yetenekli Bireylere Yönelik Yazılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2024.

Mercin, L. ve Alakuş, A. O., Birey ve Toplum İçin Sanat Eğitiminin Gerekliliği. *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 14-20. 2007.

Read, H., *Sanatın anlamı*, Çev. İnal, G. ve Asgari, N., İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1974.

Tolstoy, L. N., *Sanat nedir*, Çev. Beyhan, M., İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007.

Yıldırım, A ve Şimşek, H., *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011.

BİLGİSAYARLI MUHASEBE EĞİTİMİNDE PAKET PROGRAMLARININ KULLANIMINA YÖNELİK KURAMSAL BİR YAKLAŞIM VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Dr. Öğr. Üyesi, Cengizhan KARACA

Gaziantep Üniversitesi, ckaraca@gantep.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-8121-7142

ÖZET

Bu çalışma, bilgisayarlı muhasebe eğitiminde kullanılan paket programlarının (örneğin, Logo, Mikro, Luca) entegrasyonu ve etkinliğini kuramsal bir çerçevede ele almaktadır. Bilgisayarlı muhasebe, muhasebe süreçlerinin dijitalleşmesiyle birlikte modern işletmelerin en önemli yapı taşlarından biri haline gelmiştir. Eğitim süreçlerinde bu programların etkin kullanımı, öğrencilerin teknik becerilerinin yanı sıra, muhasebe süreçlerinde stratejik düşünme ve problem çözme yeteneklerini geliştirme açısından kritik bir öneme sahiptir. Ancak, yazılım maliyetleri, öğretmenlerin eğitim materyallerine erişimindeki sınırlılıklar ve uygulamalı derslerin yetersizliği gibi zorluklar, bu entegrasyon sürecini karmaşık hale getirmektedir. Çalışmada, uygulama temelli bir analiz yerine, bilgisayarlı muhasebe yazılımlarının eğitim süreçlerine pedagojik bir yaklaşımla entegrasyonu tartışılmıştır. Öğretmenlerin yazılımları etkin bir şekilde kullanmalarına olanak sağlayacak eğitim materyallerinin geliştirilmesi ve uygulamalı öğrenme süreçlerinin desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra, yazılım sağlayıcıları ile akademik kurumlar arasındaki iş birliklerinin artırılması, eğitimin kalitesinin iyileştirilmesi açısından önemli bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, bilgisayarlı muhasebe yazılımlarının yalnızca teknik bilgi kazandırma aracı olarak değil, aynı zamanda muhasebe süreçlerinde yenilikçi ve stratejik çözümler geliştirebilen bireyler yetiştirme hedefi doğrultusunda kullanılması gerektiği ifade edilmiştir. Sonuç olarak, bilgisayarlı muhasebe yazılımlarının eğitime entegrasyonu sürecinde karşılaşılan zorluklara yönelik çözüm önerileri ve bu süreçte benimsenebilecek yenilikçi yaklaşımlar sunulmuştur. Çalışma, bilgisayarlı muhasebe yazılımlarının eğitimin teorik ve pratik yönlerini harmanlayarak, öğrencilerin mesleki hayatta karşılaştıkları zorluklara hazır olmalarını sağlama potansiyelini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilgisayarlı Muhasebe, Paket Programlar, Muhasebe Eğitimi

DİLBİLİMDE EŞADLILIK VE EŞADLILIKTAN KAÇINMA

Prof. Dr. Tahir BALCI

Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-00032557-5567>

thbalcii@gmail.com

Özet

Bu çalışmada Yunanca „hom- / homo-“, (= ortak, aynı, eşit, benzer) eki ile „ónymos“ (= isim) sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelen bir dilbilim kavramından ve bu tür bir içeriğe sahip sözcüklerin yarattığı sorunlardan kaçış yollarından söz edeceğiz. Yunanca „hom- / homo-“, eki ve „ónymos“ sözcüklerinden oluşturulan birçok Almanca terim vardır. Almancası „Homonymie“ olan „eşadlılık“, aralarında eşad ilişkisi olan sözcükleri gösterir. Örneğin „yüz“ (100 sayısı) ve „yüz“ (çehre) arasında eşadlılık ilişkisi vardır. Nişanyan Sözlük’e göre ikinci „yüz“ Eski Türkçede „üz“ / „yüz“ şeklindedir; bu sözcük Moğolca aynı anlama gelen „nigur“ biçimi ile aynı kökene sahiptir. Almancada ad olarak „Homograph“ (eşyazımlı [ad]), sıfat olarak „homograph“ (eşyazımlı) şeklinde görülür. Bu ilişkiyi gösteren ise „eşyazımlılık“ (Homographie) terimidir. Yani yazımı aynı olduğu halde anlamı ve genelde kökeni farklı olan sözcükler arasındaki ilişkidir. Örneğin Almancada „modern“ yazımlı iki sözcük vardır, birisi eylem, diğeri de sıfattır. Sıfat olan „modern“ söylenirken / [mo'dərn]“ olarak telaffuz edilir ve Latince „modernus“ sözcüğünden gelir. Eylem olan „modern“ ise [ˈmo:dən] olarak sesletilmektedir ve kökeni Orta Hollandaca „modder, mudder, möder“ olarak belirtilmektedir. „Eşeslilik“ durumunda sesletim / telaffuz aynı, anlam ise farklıdır. Buna Almancadan „mahlen“ (öğütmek“ ve „malen“ (boyamak) sözcüklerini verebiliriz. Görüldüğü gibi bu iki eylemin sesletimi / telaffuzu aynı, yazımı ve anlamı farklıdır. Dil kullanıcıları için eşadlılık bazı sorunlara sebep olmaktadır. Bu nedenle bütün dillerde eşadlılıktan kaçınma stratejileri vardır.

Anahtar sözcükler: Dilbilim, eşadlılık, eşadlılıktan kaçınma

HOMONYMY IN LINGUISTICS AND THE ESCAPE FROM HOMONYMY

Abstract

In this paper, we will talk about a linguistic concept formed from the Greek suffix "hom- / homo-" (= common, same, equal, similar) and the word "ónymos" (= noun), and about ways to escape from the problems that words with such a content create. There are many German terms formed from the Greek suffix "hom- / homo-" and "ónymos". "Homonymity", which is "Homonymie" in German, refers to words that have a homonym relationship between them. For example, "yüz" (the number 100) and "yüz" (face) are homonyms. According to Nişanyan Dictionary, the second "yüz" is "üz" / "yüz" in Old Turkic; this word has the same origin as the Mongolian form "nigur", which means the same thing. In German, it appears as "Homograph"

as a noun and "homograph" as an adjective. It is the term "homographicality" (Homographie) that indicates this relationship. In other words, it is the relationship between words that have the same spelling but different meanings and often different origins. For example, in German there are two words spelled "modern", one is a verb and the other an adjective. The adjective "modern" is pronounced /mo'dɛʁn/ and comes from the Latin word "modernus". The verb "modern" is pronounced as [mo:dɛn] and has its origin in Middle Dutch "modder, mudder, mōder". In the case of "homophony", the pronunciation is the same but the meaning is different. We can give the words "mahlen" (to grind) and "malen" (to paint) from German. As can be seen, the pronunciation of these two verbs is the same, but the spelling and meaning are different. For language users, homonymy causes some problems. For this reason, all languages have strategies to avoid homonymy.

Key words: Linguistics, homonymy, homonymy avoidance

1. GİRİŞ

Dil sözcükleriyle, sözcük sanatlarıyla, dilbilgisi sistemiyle biçimbirimleriyle, sesbirimleriyle, yazımıyla, parçaüstü nitelik taşıyan unsurlarıyla büyük bir sistemler sistemidir (bak. Balcı 2012 ve 2013; Aksöz 2018 ve 2019; Ördem, Yüceol Özezen ve Darancık 2018; Darancık 2019). Araştırmamız da bu çerçeveye içindedir. Bu çalışmada Yunanca „hom- / homo-“, (ortak, aynı, eşit, benzer) eki ile „ónymos“ (ad) sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelen bir dilbilim kavramından ve bu tür bir içeriğe sahip sözcüklerin yarattığı sorunlardan kaçış yollarından söz edeceğiz.

Yunanca „hom- / homo-“, eki ve „ónymos“ sözcüklerinden oluşturulan birçok Almanca sözcük / terim vardır:

1.1.Eşad

Almancada „Homonym“ (gleichnamiges Wort) dediğimiz ve sözcük türü bakımından ad olan bu terim, başka bir sözcükle aynı gövdeye sahip, ancak anlam ve köken bakımından farklı olan bir ad anlamına gelir. Türkçede eşadlı isim“ ya da eşadlı ad“ gibi tekrarlı bir gösterge yerine kısaca „eşad“ demek olanaklıdır. Almanca gibi bazı Avrupa dillerinde eşadlılık olgusu hem „eşseslilik“ hem de „eşyazımlılık“ şeklinde görülebilir.

1.2.Eşadlı

Sıfat olduğu için ilk harfinin „homonym“ (gleichnamig) şeklinde küçük yazılması gereken bu terim, „eşadlılık özelliği gösteren“ demektir. Terim olarak „eşadlı“ şeklinde kullanılır (Vardar vd. 1988: 93; Zengin 1998: 131). Örneğin Türkçe „yüz“ (100 sayısı) ve „yüz“ (çehre) eşadlı sözcüklerdir.

1.3.Eşadlılık

Almancası „Homonymie“ (Beziehung der Gleichnamigkeit) olan bu terim, aralarında eşad ilişkisi olan sözcükleri gösterir. Örneğin „yüz“ (100 sayısı) ve „yüz“ (çehre) arasında eşadlılık ilişkisi vardır. Nişanyan Sözlük'e göre ikinci „yüz“ Eski Türkçede „üz“ / „yüz“ şeklindedir; bu sözcük Moğolca aynı anlama gelen „nigur“ biçimi ile aynı kökene sahiptir.¹

¹ <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/y%C3%BCz> (Erişim tarihi: 1.1.2025)

1.3.1.Eşyazımlılık

Almancada ad olarak „Homograph“ (eşyazımlı [ad]), sıfat olarak „homograph“ (eşyazımlı) kavramlar ilişkisini gösteren eşyazımlılık (Homographie), yazımı aynı olduğu halde anlamı ve genelde kökeni farklı olan sözcükler arasındaki ilişkiyi gösterir. Örneğin Almancada „modern“ yazımlı iki sözcük vardır, birisi eylem, diğeri de sıfattır. Sıfat olan „modern“ söylenirken / [mo'dɛʁn]“ olarak telaffuz edilir ve Latince „modernus“ sözcüğünden gelir.

Eylem olan „modern“ ise ['mo:dɛn] olarak sesletilmektedir ve kökeni Orta Hollandaca „modder, mudder, möder“ olarak belirtilmektedir.

1.3.2.Eşseslilik

Bu terim Almancada ad haliyle „Homophon“, sıfat haliyle ise „homophon“ olarak karşımıza çıkar. Eşyazımlılıkta (Homophonie) yazım aynı, özellikle sesletim / telaffuz ve genelde köken farklıyken, eşseslilikte sesletim / telaffuz aynı, anlam ise farklıdır. Buna Almancadan „mahlen“ (öğütme“ ve „malen“ (boyamak) sözcüklerini verebiliriz. Görüldüğü gibi bu iki eylemin sesletimi / telaffuzu aynı, yazımı ve anlamı farklıdır.

Burada asıl önemli ayrıntıya işaret etmemiz gerekir. Eşseslilikte sadece sesletim değil, yazım da aynı olabilir. Yani sesletimi ve yazımı aynı olan iki sözcüğü birbirinden ayıran şey anlam olmaktadır. Ancak anlam ilişkileri (Bedeutungsbeziehungen) bağlamında bu olguları birbirinden ayırdetmek için Almancada genelde „cinsiyet“ ölçütünün dikkate alındığı görülmektedir. Bu sorun, eşadlılık – eşanlamlılık ikilemini doğurmaktadır.

Balcı (2009, 22) gerek Türkçede gerekse Almancada eşeklilikten / eşyazımlı eklerin de bulunduğundan bahisle şöyle der: Eine Besonderheit des Pluralsuffixes -ler/-lar ist, dass es auch zur Flexion der Verben dient (nur bei humanen Subjekten) ... Homonyme Suffixe, die gleichzeitig zur Beugung von Verben und Substantiven dienen, gibt es auch im Deutschen: Ich bade alle drei Tage zu Hause.“ Koyulaştırılarak öne çıkarılan {-e} biçimbirimleri şeklen aynı olsa da aslında aynı şeyler değildir. Birinci {-e} fiil çekim eki, ikinci {-e} sıfat çekim eki, üçüncü {-e} çoğul eki, dördüncü {-e} ise yönelme durumu ekidir. Elbette sınırlı ölçüdeki Almanca bilgisiyle bu ayrıntıları teşhis etmek kolay değildir. Böyle bir eşeklilik durumundan kaçış olanağı da yoktur.

2. EŞADLILIKTAN KAÇIŞ STRATEJİLERİ

Yukarıda eşadlılığın birçok açıdan sorun oluşturduğunu açıkladık. Dilbilimci olmayan bir dil kullanıcısının eşadlılık / çokanlamlılık konusunda bir yargıda bulunması bir yana, kökenbilgisi (Etymologie) konusunda uzman olmayan bir dilbilimcinin bile eşadlılık / eşanlamlılık / çokanlamlılık hakkında kesin bir yargıda bulunması kolay değildir. Bu nedenle bazı diller biçimbirimsel ayrışmayı motive etmek için genellikle eşyazımlılıktan ve eşseslilikten kaçınma stratejileri geliştirir.

Almancada „Homonymenflucht (eşadlılıktan kaçış), Homonymenfurcht (eşadlılık korkusu), Homonymenkonflikt (eşadlılık çatışması / çelişmesi) veya „Homonymenkollision“ (eşadlılık çarpışması) (Bußmann 268) diye de adlandırılan bu sorunlardan kaçınmak için şu stratejilerin olduğu kabul edilir.

- a) Çekim farklılığı
- b) Cinsiyet ve çekim farklılığı

- c) Biçimbirim ekleyerek farklılaştırma
- d) Yazı farklılığı (Seite, Saite)
- e) Ölen ya da eskiyen sözcüklerin yerine yenilerini kullanma

Bu kategorileri Almancadan örneklendirmek çok kolaydır, ancak Türkçen fazla örnek bulamayacağımız açıktır.

2.1.Çekim farklılığı yoluyla eşadlılıktan kaçınma

Aşağıdaki adların dilbilgisel cinsiyetleri aynı, ancak çoğul çekimleri farklıdır (Helbig & Buscha 1996: 275).

die Bank — die Bänke (banklar) — die Banken (bankalar)

die Mutter — die Mütter (anneler) — die Muttern (vida somunları)

der Strauß — die Sträuße (buketler) — die Strauße (devekuşları)

das Tuch — die Tücher (kumaş, bez, şal) — die Tuche (yünlü kumaşlar)

Bu açıdan bakıldığında zaten Türkçede yalnız bir çoğul eki vardır, o da {-lar} ekidir. Oysa Almancada birçok çoğul eki mevcuttur. Tanımlık (Artikel) sadece belirtisiz oluşu gösteren “bir” vardır.

Bilindiği gibi Almanca eylemlerin çekimi düzenli veya düzensiz olabilir. (Zengin 2023: 662, 657, 172) Düzenli çekilen eylemlerde kökteki ünlü aynı kalır. Düzensiz eylemlerin bir bölümünde ise aynı kalmaz, değişir. Bazı eylemlerin çekimiyse karışıktır, yani aynı eylemin kökünün değiştiği ve değişmediği biçimleri vardır. (Helbig & Buscha'nın (1996: 48) eşadlı eylem (homonyme Verben) diye nitelediği bu eylem grubunda çekimle birlikte anlam da değişmektedir:

Er *bewog* ihn zu dieser Entscheidung (= veranlassen).

Die Nachricht *bewegte* die Welt (= in Bewegung versetzen),

Der Dichter *schuf ein* großes Kunstwerk (= schöpferisch gestalten).

Wir haben heute viel *geschafft* (= arbeiten, erledigen).

Er hat den Brief zur Post *geschafft* (= wegbringen),

Der Bauer *schor* seine Schafe (= Wolle abschneiden).

Ihn *scherten* die besonderen Bedingungen wenig (= kümmern, interessieren),

Er hat das Messer *geschliffen* (= schärfen).

Er hat die Tasche über den Teppich *geschleift* (= am Boden ziehen),

Er ist der Übermacht *gewichen* (= nachgeben).

Die Frau hat die Wäsche (*ein-*)*geweicht* (= weich machen),

Die Kartoffeln *wogen* einen halben Zentner (= schwer sein).

Er *wog* die Kartoffeln (= Gewicht feststellen).

Sie *wiegte* die Petersilie (= zerkleinern).

Sie *wiegte* das Kind (= hin- und herbewegen).

Bu açıdan bakıldığında zaten Türkçede zayıf – kuvvetli ya da düzenli – düzensiz eylemler karşılığı yoktur. Bütün Türkçe eylemler zayıf çekimli olup kökleri değişime uğramaz.

2.2.Cinsiyet ve çekim farklılığı yoluyla eşadlılıktan kaçınma

Aşağıdaki adların dilbilgisel cinsiyetleri ve çekimleri farklıdır (Helbig & Buscha 1996: 27-276).

der Band — die Bände (cilt) das Band — die Bänder (bant, şerit vs.)

der Bauer — die Bauern (çiftçi) der / das Bauer — die Bauer (kafes)

der Bund — die Bünde (birlik) das Bund — die Bunde (demet, bağ)

der Flur — die Flure (koridor) die Flur - die Fluren (mera, çayır)

der Alp (hayalet) — die Alp(e) (dağ çayırı)

der Balg (yüzülmüş deri) — das / der Balg (yaramaz çocuk)

der Bulle (boğa) - die Bulle (sertifika, belge)

der Erbe (varis) — das Erbe (miras)

der Ekel (iğrençlik, tiksinti) — das Ekel (iğrenç insan)

der Gehalt (içerik) - das Gehalt (ücret)

der Golf (körfez) - das Golf (golf)

der Heide (pagan) — die Heide (fundalık)

der Hut (şapka) — die Hut (dikkat, ihtimam)

der Kaffee (kahve) - das Kaffee (kafe)

der Kiefer (çene) — die Kiefer (çam ağacı)

die Koppel (mera) — das Koppel (kuşak)

der Kristall (kristal, billur) - das Kristall (kesme billur)

der Kunde (müşteri) — die Kunde (haber, bilgi)

der Laster (kamyon) — das Laster (kötü huy, iptila)

der Leiter (yönetici) — die Leiter (merdiven)

der Mangel (eksiklik) — die Mangel (mandal)

die Mark (para birimi mark) — das Mark (ilik)

der Marsch (marş) — die Marsch (bataklık)

der Mast (direk) — die Mast (semizletme)

der Militär (asker) — das Militär (ordu)

der Moment (an) — das Moment (etken)

der Morgen (gündüz) — das Morgen (yarınlar, gelecek)
der Otter (susamuru) — die Otter (engerek yılanı)
der Pony (kırkma tıraş) — das / der Pony (midilli atı)
der Positiv (yalın durum) — das Positiv (pozitif)
der Schild (kalkan) — das Schild (levha)
der See (göl) — die See (deniz)
die Steuer (vergi) — das Steuer (direksiyon)
der Tau (çiy) — das Tau (halat)
der Taube (sağır kişi) — die Taube (güvercin)
der Tor (ahmak, budala) — das Tor (büyük kapı, şehir kapısı, gol)
der Verdienst (ücret) — das Verdienst (hizmet)
der Weise (bilge kişi) — die Weise (melodi, tarz)

Bu açıdan bakıldığında zaten Türkçede dilbilgisel cinsiyet kategorisi yoktur. Tanımlık (Artikel) sadece belirtisiz oluşu gösteren “bir” vardır. Çoğul eki ise tektir.

2.3.Biçimbirim ekleyerek eşadlılıktan kaçınma

Aşağıdaki örnekler, ses ekleyip birer biçimbirim oluşturulmak suretiyle eşadlılıktan kaçınılmıştır. Ayrıca bu şekilde adlar farklı bir dilbilgisel cinsiyete sahip olmuştur. Böyle olmasaydı bu sözcük çiftleri eşyazımlı olacak idi:

der Akt (eylem) - die Akte (dosya)
das Deck (güverte) - die Decke (örtü)
das Etikett (etiket) - die Etiket (adab-ı muaşeret)
der Kohl (lahana) - die Kohle (kömür)
die Lade (çekmece) - der Laden (dükkan)
die Leiste (pervaz, kenar) - der Leisten (kundura kalıbı, lorta)
der Muff (manşon) - die Muffe (rakor)
der Niet (perçin) - die Niete (boş numara)
der Rabatt (indirim) - die Rabatte (dar yatak, giysi ek ücreti)
das Rohr (kamuş vb.) - die Röhre (boru, tüp vb.)
der Spalt (aralık, dar açıklık, yarık, çatlak) - die Spalte (sütun)
der Sproß (filiz, sürgün) - die Sprosse (basamak)
der Streifen (bant, şerit) - die Streife (devriye)
das Tablett (tepsi, sini) - die Tablette (tablet)
der Typ (, tip, tür, örnek, biçim) - die Type (matbaa harfi, dökme harf)

Bu örneklerin bir bölümü aynı, bazıları ise farklı kökene sahiptir:

der Akt - die Akte (İkisi de Latince “āctus” sözcüğünden gelir).

das Etikett - die Etikett (İkisi de Orta Fransızca “estiquette,,den gelir).

das Deck - die Decke (İkisi de Hollandacaya dayanır, “dek , dekken“).

der Niet - die Niete (İkisi de Hollandaca ‘h)notōn‘ sözcüğüne dayanır).

der Kohl (İbranice “qōl,, - die Kohle (Eski Yüksek Almanca “kolo“).

Bu örneklerde eşadlılıktan kaçınılırken aslında eşanlamlılıktan da kaçınılmıştır, yani aynı kökten türeyen farklı sözcükler meydana gelmiştir. Türkçede aynı kökte türeyen ve bu gruba giren birçok sözcük görülür. Örneğin Almancada “das Wort” (söz, sözcük) tekil biçimiyle çokanlamlıdır (polysem) ve anlam farklı ya bağlam ya da iki farklı çoğul ile (die Worte – sözler, die Wörter – sözcükler). Aynı kökten yapım ekiyle (söz+cük) yeni bir sözcük yapılarak Türkçede böyle bir sorunun çıkmasının önleniği düşünülebilir.

Ayrıca bağımsız biçimbirim olan {mut}, {sorum} vb. örneklerdeki eşadlılık bu bağlamda değerlendirilebilir. „Mut“ Mersin’in bir ilçesidir ve tür adı olan „mut“ ile çakışmaktadır. Muhtemelen bu çakışmanın önlenmesi nedeniyle „mut“ yerine „mutluluk“ tercih edilir.

2.4.Yazı farklılığı yoluyla eşadlılıktan kaçınma

„Seite – Saite“ ya da „Mayer – Maier – Meier – Mayr“ gibi göstereni ve gösterileni farklı, sesletimi aynı olan cins ya da özel adlar örnek verilebilir. Gerçi „Seite“ (Eski Yüksek Almancada ,sīta‘) ve „Saite“ (Eski Yüksek Almancada ,seito‘), yani burada hem köken hem yazım farklılığı vardır.

Türkçeye Arapçadan gelen „hal“(çözme, çözüm), keza Arapçadan gelen „hal“ (tahttan indirme) ve Fransızcadan gelen „hal“ (sebze, meyve vb. ürünlerin satıldığı yer) hem kendi aralarında, hem de yine Arapçadan gelen „hâl“ (durum, tutum, takat) ile eşadlılık ilişkisi içindedir.

2.5.Ölen ya da eskiyen sözcüklerin yerine yenileri

Etimologların araştırması durumunda buna ilişkin belki pek çok örnek bulunabilir, ancak biz sadece birkaç örnek vermekle yetineceğiz. Örneğin Eski Almanca „botah“, ödünçleme olan „botah“ ile çakıştığı için yerine „Rumpf“ kullanılmıştır. Türkçede de „yüz“ (100 sayısı) ve „yüz“ (çehre) arasında eşadlılık ilişkisi vardır. Nişanyan Sözlük’e göre ikinci „yüz“ Eski Türkçede „üz“ / „yüz“ şeklindedir; bu sözcük Moğolca aynı anlama gelen „nigur“ biçimi ile aynı kökene sahiptir.²

Asıl konumuz eşadlılık kaçınma stratejileri idi. „Kaçınma“, ortada bir sorun olduğunu gösterir. Unutulmamalıdır ki eşadlılık söz sanatı olarak da kullanılabilir. Dolayısıyla söz sanatları için Aksöz’e (2017 ve 2023) bakmakta yarar vardır.

² <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/y%C3%BCz> (Erişim tarihi: 1.1.2025)

3. SONUÇ

Eşadlılıktan kaçınmak için Türkçede eklerle yeni sözcükler yapıldığı (mut – mutluluk, sorum - sorumluluk) ya da sözcüklerin geldiği yabancı dil itibarıyla zaten eşadlılığı engelleyici nitelikte olduğu görülmüştür:

“hal – -lli” (çözme / çözülme, Arapçadan)

“hal – -li” (sebze, meyve vb. ürünlerin satıldığı yer, Fransızcadan)

hâl – hâli (durum / takat / tutum, Arapçadan)

Almancanın eşadlılıktan kaçınma olanakları daha fazladır, nitekim eşadlılığı engelleyici bütün stratejiler - özellikle dilbilgisel cinsiyet ve çekim farklılığı – oldukça işlektir. Ancak eşadlılık konusuyla ilgili olarak ortaya çıkan en önemli tartışma, yazım farklılığı olmayan sözcüklerin eşadlılık mı, yoksa eşanlamlılık ya da çokanlamlılık kategorisine mi dâhil edileceği tartışmasıdır. Bilimsel araştırmalar açısından eşadlılık için sözcüklerin kökenini dikkate almak isabetli olur, zira ancak konuyla yakından ilgili bir bilim insanı sözcüklerin kökenine vakıf olup bu konuda söz söyleyebilir.

KAYNAKÇA

- [1] Aksöz, M., *Biçemler ve Uygulamalı Öğretimi*. Çizgi Yayınevi, Konya, 2017.
- [2] Aksöz, M. (2018). Yanmetin (Paratexte) Nedir? Metin Çevresindeki Yazılı Öğeler (Peritexte) Nelerdir?, *Journal of Turkish Studies*, vol. 13, no.12.
- [3] Aksöz, M. (2019). Yanmetinin Altbaşlığı: Kitap Çevresindeki Öğeler (Epitexte) ve Örneklemeler, *Turkish Studies*, vol.14, no. 2.
- [4] Aksöz, M., Söz Sanatları ve Yalan, *Schriften zur Sprache und Literatur VII*, Çizgi Yayınevi, Konya, 2023, s.149-162.
- [5] Balcı, T., *Grundzüge der türkisch – deutschen kontrastiven Grammatik*, Ulusoy Matbaası, Adana, 2009.
- [6] Balcı, U. (2012). Wechsel der Diathese im Türkischen und im Deutschen: Gemeinsamkeiten und Unterschiede in der Passivierung. *Klagenfurter Beiträge zur Sprachwissenschaft* 37-38, s. 7-21.
- [7] Balcı, U. (2013). Direkte und indirekte Objekte im Deutschen und im Türkischen, *Turkish Studies*, 8 (1), 871-879.
- [8] Bußmann, H., *Lexikon der Sprachwissenschaft*, Alfred Kröner Verlag, Stuttgart, 2008.
- [9] Ediskun, H., *Türk Dilbilgisi. Dil - Sesbilgisi - Biçimbilgisi – Cümlebilgisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1985.
- [10] Darancık, Y., *Dilbilimsel Bir Olgu Olarak Pazar Dili*, *Schriften Zur Sprache und Literatur III*, Ijopoc Publication, London, 2019, s. 77-82.
- [11] Emre, A. C., (1945). *Türk Dilbilgisi. Türkçenin Bugünkü ve Geçmişteki Gelişimleri Üzerine Gramer Denemesi*. Remzi Kitabevi, İstanbul, 1945.
- [12] Ergin, M., *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım / Yayım / Tanıtım, İstanbul, 1988.

- [13] Helbig, G. ve Buscha, J., *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. 17. Auflage, Langenscheidt & Verlag Enzyklopädie, Leipzig - Berlin - München - Wien - Zürich - New York, 1996.
- [14] Ördem, E., Yüceol Özezen, M, Darancık, Y. et. al. (2018). Syntactic Variation of Zero Object (Non-Subject) Relative Clauses: A Cross-Linguistic Perspective, *International Journal of Language Academy*, s. 391-401.
- [15] Vardar, B. vd., *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, ABC Yayınevi, İstanbul / Ankara / İzmir, 1988.
- [16] Zengin, D., *Her Yönüyle Modern Almanca*. Nika Yayınevi, Ankara, 2023.
- [17] Zengin, D. (1998). Interlinguale Homonymie im Deutschen und im Türkischen, *Batı Dil ve Edebiyatları Araştırmaları Dergisi, DTCF*, cilt III, sayı 3, s. 301-314.

YAZI DİLİNDE BAZI YAZI KARAKTERLERİ (HARFLER) SONRASINDA KULLANILAN BOŞLUKLAR

Prof. Dr. Tahir BALCI

Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-00032557-5567>.

thbalcii@gmail.com

Özet

Bu kısa yazının asıl konusu, bazı noktalama işaretlerinin metin içerisindeki kullanımınıdır. Tipografi bağlamında açıkça bu konuya değinilmemiş olsa da, noktalama işaretlerinin metin içerisine yerleştirilmesini tipografik bir unsur olarak değerlendirmek gerekir. Nitekim noktalama işaretleri, sözlü dilde ton, vurgu, titremleme, ritim gibi parçauştü ses unsurlarının yazılı dile dökülmüş halidir. Okuma kolaylığı sağlaması açısından metnin tasarımı çok önemlidir. Bu tasarımın önemli öğelerinden birisi metni oluşturan kelimeler ve kelimelerin oluşturduğu satırlar arasındaki boşluklardır. Metin tasarımı özellikle kişisel tercihlerin sınırlı olduğu resmi yazışmalarda daha çok göze çarpmaktadır. Mesela 10/6/2020 tarih ve 31151 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”te bu tasarımla ilgili bilgiler verilmektedir. Almanca yazım kuralları da Mart 2020’de güncellenen 5008 numaralı Alman Endüstri normu (DIN 5008) ile düzenlenmiştir. Metni oluşturan kelimelere eşlik eden noktalama işaretlerinin kullanımı hakkında bilimsel yazıların (tezlerin, makalelerin, bildirilerin) yazım kurallarında genellikle doyurucu açıklama bulunmamaktadır. Bu konuda en çok ihmal edilen şey, noktalama işaretlerinden sonra boşluk / aralık bırakılıp bırakılmayacağına dair konudur. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü’nün APA 6 formatına göre hazırlanan “Tez Yazım Kılavuzu”nda noktalama işaretlerine titizlikle uyulması gerektiği belirtilmekte ve açıkça “her türlü noktalama işaretinden sonra ise bir boşluk” bırakılması gerektiği vurgulanmaktadır. Yukarıda yapıldığını belirttiğimiz yanlışların bir kısmı bilgisizlik, bir kısmı da dikkatsizlik ve özensizlik nedeniyle meydana gelmektedir. “Bir noktadan ne olur, bir boşluk ne fark yaratacak ki!” demeden yazım işaretlerini yerli yerinde kullanmak icap eder. Zira yazı dilindeki boşluklar metnin doğru okunmasına katkıda bulunur. Ayrıca herkese hitap eden yazım işaretlerinde birlik ve bütünlük sağlamak, bilimsel dil olmanın gereklerinden olmanın yanında zihin karmaşıklığını ve tereddütleri ortadan kaldırır. Bu tutarlılık oluşturulan metinlere ayrıca bir estetik katar.

Anahtar Kelimeler: Metin, tipografi, noktalama, yazım

SPACES AFTER SOME CHARACTERS (LETTERS) IN WRITTEN LANGUAGE

Abstract

The main subject of this short article is the use of some punctuation marks in the text. Although this issue is not explicitly mentioned in the context of typography, the placement of punctuation marks in the text should be considered as a typographic element. As a matter of fact, punctuation marks are the translation of suprasegmental sound elements such as tone, stress, trembling and rhythm in spoken language into written language. The design of the text is very important in terms of providing ease of reading. One of the important elements of this design is the words

that make up the text and the spaces between the lines formed by the words. Text design is especially noticeable in official correspondence where personal preferences are limited. For example, the "Regulation on the Procedures and Principles to be Applied in Official Correspondence" published in the Official Gazette dated 10/6/2020 and numbered 31151 provides information on this design. German spelling rules are also regulated by the German Industry norm number 5008 (DIN 5008), which was updated in March 2020. The spelling rules for scientific papers (theses, dissertations, articles, papers) often do not provide a satisfactory explanation of the use of punctuation marks that accompany the words that make up the text. The most neglected thing in this regard is the issue of whether to leave a space / interval after punctuation marks. In the Thesis Writing Guide prepared by Çukurova University Institute of Social Sciences Directorate according to APA 6 format, it is stated that punctuation marks should be strictly followed and it is clearly emphasised that a space should be left after any punctuation mark. Some of the mistakes mentioned above occur due to ignorance and some due to carelessness and carelessness. It is necessary to use the spelling marks in their proper place without saying "What's the use of a dot, what difference will a space make!". Because the gaps in the written language contribute to the correct reading of the text. In addition, ensuring unity and integrity in spelling signs that appeal to everyone is one of the requirements of being a scientific language, as well as eliminating mental complexity and hesitation. This consistency also adds aesthetics to the texts.

Key Words: Text, typography, punctuation, spelling

1. GİRİŞ

Yazma eylemi harfle başlar, hecelerle, biçimbirimlerle, sözcüklerle devam eder ve metin ile neticelenir. Metin, “Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü”¹ olarak tanımlanır. Metinler gelişigüzel bir araya getirilen sözcük yığınları değildir.² Sözcüklerin her dilin özelliklerine göre bir dizimi vardır ki, buna sözdizim (Syntax) diyoruz. Ancak gerek elektronik gerekse basılı metinlerin oluşma süreci sözcüklerin dilbilgisi kurallarına göre dizilişinden öte bir olgudur. Almancada “Typografie”, Türkçede “tipografi” ya da “basım” dediğimiz bilgi alanı, işte dilbilim / dilbilgisi ötesi dediğimiz tasarım ve dizgi konusudur ve metnin amacına ulaşması açısından alıcı nezdinde çok büyük bir önem taşır. Bir metinde tipografik birçok öge vardır ve metnin bütününe her birinin ayrı ayrı katkısı vardır:

“Tipografik elemanların tutarlı bir bütün oluşturacak biçimde düzenlenmesi ise tipografik söz dizimi olarak tanımlanmaktadır. Tipografik söz dizimi yelpazesi en temel unsur olarak harflerle başlayıp sözcük, sütun, satır, renk, şekil, boş alanları da içine alan sayfa düzeninden oluşur.” Yılmaz ve Yiğiter, 82)

Okuma kolaylığı sağlaması açısından metnin tasarımı çok önemlidir. Bu tasarımın önemli öğelerinden birisi metni oluşturan sözcükler ve sözcüklerin oluşturduğu satırlar arasındaki boşluklardır.

¹ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 07.01.2025)

² Aksöz (2018 ve 2019) gerek metin gerekse yanmetin olsun, bu tür yapıları çok iyi çözümleyen araştırmacılardan birisidir ve incelenmesi önerilir.

Metin tasarımı özellikle kişisel tercihlerin sınırlı olduğu resmi yazışmalarda daha çok göze çarpmaktadır. Mesela 10/6/2020 tarih ve 31151 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”te bu tasarımla ilgili bilgiler verilmektedir. 7. Maddesinde yazı tipi ve harf büyüklüğü hakkında şöyle denmektedir:

“Hazırlanan belgelerde “Times New Roman” veya “Arial” yazı tipi normal yazı stilinde kullanılır. Harf büyüklüğünün Times New Roman için 12 punto, Arial için 11 punto olması esastır. Ancak gerekli hâllerde yazı alanında harf büyüklüğü 9 puntoya, iletişim bilgileri kısmında ise 8 puntoya kadar düşürülebilir. Belge eklerinde farklı yazı tipi ve harf büyüklüğü kullanılabilir.”³

Aynı Yönetmeliğin değişik maddelerinde resmi belgelerin yazı alanının nasıl düzenleneceği, logo kullanılmak istendiğinde logonun sayfanın neresine nasıl, yazı alanına ise başlıkların nasıl yerleştirileceği belirlenmiştir.

Bazı resmi kurumlar, Cumhurbaşkanlığı’nca yayımlanan kararnameyi kendilerine uyarlamışlar ve özetlemişlerdir. Örnek olarak Düzce Üniversitesi’nin yayımladığı “Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik”te⁴ “Yazı, Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan İmla Kılavuzu ile Türkçe Sözlük esas alınarak dil bilgisi kurallarına göre yaşayan Türkçe ile yazılır.” denilerek “yaşayan Türkçe” ifadesi eklenmiştir. Ayrıca “Metindeki kelime aralarında ve nokta, virgöl, soru işareti gibi yazı unsurlarının arasında bir vuruş boşluk” bırakılacağı belirtilmiştir.

2. BOŞLUKLAR

2.1. Almancada Boşluklar

Almanca yazım kuralları (Balcı 2013 ve 2017; Zengin 2018: 43-53; Ördem, Yüceol Özezen ve Darancık 2018; Darancık 2019) – noktalama işaretleri dâhil – Mart 2020’de güncellenen 5008 numaralı Alman Endüstri Normu (DIN 5008) ile düzenlenmiştir. DIN 5008, metin oluşturmak için en önemli yazım ve tasarım kurallarını içerir, yazışma şablonlarının yapısı ve tasarımı için yönergeler sağlar; tutanaklar, sunumlar ve daha uzun metinler için yönergeler ve çok daha fazlasını içerir. DIN 5008 birçok şirkette iş yazışmalarında önemli bir rol oynasa da, bir yasa ya da yönetmelik değildir; uyabileceğiniz veya uymayabileceğiniz, bağlayıcı olmayan öneriler içerir. Kişisel tercih sonucunda DIN 5008’de sapılırsa sorumluluk üstlenilmiş olur. Yalnızca posta gönderirken adresin otomatik olarak okunaklı olması için DIN 5008 uyumlu adresler zorunludur. Almancada aşağıdaki durumlarda boşluk bırakılması tavsiye edilir:

- nokta, virgöl, noktalı virgöl, iki nokta, soru işareti veya ünlem işareti gibi bir yazım işareti tarafından takip edilmediği sürece her kelimeden sonra,
- kısaltmalardan sonra,

³

chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/21.5.2646.pdf (Erişim tarihi: 08.01.2025).

⁴

chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://sks.duzce.edu.tr/Dokumanlar/ogrenciisleri/yaz%C4%B1%C5%9Fma-kurallar%C4%B1.pdf (Erişim tarihi: 08.01.2025).

- bir kelimeyi temsil eden karakterlerden sonra (örneğin "%"den sora),⁵
- sayılardan sonra,
- virgül, nokta, soru işareti veya ünlem işaretinden sonra,
- iki nokta, kısa çizgi⁶ veya noktalı virgülden sonra,
- üç noktadan sonra ("..."), parantezlerden önce ve sonra vb.

Neredeyse herkes bilimsel çalışmalarını Word'de yazmak zorundadır. Dolayısıyla kontrol karakterlerini etkinleştirerek korumalı alan oluşturup ekranınızda küçük, üst simge bir daire ile: "°" boşluk bırakılması gereken yerleri belirleyebilirsiniz. DIN 5008, tek bir boşluk yerine korumalı bir boşluk eklemeniz gereken bir dizi durumu tanımlamaktadır. Korumalı boşluklar otomatik olarak birçok yanlış önleyecektir. Aşağıdaki örneklerde, DIN 5008'e göre korumalı boşluk "°" yerleri gösterilmiştir:

- birkaç kısaltılmış kelimeden oluşan kısaltmalar için: "e.°b.", "i.°a.",
- sayılar ve birimler arasında: "120°km/h", "%19°",
- kısaltmalar ve sayılar arasında: "b°4 (federal yol 4)", "fig.°2",
- sayılar ve para birimleri arasında: "100°eur", "usd°5.15", "50°ct",
- adların bölümleri arasında: "st.°pauli", "bad°kissingen", "neustadt°a.°d.°waldnaab",
- kısaltılmış ad ve soyadı arasında: "p.°müller",
- unvan ve soyadı arasında: "dr.°brinkmann", "dr.°u. brinkmann", "prof.°dr.°klaus brinkmann",
- üç noktadan önce (...): "bu konuda yorum yapmıyoruz°...",
- tire işaretinden önce: "sonuna gelmeden önce°- ki eminim zaten bekliyorsunuzdur°- ...",
- paragraf işareti ile paragraf arasında: "§°1 hgb",
- ay tam olarak yazılmışsa, gün, ay ve yıl arasındaki tarihte: "24°aralık 20xx",
- telefon numaralarında: "089°123456-789",
- dörtten fazla basamaklı sayılar için: "10°000 adet",
- ölçümlerde, formüllerde ve denklemlerde: "10°×°10°cm",
- "karşı" işaretinden önce: "ingiltere° ile fransa arasındaki final maçında, final skoru 1:1 idi.",
- "karşı" için yasal işareten önce ve sonra: "kramer°./° kramer",
- yapılandırılmış numaralar için (örn. posta kutusu numaraları, iban): "postfach 98°76",

⁵ Türkçede farklıdır, bu işareten sonra boşluk bırakılmaz.

⁶ Türkçede kısa çizgiden önce de sonra da boşluk bırakılmaz.

- kelime grupları, ticari markalar vb. içinde: "müller°gmbh°&°co.°kg", "deutsche°bank°ag".⁷

Bu kurallara % 100 uyulduğu söylenemez. Uyulmaması çoğu zaman tercih meselesi değil, dikkatsizlik olarak gösterilebilir. Örneğin ünlü J. B. Metzler Yayınevinin yayınlarında bile buradaki zorunlulukların ihlal edildiği saptanmıştır:

J.B.METZLER

König, Eckehard/van der Auwera, Johan (Hg. 1994): The Germanic Languages. London.

König, Werner (1989): Atlas zur Aussprache des Schriftdeutschen in der Bundesrepublik Deutschland. Bd. 1: Text. Bd. 2: Tabellen und Karten. Ismaning.

Konopka, Marek/Strecker, Bruno (Hg. 2009): Deutsche Grammatik – Regeln, Normen, Sprachgebrauch. Berlin/New York.

Köpcke, Klaus-Michael (1982): Untersuchungen zum Genusystem der deutschen Gegenwartssprache. Tübingen.

2.1. Türkçede Boşluklar

Bu kısa yazının asıl konusu, bazı noktalama işaretlerinin metin içerisindeki kullanımıdır. Tipografi bağlamında açıkça bu konuya değinilmemiş olsa da, noktalama işaretlerinin metin içerisine yerleştirilmesini tipografik bir unsur olarak değerlendirmek gerekir. Nitekim noktalama işaretleri, sözlü dilde ton, vurgu, titremleme, ritim, susku gibi parçaüstü ses unsurlarının yazılı dile dökülmüş halidir. Dolayısıyla noktalama işaretlerinin yazının / metnin içeriğine sağlayacağı katkı önemlidir, ancak işaretlerin doğru bir şekilde kullanılmasının sağlayacağı görsellik ve kolaylığı da yadsımamak gerekir. Nitekim Cumhurbaşkanlığı'nın 10/6/2020 tarih ve 31151 sayılı "Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"inde, resmi metinlerin oluşturulmasında çokça yapılan bir hataya 16. Maddenin (3). bendinde "Metindeki kelime aralarında ve noktalama işaretlerinden sonra bir karakter boşluk bırakılır. Noktalama işaretleri kendinden önce gelen harfe bitişik yazılır" denilerek parmak basılmıştır.

Metni oluşturan sözcüklere eşlik eden noktalama işaretlerinin kullanımı hakkında bilimsel yazıların (tezlerin, makalelerin, bildirilerin) yazım kurallarında genellikle doyurucu açıklama bulunmamaktadır. Bu konuda en çok ihmal edilen şey, noktalama işaretlerinden sonra boşluk / aralık bırakılıp bırakılmayacağına dair konudur. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün APA 6 formatına göre hazırlanan "Tez Yazım Kılavuzu"nda noktalama işaretlerine titizlikle uyulması gerektiği belirtilmekte ve açıkça "her türlü noktalama işaretinden sonra ise bir boşluk" bırakılması gerektiği vurgulanmaktadır. Uluslararası Yönetim

⁷ <https://www.sekretaria.de/bueroorganisation/korrespondenz/din-5008/leerzeichen/> (Erişim tarihi: 30.12.2024)

Akademisi Dergisi'nin makale yazım kurallarında⁸ da “Yazımda, virgül ve noktalardan (noktalama işaretlerinden) sonra bir karakter aralık(boşluk) bırakılmalıdır” denilmektedir. Kuşkusuz ki bu hususu belirtmeyen yayın organlarının bu konuyu önemsemedikleri anlamına gelmez. Türk Dil Kurumu'nun öngördüğü yazım kurallarına işaret edilerek bir noktalama işaretinden sonra bir boşluk bırakmanın işin doğası gereği olduğunu kabul etmiş sayılabilir. Belki uygulamada bazen konunun önemsiz gibi algılanması ve aykırı kullanımların görülmesi bundandır.

Hem “Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”te “Metindeki kelime aralarında ve noktalama işaretlerinden sonra bir karakter boşluk bırakılır.”, hem de Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün APA 6 formatına göre hazırlanan “Tez Yazım Kılavuzu”nda “Yazımda, virgül ve noktalardan (noktalama işaretlerinden) sonra bir karakter aralık(boşluk) bırakılmalıdır” dense de, bizzat ilgili metinlerde – hatalar sistematik olmasa bile - buna uyulmadığı aşağıdaki örneklerde görülmektedir:

(Dilmaç ve diğerleri, 2007, s.1225). Yalnız metin içindeki ilk gösterimlerde tüm yazarları açık açık belirterek, daha sonra aynı kaynağa yapılan referanslarda vd. kullanımını yapınız.

Berkowitz , A. D. (2000, November 24). How to tackle the problem of student drinking
[Letter to the editör]. *The Chronicle of Higher Education*, p. B20

- ♦ Eğer bir makale devamlı olmayan farklı sayfalarda yayımlanmışsa, tüm sayfaların numaralanın aralarına birer virgül koyarak belirtiniz (örn., s. B1,B3,B5-B7).

maddelendirmeye/numaralandırmaya ... ve/veya

Kaldı ki birçok noktalama işaretinin kullanımı hakkında yapılan genellemeler bazen yanlışlanabilir. Örnek vermek gerekirse:

- Tarih yazarken kullanılabilen noktadan sonra ara bırakılmaz: 4.3.2024.
- Eğik çizgi kullanıldığında çizgiden önce de sonra da bir boşluk bırakılır, ancak tarih yazımında bu kural da geçersizdir ve boşluk bırakılmaz: 4/3/2024.

3. GÖRÜLEN DİĞER YANLIŞLAR

Virgülden önce boşluk bırakmak:

⁸ <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mana/page/4228> (Erişim tarihi: 30.12.2024)

der Jugend einzeln stark eine gewisse Wirkung
nicht ordentlich überdacht wird , kann das
Fremdsprachenunterricht gestalten soll . De

Noktalı virgülden önce boşluk bırakmak:

Maccoby, E. E., Martin, J. (1983). Socialization in the context of the family ; Parent-child
interaction. In D.H. Magnus (Series Ed.) & E. M. Hetherington (Vol. Ed.)

Noktadan önce boşluk bırakmak:

Fremdsprachenunterricht gestalten soll . De
dass auch für viele Lebenskräfte sorgen m

İki noktadan önce boşluk bırakmak:

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Tahir Balcı

Üye : Dr. Öğr. Üyesi H. Osman Aslan

Üye : Doç. Dr. İsmail Sanberk

Tırnaktan önce / sonra boşluk bırakmak:

ile “ zorbalıktan kaçınma” alt boyut
Ölçeği’nin tüm alt boyutları arasında anlamlı

ölçeğin de “İntihar Olasılığı Ölçeği İÖÖ – Suicide Probablity Scale” ile ters yönde
anlamlı ilişki gösterdikleri ($\Delta SD_{\Delta R} r = -.75 \quad n < .01 \quad \Delta SD_{\Delta I} r = .60 \quad n < .01$)

Açma ayracından sonra boşluk bırakmak:

hipotezi sınanmış, varyansların homojen olduğu ($L=1,16; p>.05$) saptanmıştır. Bunun
“mal ve hizmet” akımıdır.

Kapama ayracından önce boşluk bırakmak:

sermaye (mal ve hizmet) akımıdır.

Soru işaretinden önce boşluk bırakmak:

Aşağıda yer alan kuralların evinizde uygulanma sıklığı nasıldır ?

Yüzde işaretinden sonra boşluk bırakmak:

incelendiğinde; öğrencilerin (391) % 33.8'unun 9. sınıf, (395) % 34.2'sinin 10. sınıf ve (369) % 31.9'unun 11. sınıf öğrencisi olduğu görülmektedir.

Özellikle bilimsel metinlerin yazımında en çok karşılaşılan yanlış, kısaltılan adlardan sonra boşluk bırakılmamasıdır. Bu durum, birden fazla adı bulunan yazarların adı kısaltıldığında görülmektedir:

Barth, J.L ve Demirtaş, A (1997). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara. Yök.

Basar,H (1999).“Sınıf Yönetimi”, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Büyükkarcı, S. “İstanbul Ermeni Okulları”, Dizgi Ofset, Konya, 2003.

Baker, M.J. (1992). Analytical Frameworks for Strategic Marketing Planning. In: Marketing Strategy and Management. Palgrave, London. https://doi.org/10.1007/978-1-349-22167-7_5

Baker, M.J. (1978). Limited Options for Marketing Strategists, *Marketing*, 23-27.

Baker M. (1983) Market Development, Penguin, London.

Brodie, R. J. and Coviello, N. E. (2008) Contemporary Marketing Practices research program: A review of the first decade. *Journal of Business and Industrial Marketing*, 23(2), 84–94.

Bowerman, B.L. and O’Connell R.T. (1987). Time Series Forecasting: Unified Concepts and Computer Implementation, 2nd Edition, Boston, Duxbury Press.

Borgianni, Y., Cascini, G. and Rotini, F. (2015). Business Process Reengineering driven by customer value: a support for undertaking decisions under uncertainty conditions. *Computers in Industry*, 68, 132–147.

Box, G.E, Jenkins, G.M., and Reinsel, G.C.(1994). Time Series Analysis: Forecasting and Control. 3rd Edition. New Jersey: Prentice –Hall Inc.

Budiono, A. and Loice, R. (2012). Business Process Reengineering in Motorcycle Workshop X for Business Sustainability. *Procedia Economics and Finance*, 4, 33–43. doi:10.1016/s2212-5671(12)00318-8

Chang, Y.N., and Campo-Flores, F. (1980). Business Policy and Strategy, Santa Monica, Goodyear Publishing.

Yukarıda anılan yanlışlar hem Türkçe hem de yabancı dil – örneğin Almanca – metinlerin yazımında sıkça görülmektedir. Elbette her noktalama işaretinin her dildeki kullanımı her bağlamda aynı değildir. Örneğin virgölün kullanıldığı yerler Türkçe ve Almancada farklılık gösterir. Almancada virgölü kullanmak daha çok hassasiyet gerektirir. Örneğin aşağıdaki Almanca örnekte “Phänomene” ögesinden sonra virgöl şarttır, çünkü ardından bir çeşit yan cümle olan ilgi cümlesi (Relativsatz) gelmektedir:

Hier wurden soziale Phänomene|die messbar sind, verwendet.

----- In English: Here, social phenomena|which are measurable, were used.

Oysa Türkçe eşdeğer cümlede (Burada ölçülebilen sosyal olgular kullanılmıştır) virgüle gerek yoktur. Belki ögelerin nasıl öbeklendiğini göstermek açısından “burada” kelimesinden sonra virgöl kullanılabilir.

4. SONUÇ

Bir yazının metin haline gelebilmesi için, Aksöz’den de (2017 ve 2023) anlaşılacağı üzere biçim, anlatım ve noktalama işaretleriyle bütünsel bir tutarlılık göstermesi gerekir.

Çalışmamızın konusu olan, yazı karakterlerinden sonra “boşluk” ya da diğer adıyla “aralık” bırakma, birçok noktalama işareti bağlamında görülmektedir. Ancak kullanım sıklığından olsa gerek, en çok noktanın bu anlamda yanlış kullanıldığına tanık oluyoruz. Yani ilgili yazı karakterinden sonra gelen noktadan sonra nokta bırakılmayarak zayıf bir yazım edimi gösterilmektedir.

Keza kullanım sıklığı yüksek olan eğik çizgi[/], çok fazla yanlış yapılan bir işarettir. Nitekim “ya da” anlamında kullanıldığında öncesinde ve sonrasında birer boşluk bırakılmaliyken bu yapılmamaktadır.

Yukarıda yapıldığını belirttiğimiz yanlışların bir kısmı bilgisizlik, bir kısmı da dikkatsizlik ve özensizlik nedeniyle meydana gelmektedir. “Bir noktadan ne olur, bir boşluk ne fark yaratacak ki!” demeden yazım işaretlerini yerli yerinde kullanmak icap eder. Zira yazı dilindeki boşluklar metnin doğru okunmasına katkıda bulunur. Ayrıca herkese hitap eden yazım işaretlerinde birlik ve bütünlük sağlamak, bilimsel dil olmanın gereklerinden olmanın yanında zihin karmaşıklığını ve tereddütleri ortadan kaldırır. Bu tutarlılık oluşturulan metinlere ayrıca bir estetik katar.

KAYNAKÇA

- [1] Aksöz, M., *Biçemler ve Uygulamalı Öğretimi*. Çizgi Yayınevi, Konya, 2017.
- [2] Aksöz, M., Söz Sanatları ve Yalan. İçinde: *Schriften zur Sprache und Literatur VII*, Çizgi Yayınevi, Konya, 2023, s.149-162.
- [3] Aksöz, M. (2018). Yanmetin (Paratexte) Nedir? Metin Çevresindeki Yazılı Öğeler (Peritexte) Nelerdir?, *Journal of Turkish Studies* , vol. 13, no.12.
- [4] Aksöz, M. (2019). Yanmetinin Altbaşlığı: Kitap Çevresindeki Öğeler (Epitexte) ve Örneklemeler, *Turkish Studies* , vol.14, no. 2.
- [5] Balcı, U. (2013). Direkte und indirekte Objekte im Deutschen und im Türkischen, *Turkish Studies*, 8 (1), 871-879.
- [6] Balcı, U., *Kursbuch zur Prüfung ÖABT*, Ijopec Publication, London, 2017.
- [7] Darancık, Y., Dilbilimsel Bir Olgu Olarak Pazar Dili, *Schriften Zur Sprache und Literatur III*, Ijopec Publication, London, 2019, s. 77-82.
- [8] Ediskun, H., *Türk Dilbilgisi. Dil - Sesbilgisi - Biçimbilgisi – Cümlebilgisi*, Remzi Ktabevi, İstanbul, 1985.
- [9] Elbir, C., *Yabancı Sermaye Hareketlerinin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2010.
- [10] Erdil, A., Overview of Marketing Strategy within the Scope of Innovative Approach: Evaluation in Terms of Sustainability, *Journal of Current Debates in Social Sciences (CUDES)*, 2023, s. 22-34.
- [11] Ergin, M., *Türk Dil Bilgisi*, 17. Baskı, Bayrak Basım / Yayın / Dağıtım, İstanbul, 1988.

- [12] *İmlâ Kılavuzu*, TDK Yayınları, Ankara, 2000.
- [13] Karaca, S., *Ortaokullarda Görevli Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlar (Çorum İli Örneği)*, Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Amasya, 2017.
- [14] Ördem, E., Yüceol Özezen, M, Darancık, Y. et. al. (2018). Syntactic Variation of Zero Object (Non-Subject) Relative Clauses: A Cross-Linguistic Perspective, *International Journal of Language Academy*, s. 391-401.
- [15] Tatarlı, S. (2015). *Bazı Kişisel Özellikleri ve Sosyal Destek Algıları Farklı Olan Ergenlerin Temel Psikolojik İhtiyaçları*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2015.
- [16] *Yazım Kılavuzu*, Dil Derneği Yayınları, Ankara, 2005.
- [17] Yılmaz, M. ve Yiğiter, A., *Tipografik Söz Dizimi ve Yazı - İmaj İlişkisi*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://cdn.iuc.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=sem1_07.pdf (Erişim tarihi: 09.01.2025)
- [18] Zengin, D., Konrad Duden ve Almanca Yazım Kuralları, *Schriften zur Sprache und Literatur II*, Ijopec Publication, London 2018, s. 43-53.

XALQ DİLİ VƏ ÜSLUBU

Prof. Həcər Hüseynova

**Azərbaycan Dövlət Pedagoji Universiteti, Filologiya fakültesi; BAAU,
hacerhuseynova@mail.ru; 055 241 17 16; <https://orcid.org/0000-0002-3223-427X>**

Xülasə

Danışiq dili və ya şifahi dil — xüsusi üslubi səciyyəli funksional sistem; ədəbi dilə aid olmayan ünsiyyət formalarının cəmi danışiq dili adlanır. Danışiq dilinə eyni zamanda qeyri-ədəbi dil də deyilir. Ədəbi dildən fərqli olaraq gündəlik ünsiyyətdə işlənən dilin xüsusiyyətləri, adətən, ədəbi dil daşıyıcılarının maqnitofon və əl ilə yazılmış materialları əsasında öyrənilir. Türk mənşəli Azərbaycan dilinin və həmin dildə danışan xalqın yaranması, başqa sözlə, bu dilin ümumi ünsiyyət vasitəsinə çevrilməsi uzun sürən, bir neçə əsr davam edən bir proses olmuşdur.

Əhalinin etnik tərkibində türk tayfalarının sayı, habelə iqtisadi, siyasi, mədəni təsiri artdıqca dilin fəaliyyət dairəsi də genişlənməmiş və beləliklə, bəzi etnik və antropoloji xüsusiyyətlərini bu gün də qoruyub saxlaya bilən çeşidli etnik qruplar ümumi mədəni-mənəvi və dini birliyi olan bir xalq halında birləşmişlər. Azərbaycan dili böyük inkişaf yolu keçmiş qədim ədəbi dillərdən biridir.

"Kitabi-Dədə Qorqud" dastanlarının dili ədəbi dilin şifahi növü kimi qəbul edilərsə, hazırda xalqa ünsiyyət vasitəsi kimi xidmət edən dilin yaşı 1300 ildən çox sayıla bilər. Azərbaycan yazılı ədəbi dilinin tarixi isə hələlik əldə olan materiallara görə XIII əsrdən başlayır.

Üslub, insanların bir-biri ilə və mətnlərlə əlaqə qurduqları zaman istifadə etdikləri dilin və ifadənin xüsusiyyətləridir. İnsanların məruz qaldığı ən çox problemlərdən biri, mətnlərin mənasını düzgün bir şəkildə anlamaq və mətnin məqsədini doğru bir şəkildə qavramaqdır. Bu, əsasən, üslubun qəbul edilməməsi və ya məntiqsizliyi ilə əlaqəlidir.

Əsasən, üslub məsələləri iki əsas hissəyə bölünür: yazılı və sözlü üslub. Yazılı üslub, mətnlər və məqalələr kimi qədimdir. Bu, məlumatın ən yaygın şəkildə ötürülməsində əsas rol oynayır. Sözlü üslub, insanların bir-biri ilə söhbət etdikləri və məqalələrin ifadə olunması, müzakirə edilməsi və ya təhlil edilməsi zamanı ortaya çıxır.

Üslub məsələləri həm də mədəni fərqlərin və ya mənfi nəzəriyyətlərin qarşılıqlı anlaşılmasında da mühüm rol oynayır. Məsələn, bir mədəniyyətə aid olan bir üslub, başqa bir mədəniyyətdə yersiz vəziyyətə düşə bilər və hətta təhqir kimi görülmə bilər.

Açar sözlər: dil, üslub, xalq, mədəniyyət, mentalitet...

PEOPLE LANGUAGE AND STYLE

Prof. Hajar Huseynova

**Azerbaijan State Pedagogical University, Faculty of Philology; BAAU; NDU;
hacerhuseynova@mail.ru; 055 241 17 16; <https://orcid.org/0000-0002-3223-427X>**

SUMMARY

Colloquial language or oral language — a functional system with special stylistic characteristics; The totality of communication forms that do not belong to the literary language is called colloquial language. Colloquial language is also called non-literary language. Unlike the literary language, the features of the language used in everyday communication are usually studied on the basis of tape recorders and handwritten materials of speakers of the literary language. The emergence of the Azerbaijani language of Turkic origin and the people speaking that language, in other words, the transformation of this language into a common means of communication, was a long process that lasted for several centuries.

As the number of Turkish tribes in the ethnic composition of the population increased, as well as their economic, political, and cultural influence, the scope of the language expanded, and thus, various ethnic groups that have preserved some ethnic and anthropological characteristics have united into a nation with a common cultural, moral, and religious unity. The Azerbaijani language is one of the ancient literary languages that has undergone great development. If the language of "Kitabi-Dada Gorgud" epics is considered as the oral type of the literary language, the age of the language that currently serves as a means of communication for the people can be considered more than 1300 years old.

According to the available materials, the history of the written literary language of Azerbaijan begins in the 13th century.

Style is the characteristics of language and expression that people use when they communicate with each other and with texts. One of the most common problems faced by people is to understand the meaning of the texts correctly and to correctly perceive the purpose of the text. This is mainly due to the lack of acceptance or illogicality of the style.

Basically, style issues are divided into two main parts: written and spoken style. Written style is as old as texts and articles. It plays a key role in the most widespread transmission of information. Verbal style occurs when people talk to each other and when articles are expressed, discussed or analyzed.

Matters of style also play an important role in the mutual understanding of cultural differences or negative stereotypes. For example, a style that belongs to one culture may be considered inappropriate and even offensive in another culture.

Keywords: language, style, people, culture, mentality...

HALK DİLİ VE TARZI

Prof. Həcər Hüseynova

Azərbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi, Filoloji fakülte; BAAU; MSU
hacerhuseynova@mail.ru; 055 241 17 16; <https://orcid.org/0000-0002-3223-427X>

ÖZET

Konuşma dili veya sözlü dil - özel üslup özelliklerine sahip işlevsel bir sistem; Edebi dile ait olmayan iletişim biçimlerinin bütününe konuşma dili denir. Konuşma diline edebi olmayan dil de denir. Edebi dilin aksine, günlük iletişimde kullanılan dilin özellikleri genellikle ses kayıt cihazları ve edebi dili konuşanların el yazısıyla yazılmış materyalleri temel alınarak incelenir. Türk kökenli Azerbaycan dilinin ortaya çıkışı ve bu dili konuşan halkların ortaya çıkışı, başka bir deyişle bu dilin ortak bir iletişim aracına dönüşmesi, birkaç yüzyıl süren uzun bir süreçti.

Nüfusun etnik bileşimindeki Türk boylarının sayısı arttıkça ekonomik, siyasi ve kültürel nüfuzları arttıkça dilin kapsamı genişlemiş ve böylece bazı etnik ve antropolojik özellikleri koruyan çeşitli etnik gruplar birleşmiştir. ortak kültürel, ahlaki ve dini birliğe sahip bir ulus haline gelmek. Azerbaycan dili büyük gelişme göstermiş eski edebi dillerden biridir.

"Kitabi-Dede Korkut" destanlarının dili, edebi dilin sözlü türü olarak kabul edilirse, günümüzde halkın iletişim aracı olarak hizmet veren dilin yaşının 1300 yıldan daha eski olduğu düşünülebilir. Eldeki kaynaklara göre Azerbaycan'ın yazılı edebiyat dilinin tarihi 13. yüzyılda başlamaktadır.

Üslup, insanların birbirleriyle ve metinlerle iletişim kurarken kullandıkları dil ve anlatım özellikleridir. İnsanların karşılaştığı en yaygın sorunlardan biri metinlerin anlamını doğru anlamak ve metnin amacını doğru bir şekilde anlamaktır. Bunun temel nedeni üslubun kabul edilmemesi veya mantıksızlığıdır.

Temel olarak üslup konuları iki ana bölüme ayrılır: yazılı üslup ve sözlü üslup. Yazılış tarzı metinler ve makaleler kadar eskidir. Bilginin en yaygın şekilde iletilmesinde önemli bir rol oynar. Sözlü üslup, insanlar birbirleriyle konuştuğunda ve makaleler ifade edildiğinde, tartışıldığında veya analiz edildiğinde ortaya çıkar.

Üslup sorunları aynı zamanda kültürel farklılıkların veya olumsuz stereotiplerin karşılıklı anlaşılmasında da önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin bir kültüre ait olan bir tarz, başka bir kültürde uygunsuz, hatta saldırgan olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: dil, üslup, insanlar, kültür, zihniyet...

Giriş.

Danışiq üslubu və ya ümumi dil rəsmi nitqdən və ya rəsmi yazıdan fərqlidir. Bu, danışanların adətən rahat olduqları zaman istifadə etdikləri dil formasıdır.

Bəzi danışiq üslubunda çoxlu jarqon və ya slenq var, bəzilərinə isə ümumiyyətlə yoxdur. Jarqon və slenq (ibarə) çox vaxt danışiq üslubunda istifadə olunur, lakin bu xüsusi registr müəyyən qruplarla məhdudlaşır və danışiq üslubunun zəruri elementi deyil.

"Danışığı" qeyri-standartdan da fərqləndirmək lazımdır. Standart və qeyri-standart arasındakı fərq mütləq rəsmi və danışiq dili arasındakı fərqlə əlaqəli deyil.

Formal, danışiq və vulqar dil standart və qeyri-standart dixotomiyadan daha çox stilistik variasiya və diksiya məsələsidir. "Danışiq üsulu" termini də bəzən, müəyyən kontekstlərdə və terminoloji konvensiyalarda "qeyri-standart" ilə eyniləşdirilir.

Dil fəlsəfəsində "danışiq dili" [məntiqdə](#) və ya [fəlsəfənin](#) digər sahələrində istifadə olunan xüsusi formalardan fərqli olaraq adi təbii dildir.

Danışiq üslubu [jarqon](#) və ya [slenqdən](#) fərqlidir. Slenq yalnız konkret [sosial qruplar](#) tərəfindən istifadə edilən [sözlərə](#), məsələn, [regiona](#), yaşa və ya sosial-iqtisadi kimliyə əsaslanan [demoqrafik](#) göstəricilərə aiddir. Bunun əksinə olaraq, [jarqon](#) ən çox xüsusi [peşələr](#), [sənayələr](#), fəaliyyətlər və ya maraq sahələri daxilində istifadə olunur.

Danışiq dilinə jarqon, eləcə də [abreviaturlar](#), idiomlar, ifadələr və dil və ya [dialektde](#) danışanların əksəriyyətinə tanış olan digər qeyri-rəsmi söz və ifadələr daxildir.

Bu üslub gündəlik, təbii şəkildə olan nitqin fərqliliyindən bəhs edir. Bu üslub əksər ingilis dilində danışanlar üçün aydın olduğuna görə buna "tanış" üslubda deyilir. Bu üslub gündəlik ünsiyyət vasitəsi kimi danışanlar arasında təbii qarşılıqlı söhbətdə eşidilir. Buna görə də fonetistlər onu danışiq üslubu adlandırırlar. Bəzi alimlər onu qeyri-rəsmi üslub adlandırırlar, çünki bu üslub dostların, tanış insanların nitqində qeyri-rəsmi daxili və xarici əlaqələrdə əsasən baş verir. Qeyri rəsmi hallarda danışanlar daha çox sərbəst, az diqqətçil olurlar. Gündəlik həyatda ictimai mövqeyindən asılı olaraq danışanlar ədəbi dil normalarına əhəmiyyət vermirlər. Danışiq üslubunda intonasiyasının münasibət funksiyası əsasdır. Söhbətlər insanların davranışının ən mürəkkəb formalarından biridir. Ümumi anlamda danışanlar arasında mövcud olmalıdır. Ümumi başadüşmə çatışmazlığı ünsiyyətdə uğursuzluğa səbəb olur. Söhbətdə biz təkcə sözlərə qulaq asmırıq, digər ünsiyyət sistemlərindən şüurlu və şüursuz mənanı ayırd edirik. Şübhəsiz, ünsiyyətdə xəbər hissə çox mühüm rol oynayır. Danışiq, qeyri-rəsmi müəyyən ümumi dil xüsusiyyətlərini göstərir. 1. Birincisi, bu cür danışiqqlar danışanların qeyri-dil faktorlarına əsaslandıqlarına görə dil qeyrisəlisliklə xarakterizə olunur. Bu da özünün cümlə və ya ifadələrin çoxunun natamam formada göstərir. Bəzən danışan qəfildən sakit dayanır, lakin dinləyici onu başa düşür, mənanı tuta bilir. Çünki onların ümumi şəxsi keyfiyyətləri var. Bəzən də dinləyicilər hər cür təkrarlara meyl edirlər, əks – səda verən suallar soruşurlar.

1. İkincisi, danışiqqlar plan çatışmazlığı ilə xarakterizə olunurlar. Onlar əvvəlcədən planlaşdırılır və ya söylənilmir. Bu da dilin çox dəyişkən rəngarəngliyidir. Gündəlik söhbətlərdə müəyyən semantik hallar təkrar olunur, məsələn, salamlama xudahafizləşmə, tanışlıqlar, söhbətə başlama, diqqət cəlb etmək, əlaqə yaratmaq və s. Artıq hər bir kəs asanlıqla söhbəti davam etmək üçün məlumat soruşmaq, sual vermək üsulları, diqqətin cəlb olunması üçün nəzarət forması, təklif, razılaşma və imtina –rədd etmə, minnətdarlıq ifadə etmə kimi nitq effektləri istifadə edə bilir. Bütün bu ifadələr danışanlara söhbəti yaratmaq üçün kömək edir.

2. Danışiq üslubunun üçüncüsü ümumi xüsusiyyəti onun qeyri-səlis olmasıdır. Qeyri-formal söhbət tərəddüdlü halların olması ilə əlaqədar səhvlərin çox olması dil yanlışları ilə xarakterik olur. Danışiq üslubunda çoxlu sayda səs birləşmələri qeyri-formal signal-ışarələr mövcuddur. Məs : mmm,ssh,ah,brr və s. Danışiq üslubunda pıçıltı səslə, fit, gülmə boğazın udqunma, asqırma, fisilti eşitmək mümkündür. Cəmiyyətdə söhbət apararkən onu idarə edən xüsusi qaydalar vardır. "Sakit –səssiz dil" (jest, üz ifadəsi və davranış) danışanlar arasında ünsiyyət zamanı mühüm rol oynayır. Qrammatik səviyyədə qeyri-rəsmi söhbət cümlə və ifadələrin fərqlənməsinə, ayrılmasını təmin edir. Cümlələrin uzunluğu digər üslublardan

fərqlidir. Modallıqdakı dəyişimlər cümlələrin uzunluğunu fərqli edir. Kiçik cümlələr cavablarda çox tez-tez işlənir, onların çoxu tamamlanmamış olur.

Gündəlik danışığın ən çox çarpan aspekti onun lüğətidir. Danışq dili idiomalarla, quruluşuna görə sadə sözlərin istifadəsi, fizioloji birləşmələrin üstünlük təşkil etməsi ilə xarakterikdir. Bundan başqa, mətnin qeyri-formallığına belə söhbətlər üçün spesifik olan söz və frazaların istifadəsi ilə nail olunur.

Prosodik səviyyədə isə bu sahədə olan tədqiqatlar bizə aşağıdakı nəticələrə gəlməyə kömək edir:

1. Danışqlar fasilələrin uzunluğu, sürət, ritm, səs diapazonları, səs tonal səviyyəsi və ucalıq daxil olmaqla dəyişmələrin əlaqəsi ilə suprasegment və intonasiya birliklərindən ibarət olan tabeli cümlələrə və ya bliklara ayrılır;

2. Nitqdə səviyyədən aslı asılı olaraq daha geniş prosodik effektlərdən istifadə olunması;

3. Bu intonasiya üslubunun prosodik xüsusiyyətlərindən danışarkən deyə bilərik ki, intonasiya qrupları olduqca qısa ton birlikləri ilə tez-tez pozulur.

4. Şkalalar yüksək səviyyəli, bəzən də enən olur. Düşən şkalalar bir neçə vergülü hecalardan ibarət olan intonasiya qruplarında baş verir.

5. sadə enən və sadə qalxan tonlar ümumdür. Emfatik tonlar yüksək emosional kontestlərdə baş verir. Yüksək taktönu çox tez-tez işlənir.

6. Danışq nitqinin tempi çox fərqli olur. Təbii nitqin sürəti çox olur, lakin tərəddüdlər olarkən “yavaşlıq” təəssüratı yaradır. Danışanlar tez-tez bir-birinin sözünə müdaxilə edirlər. Danışq üslubunda temp çox qarışıq olur.

Rəsmi və qeyri-rəsmi dialoqların fonoloji oppozisiyası göstərir ki, onlar arasında ümumi xüsusiyyətlər çoxdur, lakin qeyri-tonal dialoqlar dildən kənar xüsusiyyətlərində daha böyük rəngarəngliklə xarakterizə olunurlar. Telefon söhbətlərində jestlərdən digər canlı vasitələrdən istifadə etmək olmur. Danışanlar fasilələr etmədən uzun cümlələrdən çox da istifadə etmirlər. Fasilələr uzun olmur, suallar cavablar və əmr cümlələri çox səciyyəvidir. Lüğət, idiomlar, danışq ifadələri, ara sözləri ilə xarakterizə olunur. Telefon söhbətlərinin açılması və qurtarması eyni modelli sözlərdən istifadə olunur. Danışanların nitqi bərabər olmur. Biri fəal danışan, digəri isə fəal dinləyəndir. Danışanın nitqi məlumatlı monoloq təəssüratını xatırladır, yalnız formallıq dərəcəsində fərqli olur. Əlbəttə ki, tərəddüdlüyün ifadələrdən istifadəyə təkrarlarla, ara sözlərinə və s. çox yer verilir. Cümlələrin sürəti söylənilən söhbətin semantik dəyərindən asılı olaraq fərqli olur. Şəxsi maraq bildirən ifadələrdən çox istifadə olunur.

NƏTİCƏ:

Dildə çox işlənən funksional danışq üslubu digər üslublardan fərqlənir. Bu üslub qeyri-rəsmi ünsiyyət prosesini həyata keçirməyə xidmət edir. Bu ünsiyyət üslubu zamanı danışan şəxs onunla həmsöhbət olanlarla öz təəssüratlarını, fikirlərini bölüşdürür və rəsmi olmayan situasiyada məişətdə, ətrafda baş verən problemlər barədə fikir mübadiləsi aparır. Bu danışq üslubu dinləyicilərə özlərini sərbəst hiss etməyə və dediklərini maraqla dinləməyə kömək edir. Bu üslubun işlədilməsi gündəlik həyat tələbatıdır. Bu üslub həm ailə-məişət, həm də qeyri-rəsmi münasibət ifadə edən danışq situasiyalarında işlədilir. Başqa sözlə desək, həmin üslub dostlar, yaxın tanışlar, bir-birlərini yaxşı tanıyan insanlar arasında işlədilən bir üslubdur. Bu

üslub sünilikdən uzaq olan və hamı tərəfindən işlədilən, başa düşülən bir üslubdur. Bu baxımdan onun gündəlik dil tələbatı kimi öyrədilməsi məqsədəuyğundur. Biz adətən dostlarla söhbət edəndə özümüzü sərbəst hiss edirik, demək istədiyimiz sözlər bədahətən gəlir. Kimlərsə coşqun, kimlərsə təmkinlidir. Burada olan təbiilik nitqi xoşagələn edir. Bu danışiq üslubunda çıxış etmək üçün mürəkkəb cümlələrdən qaçmaq, fikirləri öz sözlərinlə demək lazımdır. Hətta nitq hazırlıqları olsa belə, fikir yazıldığı kimi ifadə olunsa, yaxud hazır plandan oxunsa, söhbət danışiq üslubunda olmaz. Həddən artıq sərbəstlikdə görünüşün dəyərini və söhbətin ciddiliyini azaldır. Danışarkən, çıxış edərkən həddən artıq rəsmi olmaq lazım gəlməyə də, danışığımızda hörmət hiss olunmalıdır. Nitqin həddən artıq rəsmi və ya quru olmasına bir necə amil səbəb olur. Onlardan biri cümlə quruluşu, yaxud ifadə tərzidir. Danışan şəxs sözləri vərəqdə yazıldığı kimi təkrar etməyə çalışanda problem yaranır. Çünki yazı dili danışiq dilindən tamamilə fərqlidir. Digər bir amil tempdir. Sözləri bərabər fasilələrlə ifadə etdikdə və tempi dəyişmədikdə nitq rəsmi, quru və darıxdırıcı olur. Adi danışiqda temp tez-tez dəyişir və tez-tez müxtəlif uzunluqda fasilələr edilir. Əlbəttə, böyük auditoriya müraciət edərkən, dinləyicilərin diqqəti yayılmasın deyərək, danışiq üslubundan əlavə səsi, intensivliyini artırmaq və daha çox enosiya ilə (şövqlə) danışmaq lazımdır. Nitq verbal danışiq üslubunda, işlədilən söz və ifadələr qeyri-rəsmi olsa belə, qəbul olunmuş nitq normalarına riayət olunur və söhbət zamanı həmin normalar pozulmur, kobud və bayağı ifadələr işlədilmir. Müxtəlif fikirləri eyni sözlərlə ifadə etmək, lazım olan yerdə təkrarlara yol vermək, sadə, aydın cümlələrlə danışmaq söhbəti daha maraqlı edir. Bu ötürülən informasiyanın daha yaxşı yadda qalmasına şərait yaradır. Danışiq üslubunu intonasiya cəhətdən araşdırdıqda aşağıda adları çəkilən fonetik vasitələrin ifadəsində diqqət yetirmək lazımdır.

Gərginlik dərəcəsinin artması səs tonunun artması (yüksəlməsi) ilə əlaqədardır. Həyəcanın artması ilə müşayiət olunan situasiyalarda yüksəkdən düşən tonla birlikdə işlədilən geniş diapazonlu enən tonlu sözləmlər daha xarakterikdir. Bu üslubda hətta Mürəkkəb tonların realizasiyası ilə ifadə edilən sözləmlər də mümkündür. Ədəbi dildə mövcud olan məişət üslubu və ya danışiq dili kimi istifadə olunan bu üslub əsasən nitqin sərbəstliyi və təbiiliyi ilə səciyyəvidir. Danışiq üslubunun realizasiyası formalarında ən geniş yayılan dialoqdur. Dialoq zamanı əvvəlcədən hazırlanmış dil materiallarından istifadə olunur. Şəraitdən (situasiyadan) asılı olaraq dil faktorları olmayan mimika, jest və mühit də söhbətin baş tutmasında və davam etdirilməsində rol oynayır.

ƏDƏBİYYAT

1. Afad Qurbanov. Ümumi dilçilik. II cild (3 cildə). Bakı, 2019, 272 səh.
2. Ağamusa Axundov. Ümumi dilçilik. Bakı, “Şərq-Qərb”, 2006, 280 səh.
3. Davidson, Donald. Truth and meaning // Peter Ludlow (redaktor). Readings in the Philosophy of Language. MIT Press. 1997.
4. Zuckermann, Ghil'ad. Language Contact and Lexical Enrichment in Israeli Hebrew. Palgrave Macmillan. 2003.

DİLDEKİ YABANCILAŞMANIN DİĞER ADI: DİL KİRLENMESİ

Prof. Dr. Hanife Nâlân GENÇ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, ngenc@omu.edu.tr- ORCID ID. 0000-0002-7618-4825

ÖZET

Ulusal birliğin, dirliğin ve kimliğin birleştirici ögesi olan dil, anlama, anlatma ve anlaşma aracıdır. Bünyesinde yorumlama, sonuç çıkartma gibi bilişsel süreçleri barındıran dil, aynı zamanda bildirişim ve haberleşme aracıdır. Bu yönüyle insanlar arasında ortak duygu, düşünce ve paylaşım sağlayan bir kültür taşıyıcısıdır. Esas olarak bu amaca hizmet eden dil, etkili bir bildirişim aracı olmasının yanı sıra toplumun sosyal, kültürel ve tarihsel gelişimine koşturucu olarak gelişen ve değişen canlı bir varlık olarak da değerlendirilebilir. Dilin insanlar arası bir paylaşım ve aktarım aracı olması düşünce ve kültür bağıntısı açısından da son derece önemlidir. Toplumlar arası sanatsal, kültürel, siyasal, ticari ve diğer yollarla kurulan ilişkiler beraberinde dil etkileşmesini getirir. Bunun sonucunda dilin söz varlığı ve dilbilgisi yapısına başka dillerden alınmış kimi sözcük ya da anlatım biçimleri gibi deyimler de eklenebilir. Dile bilgi ya da özentili ödünçlemesi yoluyla geçen bu alıntılar toplumlar arası kültürel etkilenme ve alış-verişin en güzel göstergesidir. Dil kirlenmesi sorunu gerek dışarıdan gelen etkiler ve tehditler gerekse dilin var olan doğal yapısının korun(a)mamasından kaynaklı sebeplere bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir. Dilin özensiz ve/veya yanlış kullanımı sonucu doğan bozulma ve kirlenme dilin etkin ve doğru kullanımının önündeki en ciddi tehlikedir. Yabancı sözcük kullanma tutkusu ya da düşkünlüğü de dil kirlenmesine yol açan bir başka etkidir. Dilin söyleyiş bozuklukları, argo ve yabancı sözcüklerle özensiz kullanımı kitle iletişim araçlarıyla da desteklenmektedir. Bu durumsa dil bütünlüğünün korunamamasına ve ulusal bilincin yozlaşmasına yol açmaktadır. Sözcük ve terim üretiminde izlenen ve/veya izlenecek olan politikalar da sosyal, ekonomik, kültürel ve teknolojik boyutuyla dil kirlenmesi sorununa karşı alınması gereken yasal düzenlemelere dikkat çekmektedir. Zira bir toplumun dünya görüşü, yaşam biçimi, değer yargıları, bilişsel yönelimi dilin doğasında bütünleşerek yaşam bulur. Bilim ve teknolojiye gelişmeler ve kültürel etkileşime koşturucu olarak sözcük, deyim ve değişmecelerin yanlış ve/veya yersiz kullanımı, yabancı dillerin etkisi, genel anlatım, söyleyiş ve eşanlamlı sözcüklerin kullanımlarıyla ilgili yapılan yanlışlar dildeki yabancılaşmanın toplum kültürüyle bütünleşerek kalıcı hale gelmesine yol açar. Bu çalışmada dilde yabancılaşmaya yol açan dil kirliliği sorunu seçilen örnekler üzerinden değerlendirilecek ve dildeki

yabancılaşmanın dil kirliliği sorununun ötesine geçebilecek denli önemli bir dil sorunu olduğuna dikkat çekilecektir.

Anahtar Sözcükler: Dil, dildeki yabancılaşma, yozlaşma, dil kirliliği.

ABSTRACT

Language, which is the unifying element of national unity, vitality and identity, is a means of understanding, expression and agreement. Language, which includes cognitive processes such as interpretation and inference, is also a means of communication and communication. In this respect, it is a culture carrier that provides common feelings, thoughts and sharing among people. In addition to being an effective means of communication, language, which basically serves this purpose, can also be considered as a living entity that develops and changes in parallel with the social, cultural and historical development of society. The fact that language is a means of sharing and transfer between people is also extremely important in terms of the relationship between thought and culture. Relationships established between societies through artistic, cultural, political, commercial and other means bring language interaction. As a result, some words or expressions borrowed from other languages, such as idioms, can be added to the vocabulary and grammatical structure of the language. These borrowings are the best indicators of cultural influence and exchange between societies. In addition to external influences and threats, the problem of language pollution may also arise due to the (in)preservation of the existing natural structure of the language. The deterioration and pollution caused by careless and/or incorrect use of language is the most serious threat to the effective and correct use of language. Because a society's world view, life style, value judgements and cognitive orientation find life by integrating in the nature of language. In parallel with the developments in science and technology and cultural interaction, incorrect and/or inappropriate use of words, idioms and variations, the influence of foreign languages, mistakes made in general expression, pronunciation and the use of synonyms lead to the alienation of language to become permanent by integrating with the culture of the society. In this study, the problem of language pollution leading to alienation in language will be evaluated through selected examples and it will be pointed out that alienation in language is an important language problem that can go beyond the problem of language pollution.

Key Words: Language, alienation in language, degeneration, language pollution.

1.GİRİŞ

Kendine özgü kuralları olan dil birey ve toplum yaşamında kişiler arası ilişkilerin düzenlenmesinin yanı sıra duygu, düşünce, istek, arzu ve diğer tüm duyguların yazılı, sözlü ya da işaretler aracılığıyla karşdakine bildirilmesi, iletilmesi işlevini üstlenen ve bu yolla da bildirişimi gerçekleştiren doğal bir araçtır. Temelleri tarihin bilinmeyen dönemlerinde atılmış olan dil, anlaşma ve bildirişim aracı olmasının ötesinde toplumsal bir yapı niteliği taşır. Nesne ve olguların algılanmasının dil aracılığıyla gerçekleştiği düşünüldüğünde, dili salt sözlü ve/veya sözsüz bir iletişim ve anlaşma aracı olarak değerlendirmek doğru olmaz. Ergin’in ifade ettiği gibi dil “insanlar arasında anlaşmayı sağlayan, doğal bir araç, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş sosyal bir kurumdur” (1980: 3). Dil yalnızca sözcükler, jestler, seslenmeler yoluyla değil dokunsal işaretler ve normlar aracılığıyla da iletişimi sağlayan toplumsal bir varlıktır. Yaşamın her aşamasında ve tüm ilişki düzeylerinde var olan dil, toplumsallığın bir sonucu olarak doğmuştur. Gerek gereksinimlerin bildirilmesi gerekse giderilmesi amacına hizmet eden dil, süreç içerisinde hem gelişir hem de değişebilir. Konuşma ve yazı dili ile çeşitlenen dil sistemi dilbilgisi, sözdizimsel ve anlamsal bakımdan bütüncül bir yapı niteliği taşır. Dinamik bir yapıya sahip olan dil gerek birey gerekse millet için “kültürel kimliği belirleyici ve koruyucu” (Üstüner 2003: 2) bir güce sahiptir. Bundan dolayı dil zamanla değişime uğrayabildiği gibi tümüyle de yok olabilir. Sözcük ve yazım kuralları düzeyinde oluşan yenilik veya değişimler yavaş ya da küçük olsalar bile özellikle de kültürel bakımdan bir farklılaşmayı belirtir. Dil, bir yandan yenilenirken diğer yandan gelişimini sürdürür. Bu bakımdan en ilkel topluluklarda bile yabancı sözcüklerin varlığı kaçınılmazdır (Sapir, 1968). Dil, başta ekonomik olmak üzere yenileşim, evrimsel veya sosyolojik nedenlerden ötürü değişebilir ya da yozlaşabilir. Buna ek olarak bireyler veya ülkeler arası toplumsal, siyasal ve kültürel ilişkiler sonucu diller birbirini etkileyebilir ya da birbirinden etkilenebilirler. Bu doğal bir süreçtir. Temel söz varlığı aynı zamanda bir ülkenin kültürünün, düşünce yapısının ve dünya görüşünün doğrudan topluma yansımasıdır. “Bir dili, yabancı dillere karşı koruyacak en önemli unsurların başında dil bilinci ve dil bilgisi gelir” (Gümüş, 2020: 195). Sosyolojik, dilbilgisel, etimolojik veya başka nedenlerden ötürü oluşabilen bu değişim aynı zamanda anadil kullanıcılarının dil bilinci, ona yaklaşım ve tercihleriyle de gerçekleşebilir. Başka bir dilin etkisi de yine bu değişimde söz sahibidir. Dil yozlaşmasının temel nedeni küreselleşme ve kültür çeşitliliğine bağlansa da bunda yazılı ve sözlü basının payı da küçümsenemez. “Görsel ve yazılı basındaki ifadeler dili kirletiyor. Reklam dili kültürel

anlamda en şiddetli depreme eşittir” (Güler, 2016: 31). Başta televizyon, radyo ve sosyal medya olmak üzere medyada dil kullanımı kitleleri etkileyen bir nitelik taşımaktadır. Sözcüklerin yanlış kullanımı kadar kaba ya da küfürlü söylem ya da jargonlar, özellikle İngilizce sözcük kullanımının yaygınlaşması medyada dil kullanımının kitleleri etkileme gücünü göstermeye yeter. Güzel ve Karakurt, reklamlarda yabancı dil kullanımıyla ilgili olarak şu örnekleri vermektedirler: “komedi show, talk show, showmen, rating gibi televizyon terimlerinde, sensitive (hassas), light (hafif), life (yaşam), oil (yağ/petrol) gibi reklam sözcüklerinde, İpana Pro-Expert diş macunu, Nivea Visage (yüz), Bonus (ödül) Amerikan Express Kart gibi ürün isimlerinde ya da “Herkes okey mi?” gibi reklam sloganlarında, hemen her yerde yabancı sözcüklere rastlanmaktadır. (2016:7) Dile giren yabancı öğelerin yalnızca sözcük düzeyinde olmaması bunun yanı sıra dilbilgisel ulam veya kalıplar ve bunların çevirileri gibi yabancı sözcük veya terimlerdeki yazım yanlışlıkları da dil kirlenmesinin en görünür halidir. Dil kirliliğine sebep olan temel etmenler bunlarla sınırlı değildir kuşkusuz. “Popüler dil tartışmalarının bir bölümü, kullanım sırasında karşılaşılan söyleyiş ve yazım yanlışları, anlamın tam olarak iletilmesini engelleyebilecek eksiklikler ve hatalar, noktalama işaretlerinin anlamı değiştirecek biçimde konulması, yabancı dillerden gelen sözcüklerin aslına aykırı veya çeviri sözlerin yanlış kullanımları üzerine yoğunlaşmaktadır” (Gökdayı, 2008: 99-100). Kimi söyleyiş ve yazım kusurları, yabancı sözcük veya ifadelerin kullanım düzeyinin artışı ve buna bağlı olarak söz dağarcığında oluşan daralma, anlatımdaki sınırlılık ve ana dil bilincinin yitirilmesi gibi diğer etkenler de bu yozlaşmayı tetiklerler. Dil kirliliğinde dil öğeleri yanında bir diğer tehlike yabancı sözcüklerin istilasıdır. Bu ise dilin yalnızca yapısını değil işleyişini ve kendine özgü özellik ve güzelliğini yitirerek doğal yapısının bozulmasına neden olur.

Ülkeler arası sosyal ve siyasal ilişkiler toplumlar arası etkilenme ve etkileşimi kaçınılmaz kılar. Bu durum özellikle kültür ve uygarlıkların, dinlerin yapılanmalarında kendini göstererek toplumun yaşam tarzında, sosyal değerlerinde, gereksinim ve isteklerinde değişikliklere yol açar. Türkçe bu bağlamdaki ilişkileri nedeniyle tarihin belli dönemlerinde Doğu ve Batı kültüründen pek çok sözcük ödünçlemiştir. Türkçenin İslamiyet öncesi dönemde sahip olduğu söz varlığı İslamiyet sonrası dönemde ağırlıklı Farsça ve Arapça sözcük ve kullanımlarla değişime uğramıştır. Keza Tanzimat’la birlikte yüzünü Batıya dönen Türkçe bu kez de Batı özellikle de Fransızca kökenli sözcüklerin etkisi altında kalmıştır. Ülkeler arası ilişkilerin niteliği ve boyutu bu etkilenmeleri de doğrudan belirleyen başat etmen olmuştur. Keza Amerika’yla ilişkiler nedeniyle özellikle 1950’lerde başlayan, 80’lerde ivme kazanan ve 2000’lerde yoğun bir şekilde duyumsanan yabancı sözcük öğeleri Türkçeye girmiş hatta

yerleşmiştir. Beraberinde dil kirliliği sorununu getiren bu durum karşı konulamaz biçimde yazılı, sözlü veya görsel haberleşme biçimlerini de etkilemiştir. Dil kirliliğinin pek çok sebebi olmakla birlikte temel olarak bu sebepler bilgi alıntıları gibi dilsel gereksinimlerden doğan gerekçeler yanında özentî, gösteriş veya bilinçsizlik gibi ihtiyaç dışı sebeplerle de gerçekleşmektedir. Bu alıntılarsa yabancı sözcük, dilbilgisi ulamları, kalıp halinde çeviriler, deyimler, yazım biçimleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. DİL KİRLİLİĞİ VE DİLİN YABANCILAŞ(TIRIL)MASI

Dil kirliliği ihtiyaçtan kaynaklı olduğu kadar bunun dışındaki gerekçelerle de ortaya çıkmaktadır. Bunlar ağırlıklı yabancı sözcük düzeyinde olsa da dilbilgisi, çeviri kimi deyim veya yazım biçimleriyle de gerçekleşmektedir.

2.1. Yabancı Kökenli Sözcükler

İnsanlar sözcükleri kendi dünyaları ile algılar ve kullanırlar. Bunda kuşkusuz kişinin deneyim, bilgi, beceri ve birikimleri kadar yetenekleri, yaratıcılığı, dünya görüşü, inançları ve gereksinimleri de etkilidir. Sözcük ve dil kullanımı insanları yaratıcı, kültürlü, güçlü ve entelektüel kılmaları da öyle gösterebilirler. Bireyler kullandıkları ya da benimsedikleri sözcük ve dil kullanımı aracılığıyla dilin büyüğü evrenini farklı dil ve kültür öğeleriyle yoğururlar ve bunu soyut dil evrenine taşırlar. Her dil somut dünya gerçekliğini kendi sözcük varlığıyla farklı birimlere ayırır. Daha çok tamlama ve imgesel sözcüklerde ortaya çıkan bu ayrışma diller arasındaki farklılığın oluşmasına sebep olur. Örneğin Fransızcada “rire dans sa barbe” ifadesi “sakalın içinden gülme” şeklinde Türkçede karşılık bulsa da Türkçede bıyık altından gülmek olarak kullanılmaktadır. Yine Fransızcada kullanılan “les murs ont des oreilles” (duvarların kulağı vardır) atasözü Türkçede “yerin kulağı vardır” biçiminde karşılık bulur.

Sözcükler doğar ve kullanıldıkça da dile yerleşir. Ancak devingen yapısı nedeniyle kimi zaman başka ve/veya farklı sözcüklerle birleşir ve yeni sözcükler üretebilir. Bu değişim dil düzeyinde de olabilir. Örneğin Fransızca “japonais” sözcüğünden gelen japone kol bluz, elbise veya ceket isimlendirmesi bu giysilerin kolsuz olduğunu ifade eden bir anlama sahiptir. Sözcüğün Fransızca yazılış biçimi ‘Japon tarzı’ anlamına geldiği gibi ‘Japon erkekini’ de imler. Giysi adlarının önüne getirilen bu niteleme biçimi ‘kolsuz’ sözcüğü ile bütünleşir. Sözcükler zaman içinde değişip, kullanımdan düşebilirler. Bunun pek çok sebebi olsa da içlerinde en bilindik olanları sözcüklerin yerlerini o dilden veya başka dilden sözcüklere bırakmasıdır.

Böylece anlam düzeyindeki değişim beraberinde sözcüğün yeni bir anlamla kullanılması veya somut anlamdan soyut anlama geçmesine sebep olabilir. Bu değişimler bunlarla sınırla kalmayıp ses ve yapı düzeyinde de gerçekleşebilir. Buna koşut olarak sözcüğün ya da ifadenin kullanım sıklığı artar ya da eksilebilir. Sözcük, dilin söz varlığını sözlü dilden yazı diline ya da yazı dilinden sözlü dile, argo veya bir terim niteliği kazanarak değiştirebilir. Bu değişikliklere bazı örnekler verilebilir. Eski metinlerde gece anlamında kullanılan ‘dün’ sözcüğü günümüzde ‘bugünkü günden bir önceki gün’ anlamında kullanılmakta (Dilçin, 1983: 27) yine Eski Anadolu Türkçesinde ‘hızlı koşan at’ anlamına gelen ‘çapkın’ sözcüğü bu anlamını yitirerek ‘geçici aşklar için kadınların peşinden koşan erkek’ (Dilçin, 1983: 26) anlamı kazanmıştır. İtalyancada ‘küçük otel’ anlamına gelen ‘lokanta’ sözcüğü ‘büyük aşçı dükkânı’ (Dilçin, 1983: 27) anlamı kazanmıştır. Türkçede eskiyerek anlamı değişen pek çok sözcük vardır. Modern yaşamın gereği sözcükler anlamsal boyutta değişime uğrayarak kullanıma girmişlerdir. Bir saygı unvanı olan ‘efendi’ sözcüğü ‘kibarlık, ağırbaşlılık veya koca’ anlamına gelirken (Canbakkal, 2007) zamanla ikincil derecede bir unvana dönüşmüştür. Eskiden şehzadeler, din adamları ve eğitilmiş kişileri imleyen sözcük bu anlamını kaybederek bey unvanından farklı bir anlam kazanmıştır. Yine kapıcı sözcüğü ‘apartman görevlisi’ne, hizmetçi, bakıcı, müstahdem sözcükleri de ‘yardımcı’ ya dönüşmüştür. Bu kullanımlarda kişinin dil kullanımındaki özen ön plana çıkmaktadır. Sözcüklerin eskimesi, unutulması, sıradanlaşması ya da dil düzeyini değiştirmesiyle ilgili pek çok örnek verilebilir. Özellikle ‘deli’ sözcüğünde olduğu gibi kişiyi küçük düşüren, aşağılayan veya hor gören anlamlar terk edilerek yerine başka ifadeler kullanılmaya başlanmıştır. Bu sözcük yerine ‘akıl hastası’ veya ‘akıl sağlığı bozuk’ ifadesi tercih edilmektedir. Toplumsal yaşamda beliren duyarlılıklar ‘evcil hayvanlar’ ifadesi yerine ‘ev hayvanları’ sözü kullanılmaya başlamıştır (Kıran ve Korkut, 2011: 219). Dilin söz varlığında olup zamanla unutilan ya da kullanılmayan sözcükler yeni gereksinimler veya bir buluş sonucu yeniden kullanıma girebilirler. Güncel Türkçe Sözlükte pek çok sözcüğün yazımı değişmiştir. Kümeden düşmek (eski) / küme düşmek (yeni), Yürük (eski) / Yörük (güncel), Horon vurmak (eski) / Horon tepmek (güncel), Çiğ börek (eski) / çi börek (güncel), Yeşilsoğan (eski) / Yeşil soğan (güncel), Yakan top (eski) / yakantop (güncel) gibi...

Diller arasında etkileşimin kaçınılmaz olduğu düşünüldüğünde, Türkçeye pek çok yabancı kökenli sözcüğün girmesi şaşırtıcı değildir. Yabancı dillerden Türkçeye giren bu sözcükler bir bilim dalı alanına girebileceği gibi günlük yaşamda kitle iletişim araçları ile ilgili kullanımlar başta olmak üzere iş dünyası gibi çeşitli alanlarında da kullanılmaktadır. Sanatsal, mesleki veya teknik alanlar içinde kullanılan bu yabancı kökenli sözcükler dilde büyük değişim

ve bozulmayı doğurabilmektedirler. Dilde bozulma, yozlaşma bir başka anlatımla dil kirliliği, dilin doğal yapısını bozan önemli bir tehdittir. Tek bir sebebe dayalı olmayan dil kirliliğinin çözümü de sebebi gibi tek boyutlu değildir. Dil kirliliğinin görünür kılındığı alanlar arasında teknoloji ve bilişim, eğitim, ticaret, sanayi, bankacılık ve ekonomi sayılabilir. Özellikle iletişim, basın ve medya gibi alanlarda bunun izleri görünürdür. Sosyal yaşamda beslenmeden sağlık ve moda kadar pek çok alanda yabancı kaynaklı sözcüklerin anadile girdiğini görmek olasıdır. “Dil kirliliğinin sebepleri arasında insanların yabancı kültüre olan özentisi kadar, dil kullanımındaki özensizlik, Türkçeyi küçümsemeleri, yazılı ve görsel basın yayın organlarının Türkçeyi özensiz ve yanlış kullanmaları, ilgili kurum ve kuruluşların gerekli önlemleri almamaları” (Sancak, Durukan ve Alver, 2008: 102) sayılabilir.

Bunun yanı sıra kentleşme, kültürleme, kültürlenme, kültürleşme gibi kavramlardan kaynaklı sebepler gibi göçün beraberinde getirdiği kültürel çatışma da yabancı kökenli sözcüklerin anadile girmesinde etkilidir.

Türkçede dil kirliliğinin başat sebepleri arasında ihtiyaç, özentî ve yenilik arzusu olsa da dil kullanıcılarının ana dile ilgisizlikleri, bilgisizlik ve üşengeçlik de diğer etkenlerdendir. İnsanların çevrelerine farklı bir kişilik sergilemek istemeleri, gösteriş merakı ve yabancı dilde öğretimin de dil kirliliğinin nedenleri arasında sayılabilir. Bunun yanı sıra gerek yaşamlarını yurt dışında geçirmiş olan insanların gerekse mesleki veya daha başka sebeplerle sözlü ve yazılı dilde yabancı sözcüklere yer verilmesi dil kirliliğinin oluşmasında etkindir. Görüldüğü gibi bu sebepleri yalnızca ihtiyaç kaynaklı olarak sınırlamak olanaksızdır. Bilgi alıntıları ihtiyaçtan kaynaklanan sebeplere örnek verilebilirken alışveriş merkezleri ve yerleşim yerlerinde karşılaştığımız ve bunların büyük bir çoğunluğunu oluşturan özentî yoluyla yapılanlar alıntılar ihtiyaç dışıdır.

Günlük yaşamın her alanında sıkça rastladığımız hatta kullandığımız yabancı kökenli sözcükler dikkate alındığında bunların Türkçeye ağırlıklı Fransızca ve İngilizce gibi Batı dillerinden girdiği görülür. Ana dili kullanımı açısından değerlendirildiğinde Türkçe dünyanın en çok konuşulan dillerinden biridir. (Akalin, 2009: 195). Bu yüzden dil kirliliği sorunu Türkçe için daha büyük bir tehlike arz etmektedir. Kitle iletişim araçlarının etkisiyle de bu tür sözcüklerin kullanımı yaygınlaşıp, özendirilmekte bunun sonucunda her kesimi etkilemektedir. Sinanoğlu’nun (2003: 138-139) saptamasından hareketle Türkçe ve İngilizce karşılaştırıldığında ortaya şöyle bir sonuç çıkmaktadır. Türkçe on bin yıllık İngilizceyse 500 yıllık bir geçmişe sahiptir. Türkçe bir milyon kök sözcüğe sahipken, İngilizce sözcük türetme

yeteneği olmayan bir dildir. Türkçe her duruma ve konuya karşılık veren güçlü bir dil iken İngilizce dil yapısı yönünden zayıftır.

2.2. Dile Bilgi Alıntılarıyla Girmiş Yabancı Sözcükler

Türkçede özellikle Batı kaynaklı dillerden giren çok sözcük bulunmaktadır. Türkçede yaşayan bu sözcükler başta Fransızca olmak üzere, İngilizce, Almanca ve Latince'den alınmıştır. Bu diller içerisinde Fransızca Türkçede önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle Fransızcadan giren bu sözcükler Türkiye'nin modernleşme sürecine girdiği Tanzimat Döneminde ağırlıkla da fen, doğa ve eğitim bilimleri alanında yaygınlık kazanmıştır. Kuşkusuz bunda dönem koşulları ve Türkiye'nin Fransa ile ilişkileri etkili olmuştur. Bunlara feodal (Fr. féodal), burjuva (Fr. Bourgeois), idealizm (Fr. idéalisme), bronşit (Fr. bronchit), sekreter (Fr. secrétaire) gibi sözcükler örnek verilebilir. Benzer biçimde Venedikliler ve Cenovalıların denizcilik alanında gelişmiş olması Osmanlı ve İtalya'yı birbirine yakınlaştırmıştır. Bu yüzden başta denizcilik olmak üzere müzik ve moda alanında Türkçeye İtalyancadan flama (İt. flamma), abluka (İt. Blocco), ciro (İt. giro), fiyonk (İt. Arco), gondol (İt. gondola), iskele (İt. bacino), konçerto (İt. konçe'rto), nota (İt. nota) gibi sözcükler girmiştir. Türkçeye Batı kökenli sözcüklerin bir bölümü de İngilizceden girmiştir. Bunlara obez (İng. obese), fizibilite (İng. feasibility), fotofiniş (İng. photofinish) örnek verilebilir. İspanyolcadan ambargo (İsp. amba'rgo), cunta (İsp. Junta), Almandan panzer (Alm. panzer), akardeon (Alm. Akkordeon), bira (Alm. Bier), hamburger (alm. Hamburger), Latince'den ağırlıkla sağlık ve tıp alanında kornea (Lat. cornea), doktrin (Lat. doctrine), özgeçmiş (Lat. curriculum vitae), gündem (Lat. agenda), doktor (Lat. doctor) gibi kimi sözcükler ödünçlenmiştir.

2.3. Özenti Alıntıları

Herhangi bir hayranlık, birine ya da bir şeylere benzetme çabası olmaksızın dile kimi sözcükler geçebilmektedir. “Televizyon ve sinemanın etkisiyle Türkçe sözcüklerle ifade edilen kavramlar ve yeni karşılaşılan kavramlar için yabancı dillerdeki karşılıkları tercih edilmeye başlanmıştır” (Çoban ve Alyılmaz 2019: 42). Bilgi ya da öğrenme amacı taşımayan özenti alıntıları herhangi bir gereksinimi karşılama gibi bir amaca da sahip değildir. Bu alıntıların temel sebebini Karaağaç “siyasi ve iktisadi üstünlük, yönetici-yönetilen ilişkisi, özenti ve moda bahaneleriyle dil dışı konularda yaptığı alıntılar” olarak örneklendirmektedir. (2009: 137). Özenti nedeniyle yapılan alıntılar, daha çok sosyal ilişkilerde görünür kılınmaktadır. Altında

yatan sebepler arasında bilgili görünme, sosyal bir gruba ait olma, ilgi çekme gibi psikolojik temelli ihtiyaçlar sayılabilir Bu tür özentili alıntılar, ağırlıkla gençler arasında popülerlik kazanmaktadır. Uysal'ın (2017: 108) yaptığı çalışmada “genç kuşakların, Türkçeye yerleşmiş kimi kültür kimi özentili alıntısı olan sözcükleri doğru kullanabilmesi hususunda ciddi bir eksiklik saptanmış” olması bunun en güzel göstergesidir. Türkçede kullanılan branç, ‘brunch’ sözcüğünden gelmiştir. Sözcüğün ‘kuşluk yemeği’ şeklinde Türkçe karşılığı olmasına karşın bu ifadeyle kullanılması gereksizdir. Özellikle teklifsiz konuşmalarda sıkça kullanılan ‘bye-bye’ ifadesinin ‘Allaha ısmarladık’ şeklinde bir karşılığı olmasına karşın bu kullanım özellikle de gençler arasında pek tercih edilmemektedir. ‘Sevimsiz’ demek yerine ‘antipatik’, ‘çok satan’ yerine ‘bestseller’ gibi sözcüklerin kullanılması da ihtiyaç temelli değildir.

Özentili alıntılar özellikle de gastronomi alanında yoğunluk kazanmıştır. Menemen, pilav üstü döner, hamsili pilav, ayçöreği, ezme salata, erişte, gözleme, sütlaç, İnegöl köfte gibi tamamen Türkçe kalan yemek isimleri olduğu gibi jumbo pizza, espresso, tiramisu, profiterol, caffe latte aromatica, French vanilla, tamamen yabancı yemek isimleri de sektörde yaygınlaşmıştır. Bunun yanı sıra bazı yiyecek isimlerinin de yarı yabancı yarı Türkçe havuç tarator, ıspanaklı lazanya, tavuk grill, tavuk schnitzel, tavuklu cesar salata, patates kroket gibi kullanıldığı görülmektedir. Bu gruba örnek verilebilecek işyeri isimleri de dikkat çekicidir. Simit Center, Milenyum Şarküteri, Takı Shop, Gözde Bijuteri, İnternet Cafe, Mystic Mart, Balgat Soup Saloon, Pilav House, Dürümland, Zafer Plaza, Dönerchi, Brothers Büfe, Börek Center...

2.4. Türkçedeki Yabancı Dilbilgisi Öğeleri

Her dil, dilbilgisi ve söz dizimi açısından kendi kullarına göre bir işleyişe sahiptir. “Türkçe sondan eklemeli dil olduğu için türetiminde sürekli son ekler kullanır. Dolayısıyla Türkçede ön ek yoktur” (Şahin, 2006: 65). Ön ek ve iç ek kullanılmayan Türkçede bu eklerle yapılmış sözcüklerin varlığı Osmanlı İmparatorluğu döneminde Arapça ve Farsçadan Tanzimat dönemi ve sonrasında ise Fransızca ve İngilizceden geçmiş sözcüklerle Türkçede kullanılmaya başlamıştır. Örneğin, Fransızcadaki anti- ön edatı Türkçeye bu kurala aykırı biçimde antialerjik, antisemitik, antitez, antifriz, antihijyenik gibi sözcüklerde görüleceği gibi geçmiştir. Yine Fransızcada kullanılan ‘colique’ son eki de Türkçede pek çok sözcükte yaygın olarak kullanılmaktadır. Alkolik, işkolik, çaykolik hatta kahvekolik gibi sözcükler üretilmiştir. Türkçede çoğu yabancı dilde olduğu gibi tanımlıklar kullanılmasa da The Marmara, The Land Of Legends Kingdom, The House Cake gibi iş yeri adları İngilizcedeki ‘the’ tanımlığının

getirilmesiyle kullanılmakta bu ise Türkçenin dilbilgisi yapısına zarar vermektedir. Yine bir başka örnek de Türkçede İngilizcede iyelik bildiren 's tamlama ekinin Türkçe dilbilgisi kurallarına uygun olmayan biçimde kullanılması dikkat çekicidir. Özellikle de özel isimlere ulamlanan tamlama ifade eden 's eki pek çok iş yeri adında göze çarpmaktadır. Yaşar's rent a Car, Özdemir's Otel, Nazar's Çorap Çamaşır... gibi iş yeri isimlerinde görülmektedir.

Bilindiği gibi Türkçede tamlayan ögenin belirtilen öğeden önce gelmesine Foto Nergis Digital, Doğuş Color, Bimbom Büfe, Nevzat Lokanta gibi yanlış yazılımlarla ve Türkçenin yapısına aykırı biçimde kullanılabilmektedir. Bu kullanımların doğrusu Nevzat'ın Lokantası biçiminde olmalıdır. Bir başka kullanım da özellikle eksilteli yapılarda ortaya çıkmaktadır. Bu kullanıma örneklerine pek çok işyeri isminde rastlamak olasıdır. Nişantaşı Ayakkabı (Dükkânı) veya Meryem Çeyiz (Mağazası), Öğretmen Kitap-Kırtasiye (Dükkânı), Eren Ticaret (hanesi) şeklinde tamamlayarak Türkçe kullanıma daha uygun yapılara dönüştürülebilir. Tamlamaların kullanımıyla ilgili olarak tamlayanla tamlananın yer değiştirmesiyle yapılan yanlış yazılımlara Hotel Duru, Foto Sami, Otel Dedeman, Radyo İstanbul örnek verilebilir. Bunların doğrusu şu şekildedir: Duru Oteli, Fotoğrafçı Sami, Dedeman Oteli, İstanbul Radyosu.

Türkçede özellikle de son yıllarda kimi ifadelerin Batı kaynaklı dillerdeki kullanımlarına öykülenerek “yapmak” veya “almak” sözcükleri eklenerek kullanıldığı görülmektedir. Birkaç örnek vermek gerekirse; ‘kahvaltı yapmak’, ‘banyo yapmak’, ‘çay yapmak’, ‘yemek yapmak’; ‘duş almak’, ‘çay almak’ biçimde kullanılarak bu sözcüklerin kullanım alanlarının genişletildiği görülmektedir. Yalçın, “duş almak” ifadesinin İngilizce to take a shower bileşik fiilinin birebir çevirisi olan duş almak yerine duş yapmak denmelidir; çünkü Türkçede duş alınmaz yapılır (1999:13) biçiminde bir örneklendirmeye değerlendirmektedir. Türk dilinde birleşik fiillerin kurulmasında ‘etmek’ yardımcı fiili yerine ‘yapmak’ fiilinin kullanılmasına ağırlık verildiği anlaşılmaktadır. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu tarafından Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan kitaptan bir örnek vermek gerekirse: “Aranje etmek: Türkçe ‘etmek’ yardımcı fiiliyle Fransızca araje kelimelerinden oluşan bu birleşik fiil düzenlemek, düzenlenmek fiileriyle karşılanır” (2002: 9). Bu nedenle başvuru yapmak yerine başvurmak, inceleme yapmak yerine incelemek demek daha doğru olacaktır.

2.5. Yabancı Dilden Kalıp Çeviriler

Yabancı dilden yapılan çevirilerde ifadelerin Türkçenin yapısal özellikleri dikkate alınmadan yalnızca kaynak dilin sözdizimsel özelliklerine bağlı kalınarak yapılması anlamın

kaybolmasına neden olacağı gibi dilin inceliklerini de yitirmesine yol açmaktadır. Yabancı dizi, film veya videoların alt yazılarının çevirileri yalnızca kaynak dilin yapısal ve anlamsal biçimi dikkate alınarak yapıldığında Türkçenin yapısında olmayan söylem biçimleri ortaya çıkabilmektedir. Örneğin “hey bayım!” biçimindeki bir çeviri Türkçeye uygun bir ifade ediş biçimi değildir. Bunun yerine “affedersiniz beyefendi” denilmesi Türkçe anlama biçimine uygun düşecektir. Bu tür özensiz çeviriler yoluyla Türkçenin yapısına uygun düşmeyen ifadelerin kullanımı dil kirliliğin başat nedenleri arasında yer almaktadır. Nitekim İngilizcedeki “to have turned the corner” deyimini bunlardan biridir. Bu deyim Türkçeye “köşeyi dönmek” şeklinde aktarılmış ve “zengin olmak” anlamını karşılamıştır. Oysa bu deyim İngilizcede karşıladığı anlam “bir işlemden önemli bir noktayı geçmiş olmak” tır (Muallimoğlu, 1999: 667). Kaynak dilden erek dile deyim ve kalıp sözler ya da sözcüğü sözcüğüne yapılan çeviriler erek dilde karşılık bulmamaktadır. Erek dil konuşurları için kabul görmeyen bu tarz özensiz çeviriler dil kirlenmesinin bir başka alanını oluşturmaktadır. Savaş buna şöyle bir örnek vermektedir:

“Lusie, stay with me - Lusie benimle kal.

Bu sözce İngilizler tarafından kaza vb bir şey sonucu ölmek üzere olan birisine yardım gelene kadar dişini sıkması, dayanması, kendini bırakmamasını söylemek için kullanılır. O nedenle “Stay with me!” ifadesi Türkçede, “Kendini bırakma!”, “Sık dişini biraz!”, “Dayan biraz, kurtulacaksın” gibi ifadelerle karşılanmaktadır” (2019: 145-146).

Yabancı dillerden Türkçeye geçen pek çok deyim Türkçede asıl anlamlarından farklı biçimde kullanılmaktadır. Buna acele etmek anlamına gelen ‘gaza basmak’ örnek verilebilir.

Türkçede yabancı sözcüklerin yazım özellikleri dil kirlenmesinin bir başka alanıdır. Flash TV, Fox TV, Number One, Star TV, Show TV gibi çeşitli televizyon kanallarının yanı sıra Power FM, Best FM, Metro FM gibi radyo kurumları ya da Haber Vizyon, Top Ten gibi televizyon programları da bu kirliliğin bir diğer görünüş biçimidir. Yalnızca program adları düzeyinde değil içeriklerinde kullanılan dilin de dikkate alınması önemlidir. “Sınırlı bir sözcük dağarcığıyla kullanılan dilin, özellikle eğlence ve magazin programlarında, dizi filmlerde yoğunlaştığı görülmektedir” (Genç ve Baştuğ, 2017: 8).

Dil kullanımında bilinçli ya da bilinçsizce yapılan hatalar dil kirlenmesinde etkin rol oynamaktadır. Eş anlamlı sözcük tekrarları da dil kullanımındaki özensizliğe bir başka örnektir. “Kızımın sahil kıyısından iki günden önce dönmeyeceğini biliyordum, tatildeydi.” cümlesinde, eş anlamlı iki kelimenin (“sahil” ve “kıyı”) yanlış şekilde tekrarlandığı görülüyor (Ertem, 2021: 82). Özellikle de son yıllarda özellikle de konuşma dilinde yer verilen çeşitli ifadeler dikkat çekicidir. Bunlara bazı örnekler verilebilir.

Örneklendiriyorum, örnek veriyorum, örneğin yerine: atıyorum

Soket çorap: şoset çorap daha doğrusu kısa çorap

Ful doğru yaptım: Yaptıklarımın hepsi (tamamı) doğru

Depoyu fulledim: Arabanın defosunu tamamen doldurdum.

Betül ben: Ben Betül

Nüans farkı: Nüans zaten küçük fark, ayrıntıdır.

Ektra lüks café (=kafe), casino (=gazino), fax (=faks), lux (=lüks), maximum (=maksimum), copy (=kopya),

Şok olmak: Biyolojik bir durumken ruhsal bir durum için kullanılmaktadır.

İmza föyü: İmza kâğıdı

Kazanmaktan başka şans yok: Kazanmaktan başka çaresi yok! Şans bir olasılık bildirir oysaki çare kesinleme anlatır.

Mutlu mesut yaşama: Eş anlamlı sözcüklerin bir arada kullanılmasıyla ortaya çıkan yanlışlıklar.

Parasal sıkıntı yerine para sıkıntısı

Düğün ya da nikâh davetiyelerinde, İngilizce & “and” ifadesinin Türkçe yazım biçimine aykırı olarak kullanılması bir dil kirliliği örneğidir. Bir başka örnek de İngilizcede ‘light’ sözcüğünün Türkçede bu yazılım ve sesletimiyle kullanılmaktadır. Oysa Türkçede sözcüğün anlamını karşılayan ‘hafif’ ve ‘yağsız’ şeklinde iki karşılığı bulunmaktadır.

6. SONUÇ

Dilin söz varlığı ve yapısal nitelikleri daima bir gelişim içindedir. Bunun en önemli sebeplerinden biri diller arası etkileşim ve ilişkilerdir. Toplumsal yaşamın vazgeçilmez temel ögesi olan dil, bilim ve teknolojiye gelişmelere koşut olarak yeni kavram alanlarına ev sahipliği yapar. Dildeki bu değişim yalnızca dilin kendi yapısıyla sınırlı kalmaz yazın, tarih, kültür ve sanat alanlarının pek çoğunda görünür kılınır. Dilde ortaya çıkan değişim büyük oranda diller arası etkileşime koşut olarak yabancı kaynaklı sözcüklerden kaynaklıdır. Ancak tehlike etkileşimin doğal sonucu olarak ortaya çıkan söz dağarcığı değil bunun dilin kendi yapısını bozacak düzeyde olup olmadığıdır. Bir başka deyişle, oransal olarak bu alıntılar bir tehdit ya da tehlike oluşturmadığı sürece o dilin doğal yapısı bozulmuş sayılmaz. Ancak yabancı kökenli sözcükler kadar deyim ya da kalıplaşmış ifade biçimleri konuşma ve yazı dilinde ciddi sorunları beraberinde getirebilmektedir. Buysa günlük yaşam kullanımlarının ötesine geçerek ciddi anlamda bir soruna neden olmaktadır. Bir toplumu oluşturan bireylerin dünyayı algılayış

biçimi ve yaşama bakış açıları kadar düşünce evrenlerini derinden etkileyen bu durum karşısında kültürel anlamda olduğu kadar dilin milli kimliği için de bu yozlaşma, bir tehdit oluşturmaktadır. Bu durumun önüne geçilmesi için dil bilimcileri ve uzmanlarının yabancı kökenli sözcük, ifade veya kullanımlar için kamuoyuyla işbirliği halinde sorunu değerlendirmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Gerek bilim ve teknik gerekse sanatsal alanlarda yabancı kökenli sözcük kadar söz dizimi ve harf kullanımı da Türkçe karşılıklarıyla dile kazandırmalı ve bununla ilgili çalışmalar dikkatle yürütülmelidir. Bu yabancı kaynaklı sözcük ve/veya terimler için Türkçe özgün kullanımlar tercih edilmeli eğer böyle bir kullanım yoksa da Türkçe türetilmiş biçimleri dikkate alınmalıdır. Yazılı ve sözlü basında paylaşımlarla bunlar kamuoyuna duyurulup, yaygınlaşması sağlanmalıdır. Türk Dil Kurumu bünyesinde bu tür çalışmalar için alanında uzman kişilerin oluşturduğu komisyonların çalışmaları etkili olacaktır. Dil kirliliğinin yalnızca dilin kendi içinde kalan bir sorun olmaktan öte bir anlam taşıdığı akıldan çıkarılmamalıdır. Bu konuda Türkçe yayınların arttırılıp, özendirilmesi de etkili olacaktır. Türkçenin doğru ve etkili kullanımı öncelikle bu konuda bilinçli dil kullanıcıları ile mümkün olabileceğinden özellikle eğitimciler ve dil uzmanlarının öncülüğünde konuyla ilgili çalışma ve tasarımların yapılması da önem arz edecektir. Türkçe sözcükler yerine yabancı sözcük ya da eklerin getirilmesi, kurum, kuruluş veya iş yeri isimlerinin Türkçe kullanılması için bireysel olduğu kadar yönetsel anlamda da çalışmaların yürütülmesinin gerekli olduğu açıktır. Belediyeler ve valilikler, sivil toplum kuruluşları da bu anlamda etkin rol üstlenmektedirler. Gerek Türk Dil Kurumu bünyesinde gerekse onun önderliğinde oluşturulacak işbirliği ile yapılandırılacak komisyonlarla değerlendirme süreçleri izlenebilir. Bu anlamda bilim, yazın, sanat ve diğer alanlarda ortaya çıkan sözcük ve terimler alana özgü yaklaşımlar da göz önünde tutularak değerlendirilebilir ve Türkçe karşılıkları kamuoyuyla paylaşılabilir. Böylece ileride doğabilecek olası yanlış kullanımların önüne geçilebileceği gibi yazılı ve sözlü dil kullanımında dil kirlenmesi sorunu tümüyle önlenemese de en az düzeye indirgenmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

Akalın, Şükrü Halûk. “Türk Dili: Dünya Dili”, *Türk Dili*, S 687, 195-204, 2009.
Çoban, İ., Alyılmaz, C. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Türkçedeki Alıntı Sözcükler Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (16), 40-68, 2019.

- Dilçin, C. Türkiye Türkçesinin Sözvarlığı Ve Tarihsel Sözlüğü. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 28-29 (1980-1981), 23-38, 1983.
- Ergin, Muharrem. *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Boğaziçi Yay, 1980.
- Ertem, Mustafa. *Türkçenin Ekranla İmtihanı Atatürk Kültür*, Ankara: Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları: 1433, 2021.
- Genç, H. N., Baştuğ, D. “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dilsel ve Düşünsel Bir Sorun: Dil Kirlenmesi” *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi ve Yabancı Dil Öğretimi Araştırmaları*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi. 3-13, 2017.
- Güler, A. Türk Dilinin Kirlenmesi Bilim Dili Olmasını Engeller. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 2016.
- Gümüş, Ç. ‘Dil kirliliğini engelle Türkçe kelimeleri tercih et’ konulu sosyal sorumluluk afiş tasarımları. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (19), 192-203, 2020.
- Güzel, E.ve Karakurt, A., Dil Yozlaşması Ve Söyleyiş Bozukluğu: Televizyon Reklamlarının Göstergibilimsel Açından Çözümlemesi. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 115, 2001.
- Gökdayı, H. “Dil Kullanımını Değerlendirmede Doğru ve Yanlış”, *Erdem* (51), 91-110, 2008.
- Kıran, A. ve Korkut, E. Fransızca Sözcük Bilgisi, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2011.
- Karaağaç, Günay. “Alıntı Kelimeler Üzerine Düşünceler” *Dil Tarih ve İnsan*, İstanbul: Kesit Yayınları, s. 137-146, 2009.
- (Komisyon) Yabancı Kelimelere Karşılıklar. Kitap I, Cilt 708. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Muallimoğlu, Nejat. *Türkçe Bilen Aranyor*, İstanbul: Avcıol Basım-Yayın, 1999.
- Sancak, Ş., Durukan, E. ve Alver, M. “Dil ve Kültür Yozlaşmasında Giresun Örnekleme”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 16, 101-111, 2008.
- Sapir, Edward. “Diller Arası Sözcük Aktarımı”, (Çev. Y. Çekirge) *Yazko Çeviri* 10, 116-117, 1983.
- Savaş, B. Film Çevirilerinde Altyazı Uygulamaları Çeviribilim Kapsamında Bir Çeviri midir?. *Journal of International Social Research*, 12 (65), 136-149, 2019.
- Sır, Ayşe Nur. “Türkçede Batı Kaynaklı Kelimeler ve Unsurlar Sorunu”, *International Journal of Social Science*, Volume 6, Issue 8, 969-982, 2013.
- Sinanoğlu, Oktay. *Büyük Uyanış*, İstanbul: Otopsi Yayınları, 2003.
- Şahin, H. “Türkçe’de Ön Ek”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (10), 65-77, 2006.

Uysal, İ. N. “Türkiye Türkçesindeki Alıntı Sözcüklerin Yazım Ve Karşılığı Üzerine Bir Araştırma”, *Milli Eğitim Dergisi*, 46 (215), 87-110, 2017.

Üstüner, Ahat. “Anadille Eğitim ve Türkçe”, *Birses*, 21.01.2003.

Yalçın, Şiar. *Doğru Türkçe*, İstanbul: Metis, 1999.

MAUPASSANT'IN SİCİM İSİMLİ ÖYKÜSÜNDE BİREY-TOPLUM KARŞITLIĞINDA İNSAN DOĞASI

Prof. Dr. Hanife Nâlân GENÇ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, ngenc@omu.edu.tr- ORCID ID. 0000-0002-7618-4825

Remzi DEMİR

Bilim Uzmanı, remzidemir.1995@gmail.com- ORCID ID. 0009-0001-1570-5420

ÖZET

Fransız yazınının önemli yazarlarından biri olan Guy de Maupassant roman, öykü, gezi yazıları ve şiir gibi pek çok farklı yazınsal türde yapıt verse de asıl ününü öykücülüğüne borçludur. Zira öykücülüğü gerek nitelik gerekse nicelik açısından diğer yaratımlarının önüne geçer. Yazarın özellikle 1880'li yıllardan 1990'lı yıllara kadarki yaklaşık on yıllık süreçte yazdığı öykü sayısının 300'e yakın olması bunun açık göstergesidir. Pek az öyküsü hariç yazarın öykücülüğünde baskın biçimde adıyla özdeşleşen 'Maupassant tarzı öykü' biçemi göze çarpar. Yazarın birey ve toplum özelinde anlatının odağına farklı insan görünümelerini koyduğu *Sicim* isimli öyküsü bu anlamda bilindik öykülerinden farklı bir yapı özelliği taşır. Bu farklılığın en önemli nedeni öyküde temel izleğin trajik ve eğretilemeli bir yaklaşımla ele alınmasından kaynaklıdır. Öyküde insan doğası, toplumsal normlar ve bireyin içsel çatışmaları birey ve toplum karşıtlığında ele alınır. Bu bağlamda ana kahramanın iç dünyasında yaşadığı korku ve gerilim insan doğasındaki karmaşıklığı ve zayıflıkları yansıtmaya işlevi üstlenir. Toplumsal normların insan ilişkilerindeki yeri ve önemi gerek ahlaki ve etik boyutta yaşanan ikilemler gerekse bireyin iç dünyasındaki çatışmayla gözler önüne serilir. Birey ve toplum düzleminde güven ve ihanet duygusunun taşıdığı anlam öyküde özellikle ana kahramanın korku ve kaygılarıyla bütünleşerek insan doğasının karmaşıklığını sergiler. Düş ve gerçek arasındaki ince çizgide insan doğasının karanlık yanları, birey üzerinde toplumsal normların etkileri görünür kılınır. Öykü bireyin içsel çatışmalarını sorgulayan derin bir anlatı yapısı sunar. Ele alınan temel izlekler, insan ilişkilerinin karmaşıklığını ve bireyin kendi içinde yaşadığı çatışmaları tüm açıklığı ile yansıtır.

Anahtar Sözcükler: Maupassant, Sicim, birey, toplum, insan, karşıtlık.

ABSTRACT

Although Guy de Maupassant, one of the most important writers of French literature, produced works in many different literary genres such as novels, short stories, travelogues and poetry, he owes his main fame to his storytelling. Because his storytelling surpasses his other creations in terms of both quality and quantity. The fact that the number of stories written by the author, especially in the ten-year period from the 1880s to the 1890s, is close to 300 is a clear indication of this. Except for a few stories, the author's storytelling is characterised by the 'Maupassant story style' which is identified with his name. In this sense, the story *Sicim*, in which the author puts different human appearances at the centre of the narrative in terms of the individual and society, has a different structure from his known stories. The most important reason for this difference is the tragic and metaphorical approach to the main theme of the story. The most important reason for this difference is the tragic and metaphorical approach to the main theme of the story. In the story, human nature, social norms and inner conflicts of the individual are handled in the opposition of individual and society. In this context, the fear and tension experienced by the main protagonist in his inner world undertakes the function of reflecting the complexity and weaknesses in human nature. The place and importance of social norms in human relations are revealed both through moral and ethical dilemmas and the conflict in the inner world of the individual. The meaning of trust and betrayal at the level of the individual and society is integrated with the main protagonist's fears and anxieties in the story, revealing the complexity of human nature. In the thin line between dream and reality, the dark sides of human nature and the effects of social norms on the individual are made visible. The story presents a deep narrative structure that questions the inner conflicts of the individual. The main themes of the story reflect the complexity of human relations and the conflicts that the individual experiences within himself/herself with all clarity.

Key Words: Maupassant, String, individual, society, human, opposition.

1. Giriş

Fransız Yazınının önemli isimlerinden biri olan Guy de Maupassant (1850-1893) Gerçekçilik ve Doğalcılık akımlarının önde gelen temsilcilerinden biridir. Yazar pek çok türde yapıt vermiş olsa da daha çok kısa öyküleriyle tanınır. Yazar diğer yaratımlarından sayıca fazla olan öykülerinde bireyin iç dünyası ve onun karanlık yönlerini toplumsal eleştirinin hâkim olduğu bir bakış açısıyla ele alır. Yazınsal kariyerinde kısa öykülerindeki yetkinliğiyle dikkat

çeken Maupassant’ın bu başarısındaki en önemli etkense gözlemciliği ve betimlemelerinde yer verdiği ayrıntılı bakış açılarıdır. Maupassant “ ‘özel olmayan nesnellığe’ ulaşma amacıyla kurguladığı dünyaya, iyi bir gözlemci olarak birçok şeyler katmıştır” (Büyükaslan, 2003: 316). Toplum yaşamının her kesiminden insan görünümüne yer verdiği öykülerinde takındığı ironik yaklaşım yer yer toplumsal eleştiri yer yerse bu insanların kimi zaafları ve dramatik durumlarıyla resmedilir. Guy de Maupassant’ın *Sicim* (La Ficelle) adlı öyküsü, yazarın Gerçekçi ve Doğalcı akımların etkisiyle yazdığı, toplumsal eleştirilerle varsıllaşmış bir kısa öykü türünü örnekler. *Sicim*, hem izleksel açıdan derin bir anlam taşır hem de Maupassant’ın olağanüstü gözlem yeteneği ve insan ruhunu anlamadaki ustalığını sergiler. Öyküde küçük bir kasabada insanların sıradan yaşamları gerçekçi bir bakış açısıyla betimlenir. Yazarın biçiminin bir başka niteliği ise dil ve anlatımının özgünlüğüdür. Maupassant gözlemlerine dayanan gerçekçiliğini insan doğasını tüm yalınlığıyla gözler önüne sererek sunar. Bu yüzden özellikle de öykülerinde toplumun her kesiminden insanlar ve onların yaşam mücadelelerini tüm açıklığı ile anlatılır. France’a göre “Maupassant’ın en belirgin özelliği açıklıktır” (1933: 55). Kusurları, zayıflıkları ve tutkularıyla bu sıradan insanlar daha çok köylülerden veya işçi sınıfından seçilmişlerdir. İnsan doğasını derinlemesine ele alan yazarın bir diğer çarpıcı yönü özellikle psikolojik çözümlemelerle kahramanlarının iç dünyasını dolaylısızca anlatabilmesidir. Bunda kendi özyaşamından izler de görülür. “Aile yaşantısında görülen birtakım düzensizlikler, psikolojik yapısını sarsarken, söz konusu durum, hikâyelerine de yansımıştır” (Kılıçarslan, 2022: 385). Öykülerinde yer verdiği kişiler kendi çıkarları yönünde karar alabilen bencil, hırslı veya zalim kişiler olabilir. Onlar gerçekte bu yönleriyle ahlaki değerlerdeki çöküşü gösterme işlevi üstlenirler.

Bu çalışmada ele alacağımız *Sicim* (La Ficelle) isimli öykü bazı açılardan yazarın diğer öyküleriyle ortak niteliklere sahipken bazı yönlerden de onlardan ayrılır. Diğer öykülerinde olduğu gibi bu öyküde de benimsediği kısa ve özlü anlatım biçimi temel izleği etkileyici ve güçlü kılar. Öyküde özellikle kahramanın iç dünyası anlatılırken tanrısal bakış açısının varlığı duyumsanır. Yazarın benimsediği bu yoğun anlatım biçimi ve sürükleyicilikse okurun ilgisini canlı tutar. Yazarın söz ettiğimiz bu biçim özellikleri *Sicim* isimli öyküsünde bireyin gerek kendi içinde gerekse toplumla yaşadığı çatışma ve içsel korkularının görünür kılınmasında oldukça etkin olmuştur.

Öykünün iki temel olay halkasından biri Hauchecorne Baba’nın hırsızlıkla suçlanması diğeri ise onun suçsuzluğunu ispatlama çabasıdır. Öykü okuru insanların sonucunun neye mal olacağını düşünmeden birilerini kolayca suçlayabilmesinin yalnızca birey açısından değil

toplumsal yönden de sonuçlarını sorgulayama iten bir izlek çevreninde gelişim gösterir. Öykünün Goderville Alanı'nda insan ve hayvanların birbirine karıştığı pazar yerinin ayrıntılı biçimde betimlenmesiyle başlaması olay akışını tetikleyen bir anlam taşımasındandır. Karamsarlığın baskın olduğu pazar yeri bu yerleşim yerindeki insan ilişkilerini de gösterme işlevi üstlenir. “Yazar, girişi Goderville kasabasının pazar yerine gelen köylülerin betimlemesiyle sağlar. Betimlemeler okuyucuyu olacaklara hazırlamak için bir bakıma fon niteliğindedir” (Yaşar, 2012: 237). Hauchecorne'nun sicimi yerden alması pazar yerindeki insanların betimlemeleriyle ilişki kurularak sunulur. İnsan ve hayvan kokusunun birbirine karıştığı alanda Bréautéli Baba Hauchecorne yerde gözüne ilişen bir sicim parçasını ilerde gerekli olabilir düşüncesiyle alır. Daha önce tartışmış oldukları için araları bozuk olan saraç Malandain ustanın kendisini yerden sicim parçasını alırken görmüş olmasının utancıyla acelece sicimi pantolonunun cebine atar ve sanki kaybettiği bir şeyi arıyormuş da bulamıyormuş gibi davranır. Öğle yemeği vaktinde Jourdain'in lokantasında trampet çalan tellalın sesiyle konuşmalar kesilir. Manneville'den Baba Fortune Houlbreque'e ait ve içinde yüklüce para ve bazı iş kâğıtlarının bulunduğu siyah meşin bir cüzdanın kaybolduğu bilgisi paylaşılır. Cüzdanı bulana yirmi frank ödülün verileceğinin haberi bir anda yemeklerini yiyenlerin konuşmalarının odağı olur. Tam yemekler yenilip kahveler içildiğinde kapıda jandarma onbaşı belirir ve belediye başkanının Bréauté'den Baba Hauchecorne'la görüşmek istediğini söyler. Belediye başkanı Manneville'den Baba Houlbreque'in yitirdiği cüzdanı onun Beuzeville yolu üzerinde bulduğunu görenlerin olduğunu söyler. Hatta onu saraç Malandain ustanın gördüğünü de sözlerine ekler. Buna ek olarak Malandain Usta'nın kaybolan cüzdanı Hauchecorne'un yerden aldığını söylemesi öyküde gerilimi tetikleyen olay olur. Zavallı yaşlı adam bulduğu şeyin bir sicim parçası olduğu söylemesine hatta boş ceplerini göstermesine karşın başkan ikna edemez. Nefret, korku ve öfke ile belediye başkanını bulduğu şeyin sadece bir sicim parçası olduğuna inandırmaya çalışır. Belediye başkanı Malandain'i “sözüne inanılır” biri olarak görürken baba Hauchecorne'nun üzerini aratması onu köylülerin gözünde potansiyel suçlu yapmasının yanında bu suçu işleme olasılığının güçlü olduğunu gösterir. Öyküde yönetsel anlamda kişilerin eleştirisi de bu yolla yapılır. Öte yandan, Malandain'in suçlamalar karşısında Hauchecorne'nun acizliğini görmekten mutlu olması onun acımasız biri olduğunun göstergesidir. Kasaba halkının tutum ve sözleri kadar belediye başkanın söz ve davranışları da yaşlı köylüyü ölüme doğru sürükler. Başkan “Sözüne güvenilir bir adam olan Bay Malandain'in bu sicimi cüzdan sanabileceğine beni inandıramazsınız, Baba Hauchecorne” (Maupassant, 2000: 236) diyerek onun başına geleceklerin habercisi olur adeta. Hauchecorne'un üstünün aranması ve

Malandain’le yüzleştirilmesi dahi bir işe yaramaz. Belediye başkanı durumu adliyeye bildireceğini söyleyerek onu salıverir. Ancak bu onu özgür değil dedikoduların odağı yapar. Taşra ortamında hızla yayılan haber “ciddi veya şakacı” (Maupassant, 2000: 236) tüm köylüler için bir eğlence konusu olur adeta. Belediye başkanı onu savunmadığı gibi halkın gözünde suçlu yapar. Yaşlı adam belediye başkanını suçsuzluğuna ikna edemeyeceğini anladığında kasabalılara yönelir. İnsanların gülmeleri dahası ona inanmamaları üzerine her seferinde sicim hikâyesini tekrar tekrar anlatmaya koyulan Hauchecorne kendini aklamak için insanların suçlamalarına karşı savunma yapmak durumunda kalır. Kızgınlık, öfke daha da kötüsü inanılmamaktan harap düşer (Maupassant, 2000: 237). Ne yapacağını bilmez durumda durmadan hikâyesini tanıdığı tanımadığı herkese anlatıp aman diler adeta. Ancak “bir inanana rastlamaz” (Maupassant, 2000: 237). O gün bu nedenle hasta olur. Ymauville çiftliklerinden Baba Breton’un çiftlik uşağı Marius Paumelle cüzdanı yolda bulmuş ancak okuma bilmediği için efendisine vermiştir. Ertesi gün öğleden sonra ise cüzdanı içindekilerle Baba Houlbrequ’e geri verir. Haber etrafa hızla yayılırken Baba Hauchecorne nihayet kendini aklayabilecektir çünkü artık “kazanmıştır” (Maupassant, 2000: 237). Ona ağır gelen şey yalancılıktır. Başını anlattığı hikâyesi artık bir sona kavuşmuştur. Ancak bu onun kendisini aklaması için yeterli olmaz. “İnsan için yalan yüzünden nefrete uğramaktan daha zararlı bir şey olamaz” (Maupassant, 2000: 237-238). Olayın aslının ortaya çıkmasına karşın sebebinin bilmediği bir huzursuzluk tüm günlerini bu yanlış anlaşılmanın düzeltilmesine yönelik geçirmesine sebep olur. Kasabada cüzdan konusunu tanıdığı tanımadığı herkese anlatmaya çabalayan Hauchecorne alaya alınır, lakap takılır, suçlanır. Yazar da kahramanına “acımasız bir ifade takılır” (Tarhan Gündoğ, 2009: 34). Artık günlerini bu olayı daha da detaylandırarak anlatmaya adar. Olaya yeni sebepler, canlı savunmalar, etraflı yeminler eklese de bunlar çoğaldıkça kendisine inanış zayıflar. Köylüler için bu anlatı bir eğlence aracına dönüşürken günden güne eriyen zavallı köylünün beynini sulandıran bir zehir olur. Nihayetinde ona yatağa düşürüp ölümüne sebep olur.

2. İnsan Doğası ve Toplumsal Normların Çatışması

Öyküde başkışı Hauchecorne insan doğasını tüm yönleri tüm açıklığıyla yansıtmaya işlevi üstlenir. Onun psikolojik dünyasında yaşadığı temel çatışma toplumsal normların birey üzerindeki etkisinden kaynaklanır. Başkışının iç dünyasında yaşadığı temel duygu utanç, korku ve gerilimdir. Bireyin içinden bulunduğu, yaşadığı ya da yaşamak zorunda bırakıldığı bir durum veya olaydan kurtulmayı imleyen utanç genetik etmenlere bağlı olabildiği gibi koşullarla da

yaratabilir. “Sosyal duygular olarak sınıflandırılan utanç ve suçluluk, toplumdan dışlanma tehlikesi içeren durumlarda kişinin davranışlarını düzenleyen uyarıcı sinyal veya fizyolojik bir ceza olarak değerlendirilmektedir” (Söylemez ve diğ. 2018: 259). Nitekim öyküde Baba Hauchecorne’nu asıl utandıran durum bulduğu sicim parçasını almaktan çok düşmanının, kendisini onu çamurdan çıkarırken görmesinden dolayıdır (Maupassant, 2000: 232). Bu utanç duygusunun yarattığı tedirginlikle eli ayağı birbirine dolanır ve ne yapacağını bilemez halde sicimi önce gömleğinin altına sonra da pantolonunun cebine atar. Utanç gerek toplumsal özelliği gerekse nörobilişsel yapılar nedeniyle bilişsel psikoloji kavramı çerçevesinde ele alınan bir duygudur. Baba Hauchecorne’nun yaşadığı utanç beraberinde suçluluk, mahcubiyet ve gurur gibi diğer duyguları da getirebilmektedir. Utanç ve suçluluk her ikisi de toplum içinde yaşanmasından ötürü sosyal duygular kategorisinde yer alır. Onun utanmasının asıl sebebi de yaşadığı kasabanın normlarına göre uygun görülmeyen şekilde davranmaktan kaynaklıdır. Bunun ceza ile sonuçlanmasından çok insanlarca hoş karşılanmaması ve olumsuz duygulara gönderme yapması bireye o toplum kurallarının öngördüğü biçimde davranmasında itici bir güç olacaktır. Utanç bireyin benlik algısında yıkıcı etkilere sahip bir duygudur. Birbiriyle ilişkili olan utanç ve suçluluk duyguları Hauchecorne’u toplumca uygun görülmeyen veya benimsemeyen davranıştan kaçınmaya itmiştir. Yaşadığı utanç onu sicimin öyküsünü herkese anlatmaya ve bu yolla kendini aklamaya iterken, suçluluk duygusu kasabalıların suçlayıcı söz ve edimleri yanında alay, küçümseme ve dışlamalarını karşısında olayın özündeki yanlışlığı düzeltmek için onda büyük bir sorumluluk hissi oluşturur. Kasaba halkının bu zavallı köylüyü anlamaya çalışmaktan, onunla duygudaşlık kurmaktan çok uzak oluşu yaşanan suçluluk duygusunu artırır. Hauchecorne içinde hissettiği suçluluk duygusuyla yaşadığı kasabanın ahlâki yönden onaylanan davranışlara yönelmesine ve kendince savunmalar hazırlamasına yol açar. Toplumun ona yaşattığı utanç duygusu onu yıkıcı ve çözümden uzak yollara itmiş hatta hastalanmasına sebep olmuştur. Öyküde bu olayın peşine yaşananlar onu yaşadığı sorunla baş etmede bir bilinmeze iterken günbegün çaresizliğini yüzüne vurur. “Evine utanmış ve küskün, öfke ve utançtan soluğu tıkanmış bir durumda döndü” (Maupassant, 2000: 239) sözü de bunu açıkça ortaya koyar.

Baba Hauchecorne’nun yaşadığı bir diğer duygu da korkudur. “Korku, içinde bulunduğumuz duruma değil, bu durum için geliştirdiğimiz düşüncelerimize verdiğimiz bir reaksiyondur” (Gençöz, 1998: 9). Belediye başkanının yanına çağırdığında yaşlı adamın yaşadığı endişe onun böyle hissetmeye iter. Bir tehlike karşısında ortaya çıkan korku durumu aslında kişinin kendisinden ya da kendi düşüncelerinden kaynaklanabilen bir duygudur. O, iki

nedenden ötürü korkar. Biri belediye başkanının kendisini çağırtmış olması ikincisi ise kendisine Baba Houlbreque'in yitirdiği cüzdanın onun tarafından bulunduğunu görenlerin olduğunun söylenmesidir. Ne diyeceğini şaşırarak adam üzerine çöken bu kuşku durumundan korkmuştur. “Adamcağız nefret ve korkudan tıkanıyordu” (Maupassant, 2000: 236). Baba Haucherne'nun korkusunun altında yatan ve kendine olan güvenini kaybetmesine neden olan da çaresizliğidir. Dıştan veya içten gelen uyarılar veya bazı sınırlama ve zorlukların ortaya çıkardığı panik ve/veya gerilim psikolojik, davranışsal ve biyolojik işlev bozukluklarına sebebiyet verebilir. Bu bozukluklar içinde fiziki bozukluklara neden olanlar dıştan gözlenebilir nitelikte olmasına karşın psikolojik ve/veya psikofizyolojik tepkilere neden olanlar doğrudan gözlemlenemeyebilirler. Baba Hauchecorne'nun belediyeye çağrıldığını öğrendiğinde sabahkinden daha iki büklüm olması bunun açıklamasıdır (Maupassant, 2000: 234). Yaşanan durumun yarattığı fiziki tepkilerin aksine psikolojik davranışlar dışarıdan doğrudan gözlemlenemeyebilir. Bu ise bu davranışların bilişsel ve duygusal süreç izlemesinden kaynaklıdır. Bireyin geliştirdiği psikofizyolojik tepkiler ise iki yönlüdür. Bir başka anlatımla, hem bilişsel hem de duygusal boyutludur. Örneğin, yaşlı köylünün hırsızlıkla suçlandığında “öfkeden kızarması” (Maupassant, 2000: 235) açık biçimde bu tepkiyi gösterir. Öykünün sonunda Baba Hauchecorne'nun kendisine inanmayan köylüleri ikna etmeye çalışması ancak başaramaması ve “evine utanmış ve küskün, öfke ve utançtan soluğu tıkanmış bir durumda dönmesi” (Maupassant, 2000: 239) ise psikofizyolojik tepkiyi örnekendirir.

Yaşanan bir olay veya duruma karşı tepki kişiden kişiye başta psikolojik olmak üzere, genetik etmenler, çevresel, deneyim ve geçmiş yaşantılar, tutum ve beklentiler açısından değişkenlik gösterebilir. Bu etmenler içinde Baba Hauchorne'u etkileyeni çevresel olandır. Yaşlı adamın yaşadığı kasaba ve bu kasabada yaşayan kişiler onun davranışlarında birincil derecede söz sahibi olmuşlardır. Hauchorne'nun içinde yaşadığı çatışma ve gerilim aslında insan doğasındaki karmaşıklığın ve zayıflığın yansımasıdır. Okur bir yandan başkişinin iç dünyasının karanlık yanlarını görürken diğer yandan insan doğasının karmaşıklığı ve zayıflıklarıyla yüzleşir. Öyküde yansıtılan bir başka çatışma da toplumsal normların birey ve yaşantısındaki etkisini gözler önüne serer. Başkişinin davranışları, yakın ve uzak çevresiyle kurduğu ilişkiler tümüyle toplumun beklentileriyle şekillenir. Bu da onun iç dünyasıyla dış dünya arasındaki derin çatışmayı gözler önüne serer.

Öyküde yer verilen duygulardan birisi de güvendir. Başkişinin yaşadığı ihanet, insan ilişkilerinin kırılabilirliğini gösterdiği gibi aralarındaki güvenin kolayca sarsılabileceğini sergilemektedir. Baba Hauchecorne'nun iç dünyasında yaşadığı çatışma, yaşadıkları karşısında

duyduğu korku ve kaygıdan kaynaklanır. Yaşlı adam kendisine inanılmaması, dalga geçilmesi ve önemsenmemesinin sonucunda kendi duygu ve düşünceleriyle yüzleşmek zorunda kalır ve/veya bırakılır. Maupassant bir yandan kahramanı üzerinden bir katarsis etkisi yaratırken diğer yandan okura karakterin dönüşümü üzerinden bireyin korkularıyla başa çıkma biçimini sorguladır. Öyküde gerçeğe düş arasındaki belirsizlik okura başkişinin psikolojik durumunu farklı bakış açılarından değerlendirme olanağı sunar. Yaşlı adamın yaşadığı toplumla uyum sağlama çabası, onu içindeki korku ve dürtüleri bastırmaya iter. Ancak bu çaba onu büyük bir gerilime sürükler. Öykü toplumsal eleştiri açısından değerlendirildiğinde toplumsal norm ve değerlerin Baba Hauchorne'un yaşamını nasıl etkilediği ve değiştirdiği ortaya çıkar. Kırkoğlu'nun ifade ettiği gibi onun "yapıtlarının çoğuna ince bir mizahın, çoğu kez sarsıcı, tırmalayıcı boyutlara erişen bir kara güldürünün her zaman alttan alta yürüyen bir melankolinin egemen olduğunu kolaylıkla görürüz" (2004: 13-14). Kasaba halkının söz ve edimleriyle onun üzerinde kurduğu baskı bir süre sonra yaşlı köylü için bu sorunla baş etme çabasına dönüşür. Toplum karşısında yalnızlığı içsel bir çöküşe sebep olur. Kasabalıların dayattığı sınırlar yalnızca Hauchorne'un özgürlüğünü kısıtlamakla kalmaz aynı zamanda onu varoluşsal bir krize sürükler. Yalnız ve savunmasız kalan yaşlı adam yaşamına anlam verme arayışıyla üzerine atılan suçlamadan nasıl kurtulabileceğini düşünmeye başlar. Varoluşsal bir yabancılaşmanın sonucunda artık özgürlüğünü yitirmiş, toplum baskısı ve kendi korkuları arasında sıkışıp kalmıştır. Bu ise öyküde özgürlüğün kısıtlanması yoluyla verilir. Troyat'a göre "özgürlüğün adamı olan Maupassant" (2004: 31) bunu bir imge olarak kullanır. Maupassant, kahramanı üzerinden insan doğasının karanlık ve çelişkili yanlarını birey ve toplum karşıtlığında ikisinin ilişkisi çerçevesinde gerçekçi bir yaklaşımla ortaya koyar. Bu da Hauchorne'nun davranışlarını, psikolojisini ve toplumsal konumu ve toplumsal düzenle olan ilişkisinin daha çok psikolojik yönlerini açılar. Psiko-sosyal bakış açısından değerlendirildiğinde, Hauchorne'un iç dünyasında yaşadığı gerilim ve korku bir süre sonra toplumsal yapılarla etkileşime girerek toplumdan dışlanmasına yol açar. Onun yaşadığı içsel huzursuzluğun asıl sorumlusu toplumdur. Öyküye ismini veren sicim öyküde yaratılan karamsar havanın güçlendirilmesinde simgesel bir anlam yüklenir. Sicim yalnızca bir bağ, sınırlama ya da sıkışmışlık hissinin simgesi değil aynı zamanda başkişinin toplumsal baskılara karşı durumunu ve bunun birey üzerindeki etkilerini anlatan bir araca dönüşür. Toplumun yarattığı bu baskılar Hauchorne'nun içsel çatışmaları ve korkularıyla yüzleşmesini zorlaştırırken onu yavaş yavaş dış dünyadan kopartır ve uyum sağlamasını engeller. Bu yüzden bir yandan özgür olmak isterken diğer yandan ve aidiyet hissini kaybetmemeyi düşler.

3. Sonuç

Psikanalitik, toplumsal, varoluşsal bakış açılarıyla değerlendirildiğinde öyküde birey-toplum ilişkisi ve insan doğasının farklı yönlerinin derinlemesine ele alındığı görülür. Başkişinin korkuları ve mücadeleleri insan doğasının en karanlık yanlarını ortaya koyarken toplumun onun içsel dünyasını ve hissettiklerini anlamaktan uzak olduğunu gösterir. Öyküde önemli bir izlek olarak oraya çıkan korku öykünün dramatik yapısının kurgulanmasında ve yazarın benimsediği gerçekçi bakış açısının izlerini açıkça göstermede etkili olur. Öykünün başkişisinin zayıf noktası başkalarının ayıplanma ve/veya kınanmadır. Yerde bulunduğu sicimi aldığı için kınanmaktan korkarken cüzdan çaldığını düşünen köylülerden çekinir. Cüzdanın bulunması onun aklanması anlamına gelmez çünkü ortada bir hırsız yoktur. Ayıplanmaktan korkan yaşlı adam tüm kasabalılara hırsız olmadığını kanıtlamaya uğraşır. Ancak kimse ona inanmaz. Hauchecorne kendini aklamak için elinden gelen tüm çabayı sarf eder. İçine düştüğü kriz derinleştikçe bataktan çıkamaz. Ne yemek yiyebilir ne de uyuyabilir. Yaşamının tek amacı insanları hırsız olmadığına inandırmak ve onları ikna etmektir. Bunun için nasıl bir hikâye bulması gerektiğin düşünür. Maupassant, insan doğasının kırılgan ve çelişkili yanlarını kahramanı Hauchecorne ile gösterirken öyküdeki olay örgüsünü yarattığı kriz ile canlı tutar. Toplumsal baskılar cesur ve güçlü bir kişilik yapısı olmayan Hauchorne'nun içten içe yıkarken toplumdan dışlanma korkusu onu, bununla baş etmeye yöneltir. Kasabalıların baskısıyla korkularıyla yüzleşir ancak bu kez de gerçek ve düş arasında bir başka anlatımla halkın onun hakkındaki düşünceleriyle kendi korkuları arasında kalır. Yaşadığı korku bir süre sonra gerilime dönüşerek onu büyük bir çıkmaza iter. Bu korkular, öyküdeki karakterin toplumun beklentilerini yerine getirmeye çalışırken yaşadığı bir tür içsel çözülme ve kontrol kaybı olarak ortaya çıkar. Bunun en büyük nedeni de yaşadığı toplumun değerlerine sıkı sıkıya bağlı olmasıdır. Bu bağımlılık, onun özgürlüğünü kısıtlarken yüreğini içten içe bir sicim gibi sıkıştırır. Toplumun normlarına uymaya çalışırken güçlü olmaya ya da öyle görünmeye çabalayan Hauchecorne için bu çaba onu zayıf ve kırılgan yapmakla kalmaz aynı zamanda dışlar ve en nihayetinde sonunu getirir.

KAYNAKÇA

- Büyükaslan, A. Bilişim Teknolojilerinden Yararlanarak Maupassant Öyküleri Üzerine Tematik Bir Çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , no.9, 2003, 311-320.
- France, A. (1933). *La Vie Littéraire*. 1e série, Paris: Calmann-Lévy.
- Gençöz, T. (1998). Korku: Sebepleri, Sonuçları ve Başetme Yolları. *Kriz Dergisi*, 6 (2), 9-16.

Söylemez, S., Koyuncu, M. ve Amado, S. (2018). Utanç ve Suçluluk Duygularının Bilişsel Psikoloji Kapsamında Değerlendirilmesi. Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology, 38 (2): 259-288.

Kılıçarslan, V. (2022). Maupassant'ın Bayan Hermet Hikâyesi İle Halit Ziya'nın Deliler Evinde Hikâyesinin Karşılaştırmalı İncelemesi. RumeliDE Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (27), 384-392.

Maupassant, Guy de. 2000. Jules Amcam (Seçme Öyküler). (Çev. Enver Behiç Koryak) Ankara: Çağdaş Yayıncılık.

Maupassant, Guy de. (2004). Madam Tellier'nin Evi. (Çev.) Serdar Rifat Kırkoğlu. İstanbul: Bordo Siyah Klasik.

Tarhan Gündag, Ö. (2009). Guy de Maupassant ile Sait Faik Abasıyanık'ın Öykülerinde Ortak İzlekler Ve Karşılaştırmalı İçerik Çözümlemeleri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.

Yaşar, H. (2012). Guy De Maupassant'ın “Sicim”inden Refik Halit'in “Vehbi Efendi'nin Kuşkusu”na İzler. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD) (16), 233-256.

MAUPASSANT'IN ÖYKÜLERİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ¹

Prof. Dr. Hanife Nâlân GENÇ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, ngenc@omu.edu.tr- ORCID ID. 0000-0002-7618-4825

Remzi DEMİR

Bilim Uzmanı, remzidemir.1995@gmail.com- ORCID ID. 0009-0001-1570-5420

ÖZET

Bu çalışmada Fransız Yazınının önemli yazarlarından biri olan Maupassant'ın öyküleri değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Bir toplumun inanç, kültür ve sosyal yapısının bileşiminden doğan değerler topluma özgü nitelik taşırlar. Birey ve toplum sosyal, kültürel, ahlaki ve etik açıdan birbiriyle ilişki halindedir. Toplum grup, kurum ve kuruluşlarıyla bir değerler sistemi kurar ve toplumsal yaşamın işleyişi buna göre düzenlenir. Bireyse içinde yer aldığı grubun sahip olduğu ya da benimsediği değerlere göre davranır. Toplumda huzur ve güven ortamının oluşturulmasında birincil derecede öneme sahip olan değerler aynı zamanda insan ilişkilerinin düzenlenmesi ve sürdürülmesinde de etkilidirler. Daha çok öykücülüğüyle tanınan Fransız yazar Maupassant'ın öykülerinde değerler eğitimi sosyal, kültürel ve eğitsel boyutlarıyla yalnızca sosyal gerçekliği değil, aynı zamanda insanlık durumunu gösterme işlevi üstlenir. Schwartz'ın değer grupları ve listesinde yer alan güç, başarı, hazcılık, özyönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik ve güvenlik gibi kimi değerlerin Maupassant öykülerinde doğrudan ve/veya dolaylı biçimde yansıtılması bunun göstergesidir. Bu amaçla çalışmada Maupassant'ın yedi kitabından seçilen yirmi sekiz öykü on temel ve onlara ait alt değerlere göre değerlendirilmiş, öykülerde değerlerin nasıl ve hangi işlevle yansıtıldığı bulgulanmaya çalışılmıştır. Öykülerde bu değerlerin ortak amaçlarının kişi ve toplumu iyi, güzel ve doğru olana yönlendirme olduğu görülmüştür. İncelenen öykülerde güç, başarı, iyilikseverlik, güvenlik ve cesur olmak gibi ana değerler yanında kendine saygısı olmak, özgür olmak ve merak duyabilmek gibi alt değerlerin de var olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra incelenen öykülerde aile bağları ve dayanışması, sorumluluk almak, yardıma ihtiyacı olana yardım etmek, dürüst ve bağışlayıcı olmak gibi değerler de açık ya da örtük biçimde tüm öykülerin anlatı yapısına sızdığı görülmüştür.

¹ Bu çalışma, Prof. Dr. Hanife Nalan GENÇ danışmanlığında yürütülen “Schwartz Modeli Bağlamında Guy De Maupassant'ın Öykülerinde Değerler Eğitimi ve Yabancı Dil Öğretimindeki Yeri” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Maupassant, Schwartz, değerler eğitimi, öykü.

ABSTRACT

In this study, the stories of Maupassant, one of the important writers of French Literature, are analysed in terms of values education. Values arising from the combination of a society's beliefs, culture and social structure are unique to the society. Individual and society are socially, culturally, morally and ethically interrelated. Society establishes a system of values with its groups, institutions and organisations and the functioning of social life is regulated accordingly. Individuals behave according to the values that the group they are a part of has or adopts. Values, which are of primary importance in the creation of an environment of peace and trust in society, are also effective in the organisation and maintenance of human relations. In the stories of the French writer Maupassant, who is mostly known for his short stories, values education undertakes the function of showing not only social reality but also the human condition with its social, cultural and educational dimensions. The fact that some values such as power, success, hedonism, self-orientation, universalism, benevolence and security, which are included in Schwartz's value groups and list, are reflected directly and/or indirectly in Maupassant stories is an indication of this. For this purpose, twenty-eight stories selected from Maupassant's seven books were evaluated according to the ten basic values and their sub-values, and it was tried to find out how and with which function the values were reflected in the stories. It has been observed that the common purpose of these values in the stories is to direct the individual and society to what is good, beautiful and right. In addition to the main values such as power, success, benevolence, benevolence, security and being brave, it was concluded that there are also sub-values such as having self-respect, being free and being curious in the analysed stories. In addition, in the analysed stories, values such as family ties and solidarity, taking responsibility, helping those in need, being honest and forgiving were found to be explicitly or implicitly embedded in the narrative structure of all stories.

Keywords: Maupassant, Schwartz, values education, story.

1. Giriş

Fransız Yazınının önemli yazarlarından biri olarak değerlendirilen Guy de Maupassant kısa yaşamına inat öykü, roman, oyun ve seyahatname gibi yazınsal türlerde pek çok yapıt vermiştir. Ancak onu haklı ününe kavuşturan yaratımları kendi adıyla anılan öyküleridir. Yazarın 1880'den 1890'lı yılları arasındaki on yıllık zaman diliminde yaklaşık 300 öykü ve 6 romanının olması bunun kanıtıdır (Genç, 2019: 99). Kendine özgü bir biçemi olan yazar çok yönlü kimliğiyle de özgünlüğünü ortaya koyar. Duru ve özenli bir dil kullanımıyla dikkat çeken

Maupassant, sıklıkla sözcükleri ilk anlamlarıyla kullanır. Buna ek olarak tümceleri kısa ve akıcıdır. Böylece anlatı yapısına bir somutluk ve canlılık kazandıran yazar kısacık yaşamına karşın çağdaşları arasında parmakla gösterilen bir başarıya imza atar. Her bir öyküsünde bir olay çevreninde farklı bir sosyal gerçekliğe gönderme yapar. Öykülerinde yer verdiği farklı tiplerle insanlık durumunun tüm hallerini dolaylısıyla gözler önüne serer. Bunda öykülerin taşıdıkları üstün nitelikler yanında güçlü bir kurguya sahip olması da oldukça etkilidir. Onun anlatısında aşk, tutku, arzu, kıskançlık, hırs ve kin gibi duygular yanında birbiriyle karşıt duygular da iç içedir. Öykülerde dostluk-düşmanlık, sevgi-ihanet, güven-düş kırıklığı kimi zaman biri diğerinin önüne geçerken kimi zamansa aralarındaki karşıtlığı kesinlemek için kullanılır. Bu yüzden yazarın öykülerinde ele aldığı konular okurun yalnızca ilgisini çekmekle kalmaz aynı zamanda duygusal bir bağ kurmasına da vesile olur. Maupassant'ın öykülerinde yarattığı canlılık hissi gerçekçiliğin ayrıntılarda saklanmasıyla gelir. Yazar, öykü kişilerinin duygu ve düşüncelerini psikolojik çözümlemelerle açığa vururken, iç dünyalarına bir derinlik katar. İnsan ilişkilerini benimsediği gerçekçi bakış açısıyla ele alırken okurun düşsel evrenine farklı boyutta bir anlam katar. Kuşkusuz bunda anlatıya büyük bir titizlikle yerleştirdiği ayrıntılar ve onların düzenlenme şekli etkili olur. Bu ayrıntıların en önemli özelliği duysal etkilere sahip olmalarıdır. Bu yolla öykülerdeki olaylar inandırıcılıklarını güçlendirirken okura yaşanmışlık hissi verirler. Maupassant öyküleri genellikle alışılmadık şekilde sonlanır. Yazar anlatıya kazandırdığı bu derinlikle okurun öyküyle bilişsel düzlemde etkileşime girerek eleştirel okuma yaklaşımı geliştirmesini bekler. Yazarın öykülerinde yer verdiği kişiler aslında onun özel yaşamına şu veya bu yolla girmiş insanları örnekler. Bu kişiler ya iletişimde olduğu ya da gözlemlediği kişilerin izdüşümüdürler. Kendilerine özgü nitelikleriyle bu kişiler ne kusursuz ne de mükemmeldirler. Aksine kusurları, zayıflıkları, ikiyüzlülükleri, yalancılıkları, acizlikleri ve hırslarıyla kendilerini var ederler.

Yazarın öyküleri değerler eğitimi açısından da oldukça önemlidir. Çünkü anlatıda yer verilen değerler açık ve etkili bir şekilde temel izleği öne çıkartırken olay örgüsünün seyrine yön verir. Bu açıdan bu çalışmada Maupassant öykülerinde değerlerin anlatıda üstlendikleri işlev ve anlamlar betimsel incelemeye tabi tutularak bulgulanmaya çalışılmıştır. Maupassant öyküleri genel anlamda değerlendirildiğinde değerlerin temel bir olay çerçevesinde gelişim gösterdiği görülür. Günlük ve sıradan bir olay ve/veya olay zinciri etrafında gelişen öyküler her zaman karşılaşılabilecek durum ve olgulara gönderme yapar. Maupassant öyküleriyle farklı bir dil ve kültüre ait değerleri evrensel ve/veya milli ölçütlerle harmanlanmış olarak sunar.

Birey doğduğu andan itibaren onu kuşatan toplumla sosyal bir bağ kurarak yaşamını şekillendirir. Toplum ve birey sürekli etkileşim halindedir. Birey içinde yaşadığı toplumun yazılı olmayan kuralları çerçevesinde belirlenmiş ölçütlerine göre kendine bir yer edinir. Toplumun örf, adet, gelenek ve kültür yapısı kadar yaşam biçimi ve anlayışı da bunda oldukça etkindir. “Kültürün belkemiğini oluşturan değerler sistemi, insanlar arası iletişimi sağlar ve aynı zamanda da keyfi uygulamalardan ve davranışlardan korur” (Cihan, 2014: 432). Her toplum öz değerleri ve kültürel yapısıyla kendine özgüdür. Bu özgünlük o toplumun her bir bireyini farklı biçim ve boyutlarda etkiler. Toplumsal yaşamın vazgeçilmez değerleri de bu yolla oluşur ve pekiştirilir. Toplum yaşamının vazgeçilmez parçası olan değerler cinsiyet ve yaş gözetmeksizin tüm bireyler için önemli bir kavramdır. Bu yüzden eğitim dizgesinin tüm düzeylerinde işlevsel bir rol üstlenirler. “Birey açısından değerler eğitiminin gerekliliği eğitimde bireyin bir bütün olarak ele alınması ihtiyacının doğal sonucudur” (Meydan, 2014: 95). Evrensel boyutta geçerli kurallara gönderme yapan değerler toplumsal yapının önemli düzenleyicileri arasında yer alır. Toplumu oluşturan her bir bireyin iyiyi kötünden ayırt eden erdemli biri olmasına hizmet eden değerler bir anlamda kişinin toplumda nasıl bir yer edindiğinin de belirleyicisidir. Bu sebeple eğitim dizgesinin tüm düzeylerinde değerlerin yazınsal metinler aracılığıyla öğretilmesi büyük önem arz etmektedir. Bunun erken yaşlarda bir başka deyişle okul öncesi ve ilköğretim düzeyinde başlatılması çocukların fiziksel ve psikolojik gelişim özellikleri dikkate alındığında çok daha önemli olduğu anlaşılabacaktır. Zira kitaplardaki kahramanlarla kolaylıkla özdeşim kuran çocuk okur farklılıklara saygı duymayı öğrenebilecektir. Gerek ana dil gerekse yabancı dil eğitimi açısından dil-kültür bağlamında değerler eğitiminin ne kadar önemli bir işlev üstlendiği kavramın davranışsal boyutta sergilenmesinde ortaya çıkar. Bu sebeple bu çalışma kapsamına değerler eğitimi açısından önemli bir başvuru kaynağı niteliği taşıdığı düşünülen Maupassant’ın öyküleri alınmıştır.

2. Maupassant’ın Öykülerinde Değerler Eğitimi

İnsanın söz ve edimlerinde birincil derecede öneme sahip olan değer bu açıdan çok boyutlu bir anlama gönderme yapar. Yeşil ve Aydın kavramı “insanın herhangi bir varlık ya da olaya bakış açısını ve verdiği önemi yansıtan, benimseme esasına dayalı, davranışlara yön verme gücüne sahip psikolojik, sosyal, ahlaki ve estetik boyutlu inanç ve kanaatler bütünü” olarak ifade etmektedirler (2007: 70). Değer, bireyi yalnızca bu yönden etki alanına almakla kalmaz aynı zamanda yönlendirici bir güce de sahiptir. Çünkü değerler bireyin duygularıyla değil toplumsal ihtiyaçlarıyla da yakından ilişkilidir. Değerler birey yaşamının temel amaçlarını belirler. Gerek aile gerekse toplum yaşamı bir düzen ve uyum içinde işleyen bir yapıya sahiptir.

Bu yüzden bireyler toplumun belirlediği ve kabul ettiği kurallara uygun biçimde davranır ve yaşamlarını ona göre organize ederler.

Günümüze kadar Spranger, Rokeach ve Schwartz gibi bilim insanlarının sınıflandırdığı değerler, farklı bakış açıları ve anlamsal boyutlarıyla ele alınmıştır. Ekonomik, politik, sosyal, dini ve estetik boyutlara gönderme yapan değerler kendi aralarında amaç ve araç değerlere sahip olmaları açısından da ayrılabilirler. Schwartz'ın temellendirdiği kurama göre değerler bireysel, biyolojik ve sosyal etkileşimlerin yönetimine ilişkin ihtiyaçlara göre üç başlık altında incelenebilir. Çelikten, Schwartz'ın değerleri bireysel ve kültürel düzeyde ele aldığını, bireysel değerlerin kişilerin yaşamlarını yönlendirmedeki önemlerine göre toplumsal düzeydekileri ise toplum genelinde paylaşılan ve toplumsal normlara dayanan soyut fikirlere ilişkin bilgi üretme (2019: 83) temelli olduğuna dikkat çekmektedir.

Scwartz değerler eğitimini güç, başarı, hazcılık, uyarılım, özyönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik gibi başlıklar altında sınıflandırmaktadır. Scwartz'ın gruplandığı değerler eğitimini kapsamında yer alan kavramların Maupassant'ın öykülerinde gerek doğrudan gerekse dolaylı biçimde varlık göstermesi nedeniyle öykülerde bu değerlerin neden ve hangi işlevle kullanıldığını bulgulamak hem değerlerin kendisi hem de yabancı dil öğretiminde kullanımı açısından fikir verici olacaktır. Bu kapsamda yazarın yirmi sekiz öyküsü doküman incelemesi yoluyla elde edilerek betimsel analize tabi tutulmuştur. Bu öykülerde on ana değere ve onların alt değerlerine ulaşılmıştır.

Maupassant öykülerinde sıkça yer verilen güç kavramı fiziksel ya da konum gereği üstünlüğe gönderme yapar. Güç, sosyal güç sahibi olmak, sosyal tanınma ve görüntüsünü koruma gibi alt başlıklara ayrılabilir. Maupassant'ın *Seçme Öyküler* (Maupassant, 2014) kitabında yer alan *Jules Amcam, Hasırcı Kız* adlı kitabın *Bağışlanmayan Suç* öyküsünde sosyal güç sahibi olmaya gönderme yapan öykülere örnek verilebilir. *Seçme Öyküler* (Maupassant, 2014) kitabının *Oyuk* adlı öyküsünde sosyal tanınırlık değerinin başkişinin ağzında öne çıkartıldığı görülür. Öyküde birini öldürme suçundan yargılanan Léopold Renald bu suçlamanın haksız yere yapıldığını hâkim karşısında yaptığı konuşmada şu sözlerle ortaya koyar: “Şimdi anlatırken her şey kendiliğinden anlaşılacak bay başkan, ben komşularımın, hatta hani her zaman keyfi yerinde olmayan kapıcı kadının tanıklık ettikleri gibi on altı yıldan beri aynı caddede yorgancılıkla uğraşan namuslu bir iş adamı, herkesin tanıdığı, sevdiği, saydığı, değer verdiği bir kimseyim. Çalışmayı severim, tutumlu olmayı severim, namuslu insanları ve masum eğlenceleri severim” (Maupassant, 2014: 29-30).

Guy de Maupassant öykülerinde bireyin çevresi ve toplum tarafından sosyal olarak tanınma isteğine gönderme yapan *Matmazel Fifi* (Maupassant, 2016) ve bir diğer öyküsü de *Hasırcı Kız* (Maupassant, 2019b) isimli kitabında yer alan *Değerli Taş* isimli öyküsüdür. Öykünün kahramanı Mathilde takılar takarak, güzel giyinerek herkesçe beğenilip, kıskanılacağını düşünür.

Bireyin gerek iş gerekse özel yaşamda büyük önem taşıyan başarı kavramı da öykülerde sıkça yer verilen bir diğer değerdir. *Bir Çiftlik Kızının Öyküsü* isimli öyküde Rose, yaşadığı çiftliğin en başarılı çalışanı olarak öne çıkar.

Maupassant öykülerinde yer bulan hırs değeri *Şeytan* isimli öyküde tüm açıklığı ile yansımaları bulur. Öyküde bir bakıcının hırsları nedeniyle hasta bir kadının ölmesine sebebiyet vermesi “La Rapet ise, gittikçe çileden çıkıyordu. Her geçen dakika, ona artık parasının ve zamanının çalınması gibi geliyordu. Bu inatçı ve ihtiyar kadının boğazına sarılmak, zamanını ve parasını çalan o zayıf ama hızlı soluk alış verişini durdurmak istiyordu (Maupassant, 2015: 148) sözleriyle anlatılır.

Sözü geçen biri olmaya örnek verilebilecek öykülerden biri *Hautot Baba ve Oğlu* isimli öyküdür. Öykünün başkışisi güçlü, varsıl ve çevresince sevilip sayılan biri olarak betimlenir. (Maupassant, 2009).

Lanetli El adlı kitabın *Teğmen Laré'nin Düğünü* isimli öyküsünde zeki olma bu niteliğiyle anılan bir komutanın yaptıkları sayesinde üstleri tarafından nasıl takdir kazandığı anlatılır. “Askerî harekâtın ta en başında Teğmen Laré, Prusyalılardan iki top satın almıştı. Komutan ona teşekkür etmiş ve onu Şeref Nişanı ile ödüllendirmişti. Cesur olduğu kadar temkinli, ince, yaratıcı ve düşmanı tuzağa düşürme ve çare bulma konusunda mahir olduğundan yüz kişilik bir birliğin başına getirilmişti. Geri çekilmeleri gerektiğinde, birçok kez ordunun kurtulmasını sağlayan keşif görevlerini üstlenmişti” (Maupassant, 2019c: 75). Öykülerde zeki olma değeri olumlu olduğu kadar olumsuz yanıyla da ele alınmıştır. İnsanın zekasını olumsuz veya kötü amaçlar için kullanmasına *Çeyiz* isimli öyküde Lebrument adında bir adamın evlendiği kadının çeyiz parasını alıp kaçma planı örnek verilebilir (Maupassant, 2019b).

Öykülerde ele alınan hazcılık farklı görünümleriyle okurun karşısına çıkar. *Bayan Harriet* isimli öyküde kahramanın doğada iken hayattan aldığı tat şu şekilde betimlenir: “İnsan bir tepenin üzerinde keyifli oluyor, bir bataklığın kıyısında içi kararıyor, güneş kanlı bulutların okyanusu içinde batır ve ırmaklara kırmızı yansımaları fırlatırken coşuyor” (Maupassant, 2019a: 20). Hazcılık değerine bir başka örnek de *Allouma* isimli öyküdür. Kahramanın dağ

gezintisi sırasında aldığı zevk “Bir dağın yamaçlarındaki engebeli patikaları izleyerek, hızlı adımlarla yürüyordum. O anda, yükseklerin taze havasında yaptığım bu gezintiler sırasında, insan hiçbir şeyin ağırlığını üzerinde hissetmiyordu; ne bedeninin, ne yüreğinin, ne düşüncelerin ne de kaygıların. O gün, yaşamlarımızı cehenneme çeviren her şeyden uzakta, yalnızca dağdan inişin verdiği zevkle baş başaydım” (Maupassant, 2009: 8) sözleriyle dışa vurulur.

Cesur olmak değeri oğullarını beş yaşında iken kaçıran adamların peşine düşen bir ailenin yaşadığı olayları anlatan *Su Satan Adam* isimli öyküde işlenir (Maupassant, 2019).

Kendine saygısı olma *Bağışlanmayan Suç* isimli öyküde ele alınır. Çocuklarını para karşılığında almak isteyen çifte olumsuz yanıt vererek çocuklarına olan sevgilerini gösteren bir aileden söz edilir. Aile bu yolla kendilerine olan saygılarını ortaya koyar. Öyküde bu durum şu sözlerle anlam bulur: “Nerede bir komşusuyla karşılaşsa hep aynı şeyleri söyler olmuştu. Bir annenin, bir babanın çocuğunu satabilmesi için tamamen acımasız, duygusuz, vicdansız olması gerekir. Canından can olan yavrusunun satılması korkunç bir olay, tam bir rezalet, çürümenin ta kendisi. Bizim yüz yavrumuz olsa da bir tekini bile feda etmeyiz. Bu, kalbimizi söküp atmakla aynı şey. Nasıl yaparız bunu?” (Maupassant, 2019b: 41-42).

Küçük burjuva halkın yaşamının konu edildiği öykülerde merak öne çıkarılan bir olgu olarak varlık gösterir. Merak araştırma ya da öğrenmeye yönelik olabileceği gibi kişilerin özel yaşamına yönelik de olabilmektedir. Öykülerde bu iki tür merağa rastlamak olasıdır. *Parisli Bir Burjuvanın Pazar Günleri* isimli öyküde arkadaşlarının önerileriyle birçok spor dalına merak duymuş bir kahramandan söz edilir (Maupassant, 2019c).

Özgür olma Maupassant öykülerinde çokça yer verilen bir değerdir. *Bayan Harriet* isimli öyküde kahramanın özgürlük tutkusu şu şekilde açıklanır: “Resim yapmak diyorum; çalışma bahanesi altında çanta sırtımda handan hana başıboş dolaşarak doğada peyzajlar yapıyordum. Rastlantılara bağlı bu serseri yaşamdan daha iyisini bilmiyorum. Öncelikle özgürsün, önünde hiçbir engelin yok, kaygın yok, başka bir uğraşın yok; ertesi günü bile düşünmeden yaşıyorsun. İstedğin yoldan gidiyorsun; kendi fantezinden başka bir kılavuzun olmadığı gibi, gözlerinin zevkinden başka akıl veren de çıkmıyor. Bir akarsu sizi baştan çıkardığı için duruyorsunuz ya da patates kızartması yüzünden bir otelin kapısından giriyorsunuz (Maupassant, 2019a: 19).

Barış kavramı kişiler, toplum, ülkeler ve hatta evreni kapsar. Bu kavrama *Yağ Tulumu* isimli öyküde gönderme yapılır (Maupassant, 2019c).

Doğayla iç içe olma *Parisli Bir Burjuvanın Pazar Günleri* isimli öyküde yer verilir. Doğanın verdiği huzur duygusu Patissot karakteri üzerinden “Ağaçların gölgesine sığındı; bu enfes tazelikte gördüğü uzun dalların üzerinde açan sarı, kırmızı, mavi, mor renklerde, narin yapraklı, envaiçeşit sevimli çiçek karşısında duygulanmıştı. Her renkten ve çeşitten böcek görmek mümkündü; bodur ya da uzun, sıra dışı bir yapıya sahip, korkunç mikroskobik yaratıklar kendi ağırlıklarıyla bükülen otların üzerine tırmanıyorlardı. Patissot bunları izlerken yaradılışa içtenlikle hayranlık duyuyordu” (Maupassant, 2019c: 140-141) sözleriyle aktarılır.

Seçme Öyküler adlı kitabın *Küçük Asker* isimli öyküsünde iki askerin içeceği eşit şekilde içmeye dikkat ettikleri bu eşit olma değerine vurgu yapar. “Luc, kendi payını geçip geçmediğine bakmak için hep durarak küçük yudumlarla önden içti. Sonra şişeyi Jean’a verdi” (Maupassant, 2014: 144-145).

Guy de Maupassant öykülerinde sıkça işlenen izleklerden biri de iyilikseverliktir. Bu değer öykülerinin anlatı yerlemlerinde doğrudan kişiler üzerinden yansımaları bulur.

Sevgi değeri *Bağışlanmayan Suç* isimli öyküde bir annenin çocuğuna duyduğu sevgiyle anlam bulur (Maupassant, 2019b). Aynı şekilde *Ölümler Ne Diyor* isimli öyküde de sevginin nedenini sorgulayan bir kişinin düşünceleri yansıtılmıştır. “Onu çılgınca sevmiştim! İnsan neden sever? Dünyada sadece bir varlıktan başkasını görmemek, kafasında sadece bir düşünce olmak, yüreğinde sadece bir arzuyu hissetmek ya da dudaklarında sadece bir adın tekrarlanması tuhaf mı acaba? Bir pınarın sularının yeryüzüne çıkmasına benzer şekilde, ruhun derinliklerinden dudaklara kadar yükselen, hep söylenen tekrar söylenen, bir dua gibi her yerde hep fisıldanan bir isim” (Maupassant, 2015: 136).

Öykülerde sorumluluk sahibi olma *Şeytan* (Maupassant, 2015) isimli öyküde doktor, hastanın başındaki oğluna kızar ve ona sorumluluğunu yerine getirmesi gerektiğini hatırlatarak onun başından asla ayrılmaması gerektiğini söyler.

Guy de Maupassant’ın öykülerinin pek çoğunda yardımseverlik kavramı ele alınır. *Hayvan* isimli öyküde kulağında böcek olduğunu düşünen birine yolcuların çare aramaları buna örnektir. “Papaz bir tabak, bir havlu ve bir bardak su istedi. Sonra öğretmeni hastanın başını iyice yatık tutmakla, kulağın içine su girer girmez de onu birden çevirmekle görevlendirdi” (Maupassant, 2014: 122). Yine *Georges Pouchet*’ye isimli öyküde işgalle gelen ordudan bir grup askerin yaşlı bir kadına yaptıkları yardım anlatılmaktadır. “Sonra da mutfakçı temizliyorlar, cam siliyorlar, odun kırıyorlar, patates ayıklıyorlar, çamaşır yıkıyorlar, tıpkı annelerinin çevresinde dört iyi oğullarmış gibi evin bütün işlerini yapıyorlardı” (Maupassant, 2014: 157).

Hasırcı Kız isimli öyküde küçük bir kızın parası çalınan bir çocuğa para vererek yardım etmesi anlatılır. “Yaklaşıp neden ağladığını sorunca, bir çocuğun onun iki metliğini çaldığını öğrenmiş. Bunun üzerine biriktirdiği yedi meteliği hiç düşünmeden ona vermiş. Parayı alan Chouquet, gözyaşlarını silerek mutlulukla gülümsemiş” (Maupassant, 2019b: 9).

Gözcü Köpek isimli öyküde evin hizmetçisi olan kişinin sahibine olan bağlılığı sadakat kavramının açılım yapma işlevi üstlenir. “Hizmetçi Rose, hanımına yürekten bağlı, onun bir dediğini iki etmeyen, özverili ve iyi bir köylü kızıydı” (Maupassant, 2019b: 19).

Bağışlayıcı olma değeri de pek çok öyküde işlenir. *Denis* isimli öyküde evindeki hizmetçi tarafından bıçaklanan Marambot mahkemede ondan şikâyetçi olmaz. Her ne kadar Denis kendisini bıçaklamış olsa da Marambot onu kendisini iyileştirdiği için affeder. (Maupassant, 2019a).

Öykülerde dürüstlük önemli bir erdem olarak ele alınır. *Sicim* isimli öyküde cüzdanı çaldığı düşünülen Baba Hauchecorne, asla öyle bir şey yapmadığını söylese de kimseyi inandıramaz. Dürüstlüğünden şüphe duyulması ona yatağı düşürür ve sonunda ölümüne sebep olur (Maupassant, 2014).

Kişinin kendini diğer insanlardan üstün görmemesi demek olan alçak gönüllük öykülerde sıkça yer bulur. *Otel* isimli öyküde buna yer verilir (Maupassant, 2014).

Dindar olma kavramı da pek çok öyküde yer verilen bir diğer değerdir. *Şeytan* isimli öyküde Honoré'nin ölüm döşeğindeki annesine dini gereklere göre davranmadığını gören La Rapet isimli bakıcının din görevlisini getirmesi dindar olmanın insanlar arasındaki birleştirici gücünü göstermesi açısından oldukça çarpıcı bir örnektir. (Maupassant, 2015). Öyküde yaşlı kadının ruhunun tüm günahlarından arınması ve huzura ermesinin papazın günah çıkartmasıyla gerçekleştiği anlaşılmaktadır. *Allouma* isimli öyküde ibadetini yerine getiren bir kadına değinilmektedir (Maupassant, 2009).

3. Sonuç

Guy de Maupassant'ın öykü kitaplarındaki değerler bütüncül olarak değerlendirildiğinde hepsinin ortak noktalarının kişiyi iyiye, güzele ve doğruya yöneltmek olduğu görülür. Her yaştan okurun ilgisini çekebilecek niteliğiyle geniş bir okur kitlesine sahip olan yazar öykülerinde değerleri farklı başlıklar altında değerlendirmiştir. Öykülerde ana ve alt başlıklar altında ele alınabilecek başarı, güç, cesaret kavramları farklı göndermelerle değerlendirilmiştir. İncelenen öykülerde güç sosyal açıdan bir anlama gönderme yaparken başarı başarılı, hırslı ve

zeki kimselerle ilintilenmiş olarak yansıtılmıştır. Yaşadığı bölge insanını çok iyi gözlemlemiş ve yansıtmış olan yazar özellikle bunu hazcılık değeriyle ortaya çıkarmıştır. Hazcılık öykülerde hayattan zevk alma değeriyle öne çıkmış olmakla birlikte iye olduğu yazınsal akım gereği Maupassant öykülerinde özellikle doğadan alınan hazzı öne çıkartır. Öykülerde sıkça yer verilen cesur olma değeri cesaret ve korkaklık karşıtlığında verilmiştir. Öykülerde kendine saygısı olmak, özgür olmak ve merak duyabilmek gibi alt değerler de çokça kullanılmıştır. Evrensellik, insanlığı ilgilendiren konuları kapsayan bir değer olarak betimlenmiştir. Buna sosyal yaşamın düzenleyicisi eşitlik, barış içinde bir dünya isteme ve doğayla bütünlük içinde olma gibi diğer değerler de ulamlanmıştır. Bu kavramları birbiriyle ilişkili biçimde değerlendirirken paylaşım ve eşitlik ilkesine vurgu yapmıştır. Doğayla iç içe olma ve bunun verdiği mutluluk da çoğu öykünün uzam betimlemelerinde tüm canlılığıyla yaşam bulur. Maupassant'ın öykülerinde en çok geçen değerlerden biri olan iyilikseverlik yardımsever olmak, sadık olmak, bağışlayıcı olmak, dürüst olmak gibi alt değerlerle anılmıştır.

Öykülerde kimi zaman açık kimi zamansa örtük biçimde yer verilen pek çok değere de rastlamak olasıdır. Örneğin, sorumluluk almak, ihtiyacı olana yardım etmek, dürüst olmak, kibar olmak, itaatkâr olmak ve ana-babaya saygı duymak, büyüklere değer vermek gibi değerler öykülerin büyük bir çoğunluğunda temel ya da alt değer olarak yerini almıştır. Seçilen öykülerde pek çok alt değer yer almıştır. Öykülerin çoğunda var olan güvenlik değeri birçok alt değerlerle ilintili olarak yer almıştır. Özellikle ulusal güvenlik ve toplumsal düzenin sürdürülmesi bağlamında ele alınmış olan bu değer güven anlayışıyla desteklenmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde Maupassant'ın öykülerinde evrensellik, iyilikseverlik ve yardımseverlik gibi değerlerin öne çıktığı görülmüştür.

Kaynakça

- Cihan, N. (2014). Okullarda değerler eğitimi ve Türkiye'deki uygulamaya bir bakış. *Journal of Turkish Studies*, 9/2 429-436.
- Çelikten, F. (2019). *Nezihe Meriç'in çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Genç, H. (2019). Maupassant'ın Pierre ve Jean isimli romanında aile, gençlik ve ahlaki değerler. *Education Sciences*, 14(2), 97-107.
- Maupassant, G. (2003). *Mme tellier'nin evi*. (R. Kırkoğlu, Çev.) İstanbul: Bordo Siyah Yay.
- Maupassant, G. (2009). *Sol el*. (M. Sirkecioğlu, Çev.) İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Maupassant, G. (2014). *Seçme öyküler*. (M. Tuna, Çev.) İstanbul: Mutena Yayınları.

- Maupassant, G. (2015). *Hayat bir mucizedir*. (H. Başbay, Çev.) İstanbul: Turna Yayınları.
- Maupassant, G. (2016). *Öyküler*. (M. Harmancı, Çev.) İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Maupassant, G. (2019a). *Ay ışığı ve kısa hikâyeler*. (H. Portakal, Çev.) İzmir: Cem Yayınevi.
- Maupassant, G. (2019b). *Hasırcı kız*. (A. Aydoğan, Çev.) Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Maupassant, G. (2019c). *Lanetli el*. (İ. Karaoğlanyan, Çev.) İstanbul: Zeplin Kitap.
- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme, *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* cilt: I, sayı: 1, 93-108.
- Yeşil, R., Aydın, D. (2007). Demokratik Değerlerin Eğitiminde Yöntem ve Zamanlama, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (2), 65-84.

URSULA K. LE GUIN’İN BALIK ÇORBASI MASALINDA TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE AİLE KURUMUNDAKİ CİNSİYET ROLLERİ ÜZERİNE BİR SORGULAMA

Doç. Dr. Sevra Fırıncioğulları

Doç. Dr. Sevra Fırıncioğulları,

sevrafirinci@gmail.com

000-0003-1052-6092, Kuruma Bağlı Değil,

Özet

Bu çalışmada Ursula Le Guin’in Balık Çorbası eseri analiz edilmiştir. Fantastik özellikteki eser, kadın ve erkeğin toplum içinde biçimlenmiş cinsiyet rolleri üzerinden bir eleştiriyi içermektedir. Bu çerçevede, eserin ana mesajının toplumsal beklentilerle örülü olan söz konusu gerçekliğin aşılması için güçlü bir eleştiri sunduğunu belirtmek gerekmektedir. Kadınlık ve erkeklik rollerinin üstünde sadece insan olarak kendini gerçekleştirmeye yönelmiş bireylerin varlığının, daha sağlıklı, dengeli, adil ve mutlu bir toplumsal yapıyı ortaya çıkaracağını vurgusu yapılmaktadır.

Eser, kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyet rolleri ve bu rollere ilişkin toplumun beklentilerini eleştiren bir eserdir. Eserde aile kurumu ve aile bütünlüğünün devamı adına olağan karşılanan beklentiler üzerine de önemli sorgulamalar yer almaktadır. Eserin ana karakterleri “Mohalı Düşünen Adam” ile “Maholu Yazan Kadın” adlı iki karakterdir. Karakter adları dahi toplumsal kadın erkek figürünün üzerinde simgeleştirilmiştir. Düşünen adam ve yazan kadın ayrı evlerde oturan iki kişidir. Birbirlerine kadın ve erkek rollerinin ve kimliklerinin üzerinden bakabilen kişilerdir. İkisi de kendi cinsiyet rollerinin çok üstünde ve bundan oldukça farklı bir yaşam sürmektedir. Yazı yazan ve sadece bununla uğraşmaktan hoşlanan kadının evi oldukça kirlidir. Ev işi, temizlik ve yemek yapmayan kadının evini fareler sardığından bunlarla yaşamaya alışmıştır. Düşünen adamın evi ise tertemizdir ve yemekleri çok güzel yapmaktadır. Birbirlerini ziyaret ettiklerinde kadın adamın yemek yapmasını izlerken hayran kalır adam ise kadının yazı yazmasını seyrederek ve hayran kalır.

Toplumsal cinsiyet beklentilerinin üstünde olan bu kimlikler, kadınlığın ev içi emeğe hapsolmuş kimliği ile erkeğin, ev dışında ekonomik kaynağı sağlamakla yükümlü kimliğinin üzerinde bir model sunmaktadır.

Söz konusu modeller toplumsal cinsiyet rollerinin içinde bireysel potansiyellerini ortaya koyamadan yaşayan bir çok kadın ve erkeğin varlığına ilişkin bir portre sunmaktadır. Eserin sonlarında hayallerindeki çocuklara tesadüfen rastladıktan sonra sahip olan kadın ve erkeğin çocuklarını da cinsiyet rollerinin üzerinde hayal etmeleri, eserde sunulan bir başka önemli perspektif ve mesajdır. Buna ilişkin eserde doğrudan verilen mesaj ise şöyledir:

“Böylece hepsi Maho ve Moha’da yaşadılar: Bir birinde, bir ötekinde; bir tepenin üstündeki evde, bir altındaki evde. Kadının evi biraz daha temiz hale geldi, adamın evi biraz daha dağınık hale. Oğlan, bir eğitilmiş Fareler Sirkisi kurdu; kediler bu sirkle çok ilgilendiler. Kız, Moha ile Maho arasındaki ormanlardaki her ağaca tırmandı. Ve hepsi nefis balık çorbası yapmayı öğrendiler (Guin, 2018: 37). Eser analiz edilirken, göstergebilimin ve yorumlama (hermenütik) tekniklerinden yararlanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sosyoloji, Edebiyat Sosyolojisi, Toplumsal Cinsiyet Roller

SOCIAL GENDER ROLES IN THE FISH SOUP OF URSULA K. LE GUIN

Abstract

In this study, Ursula Le Guin's Fish Soup is analysed. The fantastical work contains a criticism on the gender roles of men and women shaped in society. In this framework, it should be noted that the main message of the work presents a strong criticism to overcome the reality in question, which is shaped by social expectations. It is emphasised that the existence of individuals who are only oriented towards self-realisation as human beings above the roles of femininity and masculinity will reveal a healthier, balanced, just and happy social structure.

The work criticises the gender roles of men and women and the expectations of society regarding these roles. In the work, there are also important questionings on the expectations that are taken for granted for the continuation of the family institution and family integrity. The main characters of the work are two characters named "Mohal Thinking Man" and "Maholu Writing Woman". Even the character names are symbolised on the social male-female figure. The thinking man and the writing woman are two people living in separate houses. They are people who can look at each other through the roles and identities of men and women. Both of them lead a life far above and quite different from their gender roles. The house of the woman who writes and likes to do only this is quite dirty. The woman, who does not do housework, cleaning and cooking, is used to living with rats because her house is infested with them. The

thinking man's house is immaculate and cooks very well. When they visit each other, the woman admires the man's cooking while the man watches and admires the woman's writing.

These identities, which are above gender expectations, offer a model above the identity of womanhood as confined to domestic labour and the identity of man as responsible for providing economic resources outside the home. These models present a portrait of the existence of many women and men who live in gender roles without being able to reveal their individual potential. At the end of the work, another important perspective and message presented in the work is that the woman and the man who have the children of their dreams after meeting them by chance imagine their children above gender roles.

The message given directly in the work regarding this is as follows:

"So they all lived in Maho and Moha: In one, in the other; in the house above the hill, in the house below. The woman's house became a little cleaner, the man's a little more disorganised. The boy set up a circus of trained mice; the cats were very interested in this circus. The girl climbed every tree in the forests between Moha and Maho. And they all learnt to make delicious fish soup (Guin, 2018: 37). While analysing the work, the techniques of semiotics **and hermeneutics were used.**

Keywords: Sociology, Sociology of Literature, Gender Roles

Kaynak:

Le Guin, K, Ursula (2018), Balık Çorbası, Çeviri: Kemal Atakay, Elma Çocuk Yayınları, Ankara

RUS EDEBİYATINDA GERÇEKÇİLİĞİN DOĞUŞU, GOGOL’UN ‘PALTO’SU ve YOKSULLUK

Doç. Dr. Sevra Fıncioğulları

Doç. Dr. Sevra Fıncioğulları,

sevrafirinci@gmail.com

000-0003-1052-6092, Kuruma Bağlı Değil,

Özet

Bu çalışmada Gogol’un “Palto” eseri tanıtılmış ve yoksulluk gerçekliği bağlamında analiz edilmiştir. Bilindiği gibi Rus edebiyatına gerçekçilik Gogol’un ünlü eseri Palto ile girmiştir. Öyle ki; ünlü Rus edebiyatçı Dostoyevski “hepimiz Gogol’un “Palto”sundan çıktık” demiştir. Bu yönüyle eser, Rus edebiyatında gerçekçiliğin ilanı olarak kabul edilmektedir. Eserde ilk defa alt sınıftan bir memurun yaşam savaşı işlenmiştir. Memurun yaşam kavgası içinde kendisine bir palto alabilmek için ne kadar büyük bir mücadele verdiği anlatılır. Palto alabilmek için aylarca yaptığı tasarruf ve zaten yoksul geçen yaşamından kıstıkları eserde uzun betimlemelerle anlatılmış, böylece ana karakter örneğinde belli bir kesimin yoksulluğuna ve verdikleri yaşam kavgasına dikkat çekilmek istenmiştir. Yazar burada hem bireyi hem de toplumu bu eşitsizlikten sorumlu tutarak eleştirisini yapmıştır. Zira tüm yoksulluğu içinde Akakiy hiçbir zaman kendine neden bir palto bile alamayacak denli yoksul olduğunu sorgulamamıştır. Eserin sonunda bir zorlukla biriktirdiği parayla aldığı paltonun çalınması, bundan sonra karakterin delirip ölmesi şeklinde devam eden kurguda yazar toplumsal vicdanın da sorgulanması gerektiğine dikkat çekmek istemiştir. Bu nedenle eserin sonunda paltonun çalındığı yerde her gece ortaya çıkan ve herkesi rahatsız eden hayalet, toplumsal vicdanı rahatsız eden bir simge olarak çizilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Gogol, “Palto”, Rus Edebiyatı, Gerçekçilik

THE BIRTH OF REALISM IN RUSSIAN LITERATURE, GOGOL’S ‘OVERCOAT’ and POVERTY

Abstract

In this study, Gogol's “Overcoat” is introduced and analyzed in the context of the reality of poverty. As it is known, realism entered Russian literature with Gogol's famous work “Overcoat”. So much so that the famous Russian literary figure Dostoevsky said “we all came out of Gogol's ‘Overcoat’”. In this respect, the work is considered as the declaration of realism

in Russian literature. For the first time, the work depicts the life struggle of a lower class civil servant. It is told how the civil servant struggles to buy a coat for himself in the struggle for life.

The savings he makes for months in order to buy a coat and what he cuts from his already poor life are described with long descriptions in the work, thus drawing attention to the poverty of a certain group of people and their struggle for life in the example of the main character. The author criticizes both the individual and the society by holding them responsible for this inequality. In all his poverty, Akakiy never questioned why he was so poor that he could not even buy himself a coat. At the end of the work, the coat he bought with the money he saved with difficulty is stolen and the character goes mad and dies, and the author wanted to draw attention to the fact that social conscience should also be questioned. For this reason, the ghost that appears every night in the place where the coat is stolen at the end of the work and disturbs everyone is drawn as a symbol that disturbs the social conscience.

Keywords: Gogol, “Overcoat”, Russian Literature, Realism

Gogol bilindiği Rus edebiyatının en güçlü isimlerinden birisidir. Rus gerçekçiliğinin başlangıcı onun ünlü eseri “Palto” ile ilan edilmiş ve öyle kabul edilmiştir. Bu konuda Dostoyevski “Hepimiz Gogol’un Palto’sundan çıktık”, diyerek Rus gerçekçiliğinin başlangıcını onun eseriyle ilan etmiştir. Bu eserde ilk defa Rus edebiyatına sıradan bir memurun günlük sıkıntıları ve geçim derdi girmiş, yoksulluk içinde sürüp giden yaşamlardan bir örnek sunularak yoksulluğun betimlemesi ve eleştirisi yapılmıştır. “Gogol’un, kendisine özgü realist anlatım özellikleri ile “küçük memur / küçük insan”ın yaşamı / hisleri ile ilgili olarak ilk kez yazan Rus yazar olduğu, [...] birçok farklı çalışmada belirtilmiştir” (Atik, 2023: 651).

Eser yazarın doğrudan kendi sesiyle aktarılacak kaleme alınmıştır. Karakter diyalogları içinde de yazarın sesine rastlanır. Eserde yazarın sesinin bu ölçüde devreye girmesi okuyucunun yönlendirilmek istenmesiyle de ilgilidir. Gogol küçük bir memurun yaşam mücadelesini anlatırken, burada toplumun çelişkilerini ve yoksulluk gerçekliğini en açık ve sert şekilde ortaya koymaya çalışmıştır. “Gerçekçi eserleriyle Rus toplumunu biçimlendirmek, ileriye götürmek isteyen yazarların başında Doğalcı Okulun kurucusu N. V. Gogol gelir. Eserlerinde gerçekçi üslubu ile toplumsal hayatı ve bürokrasiyi yansıtan yazar, bu tutumunu tiyatro sahnelerinde sürdürür” (Kongaz, 2024:7).

Eser sıradan küçük bir memurun yaşam döngüsünü işlemiştir ve ilk defa Rus edebiyatına yoksullukla boğuşan sıradan küçük bir memurun yaşamı girmiştir. Bu hikaye, yazarın tanık olduğu gerçek bir yaşam öyküsünden esinlenilerek kaleme alınmıştır. “Bu memur, bin bir sıkıntı ile biriktirdiği iki yüz ruble ile ilk ava çıktığı gün bir sandala bindi. Ama tüfek nasılsa suya düşüverdi. Memur evine döndü, yatağa düştü. Şiddetli bir humma içinde günlerce yattı. Ancak arkadaşları, aralarında para toplayarak ona yeni bir tüfek aldıkları zaman iyileşip ayağa kalkabildi. Bu hikâyeyi dinleyenlerin hepsi güldüler. Yalnız Gogol gülmedi. Uzun zaman düşünceli kaldı. Kaput’un ilk fikri işte o gün doğmuştu. Bu hikâye 1834’te anlatılmıştı. Gogol bunun üzerinde çok çalışmıştı. Aradan sekiz yıl geçtikten sonra Kaput’u yazdı... Bu hikâyedeki tüfek Gogol’ün hikâyesinde bir palto olur. Suya düşme hadisesi de bir soyulma hadisesidir. Kaput, küçük memurun hayatından, küçük memurun psikolojisinden bahseden ilk Rus hikâyesidir. Bu hikâyenin Dostoyevski, Tolstoy ve Çehov üzerinde büyük tesirleri olmuş. Dostoyevski “Biz hepimiz Kaput’tan çıktık” dermiş” (Kanık, 1946: 75).

Eser basit ve kısa bir metin şeklinde kaleme alınsa da oldukça trajik ve sarsıcıdır. Eserde ana karakter Akakiy’in yaşadığı yoksulluğun derinliği dönemin Rus toplumunun bir resmini çeker ve oldukça derin bir eleştiri içerir. Eleştiri salt yoksulluk gerçekliğinin betimlenişi ve eleştirisini içermez, aynı zamanda insan ilişkilerindeki çürümeye yönelik de bir eleştiri söz konusudur. Çalıştığı dairede arkadaşları ona saygı duymadığı gibi, onu aşağılama fırsatı ellerine geçtiğinde bunu keyifle yapıyorlardı. Akakiy hiçbir toplantı ve yemeğe davet de edilmiyordu.

“Dairede kimse ona saygı göstermiyordu. İçeri girdiğinde odacılar ayağa kalkmak şöyle dursun, sanki önlerinden geçen basit bir sinekmiş gibi kafalarını ondan tarafa çevirmeye bile tenezzül etmiyorlardı. Şefler de ona oldukça soğuk ve zalimce davranıyordu. Şef yardımcıları, “Şunu temize çeker misiniz? Ya da “İşte size değişik bir konu, şununla bir ilgilenebilir misiniz? Demeye gerek görmeden ya da iş ilişkilerinin saygı kuralları çerçevesinde yürütüldüğü dairelerde olduğu gibi nezaket göstermeden, temize çekmesi gereken evrakı adeta suratına fırlatırlardı (Gogol, 2017: 20).

Akakiy’in yaşamındaki bu sıradan döngü, kendisine verilen ücrete göre düzenlediği yaşam biçimi bir gün yaşadığı bir olayla sarsılır. Havanın çok soğuk olduğu bir gün üstünden harap olmuş ceketinin artık işe yaramadığını fark ettiğinde tüm hayatı değişir. Kısıtlı bir gelirle ve birçok şeyden mahrum geçen yaşamındaki sarsıntı bir sabah ceketinin ne hale geldiğini fark etmesiyle başlamıştır. Üzerinden dökülen ve artık hiçbir işe yaramayacak denli yamalarla tutturulan incecik ceket iş yerindeki arkadaşlarının da alay konusudur. Yazar palto gibi temel bir ihtiyacın küçük bir memurun yaşamında yarattığı sarsıntıyı betimlerken memurun yaşam

biçimindeki yoksulluğa dikkat çekmektedir. Aynı zamanda bu kadar uzun süredir kısıtlılık içinde süren yaşamı ve alay konusu olan paltosunu fark edemeyecek denli derin bir yoksulluğu sorgulamayan Akakiy benzeri kişilerin varlığını resmetmiştir. “Yeri gelmişken Akakiy Akakiyeviç’in paltosunun memurlar arasında dalga konu su olduğunu da belirtmek gerekir. Hepsi de harap olmuş kumaş parçasının palto ismini hak etmediği ona ancak “sabahlık” denilebileceği konusunda fikir birliğine varmıştı” (Gogol, 2017: 23 27, 28).

Akakiy’in palto alma fikri yoktur. Bir sabah çok fazla üşüdüğünü fark edene kadar da üstündeki ceketin ne hale geldiğini fark etmez. Bu durumda da palto almayı değil eski ceketini tamir ettirmeyi düşünür. Gogol burada yoksulluğun derinliğini vurgularken kendi yoksulluğunun ve içinde bulunduğu durumun farkında bile olmayan alt sınıftan bir kesimin varlığına dikkat çekmiştir. Akakiy terziye gidip ceketini tamir ettirmek istediğini söylediğinde gerçeğe yüzleşir ve terzinin söyledikleri karşısında sarsılır. Özünde bu durum dönemin Rusya’sında küçük bir memurun trajedisidir.

“Petroviç “sabahlığı” eline aldı; önce onu masanın üzerine yaydı, uzun uzun inceledi, başını salladı... Sonra astarı dışarı gelecek şekilde sabahlığı ters yüz etti ve yine başını salladı... “Hayır, bunu onarmak mümkün değildi: Eki püskü bir süprüntü bu!” dedi. Bu sözler karşısında Akayiy Akayiyeviç’in yüreği duracak gibi oldu. “Neden mümkün değil, Petroviç? Diye sordu, bir çocuk gibi sızlanarak. Sadece omuzları biraz yıpranmış... Şey... Nedir ki, sende küçük kumaş parçaları vardır yama için...” “Evet, parça bulmak mümkün, parça bulunur bulunmasına da bu kumaş dikiş tutmaz. Çoktan çürümüş gitmiş, iğne değdiremezsin buna, değdirirsen parçalanıp gider... Yapılacak bir şey yok. Paltoluk hali kalmamış bunun. Hatta bana kalırsa, bunu şeritler halinde kesip kendinize dolak gibi bir şey yapın... Palto meselesine gelince yeni bir tane diktirmeniz gerekecek (Gogol, 2017: 33, 34).

Akakiy için asıl büyük mücadele bundan sonra başlar. Kendine palto alabilmek için ne kadar çalışması gerektiğini ve zaten yoksul olan yaşamından neyi ne kadar kısarak tasarruf etmesi gerektiğini hesaplamaya başlar. Yıllarca elinde biriktirdiği parayla ancak paltonun yarı parasını toparlayabilecektir. Yaşamında neler kısılabileceğini düşünür ve birtakım hesaplara başlar. Gogol’un buradaki betimlemeleri gerçekçiliğinin ve ülkesindeki yoksulluğun portresini çizer. Bu küçük bir memurun yoksulluğu ve onun örneğinde bir ülkede belli bir kesimin yaşam mücadelesini içeren trajedisinin betimlenmesidir.

“Akakiy Akayeviç’in, harcadığı her rubleye karşılık üzerine para atmak için bir deliği bulunan kilitli, küçük bir kutuya yarım kapık atarak para biriktirmek gibi bir alışkanlığı

vardı. Altı ayda bir, kutuda biriken bakır paraları, bozuklukları toparlar, hepsini küçük gümüşlere çevirirdi. Bu işe başlayalı epey zaman olmuştu; birkaç yıl içinde yaklaşık olarak kırk ruble biriktirmeyi başarmıştı. Yani, palto için gerekli olan paranın yarısı elindeydi, ama diğer yarıyı nereden bulacaktı? Kırk ruble nereden bulabilirdi ki? Akakiy Akakiyeviç, düşündü... Düşündü... Ve sonunda günlük harcamalarını kısmak zorunda olduğuna karar verdi; en azından bir sene boyunca bunu yapması şarttı. Akşamları çay içmeyi bırakacak, mum da yakmayacaktı; eğer çalışması gerekiyorsa, ev sahibesinin odasına gidecek ve işini onun mum ışığında görecekti. Dışarı çıktığında ağırlığını ayaklarına vermeden, neredeyse parmaklarının ucunda basarak yürüyecek ve elinden geldiği kadar adımlarını, düzgün kaldırım taşlarına denk getir meye çalışacaktı, böylece ayakkabılarının tabanları hemen aşınmayacaktı. Çamaşırlarını da yıkamaya daha seyrek gönderecek, böylece onların da hemen yıpranmasını engelleyecekti. Eve döner dönmez eskimesinler diye derhal giysilerini çıkaracak, sadece umarsızca geçip giden zamanın bile merhamet ettiği eski pamuklu gecelik entarisiyle oturacaktı. Doğrusu ya, başlarda bu sıkıntılara alışmak Akakiy Akayiş'e zor geldi, ama bir süre sonra teker teker hepsine alıştı ve işler rayına girdi; hatta akşamları aç açına uyumak bile onu rahatsız etmemeye başladı. Evet, belki karnı doymuyordu, ama tüm düşüncelerinde yer eden gelecekte sahip olacağı paltoyla ilgili hayaller ruhunu yeterince besliyordu... (Gogol, 2017: 29)

Romanın sonunda Akakiy para biriktirmeyi başarır ve bir palto diktirir. Böylece kendisiyle dalga geçen arkadaşları onu bir akşam yemeğine davet ederler. Ancak bu davete giderken paltosunu çaldırır. Bu durum Akakiy için inanılmaz bir sarsıntıdır. Önce akıl sağlığını sonra beden sağlığını kaybeder ve ölür. Onun ölümünden sonra her gece paltosunu çaldığı yerde bir hayaletin ortaya çıkışı ve insanları rahatsız edişi ile roman son bulur.

Hayalet burada yazarın kullandığı bir simgedir. Ve yoksulluğunun acısını çekmiş bir ruhun her gece insanları rahatsız etmesi olarak çizilir. Vicdanları her gün uyandıran ve rahatsız eden bu hayalet, insanlara Akakiy'in ölümünden sorumlu olduklarını hatırlatmaktadır. Onun ölümünden sorumlu olanlar, onun yaşamındaki zorluğu fark etmeden onunla dalga geçenler, zorlukla alabildiği paltosunu çalarak onun alın teri ve bin bir zorlukla kazandığı paraya el koyanlardır. Yazar burada toplumun vicdanına da bir ayna tutmakta ve kendiyile yüzleşmeye davet etmektedir. Ortaya çıkan bu çarpıklıklar ve eşitsizliklerden hem bireyin hem de toplumun sorumlu olduğunu, bunları sorgulamaları ve ortadan kaldırmak için harekete geçmeleri gerektiğini vicdanlarına seslenerek hatırlatır. Eser bu yönüyle dönemin Rusya'sında

gerçekçiliğin ilanı olduğu kadar klasikleşmiş bir ruhla çağlar ötesine bile seslendiğinden insan vicdanına çağrıda bulunur. Bu yönüyle klasikleşmiştir ve dünya dillerinin çoğuna çevrilir.

Kaynak

Atik, Ş, (2023), “Gogol’un Palto ve Orhan Kemal’in “Kırlı Pardesu” Adlı Eserlerinin Konuları ve Başkışileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 12/2, 646-659

Gogol, N, V, (2017), “Palto”, Çeviri: Nilüfer Balan, Karbon Kitaplar Yayınevi, İstanbul

Kanık, O, V, (1946). “Üç Hikâye” Tercüme dergisi, MEB Yayınları

Kongaz, D, İ, (2024), “Gogol ve Şepkin”, Efe Akademi Yayınları, İstanbul

ANNE ÖĞRETMENLERİN MÜKEMMELİYETÇİ DUYGULARININ MESLEKİ ÖZ YETERLİKLERİNE ETKİSİNDE ANNELİK ÖZ YETERLİKLERİNİN ARACI ROLÜ

Sümeyye KUYUCU

İstanbul Arel Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Bölümü,
psk.sumeyyekuyucu@gmail.com -ORCID ID: 0009-0009-7225-9293

Dr. Öğr. Üyesi Gizem Turgut

İstanbul Arel Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Bölümü,
gizemturgut@arel.edu.tr -ORCID ID: 0000-0002-3338-5555

ÖZET

Literatürde öz yeterlik kavramını etkileyen değişkenler ve öz yeterlik kavramını etkileyen aracı değişkenler üzerinde yapılan araştırmalar yer almaktadır. Ancak, bu ilişkilere annelik gibi özel rollerin etkisi sınırlı düzeyde ele alınmıştır. Kadın öğretmenler, hem öğretmenlik hem de annelik gibi iki önemli sosyal rolü aynı anda yürütmek zorunda kalan bireyler olarak bu rollerden kaynaklanan duygusal, bilişsel ve fiziksel taleplerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu araştırmada, anne olan öğretmenlerin mükemmeliyetçi eğilimleri ile mesleki öz yeterlik düzeyleri arasındaki ilişkide annelik öz yeterliğinin aracı rolünün incelenmesi amaçlanmıştır. Örneklem, 227 kadın öğretmenden oluşmuş ve katılımcıların büyük çoğunluğu evli (%91,6), aktif olarak çalışan (%95,6) ve çocuk sahibi bireylerden oluşmuştur. Katılımcıların yaş aralığı 25-60 olup, ortalama yaş 40,7'dir. Katılımcılara “Frost Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği”, “Öğretmen Öz-Yeterlilik Ölçeği” ve “Ebeveynlik Görevlerinde Öz-Yeterlik Ölçeği Kısa Formu” uygulanmıştır. Araştırma modeli, ilişkisel tarama deseni kullanılarak yapılandırılmış ve veriler betimsel istatistikler, korelasyon ve regresyon analizleriyle değerlendirilmiştir. Analiz sonuçları, mükemmeliyetçilik alt boyutlarının mesleki öz yeterlik üzerinde farklı etkiler yarattığını ortaya koymuştur. Özellikle “Hata Yapma Endişesi” ve “Aileden Eleştiri” alt boyutları, mesleki öz yeterlik algısını zayıflatarak öğretmenlerin işlerinde kendilerini yeterli hissetme kapasitelerini olumsuz etkilemiştir. Buna karşın, “Düzen” ve “Kişisel Standartlar” alt boyutları, mesleki öz yeterlik algısını güçlendirmiş, öğretmenlerin yenilikçi davranışlar geliştirmelerine ve mesleki görevlerini daha etkili şekilde yerine getirmelerine katkıda bulunmuştur. Annelik öz yeterliğinin, mükemmeliyetçilik ve mesleki öz yeterlik arasındaki bu ilişkide anlamlı bir aracı değişken olduğu belirlenmiştir. Özellikle oyun ve ilgi-bakım alt boyutlarının, öğretmenlerin mesleki performanslarına olumlu katkılar sağladığı belirlenmiştir. Sonuçlar mükemmeliyetçilik eğilimlerinin olumlu boyutlarının mesleki öz yeterliği desteklediğini, olumsuz boyutlarının ise bu algıyı zayıflattığını göstermektedir. Çalışma, öğretmen annelerin mesleki yeterlilik algıları ile annelik rollerinin birbirini nasıl etkilediğini ortaya koyarak, literatüre bu alanda yeni bir perspektif sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mükemmeliyetçilik, Mesleki Öz Yeterlik, Annelik Öz Yeterliği, Anne Öğretmen

THE MEDIATING ROLE OF MATERNAL SELF-EFFICACY IN THE EFFECT OF PERFECTIONISTIC TENDENCIES OF MOTHER TEACHERS ON THEIR PROFESSIONAL SELF-EFFICACY

Sümeyye KUYUCU

Istanbul Arel University, Graduate Education Institute, Clinical Psychology Department
psk.sumeyyekuyucu@gmail.com -ORCID ID: 0009-0009-7225-9293

Dr. Öğr. Üyesi Gizem Turgut

Istanbul Arel University, Graduate Education Institute, Clinical Psychology Department
gizemturgut@arel.edu.tr -ORCID ID: 0000-0002-3338-5555

ABSTRACT

The literature includes studies examining variables that influence self-efficacy and mediating variables affecting the concept of self-efficacy. However, the impact of specific roles, such as motherhood, on these relationships has been addressed only to a limited extent. Women teachers, who must simultaneously fulfill two significant social roles—teaching and motherhood—face emotional, cognitive, and physical demands arising from these roles. This study aims to investigate the mediating role of maternal self-efficacy in the relationship between perfectionist tendencies and professional self-efficacy levels among teacher-mothers. The sample consisted of 227 female teachers, the majority of whom were married (91.6%), actively employed (95.6%), and had children. The participants' ages ranged from 25 to 60 years, with a mean age of 40.7. The "Frost Multidimensional Perfectionism Scale," the "Teachers' Sense of Efficacy Scale," and the "Parenting Sense of Competence Scale Short Form" were administered to the participants. The study adopted a correlational survey design, and the data were analyzed using descriptive statistics, correlation, and regression analyses.

The findings revealed that different dimensions of perfectionism have varying effects on professional self-efficacy. Specifically, the subdimensions of "Concern Over Mistakes" and "Parental Criticism" were found to weaken teachers' perceptions of professional self-efficacy, negatively impacting their sense of competence in their work. Conversely, the subdimensions of "Organization" and "Personal Standards" enhanced perceptions of professional self-efficacy, contributing to teachers' innovative behaviors and effectiveness in fulfilling their professional responsibilities. Maternal self-efficacy was identified as a significant mediator in the relationship between perfectionism and professional self-efficacy. Particularly, the subdimensions of "Play" and "Caregiving" positively influenced teachers' professional performance. The results indicate that while positive dimensions of perfectionism support professional self-efficacy, negative dimensions undermine it. This study provides a novel perspective to the literature by illustrating how teacher-mothers' perceptions of professional competence interact with their maternal roles.

Keywords: Perfectionism, Professional Self-Efficacy, Maternal Self-Efficacy, Mother Teacher

ÇOCUK İHMALİ VE İSTİSMARININ AİLE DANIŞMANLIĞI MÜDAHALELERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Prof. Dr. FATMA EBRU İKİZ

Dokuz Eylül Üniversitesi, ikizef@gmail.com- 0000-0003-4381-1658

Psikolojik Danışman GAMZE KESKİN

Dokuz Eylül Üniversitesi, gamzekesskiin@gmail.com - 0009-0001-2829-1095

ÖZET

Çocuk ihmali, çocuğun fiziksel, duygusal, sosyal, eğitsel gereksinimlerinin yeteri kadar karşılanmaması, ilgilenilmemesi durumudur. Çocuk istismarı ise yetişkin bireyler tarafından çocuğun sağlığına, psikososyal ve fiziksel gelişimine zarar veren, her türlü fiziksel, duygusal ve cinsel olumsuz davranışlardır. Bu durumlar, çocuğun hayatına, aile yaşamına ve topluma olumsuz yönde etki etmektedir. Bu çalışmanın amacı, çocuk ihmal ve istismarının ne olduğunu, ailede ihmal ve istismar olursa çocuğun bundan nasıl etkilendiğini ve aile danışmanlığında bu duruma yönelik müdahalelerin neler olduğunu global bir çerçevede incelemektir. Araştırmanın yöntemi sistematik gözden geçirme olup, PRISMA Modeli kullanılarak yapılmıştır. Bu amaçla Google Akademik, YÖK ulusal tez merkezi, Dergipark veri tabanlarında ihmal, istismar, çocuk ihmali, çocuk istismarı, aile içi istismar, aile içi ihmal anahtar kelimeleri kullanılarak alan yazında Türkçe ve İngilizce olarak 2000-2024 yılları arasında yayınlanan çalışmalara yönelik tarama yapılmıştır. Önce, çalışmaların araştırma desenleri ve katılımcı grupları gözden geçirilmiştir. Ardından aile içi yaşanan ihmal ve istismar olgularında aile danışmanlığı açısından nasıl müdahaleler edildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Sonuçlar, ihmal ve istismarın, çocuğun fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimine olumsuz etki bırakarak, düşük özgüven, travma ve güvensiz bağlanma gibi sorunlara sebebiyet verebileceğini, uzun vadede ise, anksiyete, depresyon, uyum ve davranış sorunları ve sosyal ilişki kurmada zorluklar gibi kalıcı etkiler bırakabileceğini ortaya koymaktadır. Aile danışmanlığında çocuk ihmal ve istismarına yönelik müdahalelerde, ebeveynlik ve aile içi iletişim becerilerini geliştirme, farkındalık kazandırma ve duygusal düzenleme teknikleri öğretme, stres ve öfke kontrolü tekniklerini öğretme üzerine odaklanıldığı belirtilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İhmal, istismar, çocuk, aile, aile danışmanlığı

INVESTIGATION OF CHILD NEGLECT, ABUSE AND FAMILY COUNSELING INTERVENTIONS

ABSTRACT

Child neglect is the situation where the physical, emotional, social and educational needs of the child are not adequately met and not cared for. Child abuse is any physical, emotional and sexual negative behavior by adults that harms the child's health, psychosocial and physical development. These situations have a negative impact on the child's life, family life and society. The purpose of this study is to examine in a global context what child neglect and abuse is, how the child is affected by neglect and abuse in the family, and what interventions are made for this situation in family counseling. The method of the research is systematic review and was conducted using the PRISMA Model. For this purpose, a search was conducted in the literature in Turkish and English between the years 2000-2024 using the keywords neglect, abuse, child neglect, child abuse, domestic abuse, domestic neglect in Google Scholar, YÖK national thesis center, Dergipark databases. First, the research designs and participant groups of the studies were reviewed. Then, it was tried to determine how family counseling interventions were made in cases of neglect and abuse within the family. The results show that neglect and abuse can have a negative impact on the child's physical, emotional and social development, causing problems such as low self-esteem, trauma and insecure attachment, and in the long term, can leave permanent effects such as anxiety, depression, adjustment and behavioural problems and difficulties in establishing social relationships. It is stated that in family counseling, interventions for child neglect and abuse focus on developing parenting and family communication skills, raising awareness and teaching emotional regulation techniques, and teaching stress and anger management techniques.

Keywords: Neglect, abuse, child, family, family counseling

1. GİRİŞ

Çocuk, geleceğe şekil veren ve toplumun en temel taşı olarak görülmekte ve 18 yaşını doldurana dek tüm bireyler çocuk olarak sayılmaktadır. Çocukluk döneminin kişinin gelecek yaşamı üzerinde önemli düzeyde etkileri olduğu ifade edilmektedir. Sağlıklı bir şekilde yaşanan çocukluk süreci kişinin gelecek hayatında da sağlıklı bir birey olma ihtimalini arttırmaktadır. Çocukluk yaşantısında karşılaşılan olaylar kişide derin izler yaratabilmektedir.

Çocuk ihmal ve istismarı da çocukluk zamanında görülen travma yaratacak bir yaşam olayı olarak önümüze gelmektedir (Uslu, 2019).

Çocuklar ebeveynlerine ya da bakımından sorumlu olan kişiye sadece beslenme, barınma vb. fiziksel ihtiyaçları değil bunların yanında psikolojik ve sosyal ihtiyaçları nedeniyle de ihtiyaç duyarlar. İhmal ve istismar ebeveyn, bakım veren kişi veya herhangi bir yetişkin tarafından çocuğa yapılan, çocuğun gelişimine zarar veren, toplumsal ahlak kuralları tarafından doğru olmadığı kabul edilen olan eylem ya da eylemsizliklerdir (Sarı vd., 2016).

1.1. Çocuk İstismarı

Çocuk istismarı, 18 yaşını doldurmayan bir çocuğun ebeveynleri, bakım görevini üstlenen kişiler, kurumlar ya da diğer insanlar tarafından isteyerek, bilerek, kaza olmayan ve önüne geçilebilir davranışlara maruz kalması ve bu davranışların sonucunda çocukta duygusal, fiziki ve cinsel yönden hasar alması çocuk istismarı olarak ifade edilebilir (Büber ve Taylan, 2023).

1.1.1 Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar, çocuğun ebeveynleri ya da bakımından sorumlu olan kişinin çocuğu istedik, kaza dışı, sağlığına zarar verecek şekilde fiziki olarak zarar vermesi, yaralaması ve zarar verme potansiyelini gösterecek davranışlarda bulunmasıdır. (Alisinanoğlu ve Bağcı, 2023). Fiziksel istismarın belirtileri genel olarak şunlardır: Kendiliğinden olma ihtimali düşük yaralanmalar, sık tekrarlanan yaralanmalar, çelişkili yaralanma öyküleri, anne-babanın çocuktaki hasarla ilgili aşırı kaygı duyması ya da ilgisiz olması kaza ile olmayacak kırılmalar, çocuğun mevsimle uyumsuz kalın giysiler giyinmesi, oynadığı oyunlarda zarar verici davranması, fiziksel temastan çekinmesi ve sürekli tetikte olması (Mavili ve Türker, 2014).

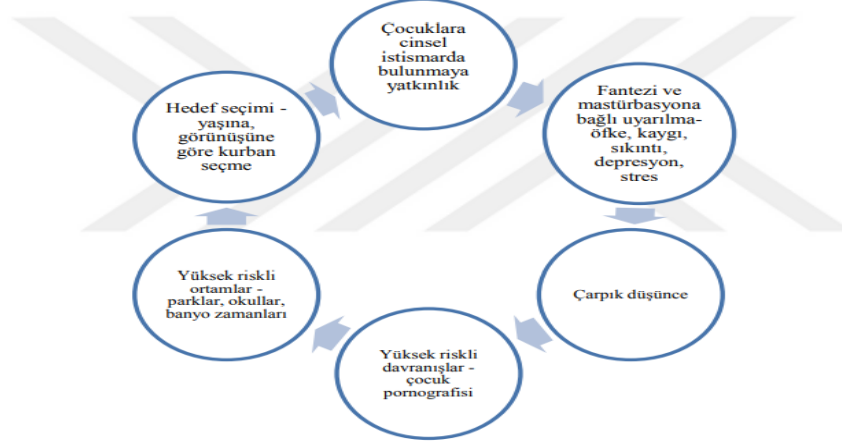
1.1.2. Duygusal İstismar

Çocuğun çevresindeki yetişkin bireyler tarafından, çocuğa karşı uygulanan ve çocuğun kişiliğine ve kişilik gelişimine zarar veren, duygusal gelişimine engel olan davranışlardır. Çocukları duygusal istismara uğratmak çocuğun kişiliğine ve kişilik gelişimine zarar verici etki göstermektedir. Çocukluk döneminde yaşanan kötü olaylar birçok psikolojik problemin oluşmasına zemin hazırlayabilmektedir. Çocuğa karşı duygusal istismar durumları genel olarak şunlardır: Çocukla alay etmek, çocuğa lakap takmak, çocuğu yalnızken veya bir başkalarının yanında küçük düşürmek/utandırmak, hakaret etmek, çocuğun başarılarını tebrik etmemek, değersiz hissetmesine sebep olmak, çocuğu yalnız bırakmak, tehdit etmek, baskı kurmak, aşağılamak, bağırarak, gururunu incitmek (Aktay, 2020).

1.1.3. Cinsel İstismar

Yetişkin bir bireyin ya da yaş olarak çocuktan daha büyük bir kişinin cinsel doyum alma amacıyla, çocuğun yasal rıza verme yaşından önce çocukla gerçekleştirilen herhangi bir eylem olarak ifade edilmektedir. Cinsel istismar, uygun olmayan cinsel üslup, çocuğun cinsel bölgelerine dokunma ya da bakma ve/veya kendi cinsel bölgelerini çocuğa gösterme, çocuğun cinsellik, çıplaklık içeren fotoğrafının çekilmesi, çocuğun göreceği şekilde bilerek mastürbasyon yapma, cinsel şiddet davranışlarına çocuğu tanık etme, kendi cinsel organını, çocuğun cinsel organına dokundurması ve/veya girmesi gibi eylemleri içerir. Bu durumda çocuğun herhangi bir rızasının var olup olmamasının bir önemi yoktur (Büber ve Taylan, 2023).

Görsel 1. Çocuk Cinsel İstismarı Döngüsü

Kaynak: Uslu, G. *Çocuk İhmali ve İstismarı Alanında Çalışan Profesyonellerin Sunulan Hizmetlere İlişkin Değerlendirmeleri*. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019.

1.2. Çocuk İhmali

Çocuk ihmali, içeriğinde pek çok olumsuz duygu ve davranışı bulunduran bir olgudur. Çocuk ihmalinin çocuk istismarına kıyasla sınırlarının belirlenmesi göre daha zordur. Çocuk ihmali, ifade edilebilecek davranışların ve tutumların doğurduğu sonuçları daha geç ve zor anlaşılabilir. Çocuk ihmali, çocuğun bakımından sorumlu olan kişinin bu görevleri yeterince ya da hiç yerine getirmemesi, giyim, beslenme, tıbbi, duygusal ve sosyal ihtiyaçlar ya da hayat şartları için gerekli olan ilgiyi çocuğa vermeme gibi, çocuğu duygusal ve fiziksel açıdan ihmal etmesidir. İhmal etme eylemi çocukların psiko-sosyal boyuttaki gelişim durumlarına olumsuz yönde etki göstermektedir. İhmalin gözle görülebilir sonuçlarının yanında çoğu zaman çocuğun tüm hayatına etki gösterebilecek gözle görülemeyen sonuçlar da yaratan, çocuğa zarar verebilme riski olan önemli bir durum olduğunun bilinmesi gerekmektedir (Özmen, 2021).

1.2.1. Fiziksel İhmal

Çocuğun barınma, beslenme, sevilme, giyinme gibi temel fiziksel ve duygusal gereksinimlerinin yeteri kadar ya da hiç karşılanmaması; sağlık hizmetinden faydalanma ve temizlik gereksinimlerinden mahrum bırakılması; uygun olmayan şartlarda yaşamasına neden olarak ev içi ve ev dışı kazalara karşı korunmasız olması durumudur. Aynı zamanda ev içi ve ev dışı kazalar sebebiyle kendilerine zarar verebilecek alan ve durumlara karşı ebeveynlerin ya da sosyal çevrenin sessiz kalması, gereken önlemlerin almaması da bir fiziksel ihmaldir. (Özmen, 2021).

1.2.2. Duygusal İhmal

Sevgi, çocuk için en temel gereksinimdir. Çocuğa ilgi ve sevgi göstermeme gibi durumlarda duygusal ihmal ortaya çıkabilir. Duygusal ihmal, ebeveynlerin çocuklarının duygusal

gereksinimlerine karşı ilgisiz oldukları, çocuklarını duygusal açıdan reddettikleri, göz ardı ettikleri, okula yollamadıkları ve çocuklarını okula yollasalar bile çocukların problemleri ve başarısız oldukları konular ile ilgilenmemeleri durumunda meydana gelir. Bütün çocukların, durumları her ne olursa olsun sevgiye, ilgiye, değer görmeye, saygı duyulmaya, güven duymaya, takdir edilmeye, beğenilmeye, önem verilmeye, ait hissetmeye, onaylanmaya, sahip çıkılmaya, fark edilmeye, kabullenilmeye ihtiyaçları ve bunlara hakları vardır. Ebeveynlerin veya yetişkinlerin çocukları bütün bu gereksinimlerden yoksun bırakmaları, duygusal ihmaldir (Özmen, 2021).

1.2.3 Eğitimsel İhmal

Her çocuğun gelişim düzeyine uygun eğitim görme hakkı ve ihtiyacı vardır. Çocuğun eğitim görmesinin engellenmesi, okuldan uzaklaştırılması, eğitimi için gerekli araç gereçlere olan erişiminin kısıtlandırılması, öğrenme fırsatlarının engellenmesi çocuğun eğitim hakkının ihmal edilmesidir. Çocuğu zorunlu okul çağında olmasına rağmen okula gitmesine izin vermemek, özel eğitim gereksinimlerine ilgi vermemek, kronikleşmiş devamsızlık davranışını görmezden gelmek veya buna izin vermek, okula giden çocukların ebeveynlerinin ise dersleri, okuldaki problemleri ya da başarısızlıklarına ile ilgi göstermemesi durumudur (Acehan vd., 2013).

Bu çalışmanın amacı, çocuk ihmal ve istismarının ne olduğunu, ailede ihmal ve istismar olursa çocuğun bundan nasıl etkilendiğini ve aile danışmanlığında bu duruma yönelik müdahalelerin neler olduğunu incelemektir. Bu amaç temel alınarak, aşağıda belirtilen soruların cevaplarını saptamak istenmiştir.

1. Çocuk İhmal ve İstismarı Çalışmalarında Araştırma Desenleri ve Araştırma Grupları nasıldır?
2. Ailede ihmal istismar olursa çocuk bundan nasıl etkilenir?
3. Aile danışmanlığında çocuk ihmal ve istismarına alanyazındaki müdahaleler neler ?

2. YÖNTEM

2.1 Araştırma Stratejileri

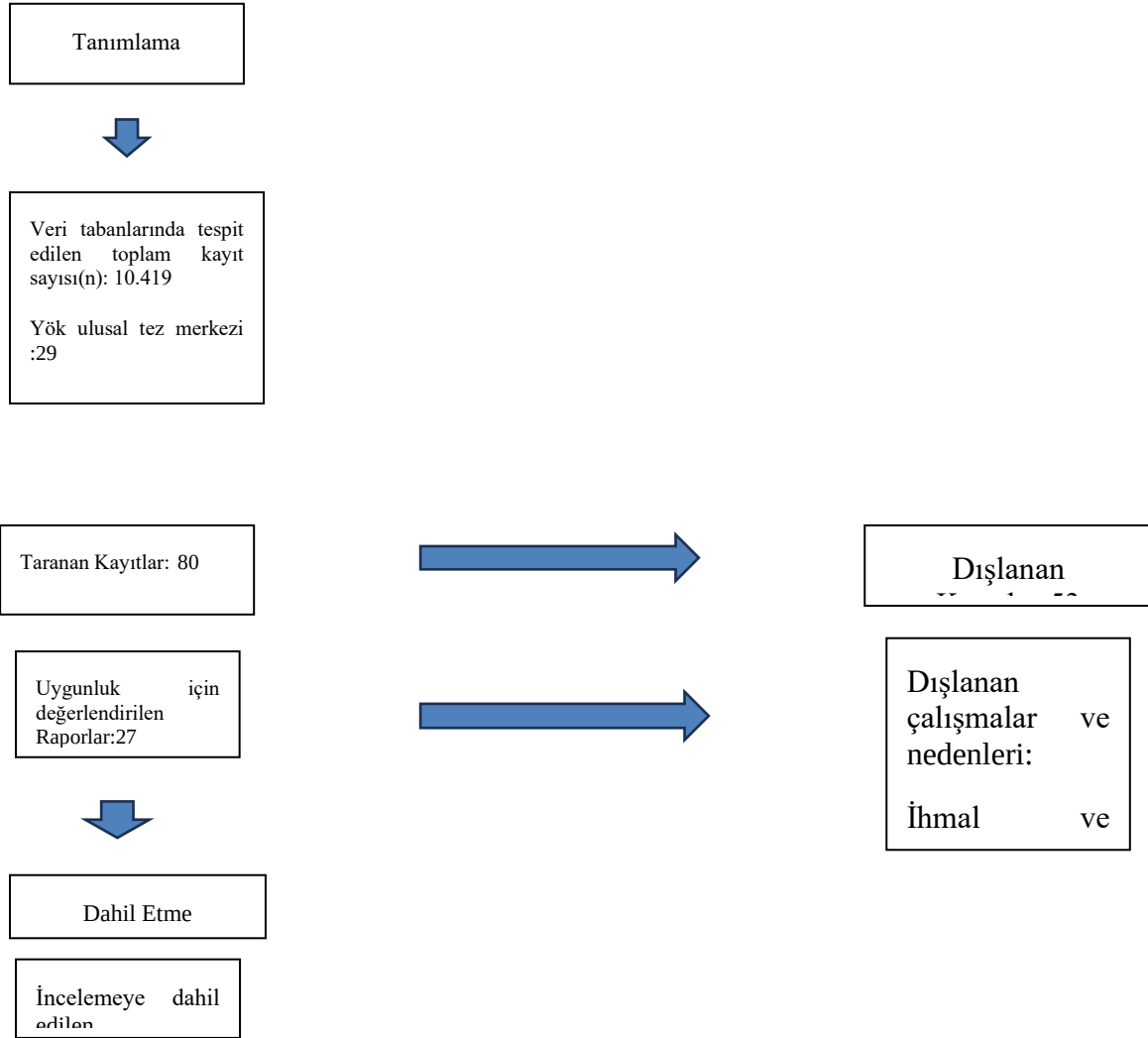
Bu çalışma, aile içerisindeki çocuk ihmali ve istismarı konusu üzerine yapılmış çalışmaları ele almaktadır ve incelemektedir. Sistematik bir çalışma yöntemi belirlenmiştir. Literatür taraması yapılırken PRISMA modeli kullanılmıştır. Bu tarama süreci; Google Akademik, YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanlarına başvurulmuştur. Bu veri tabanları üzerinde tarama yapılırken: Çocuk İhmali, Çocuk İstismarı, Aile, Çocuk, Aile Danışmanlığı anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Literatür taraması 2024 yılının Aralık ayında yapılmıştır ve tarama 2010-2024 yıl filtresi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada hem Türkçe hem de İngilizce kaynaklardan faydalanılmıştır. İngilizce kaynaklar kullanılırken Child Neglect, Child Abuse, Family, Child anahtar kelimelerine başvurulmuştur.

2.2 Seçim Kriterleri

Literatür taraması sürecinde ele alınacak makaleler belirlenmiş dahil etme ve dışlama kriterlerine göre incelenmiştir. Dahil etme kriterleri: (1) 2010-2024 yılları arasında yapılan çalışmalara, (2) çocuk ihmali ve istismarını ele alan çalışmalara, (3) ailede çocuk ihmali ve istismarını ele alan çalışmalara dayanmaktadır. Dışlama kriterleri: (1) 2010 yılından önce

yapılan çalışmalara, (2) sadece özeti bulunan çalışmalara, (3) çocuk üzerinde ihmal ve istismarın ele alınmadığı çalışmalara dayanmaktadır.

Belirtilen veri tabanları üzerinde yapılan literatür taraması sonucunda 73 çalışma incelenmiştir. Ele alınan çalışmalar içerisinde 2010 yılından önce yapılan çalışmalar, sadece özeti bulunan çalışmalar, çocuk üzerinde ihmal ve istismarın ele alınmadığı çalışmalar inceleme kriteri kapsamına dahil edilmemiştir. Tüm bu bilgiler doğrultusunda çalışmanın odak kapsamına dahil olan 14 araştırma ele alınmıştır.

Görsel 1: PRISMA Akış Diyagramı,2024

3. BULGULAR

3.1.Çocuk İhmal ve İstismarı Çalışmalarında Araştırma Desenleri ve Araştırma Grupları

Çalışmaya dahil edilen araştırmaların desenlerine bakıldığında 7 çalışmada (Alisinanoğlu ve Bağcı, 2023; Altıntaş, Top ve Ayyıldız, 2023; Büber ve Taylan, 2023; Çetinkaya, 2020; Mavili ve Türker, 2022; Yalçın, Koçak ve Duman, 2014; Yüzügüldü ve Ülküer, 2023) nicel

araştırma yöntemi kullanılmıştır. 5 çalışmada (Acehan, Bilen vd, 2013; Aktay, 2020; Bayrak, 2019; Uslu, 2019; Özmen, 2021) nitel araştırma yöntemi kullanıldığı görülmektedir. 1 çalışmada ise (Ateşoğlu, 2018) hem nicel hem de nitel yöntemin birlikte kullanıldığı karma yöntem kullanılmıştır. Çalışmaya dahil edilen araştırmaların örneklem gruplarına bakıldığında bir araştırmada 150 (Alisinanoğlu ve Bağcı, 2023), bir araştırmada 311 (Altıntaş, Top ve Ayyıldız, 2023), bir araştırmada 55 (Ateşoğlu, 2018), bir araştırmada 187 (Bayrak, 2019), bir araştırmada 200 (Büber ve Taylan, 2023), bir çalışmada 150 (Çetinkaya, 2020), bir çalışmada 9 (Uslu, 2019), bir araştırmada 41 (Mavili ve Türker, 2022), bir araştırmada 107 (Yalçın, Koçak ve Duman, 2014), bir araştırmada 204 (Yüzügüldü ve Ülküer, 2023) katılımcı çalışmaya dahil edilmektedir.

3.2.Çocuk İhmal ve İstismarı Çalışmalarında Kullanılan Ölçme Araçları

Araştırmada incelenen çalışmalarda kullanılan ölçme araçları incelendiğinde Alisinanoğlu ve Bağcı tarafından yapılan araştırmada veriler toplanırken öncesinde kişiler ile ilgili bilgi alabilmek için Demografik Bilgi Formu sonrasında konu ile ilgili bilgi alabilmek adına Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarına İlişkin Farkındalık Ölçeği kullanılmıştır. Altıntaş, Top ve Ayyıldız tarafından çalışmada Kişisel Bilgi Formu ile katılımcıların bilgileri alınıp ardından Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Ölçeği kullanıldığı görülmektedir. Ateşoğlu karma araştırma yöntemi kullandığı çalışmasında Anababa Bilgi Anketi, Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği ile çalışmasına dair bilgiler elde etmiştir. Bayrak, çalışmasında katılımcılarına konu ile ilgili geliştirmiş olduğu 3 soru sormuştur ve bu sorulara aldığı cevaplar ile çalışmasını şekillendirmiştir. Büber ve Taylan ebeveynlerden oluşan çalışmasında Demografi Bilgi Formu ile Ebeveynlere Yönelik İstismar Farkındalık Ölçeği Kullanarak çalışmasını sürdürmüştür. Çetinkaya, annelerden oluşan çalışmasında Demografik Bilgi Formu, Çocuk Koruma ve Bakımı Tutum Ölçeği, Ebeveyn Çocuk Hakları Tutum Ölçeği kullanarak ebeveynlerin farkındalık düzeylerini ele almıştır. Uslu, tez çalışmasında 3 başlık bulunan 33 soruluk bir görüşme formu kullanılmıştır. Başlıkların ilkinde katılımcılara ilişkin tanıtıcı bilgiler, ikinci başlıkta mesleğe ilişkin bilgiler, son başlıkta da hizmetlere ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Mavili ve Türker, yürütmüş oldukları çalışmalarında Anket Formu ve Çocuk İstismarı ve İhmalinin Belirti ve Risklerinin Tanınmasına Yönelik Ölçek Formu kullanmıştır. Yalçın, Koçak ve Duman tarafından gerçekleştirilen çalışmada ebeveynlere Anne Baba Sosyo-demografik Özellikler Formu, Çocuk İstismarı Potansiyeli Envanteri, Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği, Ailelerin Uyguladıkları Disiplin Yöntemlerine İlişkin Görüşme Formu yönlendirerek çalışmasını şekillendirmiştir. Son olarak Yüzügüldü ve Ülküer birlikte yapmış oldukları çalışmalarında örneklem grubuna Anne Baba Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği, Ebeveynlerin Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeği uygulayarak verilerini elde etmişlerdir.

Çizelge 1: Araştırmaya dahil edilen çalışmalar

Yazar,yıl,yer	Araştırma Deseni ve Araştırma Grubu	Araştırmalarda Kullanılan Ölçme Araçları	Araştırmanın Sonuçları
Alisinanoğlu ve Bağcı (2023), Türkiye	Nicel araştırma,ilişkisel tarama- Katılımcılar İstanbul ilinde yaşayan ve 0-6 yaş aralığında çocuğu olan 150 ebeveynen oluşmaktadır.	Demografik Bilgi Formu, Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarına İlişkin Farkındalık Ölçeği.	Yürütülen çalışmanın sonucunda öğrenim düzeyi ve gelir seviyesi yükseldikçe ebeveynlerin farkındalık durumlarının da arttığı

			görülmektedir. Diğer yandan elde edilen bulgular ışığında ebeveynlerin yaş ve cinsiyet değişkeninin ihmal ve istismar farkındalıkları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı bulunmuştur.
Altıntaş, Top ve Ayyıldız (2023), Türkiye	Nicel araştırma tanımlayıcı kesitsel araştırma- Katılımcılar İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı bağımsız iki anaokulunda, Kız Meslek Lisesi bünyesinde bir uygulama anaokulunda, iki ilkokul ve bir ortaokul bünyesinde bulunan anasınıflarında eğitim gören toplam 311 çocuğun ebeveyninden oluşmaktadır.	Kişisel Bilgi Formu, Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Ölçeği.	Ebeveyn cinsiyeti, ebeveyn eğitim durumu, çocuk sayısı ve konuya ilişkin bilgi alma durumu çocuk ihmal ve istismar farkındalığı ile önemli oranda ilişkili olduğu saptanmıştır.
Ateşoğlu (2018), Türkiye	Karma yöntem, Deneyisel araştırma, Ön-test-son-test deney ve kontrol gruplu seçkisiz desen- Katılımcılar Ankara İlinde Çankaya Belediyesi bünyesinde yer alan Bademlidere Çankaya Evinde çeşitli kurslara katılan gönüllü 55 anneden oluşmaktadır.	Anababa Bilgi Anketi, Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği.	Çocuğa yönelik ihmal ve istismarın önüne geçebilmek için oluşturulan ebeveyn eğitim programına katılım sağlayan katılımcıların konuya dair bilgi düzeylerinin anlamlı ölçüde arttığı görülmüştür.
Bayrak (2019), Türkiye	Nitel araştırma, fenomenolojik yaklaşım- Katılımcılar 2017-2018 yıllarında 1 ila 6 yaşları arasında çocuğa sahip 187 ebeveyninden oluşmaktadır.	Konuya ilişkin metafor temelli 3 soru sorulmuştur.	Ebeveynlerin daha çok cinsel istismar konusunda kaygılı oldukları ve çocuklarına bu istismarı nasıl açıklayacaklarını bilmedikleri tespit edilmiştir. Çocuk istismarı hakkında metaforlar yardımıyla görüşleri alınan anne babaların dile getirdikleri metaforların açıklamasına bakıldığında çocuklara karşı cinsel istismarın yıkıcı etkilerine vurgu yaptıkları görülmüştür.
Büber ve Taylan (2023), Türkiye	Nicel araştırma, ilişkisel tarama-4-6 yaş çocuğa sahip 200 ebeveyn	Ebeveynlere yönelik istismar farkındalık ölçeği ve demografik veri formu	Bu çalışmanın bulgularının büyük bir bölümünü "bakım önlemlerinin alınması ve uygulanması aşaması" oluşturmuştur. Görüşme gerçekleştirilen kuruluşların işleyişi ve kuralları konusunda da farklılıkların bulunduğu, bu farklılıklara bağlı olarak katılımcıların kuralları ve düzenleri dengeli, serbest ya da katı ve kısıtlayıcı olarak değerlendirdikleri, bu kuruluşlarda kurallara uyum sağlanmaması durumunda uyarı alma, tutanak tutma, bazı etkinliklerin dışında tutma gibi yaptırımlar uygulanabileceği anlaşılmış ve fiziksel şiddetin ise olmadığı ifade edilmiştir.
Çetinkaya (2020), Türkiye	Nicel araştırma, anket yöntemi-, Katılımcılar Kırşehir ilinde faaliyet gösteren bir okuldaki ilköğretim 1. Sınıf 150 öğrencinin annelerinden oluşmaktadır.	Demografik Bilgi Formu, Çocuk Koruma ve Bakımı Tutum Ölçeği, Ebeveyn Çocuk Hakları Tutum Ölçeği.	Eğitim düzeyi yüksek olan annelerin çocuk bakımı ve koruma konusunda yaklaşımlarının eğitim düzeyi düşük olanlara kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür. Yaşanılan sosyo- ekonomik çevre ile annelerin çocuk bakımı ve koruma yaklaşımlarının arasında da farklılıklar olduğu görülmüştür. Annelerin yaş grupları ile çocuk bakımı ve

			koruma yaklaşımlarının arasında da anlamlı farklılıklar olduğu ortaya konmuştur.
Uslu (2019), Türkiye	Nitel araştırma, fenomenolojik yaklaşım- Ankara'da çeşitli kurumlarda çalışan 9 sosyal hizmet uzmanı, 2 doktor, 1 hemşire, 1 avukat, 1 psikolojik danışman ve rehber ve 1 çocuk gelişimci.	33 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu	Çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan profesyoneller, var olan hizmetlerin bazı yönlerden yeterli olmadığını ve geliştirilmeye açık olduğunu ifade etmişlerdir. Aynı zamanda, profesyonellerin çoğu eğitimdeki yetersizliklerin, özellikle iletişim becerilerinin geliştirilmesi gerektiğinin üzerinde durmuştur ve tükenmişlik yaşadıklarını dile getirmişlerdir.
Yalçın, Koçak ve Duman (2014), Türkiye	Nitel araştırma tanımlayıcı türde yapılmış alan araştırması- Katılımcılar okul öncesi kurumlarda ve ilköğretim 1. sınıfta çocuğu öğrenim gören 63 anne ile 44 baba olmak üzere 107 ebeveynen oluşmaktadır.	Anne Baba Sosyo-demografik Özellikler Formu, Çocuk İstismarı Potansiyeli Envanteri, Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği, Ailelerin Uyguladıkları Disiplin Yöntemlerine İlişkin Görüşme Formu.	DDFÖ ile duygusal istismar farkındalığı, ÇDPE ile istismar potansiyeli ölçülmüştür. Bu nedenle sonuçlarda ebeveynlerde çocuk istismarına ilişkin farkındalıklarının değerlendirildiği varsayılsa da, demografik verilerin ebeveyn istismarına etkilerinin sıklığı arasında kesin bir ilişki bulunduğunu belirtmek güçtür.
Yüzüğüldü ve Ülküer (2023), Türkiye	Nitel araştırma, ilişkisel çalışma- Katılımcılar İstanbul ilinden seçilen iki anaokulunda eğitim görmüş, 3- 6 yaş arasındaki çocuğa sahip 204 ebeveynen oluşmaktadır	Anne Baba Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği, Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Ölçeği	Ebeveynlerin demokratik yaklaşım sergileme düzeyleri yükseldikçe fiziksel istismar, duygusal istismar ve ihmale ilişkin farkındalıkları da yükselmektedir. Baskıcı tutumu sergileyen anne babaların fiziksel istismar, duygusal istismar ve cinsel istismara yönelik farkındalık oranı azalmaktadır. Aşırı hoşgörülü tutum sergileyen anne babalarda fiziksel istismar, duygusal istismar ve ihmale ilişkin farkındalık seviyesi azalmaktadır.

3.3. Ailede İhmal ve İstismarın Çocuğa Etkileri

İhmal ve istismar yaşayan çocukların fiziksel ve duygusal gelişimin olumsuz şekilde etki görmektedir. Aile içerisinde kötü muamele ile karşı karşıya kalan çocuklarda ömür boyu izlerini taşıyacak olumsuz sonuçlar doğurabilir. İhmal ve istismara maruz kaldıktan sonra çocuklarda hem fiziksel açıdan hem de yetersiz gelişim ve büyüme gösterme açısından olumsuz etki görülmektedir. Ebeveynleri tarafından şiddete maruz kalan çocuklarda post-travmatik stres bozukluğu olarak ifade edilebilecek, bazı fiziksel belirtiler ortaya çıkabilmektedir. Çocuklarda geceleri altını ıslatma, uyku sorunları, boğaz ağrısı gibi bulgulara saptanmaktadır. Çocukluk döneminde karşılaşılan ihmal ve istismar çocuk üzerinde suçluluk ve değersizlik duygularını yaratarak depresyona neden olabilmektedir. Çocukluk çağı istismarının çocukta olumsuz bilişsel etkilere de sebep olabilmektedir. Kendini suçlama, düşük benlik saygısı, ümitsizlik, terk edilme beklentisi, reddedilme korkusu ve umutsuzluk istismar sonrası ortaya çıkabilecek olumsuz bilişsel durumlara örnek olarak gösterilebilir (Aktay, 2020).

3.4. Aile danışmanlığında çocuk ihmal ve istismarına alanyazındaki müdahaleler

Danışmanlık sürecinde istismar durumlarında öykü alma büyük bir önem taşımaktadır. İstismar teşhisi genellikle öykü alınarak konulabilir. İyi bir öykü ipuçları içerir. Üç yaşını geçmiş çocuklar olayları anlatırken daha güvenilir öyküler vermeye başlayabilir. Bu nedenle çocuğun anlattıkları dikkatle dinlenmelidir. Aynı zamanda çocuğun bakımından sorumlu olan kişilerin belirttiği her ifade dikkatli bir şekilde kayıt altına alınmalıdır. Çocuğun olaydan önce, olay anı ve olaydan sonraki davranışları, çocuğun beslenme zamanları, çocuğa bakım veren kişinin bu vakitlerde tam olarak ne yapıyor olduğu mutlaka sorgulanmalıdır. Mümkün olduğunca çocukla birebir görüşme yapılmalı, yöneltilen sorular ve çocuğun verdiği cevaplar video ile kayıt altına alınmalıdır. Böylece yinelenen ard arda olan görüşmelerde, çocuk tanık olarak dinlenme zorunluluğundan kurtulmuş olur ve çocuğun sürekli hatırlayıp yeniden etkilenmesinden kaçınılmış olunur. Görüşmenin yapıldığı ortamın sessiz ve çocuğun güvende olduğunu hissedeceği bir şekilde olması gerekir, görüşme yapan kişinin nötr bir ses tonuyla konuşarak yürütmesi gerekmektedir. İlk olarak çocuğun anlayabileceği bir şekilde görüşmenin amacı açıklanmalıdır. Çocuğa açık uçlu sorular yöneltilmeli. Çocuğun anlattığı durumlar karşısında şok mimikleri veya inanamama gibi duygular hissettirilmemeli, gösterilmemelidir, sorular “sonra ne oldu” ya da “bir şeyler daha söylemek ister misin” şeklinde yöneltilmelidir. Çocuktan öykü alırken çocuğun verdiği tepkiler de kaydedilmelidir. Çocukla ilişki içerisinde olan herkesle ayrı ayrı görüşme yapılmalıdır (Yarar ve Yarış, 2011).

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocuk ihmali ve istismarı hem bireysel hem de toplumsal olarak ciddi etkiler gösterebilen bir halk sağlığı sorunudur. İhmal, istismar çocuğun şimdiki ve gelecekteki yaşamına yönelik yıkıcı etkilerde bulunmaktadır. Çocuğun fiziksel ve psikososyal gelişimi bu durumdan olumsuz olarak etkilenmektedir. Çocuk ihmali ve istismarının önüne geçebilmek için anne babaların bilinçlendirilmesi ve profesyonel hizmetlerin geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu alanda yapılabilecek çalışmalara yönelik literatüre şu öneriler yapılabilir; ihmal ve istismarın önüne geçebilmek için önleyici ve koruyucu hizmetlerin verimliliği konusunda daha fazla çalışma yürütülmelidir. Bu hizmetlerin farklı kültürel ve toplumsal alanlarda nasıl uygulandığı detaylı bir şekilde ele alınmalıdır. İhmal ve istismarın erken dönemde farkına varılmasına yönelik yapılan programların göstereceği etkiler ve uygulanabilirliğine ilişkin araştırmalar artırılmalıdır. Özellikle eğitim, sağlık ve sosyal hizmet alanlarındaki profesyonellerin bu programlardaki rolleri ele alınmalıdır. Bu çalışmalar, önleme yöntemlerinin geliştirilmesine yardımcı olabilir. Çocuklar için mahremiyet eğitimi ve istismara dair farkındalık geliştirme programlarının etkinliği incelenmelidir. Sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, aile danışmanları, sağlık çalışanları ve hukukçuların birlikte ilerlediği multidisipliner ekiplerin etkisi ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acehan S., & Bilen A., & Ay M.O., & Gülen M., & Avcı A., & İçme F. (2013). *Çocuk İstismarı ve İhmalinin Değerlendirilmesi*. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi, 22(4), 591-614.
- Aktay, M. (2020). *İstismar ve İhmalin Çocuk Üzerindeki Etkileri ve Tedavisi*. Gelişim ve Psikoloji Dergisi, 1(2), 169-184.
- Alisinanoğlu F. & Yağcı S. m (2023). *Erken Çocukluk Döneminde Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarına İlişkin Farkındalık Düzeyleri*. Babür, 2(1), 63-78.
- Altıntaş H.K., & Top F.Ü., Ayyıldız T.K (2023). *Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Olan Ebeveynlerin Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalıklarının Belirlenmesi*. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 12(4), 1702-1710.
- Ateşoğlu, N. (2018). *İlkokul Çocuklarına Yönelik İhmal ve İstismarı Önleme: Bir Anababa Eğitim Programının Değerlendirilmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi].
- Bayrak H.U. (2019). *Ebeveynlerin Gözünden Çocuk İstismarı: Metaforik Bir Çalışma*. Toplum ve Sosyal Hizmet, 30(2), 376-389.
- Büber, Ö., & Taylan, H. H. (2023). *Çocuk İhmal ve İstismarında Ebeveynlerin Farkındalık Düzeyleri*. Sosyal Sağlık Dergisi, 3(1), 89-111.
- Çetinkaya B. (2020). *Çocuk Koruma ve Bakımı: Annelerin Tutumları Üzerine Bir Araştırma*. Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Fakültesi, 2(2), 23-46.
- Mavili A., & Türker G. (2022). *Aile Hekimleri, Hemşire ve Ebelerin Çocuk İstismarı Ve İhmali Konusunda Farkındalık Düzeyleri: Burdur Örneği*. Sosyal Çalışma Dergisi, 6 (1), 41-58.
- Özmen B. (2021). *Çocuk İhmal ve İstismarı ile İlgili Yasal Düzenlemelerin Sosyolojik Analizi*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi].
- Uslu G. (2019). *Çocuk İhmal ve İstismarı Alanında Çalışan Profesyonellerin Sunulan Hizmetlere İlişkin Değerlendirmeleri*. [Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi].
- Yalçın H., & Koçak N., & Duman G. (2014). *Anne Babaların Çocuk İstismarıyla İlgili Tutumlarının İncelenmesi*. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 16(1), 137-143.
- Yarar F., & Yarış F. (2011). *Birinci Basamakta Çocuk İstismarı ve İhmaline Yaklaşım*. Türk Aile Hek Derg, 15(4):178-183.
- Yüzügüldü, M. A. & Ülküer, N. (2023). *Ebeveynlerin çocuk yetiştirmeye yönelik tutumları ile çocuk istismarı ve ihmali hakkında bilgi ve farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Ufku Ötesi Bilim Dergisi, 23 (1), 1-21.

MODERN EBEVEYN TUTUMLARI: HELİKOPTER EBEVEYN VE ÇOCUKLARDA KİMLİK KAZANIMI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİNE DAİR YAPILAN ÇALIŞMALARIN DERLENMESİ

Psikolojik Danışman GAMZE KESKİN

Dokuz Eylül Üniversitesi, gamzekesskiin@gmail.com - 0009-0001-2829-1095

Prof. Dr. HATİCE ZEKAVET KABASAKAL

Dokuz Eylül Üniversitesi, zekavet.kabasakal@deu.edu.tr - 0000-0002-3450-1060

ÖZET

Helikopter ebeveyn, ebeveynin çocuğun üzerine çok düşmesi, çocuğun yaşamının bütün alanına müdahale etmesi, çocuğun yanlış yapmasına izin vermemesi ve yanlış yapmaması için de kendisinin sürekli karışması, durumların içerisinde olmasıdır. Bu tür ebeveynler çocuklarının hata yapmasından korktukları için bu duruma engel olabilmek adına çocuklarının yapması gereken her türlü görevde onlar da rol üstlenir. Böylelikle hata yapma oranlarının azalacağını düşünürler ve daha rahat hissederler. Helikopter ebeveyn tutumunun kimlik gelişimindeki rolüne baktığımızda ise kimlik gelişimi çocukluk döneminde başlamaktadır bu dönemde ebeveynlerinin çocuğa olan tutumları çocuğun kişiliği, kimliği ve kendisini bulması üzerinde oldukça etkilidir. Çocukla yapılan her bir iletişim, her bir eylem çocuğun kimliğine, kişiliğine bir etkide bulunmaktadır. Bu çalışmanın oluşturulma amacı literatüre son yıllarda giren ve günümüzde popüler olan helikopter ebeveyn tutumu ile çocukların kimlik oluşumu arasındaki ilişkiye dair yapılmış olan çalışmaların incelenmesidir. Belirtilen bu amaç doğrultusunda çalışmaların tespit edilmesi için sistematik derleme yöntemine uygun olarak veri tabanlarından farklı anahtar kelimeleri (helikopter ebeveyn, kimlik gelişimi, ebeveyn tutumu) aratılmış ve aratma sonucunda 30 araştırma bulunup 23 araştırma, çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışmaya dahil edilen araştırmaların 20'si yurt içi alan yazısı, 3'ü yurt dışı alan yazısı olmak üzere eklenmiştir. İncelenen araştırmalar sonucunda helikopter ebeveyn ve kimlik gelişimi arasındaki ilişki gözlemlenmiştir ve çalışmada aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Helikopter ebeveyn, kimlik gelişimi, ebeveyn tutumu.

1. GİRİŞ

Ebeveynler çocuklarını yetiştirirken çocuklarının ileriki yaşamlarını, kimlik kazanımlarını ve kişilik gelişimlerini önemli düzeyde etki gösterebilecek birbirinden farklı birçok tutum sergilemektedirler. Anne babaların çocuklarına uyguladıkları olumlu tutumlar; benlik saygısı yüksek, sorumluluk duygusu gelişmiş, bedensel ve duygusal yönden sağlıklı kendisine güveni olan çocukların yetişebilmesi konusunda oldukça önem taşır. Bu sebeple ebeveynlerin çocuklarına gösterdikleri farklı tutumların çocuklar üzerinde de farklı etkilerinin olduğu görülmektedir (Gençdoğan ve Güzelbahçe 2021). Bu etkileri açıklamak gerekirse ebeveynleri tarafından katı bir otoritede ve baskıda yetişmiş olan çocuklarda çekingenlik, kendine güveni düşük olması, başkalarına bağımlı, içedönük durumlar gözlenir.

Ailesi tarafından ihmal edilen, istekleri beklentileri dikkate alınmayan karar alınırken fikirleri dikkate alınmayan çocuklarda kendilerini gösterebilmek için saldırgan eylemler, iletişim problemleri gelişebilmektedir. Çocuklarına karşı aşırı kabulcü, her istediğini onaylayıp yerine getiren aşırı hoşgörülü ailelerde yetişen çocuklarda ise genel bir doyumsuzluk, istedikleri olmadığında kırılıp saldırganlık görülmektedir. Çocuklarının kusursuz yetişmesini isteyen mükemmelliyetçi ailelerde çocuklarda yanlış yapmaktan korkma duygusu gelişmektedir sebebi iste ailesinin her şeyin doğrusunun, en iyisinin olması sonucunda hata yapmaktan korkması yatmaktadır. Tutarsız ailelerde yetişen çocuklarda karar verememe, arada kalma, nerede ne yapacağını bilememe görülmektedir. Kendine güvenen, nerede ne yapması gerektiğini bilen, kendi haklarını savunan başkalarının haklarına da saygı duyan daha sağlıklı çocukların yetiştiği ailelerin ise demokratik ebeveyn tutumunda yetişen çocukların olduğu bilinmektedir. Son günlerde bu ebeveyn tutumlarına bir yenisi eklenmiştir, helikopter ebeveyn.

1.1. Helikopter Ebeveyn

İnsanların kimlik kazanımı sonucunda kendilerini yaşadıkları çevreye, topluma ne düzeyde ait hissedecekleri ebeveynlerinin onlara yönelik tutum, yaklaşım ve davranışları ile yakından ilişkilidir. Ebeveynlerin sağlıklı bir çocuk yetiştirmedeki rolleri oldukça büyük bir öneme sahiptir. Çünkü her insanın kişilik gelişimi çocukluk döneminde gelişmeye başlamaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik olan yaklaşımlarının çocuklarının tüm özelliklerinin, alanlarının gelişmesinde önemli derecede rolü vardır. Bulunduğumuz dönemde otoriter, izin verici ve demokratik ebeveyn tutumu gibi birden çok ebeveynlik türleri bulunmaktadır. Bu türlere ek olarak literatürde yeni bir ebeveyn türü olan helikopter ebeveynlik yaklaşımı yer almaya başlamıştır. Helikopter ebeveynlik türü anne, baba ve çocuğu sadece anlık olarak etki göstermek ile kalmayıp; çocuğun bütün yaşamı süresince her anına etki gösteren bir kavramdır (Avcı ve Şatır 2020).

Bu ebeveynlik kavramı ilk olarak 1969 yılında literatüre Psikoterapist Haim Ginott tarafından dile getirilen "Helikopter Ebeveyn" kavramı bir çocuğun annesine dair "başımda helikopter gibi dönüyor" olarak ifade etmesi sonucunda girmiştir. Helikopter Ebeveyn kavramı 1992 yılında Jim Fay ve Foster Cline tarafından kaleme alınan "Parenting Teens with Love and

Logic" isimli kitapta ortaya konulmuştur (Ekşi, Barış, Demir 2020). Helikopter ebeveyn tutumuna sahip kişiler, çocuklarını kontrol altına alarak, çocuklarının kimlik oluşumlarına, kişiliklerine ve hayatlarına olması gerekenden fazla müdahale eden ebeveynlerin tutumuyla oluşmaktadır (Duygulu, 2018). Ebeveyn tutumları konusunda yaşadığımız dönemin en çok rastlanan problemlerinden biri haline gelen bu tutuma sahip olan anne babaların en belirgin özellikleri arasında gereğinden fazla şekilde hayatlarının odak noktasını çocukları yapmaları, çocuklarından yüksek başarı beklentisi yer almaktadır (Odenweller, Booth-Butterfield ve Weber, 2014). Bunların yanında helikopter ebeveynlerin yaptığı davranışların arasında çocuklarının tüm eylemlerine gereğinden fazla katılım sağlama, çocuklarını sürekli olarak kontrol etme ve çocuklarının adına karar verme görülmektedir (Kwon, Yoo ve Bingham, 2016; Yılmaz 2019).

Görülme sıklığı daha çok tek çocuğu olan veya az çocuklu olan aileler bu tutumda anne babalar cümlelerinde çoğul özneler kullanırlar ve çocukları adına “biz tıp okuyacağız” “bugün çok hastayız” gibi ifadeleri sık sık kullanılmaktadır. Çocukla ilgili alınan kararlarda çocuğun beklentileri ve istekleri çok az dikkate alınır ya da hiç dikkate alınmaz (Gençdoğan ve Güzelbahçe 2021). Helikopter ebeveynler yaptığı eylemleri iyi niyetli yaptıklarını düşünseler de bu ailelerin çocuklarında kaygı bozukluğu, depresyon ve öfke nöbetleri yaşıtılarında göre daha çok görülmektedir (Ekşi, Barış, Demir 2020). Bunların yanında çocukların problem çözme becerilerinde yetersizlikler, psikolojik dayanıksızlık ve saldırganlık eğilimi görülmektedir (Yılmaz ve Büyükcebeci 2019).

1.2. Kimlik Kazanımı

Kimlik olgusu, toplum bilimlerinde sık sık kullanılan bir kavramdır. Kimlik psikoloji biliminde de zamanla önemi ve araştırma alanı artan bir kavram olmuştur. Aynı zamanda kimlik kavramının kişinin psikolojik özelliklerini açıklayabilmek için yararlanılan diğer kavramlarla anlamca yakınlığı ve bu yakınlığın oluşturduğu bir karışıklık söz konusudur. Genellikle benlik, ben, kendilik kavramı, kendilik, kimlik ve kişilik kavramları birbirine yakın anlamlı olarak görülmekte hatta kimi zaman eş anlamlı olarak kullanılmakta ve farklı yaklaşımlarda çeşitli anlamlarda açıklanır ve önem düzeylerine göre birbirinden farklı şekillerde ifade edilebilmektedir. Bunların yanında, temelde bu terimlerden ortak bir anlam çıkarılabilmekte ve bu kavramlar genel olarak bireyi diğerlerinden ayıran düşünce, duygu, davranış ve tutumlarının bir bütünü olarak ifade eden kavramlar olarak belirtilmektedir (Süslü, 2002).

Kimlik kavramı ile ilgili başka tanımlar da literatürde yer almaktadır. Örneğin Marcia'ya göre kimlik; sosyal çevre içerisinde kişinin kendisindeki ve diğerlerindeki anlamlılık duygusudur. Bahsedilen bu kimlik duygusu ile kişinin anlamlılık duygusu geçmişinden şu anına ve şu anından da geleceğe süreklilik oluşturmastır. Erikson ise kimlik kavramını, “kişinin biricik olduğunun bilinçli duygusu; deneyimlerinin, yaşantılarının devamlılığı için grubun ortak düşünceleri ile dayanışma ve bilinçsizce çaba” olarak ifade etmektedir (Demirkapı, 2013). Kimlik gelişimi ise, kişinin kendine has ve benzersiz bir stil içerisinde var olduğunu ve bu stilinin devamlılık gösterdiğini fark etmesi olarak ifade edilebilir. “Ben kimim?” sorusuna

kişinin verilebileceği herhangi bir cevabın oluşma süreci, kimlik şekillenmesi olarak tanımlanabilir (Dereboy vd., 2018).

Fakat bu soruya kolay bir şekilde cevap verilememektedir. Bu durumun nedeni; kimlikle ilgili açıklamaların birden çok alan içerisinde ifade edilebilmesi aynı zamanda kimliğin çok boyutlu bir gelişimin sonucu olmasıdır. Kimliğin; kişinin bilişsel, fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişiminin eş zamanlı olarak ilerlemesinin bir sonucu olarak oluştuğu söylenebilir. Kimliğin bu çok boyutlu özelliği, kavram ile ilgili tanımlamaların da çok boyutluluğunu göz önüne getirmiştir. Bu durumlar ile ilgili olarak, kimlik kazanımının zaman içinde şekillenen bir süreç olduğu söylenebilir. Yani kimliğin ifade edilebilmesi için kişinin yaşamı süresince gelişimini, bir bakımdan psikolojik olarak var oluş durumunu ifade etmek gerekmektedir. Bir diğer yandan kimlik, bir sosyal çevrede ve kişilerarası ilişkilere bağlı olarak şekillenmektedir. Kişinin psikolojik olarak var olma durumu yalnızca diğer kişilerin varlığında bir anlam göstermektedir. Bu anlamda tek başına bir kişinin “biri” olma zorunluluğu bulunmamaktadır (Köker, 1997).

YÖNTEM

Bu araştırmada yöntem olarak sistematik derleme yöntemi kullanılmıştır. Sistematik derleme yöntemi, ele alınan konu ile ilişkin olan araştırmaların uygun örneklem ve anahtar kelimelere göre incelenmesidir (Özmen ve Koyuncu, 2023). Yapılan bu araştırmada oluşabilecek hataları en aza indirmek amacı ile sistematik derleme yöntemine uygun olan veri tabanlarından (Google Akademik, Research Gate, DEÜ Kütüphane, Yök Ulusal Tez Merkezi vb.) ilgili anahtar kelimeler kullanılarak (helikopter ebeveyn, kimlik kazanımı, ebeveyn tutumları ve kimlik gelişimi) literatür tarama, tez tarama, makale tarama ve uygun olanları belirleyerek çalışmaya ekleme şeklinde aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Bu aşamalardan sonra 30 araştırma bulunmuş 23’ü çalışmaya dahil edilmiştir.

BULGULAR

Çizelge1: Helikopter ebeveyn ve kimlik kazanımını ele alan çalışmalar

Araştırma Adı	Yazar(lar) ve Yıl	Çalışma Grubu	Ülke	Değişkenler	Veri Toplama Araçları	Araştırma ve Veri Analiz Yöntem
A1/Yeni bir kavram: Helikopter Ebeveynlik	Avcı ve Şatır 2020		Türkiye	Helikopter ebeveyn	Sistematik Derleme	Nitel araştırma

A2/ Ergenlerde helikopter ebeveyn tutumu, şişirilmiş benlik; Duygusal özerklik, sosyal kaygı değişkenlerinin aracı etkisi	Ekşi, Barış, Demir 2020	14-17 yaş arasındaki ergen bireyler	Türkiye	Sosyal kaygı, duygusal özerklik	AHETÖ, Şişirilmiş Benlik Duygusu Ölçeği, DÖÖ, Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği, Kişisel Bilgi Formu	Nicel araştırma
A3/Psikolojik iyi oluş ve yaşam doyumunun bir yordayıcısı olarak algılanan helikopter ebeveyn tutumu	Gençdoğan, Güzelbahçe 2020	Üniversite öğrencileri	Türkiye	Psikolojik iyi oluş, yaşam doyumu	AHETÖ, Psikolojik İyi Oluş Ölçeği, Yaşam Doyumu Ölçeği	Nicel araştırma
A4/Çocukluk Çağı Travmalarının, Kimlik Gelişimi, Duygu Düzenleme Güçlüğü ve Psikopatoloji ile İlişkisi.	Dereboy, Demirkapı 2018	465 kadın, 175 erkek, 18-29 yaş aralığındaki üniversite öğrencileri	Türkiye	Duygu düzenleme becerileri, ergenlik döneminde kimlik duygusu gelişimi	Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği-Kısa Formu, Genel Bilgi Formu, Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ), Kimlik Duygusu Değerlendirmeye Aracı	Nicel araştırma
A5/Bazı Pozitif Psikoloji Kavramları Açısından Helikopter Ebeveyn Tutumlarının Sonuçları	Yılmaz H., Büyükcebeci A. 2019	Üniversite öğrencileri	Türkiye	Helikopter anne baba tutumu, öz-yeterlik, psikolojik iyi oluş, yaşam doyumu, iyimserlik	AHETÖ, Psikolojik İyi Oluş Ölçeği, Yaşam Doyumu Ölçeği, İyimserlik Ölçeği, Genel Öz-Yeterlik Ölçeği	Nicel araştırma/İlişkisel tarama modeli

A6/ Çalışan ve Öğrenci Ergenlerde Kimlik Duygusu Kazanımının Araştırılması	Süslü D.P. 2002	15-16 17-18 yaş arası konfeskiyond a çalışan ergenler ve 15-16 17-18 yaş arası lise 1 ve lise son sınıf öğrencileri	Türkiye	Kimlik olgusu, yaş, cinsiyet, öğrencilik ve çalışma	Kimlik Duygusu Ölçeği Köker Formu	Nicel araştırma
A7/ Çocukluk Çağı Travmalarının Duygu Düzenleme ve Kimlik Gelişimine Etkisi ve Bunların Psikopatolojilerle ilişkileri	Demirkapı E.Ş. 2013	Üniversite öğrencileri	Türkiye	Çocukluk çağı travmaları, duygu düzenleme güçlüğü ve kimlik duygusunu değerlendirme	Genel Bilgi Formu, ÇÇTÖ, DDGÖ, KDDA	Nicel araştırma
A8/Kimlik Duygusu Kazanılması Açısından Ergenlerin, Genç Yetişkinlerin ve Yetişkinlerin Karşılaştırılması	Köker 1997	18-21 yaş arası ergenler, 25-30 yaş arası genç yetişkinler, 31-45 yaş arası yetişkinler	Türkiye	Gelişim dönemleri (ergen, genç yetişkin, yetişkin), öğrenim-meslek durumu, cinsiyet	Kimlik Duygusu Ölçeği Köker Formu, Kimlik Duygusu Değerlendirm e Aracı	Nicel araştırma
A9/ Kimlik Stilleri ile Benliğin Ayrışması Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	Akdemir ve Şanlı, 2023	İstanbul ili Gaziosmanpaşa ilçesinde yaşayan 18-30 yaşları arasındaki 299 katılımcı	Türkiye	Yaş, cinsiyet, çalışma durumu, algılanan ebeveyn tutumu, algılanan bağlanma stili	Kimlik Stili Ölçeği-5, kişisel bilgi formu, Benliğin Ayrışması Ölçeği	Nicel araştırma
A10/Türkiye'de Helikopter Ebeveynlik Eğilimi ve Helikopter Ebeveynlerin Demografik Özellikleri	Yılmaz, 2020	11 ile 22 arasında değişen ve ortaokul ile lisansüstü eğitim seviyelerinde öğrenim gören 1600 kişi	Türkiye	yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, yerleşim yeri, demografik özellikler	Algılanan Helikopter Ebeveyn ölçeği	Nicel araştırma

A11/Bireylerin Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutumları ile Psikolojik İyi Oluş Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	Özbek, 2022	18-45 yaş aralığında bulunan 402 yetişkin birey	Türkiye	Yaş, cinsiyet, eş desteği ve evlilik uyumu	Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutum Ölçeği, Psikolojik İyi Oluş Ölçeği	Nicel araştırma
A12/Helikopter Ebeveyn Tutumu ile Yetişen Annelerin Kendi Öz Yeterlilik İnançları ile Çocuklarının Öz Düzenleme Becerileri Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi	Kazdal Artır, 2022	İstanbul ili Beyoğlu ilçesinde bulunan toplam 17 ilkokul, ortaokulu ve imam hatip ortaokulu bünyesindeki anasınıflarında eğitim görmekte olan 57-72 aylık 268 çocuk ve anneleri	Türkiye	Annenin bir iş yerinde çalışma durumu, öğrenim düzeyi, yetiştiği aile tipi, yaşı, çocuklarını yetiştirdiği aile tipi, sahip olunan çocuk sayısı, çocukların yaşı, cinsiyeti	Algılanan Helikopter Ebeveynlik Tutum Ölçeği, Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlilik Ölçeği/Aile Stratejisi Formu	Nicel araştırma
A13/Beliren Yetişkinlerde Yaş, Cinsiyet ve Bağlanma Stilllerinin Kimlik Statüleri Üzerindeki Yordayıcı Rolü	İlhan ve Özdemir, 2012	297 kadın, 109 erkek, toplam 406 üniversite öğrencisi	Türkiye	Yaş, cinsiyet ve bağlanma stilleri	İlişki Ölçekleri Anketi, Genişletilmiş Objektif Ego Kimlik Statüleri Ölçeği	Nicel araştırma
A14/Kültür Önemli mi? Koreli Amerikalı Üniversite Öğrencilerinde Helikopter Ebeveynlik Üzerine Nitel Bir Araştırma	Kwon, Yoo ve Gagne, 2017	40 Koreli Amerikalı Üniversite Öğrencisi	ABD	Yaş, cinsiyet, eğitim durumu demografik özellikler	Açık uçlu sorulardan oluşan çevrimiçi anket	Nitel araştırma

A15/Anne Baba Tutumlarının Ergenlerin Kimlik Statüleri Üzerindeki Etkisinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi	Yeşilkılıç, Çakır ve Dutar, 2018	Hatay il merkezindeki özel öğretim kurumunda okuyan 145 öğrenci	Türkiye	Ergenlerin anne baba tutumlarının ve kimlik statülerinin cinsiyet, anne ve baba eğitim durumu,	Genişletilmiş Objektif Ego Kimlik Statüsü Ölçeği, Anne Baba Tutum Ölçeği	Nitel araştırma
A16/Helikopter Ebeveyn Tutumunun Okul Öncesi Dönem Çocuklarda Sosyal Becerilere Etkisi	Dalkıran, 2023	Okul öncesi dönem 5-6 yaş çocuklar	Türkiye	Yaş, cinsiyet, sosyal beceri düzeyi, eğitim düzeyi, kardeş sayısı, meslek	Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutum Ölçeği, Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği, Öğrenci ve Aile Tanıma Formu	Nitel araştırma
A17/Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme	Atak, 2011		Türkiye		Sistemantik Derleme	Nitel araştırma
A18/Sosyal Medya Fenomenlerine Bağlılıklar ile Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişki	Peker Akman ve Demir, 2023	Giresun ve Samsun ilinde öğrenim gören 379 lise öğrencisi	Türkiye	Cinsiyet, algılanan helikopter anne tutumu, algılanan helikopter baba tutumu,	Televizyon Programlarına Bağlılıklar Ölçeği, Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutum Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu	Nitel araştırma

A19/ Türkiye'de Helikopter Ebeveyn Sahibi Olan Y Neslinin Aidiyet, Yaşam Becerisi ve Özgüven Problemleri	Okant Yaşın ve Özcan Demir, 2020	Helikopter ebeveyn sahibi, özel lise mezunu, Y kuşağı (12 kişi)	Türkiye	Helikopter ebeveyn, y nesli, kimlik, aidiyet hissi	Helikopter ebeveynlerin çocuklarına yaklaşımları, çocukların iş, aile, sosyal ilişkileri ve deneyimlediği aidiyet sorunları üzerinde durularak sözlü mülakat yapılmıştır	Nitel araştırma
A20/Y Kuşağı İçin Helikopter Ebeveynlik, Aile Ortamları ve İlişkisel Sonuçların Araştırılması	Odenweller, Booth-Butterfield ve Weber, 2014	Y kulağı olan 26 kişi	Birleşik Krallık	Başa çıkma yeterliliği, aile iletişim örüntüleri, helikopter ebeveynlik, kişilerarası bağımlılık, Y kuşağı, nevrozizm	Helikopter Ebeveynlik Ölçeği,	Nitel araştırma
A21/Helikopter Ebeveynler İş Yerinde Geziniyor: İK Yöneticileri Ne Yapmalı?	Peluchette, Kovanic ve Partridge, 2013		İndiana	Helikopter ebeveynlik, ebeveyn katılımı, iş arama, Y kuşağı	SistematiK Derleme	Nitel araştırma
A22/Kantarın Topuzunu Kaçırmak: Helikopter Ebeveynlik ve Eğitsel Değişkenlerle Üzerine Bir Tarama	Coşkun ve Katıtaş, 2021	16 makale örneklem seçilmiştir	Türkiye	Helikopter ebeveynlik, aşırı ebeveyn tutumu, eğitim.	SistematiK Derleme	Nitel araştırma

Çizelge 1 incelendiği üzere A3, A4, A5, A7, A10, A13 ve A14 kodlu çalışmalar incelendiğinde üniversite öğrencileri örneklemini bulunmaktadır. A8, A19 ve A20 kodlu çalışmalar Y kuşağını

örneklem olarak bu kuşaktaki bireyler açısından helikopter ebeveyn tutumunu incelemiştir. A2, A6, A10, A12, A15 ve A18 kodlu çalışmalarda ise ergen bireyler ya da o yaş dönemindeki öğrenci bireyler üzerinde araştırmalar yürütülmüştür. A1 kodlu çalışmada helikopter ebeveyn tutumunu nitel bir araştırma ile ele alınmıştır. A2 kodlu çalışmada sosyal kaygı, duygusal özerklik değişkenlerini helikopter ebeveyn tutumu üzerinde incelenmiştir. A3 kodlu çalışmada psikolojik iyi oluş ve yaşam doyumu yordayıcılarını helikopter ebeveyn ile bağdaştırarak incelenmiştir. A4 kodlu çalışmada “Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği-Kısa Formu, Genel Bilgi Formu, Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ), Kimlik Duygusu Değerlendirme Aracı” ölçekleri kullanılarak üniversite öğrencilerinin kimlik kazanımları üzerine araştırma gerçekleştirilmiştir. A5 kodlu çalışmada helikopter anne baba tutumu, öz-yeterlik, psikolojik iyi oluş, yaşam doyumu, iyimserlik değişkenlerini üniversite öğrencileri örneklemi ile gerçekleştirilmiştir. A6 kodlu çalışmada 15-16 17-18 yaş arası konfeskiyonda çalışan ergenler ve 15-16 17-18 yaş arası lise 1 ve lise son sınıf öğrencileri örneklemde çalışan ve öğrenci olan bireylerde kimlik kazanımı ele alınmıştır. A7 kodlu çalışmada çocukluk çağı yaşantıları ile kimlik gelişimi arasındaki ilişki incelenmiştir. A8 kodlu çalışmada 18-21 yaş arası ergenler, 25-30 yaş arası genç yetişkinler, 31-45 yaş arası yetişkinler örneklem belirlenerek birbirinden farklı yaş grubu üzerinde kimlik gelişimi süreçleri ifade edilmiştir. A9 kodlu çalışmada yaş, cinsiyet, çalışma durumu, algılanan ebeveyn tutumu, algılanan bağlanma stili değişkenlerinin kimlik stili üzerindeki etkisi incelenmiştir. A10 kodlu çalışmada Algılanan Helikopter Ebeveyn ölçeği uygulanmış ve Türkiye’de helikopter ebeveyn algıları incelenmiştir. A11 kodlu çalışmada 18-45 yaş aralığında bulunan 402 yetişkin birey örneklemde helikopter ebeveyn tutumları ve psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişki saptanmıştır. A12 kodlu çalışma anneler ve çocukları bir arada örneklem grubuna dahil ederek helikopter ebeveynin çocuklar üzerindeki etkisini çok yönlü incelemiştir. A13 kodlu çalışmada İlişki Ölçekleri Anketi, Genişletilmiş Objektif Ego Kimlik Statüleri Ölçeği üniversite öğrencilerine uygulanarak kimlik stillerine ilişkin çıkarımlar yapılmıştır. A14 kodlu çalışma Amerika Birleşik Devletleri’nde yapılmış üniversite öğrencilerinde helikopter ebeveyn tutumunu araştırdığı nitel bir çalışmadır. A15 kodlu çalışma cinsiyet, algılanan helikopter anne tutumu, algılanan helikopter baba tutumu değişkenleri ile anne baba tutumunun kimlik statülerine etkisi ele alınmıştır. A16 kodlu çalışmada helikopter ebeveyn tutumunun okul öncesi çocuklara olan etkisini incelemek adına Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutum Ölçeği, Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği, Öğrenci ve Aile Tanıma Formu uygulanmıştır. A17 kodlu çalışmada kimlik gelişiminin incelendiği ve kuramsal çerçevelerde bakılarak nitel bir araştırma yürütülmüştür. A18 kodlu çalışmada lise öğrencilerinin helikopter ebeveyn tutumunu verdiği tepkilere yönelik sosyal medya bağlılığı olarak ele alarak incelenmiştir. A19 kodlu çalışmada Y kuşağına helikopter ebeveynlerin çocuklarına yaklaşımları, çocukların iş, aile, sosyal ilişkileri ve deneyimlediği aidiyet sorunları üzerinde durularak sözlü mülakat yapılmıştır. A20 kodlu çalışmada Birleşik Krallık’da yaşayan Y kuşağına Helikopter Ebeveynlik Ölçeği uygulanarak başa çıkma yeterliliği, aile iletişim örüntüleri, helikopter ebeveynlik, kişilerarası bağımlılık, Y kuşağı, nevrotiklik değişkenleri üzerinde çalışmalar yapılmıştır. A21 kodlu çalışma helikopter ebeveynlere yönelik İndiana’da gerçekleştirilmiş bir sistematik derleme çalışmasıdır. A22 kodlu çalışma 16 adet makaleyi örneklem edinerek Helikopter ebeveynlik, aşırı ebeveyn tutumu, eğitim değişkenleri ile

sistematik derleme yapılan nitel bir çalışmadır. A14 kodlu çalışma ABD, A20 kodlu çalışma Birleşik Krallık ve A21 kodlu çalışma Indiana’da yürütülen yurt dışı alan araştırmalarıdır.

Çizelge2: Çalışmaların yurt içi/yurt dışı alan taraması dağılımı

	N*
Yurt içi alan yazın	20
Yurt dışı alan yazın	3

Çizelge 2’de “Helikopter Ebeveyn, Kimlik Kazanımı, Helikopter Ebeveyn Tutumunun Kimlik Oluşumuna Etkisi” konuları ile ilgili yurt içi ve yurt dışı çalışmalar yer almaktadır. Buna göre araştırmaların 20’si yurt içi, 3’ü yurt dışı olarak bulunmuştur.

Çizelge3: Araştırmanın içeriği

Araştırmanın İçeriği	N*
Helikopter ebeveynliği ele alan çalışmalar	10
Kimlik kazanımını ele alan çalışmalar	5
Ebeveyn tutumunun kimlik gelişimine etkisini ele alan çalışmalar	3
Çocukluk çağı yaşantılarının kimlik gelişimine ele alan çalışmalar	2
Helikopter ebeveyn ve psikolojik iyi oluş ilişkisini ele alan çalışmalar	3

Çizelge 3’te araştırmaların içeriğinin dağılımı bulunmaktadır. Tabloya göre çalışma içeriğinde helikopter ebeveynliği konu alan 10, kimlik kazanımını konu alan 5, ebeveyn tutumunun kimlik gelişimine etkisini konu alan 3, çocukluk çağı yaşantılarının kimlik gelişimine etkisini konu alan 2 ve helikopter ebeveyn ile psikolojik iyi oluş ilişkisini konu alan 3 çalışma bulunmuştur.

Çizelge 4: Çalışma türü

Çalışma Türü	N*
Makale	17

Tez	5
Yönerge- Kılavuz-Dergi-Müdahale kitabı	1

Çizelge 4’te kullanılmış olan araştırmaların türlerinin dağılımı belirtilmektedir. Tablodaki dağılıma göre çalışmaların 17 adedi makale, 5 adedi tez, 1 adedi de yönerge-kılavuz-dergi-müdahale kitabından oluşmaktadır.

Çizelge 5: Çalışmanın hedef kitlesi

Hedef Kitle	N*
Çocuklara yönelik çalışma	4
Y kuşağı bireylerine yönelik çalışma	3
Üniversite öğrencilerine yönelik çalışma	7
Ebeveyn ve çocuklara yönelik çalışma	3
Ergenlere yönelik çalışma	4

Çizelge 5’te hazırlanmış olan çalışmada kullanılan araştırmaların hedef kitlesine göre dağılımları verilmiştir. Bu tablodaki verilere göre çalışmada üniversite öğrencilerine yönelik 7, çocuklara ve ergenlere yönelik 4’er, Y kuşağı bireylerine ve ebeveyn ve çocukları birlikte ele alan 3’er çalışma kullanılmıştır.

Çizelge6: Çalışmanın yıl aralığı

Çalışmanın yapıldığı yıl aralığı	N*
1997-2005	2
2006-2014	5
2015-2024	16

Çizelge 6’da çalışmada kullanılan helikopter ebeveynlik ve kimlik kazanımı konusunu ele alan çalışmaların yıllara göre dağılımı verilmiştir. Bu çalışma kapsamında 1997-2024 yılları arasında yapılan çalışmalar değerlendirilmektedir. Tablo incelendiğinde bu konulara dair yapılan araştırmaların 2015 yılında artış gösterdiği, bu konularda son yıllarda daha fazla çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Helikopter kavramı ile ilgili Türkiye’de ilk çalışmayı Yılmaz (2019) algılanan helikopter ebeveyn tutum ölçeği geliştirme çalışması yaparak konuyu literatüre getirmiştir. Bu ebeveyn tutumu aşırı ilgili veya aşırı korumacı ebeveyn tutumu olarak adlandırılmaktadır. Anne-babalar çocuğun yaşamasına izin vermeyip çocuk için kalkanlar, bariyerler oluşturmaktadır. Kontrol seviyesi oldukça yüksektir ve çocuğa özerklik kazandırılmamaktadır. Bu ebeveynler aynı zamanda aşırı çaba gösteren ebeveyn ve müdahaleci ebeveyn olarak da tanımlanmaktadır. Bu tutuma sahip ebeveynler çocuklarının davranışlarını yönetmeye, biçimlendirmeye çalışır, öncelikleri çocuğun geleceği ve eğitiminin başarılı olmasıdır, müdahaleci yapıya sahiptir. Helikopter ebeveynlik tutumunun aşırı ebeveynlik şekli veya çocuğun farklı dönemlerinde aşırı ve uygun olmayacak düzeyde ebeveynin katılımı olarak görülmektedir. Bu ebeveynlerin çocuğa göstermiş olduğu aşırı koruma, ilgi ve kontrol yüksekliği çocukta o dönemde veya ileri dönemlerde düşük özerkliğe neden olmaktadır (Dalkıran, 2023).

Helikopter anne babalar çocuk yetiştirirken aşırı rekabetçi ve korumacı eğilimleri, ebeveynleri çocuklarının sorunlarını onların adına çözmeye çalışırlar ve bu nedenle çocuklarının fazlasıyla geç adım attıkları yetişkinlik yaşamlarına da müdahil olmaya meyillidir. Yapılan çalışmalarda bu ebeveynlik stiline çocukların ergenlikten yetişkinliğe geçiş aşamasını ve buna bağlı olarak da hayatta karşı karşıya geldikleri problemlere çözüm üretmedeki becerilerine olumsuz yönde etki ettiği görülmüştür. Ebeveynlerin çocuklarının sorunlarını çözme, onlara yol gösterme ve yollarını açma konusundaki ısrarlarının, çocuklarının iyi olma hallerine ve iş ve yaşam mutluluklarına olumsuz etki gösterdiği, bu tip anne babaların çocukları üzerine yürütülen araştırmalarda ifade edilmiştir (H.Schiffrin, Liss, Miles-McLean, Geary, Erchul ve Tashnerl, 2013, akt, Okant Yaşın, Özcan Demir, 2020).

Helikopter ebeveyn stiline sahip olan kişiler çocuklarının sürekli olarak bazı durumlarda bir şeyleri eksik yapabilme ihtimallerinin olduklarını düşündükleri için son derece kaygılı bir durum içerisinde ve çocuklarının aslında yapabilecekleri işleri bile onların yerine yapma, çocuğun okul yaşamı ile ilgili durumlarda çocuğa rahatsızlık verecek düzeyde ilgi gösterme gibi davranışlar göstermektedirler. Arslan (2015), sağlıklı bir insan olmanın temel unsurlardan birinin bireyin yeterli duygusuna sahip olması gerektiğini belirtir ve helikopter ebeveyn tutumuna sahip anne babaların çocuklarına sorunlarla bir başına mücadele edemeyecekleri, yaşamlarında bir başına bir şey yapamayacakları ve yetersiz bir birey olduklarını hissettirmektedir (Peker Akman ve Demir, 2023). Helikopter ebeveyn tutumunun etkileri üzerine yürütülen çalışmalarda duygusal iyi oluş, daha düşük seviyede bağımsızlık, sorunlarla etkili başa çıkma stratejileri ve depresyon, daha yüksek kaygı, öz yeterlik gibi durumlarda çocuğun psikolojik sağlığına olumsuz etki gösterdiği ifade edilmiştir (Kwon, Yoo ve Gagne, 2017).

Yılmaz (2020)’a göre helikopter ebeveyn tutumu; ebeveynlerin çocuklarını yetiştirme döneminde tutarlı olmayan bir şekilde otoriterlik ve aşırı düzeyde korumacılık yaklaşımıyla birleşmiş bir ebeveynlik stildir. Bu ebeveyn tutumunda anne babalar, çocuklarının kaç yaşında olduklarına önem vermeden sürekli olarak onların kendi kontrolleri altında olması

gerektiğini hissederler, çocuklarına kolay kolay sorumluluk, görev veremezler almalarını da istemezler ve çocuklarına sık sık sınır koyarlar. Çocuklarını hoşlanmadıkları etkinlikleri yapmaya ve çocuklarını istemediği farklı konularda ders görmeye zorlarlar, sosyalleşme gereksiniminden mahrum bırakılır (Kazdal Artır, 2022).

Coşkun ve Katıtaş (2021)'a göre helikopter ebeveyn tutumu; pek çok olumlu psikolojik ve davranışsal değişkenle olumsuz yönde ilişkisi olan katılımı yoğun olan bir ebeveynlik tutumudur. Helikopter ebeveyn tutumuna sahip anne babalar çocuklarının yerine sorumluluk alma durumunu devam ettirdikçe; çocukları sorumluluklarını ve ödev yapmayı unutan, her durumda birilerine gereksinim duyan bireyler yetişmektedir. Bu şartlarda yetişen çocuklar hayatlarının ileri dönemlerinde özgüveni düşük olan, problem çözme becerileri yetersiz olan, sadece direktifleri uygulayabilen, sorumluluk almaktan kaçan bireyler olmaktadır (Kazdal Artır, 2022).

Helikopter ebeveynlik kavramının yerine kullanılan aynı anlamı taşıyan benzer kavramlara örnek olarak; aşırı ebeveynlik, yoğun ebeveynlik, yoğun destek veren ebeveyn, müdahaleci ebeveyn ifadeleri verilmektedir. Aynı zamanda helikopter ebeveynlik için, genç yetişkin bireylerin olmaları gereken gelişim evrelerine uygun bir şekilde davranamaması ifadesi de kullanılmaktadır (Özbek, 2022). Dış dünyaya oluşturulan güvensizlik, iş piyasası, ekonomi ve genel anlamda dünyayla, hayatla ilgili endişeler, kaygılar; ebeveynleri çocuklarını korumak amacıyla onların yaşamlarını üzerinde kontrolü daha fazla elinde tutmaya iten bir diğer önemli sebeptir. Ebeveynler kendi çocukluk dönemlerinde sevilmediğini, değer görmediğini, ihmal edildiğini ya da görmezden gelindiğini düşündüğünden dolayı bu durumu telafi etmek istemeleri, son olarak da diğer ailelerden kaynaklanan çevre baskısı, anne babaları helikopter tutuma sahip olmaya yönelten nedenler olarak gösterilmektedir (Yılmaz, 2020).

Kimlik gelişim sürecinin oluştuğu ve devam ettiği süreçlerde ailenin tutumu önem kazanmaktadır. Çocukluk zamanında ebeveynleriyle olumlu, pozitif ilişkiler oluşturabilen çocukların daha sağlıklı bir kimlik gelişim süreci geçirdikleri görülmektedir. Çocukluğun ilk döneminde en önemli gereksinimlerin karşılandığı düşünüldüğünde ailenin çocuğun kişilik gelişimi oluşumunda büyük bir etkisi bulunmaktadır. Kişilerin kimlik arayışı her bireyde farklı şekilde gelişebilmektedir. Ergenlerin bir bölümü kimlik arayışı içine girerken bir bölümü de ebeveynlerinin kimlik statülerini kendine model almaktadır. Anne babaların çocuğa rol model olduğu varsayıldığında kimlik gelişimi sürecinde üzerinde büyük bir etkisi vardır (Yeşilkılıç, Çakır ve Dutar, 2019). Kimlik gelişimi bireyin kendisiyle ilgili konularda karar vermesi ya da var olan problemlere çözüm üretmesi gibi doğrudan kişinin sağlıklı ruhsal ve psikolojik gelişimiyle yakından ilgili bir kavramdır (Akdemir ve Şanlı, 2023). Başarılı kimlik modelindeki kişiler karar verme aşamalarıyla ilgili deneyimlere sahip olduklarından seçtikleri ideolojik, mesleki ve kişilerarası hedeflerinin peşinden koşarlar (İlhan ve Özdemir, 2012).

Kimlik gelişimi kavramı, kimliğin süreç içerisinde birçok değişkenlerden etki görerek şekillenme dönemine işaret eden bir kavramdır. Bu koşullarda, kimlik oluşumunun süreç içinde üç şekilde biçimlendiği belirtilmektedir. Bu aşamalardan ilki keşif/esnek bağlanmadır ve farklı unsurları barındıran tutarlı, sağlam bir kimlik oluşturmak anlamına gelmektedir.

İkinci aşama da ipotek/uymadır ve kimlik şekillenmesinde katılığı ve diğerlerine uyum sağlamayı içermektedir. Sonuncusu aşama ise kaçınmadır. Kaçınma durumu, kişinin kimlik oluşturmak için güçlü bir arayış içerisinde olmasına karşın, kimlik oluşturma konuları ile ilgilenmemeyi içermektedir (Atak, 2011).

ÖNERİLER

Helikopter ebeveyn ve çocuklarda kimlik kazanımına ilişkin alan yazındaki çalışmalar incelendiğinde iki kavramın ayrı ayrı çalışıldığı, farklı değişkenler ile yordandığı birden çok çalışma bulunmuştur. İki kavramın bir arada bulunduğu çalışmalara rastlanmamıştır. Alan yazın incelendiğinde kimlik kazanımını ele alan çalışmalar helikopter ebeveyn incelenen çalışmalara göre daha fazla bulunmuştur. Helikopter ebeveyn kavramı literatüre son zamanlarda eklenmiştir bu nedenle yapılan çalışma sayısı diğer ebeveyn türlerini (aşırı koruyucu, aşırı hoşgörülü, demokratik aile vb.) inceleyen çalışmalara göre daha az çalışma bulunmuştur. Günümüzde kendini göstermeye başlayan bu ebeveyn türü ile ilgili daha fazla çalışmalar yapılabilir. Çocukların kimlik gelişimine, kişilik gelişimine etkisini araştıran çalışmalar yürütülebilir. Bu konuda farklı değişkenler belirlenerek çalışmalar yapılabilir. Kavram günümüzde kendini göstermeye başladığından dolayı birçok ebeveyn konuda bilgi sahibi olmayabilir bu nedenle helikopter ebeveyni ele alan bilgilendirici çalışmalar yapılabilir. Helikopter ebeveyn tutumunun yeni bir olgu olması sebebiyle Türkiye’de bu kavram ile ilgili bilimsel çalışma çok az bulunmaktadır Türkiye’de bu olgu ile ilgili araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akdemir, H., & Şanlı, E. (2023). *Kimlik Stilleri ile Benliğin Ayrışması Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 22(87), 1066-1093.
- Atak, H. (2011). *Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme*. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry, 3(1):163-213.
- Avcı S. Ç., Şatır D.G. (2020). *Yeni Bir Kavram: Helikopter Ebeveynlik*. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi, 3(2), 163-168.
- Coşkun, B. ve Katıtaş, S. (2021). *Kantarın topuzunu kaçırmak: helikopter ebeveynlik ve eğitsel değişkenlerle ilişkisi üzerine bir tarama*. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 11(3), 1053-1069.
- Dalkıran, Z. (2023). *Helikopter Ebeveyn Tutumunun Okul Öncesi Dönem Çocuklarda Sosyal Becerilere Etkisi*. KTO Karatay Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Dereboy Ç., Demirkapı E.Ş., vd. (2018). *Çocukluk Çağı Travmalarının, Kimlik Gelişimi, Duygu Düzenleme Güçlüğü ve Psikopatoloji ile İlişkisi*. Türk Psikiatri Dergisi, 29(4), 269-278.
- Demirkapı E.Ş. (2013). *Çocukluk Çağı Travmalarının Duygu Düzenleme ve Kimlik Gelişimine Etkisi ve Bunların Psikopatolojilerle İlişkileri*. Adnan Menderes Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Duygulu, S. (2018). *Yeni Nesil Ebeveynlik ve Helikopter Aileler*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Ekşi H., Barış Ş., Demir İ.H. (2020). *Ergenlerde Helikopter Ebeveyn Tutumu, Şişirilmiş Benlik: Duygusal Özerklik, Sosyal Kaygı Değişkenlerinin Aracı Etkisi*. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18(Armağan sayısı), 83-100.
- Gençdoğan B., Güzelbahçe A. (2020). *Psikolojik İyi Oluş Ye Yaşam Doyumunun Bir Yordayıcısı Olarak Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutumu*. Milli Eğitim Özel Eğitim ve Rehberlik Dergisi. 1(1).
- İlhan, T., Özdemir, Y. (2012). *Beliren Yetişkinlerde Yaş, Cinsiyet ve Bağlanma Stillerinin Kimlik Statüleri Üzerindeki Yordayıcı Rolü*. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 19, 227-241.
- Kazdal Artır, E. (2022). *Helikopter Ebeveyn Tutumu ile Yetişen Annelerin Kendi Öz Yeterlilik İnançları ile Çocuklarının Öz Düzenleme Becerileri Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Köker S. (1997). *Kimlik Duygusunun Kazanılması Açısından Ergenlerin, Genç Yetişkinlerin ve Yetişkinlerin Karşılaştırılması*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi.
- Kwon KA, Yoo G, De Gagne JC. (2017). *Does culture matter? A Qualitative inquiry of helicopter parenting in Korean American college students*. Journal of Child and Family Studies, 26(7), 1979-1990.
- Okant Yaşın, Ç., & Özcan Demir, N. (2020). *Türkiye’de Helikopter Ebeveyn Sahibi Olan Y Neslinin Aidiyet, Yaşam Becerisi ve Öz güven Problemleri*. DEÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi, 7(2), 450-470.
- Odenweller, K. G., Booth-Butterfield, M., & Weber, K. (2014). *Investigating helicopter parenting, family environments, and relational outcomes for millenials*. Communication Studies, 65(4), 407-425. DOI: 10.1080/10510974.2013.811434.

- Özbek, T. (2022). *Bireylerin Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutumları ile Psikolojik İyi Oluş Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Peluchette, J. V. E., Kovanic, N., & Partridge, D. (2013). *Helicopter parents hovering in the workplace: What should hr managers do?* Business Horizons, 56, 601—609. DOI: 10.1016/j.bushor.2013.05.004.
- Peker Akman, T., & Demir, M. (2023). *Sosyal Medya Fenomenlerine Bağlanmışlık ile Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişki*. Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying, 10(1), 17-36.
- Süslü D.P. (2002). *Çalışan ve Öğrenci Ergenlerde Kimlik Duygusu Kazanımının Araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi.
- Yılmaz, H. (2020). *Türkiye’de helikopter ebeveynlik eğilimi ve helikopter ebeveynlerin demografik özellikleri*. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 20(46), 133-160.
- Yılmaz H., Büyükcebeci A. (2019). *Bazı Pozitif Psikoloji Kavramları Açısından Helikopter Ebeveyn Tutumlarının Sonuçları*. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 9(54), 707-744.
- Yeşilkılıç, B., & Çakır, M.A., & Dutar, Ş. (2019). *Anne Baba Tutumlarının Ergenlerin Kimlik Statüleri Üzerindeki Etkisinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi, 1(1), 68-77.

ÇOCUK EVLERİ SİTESİNDE KORUNMA VE BAKIM ALTINDA KALMAKTA OLAN ÇOCUKLARIN DAVRANIŞLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLER (BİR ÇOCUK EVLERİ SİTESİ ÖRNEĞİ)

Sümeyya GÜVEN

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, s.gvn6024@gmail.com - 0009-0002-4460-5792

Doç. Dr. Veda YAR YILDIRIM

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, vedayaryildirim@gmail.com, 0000-0002-2129-4189

ÖZET

Bu çalışma ile Tokat Çocuk Evleri Sitesinde (ÇES) korunma ve bakım altında kalmakta olan çocukların; çocuk, bakım elemanları, meslek elemanları ve okul öğretmenlerinin farklı bakış açılarıyla davranışlarını tespit etmek amaçlanmıştır. Nitel araştırmalardan olgubilim deseninde bir araştırma yapılmıştır. Katılımcılar kolayda örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Çalışma grubu Tokat ÇES'te korunma ve bakım altında kalmakta olan 13-18 yaş erkek çocukları ile onların bakım elemanları, meslek elemanları ve okul öğretmenlerinden seçilmiştir. Çalışmada ÇES'teki 14 çocuk, 8 bakım elemanı, 10 meslek elemanı ve 8 okul öğretmeni yer almıştır. Görüşme formu, katılımcıların kendini ifade edebilecekleri, açık ve anlaşılır sorulardan oluşmaktadır. Formlarda sorular 10'dan az olacak şekilde ve açık uçlu olarak hazırlanmıştır. Çocuklar için olan yarı yapılandırılmış formda gözlemlenen davranışlar, sebepler ve çözümler üzerine sorular hazırlanmıştır. Meslek elemanları, bakım elemanları ve okul öğretmenleri için olan yarı yapılandırılmış formlarda ise gözlemlenen davranışlar, bunların kaynağı, eğitsel faaliyetler olarak neler yapıldığı ve kalıcı olarak neler yapılabileceğine dair sorular hazırlanmıştır. Hazırlanan formlar uzman kişilerce incelenmiştir ve onayları doğrultusunda son şeklini almıştır. 3 uzmanın görüşleri dikkate alınarak son şeklinin verildiği görüşme formları çalışma grubuyla Tokat ÇES'te yüz yüze görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin deşifreleri yazılarak elde edilen veriler MAXQDA2024 programı ile kodlanacaktır. Kodlanan veriler kategorize edilip tanımlanarak yorumlanacaktır. Araştırmanın sonucunda ise gözlemlenen davranışların neler olduğunun tespit edilmesi beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuklar, Çocuk Evleri Sitesi, Davranış

KARANLIK DÖRTLÜ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN (MAKYAVELİZM, PSİKOPATİ, NARSİSİZM, SADİZM) TAKIM DİNAMİKLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Prof. Dr., HASAN ŞAHAN

Akdeniz Üniversitesi, hasansahan@akdeniz.edu.tr - 0000-0002-9079-9869

Doç. Dr., YAVUZ ÖNTÜRK

Yalova Üniversitesi, yavuz.onturk@yalova.edu.tr - 0000-0001-5472-8652

Doç. Dr., MEVLÜT YILDIZ

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, mevlutyildiz@mu.edu.tr - 0000-0002-1910-0330

ÖZET

Karanlık Dörtlü Kişilik Özellikleri (Makyavelizm, Psikopati, Narsisizm ve Sadizm), bireylerin sosyal ve iş yerindeki davranışlarını şekillendiren önemli psikolojik özelliklerdir. Bu özellikler genellikle manipülatif, empatiden yoksun, kendine odaklı ve başkalarına zarar verme eğiliminde olan davranışlarla ilişkilendirilir. Karanlık Dörtlü'nün özellikle takım dinamikleri üzerindeki etkileri, son yıllarda hem akademik hem de iş dünyasında büyük ilgi görmüştür. Bu özelliklerin bireysel avantajlar sağlayabileceği bazı durumlar olsa da, takım ortamında genellikle olumsuz sonuçlara yol açtığı görülmektedir. Karanlık Dörtlü özelliklerinden Makyavelizm, bireylerin manipülatif ve stratejik davranarak kendi çıkarlarını maksimize etmelerine olanak tanır. Bu kişilik özelliği, kısa vadede bireylerin takım içinde avantajlı pozisyonlar elde etmesine yardımcı olabilir, ancak uzun vadede güven ortamını zedeleyerek takımın performansını düşürebilir. Psikopati ise empati yoksunluğu ve duygusal soğukluk ile ilişkilidir. Bu özellik, bireylerin başkalarının duygusal ihtiyaçlarını göz ardı etmelerine neden olur ve takım üyeleri arasında çatışma yaratabilir. Narsisizm, bireylerin kendilerini üstün görme ve sürekli takdir bekleme eğiliminde oldukları bir kişilik özelliğidir. Bu kişiler genellikle liderlik rollerine çekilirler; ancak narsistik davranışlar, takım üyeleri arasında çekişmelere, adaletsizlik algısına ve iş birliği eksikliğine neden olabilir. Sadizm ise başkalarına zarar verme ve bundan zevk alma eğilimini içerir. Bu özellik, ekip içindeki bağları zayıflatarak takım üyelerinin özgüvenlerini ve motivasyonlarını düşürebilir. Karanlık Dörtlü'nün takım dinamikleri üzerindeki genel etkileri oldukça karmaşıktır. Güven ve iş birliği bu özelliklerden en çok etkilenen alanlardır. Karanlık kişilik özelliklerine sahip bireyler, takım üyeleri arasında güvensizlik yaratarak iş birliğini zorlaştırabilir. Özellikle Makyavelist ve psikopatik eğilimler, takım içinde güvensizlik ve ayrışma yaratabilir. Bunun yanı sıra liderlik ve güç dinamikleri üzerinde de önemli etkiler gözlemlenmiştir. Narsistik bireyler, liderlik pozisyonlarına kolayca adapte olsalar da, bu durum diğer takım üyeleri arasında hoşnutsuzluk ve kıskançlık yaratabilir. Psikopatik liderler ise duygusal soğuklukları nedeniyle ekip üyelerinin bağlılığını azaltabilir. Çatışma yönetimi de Karanlık Dörtlü'nün etkilediği önemli bir alandır. Bu bireyler genellikle

uzlaşmacı bir tutum sergilemek yerine kendi çıkarlarını önceliklendirir ve bu durum takım içinde yoğun çatışmalara neden olabilir. Son yıllarda yapılan çalışmalar, Karanlık Dörtlü özelliklerinin takım dinamikleri üzerindeki bu olumsuz etkilerini farklı bağlamlarda incelemiştir. Örneğin, iş dünyasında yapılan araştırmalar, bu özelliklerin liderlik, yetenek yönetimi ve ekip performansı üzerindeki zarar verici etkilerini ortaya koymuştur. Eğitim ortamlarında ise bu özelliklerin öğrencilerin grup çalışmalarına nasıl zarar verdiği incelenmiştir. Karanlık Dörtlü'nün etkileri, bağlama ve kültüre bağlı olarak farklılık gösterebilir. Bazı durumlarda, bu özelliklerin bireysel avantajlar sağlayabileceği görülse de, genel olarak takım içindeki uyumu ve iş birliğini bozduğu bulgulanmıştır. Bu bağlamda, Karanlık Dörtlü özelliklerinin olumsuz etkilerini minimize etmek için takım liderlerinin bu kişilik özelliklerine karşı farkındalık geliştirmesi ve bu bireylerle nasıl etkili bir şekilde çalışılacağını öğrenmesi gerekmektedir. Güven oluşturmaya teşvik eden bir liderlik yaklaşımı, bu özelliklere sahip bireylerin olumsuz etkilerini azaltabilir. Ayrıca, bu bireylerin takım içindeki rolleri dikkatle belirlenmeli ve izlenmelidir. Karanlık Dörtlü'nün takım dinamikleri üzerindeki etkilerinin daha iyi anlaşılması, hem teorik hem de pratik açıdan önemli katkılar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Makyavelizm, Psikopati, Narsisizm, Sadizm.

THE IMPACT OF THE DARK TETRAD PERSONALITY TRAITS (MACHIAVELLIANISM, PSYCHOPATHY, NARCISSISM, AND SADISM) ON TEAM DYNAMICS

PROF. DR. HASAN ŞAHAN

Akdeniz University, hasansahan@akdeniz.edu.tr - 0000-0002-9079-9869

ASSOC. PROF. DR. YAVUZ ÖNTÜRK

Yalova University, yavuz.onturk@yalova.edu.tr - 0000-0001-5472-8652

ASSOC. PROF. DR. MEVLÜT YILDIZ

Muğla Sıtkı Koçman University, mevlutyildiz@mu.edu.tr - 0000-0002-1910-0330

Abstract

The Dark Tetrad Personality Traits (Machiavellianism, Psychopathy, Narcissism, and Sadism) are significant psychological characteristics that shape individuals' behaviors in social and workplace settings. These traits are often associated with manipulative, empathy-lacking, self-centered behaviors and tendencies to harm others. In recent years, the effects of the Dark Tetrad, particularly on team dynamics, have garnered considerable attention in both academic research and the business world. While these traits can occasionally provide individual advantages, they

often lead to negative outcomes in team environments. Machiavellianism enables individuals to maximize their personal gains through manipulative and strategic behaviors. Although this trait may help individuals achieve advantageous positions within a team in the short term, it undermines trust and ultimately reduces team performance in the long term. Psychopathy, characterized by a lack of empathy and emotional coldness, causes individuals to disregard others' emotional needs and fosters conflict among team members. Narcissism, a trait where individuals see themselves as superior and constantly seek admiration, often drives individuals to leadership roles; however, narcissistic behaviors can create conflicts, perceptions of injustice, and a lack of cooperation among team members. Sadism involves the tendency to harm others and derive pleasure from it. This trait weakens interpersonal bonds within teams, reducing the confidence and motivation of team members. The overall impact of the Dark Tetrad on team dynamics is highly complex. Trust and cooperation are the areas most affected by these traits. Individuals with dark personality traits create distrust among team members, making cooperation more difficult. Machiavellian and psychopathic tendencies, in particular, can foster distrust and division within teams. Moreover, significant effects on leadership and power dynamics have been observed. While narcissistic individuals easily adapt to leadership roles, this often leads to dissatisfaction and envy among other team members. Psychopathic leaders, on the other hand, diminish team members' commitment due to their emotional detachment. Conflict management is another area heavily influenced by the Dark Tetrad. These individuals often prioritize their own interests instead of adopting a conciliatory approach, leading to intensified conflicts within teams. Recent studies have examined the detrimental effects of the Dark Tetrad traits on team dynamics in various contexts. For instance, research in the business sector has revealed the harmful impact of these traits on leadership, talent management, and team performance. In educational settings, the disruptive influence of these traits on students' group work has been explored. The effects of the Dark Tetrad may vary depending on context and culture. While certain traits may provide individual advantages in some cases, they generally disrupt harmony and cooperation within teams. To minimize the negative impacts of the Dark Tetrad traits, team leaders must develop awareness of these personality characteristics and learn how to work effectively with such individuals. Leadership approaches that foster trust can mitigate the adverse effects of individuals with these traits. Additionally, the roles of these individuals within teams should be carefully defined and monitored. A deeper understanding of the Dark Tetrad's impact on team dynamics will contribute significantly to both theoretical knowledge and practical applications.

Keywords: Machiavellianism, Psychopathy, Narcissism, Sadism.

1. GİRİŞ

Karanlık Dörtlü Kişilik Özellikleri, bireylerin sosyal ve iş hayatındaki davranışlarına şekil veren, manipülasyon, empati yoksunluğu, kendine odaklılık ve zarar verme eğilimi gibi olumsuz eğilimlerle karakterize edilen özelliklerdir. Paulhus ve Williams (2002), Karanlık Üçlü'nün (Narsisizm, Psikopati ve Makyavelizm) birbirinden farklı ancak örtüşen yapılar olduğunu vurgulamış, bu özelliklerin düşük uyumluluk ve yüksek sosyal manipülasyon ile ilişkilendirildiğini göstermiştir. Jones ve Paulhus (2013), Karanlık Üçlü özelliklerinin her birinin farklı teorik kökenlere sahip

olduğunu, ancak manipölasyon, benmerkezcilik ve empati eksikliği gibi ortak bir çekirdek özelliği paylaştığını belirtmektedir. Özellikle narsisizmin ego-merkezli davranışlar, Makyavelizmin stratejik manipölasyon, psikopatinin ise dürtüsellik ve duygusal soğukluk ile kendini gösterdiği vurgulanmıştır. Bu özelliklerin bir arada ele alınmasının, bireylerin grup içindeki davranışlarının daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağladığı ifade edilmektedir (Jones & Paulhus, 2013). Rosequist ve Kromka (2024), Karanlık Dörtlü'nün ise çatışma yönetimi stilleri üzerindeki etkilerini incelemiş ve narsisizm ile Makyavelizmin tüm çatışma yönetimi stilleriyle pozitif ilişkili olduğunu göstermiştir. Çalışma, özellikle Karanlık Dörtlü özelliklerinin baskın çatışma yönetim tarzını benimsemeye eğilimli olduğunu, narsisizmin ise bu stiller arasında en geniş etkileri yarattığını ortaya koymaktadır. Bu özellikler, bireylerin benmerkezci eğilimlerini artırmakta ve duygusal soğukluk ile çatışma riskini artırmaktadır. Narsisizmin yüksek performans gerektiren durumlarda bireylerin rekabetçi avantajlarını artırabildiği, ancak psikopatik eğilimlerin grup içinde daha yıkıcı sonuçlar doğurabileceği araştırmalarda gösterilmiştir (Paulhus & Williams, 2002). Jones ve Paulhus (2013) ayrıca, psikopatinin kısa vadeli kazançlara odaklanarak, uzun vadeli çıkarları göz ardı ettiğini, bu durumun ise grup içindeki güven ve iş birliği dinamiklerini olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Özellikle narsisizm, öz-gelişim odaklılık ve üstünlük algısı ile kendini gösterirken, psikopati daha düşük kaygı ve yüksek dürtüsellik ile karakterize edilmektedir. Makyavelizm, psikopati, narsisizm ve sadizmden oluşan bu kişilik özellikleri, bireylerin bireysel çıkarlarını maksimize etmeye yönelik stratejiler geliştirmelerine olanak tanırken, grup içinde ciddi sorunlara yol açabilir. Karanlık Dörtlü'nün çatışma yönetiminde farklı stiller benimseyebildiği, bunun ise hem manipölatif hem de stratejik çıkarımlar sağladığı görülmektedir. Örneğin, Makyavelizm genellikle karşı tarafı etkilemek ve avantaj sağlamak için daha karmaşık çatışma yönetim stratejilerine başvurur (Rosequist & Kromka, 2024). Literatürde Karanlık Dörtlü'nün özellikle güven, liderlik, iş birliği ve çatışma yönetimi gibi takım dinamikleri üzerindeki etkileri tartışılmaktadır. Ayrıca bu özelliklerin, bireylerin suç davranışlarını nasıl şekillendirdiğine dair önemli bulgular bulunmaktadır (Mandiwana, 2021). Karanlık Dörtlü'nün etkileri, özellikle modern organizasyonlarda takım dinamikleri bağlamında daha fazla dikkat çekmektedir. Bu girişimci ve iş birliğine dayalı ortamlar, güven, uyum ve iletişim gibi kritik unsurlar üzerine inşa edilmiştir; ancak Karanlık Dörtlü özelliklerine sahip bireyler, bu unsurları zedeleyerek ekip performansını ve başarısını olumsuz etkileyebilir. Son yıllarda yapılan çalışmalar, Karanlık Dörtlü'nün takım dinamikleri üzerindeki etkilerini derinlemesine incelemiştir. Örneğin, Makyavelizm, bireylerin manipölatif stratejilerle grup içinde avantaj sağlamasına neden olurken, bu davranışlar uzun vadede güven kaybına yol açmaktadır (Al-Rawashdeh, 2024). Psikopatik eğilimler, empatiden yoksunluk ve duygusal soğukluk ile ilişkili olup, grup içinde kopukluklara ve çatışmalara neden olmaktadır (Lopez, 2024). Narsisizm, bireylerin liderlik pozisyonlarına çekilmesini sağlarken, bu durum genellikle diğer grup üyeleri arasında kıskançlık ve hoşnutsuzluk yaratmaktadır (Martin, 2024). Sadizm ise diğer bireylerin duygusal ve sosyal zarar görmesine neden olarak grup içindeki uyumu tamamen bozabilir (Desjardins et al., 2024). Bu özelliklerin takım dinamikleri üzerindeki etkileri, güven, iş birliği, liderlik ve çatışma yönetimi gibi kritik unsurlarda belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Güven, başarılı bir takım çalışmasının temel taşıdır; ancak Makyavelizm ve psikopati gibi özelliklere sahip bireyler, grup içinde güvensizlik ve çekişme yaratabilir. İş birliği, ekip başarısının bir diğer önemli bileşeni olup, narsistik ve sadistik eğilimler bu süreci sekteye uğratabilir. Narsistik bireylerin liderlik rollerine yönelmesi, liderliğin etkisini artırabilirken, ekip üyeleri arasında adaletsizlik algısı yaratabilir. Çatışma yönetimi ise bu özelliklerden ciddi şekilde etkilenir; çünkü bu tür bireyler genellikle uzlaşmacı bir tutum

sergilemek yerine kendi çıkarlarını önceliklendirir. Son yıllarda yapılan çalışmalar, bu etkilerin bağlama ve kültüre göre farklılık gösterebileceğini ortaya koymuştur. Örneğin, Al-Rawashdeh (2024) tarafından yapılan bir araştırma, karanlık kişilik özelliklerinin özellikle konaklama sektörü gibi yüksek etkileşim gerektiren işlerde daha ciddi sorunlara yol açtığını göstermektedir. Benzer şekilde, Desjardins ve ark., (2024) tarafından yapılan bir çalışma, bu özelliklerin sosyal baskıya duyarlı gruplar arasında daha fazla çatışmaya neden olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, bazı araştırmalar, bu kişilik özelliklerinin belirli bağlamlarda avantaj sağlayabileceğini de vurgulamaktadır. Martin (2024), psikopatik liderlerin kriz anlarında hızlı karar alma yetenekleri sayesinde olumlu sonuçlar yaratabileceğini belirtmektedir. Bu çalışmada, Karanlık Dörtlü Kişilik Özelliklerinin takım dinamikleri üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde incelenecektir. Özellikle güven, iş birliği, liderlik ve çatışma yönetimi gibi temel unsurların nasıl etkilendiği ele alınacak, bu etkilerin bağlama bağlı farklılıkları tartışılacaktır. Ayrıca, bu özelliklere sahip bireylerle etkili bir şekilde çalışmak için öneriler sunulacaktır. Organizasyonel bağlamda bu tür bireylerin etkilerini minimize etmek için geliştirilecek stratejiler, ekip içindeki uyumu artırma ve performansı optimize etme açısından kritik öneme sahiptir. Karanlık Dörtlü'nün etkileri, yalnızca sosyal bağlamlarla sınırlı değildir; aynı zamanda bireylerin yaşam tarihleri, örneğin doğurganlık gibi evrimsel çıktıları da bu bağlamda incelenmiştir. Mededović ve Petrović (2015), karanlık kişilik özelliklerinin genetik olarak evrilebilen kişilik eğilimleri olduğunu ve bu özelliklerin belirli bağlamlarda üreme sonuçlarını olumsuz etkileyebileceğini öne sürmüştür. Bu çalışmalar, karanlık özelliklerin yalnızca sosyal ve ekip dinamikleri üzerindeki etkilerini değil, aynı zamanda bireylerin uzun vadeli yaşam başarılarını da nasıl şekillendirdiğini anlamaya yönelik bir çerçeve sunmaktadır. Son dönem araştırmaları, Karanlık Üçlü'nün (Narsisizm, Psikopati ve Makyavelizm) yalnızca grup düzeyindeki etkilerini değil, bireysel ilişkiler üzerindeki etkilerini de detaylandırmıştır. Özellikle yüksek performans gerektiren koç-sporcu ilişkileri üzerine yapılan çalışmalar, narsisizmin farklı seviyelerde bireylerin ilişki kalitesi algısını artırabildiğini, ancak psikopati ve Makyavelizmin ilişkisel bağlamda olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir (Smith et al., 2024). Narsisistik bireylerin ilişkisel tamamlamıcılıkta güçlü yönler sergileyebildiği, buna karşın psikopatik bireylerin duygusal soğukluk ve empati eksikliği nedeniyle bağlanma ve iş birliği süreçlerini olumsuz etkilediği bulgulanmıştır. Karanlık Üçlü'nün (Narsisizm, Psikopati ve Makyavelizm) yalnızca grup düzeyindeki etkilerini değil, bireysel ilişkiler üzerindeki etkilerini de detaylandırmıştır. Özellikle yüksek performans gerektiren koç-sporcu ilişkileri üzerine yapılan çalışmalar, narsisizmin farklı seviyelerde bireylerin ilişki kalitesi algısını artırabildiğini, ancak psikopati ve Makyavelizmin ilişkisel bağlamda olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir (Stanford et al., 2024). Narsisistik bireylerin ilişkisel tamamlamıcılıkta güçlü yönler sergileyebildiği, buna karşın psikopatik bireylerin duygusal soğukluk ve empati eksikliği nedeniyle bağlanma ve iş birliği süreçlerini olumsuz etkilediği bulgulanmıştır. Bu sonuçlar, bireylerin takım dinamiklerindeki rollerini anlamada önemli bir çerçeve sunmaktadır. Vaughan ve Madigan (2020), Karanlık Üçlü'nün spor performansı üzerindeki etkilerini inceleyerek, bu özelliklerin bireylerin görev performansını artırabildiğini göstermiştir. Araştırma, narsisizmin öz-gelişim odaklı rekabet yönelimlerini destekleyerek performansa katkı sağladığını, psikopatinin ise daha agresif ve hiper-rekabetçi yönelimlerle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgular, Karanlık Üçlü özelliklerinin bağlam ve rekabet ortamına bağlı olarak olumlu etkiler yaratabileceğini öne sürmektedir.

Sonuç olarak Karanlık Dörtlü Kişilik Özellikleri, bireylerin sosyal bağlamdaki davranışlarını ve grup dinamiklerini derinden etkileyen karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu

özellikler, bireysel çıkar sağlama eğilimleriyle öne çıkarken, güven, iş birliği ve liderlik gibi takım içindeki kritik dinamikleri zedeleme potansiyeline sahiptir. Literatürde, narsisizmin belirli bağlamlarda rekabet avantajı ve performans artışı sağlayabileceği gösterilirken, psikopati ve sadizmin genellikle ekip içindeki uyumu bozduğu vurgulanmaktadır. Makyavelizm, manipülatif stratejiler ve araçsal yaklaşımlar ile güveni baltalayarak grup içindeki çatışmaları artırırken, narsisizmin ego odaklı liderlik eğilimleri ekip üyeleri arasında hoşnutsuzluk yaratabilir. Psikopatik bireyler, empati eksikliği ve duygusal soğuklukları nedeniyle grup bağlarını zayıflatmakta ve sadistik eğilimler, ekip üyelerine zarar verme davranışlarıyla uyumlu bir takım atmosferini engellemektedir. Son yıllarda yapılan araştırmalar, bu özelliklerin bağlama bağlı olarak farklı sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir. Örneğin, kriz durumlarında psikopatik liderlerin hızlı karar alma yetenekleri avantaj sağlarken, yüksek etkileşim gerektiren işlerde bu özelliklerin güven ortamını baltaladığı gözlemlenmiştir. Bu bulgular, Karanlık Dörtlü'nün etkilerinin bağlam ve kültüre duyarlılıkla ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Karanlık Dörtlü kişilik özelliklerine sahip bireylerle etkili bir şekilde çalışmak için stratejik liderlik yaklaşımlarına ihtiyaç vardır. Açık iletişim, güven oluşturma ve manipülasyona karşı dirençli yapılar geliştirme gibi yöntemler, bu özelliklerin ekip üzerindeki olumsuz etkilerini azaltabilir. Gelecekteki araştırmalar, bu kişilik özelliklerinin uzun vadeli etkilerini daha derinlemesine inceleyerek, bireylerin ve organizasyonların bu tür dinamiklerle başa çıkma yeteneklerini artırmaya katkıda bulunabilir.

2. YÖNTEM

Bu çalışma, Karanlık Dörtlü Kişilik Özelliklerinin (Makyavelizm, Psikopati, Narsisizm ve Sadizm) takım dinamikleri üzerindeki etkilerini ele alan bir derleme çalışması olarak tasarlanmıştır. Çalışmada, konuya ilişkin mevcut literatür sistematik bir şekilde taranmış, seçilen kaynaklar analiz edilmiş ve bu bilgilerin sentezi gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte aşağıdaki yöntem adımları izlenmiştir:

Araştırma Tasarımı

Çalışma, literatürde Karanlık Dörtlü'nün takım dinamikleri üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik teorik bir çerçeve oluşturmayı amaçlamaktadır. Kullanılan yöntem, mevcut literatürü analiz ederek konuya ilişkin çıkarımlar yapmayı hedefleyen sistematik literatür taraması yöntemine dayanmaktadır.

Veri Toplama Süreci

Çalışmada incelenmek üzere, 2002-2024 yılları arasında yayımlanan akademik makaleler, kitaplar, tezler ve konferans bildirileri seçilmiştir. Tarama için kullanılan veri tabanları: Scopus, Web of Science, PubMed, Google Scholar, ScienceDirect ve Taylor & Francis gibi akademik platformlardır. Arama anahtar kelimeleri: *Dark Tetrad*, *Machiavellianism*, *Narcissism*, *Psychopathy*, *Sadism*, *Team Dynamics*, *Leadership*, *Conflict Management*, *Cooperation* ve *Trust* kombinasyonlarından oluşmaktadır.

Analiz Süreci

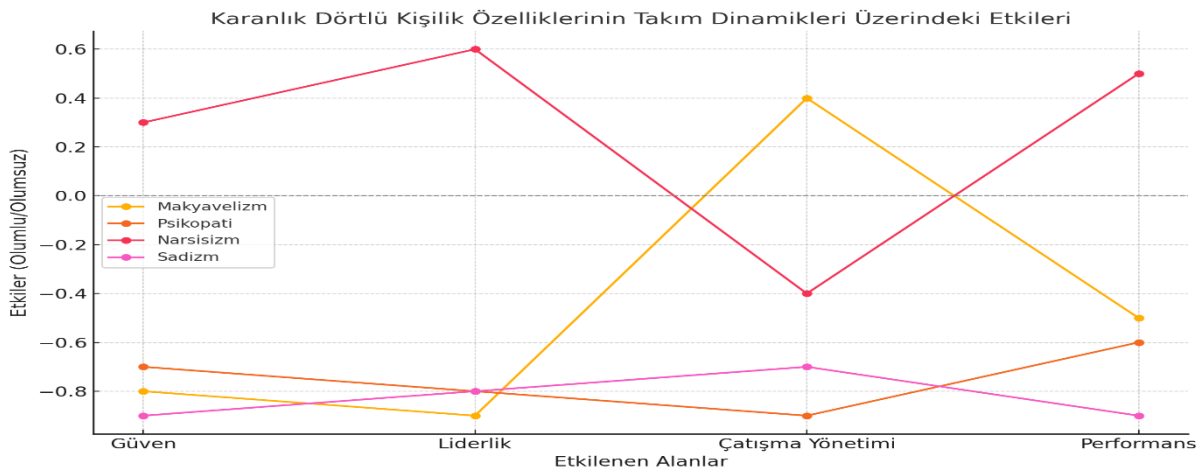
Literatür, Karanlık Dörtlü'nün etkileri bağlamında dört ana tema altında incelenmiştir: Güven ve İş Birliği, Liderlik ve Güç Dinamikleri, Çatışma Yönetimi, Performans ve Uyum Her tema altında, bireylerin kişilik özelliklerinin grup dinamikleri üzerindeki etkilerini açıklayan bulgular özetlenmiş ve tartışılmıştır.

Etik Değerlendirme

Derlemede kullanılan tüm kaynaklar açık erişim platformlarından veya lisanslı veri tabanlarından elde edilmiştir. Çalışmada herhangi bir insan deneyiyle doğrudan bir uygulama yapılmamış olup, etik ihlal oluşturabilecek durumlara yer verilmemiştir.

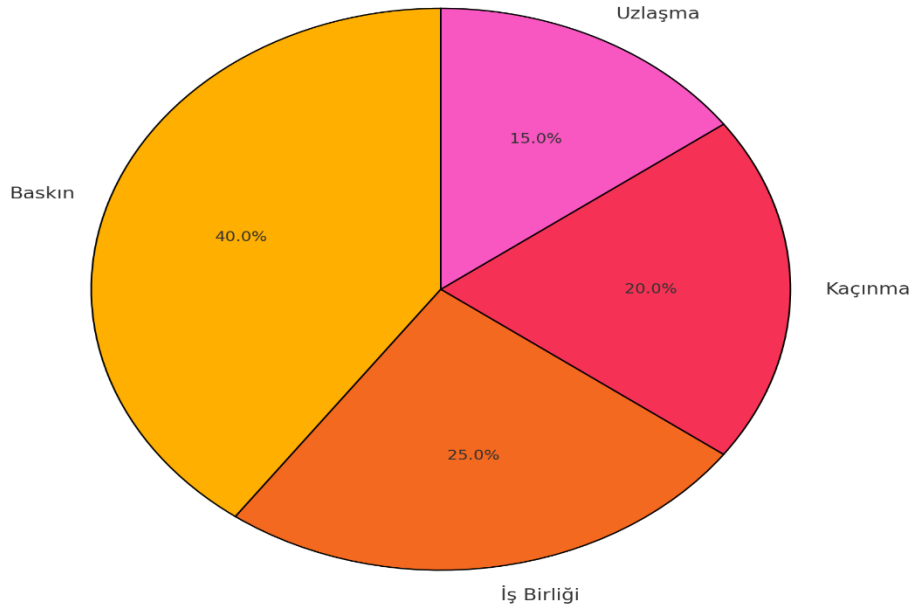
3. BULGULAR

Bu derleme çalışması kapsamında, Karanlık Dörtlü Kişilik Özelliklerinin (Makyavelizm, Psikopati, Narsisizm ve Sadizm) takım dinamikleri üzerindeki etkileri dört ana tema altında incelenmiştir: Güven ve İş Birliği, Liderlik ve Güç Dinamikleri, Çatışma Yönetimi ve Performans ve Uyum. Literatür taraması sonuçlarına göre elde edilen bulgular aşağıda detaylandırılmıştır.

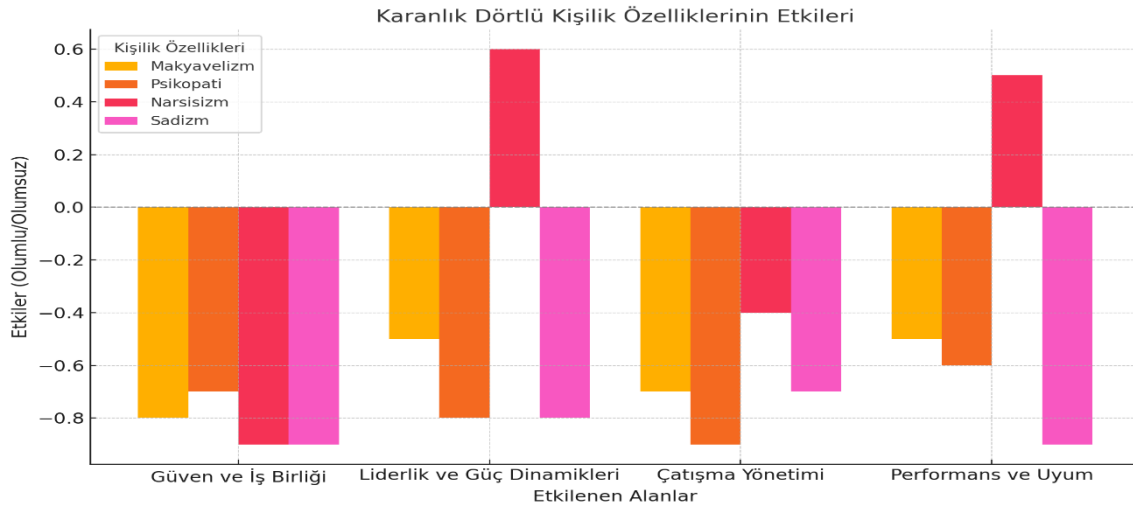

Karanlık Dörtlü'nün Takım Dinamikleri Üzerindeki Etkileri: Bu çizgi grafiği, her bir özelliğin güven, liderlik, çatışma yönetimi ve performans gibi alanlardaki olumlu ya da olumsuz etkilerini görselleştirmektedir.

Karanlık Dörtlü Özelliklerinin Çatışma Yönetimi Tarzlarına Oranları

Çatışma Yönetim Stilleri ve Karanlık Dörtlü Özellikleri: Bu pasta grafiği, Karanlık Dörtlü'nün farklı çatışma yönetimi stillerine katkı oranlarını göstermektedir. Baskın yönetim tarzı en yüksek orana sahiptir.

Grafik, Karanlık Dörtlü'nün (Makyavelizm, Psikopati, Narsisizm ve Sadizm) dört ana başlığa (Güven ve İş Birliği, Liderlik ve Güç Dinamikleri, Çatışma Yönetimi, Performans ve Uyum) göre etkilerini göstermektedir. Her kategori için dört farklı kişilik özelliğinin olumlu (+) veya olumsuz (-) etkileri görselleştirilmiştir. Güven ve İş Birliği gibi kritik alanlarda genel olarak olumsuz etkiler gözlemlenmiştir, ancak Narsisizm belirli bağlamlarda pozitif etkiler sunabilmektedir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Karanlık Dörtlü Kişilik Özellikleri (Makyavelizm, Psikopati, Narsisizm ve Sadizm), bireylerin hem bireysel hem de grup düzeyindeki davranışlarını şekillendiren karmaşık ve güçlü

bir etkiler bütünü sunmaktadır. Bu özelliklerin, güven, liderlik, çatışma yönetimi ve performans gibi takım dinamiklerinin temel yapı taşlarını nasıl etkilediğini anlamak, hem teorik hem de uygulamalı araştırmalar için kritik bir öneme sahiptir. Derleme çalışması, literatürdeki mevcut bilgileri sentezleyerek bu etkileri daha geniş bir bağlamda değerlendirmeyi amaçlamıştır. Güven ve İş Birliği: Makyavelizm ve psikopatinin manipülatif ve empatiden yoksun doğası, güven ve iş birliği ortamlarını zedelemektedir. Sadistik eğilimler ise, grup üyelerine zarar verme davranışlarıyla bu etkileşimleri daha da zorlaştırmaktadır. Ancak narsisizm, belirli bağlamlarda öz-gelişim odaklı rekabetçi avantajlar sağlayarak iş birliği dinamiklerini olumlu etkileyebilmektedir (Jones & Paulhus, 2013; Rosequist & Kromka, 2024).NLiderlik ve Güç Dinamikleri: Narsisizm, liderlik pozisyonlarına yönelme ve kriz anlarında hızlı karar alma gibi özellikleriyle ekiplerin yönlendirilmesinde avantaj sağlasa da, ekip üyeleri arasında hoşnutsuzluk ve adaletsizlik algısı yaratabilir. Psikopatinin liderlik bağlamında duygusal bağların zayıflamasına neden olduğu ve çalışan bağlılığını düşürdüğü görülmüştür (Martin, 2024; Vaughan & Madigan, 2020). Çatışma Yönetimi: Rosequist ve Kromka'nın (2024) çalışması, narsisizm ve Makyavelizm gibi özelliklerin baskın çatışma yönetimi stilleriyle ilişkili olduğunu ve manipülatif stratejilere yol açtığını ortaya koymaktadır. Psikopatik bireyler ise çatışmaları daha yoğun hale getirerek grup içinde ayrışmaya neden olabilmektedir. Performans ve Uyum: Narsisizm, bireylerin rekabet avantajlarını ve performanslarını artırabilirken, sadizm ve psikopati ekip uyumunu ve genel grup performansını düşürmektedir. Makyavelist bireylerin stratejik yaklaşımı kısa vadeli başarılar sağlasa da, uzun vadede ekip üzerindeki olumsuz etkileri belirgindir (Al-Rawashdeh, 2024).

Genel Değerlendirme

Literatürdeki çalışmalar, Karanlık Dörtlü'nün ekip dinamikleri üzerindeki etkilerinin bağlama ve kültüre göre değişiklik gösterebileceğini vurgulamaktadır. Yüksek performans gerektiren bağlamlarda narsisizmin olumlu etkileri gözlemlenirken, psikopati ve sadizmin grup üzerindeki olumsuz etkileri daha belirgindir. Çalışmalar, bu özelliklere sahip bireylerin manipülasyon ve çatışma yaratma potansiyellerine rağmen, uygun liderlik ve yönetim stratejileriyle etkilerinin minimize edilebileceğini göstermektedir.

Öneriler ve Gelecekteki Araştırma Alanları

Stratejik Yönetim: Karanlık Dörtlü özelliklerine sahip bireylerle çalışırken, liderlerin açık iletişim ve güvene dayalı bir ortam yaratmaları gerekmektedir. Manipülasyona karşı dayanıklı bir ekip kültürü oluşturmak, bu bireylerin olumsuz etkilerini azaltabilir. Farkındalık Geliştirme: Organizasyonlarda liderlerin, bu kişilik özelliklerini tanımlama ve etkilerini yönetme konusunda farkındalıklarını artırmaları, ekip performansını artırmada kritik bir rol oynayabilir. Bağlamin Önemi: Gelecekteki araştırmalar, Karanlık Dörtlü'nün bağlama bağlı etkilerini daha detaylı inceleyebilir. Örneğin, kriz yönetimi, inovasyon ve liderlik gibi farklı bağlamlarda bu özelliklerin avantaj ve dezavantajları değerlendirilebilir. Uzun Vadeli Etkiler:

Karanlık Dörtlü özelliklerinin grup performansı üzerindeki uzun vadeli etkilerini inceleyen çalışmalar, organizasyonel başarıyı artırmaya yönelik yeni yaklaşımlar sunabilir.

Sonuç olarak Karanlık Dörtlü Kişilik Özellikleri, bireylerin grup içindeki davranışlarını derinlemesine şekillendiren ve karmaşık etkiler yaratan unsurlardır. Güven, liderlik, çatışma yönetimi ve performans gibi alanlardaki olumsuz etkiler, bu özelliklerin etkin bir şekilde yönetilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, narsisizm gibi özelliklerin belirli

bağlamlarda performansa katkı sağlayabileceği de görülmektedir. Bu çalışmada, literatür taraması ile bu özelliklerin grup dinamikleri üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde ele alınmış ve öneriler sunulmuştur. Karanlık Dörtlü'nün etkilerini anlamak ve yönetmek, organizasyonel başarıyı artırmada kritik bir adımdır.

KAYNAKÇA

- Abbas, A. M. G. (2025). Shadowy Influences: How Dark Triad Shapes Employee Rumination under Punitive Supervision in Luxury Hotels?. *Journal of Association of Arab Universities for Tourism and Hospitality*, 28(1), 45-65. 10.21608/JAAUTH.2024.311272.1598
- Desjardins, S., Giroux, A., & Gamache, D. (2024). Comparison of personality traits of two anti-oppression groups: Vegans and anarchists. *Analyses of Social Issues and Public Policy*. <https://doi.org/10.1111/asap.12385>
- Jones, D. N., & Paulhus, D. L. (2013). Introducing the Short Dark Triad (SD3): A brief measure of dark personality traits. *Assessment*, 21(1), 28-41. <https://doi.org/10.1177/1073191113514105>
- Lopez, S. A. (2024). *An evolutionary investigation of the tradeoffs that accompany high religiosity* (Master's thesis).
- Mandiwana, P. (2021). *Antisocial personality disorder and Dark Tetrad personality traits, violent crime, and recidivism: A systematic review* (Master's thesis, University of Pretoria (South Africa))
- Martin, D. (2024). Team Performance Research 1. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/7NA5M>
- Međedović, J., & Petrović, B. (2015). The Dark Tetrad: An analysis of personality traits. *Psychology of Individuals*, 32(1), 45-58. <https://doi.org/10.2298/psi20153245m>
- Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36(6), 556–563. [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(02\)00505-6](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(02)00505-6)
- Rosequist, R., & Kromka, S. M. (2024). The Dark Side of Conflict: The Relationships between Dark Tetrad Personality Traits and Conflict Management Styles. *Imagination, Cognition and Personality*, 44(2), 121–141. <https://doi.org/10.1177/02762366241281253>
- Smith, J., Jones, R., & Brown, A. (2024). Understanding Dark Triad Traits in High-Performance Dyads: Impacts on Relationship Quality. *Journal of Personality and Individual Differences*, 197, 104714. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2024.104714>
- Stanford, J. R., Roberts, R., Johnston, J. P., Sarkar, M., & Healy, L. C. (2024). “There’s only room for one of us in this relationship”: Examining the role of the dark triad in high-

performance dyads. *Personality and Individual Differences*, 226, 112688.
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2024.112688>

Vaughan, R. S., & Madigan, D. J. (2020). The winner takes it all: The mediating role of competitive orientations in the Dark Triad and sport task performance relationship. *European Journal of Sport Science*, 21(8), 1183-1192.
<https://doi.org/10.1080/17461391.2020.1825822>

SPORCULARDA ETNOSENTRİZM VE ULUSLARARASI SPOR KÜLTÜRÜNE ETKİLERİ

Doç. Dr., MEVLÜT YILDIZ

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, mevlutyildiz@mu.edu.tr- 0000-0002-1908-3606

Doç. Dr., YAVUZ ÖNTÜRK

Yalova Üniversitesi, yavuz.onturk@yalova.edu.tr - 0000-0001-5472-8652

ÖZET

Etnosentrizm, bireylerin veya toplumların kendi kültürlerini üstün görmesi ve diğer kültürleri bu perspektiften yargılaması anlamına gelir. Spor bağlamında, etnosentrizm sporcular arasında kültürel çatışmalara, rakiplere karşı önyargıya ve spor dünyasında kültürel çeşitliliğin sınırlanmasına neden olabilmektedir. Bu çalışma, sporcularda ve spor ekosisteminde etnosentrizmin farklı boyutları ele alınmış, güncel çalışmaların ışığında bu olgunun spor kültürüne etkileri incelenmiştir. Son yıllarda yapılan çalışmalar, etnosentrizmin sporcuların bireysel tutumları, takım dinamikleri ve uluslararası organizasyonlardaki temsiliyet üzerinde önemli etkileri olduğunu göstermektedir. Araştırmalar, özellikle Batı merkezli spor anlayışının diğer kültürleri bastırdığına ve sporcular arasında kültürel farklılıkların yeterince benimsenmediğine dikkat çekmiştir. Örneğin, genç sporcular arasında yapılan çalışmalar, kültürel uyum programlarının eksikliğinin etnosentrik tutumları artırdığını ortaya koymuştur. Benzer şekilde, spor medyasındaki Batı merkezli temsil anlayışı ve sponsorluk kararlarında kültürel önyargılar, spor dünyasında etnosentrizmi daha da belirgin hale getirmektedir. Etnosentrizmin uluslararası spor kültürüne etkileri üç temel başlık altında incelenmiştir: Takım Dinamikleri ve Kültürel Çatışmalar, Rakiplere Karşı Önyargı ve Fair Play İhlalleri, Kültürel Temsiliyet ve Spor Organizasyonları. Bu bildiride, sporcularda etnosentrizmin neden olduğu sorunların çözümüne yönelik öneriler de sunulmuştur. Özellikle, kültürel farkındalık programlarının geliştirilmesi, kapsayıcı spor politikalarının uygulanması ve sporcuların farklı kültürlerle daha fazla etkileşim kurmasını sağlayacak fırsatların artırılması önerilmektedir. Sonuç olarak, etnosentrizm, sporun birleştirici ve kapsayıcı gücünü zayıflatan önemli bir engel olarak görülmektedir. Spor dünyasında kültürel çeşitliliğin ve adil temsiliyetin sağlanması, sporun evrensel değerlerini korumak ve güçlendirmek için kritik bir adım olacaktır. Bu bağlamda, uluslararası organizasyonların ve sporcuların etnosentrik tutumları aşmaya yönelik bilinçli bir çaba göstermesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler : Etnosentrizm, Spor Kültürü, Sporcu.

ETHNOCENTRISM IN ATHLETES AND ITS IMPACTS ON INTERNATIONAL SPORTS CULTURE

ABSTRACT

Ethnocentrism refers to the tendency of individuals or societies to regard their own culture as superior and to evaluate other cultures from this perspective. In the context of sports, ethnocentrism can lead to cultural conflicts among athletes, biases against competitors, and limitations on cultural diversity within the sports ecosystem. This study explores various dimensions of ethnocentrism among athletes and within the sports ecosystem, examining its effects on sports culture in light of recent studies. Recent research indicates that ethnocentrism significantly influences individual attitudes of athletes, team dynamics, and representation in international events. Studies have particularly highlighted how Western-centric perspectives in sports suppress other cultures and fail to adequately embrace cultural diversity among athletes. For instance, research conducted among young athletes reveals that the lack of cultural adaptation programs exacerbates ethnocentric attitudes. Similarly, Western-centric representation in sports media and cultural biases in sponsorship decisions further amplify ethnocentrism in the sports world. The effects of ethnocentrism on international sports culture are analyzed under three main headings: Team Dynamics and Cultural Conflicts, Prejudice Against Opponents and Fair Play Violations, and Cultural Representation in Sports Organizations. This paper also provides recommendations to address the issues caused by ethnocentrism among athletes. Key suggestions include developing cultural awareness programs, implementing inclusive sports policies, and increasing opportunities for athletes to engage with diverse cultures. In conclusion, ethnocentrism is identified as a significant barrier that undermines the unifying and inclusive power of sports. Ensuring cultural diversity and equitable representation in the sports world is a critical step toward preserving and enhancing the universal values of sports. In this context, it is imperative for international organizations and athletes to make a conscious effort to overcome ethnocentric attitudes.

Keywords: Ethnocentrism, Sports Culture, Athlete.

1. GİRİŞ

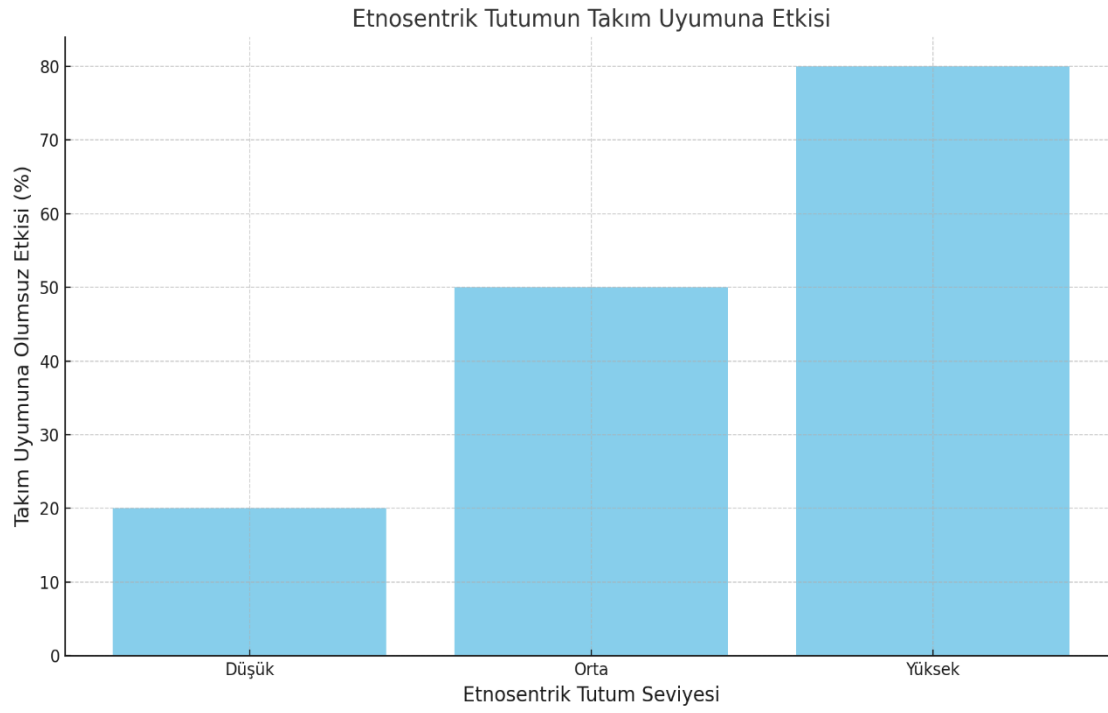
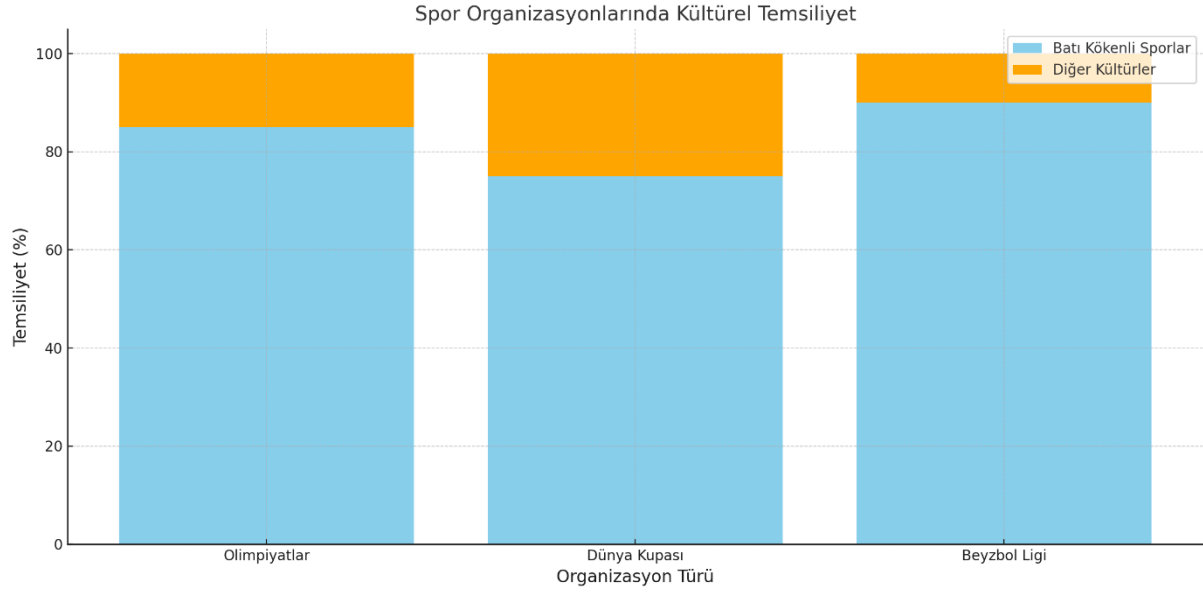
Etnosentrizm, bireylerin kendi kültürlerini üstün görerek diğer kültürleri küçümsemesi ve önyargılı bir tutum sergilemesi olarak tanımlanır. Spor bağlamında, bu kavram, sporcular arasında kültürel çatışmalara, rakiplere karşı önyargıya ve uluslararası spor organizasyonlarında adil temsiliyetin zayıflamasına neden olmaktadır (Shimp & Sharma, 1987). Özellikle Batı merkezli spor anlayışı, diğer kültürel spor geleneklerini bastırarak, spor dünyasında kapsayıcılığı sınırlandıran bir engel teşkil etmektedir (Kaplanidou ve ark., 2021). Etnosentrizm, tüketicilerin yerel ve yabancı markalara yönelik algı ve tutumlarını etkileyen önemli bir faktördür. Olimpiyat sponsorlukları bağlamında yapılan bir çalışmada, tüketici etnosentrizminin yerel sponsorlara yönelik tutumları olumlu, yabancı sponsorlara yönelik tutumları ise olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Bu durum, uluslararası spor organizasyonlarında kültürel kimliklerin ve milliyetçiliğin nasıl ön plana çıktığını göstermektedir (Meng-Lewis et al., 2014). Etnosentrik tutumların bireysel düzeyde sporcuların tutumlarına etkisi üzerine yapılan çalışmalar, bu davranışların takım içi dinamikleri nasıl olumsuz etkilediğini ve kültürel çatışmalara yol açtığını göstermektedir (Khan & Jin, 2025).

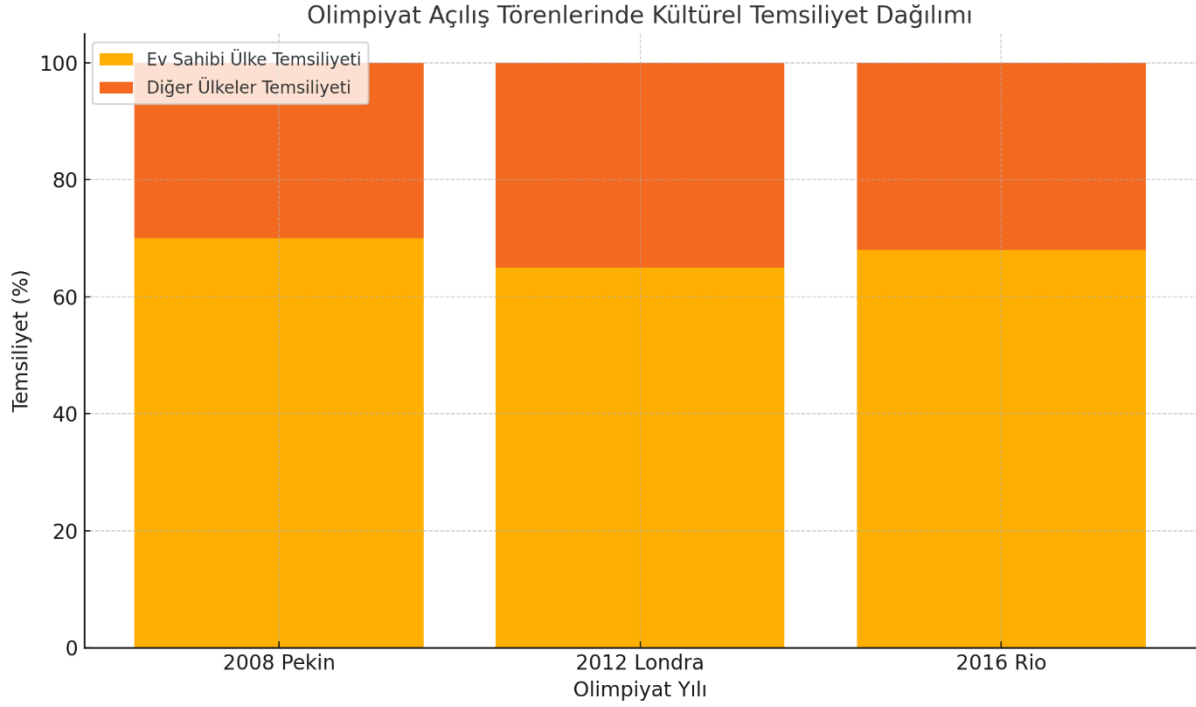
Örneğin, genç sporcular arasında yapılan araştırmalar, kültürel uyum programlarının eksikliğinin etnosentrik eğilimleri artırdığına dikkat çekmiştir (MacDonald, 2007). Benzer şekilde, Roberts (1998), spor pratiklerinin korunması sürecinde ortaya çıkan kaba etnosentrizmin, farklı kültürel yaklaşımların kabul edilmesini zorlaştırdığını vurgulamıştır. Spor medyasındaki Batı merkezli temsiliyetin yanı sıra, sponsorluk kararlarında görülen kültürel önyargılar da etnosentrizmin spor dünyasındaki etkilerini artırmaktadır. Andrews (2019), Batı merkezli spor medyasının diğer kültürlerin başarılarını küçümseyen bir eğilimde olduğunu ifade etmiştir. Kaplanidou ve ark., (2021) ise sponsorluk süreçlerinde yerel organizasyonların genellikle görmezden gelindiğini ve bu durumun spor dünyasında kültürel çeşitliliği zayıflattığını belirtmiştir. Uluslararası spor organizasyonlarında etnosentrizmin yarattığı zorlukların aşılması için çeşitli çözüm önerileri sunulmaktadır. Khan ve Jin (2025), çok kültürlü iş yerlerinde uygulanan kültürel duyarlılık eğitimlerinin, etnosentrik tutumların etkilerini azaltmada önemli bir rol oynadığını ileri sürmektedir. Ayrıca, MacDonald (2007), kültürel farkındalık ve çeşitliliğin artırılmasının, etnosentrik eğilimlerin kontrol altına alınmasında kritik bir öneme sahip olduğunu belirtmektedir. Sonuç olarak, etnosentrizm, sporun birleştirici ve kapsayıcı gücünü zayıflatan bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürel çeşitliliği teşvik eden politikaların geliştirilmesi ve sporcuların farklı kültürlerle daha fazla etkileşim kurmasını sağlayacak fırsatların artırılması, sporun evrensel değerlerini korumak ve güçlendirmek için temel bir gerekliliktir.

2. YÖNTEM

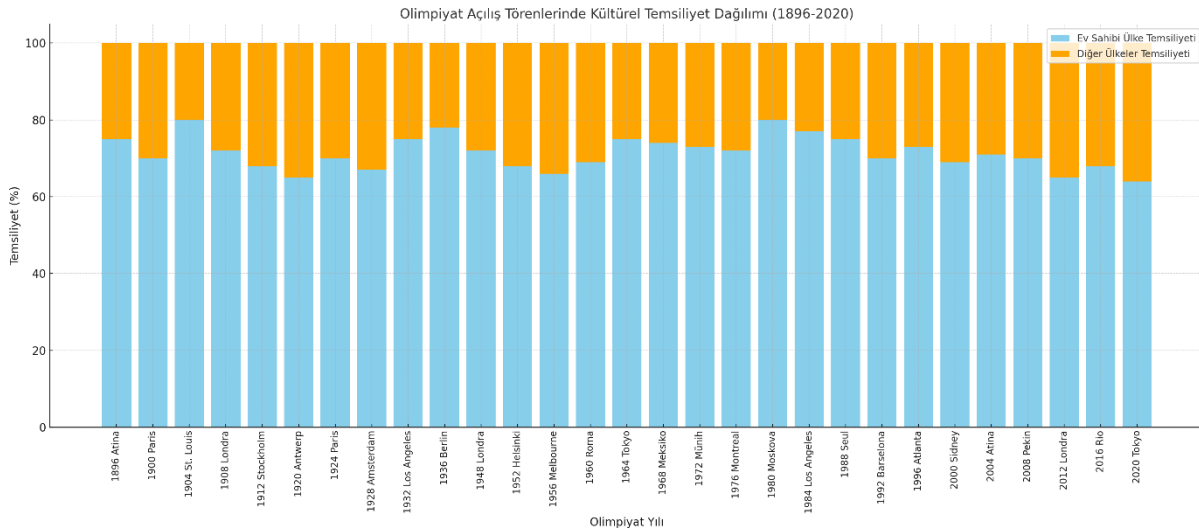
Bu çalışma, sporcularda etnosentrizmin etkilerini ve uluslararası spor kültürüne olan yansımalarını incelemek amacıyla bir derleme olarak hazırlanmıştır. Araştırma kapsamında, ilgili literatürde yer alan nitel ve nicel çalışmalara dayalı bir analiz yapılmıştır. Çalışma sürecinde şu adımlar izlenmiştir: Araştırma, uluslararası spor yönetimi, sponsorluk, etnosentrizm ve kültürel temsiliyet konularında yayımlanmış makale, kitap ve raporların sistematik olarak taranması ile gerçekleştirilmiştir. Tarama için akademik veri tabanları (Web of Science, Scopus, PubMed) ve alanında saygın dergiler kullanılmıştır. Çalışmaya, sporcularda etnosentrizmi ve kültürel temsiliyet sorunlarını ele alan 1980-2025 yılları arasında yayımlanmış, hakemli dergilerdeki araştırma makaleleri dahil edilmiştir. Seçim sürecinde, çalışmalarda kullanılan metodoloji, örneklem ve elde edilen bulguların araştırma sorularıyla uyumlu olması dikkate alınmıştır. Toplanan çalışmalar, tematik analiz yöntemiyle incelenmiş ve üç ana tema altında sınıflandırılmıştır: takım dinamikleri ve kültürel çatışmalar, sponsorluk ve medya etkileri, uluslararası organizasyonlardaki temsiliyet sorunları. Her tema için literatürdeki bulgular karşılaştırılarak birleştirilmiş ve mevcut bilgi birikimi özetlenmiştir.

3. BULGULAR

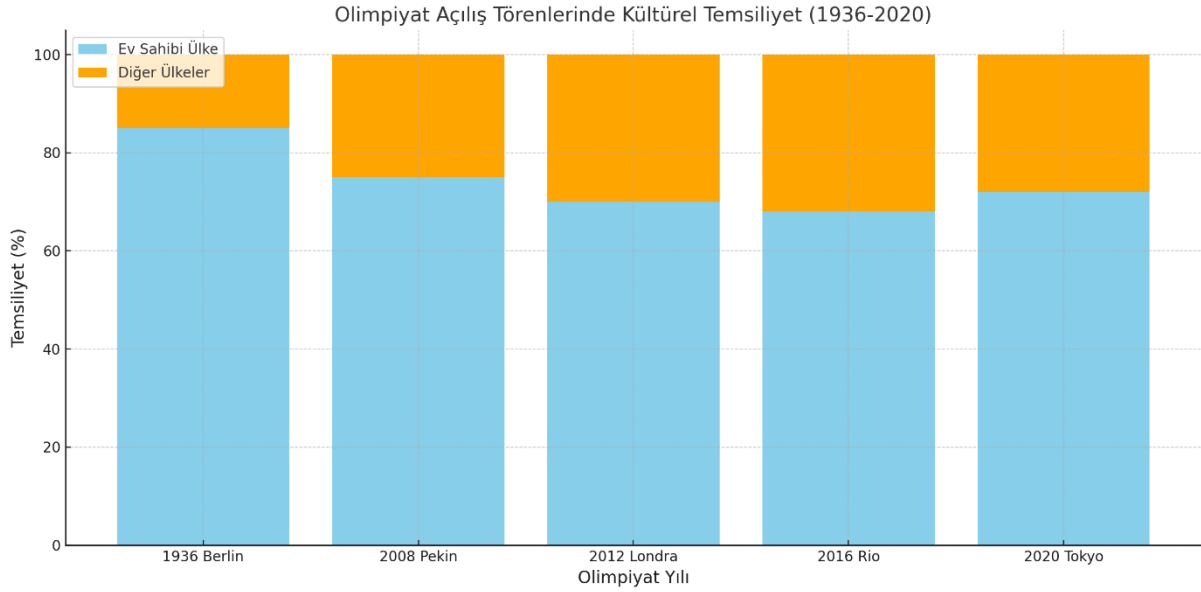

Yukarıdaki grafik, Olimpiyat Açılış Törenlerinde Kültürel Temsiliyet Dağılımını göstermektedir. Grafikte ev sahibi ülkenin törenlerdeki temsiliyeti ile diğer katılımcı ülkelerin temsiliyet oranları karşılaştırılmıştır.

Grafik, 1896'dan 2020'ye kadar düzenlenen modern Olimpiyatların açılış törenlerindeki ev sahibi ülke temsiliyeti ile diğer ülkelerin temsiliyeti arasındaki dağılımı göstermektedir. Ev sahibi ülkelerin, organizasyonun kontrolünü ellerinde bulundurması nedeniyle temsiliyette daha yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir. Diğer ülkelerin temsiliyeti ise genellikle daha sınırlı kalmıştır.

Takım Dinamikleri ve Kültürel Çatışmalar: Etnosentrik tutumlar, çok uluslu spor takımlarında önemli uyum sorunlarına yol açmaktadır. Farklı kültürel değerler ve antrenman alışkanlıklarının küçümsenmesi, takım içi gerilimleri artırmaktadır. Sugden ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan bir araştırma, etnosentrik tutumların takım uyumuna etkisini ortaya koymuş ve bu durumun genç sporcular arasında daha belirgin olduğunu göstermiştir.

Etnosentrik Tutumun Takım Uyumuna Etkisi: Grafik, etnosentrik tutum seviyesinin artmasıyla takım uyumunun nasıl olumsuz etkilendiğini göstermektedir. Örneğin, düşük seviyede etnosentrik tutuma sahip takımlarda uyum %80 civarındayken, yüksek seviyede bu oran %20'ye kadar düşmektedir. Bu durum, takım başarısını doğrudan etkileyen bir faktördür.

Spor Organizasyonlarında Kültürel Temsil: Olimpiyatlar, Dünya Kupası gibi büyük organizasyonlarda, Batı kökenli spor dallarının temsiliyet oranı oldukça yüksektir. Hallmann ve ark., (2020), Olimpiyat programında Batı kökenli sporların temsiliyetinin %85, diğer kültürlerin sporlarının ise sadece %15 oranında yer aldığını belirtmiştir.

Spor Organizasyonlarında Kültürel Temsil: Bu grafikte, organizasyonlarda Batı kökenli spor dallarının baskın olduğu açıkça görülmektedir. Özellikle Olimpiyatlarda ve Dünya Kupası'nda diğer kültürlerin sporlarının temsiliyeti oldukça sınırlı kalmaktadır. Bu durum, kültürel çeşitlilik iddialarının pratikte tam anlamıyla gerçekleşmediğini göstermektedir.

Rakiplere Karşı Önyargılar: Rakiplere karşı etnosentrik tutumlar, fair play ilkelerinin ihlaline yol açmaktadır. Özellikle Batı merkezli sporcuların gelişmekte olan ülkelere gelen rakiplerine karşı küçümseyici tutumlar sergilediği gözlemlenmiştir (Andrews, 2019). Bu durum, hem bireysel performansı hem de sporun evrensel değerlerini zedelemektedir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Etnosentrizm, bireylerin kendi kültürlerini üstün görerek diğer kültürleri küçümsemesi ve bu doğrultuda önyargılı tutumlar geliştirmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, özellikle küresel ölçekte birleştirici ve kapsayıcı bir yapıya sahip olması beklenen spor dünyasında önemli sorunlara yol açabilmektedir. Spor bağlamında etnosentrizm, bireylerin, takımların ve uluslararası organizasyonların işleyişinde olumsuz etkiler yaratmakta; kültürel çeşitliliği ve kapsayıcılığı sınırlamaktadır. Bu çalışmada, sporcular arasında etnosentrik tutumların neden olduğu sorunlar ve bu sorunların uluslararası spor kültürüne etkileri ele alınmıştır. Etnosentrizmin Spor Ekosistemine Etkileri: Takım Dinamikleri ve Kültürel Çatışmalar Etnosentrik tutumlar, çok kültürlü spor takımlarında takım uyumunu olumsuz etkilemektedir. Farklı kültürel değerlerin ve antrenman alışkanlıklarının küçümsemesi, sporcular arasında çatışmaların artmasına yol açmaktadır. Sugden ve arkadaşlarının (2020) yaptığı bir çalışma, takım içinde düşük seviyede etnosentrik tutuma sahip bireylerin, yüksek uyum seviyelerine ulaşabildiğini, ancak bu tutumun arttığı durumlarda uyumun %20'ye kadar düşebildiğini ortaya koymuştur. Bu durum, takım başarısını doğrudan etkileyen bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Rakiplere Karşı Önyargılar ve Fair Play İhlalleri Etnosentrik yaklaşımlar, sporcular arasında rekabetin etik sınırlar içinde sürdürülmesini zorlaştırmaktadır. Andrews (2019), Batı merkezli sporcuların gelişmekte olan ülkelere gelen rakiplerine karşı küçümseyici tutumlar sergilediğini ve bu durumun fair play anlayışını zedelediğini belirtmiştir. Önyargıların, bireysel performans ve uluslararası rekabetin kalitesini de olumsuz etkilediği görülmektedir. Kültürel Temsilîyet Sorunları Uluslararası spor organizasyonlarında, özellikle Olimpiyatlar ve Dünya Kupası gibi büyük etkinliklerde, kültürel temsilîyetin dengesiz olduğu görülmektedir. Batı kökenli spor dalları, programlarda büyük oranda yer alırken diğer kültürlerin sporları sınırlı bir temsilîyet şansı bulmaktadır. Hallmann ve ark., (2020), Olimpiyatlarda Batı kökenli sporların %85 oranında temsil edildiğini; diğer kültürlere ait sporların ise yalnızca %15 oranında yer bulduğunu göstermiştir. Bu durum, spor dünyasında kültürel çeşitliliğin tam anlamıyla hayata geçirilemediğini ortaya koymaktadır. Öneriler ve Çözüm Yolları, Etnosentrizmin olumsuz etkilerini azaltmak ve spor ekosisteminde kapsayıcı bir yaklaşımı benimsemek için çeşitli çözüm yolları önerilmektedir:

Kültürel Farkındalık Programları, Sporcuların farklı kültürlerle etkileşimlerini artıracak eğitim programlarının geliştirilmesi, etnosentrik tutumları azaltmada etkili bir yöntem olarak görülmektedir. Örneğin, MacDonald (2007), genç sporculara yönelik kültürel duyarlılık eğitimlerinin, takım içi uyumu güçlendirdiğini vurgulamıştır. Kapsayıcı Spor Politikaları, Spor organizasyonlarının, her kültürden spor dallarını eşit şekilde temsil edecek politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Bu, uluslararası düzeyde adil bir temsilîyeti mümkün kılacaktır. Medyanın Rolü, Spor medyasının Batı merkezli temsilîyet anlayışını değiştirmesi ve diğer kültürlere eşit bir şekilde yer vermesi gerekmektedir. Medya, spor dünyasındaki etnosentrik algıları değiştirme konusunda kritik bir araçtır.

Sonuç olarak: Etnosentrizm, spor dünyasında kültürel çeşitlilik ve adil temsilîyetin önündeki en büyük engellerden biridir. Sporun birleştirici ve kapsayıcı gücünü zayıflatan bu olgu, bireyler ve organizasyonlar arasında kültürel çatışmaların ve önyargıların artmasına neden olmaktadır. Uluslararası spor organizasyonlarında kültürel çeşitliliğin artırılması, sporcuların

farklı kültürlerle etkileşimlerini teşvik edecek programların uygulanması ve adil temsiliyetin sağlanması, sporun evrensel değerlerini korumak ve güçlendirmek için kritik bir adımdır. Bu bağlamda, uluslararası organizasyonların ve sporcuların bilinçli bir çaba göstermesi gerekmektedir. Etnosentrizmin etkilerini azaltmak, sadece sporun geleceğini değil, aynı zamanda toplumlar arası anlayış ve dayanışmayı da olumlu yönde etkileyecektir.

KAYNAKÇA

- Khan, M. H., & Jin, J. (2025). If you are different, you are inferior: How does ethnocentric behaviour disengage employees? *International Journal of Conflict Management*, 36(1), 120-144. <https://doi.org/10.1108/IJCMA-12-2023-0250>
- Gao, F., Heere, B., Hwang, Y., & Ballouli, K. (2024). The dark side of national team identity: Ethnocentrism and xenophobia. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 16(3), 353-371. <https://doi.org/10.1080/19406940.2024.2320647>
- Pyun, D. Y., Kwon, H. H., & Lee, C.-W. (2011). The influences of perceived brand quality and ethnocentrism on consumption patterns of a global sports brand: The case of Korean college students. *International Journal of Sports Marketing & Sponsorship*, 13(1), 23–37. <https://doi.org/10.1108/ijsms-13-01-2011-b003>
- MacDonald, K. (2006). Psychology and white ethnocentrism. *The Occidental Quarterly*, 6(4), 2007.
- Roberts, T. J. (1998). Sporting practice protection and vulgar ethnocentricity: Why won't Morgan go all the way? *Journal of the Philosophy of Sport*, 25(1), 71-81. <https://doi.org/10.1080/00948705.1998.9714570>
- Meng-Lewis, Y., Thwaites, D. and Pillai, K.G. (2014), "Effectiveness of Olympic sponsorship by foreign and domestic companies: the influential role of consumer ethnocentrism", *International Journal of Sports Marketing and Sponsorship*, Vol. 15 No. 2, pp. 30-46. <https://doi.org/10.1108/IJSMS-15-02-2014-B004>
- Hallmann, K., Breuer, C., Ilgner, M., & Rossi, L. (2020). Preparing elite athletes for the career after the career: The functions of mentoring programmes. *Sport in Society*, 23(7), 1160–1177. <https://doi.org/10.1080/17430437.2020.1767667>.
- Hu, A. W. L., & Bedford, O. (2012). Development and validation of the sports fan ethnocentrism scale. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 40(2), 215-225. <https://doi.org/10.2224/sbp.2012.40.2.215>
- Shimp, T. A., & Sharma, S. (1987). Consumer ethnocentrism: Construction and validation of the CETSCALE. *Journal of marketing research*, 24(3), 280-289. <https://doi.org/10.1177/002224378702400304>

- Kaplanidou, K., Giannoulakis, C., Odio, M., & Chalip, L. (2021). Types of human capital as a legacy from Olympic Games hosting. *Journal of global sport management*, 6(3), 314-332. <https://doi.org/10.1080/24704067.2019.1674180>
- Andrews, P. (2019). The Silk Roads. *The School Librarian*, 67(1), 61-61.
- Sugden, J. T., Schulenkorf, N., Adair, D., & Frawley, S. (2020). The role of sport in reflecting and shaping group dynamics: The “intergroup relations continuum” and its application to Fijian rugby and soccer. *Sport Management Review*, 23(2), 271-283. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2019.02.001>

E-BELEDİYECİLİK UYGULAMALARI İLE STRATEJİK HEDEFLERİN ENTEGRASYONU: FETHİYE BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Araştırma Görevlisi, Mustafa Gökberk ERTAN

Kapadokya Üniversitesi, gokberk.ertan@kapadokya.edu.tr - 0000-0001-9484-4463

Lisans Öğrencisi, Zehra DURUKAN

Kapadokya Üniversitesi, zhrdurukan008@gmail.com – 0009-0007-4271-1459

ÖZET

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, devlet – vatandaş ilişkilerinin değişimi, sivil toplum örgütlerinin politika oluşturma sürecinde daha aktif hale gelişi, kurumların kamuya hesap verebilirliğinin artışı gibi hususlar merkezi ve yerel yönetsel yapıları etkilemektedir. Kamu kurumlarında değişen yönetsel yapı özellikle vatandaş temelli olup vatandaşa yakın olma, vatandaş gündemin içinde tutma eğilimindedir. Bu bağlamda çeşitli yönetsel mekanizmalar geliştirilmektedir. Bu mekanizmalar sayesinde kıt kaynaklar ile maksimum fayda elde etme amacı güden günümüz kamu kurumlarının hantallığı azaltılmakta, kamu hizmetlerindeki verimlilik artmaktadır. Örgütsel verimlilik artışının en önemli sebeplerinden biri teknolojik uygulamaların kamu hizmetlerine entegre edilmesidir. Yerel düzeydeki kamusal mal ve hizmet ihtiyacının karşılanmasında en önemli yerel yönetim birimlerinden biri olan belediye meclisleri de güncel teknolojik yönetim süreçlerini çalışmalarına entegre etmektedir. Kamusal faaliyetlerin yerel dijital platformlar üzerinden kamuoyu ile paylaşılmasını içeren uygulamalar hem şeffaf bir kamu yönetimine ortam hazırlamakta hem de kamusal faydayı arttırmaktadır. Bu platformlardan biri ise “e-belediyecilik” olarak nitelendirilen belediye web sayfalarıdır. İlgili web sayfaları aracılığı ile belediyelerin raporları, hizmetleri, projeleri, ihaleler, duyurular, imar planları, stratejik planlar, kent düzeyindeki ekonomik, toplumsal ve siyasi etkinlikler ve diğer çalışmalar kamuoyu ile paylaşılmaktadır.

Bu çalışmada Fethiye Belediyesinin web sayfası incelenmiş, paylaşılan “2025 performans programı” doğrultusunda sürdürülebilir çevre hizmetleri ile birlikte kent ve toplum düzenine yönelik oluşturulan stratejik hedefler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: E-Belediyecilik, Kamu, Hizmet, Hedef, Dijitalleşme

YENİ MEDYADA GÜVENİN EROZYONU: DEEPFAKE TEKNOLOJİSİ VE YANLIŞ BİLGİ YAYILIMI

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KOÇYİĞİT

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, ahmetkocyigit@ohu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-1276-1128

ÖZET

Dijital teknolojilerdeki gelişmeler, son derece gelişmiş bilgisayar grafikleri ve yapay zekâ algoritmaları kullanılarak gerçekçi görüntü ve video üretme kalitesini ve yeteneğini önemli ölçüde artırmıştır. Bu nedenle gerçek içerik ile sahte içeriğin arasında ayırım yapmak neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Yapay zekâ teknolojileri tarafından oluşturulan görüntüler veya videolar gerçek hayatta yararlı uygulamalara sahiptir; fakat bunlar gizlilik ve güvenlikle ilgili çeşitli tehditlere de yol açmaktadır. Deepfake, bu tehditlere yol açabilecek en tehlikeli yollardan bir tanesidir. Deepfake, mevcut olan ses, görüntü, video gibi içeriklerin yapay zekâ teknolojileri kullanılarak yeniden üretilmesini ifade etmektedir. Bu doğrultuda deepfake teknolojisi, yapay zekâ destekli algoritmalar kullanarak görüntü ve videoları gerçeğe son derece yakın bir şekilde manipüle edebilmekte ve bu da yeni medya ortamında yanlış bilginin yayılması için güçlü bir aracı haline gelmektedir. Bu çalışma, deepfake teknolojinin yeni medya ortamındaki rolünü ve bu teknolojinin yaydığı yanlış bilginin etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, deepfake içeriklerin etik, hukuki ve toplumsal boyutlarına ışık tutarak, yeni medya ortamında güvenin erozyonuna dair çözüm önerileri sunmayı hedeflemektedir. Çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Literatür taraması ile deepfake teknolojinin tarihsel gelişimi, teknik altyapısı ve etik boyutları ortaya konulmuş, mevcut örnek olaylar vasıtasıyla öne çıkan olaylar üzerinden vaka analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın bulguları doğrultusunda, sosyal medyada çoğunlukla deepfake teknolojinin tespit edilebilmesinin çok zor olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun neticesinde yanlış bilgi yayılımının daha tehlikeli bir hale geldiği tespit edilmiştir. Dahası, yeni medya platformlarının bu içeriklerin yayılmasını engellemekte yetersiz kaldığı, etik ve yasal düzenlemelerin eksik olması sebebiyle, bu teknolojinin suistimal edilmesini kolaylaştırmıştır. Sonuç olarak, deepfake teknolojisi yanlış bilginin yayılmasında önemli bir rol üstlenmekte, yanlış bilginin etkilerini azaltmak için teknolojik, etik ve hukuki stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Deepfake, Yeni Medya, Yanlış Bilgi, Teknoloji

EROSION OF TRUST IN NEW MEDIA: DEEPFAKE TECHNOLOGY AND THE SPREAD OF MISINFORMATION

ABSTRACT

Advances in digital technologies have dramatically increased the quality and ability to produce realistic images and videos using highly advanced computer graphics and artificial intelligence algorithms. It has therefore become almost impossible to distinguish between real content and

fake content. Images or videos created by AI technologies have useful applications in real life, but they also pose various threats to privacy and security. Deepfake is one of the most dangerous ways that can lead to these threats. Deepfake refers to the reproduction of existing content such as audio, images and videos using artificial intelligence technologies. Accordingly, deepfake technology can manipulate images and videos in a way that is extremely close to reality using artificial intelligence-supported algorithms, making it a powerful tool for the spread of misinformation in the new media environment. This study aims to examine the role of deepfake technology in the new media environment and the effects of misinformation spread by this technology. It also aims to shed light on the ethical, legal and social dimensions of deepfake content and to offer solutions to the erosion of trust in the new media environment. Qualitative research method was used in the study. The historical development, technical infrastructure and ethical dimensions of deepfake technology were revealed through a literature review, and case analysis was carried out on the prominent cases through existing case studies. In line with the findings of the study, it was concluded that it is very difficult to detect deepfake technology in social media. As a result, the spread of misinformation has become more dangerous. Moreover, new media platforms are inadequate in preventing the spread of such content, and the lack of ethical and legal regulations has facilitated the abuse of this technology. In conclusion, deepfake technology plays an important role in the spread of misinformation and technological, ethical and legal strategies need to be developed to mitigate the effects of misinformation.

Keywords: Deepfake, New Media, Misinformation, Technology

GİRİŞ

Deepfake terimi, derin öğrenme ve sahte terimlerinin birleşiminden oluşmaktadır. Deepfake teknolojileri kullanarak, bir görüntüdeki veya videodaki başka birinin yüzünü başka birinin yüzüyle değiştirebilir veya maskeleyebilir. Ayrıca, deepfake bir görüntüdeki veya videodaki orijinal sesi ve yüz ifadelerini de değiştirebilir. Günümüzde, deepfake orijinal yüzü, sesi veya ifadeleri değiştirmek için derin öğrenme ve yapay zekâ gibi teknikler kullanmaktadır. Bir insanın, içeriğin deepfake teknikleriyle manipüle edildiğini tespit etmesi oldukça zordur (Chadha, Kumar, Kashyap ve Gupta, 2021).

Sosyal medyanın gelişimi ve hızı düşünüldüğünde, ikna edici deepfake'ler hızla milyonlarca insana ulaşabilmektedir. Bu durum ise toplum üzerinde olumsuz etkilere sahip olabilmektedir. Son yıllarda sahte haberler, kamuya, insanlığa ve demokrasiye tehdit oluşturan bir sorun haline gelmiştir. Sahte haber, halkı aldatmak için üretilen hayali haber tarzı içerikleri ifade etmektedir. Sahte bilgiler, milyonlarca kullanıcıyı etkileyebileceği sosyal medya aracılığıyla hızla yayılmaktadır. Günümüzde, beş internet kullanıcılarından biri haberlerini YouTube aracılığıyla almakta ve bu oran Facebook'tan hemen sonra gelmektedir. Videonun popüleritesindeki bu artış, yeni teknolojilerin videonun ikna edici şekilde manipüle edilmesine olanak tanınmasıyla, medya ve haber içeriğinin gerçekliğini doğrulamak için araçlara olan ihtiyacı vurgulamaktadır. Sosyal medya platformları aracılığıyla yanlış bilgi edinmenin ve yaymanın kolaylığı göz önüne alındığında, neye güveneceğinizi bilmek giderek zorlaşmakta ve bu da diğer şeylerin yanı sıra bilinçli karar alma açısından zararlı sonuçlara yol açmaktadır (Westerlund, 2019). Bu doğrultuda bu çalışma, deepfake teknolojisinin yeni medya ortamındaki rolünü ve bu teknolojinin yaydığı yanlış bilginin etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, deepfake

içeriklerin etik, hukuki ve toplumsal boyutlarına ışık tutarak, yeni medya ortamında güvenin erozyonuna dair çözüm önerileri sunmayı hedeflemektedir.

Deepfake Teknolojisi ve Yeni Medyada Yanlış Bilgi Yayılımı

"Derin öğrenme" ve "sahte"nin bir kombinasyonu olan deepfake'ler, aslında hiç olmamış şeyleri söyleyen ve yapan insanları tasvir etmek için dijital olarak işlenmiş aşırı gerçekçi videolardır. Deepfake'ler, bir kişinin yüz ifadelerini, tavırlarını, sesini ve tonlamalarını taklit etmeyi öğrenmek için büyük veri örneklerini analiz eden sinir ağlarına dayanır. İşlem, yüzleri değiştirmesi için eğitmek üzere iki kişinin görüntülerini derin öğrenme algoritmasına beslemeyi içerir. Başka bir deyişle, deepfake'ler bir videodaki kişinin yüzünü başka bir kişinin yüzüyle değiştiren yüz haritalama teknolojisi ve yapay zekâyı kullanmaktadır (Westerlund, 2019).

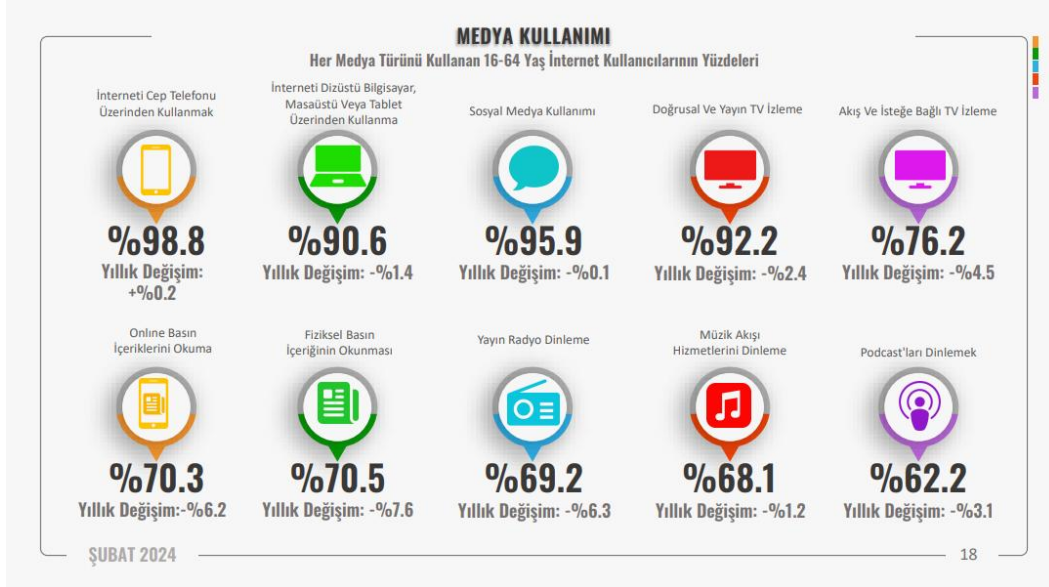
Teknoloji ve yeni medya çoğunlukla eğlence ve eğitim vb. gibi meşru uygulamalarda kullanılsa da kötü niyetli kullanıcılar bunları yasadışı veya kötü niyetli amaçlar için de kullanmaktadır. Örneğin, yanlış bilgi ve propaganda yaymak, siyasi anlaşmazlık ve nefreti körüklemek veya hatta insanları taciz etmek ve şantaj yapmak için yüksek kaliteli ve gerçekçi sahte videolar, resimler veya sesler oluşturulmaktadır (Rana, Nobi, Murali ve Sung, 2022).

Deepfake'ler zamanında ve düzgün bir şekilde kontrol edilmezse hem ünlüler için hem de sıradan insanlar için gerçek bir tehdit haline gelmeye başlayacaktır. Gerçekçi deepfake medyaları gizlilik, demokrasi, ulusal güvenlik ve toplum için önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Gerçekçi deepfake görseller ve videolar yüz doğrulamasını atlatmak, siyasi sıkıntı yaratmak, sahte haberler yapmak ve birisini şantaj yapmak için kullanılabilir. Sahte videolar ve görsellerle bilginin yayılması, çevrimiçi dijital içeriğe olan güvenimizi tehdit edebilir ve zayıflatabilir (Zhang, 2022).

Deepfake'ler toplum, siyasi sistem ve iş dünyası için büyük bir tehdittir. Bu durum gerçek haberleri sahte haberlerden ayırmakta zorlanan medya temsilcileri üzerinde baskı oluşturmakta, propaganda yayarak ve seçimlere müdahale ederek ulusal güvenliği tehdit etmekte, vatandaşların yetkililer tarafından verilen bilgilere olan güvenini zedelemekte ve bireyler, kurumlar için siber güvenlik sorunlarını gündeme getirmektedir. Bunun yanında bu teknoloji belirli faydaları da beraberinde getirmektedir. Film, eğitim medyası ve dijital iletişim, oyun ve eğlence, sosyal medya ve sağlık, malzeme bilimi ve moda ve e-ticaret gibi çeşitli iş alanları da dahil olmak üzere birçok sektörde olumlu kullanımları bulunmaktadır. Film endüstrisi deepfake teknolojisinden birçok şekilde faydalanabilir. Örneğin, hastalık nedeniyle seslerini kaybeden aktörlerin dijital seslerini yapmakta veya film görüntülerini yeniden çekmek yerine güncellemekte yardımcı olabilir. İşletmeler, e-ticareti ve reklamcılığı önemli şekillerde dönüştürebileceği için markaya uygulanabilir deepfake teknolojisinin potansiyelini kullanabilir (Westerlund, 2019).

Deepfake içeriklerinin yayılması için yeni medya araçları çok elverişli bir ortam hazırlamaktadır. Yeni medya araçlarının aynı anda milyonlarca kişiye ulaşabilme yeteneği, interaktif özellikleri ve kullanıcı otomasyonun sayesinde bu içeriklerin tüm dünyada kolayca yayılmasını sağlamaktadır. Bu nedenle yeni medya araçları yanlış bilgi yayılımına ve güvenin erozyonuna katkı sağlamaktadır. Yeni medya araçları ya da bir diğer adıyla sosyal medya araçları tüm dünya üzerinde her geçen gün daha fazla kullanıcıya ulaşmaktadır. Ülkemizde de

sosyal medya kullanım oranları her geçen gün artmaktadır. Bu nedenle sosyal medya araçları bireylerin düşüncelerini etkileyen, onları yönlendiren, algılarına şekil veren ve haberlerin kolay bir şekilde yayılmasına vesile olan araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Görsel 1. Medya Kullanım Oranları

Kaynak: İnternet Araştırmaları Koordinatörlüğü (2024)

Günümüzde sosyal medya ve internet kullanımı ülkemizde her geçen gün daha da artmaktadır. Yukarıdaki görselde de görüldüğü üzere, ülkemizde interneti cep telefonundan kullananların oranı %98,8 oranındadır. Sosyal medya kullanımı ise son verilere göre %95,9 oranındadır. Diğer veriler de göz önüne alındığında ülkemizde yoğun bir sosyal medya kullanımı göze çarpmaktadır. Sosyal medya platformları; bireylerin, kurumların, şirketlerin çevrimiçi ortamlarda kendilerini geniş kitlelere duyurmalarına, duygu, düşünce ve izlenimlerini hedef kitleye aktarmalarına ayrıca diğer kullanıcılarla iletişim halinde bulunarak gruplara katılma ve bu platformlara fikir, yorum ve ürettikleri içerikler ile katkıda bulunmalarına imkân sağlamaktadır. Ayrıca, sosyal medya platformları, kişilere, şirketlere, STK ve kurumlara kendilerini çevrimiçi ortamlarda ifade etmelerine, tercihlerini ortaya koymalarına ve içeriklerini paylaşma fırsatı sağlaması nedeniyle bu ortamları cezbedici ve daha popüler hale getirmektedir (Koçyiğit, 2023).

Sosyal medya araçlarının ortaya çıkardığı belirli avantajların yanında dezenformasyon ve yalan haberin yayılması gibi süreçleri de hızlandırdığı görülmektedir. Bu doğrultuda propaganda ya da manipülasyon yapma konusunda da sosyal medya araçları kötüye kullanılmaktadır. Sosyal medya araçlarıyla dolaşıma sokulan yanlış bilgiler ve sansasyonel içerikler sebebiyle bireylerin, şirketlerin ve kurumların hayati fonksiyonları olumsuz bir şekilde etkilenebilmektedir. Twitter, Instagram, WhatsApp ve Facebook gibi sosyal medya platformlarındaki asılsız içerikler ve söylentiler çok hızlı bir şekilde yayılmakta, bununla birlikte akıllı telefon kullanımının artmasıyla da yanlış iddiaları gerçek bilgi olarak değerlendiren kullanıcıların çok hızlı bir şekilde manipüle edildiği görülmektedir. Günümüz toplumunda sosyal medya araçları vasıtasıyla söylentilerin, dezenformasyonun, yalan haberin, aldatıcı bilgilerin ve manipüle edilmiş içeriğin iyi niyetli olmayan kullanıcılar tarafından sosyal medya platformları

aracılığıyla milyonlarca kişiye hızlıca ulaştırıldığı düşünüldüğünde, bu platformların aslında endişe verici bir yönünün olduğunu da gözler önüne sermektedir (Koçyiğit ve Koçyiğit, 2023).

Yöntem

Deepfake teknolojisi ve yanlış bilgi yayılımı çerçevesinde gerçekleştirilen bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden vaka analizi gerçekleştirilmiştir. Vaka çalışması, genellikle sosyal ve yaşam bilimlerinde görülen bir araştırma metodolojisidir. Vaka analizi, gerçek ya da kurgusal bir olay, durum ya da problemi derinlemesine incelemek ve çözüm önerileri geliştirmek için kullanılan bir yöntemdir. Genellikle işletme, hukuk, sağlık, iletişim, eğitim ve sosyal bilimler gibi çeşitli disiplinlerde uygulanır. Vaka analizi, teorik bilgilerin pratikte nasıl kullanılacağını öğrenmek ve karmaşık durumları daha iyi anlamak için etkili bir araçtır (Mitchell, 1983; Ritter, 2000). İletişimde alanında vaka analizleri sıklıkla haber yazımı, kriz iletişimi, medya yönetimi ve etik konularında yapılmaktadır.

Bulgular ve Yorumlar

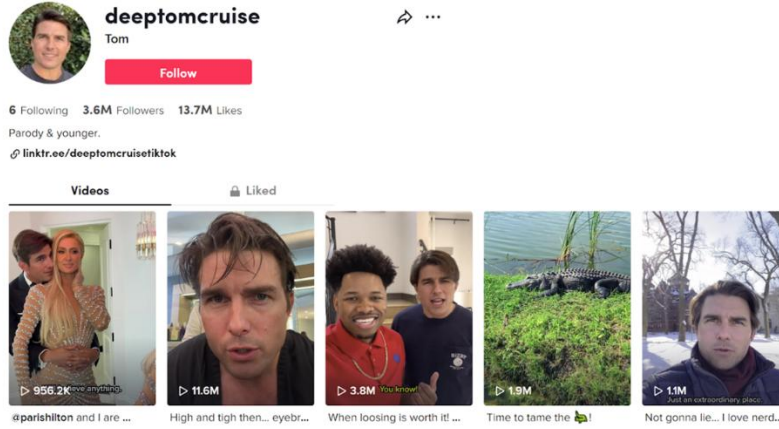
Araştırma kapsamında ele alınan örnek olay bulgularına ve yorumlarına aşağıda yer verilmiştir. Çalışmada 3 farklı örnek olay üzerinden vaka analizi gerçekleştirilmiştir.

Örnek Olay 1: Obama'nın Kamu Hizmeti Duyurusu

Jordan Peele adlı bir yönetmen ABD eski başkanının çene kemiğinin üzerinde ağzını kullanarak Başkan Barack Obama'nın deepfake'inde rol almıştır. Obama'nın yüzü ve sesi kullanılarak gerçekleştirilen bu içerik ile Obama'nın ağzından duyuru paylaşılmıştır. Bu içerik milyonlarca kişi tarafından görüntülenmiştir. Bu, bunun siyasi arenada yanlış bilgi yaymak için bir araç olarak nasıl kullanılabileceğini göstermektedir.

Örnek Olay 2: TikTok'ta Tom Cruise'un Deepfake'i

Tom Cruise, Hollywood'un en ünlü ve en yüksek ücretli aktörlerinden birisi olarak tanınmaktadır. Bu durum içerik üreticileri tarafından keşfedilmiş ve kendisinin deepfake ile üretilen görüntülerinin yayınlandığı bir sosyal medya hesabı açılmıştır. TikTok'taki bu hesap @deeptomcruise kullanıcı adı ile bu platformda 3,6 milyon takipçi sayısına ulaşmıştır. Bu durum bireylerin deepfake ile üretilen içerikleri ayırt edemediğini göstermektedir. Bu tür içeriklerin günümüzde çok fazla bir şekilde karşımıza çıkması durumun ciddiyetini ortaya koymaktadır.

Örnek Olay 3: Koreli Deepfake Haber Spikeri Kim Joo-Ha

Kim Joo-Ha'nın deepfake olayı, deepfake'in medya endüstrisi üzerindeki etkisine önemli bir örnektir. Gerçek dünyadaki etkilerinin ne olabileceği sorusunu da gündeme getirmektedir. Güney Kore'de haber yapan bir televizyon kanalı olan MBN, popüler haber spikerini yapay zekâ teknolojileri kullanarak bir deepfake ile değiştirmiştir. Bu durum deepfake teknolojisinin medya sektöründe de etkin bir şekilde kullanıldığını göstermektedir.

Tüm bu örnek olaylar göstermektedir ki; deepfake teknolojisi bireyler ve toplumlar için belirli sorunları beraberinde getirmektedir. Deepfake Teknolojisi toplumsal güven üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Bu tür içerikler toplumsal gerilimlerin artmasına, gerçek olayların

sorgulanmasına neden olmaktadır. Deepfake ayrıca etik sorunlarında beraberinde getirmektedir. Bunlar; mahremiyet ihlalleri ve kimlik suistimalleri, politik liderlerin sahte videoları, ünlülerin itibar kaybı, sahte haber yayılımı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hukuki olarak mevcutta ABD’de ve AB’de yasalar bulunmaktadır fakat bunlar deepfake içeriklerinin olumsuz etkilerine karşı oldukça yetersizdir. Günümüz teknolojilerinin baş döndüren gelişimi karşısında hukukun teknolojiye ayak uydurması çok zor görünmektedir. Ayrıca bu konuda, yaptırım eksiklikleri bulunmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Deepfake teknolojisi, yalnızca teknik bir yenilik değil, aynı zamanda etik, hukuki ve toplumsal bir meydan okumadır. Çalışmanın bulguları doğrultusunda, sosyal medyada çoğunlukla deepfake teknolojisinin tespit edilebilmesinin çok zor olduğu anlaşılmıştır. Bunun neticesinde yanlış bilgi yayılımının daha tehlikeli bir hale geldiği tespit edilmiştir. Dahası, yeni medya platformlarının bu içeriklerin yayılmasını engellemekte yetersiz kaldığı, etik ve yasal düzenlemelerin eksik olması sebebiyle, bu teknolojinin suistimal edilmesini kolaylaştırmıştır.

Deepfake teknolojisinin olumsuz etkilerini en aza indirmek için belirli çözüm önerileri ortaya konulması elzemdir. Bu doğrultuda, teknolojik, toplumsal farkındalık, eğitim ve hukuki düzenlemeler yapılması şarttır. Teknolojik çözüm olarak, deepfake tespiti için yapay zekâ araçlarının geliştirilmesi, Blockchain tabanlı içerik doğrulama sistemleri kullanılması yerinde olacaktır. Dahası, toplumsal farkındalık ve eğitim kapsamında eğitim kurumlarında medya okuryazarlığı derslerinin artırılması toplumun teknoloji okuryazarlığının geliştirilmesi önem arz etmektedir. Hukuki düzenlemeler kapsamında ise, uluslararası iş birliği ve standartların geliştirilmesi, sahte içeriklerin hukuki yaptırımlara tabi tutulması gerekmektedir.

Sonuç olarak, deepfake teknolojisi yanlış bilginin yayılmasında önemli bir rol üstlenmekte, yanlış bilginin etkilerini azaltmak için teknolojik, etik ve hukuki stratejilerin geliştirilmesi günümüzde büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Chadha, A., Kumar, V., Kashyap, S., & Gupta, M. (2021). Deepfake: an overview. In Proceedings of second international conference on computing, communications, and cyber-security: IC4S 2020 (pp. 557-566). Springer Singapore.

İnternet Araştırmaları Koordinatörlüğü (2024, Şubat). Türkiye dijital 2024, Türkiye’nin nüfus, internet, sosyal medya, mobil, e-ticaret ve dijital pazarlama göstergeleri. 20 Ocak 2025 tarihine <https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/3degJ.pdf> adresinden edinilmiştir.

Koçyiğit, A. (2023). Olağanüstü hallerde sosyal medyada dezenformasyonla mücadele ve kriz iletişimi: Kahramanmaraş Depremi üzerine bir analiz. Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi (KİAD), (10), 68-86. DOI: 10.56676/kiad.1264562

Koçyiğit, A., & Koçyiğit, M. (2023). Dijital çağda sosyal medyada dezenformasyonla mücadele. A. B. Darı içinde, Dijital Çağda Medya Araştırmaları (s. 177-207). Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.

Mitchell, J. C. (1983). Case and situation analysis 1. The sociological review, 31(2), 187-211.

Rana, M. S., Nobi, M. N., Murali, B., & Sung, A. H. (2022). Deepfake detection: A systematic literature review. IEEE access, 10, 25494-25513.

Ritter, K. (2000). Average-case analysis of numerical problems (No. 1733). Springer Science & Business Media.

Westerlund, M. (2019). The emergence of deepfake technology: A review. Technology innovation management review, 9(11).

Zhang, T. (2022). Deepfake generation and detection, a survey. Multimedia Tools and Applications, 81(5), 6259-6276.

TÜKETİM KARŞITLIĞI BAĞLAMINDA SOSYAL MEDYADA BOYKOT TOPLULUKLARI

Dr. Öğr. Üyesi Hatice DURAN OKUR

Gümüşhane Üniversitesi

hateduranokur@gumushane.edu.tr

ORCID: 0000-0002-5899-2407

ÖZET

Çevresel, ahlaki, politik vb. gibi nedenlerle temellenebilen tüketim karşıtlığının bir boyutu olan boykot davranışı, günümüz kapitalist toplumlarında bireylerin ve toplulukların yaşanan çeşitli olaylara karşı tepkilerini gösterebilmelerinin önemli bir aracıdır. Nasıl ki bireylerin tükettikleri ürünler kimliğine, statüsüne, hayat tarzına yönelik bir anlama işaret ediyorsa, bilinçli olarak tüketmediği ürünler de bir anlama karşılık gelmekte, bilinçli tüketmeme davranışı olan tüketici boykotu, bireysel ve kolektif direniş biçimine dönüşmektedir.

Günümüzde gündelik hayatta gerçekleştirilen direniş biçimlerinin dijital alanlara da kaydığı görülmektedir. Bireyler toplumsal hayatta meydana gelen olaylara yönelik tepkilerini dile getirme, topluluk oluşturup seslerini duyurma imkânı sağlayan sosyal medya platformlarını kullanmakta, direnişlerini sanal alanda da sergilemektedirler. Son zamanlarda İsrail'in Filistin'e karşı işlediği savaş suçlarına karşı tepkilerin sanal mecralarda yaygınlık kazanması, İsrail menşeli ürünlerin boykotuna dair çağrılarının yapılması dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda sosyal medya platformlarında boykot üzerine paylaşım yapan toplulukların oluşturulduğu görülmektedir. Çalışmanın amacı, sosyal medya üzerindeki İsrail menşeli ürünlere, markalara, şirketlere karşı oluşturulan boykot topluluklarının değerlendirmesini yapmaktır. Sonuç olarak, her ne kadar işe yararlılığı tartışma konusu olsa da bu toplulukların güncel paylaşımlarla konuyu gündemde tutma ve kamuoyu oluşturma çabaları, topluluklarda yapılan paylaşımların binlerce kişiye ulaşması ve farkındalık yaratması, bireylerin boykot hareketine katılmalarında motivasyon sağlamak ve hareketin sürdürülebilirliği için önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tüketim Kültürü, Tüketim Karşıtlığı, Boykot, Sosyal Medya.

BOYCOTT COMMUNITIES ON SOCIAL MEDIA IN THE CONTEXT OF ANTI- CONSUMERISM

ABSTRACT

Boycott behavior, which is a dimension of anti-consumerism that can be based on environmental, moral, political, etc. reasons, is an important tool for individuals and communities to show their reactions to various events in today's capitalist societies. Just as the

products that individuals consume signify a meaning for their identity, status and lifestyle, the products that they do not consciously consume also correspond to a meaning, and consumer boycott, which is a conscious non-consumption behavior, turns into a form of individual and collective resistance.

Today, it is seen that the forms of resistance practiced in daily life have shifted to digital spaces. Individuals use social media platforms that enable them to express their reactions to the events occurring in social life, form communities and make their voices heard, and exhibit their resistance in the virtual space. Recently, it is noteworthy that reactions against Israel's war crimes against Palestine have become widespread on virtual media platforms and calls for boycotting Israeli products have been made. In this direction, it is seen that boycott communities have been created on social media platforms. The aim of this study is to evaluate the boycott communities created against Israeli products, brands and companies on social media. As a result, although their usefulness is a matter of debate, the efforts of these communities to keep the issue on the agenda and to create public opinion with current posts, the fact that the posts made in the communities reach thousands of people and raise awareness are important for motivating individuals to participate in the boycott movement and for the sustainability of the movement.

Keywords: Consumer Culture, Anti-Consumption, Boycott, Social Media.

1. GİRİŞ

Tüketim, bireylerin ihtiyaçlarını gidermek için yaptıkları eylemlerdir. Tüketim toplumu olarak da isimlendirilen günümüz toplumlarında tüketim kavramı, bireylerin beslenme, barınma gibi birincil ihtiyaçlarını gidermek amaçlı yaptıkları eylemlerin yanında, arzu ve isteklerinin tatmini için girdikleri çabalara kadar uzanan bir anlam ifade etmektedir. Bocock (2009: 10) tüketimi “insanların kim oldukları ve kim olmak istedikleriyle ilgili duyarlılıklarını yansıtan ve kimlik duygusunu çevreleyen bir değer” olarak ifade etmektedir. Bu doğrultuda anlamı genişleyen tüketim, bir kültür haline gelmiştir. Birey tükettikleriyle kendi kimliğini, statüsünü, hayat tarzını, diğerlerine kullandığı tüketim nesneleri aracılığıyla iletmektedir.

Medya ve yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle küresel çapta hız ve yaygınlık kazanan tüketim, günümüz kapitalist toplumlarında sistemin devamı için zaruridir. Tüketicilerin sadece birincil ihtiyaçlarını değil ihtiyaçlarından fazlasını tüketmeleri, hatta kısıktırılan arzu ve isteklerine yönelik tüketim gerçekleştirmeleri, günümüzün hâkim ekonomik sistemi olan kapitalizmin çarkının dönmesi için oldukça önemlidir. Tüketimin sürekliliğinin sağlanması amacıyla, reklamlarla, kitle iletişim araçlarıyla tüketime koşullandırılan bireyler, âdeta tüketim kölesi haline gelmiştir. Fakat bireyler, bu kölelik durumuna karşı çıkıp, tüketmemeyi ya da bilinçli tüketmeyi bir direniş biçimi olarak kullanabilmektedirler.

Dayatılan modern kölelik ve aşırı tüketimin doğurduğu bireysel ve toplumsal sorunlar, tüketim karşıtlığını da meydana getirmiştir. Kapitalist sistemin işleyişine karşı tehdit unsuru olan tüketim karşıtlığı, bireyler için “zayıfın silahı” (Scott, 1985) olarak önemli bir direniş potansiyeline sahiptir. Bu anlamda tüketim karşıtlığı, tüketmemeyi, az tüketmeyi veya bilinçli tüketmeyi amaçlayan bir aktivizme dönüşmüştür. Tüketim karşıtlığı geniş anlamda piyasaya ve

tüketime karşı olumsuz bir tutum olarak tanımlanırken, tüketim karşıtlığının bir boyutu olan tüketici boykotları belirli kuruluşları veya varlıkları hedef alan daha dar bir kapsama sahiptir (Makarem ve Jae, 2016: 194). Çevresel, ahlaki, politik vb. gibi nedenlerle temellenebilen boykot davranışı, bireylerin ve toplulukların günümüzde yaşanan çeşitli olaylara karşı tepkilerini gösterebilmelerinin önemli bir aracıdır. Diğer bir deyişle tüketilen ürünlerin bireylerin kimliğine, statüsüne, hayat tarzına yönelik bir anlama karşılık gelmesi gibi, bilinçli olarak tüketilmeyen ürünler de bir anlama karşılık gelmekte, bilinçli tüketmeme davranışı olan tüketici boykotu, bireysel ve kolektif direniş biçimine dönüşmektedir.

Günümüzde bireylerin gündelik hayatta gerçekleştirdikleri direniş biçimlerinin dijital alanlara da kaydığı görülmektedir. Bireyler toplumsal hayatta meydana gelen olaylara yönelik tepkilerini dile getirme, topluluk oluşturup seslerini duyurma imkânı sağlayan sosyal medya platformlarını kullanmakta, direnişlerini sanal alanda da sergilemektedirler. Son zamanlarda İsrail'in Filistin'e karşı işlediği savaş suçlarına karşı tepkilerin sanal mecralarda yaygınlık kazanması, İsrail menşeli ürünlerin boykotuna dair çağrılarının yapılması dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda sosyal medya platformlarında boykot üzerine paylaşım yapan toplulukların oluşturulduğu görülmektedir.

Çalışmanın amacı, sosyal medya üzerindeki İsrail menşeli ürünlere, markalara, şirketlere karşı oluşturulan boykot topluluklarının giriş mahiyetinde bir değerlendirmesini yapmaktır. Bu doğrultuda çalışmada öncelikle tüketim karşıtlığının bir boyutu olan tüketici boykotu ele alınıp, gündelik hayatla iç içe geçmiş durumda olan sosyal medya platformlarının bu direniş biçimi için önemine yer verilerek, uzun süreli gözleme dayanarak sosyal medya platformlarında İsrail ürünlerinin boykotuna dair oluşturulan topluluklar üzerinde durulacaktır.

2. BİR DİRENİŞ BİÇİMİ OLARAK TÜKETİCİ BOYKOTU

Boykot genel anlamda birey ve toplulukların belli bir amacı gerçekleştirmeye yönelik sergilediği bir direniş biçimidir. Türk Dil Kurumu (TDK, 2025), boykotu, “bir işi, bir davranışı yapmama kararı alma” ve “bir kimse, bir topluluk veya bir ülkeyle amaca ulaşmak için her türlü ilişkiyi kesme” olarak tanımlamaktadır. Kim vd. (2022) tüketici boykotunu; “tüketicilerin belirli bir hedefe ulaşmak için bir ürüne, kuruluşa, ülkeye, hatta kişiye ait belirli bir mal ve hizmeti satın almaktan, onu kullanmaktan veya bunlarla ilgilenmekten gönüllü ve kasıtlı olarak kaçınması” şeklinde tanımlamaktadır. Tüketici boykotlarında katılım gönüllü olarak gerçekleştirildiği için, bireyler istedikleri zaman bu davranışı sürdürmeyi bırakabilirler ve herhangi bir yaptırımla karşılaşmazlar (Yener, 2022, s.43).

Bilinçli tüketmeme davranışı olan tüketici boykotu, bireylerin kimliğini, hayat tarzını yansıttıkları, yaşanan olaylar karşısında tarafını belli etmek için sergilediği, bir amaç doğrultusunda bir duruşun simgesi haline gelen, bireysel ve kolektif direniş biçimidir. Kozinets ve Handelman (1998) boykotların tüketim toplumunda başladıklarını, ancak boykotlara katılanlar için tüketim kültürünü alıp ahlakileştiren, onun kısır materyalizmini aşan ve böylece onu kutsallaştıran bir yaşam biçimi sağladıklarını, bu anlamda boykotları ahlaki açıdan kendini ifade etmeyi sağlayan bir tüketici direniş biçimi olarak değerlendirmişlerdir.

Bireylerin boykota katılma davranışında bireysel motivasyonlar ve/veya toplumsal baskı unsurları gibi çeşitli faktörler etkili olabilmektedir. Boykot davranışında, bireyin yakın çevresi

ya da kendisini ait hissettiği bir topluluk tarafından çağrılan bir boykota katılması, kişinin aidiyet duygusunu korumasına yardımcı olur (Sen vd., 2001). Bu doğrultuda bireyin boykota katılmasında bazen sosyal baskı unsurları etkili olabilmektedir. Fakat “algılanan sosyal baskıya ek olarak, kişinin ahlaki yükümlülük duygusu önemli bir boykot motivasyonu olabilir” (Farah ve Newman, 2009). Özellikle internet tabanlı bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle küresel çapta etkileşimin artması dünyanın bir ucunda meydana gelen olaylardan anında haberdar olabilmek imkânı, günümüz insanının toplumsal duyarlılığını artırmakta ve yaşanan olumsuz durumlar karşısında bireylere ahlaki bir tepki verme sorumluluğunu yüklemektedir. Bu anlamda boykotlar, “tüketicilerin belirli bir ahlaki davaya verdiği desteğin ya da konuyla ilgili bir fark yaratma arzusunun göstergesi de olabilir” (Hoşgör ve Sezgin 2024). John ve Klein (2003) ise bireylerin tüketici boykotlarına katılımında suçluluk, öz saygının korunması ve uyumsuzluktan kaçınma gibi motivasyonların etkili olabileceğini, fakat bireylerin boykota katılmak için birbirlerinden farklı ve birden fazla nedeni olabileceğini de belirtmiştir. Mevcut literatür incelendiğinde, tüketici boykotları için geçerli motivasyonların “kültürel” anlamda dini ve ahlaki olarak tasvip edilmeyen ya da yerel olmayan ürünlerden kaçınma, “siyasi” anlamda askeri ya da diplomatik olarak tasvip edilmeyen üretici ya da ürünlerinden kaçınma ve “etik” olarak insan haklarını, çalışma koşullarını, toplum sağlığını, hayvan haklarını ve doğayı suiistimal eden üretici ve ürünlerinden kaçınma olduğu görülmektedir (Gundelach, 2020’den akt. Toros ve Toros, 2021).

Boykotun tarihi 1800’lü yıllara kadar uzanansa da (Memiş ve Cesur, 2019) ürün veya hizmeti satın almama temelindeki ekonomik ve toplumsal baskı mekanizması olan boykotlar, günümüz bireyleri tarafından sıklıkla başvurulmuş bir direniş biçimi haline gelmiştir (Çakır, 2010: 123) Nike, Shell , Mc Donalds, Nestle gibi küresel markalar, dünyada en fazla tüketici boykotuna maruz kalmış markalardandır (Kadıbeşegil, 2009:118).

Günümüzde çok çeşitli nedenlerle ürünler, şirketler, markalar boykot edilmektedir. Fakat boykotların etkinliği konusu oldukça tartışmalıdır. Boykot edilen marka ya da şirketler kısa dönemli kayıplar yaşayıp zarar görse de varlıklarını korumaya devam edebilmektedir. Buna rağmen boykotların başarılı olan örnekleri de mevcuttur. Özellikle sosyal medya platformlarının etkin bir şekilde kullanılması, boykotların başarıya ulaşmalarını sağlayabilmesi açısından önemlidir.

3. TÜKETİCİ BOYKOTUNDA SOSYAL MEDYA

İnternet teknolojilerinin gelişmesiyle ortaya çıkan sosyal medya platformlarının yaygın ve sık kullanım oranları göz önüne alındığında, sanal alanla gündelik yaşamın iç içe geçmiş olduğu ve bu anlamda bireylerin hayatlarında önemli bir yeri ve etkisinin olduğu söylenebilir. Küresel çapta anlık, interaktif ve düşük maliyetli bir iletişim ortamı sunan sosyal medya platformları, kamusal alan olarak bireylerin kendilerini ifade etme ve kendileriyle ortak ilgi alanları doğrultusunda diğerleriyle sanal alanda bir araya gelme, iletişim ve etkileşim kurma, belli bir konu ya da olay etrafında topluluk oluşturarak tepkisini ortaya koyma imkânı sağlamaktadır. Bu doğrultuda bireylerin gündelik hayatta gerçekleştirdikleri direniş biçimlerinin dijital alanlara da kaydığı görülmektedir. Günümüzde bireysel ve kolektif pek çok direniş biçimlerine sahne olan sosyal medya platformları, konumuz itibarıyla tüketici boykotları için de oldukça işlevsel olarak kullanılan mecralardır.

Boycot çağrıları; eskiden gazeteler, dergiler gibi geleneksel medya araçlarıyla veya belli yerlerde toplanmalar, meydanlarda gerçekleştirilen drama performansları, karikatürler, toplu yerlere asılan afişler ve kalabalık yerlerde dağıtılan broşürlerle ile sınırlı olarak yapılırken (Alev, 2003), günümüzde meydana gelen değişim ve dönüşümlerle birlikte, özellikle internetin ve sosyal medya platformlarının bireylerin gündelik hayatı üzerindeki etkisinin artmasıyla, bu yöntemlerin sınırları genişleyerek dijital alanlara da kaymıştır. Örneğin, hayvan hakları aktivistleri sosyal medyayı kullanarak Facebook, Tumbler, Twitter ve benzeri platformlar üzerinden “SeaWorld’ü Boykot Et” hareketini organize etmiş ve milyonlarca tüketiciye bu platformlar aracılığıyla ulaşmıştır. Organize boykot hareketlerinin dışında, bireysel tüketiciler de boykot niyetlerini kişisel sosyal medya hesaplarında aile üyeleriyle, arkadaş çevresiyle ve takipçileriyle paylaşarak, boykot çağrısında bulunabilmektedir (Makarem & Jae, 2016, s. 194). Son yıllarda ülkemizde de sosyal medya platformlarında gerçekleştirilen boykotlara rastlanmaktadır. Bunlara örnek olarak, Disney+ yayın platformun “Atatürk” dizisinin yayından çekilmesi ile oluşan tepkilerin X (eski adıyla Twitter) platformunda yapılan çağrılarla Disney+’ın boykot edilmesi (Yıldız ve B. Durmuş, 2023), mağazada bir kız çocuğunun çıplak şekilde aranması nedeniyle X platformunda başlatılan hashtag’lerle Watsons’a yönelik boykot çağrıları (Ürkmez, 2020) ve Elazığ depremi sonrasında Berna Laçın’ın sosyal medya paylaşımı ile başlayan, reklam yüzü olduğu Fairy markasına yönelik X’te hashtag’lerle bir boykota dönüşen (Genel ve Erdem, 2021) tepkiler verilebilir.

4. SOSYAL MEDYADA İSRAİL ÜRÜNLERİNE YÖNELİK BOYKOT TOPLULUKLARI

75 yılı aşkın süredir İsrail’in Filistin üzerinde uyguladığı yıldırma politikasına karşı bireylerin ya da çeşitli grupların İsrail ürünlerini satın almamaya yönelik boykot davranışları dönem dönem çeşitli yöntemlerle gündeme gelmektedir. Son zamanlarda, özellikle 7 Ekim 2023 tarihinden sonra İsrail’in Filistin’e karşı soykırıma varan saldırılarına yönelik tepkilerin de sanal mecralarda verildiği görülmektedir. Bireyler sosyal medya platformları aracılığıyla etik, politik, dini, ahlaki ve genel anlamda insan hakları temelinde, sanal alanda bir araya gelerek ve çeşitli paylaşımlar, etkinlikler, hashtag kampanyaları yaparak İsrail’in gerçekleştirdiği zulümlere karşı tepkilerini sergilemekte ve konuyu gündemde tutmaya, kamuoyu oluşturmaya çalışmaktadır. Bu paylaşımların dikkat çeken bir yanı bireylerin İsrail meşeli ürünlerin ya da İsrail’e desteği bilinen şirketlerin boykotuna dair çağrılarının yapılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda sosyal medya platformlarında boykot üzerine paylaşımlar yapan topluluklar oluşturulmuştur. Bu toplulukların İsrail ürünlerinin boykotunun önemine, gerekliliğine dair yaptıkları paylaşımlarla, seslerini binlerce insana duyurmaya çalışarak, bireylerin bu boykot davranışına katılmaları, tepkilerini bu şekilde dile getirerek bir duruş sergilemelerine yönelik çağrılar yapılmaktadır.

Sosyal medyadaki İsrail ürünlerinin boykotuna dair oluşturulan toplulukların uzun süreli gözlemine dayalı olarak; bu toplulukların neredeyse her gün, hatta bazen önemli gelişmelerin olduğu zamanlarda, gün içerisinde birden fazla paylaşım yaptıkları görülmektedir. Yapılan paylaşımlarda özellikle boykot edilecek ürün, marka ya da firmaların detaylı listeleri paylaşılmakta, bu listelerdeki ürünlere yönelik bilgilendirici içerikler paylaşılmakta, neden boykot edilmesi gerektiği açıklanmaktadır. Bilgilendirici içeriklerde boykot ürünlerinin

sağlıksız ürünler olduğu, içerisinde zararlı katkı maddelerinin olduğu, üretim aşamasındaki haksız koşullar, çevreye verdikleri zararlar gibi çeşitli konuları da içererek, ürünlerin boykot edilmesi gerekliliğinin çok çeşitli nedenlerle ilişkilendirilmektedir.

Boykotun gerekçesine bağlı olarak bireylerde oluşan duygusal yoğunluk, boykotun devamlılığı ve etkinliği için önemli bir değişkendir. Diğer bir deyişle, boykotların uzun vadeli başarısı, bireylerin ilgisini ve desteğini sürdürebilmelerine bağlıdır. Boykotlarda ana itici güç ahlaki öfkedir. Boykota neden olan eylemlerin olumsuzluk/kötülük derecesi ne kadar fazlaysa, boykota katılma da artış gösterir (Klein et al., 2004). Bu doğrultuda İsrail'in Filistin'deki zalimce uygulamalarının tüm çıplaklığı ile paylaşımlarda yer verilerek, topluluk üyelerinin İsrail'e yönelik öfke duygularının kabartılmasında ve boykotun devamlılığını sağlamada kullanılmaktadır. Ayrıca bu topluluklarda motivasyon sağlamaya yönelik paylaşımlar da yapılmaktadır. Dini ayetleri içeren paylaşımlarla ya da din adamlarının açıklamalarını, videolarını paylaşarak boykot davranışında din, motivasyon olarak kullanılmaktadır.

Bireyler bir boykotun etkili olduğunu algılasa, boykota katılma olasılıkları daha yüksektir (Shin & Yoon, 2018). Bu doğrultuda paylaşımlarda boykot şirketlerinin satış bilançolarının düştüğüne, mağazalarının kapandığına dair içerikler paylaşarak boykotun etkili olduğu, başarıya ulaştığı bilgisi verilmektedir. Ayrıca diğer ülkelerdeki İsrail'e yönelik protestoları, yapılan eylemleri ve bunların sonucunda boykot ürünlerinin raflardan kaldırılması, indirimine girmesi gibi çeşitli haberlerin paylaşımları yapılarak da motivasyon sağlanmaya çalışılmaktadır.

Bu topluluklarda boykotun kapsamına bakıldığında, sadece herkes tarafından bilinen İsrail meşeli ürünler/markalar değil, yerli üretim olarak bilinen fakat İsrail şirketleri tarafından üretilen ürünler ve bu ürünlerin satışını yapan yerli şirketler de boykot kapsamına alınabilmektedir. Ayrıca İsrail ürünlerinin reklamlarını yapan ünlüler, fenomenler de boykot kapsamına alınmaktadır.

Toplumda herkes tarafından bilinen ve sevilen kişiler, sanatçılar, ünlüler ve sosyal medyada çok takipçisi bulunan fenomenler genellikle tüketici boykotlarında kilit aktörler olarak rol oynayabilmektedir. Boykot kampanyalarına ünlüleri dahil etmek bireylerin ilgisi artırır. Boykot temelli topluluklar da boykota destek veren ünlü kişilerin tanıtımlarını yapmakta ve bu şekilde boykot çağrılarını daha fazla kişinin katılması sağlanmaya çalışılmaktadır.

Topluluk üyeleri gündelik hayatta tanımadığı fakat sanal alanda İsrail ürünlerinin boykotu temelinde ortak bir paydada bir araya geldikleri diğer üyelerle iletişim içerisindeyler. Üyeler sayfada yapılan paylaşımların altına, birbirlerini hem bilgilendirici hem de motive edici destek temelli yorumlar yapmaktadır. Bu doğrultuda üyeler gündelik hayatlarında kullandıkları tüketim ürünlerinin meşe bilgisine ve boykot ürünü olup olmadığına dair bilgi alışverişi yapmakta, boykot ürünlerinin yerine ikame edilebilecek ürün tavsiyeleri vermektedirler.

Söz konusu toplulukların paylaşımlarında ve paylaşımlarına yapılan yorumlarda boykotun sürekliliğini sağlamaya yönelik, Filistin'e destek içerikli ve İsrail'e tepkisini ifade eden hashtag'ler kullanılmaktadır. Ayrıca bu topluluklarının birbirlerinin içeriklerini yeniden paylaşarak, boykota dair içeriklerin sanal ortamda dolaşıma sokulmasını, böylelikle daha fazla görünür olmasını ve daha fazla kişiye ulaşmasını sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu doğrultuda

topluluk üyelerinden de paylaşımlarına beğeni, yorum yapma ve içeriği yeniden paylaşma gibi çeşitli taleplerde bulunarak destek istemektedirler.

4. SONUÇ

Tüketici boykotları, kapitalist şirketleri bir anlamda kendi silahı ile vurmaya çalışmaktır. Bu direniş şekli arz-talep dengesini bozarak, belli bir ülke mallarına olan talebi azaltarak ya da sıfırlayarak bir politik baskı şekli olmayı hedeflemektedir (Alev, 2003). Boykotun etkili olması için özellikle küresel çapta ses getirmesi ve sürdürülebilir olması önem arz etmektedir. Sosyal medya platformları da küresel çapta bireyleri ortak amaçlar doğrultusunda bir araya getirip, çeşitli eylemlerde buluşturabilmekte ve bunu oldukça düşük maliyetle ve hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesine imkân sağlamaktadır.

Sonuç olarak, her ne kadar işe yararlılığı tartışma konusu olsa da boykot günümüz kapitalist dünyasında önemli bir direniş aracıdır. Sosyal medya platformlarındaki boykot temelli toplulukların güncel paylaşımlarla konuyu gündemde tutma ve kamuoyu oluşturma çabaları, topluluklarda yapılan paylaşımların binlerce kişiye ulaşması ve küresel çapta farkındalık yaratması, bireylerin boykot hareketine katılmalarında motivasyon sağlamak ve hareketin sürdürülebilirliği için önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Alev, B., (2003), Bir Muhalefet Şekli: Tüketici Boykotları, <https://bianet.org/haber/bir-muhalefet-sekli-tuketici-boykotlari-20260>. (Erişim tarihi: 03.12.2024)
- Bocock, R., *Tüketim*, çev. İrem Kutluk, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009.
- Çakır, H. Ö. (2010). Tüketici boykotlarının kriz iletişimi açısından değerlendirilmesi. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(2), 121-136.
- Farah, M. F. and Newman A. J. (2009). Exploring consumer boycott intelligence using a socio-cognitive approach, Journal of Business Research, 1-9.
- Genel, Z. ve Erdem, E. (2021). Markaların sosyal aracılı krizlerle mücadelesinde yeni yaklaşımlar: Fairy krizi örneği. Uluslararası Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli Dergisi, 4(1), 171-192.
- Gundelach, B. (2020). Political consumerism as a form of political participation: Challenges and potentials of empirical measurement. Social Indicators Research, 151(1), 309–327, <https://doi.org/10.1007/s11205-020-02371-2>.
- Hoşgör, H. K. ve Sezgin, M. (2024). İsrail menşeli ürün ve hizmetlere yönelik e-boykot söylemlerinin çevrimiçi bir şikâyet portalı üzerinden incelenmesi, R&S- Research Studies Anatolia Journal, 7(1). 97-122.
- John, A. and Klein, J. (2003). The boycott puzzle: Consumer motivations for purchase sacrifice, Management Science, 49(9), September, 1196-1209.
- Kadıbeşegil, S., *Şimdi Stratejik iletişim Zamanı*, MediaCat Yayınları, İstanbul, 2008.

- Kim, C., Kim, W., Nakami, S. (2022). Do online sales channels save brands of global companies from consumer boycotts? a geographical analysis J. Retailing Consum. Serv., 68, Article 103069.
- Klein, J. G., Smith, N. C. and John, A. (2004). Why we boycott: Consumer motivations for boycott participation. Journal of Marketing, 68(3), 92–109, <https://doi.org/10.1509/jmkg.68.3.92.34770>.
- Kozinets, R. V. and Handelman, J. M. (1998). “Ensouling Consumption: A Netnographic Exploration of Boycotting Behavior,” in *Advances in Consumer Research*, Volume 25, (ed.), Joseph Alba and Wesley Hutchinson, Provo, UT: Association for Consumer Research, 475-480.
- Makarem, S. C. and Jae, H. (2016). Consumer boycott behavior: An exploratory analysis of twitter feeds. Journal of Consumer Affairs, 50(1), 193-223.
- Memiş, S. ve Cesur, Z. (2019). Tüketici boykotunun çevresel hassasiyetlerinin değerlendirilmesine yönelik bir araştırma. Balkan & Near Eastern Journal of Social Sciences, 5(4), 25-33.
- Scott, J. C., *Weapons of the weak: Everyday forms of peasant resistance*. Yale University Press, 1985.
- Sen, S., Gürhan-Canlı Z. and Morwitz, V. (2001). Withholding consumption: A social dilemma perspective on consumer boycotts. The Journal of Consumer Research, 28(3), 399-417.
- Shin, S. and Yoon, S. W. (2018). Consumer motivation for the decision to boycott: The social dilemma. International Journal of Consumer Studies, 42(4), 439-447. <http://doi.org/10.1111/ijcs.12444>.
- Toros, S. ve Toros, E., *#Tuketmiyorum: Sosyal medyada boykotlar*. 5. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin E-Kitabı, 160-172, Antalya, 2021.
- Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 01.12.2024)
- Ürkmez, D. (2020). Dijital aktivizm olarak sosyal medyada boykot çağrıları: Watsons krizi örneği. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7 (1), 106-125.
- Yener, D., *Aktivist Tüketici Davranışları*, İksad Yayınları, Ankara, 2022.
- Yıldız, Ö. ve Durmuş, S. B. (2023). Dijital aktivizm bağlamında #Disneyplusboykot hareketinin değerlendirilmesi: Atatürk” dizisi örneği. Yeni Yüzyıl'da İletişim Çalışmaları, 2(8), 221-236.

THE REALITY OF PATIENT RIGHTS IN HEALTH TOURISM SAĞLIK TURİZMİNDE HASTA HAKLARI GERÇEĞİ

Graduate Student, Mehmet Abdullah ŞİMŞEK

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, mehmetsimsek1995@gmail.com-
0009-0008-3740-542X

Assistant Professor, Burcu Kübra SÜHA

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, bkubracerik@cumhuriyet.edu.tr-
0000-0001-6748-372X

ÖZET

Sağlık turizmi hastaların bulundukları destinasyondan farklı bir yerde sağlık hizmetlerinden faydalanmasıdır. Günümüzde sağlık turizmi, kaliteli sağlık hizmetlerine erişim, uygun maliyet avantajları ve özel tedavi seçenekleri arayışıyla hızla büyüyen bir sektör haline gelmiştir. Hastaların sağlık hizmetlerinden eşit ve adil şekilde yararlanması hasta haklarıyla mümkündür. Hasta hakları, sağlık turizminin temel unsurlarından biridir ve hastaların güvenli, etik yerinde ve doğru hizmet almasını sağlamak amacıyla yasal düzenlemelerle korunmaktadır. Hasta hakları, sağlık hizmetlerinden eşit ve etkin bir şekilde yararlanma, mahremiyet, bilgi alma, güvenlik ve şikâyet mekanizmalarına erişim gibi temel prensiplere dayanır. Türkiye’de hasta hakları, 1998 yılında yürürlüğe giren Hasta Hakları Yönetmeliği ile somut bir çerçeveye kavuşmuştur. Bu yönetmelik, sağlık hizmeti alan bireylerin haklarını koruyarak hasta memnuniyetini artırmayı ve hak ihlallerine karşı yasal başvuru yollarını tanımlamayı amaçlamaktadır. Sağlık turizmi bağlamında, özellikle hastaların tedavi süreçlerinde sağlık kurumlarını ve personeli seçme özgürlüğüne sahip olması, kişisel mahremiyetlerinin korunması ve olası hak ihlallerinde şikâyet yollarına erişimlerinin sağlanması önceliklidir. Sağlık turizminde hasta haklarının korunması, özellikle düzenleyici çerçevelerin oluşturulması, yüksek bakım kalitesinin sağlanması ve etik standartların korunması açısından önem taşır. Hastalar, tedavi sürecinde sağlık kurumlarını ve personeli seçme hakkına sahip olmalı, mahremiyetleri ve güvenlikleri sağlanmalı ve olası ihlallerde şikâyet mekanizmalarına erişebilmelidir. Sağlık turizminin sürdürülebilir büyümesi, hasta haklarının korunması ve hizmet kalitesinin artırılmasıyla doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, hasta haklarına odaklanan ulusal ve uluslararası standartlar, sağlık hizmetlerinin evrensel insan hakları çerçevesinde sunulmasını sağlamaktadır. Bu çalışma, sağlık turizmi bağlamında hasta haklarının önemini, temel prensiplerini ve sağlıklı bir hizmet sunumu için gerekliliklerini ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Turizmi, Hak, Hasta Hakları

ABSTRACT

Health tourism is when patients benefit from health services in a place other than their destination. Today, health tourism has become a rapidly growing sector with the search for access to quality healthcare services, affordable cost advantages and special treatment options. Patients' equal and fair use of health services is possible with patient rights. Patient rights are one of the fundamental elements of health tourism and are protected by legal regulations to ensure that patients receive safe, ethical and accurate services. Patient rights are based on fundamental principles such as equal and effective use of health services, privacy, access to information, security and complaint mechanisms. Patient rights in Turkey gained a concrete framework with the Patient Rights Regulation, which came into force in 1998. This regulation aims to increase patient satisfaction by protecting the rights of individuals receiving health services and to define legal remedies against rights violations.. In the context of health tourism, it is a priority for patients to have the freedom to choose healthcare institutions and personnel during their treatment process, to protect their personal privacy, and to have access to complaint channels in case of possible rights violations. The protection of patient rights in health tourism is important, especially in terms of establishing regulatory frameworks, ensuring high quality of care and maintaining ethical standards. Patients should have the right to choose healthcare institutions and personnel during the treatment process, their privacy and security should be ensured, and they should have access to complaint mechanisms in case of possible violations. Sustainable growth of health tourism is directly related to the protection of patient rights and increasing service quality. In this context, national and international standards focusing on patient rights ensure that health services are provided within the framework of universal human rights. This study addresses the importance of patient rights, their basic principles and their requirements for a healthy service delivery in the context of health tourism.

Keywords: Health Tourism, Right, Patient Rights

1. INTRODUCTION

Health tourism is a type of tourism that allows individuals to travel to a different location from their current destination and benefit from health services. A person who travels for the purpose of receiving health services is called a health tourist. People travel to different countries to receive higher quality healthcare, take advantage of cost benefits, or find treatment options that are not available in their own countries. Today, health tourism has become a rapidly growing sector worldwide. The issue of patients' rights in health tourism is one of the most important elements of this growing sector. The concept of rights is the authority that protects individuals within the legal framework. In this context, issues directly related to patients and their relatives, such as medical ethics, freedom of treatment, and quality of service, are secured by patient rights. At the core of fair, equal, and respectful service lie patient rights. In order for countries to stand out in the competition of health tourism, it is necessary to enhance the quality of service while paying attention to individuals' rights such as privacy and respect for cultural differences, and to protect these rights through laws and regulations. Healthcare institutions and organizations should duly fulfill patient rights. Health tourism should not only be evaluated

from an economic perspective but also take into account human values and ethical judgments. Patient satisfaction will increase in proportion to the provision of these rights.

2. PATIENT RIGHTS

The concept of rights is the authority that the legal system grants to individuals. (Mumcu, 1994) The guarantee of personal rights for individuals benefiting from all types of healthcare services in accordance with laws, international treaties, constitutions, and regulations.(Patient Rights Regulation, 1998).

Patient rights protect patients from unnecessary treatments. (Barker, 1999). Patient rights, the right to access any healthcare service, and the right of all individuals to benefit from healthcare services fairly and equally are legally protected for both parties (Sütlaş, 2000).

2.1.Objectives of Patient Rights

Today, patient rights, protected by legal frameworks, strive to uphold human integrity and dignity. In the literature, the following purposes of patient rights are identified (Akyıldız, 2006):

- a. Helping patients fully benefit from healthcare services,
- b. Increasing the effectiveness of healthcare services through patient education,
- c. Ensuring the social empowerment of patients and supporting them,
- d. Supporting and improving patient-healthcare worker relationships,
- e. Providing communication and collaboration opportunities among individuals and institutions that offer, mediate, and receive healthcare services, creating a more active and secure model,
- f. To establish a mechanism for patients' rights complaints to ensure control in healthcare services.

2.2.Patient Rights in Turkey

Patient rights in Turkey, since the establishment of the Republic and the Constitution of the Republic of Turkey regulated by various laws and regulations published. The main ones among these legal regulations are as follows:

- Law on the Practice of Medicine and Allied Arts (1928),
- Medical Deontology Regulation (1960),
- Public Health Law (1930),
- Law on the Socialization of Health Services (1961),
- Decree-Law on the Organization and Duties of the Ministry of Health (1983),
- Basic Law on Health Services (1987),
- Regulation on Drug Research (1993)
- Drug Research Regulation (1993)
- Patient Rights Regulation (1998).

Many legal regulations include a section covering the concept of patient rights. The statements include provisions that are directly or indirectly related to patient rights.However, the basic concepts and principles related to patient rights were first introduced in 1998. It is explicitly stated in the published Patient Rights Regulation.(Özkan, 2024)

2.3. Patient Rights Regulation

The Patient Rights Regulation was prepared to concretely demonstrate patient rights, which are a reflection of fundamental human rights in the field of health; to ensure that every individual can benefit from patient rights in a manner befitting human dignity, be protected from rights violations, and use legal avenues when necessary, in all environments and situations where health services are provided. It was published in the Official Gazette dated 01.08.1998 and numbered 23420, and came into force. The rights included in the Patient Rights Regulation are as follows:

I. Right to Access Health Services

- Benefiting in Accordance with Justice and Fairness
- Request for Information
- Choosing and Changing Healthcare Institutions
- Personnel Recognition, Selection, and Replacement
- Request for Determining the Order of Priority
- Diagnosis, Treatment, and Care in Accordance with Medical Requirements
- Prohibition of Intervention Outside Medical Necessities
- Euthanasia Ban
- Medical Care

II. Right to Obtain Information Regarding Health Status

- Scope of the Information
- Reviewing Records
- Request for Correction of Records
- The Proper Way to Provide Information
- Situations Where Providing Information is Not Permissible and Precautions Should Be Taken
- Prohibition of Providing Information

III. Protection of Patient Rights

- Respect for Privacy
- Not Being Subjected to Medical Surgery Without Consent
- Confidentiality of Information

IV. Patient Consent in Medical Intervention

- Patient Consent and Permission
- Refusal and Discontinuation of Treatment Consent Form
- Application of Unconventional Treatment Methods
- The Form and Validity of Consent in Organ and Tissue Procurement
- Family Planning Services and Termination of Pregnancy
- Scope of Consent and Situations Where It Is Not Required

V. Medical Research

- Consent in Medical Research
- Protection and Information of Volunteers
- Procedure and Form of Obtaining Consent
- The Status of Minors and Non-Discerners
- Use of Drugs and Compounds for Research Purposes

VI. Other Rights

- Ensuring Security
- Ability to Fulfill Religious Duties and Benefit from Religious Services
- Respect for Human Values and Visit
- Presence of a Companion
- Provision of Services Outside Healthcare Institutions and Organizations

VII. Liability and Legal Remedies

- Right to Application, Complaint, and Lawsuit
- The Responsibility of Health Institutions and Organizations
- Responsibility of Civil Servants or Other Public Employee Personnel
- Procedure for Determining the Responsibility of Public Personnel
- Penalties Regarding Public Personnel
- Responsibility of Non-Public Servant Personnel

VIII. Final Provisions

In 2003, the Ministry of Health undertook efforts to ensure that the Patient Rights Regulation is applied consistently. The Regulation on Patient Rights Practices in Health Facilities, prepared for the planning, implementation, monitoring, and evaluation of patient rights practices, was published in the Official Gazette dated 15.10.2003 and numbered 19499, and came into effect. The main purpose of the directive is to protect patients' rights and to provide guidance on how to pursue these rights by establishing a standard process among healthcare service providers. In order to eliminate any confusion and negative situations that may arise during the implementation of patient rights and to expand it to include all health institutions and organizations affiliated with the Ministry, the Patient Rights Implementation Directive was updated to be in line with current conditions in 2005 (Önal G, 2012, Güvercin CH. 20007, TTB 2005). With the directive, a detailed structure was established from the center to the periphery, and outpatient treatment facilities were included in the scope of application alongside inpatient institutions. The units and committees established within this framework are as follows:

- General Directorate of Treatment Services, Patient Rights Department
- Provincial Coordination of Patient Rights
- Hospital Patient Rights Committee and Patient Rights Unit

- Patient Rights Communication Unit
- Outpatient diagnosis and treatment health institutions and organizations, Patient Rights Committees, Units, and Communication Units
- Patient Rights Committees and Patient Rights Units to be established in provincial centers without a Health Group Presidency (Önal G, 2012, Güvercin CH, 2007, TTB 2005).
- The Patient Rights Implementation Directive, published on 26/4/2005, was repealed by the Office of the Minister with the decree dated 05.12.2014 and numbered 2014.5371.1357/419. The Ministry of Health's Circular No. 2014/32 on Patient Rights Practices is still in effect.

3. PATIENT RIGHTS IN HEALTH TOURISM

In the context of health tourism, the approach to patient rights is to be aware of duties and responsibilities at all times and everywhere, always prioritizing those in difficult situations, and ensuring that it applies to everyone, including disadvantaged groups, who are the rightful recipients of these rights (Carroll 2010).

3.1. Patient Rights Principles in Health Tourism

The fundamental principle of patient rights is the protection of patients and healthcare personnel, consisting of necessary interest relationships. To regain their health, patients want to receive support at every step, receive the best treatment, feel trust, and be respected. (Özlü, 2007).

- Patient's Request for Staff Selection

Patients have the right to choose the healthcare institution, healthcare facility, and healthcare personnel they desire. However, the patient must act in accordance with regulations and laws when exercising this right (Kaçan, 2018).

- Privacy in Patient Rights,

The right to privacy encompasses the patient's information and bodily privacy (Ocaktan, Yıldız, Özdemir 2004, p.134). The diagnosis of the disease, the patient's health status, treatment, prognosis, and necessary information are personal and should be kept confidential even after the patient's death (Hakeri, 2006).

- Patient Safety

In public and private healthcare institutions, as well as in health tourism businesses, every individual has the right to benefit safely and to demand their safety. (Deryal, 2007).

- Right to Appeal and Complaint Regarding Rights Violations

The patient has the right to apply to and file complaints with all administrative and judicial authorities if they have been harmed by the healthcare service, have been treated unfairly, are concerned about their safety, or have not been respected (Özlü 2007, p.35).

3.2. Fundamental Factors Affecting Patient Rights in Health Tourism

The key factors affecting patient rights in health tourism encompass regulatory frameworks, quality of care, and ethical considerations. These elements are crucial to ensure that patients receive safe and fair medical services when traveling abroad for treatment.

Regulatory Frameworks

Governments play a very important role in creating regulations that protect patient rights in medical tourism. This includes monitoring the quality of healthcare and ensuring access to services for both local and visiting patients (Sari, 2024).

The proposal for the International Charter of Patient Rights (ICPR) aims to address the legal complexities arising in medical tourism by standardizing protections across borders (Podlaski, 2016).

Care Quality

Providing high-quality medical care is essential for the protection of patient rights. Concerns about malpractice and inadequate care can undermine the benefits of medical tourism (Podlaski, 2016). The impact of medical tourism on access to local healthcare services raises ethical questions regarding the rights of the local population, who may be disadvantaged by the influx of medical tourists (Cohen, 2011).

Ethical Considerations

Ethical frameworks should guide the implementation of patient rights by emphasizing the need for accountability and structural improvement in health systems (Putturaj et al., 2020). The balance between benefiting from health tourism and preserving access to local healthcare services is critical for upholding human rights principles (Sari, 2024).

While focusing on patient rights is essential, some argue that the commercialization of healthcare through medical tourism could lead to prioritizing profit over patient welfare and potentially jeopardize the quality of care and ethical standards.

4. CONCLUSION

In the globalizing world, the concept of health tourism is of vital importance to national economies. Its effects on social and cultural aspects are also undeniable. However, countries must improve the quality of their services to be preferred by tourists. In healthcare services, an understanding should be adopted where ethical values are prioritized as much as quality. Quality also brings patient safety with it. An environment where rights are respected will gain patient trust. The comprehensive implementation of fundamental patient rights such as information, privacy, and equality ensures the formation of a strong structure in the field of health tourism at both local and international levels. Institutions and organizations should not only focus on medical practices or economic concerns but should adopt an approach that protects human dignity and ethical values. In order to develop health tourism, countries need to increase the importance they place on patient rights. A standard approach in terms of ethics and rights will

ensure that tourists feel safe and happy. Guaranteeing patients' rights through laws will lead to patient satisfaction. Necessary legal regulations should be made, and rights and freedoms that prioritize human dignity should be returned to the patient. The reality of patient rights is one of the most important steps to success in health tourism.

5. REFERENCES

- Akyıldız, S., (2006). Hasta hakları ve hekimin sorumluluğu. Güncel Hukuk 3.
- Alison, Podlaski. (2016). Toward an International Constitution of Patient Rights. Indiana Journal of Global Legal Studies, 23(2):893-924. doi: 10.2979/INDJGLOLEGSTU.23.2.0893
- Barker, L. R., (1999). The social work dictionary, 4 Edition. Nasaw Press.
- Carroll, A., 2010. Savunuculuk el kitabı. hayata Geçirelim: Etkili Bir LGBTT İnsan hakları Savunuculuğu İçin Altı Adım, ILGA EUROPE, www.ilga-europe.org. [Erişim Tarihi 01.09.2018].
- Deryal, Y., (2007). Hastanın aydınlatılması ve onayının alınması. Sağlık Hakkı. 2, s.50.
- Dwi, Lestari, Indah, Sari. (2024). Hak untuk Kesehatan dalam Konteks Medical Tourism Berdasarkan Perspektif Hak Asasi Manusia. 1(2):01-08. doi: 10.62383/referendum.v1i2.28
- Güvercin CH., (2007) *Türkiye'deki Gelişimi Açısından Hasta Hakları Kavramı*. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Hakeri, H., (2009). Tıp hukuku. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- I., Glenn, Cohen. (2011). Medical Tourism, Access to Health Care, and Global Justice. Social Science Research Network, doi: 10.2139/SSRN.1926880
- Kaçan S. (2018), Bahçeşehir Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Meena, Putturaj., Sara, Van, Belle., Bart, Criel., Nora, Engel., Anja, Krumeich., Prakash, B., Nagendrappa., N, S, Prashanth. (2020). Towards a multilevel governance framework on the implementation of patient rights in health facilities : a protocol for a systematic scoping review. BMJ Open, 10(10) doi: 10.1136/BMJOPEN-2020-038927
- Mumcu A., (1994), İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri, Savaş Yay, ANK
- Ocaktan, E., Yıldız, A. ve Özdemir, O., (2004). Abidinpaşa Sağlık Grup Başkanlığı Bölgesinde çalışan sağlık personelinin hasta hakları konusunda bilgi ve tutumları. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası. 57(3), s.134.
- Önal G. , (2012) *Hasta haklarının anatomisi*. Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi.; 3(1):7-14
- Özkan , G.G., (2024) , *Hasta hizmetleri çalışanlarının hasta hakları düzeyinde bilgi birikimi: Bir sağlık grubu örneği* Yüksek Lisans Tezi, 2024 Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Özlü, T., (2007). Hekimler ve hasta hakları. Sağlık Hakkı.2, s.14.

Resmi Gazete. (1998, Ağustos 1). *Hasta Hakları Yönetmeliği*. Sayı: 23420.

Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/>

Resmi Gazete. (2003, Ekim 15). *Sağlık Tesislerinde Hasta Hakları Uygulamalarına Dair Yönerge*. Sayı: 19499.

Resmi Gazete. (2014, Mayıs 8). *Hasta Hakları Yönetmeliği'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik*. Sayı: 28994.

Resmi Gazete. (2016, Aralık 23). *Hasta Hakları Yönetmeliği'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik*. Sayı: 29927.

Resmi Gazete. (2019, Ocak 16). *Hasta Hakları Yönetmeliği'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik*. Sayı: 30657.

Sütlaş, M., (2000). Hasta ve hasta yakını hakları. İstanbul: Çivi Yazıları.

Türk Tabipleri Birliği. Hasta Hakları Uygulama Yönergesi [Internet]. Türk Tabipleri Birliği; 27Mayıs 2005. Erişim adresi: https://ttb.org.tr/mevzuat_goster.php?Guid=59d37998-a285-11e7-9205-300896da83fe

GÖKÇEADA GASTRONOMİK İŞLETMELERİNDE ALGILANAN HİZMET KALİTESİNİN MÜŞTERİ MEMNUNİYETİNE ETKİSİ

Ayşen KÖSEOĞLU

İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Gastronomi ve Mutfak Sanatları
aysen.9561@outlook.com - 0009-0007-1833-3734

Dr. Öğr. Üyesi Kamil Serkan Uzyol

İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik
kamilserkan.uzuyol@nisantasi.edu.tr- 0000-0001-6436-9083

ÖZET

Bu çalışma, Gökçeada’da faaliyet gösteren gastronomik işletmelerde algılanan hizmet kalitesi ile müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Araştırmada, hizmet kalitesinin beş temel boyutu (fiziksel özellikler, güvenilirlik, heveslilik, güvence ve empati) ele alınmış ve bu boyutların müşteri memnuniyeti üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir. Korelasyonel araştırma modeli kapsamında yürütülen çalışmada, anket yöntemiyle veri toplanmış ve 397 katılımcıdan elde edilen veriler istatistiksel analizlerle incelenmiştir. Bu analizler, hizmet kalitesinin müşteri memnuniyeti üzerindeki etkisini daha kapsamlı bir biçimde ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Araştırma bulguları, hizmet kalitesinin tüm boyutlarının müşteri memnuniyeti üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğunu göstermektedir. Özellikle empati ve güvence boyutlarının müşteri memnuniyeti üzerindeki etkisinin daha güçlü olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, müşterilerin bireysel ihtiyaçlarına duyarlılık gösteren ve güven sağlayan bir hizmet sunumunun, memnuniyetin artırılmasında kritik bir rol oynadığını açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca, hizmet kalitesinin genel olarak müşteri memnuniyetinin varyansının büyük bir kısmını açıkladığı görülmüştür. Bu durum, hizmet kalitesinin, müşteri deneyimini ve genel memnuniyeti şekillendirmede ne denli önemli bir etken olduğunu vurgulamaktadır.

Bu bulgular, gastronomi sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin, müşteri memnuniyetini artırmak için hizmet kalitesini iyileştirme odaklı stratejiler benimsemeleri gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle turistik destinasyonlarda, müşteri odaklı bir hizmet anlayışının benimsenmesi, müşteri sadakatini artırmanın yanı sıra işletmelerin rekabet gücünü

destekleyen stratejik bir avantaj sunmaktadır. Bu yaklaşım, yalnızca müşteri memnuniyetinin yükseltilmesine katkıda bulunmasının yanı sıra işletmelerin uzun vadeli başarısına ve sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmasında da kritik bir rol oynamaktadır. Müşteri odaklı stratejiler, hizmet süreçlerinin sürekli iyileştirilmesine ve müşteri deneyiminin optimize edilmesine olanak tanıyarak, işletmelerin yerel ve uluslararası müşteri segmentlerinde marka algısını ve kurumsal itibarını güçlendirmektedir.

Çalışmanın sınırlılıkları arasında, yalnızca anket yöntemiyle veri toplanması ve araştırmanın coğrafi olarak Gökçeada ile sınırlandırılması bulunmaktadır. Gelecek araştırmalarda farklı yöntemlerin, daha geniş coğrafi bölgelerin ve çeşitli sektörlerin dahil edilmesi, bulguların genelleştirilebilirliğini artırabilir. Ayrıca, nitel araştırmalarla hizmet kalitesinin daha derinlemesine anlaşılması ve müşteri beklentilerinin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi, literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler : Hizmet kalitesi, Müşteri memnuniyeti, Gastronomik işletmeler, Gökçeada, Gastronomi.

1. GİRİŞ

Bu araştırmanın verileri, anket yöntemi ile toplanmıştır. Anket, Gökçeada'daki gastronomik işletmelerde hizmet kalitesinin müşteri memnuniyeti üzerindeki etkisini incelemeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Anket soruları, hizmet kalitesinin fiziksel özellikler, güvenilirlik, heveslilik, güvence ve empati boyutları temel alınarak oluşturulmuş ve müşteri memnuniyeti ile ilişkileri analiz edilmiştir.

Bu araştırmanın örnekleme, Gökçeada'da faaliyet gösteren gastronomik işletmelerde hizmet alan müşteriler oluşturmaktadır. Gökçeada'nın turistik ve gastronomik yapısı göz önüne alındığında, müşteri memnuniyeti ve hizmet kalitesinin değerlendirilmesi, bölgedeki işletmelerin hizmet standartlarını belirlemek açısından önem arz etmektedir.

Gökçeada, M.Ö 6500 yılından günümüze kadar yerel bir kültüre sahip ve Türkiye'nin en batısında bulunan bir adadır (Çavuşoğlu & Çavuşoğlu, 2018). Gökçeada, Türkiye'nin ilk ve tek "Cittaslow" (Sakin Şehir) unvanına sahip adası olarak, yerel mutfak kültürünün korunması ve tanıtılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu unvan, adanın geleneksel lezzetlerinin

sürdürülebilirliğini desteklemekte ve gastronomi turizmi açısından cazibesini artırmaktadır (Bucak & Turan, 2016).

2. HİZMET KALİTESİ VE MÜŞTERİ MEMNUNİYETİ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Hizmet kalitesi, işletmelerin sundukları hizmetlerin müşteri beklentilerini karşılama ve aşma kapasitesini tanımlayan, müşteri memnuniyeti ve sadakati üzerinde doğrudan tesiri olan önemli bir unsurdur (Parasuraman ve diğ., 1985). İşletmeler, yüksek hizmet kalitesi sunarak müşteri bağlılığını artırabilir, müşteri deneyimlerini olumlu yönde geliştirebilir ve sektördeki rekabet avantajlarını sürdürebilirler (Zeithaml ve diğ., 1988).

Hizmet kalitesinin ölçülmesi genellikle müşterilerin beklentileri ile algıladıkları hizmet performansı arasındaki fark üzerine odaklanır. Bu değerlendirme için en yaygın kullanılan yöntemlerden biri, Parasuraman ve arkadaşları (1985) tarafından geliştirilen SERVQUAL modelidir. SERVQUAL modeli, hizmet kalitesini beş ana boyutta ölçer: güvenilirlik, duyarlılık, güvence, empati ve fiziksel unsurlar. Güvenilirlik, hizmetin doğru ve zamanında yerine getirilmesini; duyarlılık, müşterilere hızlı ve etkili şekilde yanıt verebilmeyi ifade eder.

Müşteri memnuniyeti, bir müşterinin satın aldığı ürün ya da hizmetten duyduğu tatmin düzeyini ifade eden bir kavramdır. Bu kavram, müşterinin beklentileri ile aldığı hizmet ya da ürünün performansı arasındaki uyum derecesi ile şekillenir (Oliver, 2014). Müşteri memnuniyeti, yalnızca müşterinin hizmetten ne derece tatmin olduğu ile sınırlı kalmaz, aynı zamanda işletmenin uzun vadeli başarısı, müşteri sadakati ve tekrar satın alma davranışı üzerinde doğrudan etkili bir unsur olarak öne çıkmaktadır (Kotler ve Keller, 2016).

Hizmet kalitesinin müşteri memnuniyetine olan etkisi, özellikle güvenilirlik, heveslilik, empati ve güvence gibi hizmet kalitesi boyutları üzerinden incelenmektedir. Parasuraman ve diğerleri tarafından geliştirilen SERVQUAL modeli, hizmet kalitesi ile müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiyi bu boyutlar üzerinden analiz etmektedir. Model, müşteri beklentileri ile algılanan hizmet kalitesi arasındaki farkı ölçerek, hizmet kalitesinin müşteri memnuniyeti üzerindeki doğrudan etkisini anlamayı sağlamaktadır (Parasuraman ve diğ., 1985). Zeithaml ve diğerleri (2017), kaliteli hizmet sunumunun müşteri sadakati ve ağızdan ağıza pazarlama davranışlarını olumlu yönde etkilediğini, bunun da işletmenin uzun vadeli başarısına katkıda bulunduğunu belirtmektedir.

3. GÖKÇEADA'DAKİ GASTRONOMİ İŞLETMELERİ

Gökçeada, Türkiye'nin gastronomi turizmi açısından önemli destinasyonlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Sahip olduğu mutfak kültürü, Rum ve Türk mutfaklarının harmanlanmasıyla oluşan eşsiz lezzetleri barındırmaktadır. (Çakıcı, Sırtlı ve Korkmaz,2021). Gökçeada'daki yöresel yiyecek ve içeceklerin çeşitliliğini incelemiş, yerel halk ve işletmelerle yapılan görüşmeler sonucunda 52 farklı yöresel tarif tespit etmişlerdir. Bu bulgular, adanın gastronomi işletmelerinin zengin ve çeşitli bir ürün yelpazesine sahip olduğunu göstermektedir (Yavuz ve Özkanlı, 2019).

4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmada kullanılan model, veri toplama araçları, örneklem belirleme süreçleri ve verilerin analizinde uygulanan istatistiksel yöntemler bu bölümde ele alınmıştır. Çalışmada, Gökçeada'daki gastronomik işletmelerde algılanan hizmet kalitesi ile müşteri memnuniyeti arasındaki ilişki korelasyonel bir araştırma modeli çerçevesinde incelenmiştir. Bu çerçevede, bağımlı değişken olarak müşteri memnuniyeti ve bağımsız değişken olarak hizmet kalitesi ele alınmıştır. Araştırmanın güvenilir ve geçerli sonuçlara ulaşabilmesi için, veri toplama ve analiz sürecinde bilimsel araştırma ilkelerine titizlikle uyulmuştur (Creswell, 2014).

5. BULGULAR

Çalışmanın istatistiksel analiz aşamasında öncelikle katılımcıların demografik özellikleri frekans analizi ile sunulmuştur. Ardından, hizmet kalitesi ve müşteri memnuniyeti ölçeklerinin boyutlarına ait skor puanları hesaplanmış ve bu puanlara ilişkin temel istatistikler raporlanmıştır. Analizin bir sonraki aşamasında, değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanmış olup, elde edilen değerlerin ($-2 \leq \text{Çarpıklık} \leq +2$; $-2 \leq \text{Basıklık} \leq +2$) aralığında olması, değişkenlerin normal dağıldığına işaret etmektedir (George & Mallery, 2003). Müşteri memnuniyeti üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla fiziksel özellikler, güvenilirlik, heveslilik, güvence ve empati boyutlarına yönelik lineer regresyon analizi uygulanmıştır. Tüm analizlerde hata payı ($\alpha = 0.05$) olarak belirlenmiş olup, istatistiksel hesaplamalar IBM SPSS 27 (IBM Corp., 2020) programı ile gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişken	Grup	n	%
Cinsiyet	<i>Diğer</i>	7	1.8
	<i>Erkek</i>	152	38.4
	<i>Kadın</i>	237	59.8
Yaş	<i>18-25</i>	254	64.1
	<i>26-40</i>	104	26.3

	40-55	27	6.8
	56'dan fazla	11	2.8
Meslek	İşsiz	22	5.6
	İşveren	25	6.3
	Kamu görevlisi	58	14.6
	Öğrenci	233	58.8
	Özel sektör çalışanı	58	14.6
Medeni Durum	Bekar	286	72.2
	Evli	110	27.8
Eğitim Durumu	İlköğretim	6	1.5
	Lisans	254	64.1
	Lisansüstü	34	8.6
	Lise	98	24.7
	Ortaöğretim	4	1.0
Aylık Gelir	17.500 ve altı	189	47.7
	17.501-37.000	93	23.5
	37.001-57.000	57	14.4
	57.001-77.000	30	7.6
	77.001-97.000	8	2.0
	97.001-117.000	4	1.0
	117.001' den fazla	15	3.8
Dışarıda yemek yeme sıklığınız	Ayda 1-3	138	34.8
	Ayda 13 ve üzeri	52	13.1
	Ayda 4-6	94	23.7
	Ayda 7-9	82	20.7
	Ayda 9-12	30	7.6

n: Gözlem sayısı

Tablo 1’de katılımcıların demografik özellikleri sunulmuştur. Katılımcıların %59.8’i kadın, %38.4’ü erkek, %1.8’i ise diğer cinsiyet olarak belirtilmiştir. Yaş dağılımına göre katılımcıların %64.1’i 18-25 yaş aralığında olup, %26.3’ü 26-40 yaş arasında, %6.8’i 40-55 yaş aralığında ve %2.8’i 56 yaş ve üzerindedir. Katılımcıların mesleklerine bakıldığında, %58.8’i öğrenci, %14.6’sı özel sektör çalışanı, %14.6’sı kamu görevlisi, %6.3’ü işveren ve %5.6’sı işsiz olarak belirtilmiştir. Medeni durum açısından, katılımcıların %72.2’si bekar ve %27.8’i evlidir. Eğitim durumu dağılımı incelendiğinde, %64.1’i lisans mezunu, %24.7’si lise mezunu, %8.6’sı lisansüstü mezunu, %1.5’i ilköğretim mezunu ve %1.0’ı ortaöğretim mezunu olarak görülmektedir. Aylık gelir açısından katılımcıların %47.7’si 17.500 TL ve altı gelir grubunda olup, %23.5’i 17.501-37.000 TL arasında, %14.4’ü 37.001-57.000 TL arasında, %7.6’sı 57.001-77.000 TL arasında, %2.0’si 77.001-97.000 TL arasında, %1.0’i 97.001-117.000 TL arasında ve %3.8’i 117.001 TL’den fazla gelir elde etmektedir. Dışarıda yemek yeme sıklığı açısından, katılımcıların %34.8’i ayda 1-3 kez, %23.7’si ayda 4-6 kez, %20.7’si ayda 7-9 kez, %7.6’sı ayda 9-12 kez ve %13.1’i ayda 13 kez veya daha fazla dışarıda yemek yemektedir.

Tablo 2: Hizmet Kalitesi ve Müşteri Memnuniyeti Ölçeğinden Elde Edilen Skor Puanlarına Ait İstatistikler

Boyut	Ort	SS	Min	Maks	Alfa
<i>Fiziksel Özellikler</i>	3.65	0.86	1	5	0.940
<i>Güvenilirlik</i>	3.88	0.84	1	5	0.907
<i>Heveslilik</i>	3.75	0.94	1	5	0.848
<i>Güvence</i>	3.71	0.86	1	5	0.948
<i>Empati</i>	3.70	0.92	1	5	0.922
<i>Hizmet kalitesi</i>	3.72	0.81	1	5	0.979
<i>Müşteri memnuniyeti</i>	3.83	0.96	1	5	0.931

Ort: Ortalama, SS: Standart sapma, Alfa: Güvenilirlik katsayısı

Tablo 2’de Hizmet Kalitesi ve Müşteri Memnuniyeti ölçeklerinden elde edilen skor puanlarına ait istatistikler sunulmaktadır. Fiziksel Özellikler boyutunun ortalama puanı 3.65 (SS = 0.86) olup, güvenilirlik katsayısı (α) 0.940’tır. Güvenilirlik boyutu ortalama puanı 3.88 (SS = 0.84) ve $\alpha = 0.907$ olarak hesaplanmıştır. Heveslilik boyutunun ortalama puanı 3.75 (SS = 0.94) ve güvenilirlik katsayısı 0.848 olarak belirlenmiştir. Güvence boyutu için ortalama puan 3.71 (SS = 0.86) olup, α değeri 0.948’dir. Empati boyutunda ortalama puan 3.70 (SS = 0.92) ve güvenilirlik katsayısı 0.922 olarak elde edilmiştir. Hizmet Kalitesi genel ölçeğinde ortalama 3.72 (SS = 0.81) ve güvenilirlik katsayısı 0.979’dur. Son olarak, Müşteri Memnuniyeti boyutunda ortalama puan 3.83 (SS = 0.96) ve α değeri 0.931 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 3: Hizmet Kalitesinin Müşteri Memnuniyeti Üzerindeki Etkisi

Bağımlı değişken	Bağımsız değişken	B	SH	Std (B)	t	p	95.0% Güven aralığı		VIF
							Alt sınır	Üst sınır	
Müşteri memnuniyeti	<i>Sabit</i>	0.705	0.135		5.239	0.000	0.441	0.970	
	<i>Fiziksel Özellikler</i>	0.856	0.036	0.769	23.874	<0.001	0.786	0.927	1.000
		$R^2=0.591$; Düzeltilmiş $R^2= 0.590$; $F=569.980$; $p<0.001$							
Müşteri memnuniyeti	<i>Sabit</i>	0.283	0.137		2.062	0.040	0.013	0.554	
	<i>Güvenilirlik</i>	0.914	0.035	0.800	26.428	<0.001	0.846	0.982	1.000
		$R^2=0.639$; Düzeltilmiş $R^2= 0.638$; $F=698.428$; $p<0.001$							
Müşteri memnuniyeti	<i>Sabit</i>	0.973	0.131		7.445	0.000	0.716	1.230	
	<i>Heveslilik</i>	0.763	0.034	0.751	22.573	<0.001	0.697	0.830	1.000
		$R^2=0.564$; Düzeltilmiş $R^2= 0.563$; $F=509.526$; $p<0.001$							
Müşteri memnuniyeti	<i>Sabit</i>	0.437	0.123		3.557	0.000	0.196	0.679	
	<i>Güvence</i>	0.916	0.032	0.819	28.345	<0.001	0.852	0.980	1.000
		$R^2=0.671$; Düzeltilmiş $R^2= 0.670$; $F=803.433$; $p<0.001$							
Müşteri memnuniyeti	<i>Sabit</i>	0.541	0.105		5.172	0.000	0.336	0.747	
	<i>Empati</i>	0.890	0.027	0.853	32.407	<0.001	0.836	0.944	1.000
		$R^2=0.727$; Düzeltilmiş $R^2= 0.726$; $F=1050.200$; $p<0.001$							

Ort: Ortalama, SS: Standart Hata, Std (B): Standardize Beta Katsayısı, t: t-değeri, p: Anlamlılık Düzeyi, VIF: Çoklu doğrusal bağlantı katsayısı, GA: Güven Aralığı

Tablo 3’de hizmet kalitesinin çeşitli boyutlarının müşteri memnuniyeti üzerindeki etkisini gösteren regresyon analiz sonuçları verilmiştir. Fiziksel Özellikler boyutunda bir

birimlik artış, müşteri memnuniyetinde 0.856 birimlik artışa yol açmakta olup bu etki istatistiksel olarak anlamlıdır ($B = 0.856$, $SH = 0.036$, $t = 23.874$, $p < 0.001$, %95 GA [0.786, 0.927]), model müşteri memnuniyetinin varyansının %59.1'ini açıklamaktadır ($R^2 = 0.591$). Güvenilirlik boyutundaki bir birimlik artış, müşteri memnuniyetinde 0.914 birimlik artışa neden olmakta ve bu etki anlamlıdır ($B = 0.914$, $SH = 0.035$, $t = 26.428$, $p < 0.001$, %95 GA [0.846, 0.982]), bu model müşteri memnuniyeti varyansının %63.9'unu açıklamaktadır ($R^2 = 0.639$). Heveslilik boyutunda bir birimlik artış, müşteri memnuniyetini 0.763 birim artırmakta ve anlamlı bir etki göstermektedir ($B = 0.763$, $SH = 0.034$, $t = 22.573$, $p < 0.001$, %95 GA [0.697, 0.830]), modelin açıklayıcılık düzeyi %56.4'tür ($R^2 = 0.564$). Güvence boyutundaki bir birimlik artış müşteri memnuniyetinde 0.916 birimlik bir artış sağlamakta ve bu etki anlamlıdır ($B = 0.916$, $SH = 0.032$, $t = 28.345$, $p < 0.001$, %95 GA [0.852, 0.980]), model %67.1 açıklayıcılığa sahiptir ($R^2 = 0.671$). Son olarak, Empati boyutunda bir birimlik artış müşteri memnuniyetinde 0.890 birimlik bir artışa yol açmakta olup bu etki de anlamlıdır ($B = 0.890$, $SH = 0.027$, $t = 32.407$, $p < 0.001$, %95 GA [0.836, 0.944]) ve modelin açıklayıcılık düzeyi %72.7'dir ($R^2 = 0.727$).

6. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Bu araştırmada, Gökçeada'da faaliyet gösteren gastronomik işletmelerde algılanan hizmet kalitesinin müşteri memnuniyeti üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bulgular, hizmet kalitesinin müşteri memnuniyetini belirleyen kritik bir unsur olduğunu göstermektedir. Hizmet kalitesinin fiziksel özellikler, güvenilirlik, heveslilik, güvence ve empati boyutlarının tümü müşteri memnuniyeti üzerinde anlamlı ve pozitif bir etki yaratmıştır.

Araştırma sonuçları, hizmet kalitesinin farklı boyutlarının müşteri memnuniyeti üzerindeki etkilerinin çeşitlilik gösterdiğini ve özellikle empati ve güvence boyutlarının müşteri memnuniyetini en güçlü şekilde etkilediğini ortaya koymuştur. Bu durum, müşterilerin bireysel ihtiyaçlarının karşılanmasına verilen önemin ve hizmet sunumundaki güven duygusunun müşteri memnuniyeti açısından kritik olduğunu göstermektedir.

Hizmet kalitesinin müşteri memnuniyeti üzerindeki bu etkisi, gastronomi sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin rekabet avantajını artırmada önemli bir araç olarak değerlendirilebilir. Özellikle turistik bölgelerde hizmet kalitesinin yüksek olması, müşteri memnuniyetinin yanı sıra müşteri sadakatini ve ağızdan ağıza pazarlama etkisini de olumlu yönde desteklemektedir.

Araştırmanın bulguları, Gökçeada'daki gastronomik işletmelerde hizmet kalitesinin müşteri memnuniyeti üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Gökçeada'daki gastronomik işletmelerin hizmet kalitesi ve müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiyi incelerken, işletmelerin iç girişimcilik kapasitelerinin ve örgütsel öğrenme yeteneklerinin bu ilişkiyi nasıl etkilediğini gözlemlemek önemlidir. Örneğin, bir restoranın menüsünde yerel ürünlere yer vererek yeni bir yemek sunması veya müşteri geri bildirimlerini dikkate alarak servis süreçlerinde iyileştirmeler yapması hem müşteri memnuniyetini artırabilir hem de işletmenin rekabet gücünü geliştirebilir (Büyük ve Demir, 2021). Özellikle hizmet kalitesinin fiziksel özellikler, güvenilirlik, heveslilik, güvence ve empati boyutları, müşteri memnuniyetini etkileyen önemli faktörler olarak belirlenmiştir. Empati ve güvence boyutlarının müşteri memnuniyetine katkısının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, müşteri memnuniyetinin sağlanmasında işletmelerin bireysel ihtiyaçlara duyarlı, güven veren ve profesyonel hizmet anlayışını benimsemesinin kritik önem taşıdığını göstermektedir.

Araştırma ayrıca, müşteri memnuniyeti ile hizmet kalitesi arasındaki ilişkinin kuvvetli olduğunu ve yüksek kaliteli hizmetin müşteri sadakati üzerinde olumlu bir etki yarattığını ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, gastronomik işletmelerin müşteri memnuniyetini artırarak hem yerel pazarda hem de turizm sektöründe rekabet avantajı kazanabileceğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- [1] Bucak, T., & Turan, Ö. (2016). Bölge Turizmine Yeni Akımların Etkisi: Gökçeada Slow Food Örneği. Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 11(43), 211-219.
- [2] Büyük, Ö. & Demir, C. (2021). Bir Değişimin İç Girişimcilik Yoluyla Yönetimi: Esnaf Lokantasından Tematik Japon Restoranına Giden Süreç, International Journal of Contemporary Tourism Research, Vol 5: No: 2, p.99-115, doi: 10.30625/ijctr.992164”
- [3] Creswell, J. W. (2014). Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches (4th ed.). Sage Publications.
- [4] Çakıcı, S., Sırtlı, A., & Korkmaz, M. (2021). Gökçeada'ya ait gastronomik değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik bir araştırma: Gastronomi müzesi önerisi. Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, 5(2), 302-335.

- [5] Çavuşoğlu, M., & Çavuşoğlu, O. (2018). Gastronomi turizmi ve Gökçeada lezzet rotası. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 347-359.
- [6] Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). *Marketing Management* (15th ed.). Pearson.
- [7] Oliver, R. L. (2014). *Satisfaction: A behavioral perspective on the consumer: A behavioral perspective on the consumer*. Routledge.
- [8] Oliver, R. L. (1997). *Satisfaction: A Behavioral Perspective on the Consumer*. McGraw-Hill.
- [9] Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1985). A Conceptual Model of Service Quality and Its Implications for Future Research. *Journal of Marketing*, 49(4), 41-50.
- [10] Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1988). SERVQUAL: A multiple-item scale for measuring consumer perceptions of service quality. *Journal of Retailing*, 64(1), 12-40.
- [11] Yavuz, M., & Özkanlı, O. (2019). Yöresel yiyecek ve içeceklerin gastronomi turizmine etkileri: Gökçeada örneği. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 279-301.
- [12] Zeithaml, V. A., Bitner, M. J., & Gremler, D. D. (2017). *Services Marketing: Integrating*

GASTRONOMİ PAZARLAMASI VE KULLANILAN ARAÇLAR, SOSYAL MEDYANI YEMEK TERCİHLERİNE ETKİSİ VE GASTROMEDYA

Cemre KAHVECİ

Nişantaşı Üniversitesi, cemreiremkahveci@gmail.com, ORCID ID: 0009-0001-1798-083X

ÖZET

Bu araştırmada gastronomi ve gastronomi kavramları açıklanmış olup, gastronomi pazarlamasının ne olduğuna nasıl çalıştığına ve kullanılan araçlara yönelik açıklamalar yapılmıştır ve araştırmalara yer verilmiştir. Aynı zamanda gastronomi pazarlaması şefler, restoranlar ve bazı ürünler araştırılmıştır Bununla beraber sosyal medyanın ne olduğu açıklanmış yemek ve sosyal medyanın ilişkisi üzerine araştırmalar yapılmıştır. Araştırmanın uygulanabilmesi için sosyal medya kullanan bazı kişiler araştırmaya dahil edilmişlerdir. Katılımcılara gastronomi pazarlaması ve sosyal medya hakkında tutumlarını ölçmeye yönelik sorular sorulmuştur. Araştırmaya 373 kişi dahil olmakla beraber 265 kadın ve 108 erkek katılımcı sağlanmıştır. Katılımcıların yaş, eğitim düzeyi ve medeni durumun gastronomi trendlerini ve sosyal medyaya göre yapılan tercihlerini etkilediği gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gastropazarlama ,sosyal medya , gastronomi

POSTERLERDE GÖRSEL METONİMİ

EMİNE BATAR

Dicle Üniversitesi, emineebatar@gmail.com - ORCID ID: 0000-0002-4860-1396

ÖZET

Duygu, düşünce veya bilgilerin çeşitli yollarla başkalarına aktarılması olan iletişim, geçmişten günümüze yaşanan teknolojik gelişmelere bağlı olarak farklı şekillerde gerçekleşmiştir. İnsanoğlu iletişim için önce beden dilini, ardından sözü ve yazıyı kullanmıştır. Eski mağara resimlerine ve araç olarak önce beden dilinin kullanılmasına dayanarak en eski iletişim biçiminin görsel iletişim olduğunu söylemek mümkündür. İletişimin görsel boyutuyla beraber sözün sınırladığı hedef kitleden kurtarılan mesaj, herkesin anlayabileceği görsellerle ortak bir dil oluşturmakta ve böylece mesajın hedef kitlesi yerel bağlamdan sıyrılarak daha evrensel bir boyuta taşınmaktadır.

Çeşitli görsel iletişim araçları kullanılarak gerçekleştirilebilen bu aktarımda ise posterlerin etkili görsel iletişim araçlarından biri olduğu söylenilebilir. Tanıtmak, duyuru yapmak, bilgilendirmek veya bir mesajı iletmek amacıyla kullanılan posterde; doğrudan anlatım, metafor, analogi, metonimi, hiciv, parodi vb. gibi pek çok ifade yöntemi kullanılarak etkili tasarımlar oluşturulabilmektedir. Bu ifade yöntemlerinden biri olan görsel metonimi, bir kavramı, nesneyi veya olguyu temsil etmek için onunla ilişkili ve kendine ait bir parçası olan bir başka kavramı, nesneyi veya olguyu kullanma sanatıdır. İletişimin görsel boyutunda ise sıklıkla görsel metonimi kullanıldığı düşünülmektedir. Bu nedenle poster tasarımlarında etkili bir ifade yöntemi olarak kullanıldığı düşünülen görsel metonimi anlamak önemlidir.

Bu çalışma metoniminin görsel iletişiminde kullanımını anlamak ve açıklamak amacıyla oluşturulmuştur. Çalışma, görsel iletişim tasarımında, verilmek istenilen mesajı iletmekte etkili görsel iletişim yöntemlerinden biri olan görsel metoniminin poster tasarımında etkin kullanımı açısından önemlidir. Çalışmada kavramları açıklamak amacıyla literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Görsel metoniminin posterlerde kullanımı, 10 adet poster sınırlılığında, Forceville'in (2009) önerdiği yöntem ile analiz edilerek açıklanmıştır. Yapılan analizler sonucunda görsel metoniminin posterlerde etkili bir görsel ifade yöntemi olarak kullanıldığını söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler : Metonimi, görsel metonimi, poster, görsel iletişim, iletişim

GEMİ KİRALAMA YÖNTEMLERİ VE BİR KURU YÜK GEMİSİ KİRALAMA UYGULAMASI

Burcu VAROL MERCAN

Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Anabilim Dalı, Kocaeli, Türkiye, burcu.varol.mercan@gmail.com - ORCID: 0009-0002-5820-8931

Doç. Dr. Murat YORULMAZ

Kocaeli Üniversitesi, Denizcilik Fakültesi, Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Bölümü, Kocaeli, Türkiye, muratyor@gmail.com - ORCID: 0000-0002-5736-9146

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, gemi kiralama türlerini açıklamak ve sefer esasıyla kiralan bir kuru yük gemisinin kiralanması sürecini örnek uygulama ile anlatmaktır. Dünya ticaretinin vazgeçilemez bir parçası olan deniz taşımacılığının nasıl yapıldığı tarafların birbirleriyle nasıl ve kimler vasıtasıyla karşılaştığı, sefer esasıyla yapılan bir gemi kiralaması örneği ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bu araştırmada, uygulamada yaşanan süreçlerin kronolojik oluşumunu ele alarak kendi içinde adımlar ve kompleks bir yapı içeren, doğru gemi ve doğru yükün birbirleri ile eşleştirilmesi, geminin sefere konu limanlara yapılacak işlemlere uygunluğunun tespiti, navlun pazarlığı, anlaşmanın ilgili maddeleri, zaman sayımının tahsisi gibi pek çok konunun birlikte ele alındığı örnek esaslı bir çalışma oluşturulmuştur. Ayrıca bu örneklem ele alınmadan gemi kiralanmasındaki dikkat çeken hususlar, kiralama türleri, kiralamanın amacı ve yöntemleri konuları hakkında da bilgiler verilmiştir. Çalışmada gerçek bir gemi kiralamasından yola çıkarak denizcilik sektöründeki olayları akademik çalışma düzeyine çıkarmanın amaçlandığı bu çalışmada, sefer esaslı bir bağlantının başından sonuna süreçlerinden doğabilecek olan problemlere önceden alınabilecek tedbirler gereği anlaşma maddelerini de koyarak sonuçlandırılmıştır. Her gemi yük bağlantının kendi içinde farklılık arz ettiği bu süreçlerde, bir kuru yük seferi nasıl bağlanır sorusuna cevaplar oluşturma amacıyla hazırlandığından canlı örnek olarak bir önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gemiler, Gemi kiralama, Gemi kiralama sözleşmeleri.

SHIP CHARTERING METHODS AND A DRY CARGO SHIP CHARTERING CASE STUDY

ABSTRACT

The purpose of this study is to explain the types of ship chartering and to explain the chartering process of a dry cargo ship chartered on a voyage basis with a sample application. It is tried to explain how maritime transportation, which is an indispensable part of world trade, is carried

out, how and through whom the parties encounter each other, with the example of a voyage charter. In this research, a sample-based study has been created, which includes steps and a complex structure in itself by addressing the chronological formation of the processes experienced in practice, including many issues such as matching the right ship and the right cargo with each other, determining the suitability of the ship for the operations to be carried out in the ports subject to the voyage, freight negotiation, relevant articles of the agreement, allocation of time counting. In addition, information on the salient points in ship chartering, types of chartering, purpose and methods of chartering are also given without considering this sample. In this study, which aims to bring the events in the maritime sector to the level of an academic study based on a real ship charter, this study was concluded by putting the articles of agreement in accordance with the measures that can be taken in advance for the problems that may arise from the processes of a voyage-based connection from beginning to end. In these processes where each ship load connection is different in itself, it is important as a live example since it is prepared to create answers to the question of how to connect a dry cargo voyage.

Keywords: Ships, Ship chartering, Ship chartering agreements.

1. GİRİŞ

Bir geminin belli bir bölümünün veya tamamının kiralama yöntemlerinden (voyage, time, bareboat) herhangi biri ile gemi sahibi (owner) veya gemi işletme müteahhidi tarafından kiracının (charterer) kullanımına verilmesi ve bunun karşılığında kiracının anlaşmaya varılan navlun (freight) ya da kira bedelini (hire rate) ödemesi gemi kiralama hizmetidir.

Arz ve talep gemi kiralama piyasalarında iki tarafı ortaya çıkartır. Gemi kiralama ile ilgili taraflar bir tarafta gemi sahipleri (armatör/donatan) diğer tarafta deniz taşımacılığına ihtiyacı olan kiracılarıdır. Bu tarafların her ikisi de bağlantılarını temsilcileri brokerler eşliğinde gerçekleştirebilir. Bu kapsamda çalışmanın amacı, gemi kiralama türlerini açıklamak ve sefer esasıyla kiralan bir kuru yük gemisinin kiralanması sürecini örnek uygulama ile anlatmaktır.

2. GEMİ KİRALAMASI VE UNSURLARI

Gemisini menfaat sağlamak amacıyla kullanan gemi malikine armatör denir. Üçüncü kişiler ile olan ilişkilerinde donatan, kendisine ait olmayan bir gemiyi menfaat sağlamak amacıyla suda kendi adına bizzat veya kaptan aracılığıyla kullanan kişidir.

Bir kira bedeli ve belirli şartlar karşılığında geminin kullanım hakkının armatör tarafından kendisine bırakılan kişiye kiracı denir. Kiracı bir malın satıcısı veya alıcısı olabileceği gibi alıcı veya satıcının başvurduğu başka kişilerde olabilir. Bu kişiler armatöre gemisinin tamamını veya bir kısmını mallarını taşımak için talepte bulunurlar.

Yüke gemi gemiye yük bularak taşıtan ve taşıyan arasındaki sözleşmenin akdine yardımcı olan ve toplam navlun veya kira gelirinin bir kısmını komisyon (genellikle %1,25 olarak hesaplanır) olarak alan kişiye broker denir. Brokerler seferin sorunsuz tamamlanmasına, taraflar arasında

çıkan sorunların çözülmesine katkı sağlayarak aracılık etmektedirler. Yetkilerine ve verdikleri hizmete göre brokerlik üç grupta incelenebilir:

Tek Yetkili (Exclusive) Brokerlik: Tek bir brokerlik firmasının yetkili kılınarak yük ve/veya gemi sahibinin onunla çalışmasıdır.

Yarı Yetkili (Semi-Exclusive) Brokerlik: Birkaç broker firmasının yetkili kılınarak yük ve/veya gemi sahibinin onunla çalışmasıdır

Rekabete Dayalı (Competitive) Brokerlik: Gemi pozisyonlarına uygun yük ve kira tekliflerini takip eden brokerler uygun kombinasyonları bir araya getirerek bağlantı yapmaya çalışırlar. Yetkili kılınma durumu genel anlamda yoktur. Brokerler portföyünde bulunan kiracı ve armatörleri bölgesel olarak, yük özelliklerine veya gemi tiplerine göre vs gibi gruplara ayırarak arz ve talebe göre uygun yüke uygun gemiyi bulmakta taraflara yardımcı olur. E-posta veya telefon yardımıyla gemi kiralama sürecini başlatmış olur.

2.1. Gemi Kiralama Sözleşme Türleri

Gemi kira sözleşmeleri kira bedeli karşılığında belli bir süre için kiraya verenin geminin kullanılmasını kiracıya bıraktığı bir anlaşmadır. Gemi ile birlikte gemi adamlarının da kiracının emrine verilmesi sözleşmenin niteliğini değiştirmez.

2.1.1. Bareboat/Demise Charter Party (Çıplak Kira Sözleşmesi)

Kiracı çıplak kiralama türünde armatörden gemiyi; geminin tüm kontrolünü, işletmesini Kaptan ve tüm gemi personellerini de kendisi atayarak kiralama türüdür. Kiracı geminin store (yedek parça, personel, kumanya vs.) yağ, yakıt, su ihtiyaçlarını karşılarken; gemiye ait bakım-onarım, sigorta, havuzlama giderlerini de kiracı üstlenir. (Bayer, 2011)

Bimco tarafından taraflara önerilen kira sözleşmesi örneği: “BARECON 2001”

2.1.2. Timecharter Party (Zaman Esaslı Gemi Kira Sözleşmesi)

Kiracı armatörden gemiyi, sefer bölgesi önceden seçilerek belli bir zaman için kiralar. Bu tip kiralamada; geminin tüm işletmesi, kontrolü, kaptan – zabıt – ve diğer tayfa atamaları, geminin ticari kontrolü ve kaptan ile personelin yönetimi kiracının elindedir.

Ayrıca kiracı anlaşmadaki terimlere göre tüm liman masrafları, yakıtın ayarlanması ve masrafları karşılamakla da yükümlüdür. Navlun ödemesi, anlaşmaya göre genelde 15 günlük veya aylık olarak armatöre ödenir. Eğer gemi belirlenen zaman içinde gerçekleşen herhangi bir kaza yüzünden, gemiye veya armatöre bağlı bir hata yüzünden ticareti sağlayamayacak duruma düşerse, kiracı geminin çalışmadığı zamandaki navlunu ödemez. (Bayer, 2011)

Bimco tarafından taraflara önerilen kira sözleşmesi örneği: NYPE 93.

2.1.3. Voyage Charter Party (Seferlik Gemi Kira Sözleşmesi)

Gemi kiralamada en sık karşılaşılan ve tüm kiracılarca en yaygın kullanılan gemi kiralama türüdür. Kiracılar geminin belli bir kısmını ve taşıma kapasitesinin tamamını belirlenen bir veya birkaç yükleme ve tahliye limanları için belirlenmiş kargonun taşınmasında karşılıklı tarafların kullandığı sözleşme türüdür. Geminin tüm işletme sorumluluğu, bakım – tutum, bayrak vergileri, geminin sigorta masrafları, gemi personelinin atanması ve yönetimi, kumanya, su – yağ – yakıt ayarlanması ve masrafları, liman masrafları, acentelerin atanması, vs. gibi durumların hepsi armatörün sorumluluğu altındadır. Kiracı ise taşınacak yükün belirlenen LAYCAN tarihinde limanda hazır olmasını sağlamakla ve anlaşılan navlunun ton başı, kübik feet başı veya lumpsum (toplam) olarak taşıyana ödemekle yükümlüdür. (Bayer, 2011)

2.2. Yük ile İlgili Evraklar

Konşimento yükü temsil eden kıymetli bir evrak olup taşıyan ve taşıyanın temsilcisi vasfı ile kaptan ya da bu hususta yetkili bulunan acente tarafından tek taraflı olarak ve yazılı şekilde düzenlenir. Konşimentonun el değiştirmesi ile yükün mülkiyetinin devri mümkün hale gelir. Konşimento veya bunun atıfta bulunduğu sözleşmedeki şartlar çerçevesindeki yükü taşıyan, gemi boşaltma limanına vardığında senedin iade edilmesi karşılığında teslim edeceğini taahhüt etmektedir

Yükleme ordinosu, yükleyiciye verilen bir tür güvence belgesidir. Bu belgeyle yükün gemiye yüklenmek üzere teslim alındığı belirtilir. Belirtilen yük tamamen yüklendikten sonra yük sahibine konşimento verilir.

Teslim talimatı yani ship's delivery order, taşıyan veya kaptan tarafından imza veya paraf edilebilir. Bu sonuncu belgeler, konşimentonun iadesi karşılığında kaptan tarafından tanzim ve tevdi veya konşimento hamili tarafından tanzim edildikten sonra taşıyana paraf ettirilmek suretiyle kaptana ibraz edilir. Taşıyan veya kaptanın imza ve parafını havi bu belgeler, işbu imza veya parafı taşımaları dolayısı ile bundan böyle konşimentonun bir kupürü mütalaa edilerek tıpkı konşimento gibi emtiayı temsil fonksiyonunu kazanırlar ve hamillerine yükün teslimini talep ve dava hakkını temin ederler.” (Tekil, 1973)

Master's Receipt, her ne kadar Kaptan Makbuzu olarak adlandırılrsa da bütün nakliye araçlarında aynı isimle kullanılır. Amacı eğer vesaik ithalatçıya posta ve banka kanalı dışında ürün ile nakliye aracı içinde gönderiliyor ise, kaptanın ya da sürücülerin vesaiki ihracatçıdan teslim aldıklarını ve boşaltma noktasında ithalatçıya teslim edeceklerini belirten bir tür konşimentodur. Ancak bu konşimentolar ürün için değil ürünü temsil eden vesaik için düzenlenmiştir. (Akın, 2014)

Cargo Manifest (Yük Manifestosu) konşimentodaki sırasına göre gemideki mevcut yükün listelediğini gösteren belgedir. Konşimentodaki bütün bilgiler manifestoda eksiksiz olarak gösterilir. Her sayfasında yükün parça adedi ile kilo-ton toplamı yapılır son sayfada ise genel toplam gösterilir. Bu doküman geminin gittiği boşaltma limanında gümrüğe beyan edilir. Yükleme limanı acentesi tarafından hazırlanır, gemi kaptanına, boşaltma limanı acentesine, gemi sahibine, liman işletmesine ve gümrüğe verilir. Gemide mevcut yükün konşimento sırasına göre sıralanmış yük listesidir. Manifestoda, konşimento üzerindeki bütün bilgiler tam ve eksiksiz olarak gösterilir. Her sayfanın parça adedi ile ton-kilo toplamı yapılır. Bu toplam

müteakip sayfanın başına geçirilmek suretiyle son sayfanın altında genel yekûn gösterilir. Her boşaltma limanı için ayrı manifesto yapılır. Bir manifesto sayfasına birden çok limana boşaltılacak yükler yazılmaz. Bu doküman, yükleme limanı acentesi tarafından yapıldığı gibi, gemi kaptanı tarafından da tanzim edilmektedir. Tanzim edilen manifestolar; gemi kaptanına, boşaltma limanı acentesine, gemi sahibine, liman işletmesine ve gümrüğe verilir. Bu doküman, gittiği limanda gümrük idaresine beyan edilen ve verilen evraktır. (İMEAK Deniz Ticaret Odası ile Vapur Donatanları ve Acenteleri Derneği, 2014)

3. SEFER ESASIYLA YAPILAN ÖRNEK BİR KURU YÜK GEMİSİ KİRALAMA UYGULAMASI

3.1. Örnek Olay Analizi

Örnek olay analizinde sefer esasıyla yapılan bir gemi kiralaması incelenmiştir. Seferlik kiralama genellikle uluslararası deniz taşımacılığına doğrudan girmek istemeyen yük sahiplerinin tercih ettiği bir yöntemdir.

Örnek olay analizi oluşturulmasında denizcilik sektöründe yapılan gerçek bir gemi bağlantısı birebir olarak aktarılmıştır. Armatör firma adı, kiracı firma adı, gemi özellikleri, yük detayları, yükleme ve boşaltma limanlarındaki acente isimleri gerçek firmalardan alınmıştır fakat özel isimler gizlilik uyarınca saklı tutulmuştur.

Gemi kiralamanın uluslararası bir iş olması nedeniyle tarafların yazışma dili İngilizce olduğundan parantez içinde kullanılan terimlerin ve kısaltmaların Türkçe tercümesi yazılmıştır.

3.2. Gemi ve Yük Bağlantısı

Armatör yük aradığı gemisinin teknik detaylarını hangi tarihte nerede yüklemeye hazır olduğuna dair mesajını kiracı ya da kiracı brokerlerine iletir. Kiracı yüklemeyi planladığı yükü için armatörün mesajına yük detaylarını içeren bir mesaj ile geri dönüş yapar. Armatör sefer maliyetini hesapladıktan sonra kiracıya karşı teklifini iletir. Armatör ve kiracı arasında en uygun fiyatlı yükleme için karşılıklı pazarlıklar yapılır ve teklifler iletilir ve en sonunda anlaşma şartlarında mutabık kalınır.

3.2.1. Armatör Mesajı & Geminin Teknik Özellikleri

- Good Day Dear Friends & Colleagues, *(İyi Günler Sayın İş Arkadaşlarım)*
- WCYP for our below exclusive vessel? *(Aşağıda detayları verilen gemimiz için ne önerebilirsiniz?)*
- M/V XXX Ship open @ WC Italy on 20 / 23 Nov *(XXX Gemisi Batı İtalya da 20/23 Kasım tarihlerinde açık)*
- Best Regards *(Saygılarımla)*

- EEE Chartering and Transportation Co.Ltd

Çizelge 1. Geminin Teknik Özellikleri

Ship's Name (Gemi Adı)	XXX Ship
IMO Number (IMO Numarası)	1234567
Call Sign (Çağrı İşareti)	ABCDE
Port of Registry (Bağlama Limanı)	ALOFI
Flag State (Bayrak Devleti)	NIUE
Previous Names (Önceki Adları)	XYZ Ship
Registered Owners (Armatörü)	NM Shipping
Managers (İşletmecisi)	NM Shipping
Type of Ship (Gemi Tipi)	General Cargo
Class of Ship (Geminin Sınıfı)	Türk Loydu (TL ID No G-1234)
Built (İnşa Bilgileri)	26.04.1991 Yorkshire
P&I (Klüp Sigortası)	Lodestar P&I
H&M (Tekne & Makine Sigortası)	CertAsig S.A
LOA (Boyu)	69,10 m
LBP (Eni)	65,38 m
Breadth Moulded (Tam Genişliği)	9,98 m
Depth Moulded (Tam Derinliği)	4,85 m
Gross Tonnage (Gros Tonaj)	999
Net Tonnage (Net Tonaj)	575
Summer Draft (Yaz Yükleme Hattındaki Derinlik)	3.857 m
Summer Deadweight (Yaz Yükleme Hattındaki Taşıma Tonajı)	1704 mTons
Winter Draft (Kış Yükleme Hattındaki Derinlik)	3.777 m
Winter Deadweight (Kış Yükleme Hattındaki Taşıma Tonajı)	1647 mTons
Hatch Dimensions (Ambar Ağız Ölçüleri)	40.16 x 6,50 metre
Hold Dimensions (Ambar Ölçüleri)	44.40 x 9.58 x 5,46 metre
Hold Capacity – Bale (Ambar Balya Kapasitesi)	2057.46 cubM- 72656.257 cubFT
Hold Capacity – Grain (Ambar Tahıl Kapasitesi)	2158,86 cubM- 76242.299 cubFT

3.2.2. Kiracının Yük Teklifi

- We have the fol firm cargo, (*Aşağıda detayları verilen yüke sahibiz*)
- chrtss want to fix with usd 33 pmt , (*Kiracı tonu 33 dolardan geminizi bağlamak istiyor*)
- pls advise your best (*Lütfen en iyi teklifinizi veriniz*)
- Catania / Rethimno (*Yükleme/ Tahliye Limanları*)

- 1350 mts rebars 12- 14 m in bundles (and some rebars in coils) (1350 metrik ton inşaat demiri 12-14 metrelik bağlarda ve bazı inşaat demirleri rulo)
- vsl dates ok (Geminin hazır oluş tarihi uygundur)
- 2 days sshex / 2 days sshex (2 gün yükleme / 2 gün tahliye süresi cumartesi Pazar dahil)
- 2.5% ttl here (%2,5 toplam komisyon)
- Best Rgrds (Saygılarımla)
- ZZZ Chartering

3.2.3. Armatörün Sefer Maliyet Hesabı

Sefer maliyetini yapabilmek için öncelikle yükleme ve tahliye liman masraflarının yer aldığı yerel acenteler tarafından gönderilen proforma faturalara ihtiyaç duyulmaktadır. Armatör sonrasında gemisi için maliyet hesabını sefer süresini dikkate alarak hesaplayacaktır.

3.2.3.1. Yükleme / Boşaltma Liman Masrafları

Armatör Catanja limanında çalıştığı acentesinden yükleme operasyonu için geminin liman operasyonuna ait masraflarını gösterir proforma fatura talep eder. Yükleme limanı acentesine ait proforma fatura Çizelge 2’de gösterilmiştir.

Çizelge 2. Yükleme Limanı Masrafları

	Costs (Maliyetler)	Eur
1	Harbour Master free pratique (Liman Başkanlığı)	65,00
2	Health Office free pratique (Sahil Sağlık)	100,00
3	Custom Clearances (Gümrük İşlemleri)	700,00
4	Duty Stamps exps (Gümrük Mührü)	32,00
5	Exps /Assist.formalities authoriz. fr loading steel products (Yükleme Gözetim Ücreti)	250,00
6	Pilot in/outward (Giriş Çıkış Pilotaj)	300,00
7	Mooring & Unmooring (Yanaşma & Ayrılma)	225,00
8	Form.Assist.ISPS+Marpol Clearances+Pmis electr. System (Dökümantasyon)	450,00
9	Daily garbage services (Çöp Alım Ücreti)	800,00
10	Various petty exps (Küçük Giderler)	250,00
11	Port Informer (Liman Bilgilendirme)	70,00
12	Compulsory Statistics TRAMAR (İstatistik Verisi)	80,00
14	Agency Fees (Acenta Ücreti)	1.850,00
	Total (Toplam)	5.172,00

Armatör Rethimnon limanında çalıştığı acentesinden tahliye operasyonu için geminin liman operasyonuna ait masraflarını gösterir proforma fatura talep eder. Tahliye limanı acentesine ait proforma fatura Çizelge 3’te gösterilmiştir.

Çizelge 3. Tahliye Limanı Masrafları

	Costs (Maliyetler)	Eur
1	Pilot Dues (Pilotaj)	400,00
2	Berth Dues (Rıhtım İşgal)	27,00
3	Mooring – Unmooring (Yanaşma & Ayrılma)	150,00
4	Light Dues (Fener Ücreti)	29,00
5	Pilot Boat (Pilot Botu)	200,00
6	Custom Dues (Gümrük Masrafları)	50,00
7	Crew Passes (Personel Geçişleri)	30,00
8	Free Pratique (Sahil Sağlık)	150,00
9	Telephones (Telefon)	60,00
10	Garbage Tariff (Çöp)	200,00
11	Agency Fee (Acente Ücreti)	1.830,00
12	Isps Dues (ISPS Masrafları)	250,00
	Total (Toplam)	3.376,00

3.2.3.2. Sefer Süresinin ve Maliyetinin Hesaplanması

Armatör firma kullandıkları yazılım gereği sefer bilgilerini doldurduklarında, maliyet hesabını otomatik almaktadır.

Çizelge 4. Sefer Maliyet Hesabı

Total Cargo (Toplam Yük)	1350	mt
Balast Speed (Boş Hız)	8	knot
Laden Speed (Yüklü Hız)	8	knot
Sailing Cons. (Yüklükten Yakıt Masrafı)	2,2	
Port Cons. (Limandaki Yakıt)	0,3	
MGO Price Pmt (Dizel Ücreti)	\$ 1.000,00	
Distance to LP (Yükleme Limanına Mesafe)	205	1,1
Distance to DP (Tahliye Limanına Mesafe)	475	2,5
LP Time (Day) (Yükleme Süresi)	1	
DP Time (Day) (Tahliye Süresi)	2	
Anchor Time (Day) (Demir Süresi)	2,46	
Ttl Bunker Cons. (Toplam Yakıt Masrafı)	9,43	
LP PDA (Yükleme Liman Masrafı)	\$ 6.500,00	
DP PDA (Tahliye Liman Masrafı)	\$ 3.578,00	
Less Bunker (Yakıt Masrafı)	\$ 9.429,67	

Less Comm %2,50	2,50%	\$ 2.362,50
Total Vyg Expenses (Toplam Sefer Masrafı)	\$ 21.870,17	
Revenue (Net Kar)	\$ 25.379,83	
Sailing Time (Day) (Seyir Süresi)	3,54	
Ttl Voyage (Day) (Toplam Sefer Süresi)	9	
Freight (Navlun)	\$ 47.250,00	
Freight per mt (Ton Başına Navlun)	\$ 35,00	

3.2.4. Armatörün Teklifi

- We can try usd 35 pmt fios lsd (*Ton başına 35 doları deneyebiliriz. Yükleme boşaltma istifleme emniyete alma ve takozlama hariç*)
- laycan 27/30 Nov (*Yükleme Zamanı 27/30 Kasım*)
- We might try depends on the terms. (*Terimlere göre devam edebiliriz*)

3.2.5. Kiracının Karşı Teklifi ve Anlaşma Şartları

Kiracı ve armatör arasındaki karşılıklı teklifler ve anlaşmada değiştirilen terimler tekrara düşülmemesi için defalarca yazılmamış olup aşağıda nihai anlaşma şartları açıklanmıştır.

- pls find clean recap of fixture (*Bağlantı için temiz özeti aşağıda bulabilirsiniz*)
- Stem is in order vsl is fully fixed (*Teyidler verilmiş gemi temiz olarak bağlanmıştır.*)
- pls revert with fixing notice as confirmation of the below cp dd 16 / 11 / 2023 (*lütfen 16/11/2023 tarihli charter party bağlantı teyidi ve bildirimleri ile geri dönün.*)
- MV XXX Ship A/D/A WOG (*Bütün detaylar garanti içermez.*)
- last 3 cargoes starting from last: steel coils/Urea in bulk/Clay in bulk (*Sonuncudan başlayarak son 3 yükü: rulo saç, dökme üre,dökme kil*)
- Itinerary (*Seferin yükleme limanına kadarki gemi güzergahı ve operasyonları*): She is performing Iskenderun/Salerno voyage with 1100 tons steel coils,ETA Iskenderun on 16th and ETS on 18th Nov wp iagw. ETA Salerno for discharging on 25th Nov and ETS on 27th Nov pm hrs wp iagw. In the light of above prospects,ETA Catania for loading on 28th Nov wp iagw. (*Gemi İskenderun /Salerno seferini 1100 ton rulo saç ile yapıyor; İskenderun yükleme için tahmini varışı 16 Kasım hava müsaadeli her şey yolunda giderse ve tahmini kalkışı 18 Kasım. Salerno limanı tahliye için tahmini varışı 25 Kasım ve tahmini kalkışı 27 Kasım öğleden sonra hava müsaadeli her şey yolunda giderse. Bu tahmini operasyon bilgileri ışığında tahmini Catania limanı yükleme zamanı 28 Kasım hava müsaadeli her şey yolunda giderse.*)
- ACCT (Kiracı): HHHH LTD
- Fixture to remain absolutely private and confidential and no details to be revealed elsewhere. (*Bağlantı kesinlikle özel ve gizlidir bilgiler ilgili olmayan herhangi bir tarafa verilmeyecektir*)

- Legal and Lawful Sole Cargo of min 1.350 mts rebars in bundles 12-14m and in rebards in coils up to FCC Chopt. Under deck shipment only. Owners guarantee that the vessel can load full quantity of the cargo as described above (*Legal ve yasal en az 1350 ton 12-14 metreslik inşaat demiri ve rulo saç en fazla geminin taşıma kapasitesi kadar yüklenmesi kiracı opsiyonundadır. Tek yük olarak sadece ambar içine yüklenecektir. Armatör tanımdaki tüm yükü yükleyebileceğini teyid eder*)
- 1 gspb always afloat CATANIA, Italy / 1 gspb always afloat Rethimno, Greece aaaa all ends (*Her iki uçtada , 1 iyi güvenli rıhtım liman/daima yüzer durumda kabul edilmekte olan bir liman Catania/İtalya /1 iyi güvenli rıhtım liman/daima yüzer durumda kabul edilmekte olan bir liman Rethimno/Yunanistan*)
- 1/c 27 – 30 november 2023, 00.01-24.00 hrs (*Kançello 27-30 Kasım 2023*)
- Loading and discharging time: 2 wwp days all purposes sshex (excluding fri 5 pm / mon 8 am) eiu at POL / 2 wwp days at POD all purposes sshex . Time to be reversible. (*Yükleme limanında 2 hava müsadeli gün olacak cumartesi, Pazar ve tatil günlerizaman sayımı devam etmeyecektir/ Tahliye limanında 2 hava müsadeli gün olacak cumartesi, Pazar ve tatil günlerizaman sayımı devam etmeyecektir*)
- All loading and discharging operation to be performed by shore cranes / facilities at Chrs account and risk. (*Yükleme ve tahliye liman vinçleri ile yapılacak olup bu işlemin tüm riskleri ve maliyeti kiralayana ait olacaktır*)
- Freight USD 35 pmt, fios, 1/s/d. (*Navlun 35 usd her ton için, yükleme boşaltma, istifleme, bağlama, emniyete alma, takozlama armatör hesabına değildir*)
- The freight to be inclusive of all current Piracy / War Risk Premiums and / or current Additional War Risk Premiums on the vessel to be for Owners / Carriers account. (*Korsanlık, savaş riskleri ve bu riskler için ekstra geminin sigorta bedelleri navlunun içinde olupar armatörün hesabınadır.*)
- Demurrage USD 2300 / free dispatch bends (*Demurrage günlük 2300 usd/dispatch den muaftır*)
- Owners to satisfy themselves with agents relating vsl' s suitability/any restrictions at both ends. (*Armatör acente aracılığı ile her iki liman içinde geminin uygunluğunu kendisi kontrol edecektir*)
- Owners warrant that vessel has clear and unobstructed holds without any obstacles/inaccessible places such as, stanchions, timber fittings, frames and/or open brackets which might prevent/hinder the smooth discharging of the cargo. In this case any extra expenses and additional time incurred, to be for owners account. (*Gemi sahipleri, tahliye için geminin temiz, açık ve engelsiz ambarlara sahip olduğunu ve herhangi bir direk, kereste yükleme için özel yapılmış direkler, çerçeveler gibi engeller/erişilemeyen yerlere/veya açık braketlerin düzgün bir şekilde boşaltılmasını engelleyen unsurlar olmadığını garanti eder. Böyle bir durum varsa, bu durumda ortaya çıkan her türlü ekstra masraf ve ek süre gemi sahipleri hesabına olacaktır.*)

- Owners warranty that vessel is a single decker, stl floored. (*Armatör geminin tek güverteli ve ambar tabanının çalıklolduğunu garanti eder*)
- Vessel's class is "as described above " and vessel fully classed/certified for the whole duration of the charter party. (*Gemi sunulan sertifikalardaki gibi tamamen class lı ve sertifikalandırılmış olacak ve tüm anlaşma süresi boyunca tanımlandığı gibi class lı kalacaktır*)
- Freight fully (100%) payable w/i 2 (two) banking days before signing / releasing bs/l to be marked' firt payable as per c/p'. iac bbb, whichever is earlier. (*Navlun konşimentolar imzalanıp serbest bırakıldıktan sonra 2 banka günü içinde ödenecektir, her durumda kapaklar açılıp tahliye başlamadan ödenecektir, bunların hangisi önce ise o dikkate alınacaktır*)
- Any demurrage occurred at the loading/discharging port to be settled between the Owners and Charterers within maximum 15 (fifteen) calendar days after sailing from the discharging port as per Statement of Facts (SOF) and all relevant documents always signed by both Parties (Master and Agents) to be exchanged by fax / email. (*Yükleme ve tahliye limanlarında demurrage oluşursa geminin tahliye limanından kalkışından ve zaman sayımı ile ilgili evraklarında ilgili taraflar tarafından imzalanmasından /e mail veya fax ile gönderilmesinden sonra 15 takvim günü içerisinde kiracı ve armatör arasında hesaplanacak ve nihayete erdirilip, ödenecektir*)
- the freight is deemed/earned on completion of loading, discountless and not returnable, vsl and/or cgo lost or not lost. (*Navlun yükleme bitiminden sonra kazanılmış bir hak olarak sayılır ve indirim yapılmaksızın, geri döndürülmeksizin gemi ve/veya kaybolsada ve hasarlansada ödenecektir*)
- Charterers agents Bends as per below (*Kiracı acenteleri iki taraf içinde aşağıdaki gibidir*) :
- Agents at Catania : BBB Shipping Agency
- Agent at Rethimno: YYY Shipping Agency
- Any taxes / dues / wharfages / fees on vessel and / or freight, if any, to be Owner's account, both ends. (*Her iki limanda da geminin barınması, gemi bedeli veya navlun bedeli ile alakalı bir vergi oluşursa armatör hesabına olacaktır*)
- Any taxes / dues / fees on cargo to be Charterers' account, both ends. (*Her iki limanda da, yük ile alakalı bir vergi oluşursa kiracı hesabına olacaktır*)
- Vsl free of any extra ins levied on cargo due to vsls' age, class / if any (*Eğer gemi yaşından ötürü ekstra bir sigorta bedeli varsa, olaksa gemitaraflı bundan muaf olacaktır*)
- ISPS expenses, if any to be for ows acct. (*Uluslararası gemi liman güvenliği ile alakalı bir masraf olursa armatör hesabına olacaktır*)
- The master or owner shall give DAILY eta / notice(s) to Charterers via Charterers' brokers and to Shippers and Receivers via the agents nominated herein. (*Armatör/Kaptan broker aracılığı ile kiracıya, acenteler aracılığı ile yükleyici ve alıcıya günlük ETA verecektir*)
- Definite notices of 24 hours of the date/time on which the vessel will arrive at ports of loading and discharging. Any change of ETA of more than 24 hours is to be advised immediately to all

parties. At loading port, the master or owner shall give notice(s) to Charterers and load port agents of the quantity of cargo required and vessel ETA at load port. *(24 saatlik bildirimler saatlik olarak yükleme ve tahliye limanlarına verilecektir. 24 saatlik varış bildiriminde herhangi bir değişiklik olursa hemen tüm taraflara kaptan tekrar botice geçerek bilgi verecektir. Yükleme limanında armatör/kaptan kiracıya ve yükleme yük miktarı hakkında ve geminin yükleyebileceği yük hakkında bilgilendirme geçecektir)*

- Should the vessel not arrive at the nominated loading port and be in all respects ready to load under the nomination on the last day of the agreed laycan, the Charterers have the option of cancelling this nomination. *(Geminin belirlenen yükleme limanına varmaması ve kararlaştırılan laycan in son gününde nominasyon kapsamında yükleme yapmaya her bakımdan hazır olmaması halinde, Gemi Kiralayanlar bu nominasyonu iptal etme seçeneğine sahiptir.)*

- Should it be apparent that vessel will miss her laydays, Owners shall have the right to request Charterers whether or not they intend to cancel the c/p. Charterers reply to be given, if demanded, within 24 hrs, from Owners' request for Laycan extension. *(Geminin yükleme günlerini kaçıracağı belli olursa, Armatör Gemi Kiralayanlardan c/p'yi iptal etme niyetinde olup olmadıklarını talep etme hakkına sahip olacaklardır. Kiracılar, talep edilmesi halinde, Mal Sahiplerinin Laycan uzatma talebinden itibaren 24 saat içinde cevap verecektir.)*

- Time actually used before commencement of laytime shall not count. Laytime calculation to cease after loading operation is finished. Chtrs have 3 hours for cargo formalities *(Zaman sayımından önce yükleme yapılır ve zaman kullanılırsa bu zaman gerçek zaman sayımı içinde değerlendirilmeyecektir, kiracı yükleme sonrası evrak işlemleri için 3 saat boş zaman hakkına sahiptir)*

- At loading and discharging port Notice of Readiness should be tendered to the Charterers agent within official working hours which is mutually understood to be 08.00-17.00 Monday to Friday. *(Yükleme ve tahliye limanlarında hazırlık mektubu çalışma saatleri içinde verilecek olup iki tarafında Cuma 17 ile pazartesi 08 arasında verilmeyeceği/kabul edilmeyeceği konusunda mutabakatı vardır)*

- Laytime bends shall commence at 14.00 hours if notice of readiness is tendered before noon (12:00 hours included) and at 08.00 next working day if notice is tendered after noon, during office hours. *(Zaman sayımı hazırlık mektubu öğlen 12 den önce verilirse aynı gün 14 te başlar, öğlen 12den sonra verilirse ertesi çalışma günü sabah 8 de başlar.)*

- Written notices to port's office may be tendered by cable wibon/wifpon/wicon if port is congested, provided vessel will be within the commercial area of the port. If upon entering the port(s) the vessel fails to obtain free pratique or customs clearance or is for any other reason found unfit then time shall cease as used laytime or time on demurrage until the vessel is fully ready in all respects. *(Yazılı hazırlık mektubu hava müsaade etsin etmesin, liman yoğun olsun olmasın, boş rıhtım olsun olmasın, boş demir yeri olsun olmasın liman ticari sınırlarına girince verilir. Eğer limana girişte gemi sağlık pratikası almaktan, gümrük onaylı giriş almaktan veya herhangi bir sebeple yüklemeye uygun bulunmaz ise gemi bu şartları sağlayana kadar zaman saymaz)*

- At the port(s), time used for steaming and/or towing from anchorage to berth not to count as laytime or time on demurrage. At the port(s), time used for shifting between berths to count as laytime and any shifting expenses to be for the party ordering same. Shifting ordered by port authorities not to count as laytime and expenses to be for Chrttrs acct. *(Limanda makine hazırlığında, romorkor le demir yerinden rıhtıma yanaşana kadar olan yedekleme işleminde gemidemurrage da olsa bile zaman saymaz. Limanlarda rıhtımlar arası yerdeğiştirmede bunu kim talep ederse onun hesabına olacak olup liman otoritesi tarafından talep edilirse kiracı hesabına olacaktır ve zaman sayımında kiracı lehdar olarak devam edecektir)*

- When warping alongside berth / chute / belt, such time to count as laytime or time on demurrage. *(Rıhtımda iken posta kurulması vb. yükleme hazırlığı işlemlerinde zaman sayacak ve kiracı hesabına olacaktır)*

- Clean On Board Bs/L against clean cargo only. Any remarks to be inserted on the Bs/L and the remarks to be as detailed as possible. The vessel to be responsible for the number of rebar bundles / coils only. If original Bill(s) of Lading not to be in discharging port upon vessel's arrival, Charterers will issue a Letter of indemnity of Owners' standard P&I Club wording with duly sign/stamp by Chrs only. Charterers option to store one original bill of lading in the ship's bag. Bill of ladings to be released upon receiving full freight into Owners nom. bank acct. Bs/L to be issued as per C/P dd.... If Bs/L will be requested to be issued freight prepaid they will be kept at agent's custody until receiving the frt and will be released only against Owners' written authorization. *(Temiz konşimento sadece temiz yükte yayımlanacaktır, konşimentoya yazılacak remarklar mümkün olduğunda detaylandırılacaktır. Gemi sadece bağ adedi ve rulo adedinden sorumlu olacaktır. Orijinal konşimento tahliye limanına gemi vardığında varmamış olursa kiracı armatör Pandi sigortasının garanti mektubu formatında yazılı garanti mektubunu kaşeli/imzalı olarak armatöre sunmakla yükümlüdür. Kiracı orijinal konşimentoların bir tanesini gemide tutma hakkına sahiptir ve konşimentolar Cahrter parti tarihini içerecektir. Eğer konşimentolar navlun ödendi olarak yayımlandı ise yükleme acentesi tarafından tutulacak ve sadece armatörün yazılı talimatı ile serbest bırakılabilecektir.)*

- At the nominated loading port(s), owners to tender vessel with holds properly swept, cleaned and dried, and free of rust, totally free of grains, residues on all previous cargoes to shipper's inspection's satisfaction, and in all respects ready to receive the cargo, Shipper's inspector not to be unreasonable. Time used for hold inspection and/or holds cleanliness test shall not count as used laytime or time of demurrage. Charterers' / Shippers' option to perform hose test on the hatch covers. *(Yükleme limanında armatör gemi ambarını süpürülmüş, temizlenmiş ve kurutulmuş, passız, tahıl yüklerinden ve önceki yüklerden arındırılmış olarak yükleyici temsilcisini tatmin edecek biçimde hazırlamakla yükümlüdür. Ambar kontrolü ve/veya temizliği için geçen zaman gemi demurrage da olsa bile saymaz. Kiracı/Yükleyici ambar kapaklarına su testi yapma opsiyonuna sahiptir)*

- Times of Berthing, Free Pratique, Holds Inspection, Holds Cleaning, Holds Re-inspection and Initial / Final / Intermediate Draft Survey pls add "up to 2 hours each", shifting NTC as a used laytime even in demurrage. In event that vessel may face technical and / or mechanical and / or whatsoever cause(s) prevent(s) here to proceed for berthing, time lost up to its readiness for re-proceed for berthing NTC and will be considered as time of re-tendering the NOR which

will be accepted as above. *(Yanaşma,serbest pratika,ambar surveyi,ambar temizliği,tekrarlanan ambar surveyleri ,2 saate kadar olan başlağıç ve bitiş ve ara draft surveyleri,rıhtımlar arasında geminin hareket ettirilmesi gibi durumlarda zaman kullanılsa da gemi demurrage da olsa da zaman saymaz.Gemi yanaşma esnasında teknik/mekanik veya herhangi başka sebeplerle zaman kaybederse zaman saymaz ve Nor kabul edilmez,sorun giderildikten sonra tekrar hazırlık mektubu verecektir)*

- Steaming / shifting time outer, inner and alongside load berth ntc even vsl on demurrage. Time not to count for the opening / closing and moving the hatch covers. *(Geminin liman içine/liman dışına/rıhtıma hareket ettiği ve/veya yer değiştirdiği esnada geçen zamanlar gemidemurrage da olsa bile sayılmaz.Ambar açılması/kapanması ve ambar kapaklarının yer değiştirmesi sırasında geçen zamanlarda gemi demurrage da bile olsa zaman saymaz)*

- GA/Arb in UK, arbitrators to be members of LMAA. *(Müşterek avarya durumunda UK de LMAAA üyesi bir arbitratör tayin edilecektir)*

- English law to apply. *(İngiliz hukunana başvurulacaktır)*

- Official / superior holidays as per BIMCO calendar 2020. Congenbill edition 1994 B/L to apply. *(Resmî tatiller için Bimco takvimi kullanılacak konşimento formatı Congenbill 1994 olacaktır)*

- Once on demurrage always on demurrage to apply, except to cases agreed differently. *(Aksi kararlaştırılmadıkça gemi bir kere demurrage a girerse ondan sonraki tatil,haftasonu gibi normalzamanda zaman sayımı içinde değerlendirilmeyen zamanlarda demurrage olarak saymaya devam edecektir)*

- Otherwise as per Clean Gencon 94' with logical alterations as per main terms agreed herein, ship's description, intended cargo and trading. *(Ana özetle içeriği bulunmayan diğer durumlar için Clean Gencon 94 charter partisi maddeleri esas alınacaktır)*

- 2.5 % ttl to Niavigrains S.A. or Nominee payable by the owners on f/d/d. *(Navlun/Demurrage/Detention miktarları üzerinden 2,5 komisyon Niavigrains veya onun nomine ettiğine armatör tarafından ödenecektir)*

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Gemi kiralama sürecinde yaşanan olaylar birçok firmanın çok özel ticari bilgileri içerdiğinden açık paylaşıma sunulması konusunda örnekleri genellikle akademik çalışmalarda görülmemektedir bu yüzden çalışmamızda sahadaki operasyonun akademiye taşınması ana hedefimiz olmuştur.

Çalışmamız gerçek bir bağlantı senaryosu üzerinden yaşanan doğal bağlantı sürecini adım adım incelemeyi ve sürecin tanıtımını amaçlamıştır. Süreç kendi içinde birçok dinamiği barındıran ve her adımın farklı anlamlara yorumlanabildiği bir akışla beslenir. Yükün, limanların, gemilerin özelliklerine göre Charrter Party terimlerinin her seferinde genelden özele göre düzenlendiği kısa özetler (recap) şeklinde ilk anlaşma şekillendirilir.

Gemi Kiralama hizmetlerinin özelinde en büyük sermaye bilgi birikimi ve tecrübedir, yazılan terimlerin sefer esnasında hatta sefer sonunda bile tarafları bağlayıcılığı konusunu sorunlar yaşanmadan kestirmek ve buna göre önlemler almak brokerlik mesleğinin ayırıcı özelliğidir. İyi broker diye tabir ettiğimiz aslında tecrübeli brokerdir.

Bu süreçlerin gelişiminde tek bir doğru ve genel geçer bir karar alma mekanizması bulunmadığını çalışmamızda da açıklamaya çalıştık. Her brokerin, armatörün ya da işletmecinin geçmişte yaşadığı tecrübeler bu metinleri şekillendiren ana unsurlardır. Yaşanan her tecrübe genel geçer yazılan bu terimlerin ekleme ve çıkarmalarına faydalı olur ve bazılarının tecrübeleri yaşamayanlarda ışık tutabilir.

Bu anlaşmalardaki metinler ihtiyaca yönelik olarak sürekli güncellenmektedir. Pandemi dönemi çok geçmeden pandemiye özgü yeni terimler recaplere eklendiği gibi dünyanın bazı bölgelerinde dönemsel böcek istilaları, diğer muhtemel salgın hastalık riskleri, savaş ve fiziksel çatışma durumları, korsanlık faaliyetleri gibi birçok konu başa geldikçe güncellemeler halinde bu metinlere giriyorlar.

Risklerin sıfırlanması gerçek ticari hayatta imkansızdır ancak minimize edilmesi gayetle mümkündür. Bu riskleri en aza indirgenmiş şekliyle yapılan anlaşmaların neticesi olarak seyrüseferde yaşanabilecek tüm olumsuzlukların tarafları bağlayıcılığı, hukuki zemine taşınması ve çözümleri konusunda yine esas metin olan her seferin/geminin Charter Partyleri, onların da kısa özetleri bu recaplerdir. Taraflar birbirlerini tanıdıkça ve ticari soru işaretleri azaldıkça recapler kısalır, tarafların ticaretten şüpheli baktığı tüm bağlantılarda recapler olabildiğince geniş, kapsamlı ve hemen her soruya cevap verici olması amacıyla hazırlanır.

KAYNAKÇA

- [1] Akın, H., *Yeni İşimiz Dış Ticaret*, Elma Yayınevi/Ankara, 2014.
- [2] Bayer, E., *Gemi Kiralanmasında Karar Kriterlerinin Belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2011.
- [3] Gorton, L., Ihre, R., ve Sandevan, A., *Shipbroking and Chartering Practice*, Lloyd's of London Press Ltd/ London, 1995.
- [4] Göklergil, A. S., *Uluslararası Piyasalarda Gemi Kiralama- Brokerlik işlemleri ve Milli Ekonomiye Katkıları*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme İktisadi Enstitüsü, İstanbul, 1993.
- [5] İMEAK İstanbul ve Marmara, Ege, Akdeniz, Karadeniz Bölgeleri Deniz Ticaret Odası, *Gemi Acenteliği Eğitimi*, İstanbul, 2014.
- [6] Resmî Gazete, *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu*, Madde 1061(27846), 2011.
- [7] Resmî Gazete. *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu*, Madde 1119(27846), 2011.
- [8] Şendur, T., *Gemi Kiralama ve Demuraj-Dispeç Hesapları*, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti./Ankara, 2015.
- [9] Tekil, F., *Navlun Mukaveleleri*, Bozak Matbaası/İstanbul, 1973.

[10] Ülgener, M. F., *Çarter Sözleşmeleri*, Der Yayınları/ İstanbul, 2010.

RAPORLAMA DÖNEMİNDEN SONRAKİ OLAYLAR

Prof. Dr. Şeref DEMİR

Maltepe Üniversitesi, serefdemir@maltepe.edu.tr

ORCID:0000-0001-8892-415X

ÖZET

Bilindiği üzere iktisadi işletmeler hesap dönemlerinin sonunda finansal tablolar hazırlayarak döneme ait varlıklarını, kaynaklarını, gelirlerini, giderlerini, kar ve zararlarını açıklarlar. Hesap dönemi kapandıktan sonra ise yönetim organının finansal tabloları onaylaması sonucunda finansal tablolar kesinlik kazanır. Hesap döneminin kapanması ile yönetim organının finansal tabloları onaylaması arasında geçen sürede gerçekleşen işletme faaliyetlerinden bazıları uluslararası muhasebe ve finansal raporlama standartları uyarınca raporlama döneminden sonraki olaylar standardı kapsamında ele alınması ve raporlanması gereken olaylardır. Bu durum “Raporlama Döneminden Sonraki Olaylar” adı altında 10 no.lu standartta düzenlenmiştir. Buna göre şirketlerin raporlama döneminden sonraki olaylar nedeniyle finansal tablolarında ne zaman ve nasıl düzeltme yapacakları, işletmenin sürekliliği varsayımı geçerliliğini yitirirse bu durumun raporlamayı nasıl etkileyeceği ve nasıl davranılması gerektiği, hesap dönemi sonunda geçerli olan durumları doğrulayan veya raporlama döneminden sonra meydana gelmekle birlikte düzeltme gerektirmeyen olayların neler olduğu, hangi olayların düzeltme gerektirmeyip sadece açıklama yapılması ile yetinilmesi gerektiği hususları raporlama döneminden sonraki olayların konusunu oluşturmaktadır. Anılan standart kapsamında raporlama döneminden sonra ve yönetim organı henüz onaylamadan önce ortaya çıkan her türlü dava karşılıkları için düzeltme yapmak zorunlu iken stoklarda oluşan değer düşüklükleri için karşılık ayrılıp ayrılamayacağı hususu ayrı bir değerlendirme konusu olabilmektedir. Finansal tabloların gerçeği yansıtmadığına dair hata ve hileler şayet raporlama döneminde sonraki olaylar sürecinde tespit edilirse düzeltilmekte, ancak sonrasında geçmiş dönem yanlışları standardı kapsamında ele alınmaktadır. Öte yandan bu süreçte meydana gelen iş birleşmesi veya bağlı ortaklık satışı, faaliyetin durdurulması, önemli varlık alımları, döviz kurlarında önemli değişiklikler, vergi oranlarında artış ve azalışlar, maddi varlıkların satış amaçlı olarak elde tutulmaya başlanması ve yeniden yapılandırılmalar gibi uygulamalar finansal raporların dipnot açıklamalarında ele alınması gereken hususlardır.

Anahtar Kelimeler: Raporlama dönemi, düzeltme gerektiren olaylar, düzeltme gerektirmeyen olaylar

EVENTS AFTER THE REPORTING PERIOD

Prof. Dr. Şeref DEMİR

Maltepe Üniversitesi, serefdemir@maltepe.edu.tr

ORCID:0000-0001-8892-415X

ABSTRACT

As is known, economic enterprises prepare financial statements at the end of their accounting periods and disclose their assets, resources, income, expenses, profits and losses for the period. After the accounting period is closed, the financial statements become definite as a result of the approval of the financial statements by the management body. Some of the business activities that occur between the closing of the accounting period and the approval of the financial statements by the management body are events that must be addressed and reported within the scope of the events after the reporting period standard in accordance with international accounting and financial reporting standards. This situation is regulated in standard no. 10 under the name of “Events After the Reporting Period”. Accordingly, when and how companies will make corrections to their financial statements due to events after the reporting period, how this situation will affect reporting if the going concern assumption loses its validity and how to act, what are the events that confirm the situations valid at the end of the accounting period or which occur after the reporting period but do not require correction, which events do not require correction and only explanation should be made constitute the subject of events after the reporting period. Within the scope of the aforementioned standard, it is mandatory to make corrections for all kinds of lawsuit provisions that occur after the reporting period and before the management body approves it, while the issue of whether a provision can be made for the value reductions in stocks can be a separate assessment subject. Errors and frauds that indicate that the financial statements do not reflect the truth are corrected if they are detected in the process of subsequent events during the reporting period, but are then addressed within the scope of the past period errors standard. On the other hand, practices such as business combinations or sale of subsidiaries, cessation of activity, significant asset purchases, significant changes in exchange rates, increases and decreases in tax rates, starting to hold tangible assets for sale and restructurings that occur during this process are issues that should be addressed in the footnote explanations of financial reports.

Keywords: Reporting period, events needed adjusting, events not needed adjusting.

ULUSLARARASI MUHASEBE VE FİNANSAL RAPORLAMADA KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Prof. Dr. Şeref DEMİR

Maltepe Üniversitesi, serefdemir@maltepe.edu.tr

ORCID:0000-0001-8892-415X

ÖZET

Klasik olarak vergi yaklaşımının aksine uluslararası muhasebe ve finansal raporlama standartları çerçevesinde üretilen finansal raporlar, kural bazlı olmaktan ziyade ilke bazlı olarak öngörülere, hükümlere ve metotlara dayanmaktadır. Söz konusu öngörü, hüküm ve metotların temelini kavramsal çerçeve belirlemektedir. Bu bakış açısında hedeflenen tam bir sunum ile finansal raporlama, iktisadi işletmelerin gerçeğe uygun sunumu sağlayabilmelerinin idealize edilmesinin bir sonucudur. Denetim ayağında finansal raporlar gerçeğe uygun sunumun sağlandığının tespiti ile tamamlanmış olmaktadır. Kavramsal çerçevede gerçeğe uygun sunumun tam, tarafsız ve hatasız olması istense de bu ancak ve ancak makul güvence ve önemlilik seviyesi kısıtları ile sağlanabilmektedir. Bu kapsamda finansal tabloların bağımsız denetiminde tam sunum özelliği bağımsız denetim raporlarının finansal tablo kullanıcıları bakımından iletişim değerini artırması için gerekli tüm bilgileri içermesi gerektiği anlamına gelmektedir. Bunun için varlık gruplarına dair tam bir sunum varlıkların sadece rakamsal olarak değil aynı zamanda niteliklerinin tanımlanmasını ve değerlendirme ölçülerinin de açıklıkla ortaya konulmasını kapsamaktadır. Ayrıca tarafsız sunum ile finansal bilginin kullanıcılar tarafından olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirilmesi olasılığını arttırmaktan kaçınarak gerçeğe uygun olarak sunmak gerekir. Öte yandan hatasız sunum; ekonomik olayın tanımlanmasında hataların veya ihmallerin olmaması ve raporlanan bilginin elde edilmesinde kullanılan sürecin hatasız olarak seçilmiş ve uygulanmış olması anlamına gelse de gözlemlenemeyen bir fiyat ya da değere ilişkin tahminin doğru olup olmadığı söylenemez. Ancak yine de tahmini tutarın açıkça ve doğru bir şekilde tanımlanması ve tahminde kullanılan yöntem ve kısıtların açıklanması neticesinde hata yapılmamış olması durumunda bu tahminin sunumu gerçeğe uygun kabul edilebilmektedir. Uluslararası muhasebe ve finansal raporlamada kavramsal çerçevenin sağladığı ilke bazlı bu yaklaşım finansal tabloların hazırlanmasında ve sunulmasında klasik vergi yaklaşımıyla büyük oranda ayrılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kavramsal çerçeve, finansal tablolar, gerçeğe uygun değer

CONCEPTUAL FRAMEWORK IN INTERNATIONAL ACCOUNTING AND FINANCIAL REPORTING

Prof. Dr. Şeref DEMİR

Maltepe Üniversitesi, serefdemir@maltepe.edu.tr

ORCID:0000-0001-8892-415X

ABSTRACT

Unlike the classical tax approach, financial reports produced within the framework of international accounting and financial reporting standards are based on principle-based predictions, provisions and methods rather than rule-based. The conceptual framework determines the basis of these predictions, provisions and methods. In this perspective, financial reporting with a complete presentation targeted is a result of the idealization of economic enterprises' ability to provide a fair value presentation. In the auditing phase, financial reports are completed with the determination that a true presentation is provided. Although it is desired that the fair value presentation is complete, impartial and error-free in the conceptual framework, this can only be achieved with reasonable assurance and materiality level restrictions. In this context, the feature of full presentation in the independent audit of financial statements means that independent audit reports should include all the necessary information to increase the communication value for financial statement users. For this purpose, a complete presentation regarding asset groups includes not only the numerical description of assets but also the definition of their qualities and the clear presentation of their valuation measures. In addition, it is necessary to present financial information in a fair manner by avoiding increasing the possibility of positive or negative evaluations by users with impartial presentation. On the other hand, although error-free presentation means that there are no errors or omissions in defining the economic event and that the process used to obtain the reported information has been selected and applied without error, it cannot be said whether the estimate of an unobservable price or value is correct or not. However, if the estimated amount is clearly and correctly defined and the methods and limitations used in the estimate are explained, and no errors are made, the presentation of this estimate can be accepted as fair. This principle-based approach provided by the conceptual framework in international accounting and financial reporting differs greatly from the classical tax approach in the preparation and presentation of financial statements.

Keywords: Conceptual framework, financial statements, fair value

KORUNAN ALANLAR İLE KIRSAL ALANLARIN ARSA VE ARAZİ DEĞERLERİNE ETKİLERİNİN İNCELENMESİ: GELİBOLU TARİHİ ALAN ÖRNEĞİ

PINAR DEMİR

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, pinardemir1735@gmail.com – 0009-0008-9667-4400

Prof. Dr. ARZU BAŞARAN UYSAL

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, basaran@comu.edu.tr - 0000-0002-0548-525X

ÖZET

Bu çalışma, Gelibolu Tarihi Alanı'nın koruma statülerine sahip bölgelerindeki kırsal arazi ve gayrimenkul piyasasının dinamiklerini, aynı zamanda bu politikaların yerel halk üzerindeki sosyo-ekonomik etkilerini incelemektedir. Koruma alanları, doğal, tarihi ve kültürel varlıkları koruma amacı taşıırken, bu düzenlemelerin yerel halkın mülkiyet hakları ve ekonomik faaliyetlerini kısıtlayıcı etkileri olduğu görülmektedir. Gelibolu Tarihi Alanı'nda Alçıtepe, Behramlı, Bigalı, Büyükanafarta, Kocadere, Küçükkanafarta, Kilitbahir, Seddülbahir köylerinde yürütülen araştırma, hem niteliksel (yerel halk temsilcileri ve emlak uzmanlarıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler) hem de niceliksel (gayrimenkul fiyat analizleri) yöntemler kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Elde edilen bulgular, koruma politikalarının tarımsal üretim üzerinde sınırlamalar getirdiğini, yerel halkın inşaat ve restorasyon süreçlerinde maliyetlerin yükselmesine neden olduğunu göstermektedir. Bu durum, bölgedeki ekonomik faaliyetlerde azalmaya ve yerel halkın göç etmesine yol açmaktadır. Ancak koruma statülerinin turizm ve rekreasyon potansiyelini artırarak kırsal kalkınmaya katkıda bulunduğu da gözlemlenmiştir. Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) kullanılarak oluşturulan gayrimenkul değer haritaları, özellikle Kilitbahir ve Seddülbahir gibi stratejik konumlara sahip bölgelerde arazi değerlerinin belirgin bir şekilde arttığını ortaya koymaktadır.

Araştırma, koruma politikalarının kırsal alanlarda yalnızca fiziksel varlıkları koruma değil, aynı zamanda yerel halkın ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğini destekleme yönünde dengeli bir yaklaşım gerektirdiğini vurgulamaktadır. Araştırma, politika karar vericileri için kırsal kalkınmayı destekleyici ve mülkiyet haklarını koruyucu stratejiler geliştirilmesi adına önemli

bir temel sunmaktadır. Koruma statülerinin etkilerinin daha geniş bir bağlamda anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler : Tarihi Alan, Gayrimenkul Değerleme, Coğrafi Bilgi Sistemleri

Analysis Of The Impacts Of Protected Areas On Land And Property Values In Rural Areas: The Case Of The Gallipoli Historical Site

Abstract

This study examines the dynamics of rural land and real estate markets in areas with conservation statuses within the Gallipoli Historical Site, as well as the socio-economic impacts of these policies on the local population. While conservation areas aim to preserve natural, historical, and cultural assets, these regulations are observed to have restrictive effects on the property rights and economic activities of the local population. Research conducted in the villages of Alçıtepe, Behramlı, Bigalı, Büyükanafarta, Kocadere, Küçükkanafarta, Kilitbahir, and Seddülbahir in the Gallipoli Historical Site utilized both qualitative (semi-structured interviews with local community representatives and real estate experts) and quantitative (real estate price analyses) methods.

The findings reveal that conservation policies impose limitations on agricultural production and increase costs during construction and restoration processes for the local population. This situation leads to a decline in economic activities in the region and causes local residents to migrate. However, it has also been observed that conservation statuses enhance the tourism and recreation potential of the area, contributing to rural development. Real estate value maps created using Geographic Information Systems (GIS) highlight a significant increase in land values, particularly in strategically located areas such as Kilitbahir and Seddülbahir.

The research emphasizes the need for a balanced approach in conservation policies that not only protects physical assets in rural areas but also supports the economic and social sustainability of the local population. It provides an important foundation for policymakers to develop strategies that promote rural development and protect property rights. The study contributes to a broader understanding of the impacts of conservation statuses in rural contexts.

Keywords: Historical Site, Real Estate Valuation, Geographic Information Systems (GIS)

1. GİRİŞ

Gayrimenkul piyasası, ekonomik kalkınmanın önemli bir parçası olarak hem kentsel hem de kırsal alanlarda belirleyici bir rol oynamaktadır. Kırsal bölgeler ve korunan alanlar, gayrimenkul piyasasının dinamiklerini hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Bu etkileşim, yerel ekonomilerin sürdürülebilirliğini sağlamak, çevresel korumayı güçlendirmek ve arazi kullanımı politikalarını şekillendirmek açısından büyük bir öneme sahiptir. Bunun yanı sıra, koruma altındaki bölgeler, yalnızca çevresel faktörlerden değil, aynı zamanda bu alanların sahip olduğu estetik ve doğal değerler nedeniyle yerel, bölgesel ve uluslararası ölçekte turistleri cezbetme potansiyeline sahip olmalarıyla da yerel ekonomiye önemli katkılar sağlamaktadır (Soylu ve Özkök, 2016).

Koruma faaliyetleri, ilgili kamu ve özel sektör kuruluşları tarafından yürütülmekte olup, bu alandaki yönetim ve planlama stratejileri, genellikle çevresel koruma ile insan faaliyetleri arasındaki dengeyi bulmaya yönelik olmaktadır. Başlangıçta, en yaygın yaklaşım, korunan alanlarda insan faaliyetlerine sınırlamalar getirilmesi olmuştur. Ancak bu yaklaşımın yalnızca yeterli olmadığı zamanla anlaşılmış ve günümüzde, bu alanlarda doğal çevrenin korunması ve sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilmesi amacıyla insan faaliyetleri ile koruma çalışmaları arasındaki dengeyi sağlayacak yeni yöntemler geliştirilmiştir (Türkiye Korunan Alanlar Yönetim Planlaması Rehberi, 2016). Bununla birlikte, korunan alanların sahip olduğu doğal ve kültürel çekicilikler, bu alanlarda turizm, konut ve arsa talebinin artmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla, koruma kararlarının getirdiği sınırlamalar ve bu alanların çekiciliği, bölgedeki gayrimenkul piyasasını hem olumlu hem de olumsuz bir şekilde etkileyebilmektedir.

2. ÖRNEKLEM ALANI VE YÖNTEM

Gelibolu Tarihi Alanı, araştırma evreni olarak belirlenmiş olup bu alan içerisinde Alçıtepe, Behramlı, Bigalı, Büyükanafarta, Kocadere, Küçükanafarta, Kilitbahir, Seddülbahir köyleri ile Eceabat ilçe merkezi yer almaktadır. Tarihi Alan, çeşitli koruma statülerine sahip bölgeleri kapsamaktadır; bunlar arasında doğal sit alanları, arkeolojik sit alanları, tarihi sit alanları ve kentsel sit alanları bulunmaktadır. Söz konusu sit alanları içinde, savaş dönemi kalıntıları, tarihi yerleşim yerleri, anıtlar ve şehitlikler gibi kültürel ve tarihsel açıdan önemli yapılar bulunmaktadır.

Araştırmada hem niceliksel hem de niteliksel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Niceliksel verilerin (gayrimenkul alım-satım fiyatları gibi) analizi Gelibolu Tarihi Alanın tümü için yapılmıştır. Tarihi alanın güncel arsa ve arazi değerlerini analiz ederek anlamlı bilgiye

dönüştürmek amacıyla, gayrimenkul alım-satım fiyat verileri incelenmiş ve bu veriler, coğrafi bilgi sistemleri programlarından ArcMAP 10.5 kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu süreç sonucunda, bölgenin mevcut değerlerini görsel olarak ifade eden bir harita oluşturulmuştur. Araştırmada niteliksel yöntemler arasında yarı yapılandırılmış bireysel görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu bağlamda, gayrimenkul piyasası aktörleri ve yerel halk temsilcileri ile bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

3. KIRSALDA KORUMA VE GAYRİMENKUL PİYASASI İLİŞKİSİ

Kırsal bölgelerde tarım topraklarının korunması amacıyla kırsal üretimin sürdürülebilirliğini sağlamak için tarım arazilerinde yapılaşma kısıtlanmaktadır. Tarım topraklarının korunmasına yönelik genel düzenlemelerin yanı sıra, kırsal bölgeler doğal yapıları, biyolojik çeşitlilikleri, jeolojik özellikleri, yöresel mimarileri ve arkeolojik değerleri gibi nedenlerle ayrıca koruma altına alınabilir. Bu durum, arsa ve yapı arzını daha da sınırlı bir hale getirerek bölgedeki gayrimenkul piyasasını etkileyebilmektedir.

Kültürel mirasın bulunduğu bir bölge, bu mirasın kalitesi ve çeşitliliği doğrultusunda hem yerel halk hem de ziyaretçiler için cazip bir hale gelebilmektedir (Franco ve Macdonald, 2018). Koruma altındaki bölgeler, şehirde ya da kırsalda olsun, bölgenin bilinirliğini artırmakta ve bu tür alanlarda turizm sektörü gelişme potansiyeli göstermektedir. Kırsal alanlarda yer alan koruma altındaki bölgeler, yalnızca turizm için değil, aynı zamanda rekreasyon alanı olarak da ziyaretçi çekmektedir. Franco ve Macdonald (2018), kültürel mirasın bir bölgenin ekonomik değerini artıran önemli bir unsur olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle, kırsal alanlarda koruma politikaları, genellikle yerel kalkınmayı destekleyen bir araç olarak değerlendirilmektedir (Kuvan, 2005).

Koruma altına alınan bölgelerde turizm potansiyelinin yanı sıra, bu alanlarda yaşamak isteyen bireylerin talepleri gayrimenkul değerlerinin yükselmesine neden olabilmektedir. Nitekim, korunan alanlarda özel bir gayrimenkul piyasasının oluştuğu bilinmektedir (Ford, 1989; Asabere ve Huffman, 1994; Van Dujin ve Rouwendal, 2013; Lazrak ve diğerleri, 2014; Franco ve Macdonald, 2018). Yapılan araştırmalar sonucunda tarihi kentsel bölgelerdeki konutların, koruma altına alınmayan bölgelere göre daha yüksek bir değere satıldığı ortaya konulmuştur (Asabere ve Huffman, 1994; Lazrak ve diğerleri, 2014). Ancak, bu durum gayrimenkul piyasası açısından olumlu görülsede yerel halkın uygun fiyatlı konuta erişiminde sorunlara yol açabilmektedir (Cairncross ve diğerleri, 2004; Bathurst, 2007). Ayrıca, koruma altındaki alanlarda yüksek gayrimenkul değerleri, bu alanlara yoğun yatırım yapılmasına neden olarak

koruma altındaki alanların baskı ve aşırı kullanımdan zarar görmesine yol açabilmektedir (Verry ve Henley, 1991).

Diğer yandan, bazı araştırmalar koruma kararlarının gayrimenkul değerlerini düşürdüğünü ortaya koymaktadır (Aliefendioğlu, 2011; Heintzelman ve Altieri, 2013). Koruma kararlarının getirdiği kısıtlamalar, artan yenileme ve restorasyon maliyetleri ile bürokratik süreçler, bu bölgelerdeki gayrimenkul değerlerinin azalmasına yol açmaktadır. Bu tür düzenlemeler, bireysel çıkarları sınırlandırarak, toplumun çevresel, ekonomik ve sosyal kalkınmasını olumsuz etkileyebilmektedir (Lisec ve Drobne, 2009). Bu durum, koruma kararlarına karşı yerel halkın olumsuz tepkiler vermesine neden olabilmektedir (Been ve diğerleri, 2015).

Koruma politikaları, kırsal alanlarda yalnızca yapılaşmayı değil, aynı zamanda tarımsal üretim ve hayvancılık faaliyetlerini de sınırlayabilmektedir. Marshall ve Simpson (2009), kırsal alanlarda demografik değişimin birçok bölgede benzer olmasına rağmen, koruma altındaki milli parklarda göç ve nüfus yaşlanmasının çevre bölgelere oranla daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla, koruma politikalarının, yerel ekonomiyi destekleyen ve yaşlanan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayan uygulamalarla bütünleşmiş bir şekilde ele alınması gerekmektedir (Marshall ve Simpson, 2009).

Kırsal alanlardaki koruma politikalarının etkileri, alanların dinamikleri doğrultusunda farklılık göstermektedir. Koruma amacıyla uygulanan politikaların gayrimenkul piyasasında arz-talep dengesini bozarak konut maliyetlerini artırdığı ve soylulaştırma süreçlerini hızlandırdığı eleştirilmektedir (Been ve arkadaşları, 2015; Başaran Uysal, 2023). Bu durum, yerel halkın yerinden edilmesine ve toplumsal eşitsizliklerin derinleşmesine yol açmaktadır.

4. GAYRİMENKUL DEĞERLEMESİNDE COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİNİN KULLANIMI

Son yıllarda değer haritalarının oluşumuna ilişkin yöntemlerin geliştirilmesiyle, araştırmaların bu konuda yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Diğer yandan Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) teknolojisi, güçlü konumsal veri yönetimi ve analiz işlevlerine sahip olduğundan, gayrimenkul büyük verilerinin analizinde önemli bir araç haline gelmiştir (Wei ve ark., 2022).

Literatür araştırması sonucunda gayrimenkul değerlerinin modellenmesi adına yapılan çalışmalarda CBS tabanlı programların ağırlıklı olarak kullanıldığı görülmektedir (Longley ve ark., 1994; Lake ve ark., 1998; Torun ve ark., 2009; Sesli, 2015; Hromada, 2015; Yurt ve ark., 2016; Adana Karaağaç ve ark., 2019). CBS, mülklerin piyasa değerlerinin analizi için ideal bir

teknoloji olarak kabul edilmiş, bireysel mülk özelliklerinin yanı sıra mekansal karşılaştırmalara da dayanması programın önemini arttırmıştır (Longley ve ark., 1994).

Tüm bu veriler ışığında Gelibolu Tarihi Alanı arsa ve arazi değer haritaları oluşturulurken, CBS ile Yapay Sinir Ağları Modelinin kullanılmasına karar verilmiştir. Değerleme işlemi gerçekleştirilirken kullanılacak konumsal özellikler, arazi kullanım gibi niteliksel özelliklerin elde edilmesi adına mekânsal çalışmalar gerçekleştirilmiş olup arsa ve araziler için arazi kullanım kabiliyeti, yerleşim merkezine uzaklık ve eğim durumlarının analizi Tarihi Alan Başkanlığı verilerinden ArcMAP 10.5 programı aracılığıyla elde edilmiştir.

Bu bölümde elde edilen veriler, gayrimenkul sektörü profesyonelleri ve araştırmacılar için Tarihi Alandaki gayrimenkul piyasa fiyatlarındaki gerçek değişikliklere ilişkin önemli bir bilgi kaynağı sunmaktadır. Dolayısıyla bu sonuçlar, toplumun ve işletmelerin, uygun yatırım veya gayrimenkul kararları almak için güvenilir bir temel oluşturmak amacıyla kullanabileceği önemli bilgilere işaret etmektedir.

5. VERİ DÜZENLEME SÜRECİ

Emlak satış sitelerinden elde edilen satış fiyatları ve gayrimenkul danışmanlarından elde edilen satılmış mülk (arsa, arazi) fiyatları doğrultusunda ilgili gayrimenkullerin özellikleri gruplandırılmıştır. SPSS programına işlenen bu özellikler sonucunda minimum ve maksimum değerler, ortalama ve standart sapmalar ortaya konulmuştur. Yapay Sinir Ağları (YSA) modellerini başarılı bir şekilde oluşturabilmek için, bu modellerde kullanılacak olan bağımlı değişkenlerin ve bağımsız değişkenlerin ayrıntılı bir biçimde tanımlanması ve belirlenmesi gerekmektedir. Bu bağımlı ve bağımsız değişkenler, analizin temel verilerini oluştururken ve modelin doğru bir şekilde işlevsel hale getirilmesi için büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, çizelge 1’de sunulan değişkenler, modelin temel veri girdilerini ifade etmektedir.

Çizelge 1. Bağımlı ve bağımsız değişkenler

Gayrimenkul Türü	Değişken	Parametreler	Min. Değer	Maks. Değer	Ort.	Standart Sapma
Arsa/Arazi	Bağımlı Değişken	Fiyat (TL/m ²)	87,00	24.401,00	2.126,13	4.241,66
		Nitelik	1	3	1,51	0,83
		Tapu Yüz Ölçümü	146,00	67.702,00	8.165,07	10.100,82
	Bağımsız Değişken	Yerleşim Merkezine Uzaklık	0	5	2,64	2
		Arazi Kullanım Kabiliyeti	2	8	5,16	2,01
		Eğim	2	5	4,20	0,90

Fiyat (TL/m²): Araştırma alanı içerisinde emlak satış sitelerinde satışa sunulan ve satışı gerçekleştirilmiş olan 96 arazi ve arsa örneği kullanılmıştır. Örneklem işlemi, yerleşim alanlarının popülasyon büyüklüklerine dayalı olarak gerçekleştirilmiş olup örneklerin dağılımı şu şekildedir: Alçıtepe köyünden 13 örnek, Behramlı köyünden 13 örnek, Bigalı köyünden 7 örnek, Büyükanafarta köyünden 7 örnek, Kilitbahir köyünden 15 örnek, Kocadere köyünden 5 örnek, Küçükkanafarta köyünden 7 örnek, Seddülbahir köyünden 9, Eceabat ilçe merkezinden 20 örnek alınmıştır.

Nitelik: Gayrimenkul sınıflandırması, niteliklerine göre üç ana kategoriye ayrılmıştır: tarla, zeytinlik ve arsa. Bu ayrım, piyasa değerlerinin farklılığını yansıtmak amacıyla yapılmıştır. Arsa alanları, piyasa değerlerinin yüksekliği nedeniyle 3 puan ile değerlendirilmiş; zeytinlik alanları, orta derecede piyasa değerine sahip olduğu için 2 puan almıştır. Tarla alanları ise, en düşük piyasa değerine sahip olmaları dolayısıyla 1 puan ile değerlendirilmiştir.

Yerleşim Merkezine Uzaklık: Örneklemeler, araştırmanın kapsamına uygun olarak Tarihi Alanın kompleksinden seçilmiştir. Yapılan analizler, köy ve ilçe yerleşim merkezlerine yakın konumlanan gayrimenkullerin birim satış değerlerinin daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu bulgu doğrultusunda, mesafe bazlı bir puanlama sistemi uygulanmıştır.

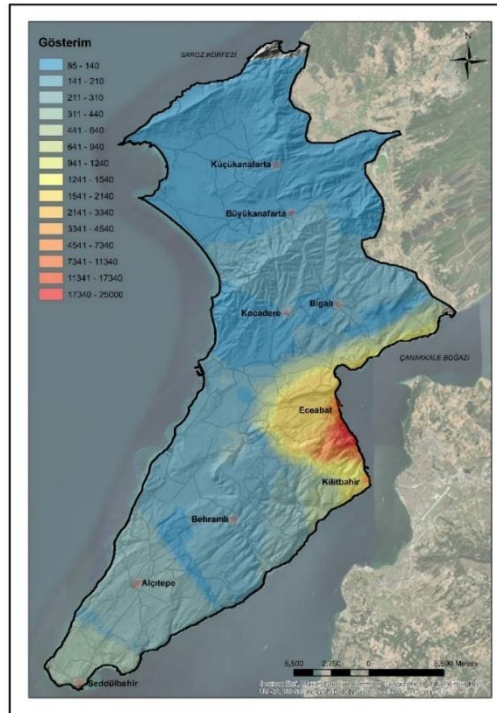
Arazi Kullanım Kabiliyeti: Arazi yeteneği değerlendirmesinde, arazi kullanım kabiliyeti sekiz farklı sınıfa ayrılmakta ve bu sınıflar Romen rakamları kullanılarak I'den VIII'e kadar sıralanmaktadır. Bu sistemde, I. Sınıf arazi en yüksek tarımsal verimliliğe sahip olarak kabul edilirken, VIII. Sınıf arazi en düşük tarımsal verimliliği temsil etmektedir. Bu puanlama metodolojisinde, en iyi tarımsal özelliklere sahip olan I. Sınıf arazilere 8 puan verilmiş, en düşük tarımsal özelliklere sahip olan VIII. Sınıf arazilere ise 1 puan tahsis edilmiştir.

Eğim: Arazi eğiminin değerlendirilmesinde, düşük eğim oranlarına daha yüksek puanlar verilmiştir. Bu değerlendirme kapsamında, eğim aralıkları şu şekilde puanlandırılmıştır: 0-4 derece eğime sahip araziler 5 puan, 4-8 derece eğime sahip araziler 4 puan, 8-12 derece eğime sahip araziler 3 puan, 12-20 derece eğime sahip araziler 2 puan ve 20-60 derece eğime sahip araziler ise 1 puan almıştır.

Çizelge 2. Puanlama tablosu

Bağımsız Değişkenler	Durum	Puan
Nitelik	Arsa	3
	Zeytinlik	2
	Tarla	1
Yerleşim Merkezine Uzaklık	0-299 m	5
	300-699 m	4
	700-999 m	3
	1000-1499 m	2
	1500-1999 m	1
	2000 m-	0
Arazi Kullanım Kabiliyeti	I. Sınıf	8
	II. Sınıf	7
	III. Sınıf	6
	IV. Sınıf	5
	V. Sınıf	4
	VI. Sınıf	3
	VII. Sınıf	2
	VIII. Sınıf	1
Eğim	0-4	5
	4-8	4
	8-12	3
	12-20	2
	20-60	1

Görsel 1. Gelibolu Tarihi Alanı arsa ve arazi değer haritası (TL/m²)

ArcGIS programında oluşturulan gayrimenkul değer haritasının incelenmesi sonucunda, yarımada'nın doğu kıyısında gayrimenkul değerlerinin daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu yüksek değerli bölgeler, özellikle Bigalı köyünün deniz kıyısında başlayıp, Kilitbahır köyünün güney bölümüne kadar uzanmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre, eğimin fazla olduğu ve nispeten daha az gelişmiş olan Büyükanafarta, Küçükkanafarta ve Kocadere köylerinde gayrimenkul değerlerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Bu veriler, Eceabat ilçe merkezinin ve Kilitbahir köyünün en yüksek arsa ve arazi değerlerine sahip olduğunu, bu durumun Eceabat ilçe merkezinin ve Kilitbahir köyünün stratejik konumu ve deniz kıyısındaki avantajlarından kaynaklanabileceğini göstermektedir. Öte yandan, Küçükkanafarta köyünün en düşük arazi değerlerine sahip olduğu, köyün gelişmişlik düzeyinin düşük olmasının ve coğrafi konumunun bu durumu etkilediği sonucuna varılabilmektedir.

Araştırma kapsamında görüşülen gayrimenkul piyasası aktörleri ve yerel halk temsilcilerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda yapıların koruma altında olup belirli bir düzen içerisinde yenileme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, denize cepheli ve manzaralı konumları, tarihi mirasa sahip kale yapılarının varlığı gibi unsurların; Kilitbahir ve Seddülbahir köylerinde meydana gelen değer artışlarını ve bu bölgelerin tercih edilebilirliğini etkileyen temel faktörler olduğu tespit edilmiştir.

Bu değer farklılıkları için stratejik alanlar, sosyo-ekonomik yapıdaki değişimler, gayrimenkul piyasasındaki fırsatlar ve soylulaştırma konularını akla getirmektedir.

Getiri İçin Stratejik Alanlar: Arazi değerlerinde belirgin bir artış yaşanan köy çevreleri, kar sağlamak için stratejik fırsatlar sunmaktadır. Araştırma kapsamında yerel halk temsilcilerinden elde edilen görüşlere göre bu bölgelere yerli olmayan kullanıcılardan talep olması, satın alınan arazilerin yerli kullanıcıya kira verilmesine sebep olmaktadır.

Sosyo-Ekonomik Yapıdaki Değişimler: Arazi ve arsa değerlerindeki artışlar, bölgedeki sosyal ve ekonomik yapının değişimine işaret etmektedir. Araştırma kapsamında yerel halk temsilcilerinden elde edilen görüşlere göre bu artışlar gelir durumu kısıtlı olan yerli halk için olumsuz sonuçlar doğururken yerli olmayan kullanıcıların bölgeye olan taleplerinde herhangi bir kısıtlama doğurmamaktadır. Bu değişim, yerel halkın yaşam standartlarında düşüşe, iş fırsatlarının azalışına veya göç hareketliliği gibi sonuçlara yol açmaktadır.

Gayrimenkul Piyasasındaki Fırsatlar ve Soylulaştırma Süreçleri: Arazi değerlerindeki artış, gayrimenkul piyasasında yatırım fırsatları sunmakla birlikte, potansiyel riskleri de beraberinde getirmektedir. Araştırma kapsamında yerel halk temsilcilerinden elde edilen görüşlere göre potansiyel riskler ise yerli olmayan kullanıcıların köy yaşamına adaptasyonunda zorlukların meydana gelmesine ve yerli ile yerli olmayan kullanıcılar arasındaki sınıf içi çatışma sorunlarının meydana gelmesine olanak tanımaktadır. Bu durum, mevcut yerleşim bölgelerinin

nüfusunun azalması ve sosyo-ekonomik yapıdaki dönüşümlerin hızlanmasıyla ilişkilendirilebilmektedir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Koruma alanlarında yer alan kırsal arazi ve arsalarla yönelik yapılan uluslararası çalışmalardan elde edilen bulguya göre kentsel ve kırsal alanlardaki koruma politikaları, gayrimenkul piyasası üzerinde farklı etkiler yaratmakta ve bu politikaların sosyo-ekonomik sonuçları bölgenin karakteristiğine göre değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir.

Araştırma alanı olarak belirlenen Gelibolu Tarihi Alanı'nda ise bu durum hem olumlu hem de olumsuz olarak karşımıza çıkmaktadır. Arsa ve arazilerin koruma kararlarına tabi olması yapılaşma, inşaat faaliyetleri ve tarımsal üretim üzerindeki kısıtlamalar, inşai yapıların restorasyonu, tarım arazilerindeki harmanyeri yapılarının yıkılması ve yeni yapıların inşasında kullanılan malzemeler konusunda getirilen sınırlamalar yerel halkın mevcut yapılarını yenileme veya yeni yapılar inşa etme yeteneğini sınırlamaktadır. Gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen bilgilere istinaden özellikle tarım arazilerindeki harmanyeri yapılarının yıkılması, tarımsal üretim süreçlerini ve dolayısıyla yerli halkın ekonomik faaliyetlerini olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir. Yeni inşaatların malzeme kullanımı üzerindeki kısıtlamalar ise inşaat maliyetlerini artırmış ve yerli halkın yapı inşaatında karşılaştığı zorlukları derinleştirmiştir. Bu sınırlamaların ekonomik yansımaları da oldukça belirgindir. Yerli halk, tarım ve hayvancılıkla ilgili ekonomik faaliyetlerde azalma yaşamış, bu durum da doğrudan gelirlerini etkilemiştir.

İnternet üzerinden mülk satışlarının artışı, bu ekonomik baskının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Son yıllarda mülk satışlarındaki ciddi artış, yerli halkın ekonomik krizden kaçış stratejisi olarak görülmektedir. Gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda satışa çıkarılan arsa ve araziler en çok İstanbullu kesimden talep gördüğü öğrenilmiştir. Satışı gerçekleştirilen arazileri satın alan yerli olmayan kullanıcılar bazı durumlarda arazilerini yerli halka kiraya vermekte, ancak çoğunlukla bu mülkleri yatırım ve gelir sağlama amacıyla kullanmaktadır. Köylerde, yerli halk ile yeni gelenler arasında genellikle bir çatışma yaşanmasa da bazı durumlarda yerli olmayan kesim ile yerli halk arasında köyün özellikleri, hayvan kokusu veya sokak köpekleri gibi konularda anlaşmazlıklar ortaya çıkabilmektedir. Bu anlaşmazlıklar, sosyal uyum sorunlarına ve yerli halk ile yeni gelenler arasında kültürel gerilimlere neden olabilmektedir.

Bu bulgular, koruma politikalarının yerel topluluklar ve gayrimenkul piyasası üzerindeki etkilerini dengeli bir şekilde ele almak gerektiğini ve bu tür politikaların uygulanmasında

dikkatli bir yaklaşım benimsenmesinin önemini vurgulamaktadır. Koruma kararlarının yerel halkın yaşamını olumsuz etkilememesi için, ekonomik destekler ve sosyal uyumu artıracak politikalar geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Adana Karaağaç, G., Altınırnak, S., Ergün, M. (2019). Eskişehir İli Tepebaşı İlçesi'ne Ait Gayrimenkul Değer Artış Haritalarının Oluşturulması. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, 42, 115-140.
- Aliefendioğlu, Y. (2011). Türkiye'de Koruma Alanlarındaki Taşınmazların Kullanımı ve Koruma Statülerinin Taşınmaz Piyasaları ve Değerlerine Etkileri: Muğla İli Örneği [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Asabere, P. K., Huffman, F. E. (1994). Historic Designation And Residential Market Values. Appraisal Journal, 62(1), 396-401.
- Başaran Uysal, A. (2023). Koruma, Turizm, Soylulaştırma Üçgeninde: Adatepe ve Yeşilyurt Köyleri. Ünsal, D., Omay Polat, E., Gülersoy, N. Z., Köksal, T. G., Ahunbay, Z., Enlil, Z. (Der.), Kültür Mirası Yönetimi: Neden ve Nasıl?, 715-716.
- Bathurst, B. (2007). Why Dreams Of The Rural Idyll Put Out Countryside At Risk? The Guardian News. London.
- Been, V., Ellen, I. G., Gedal, M., Glaese, E., McCabe, B. J. (2015). Preseving History or Restricting Development? The Heterogeneous Effects of Historic Districts on Local Housing Markets in New York City. Journal of Urban Economics, 92, 16-30.
- Cairncross, L., Downing, L., Green, S. (2004). Planning For Affordable Housing: Lessons From The English National Parks. Housing Studies Association Conference.
- Ford, D. A. (1989). The Effect of Historic District Designation On Single-Family Home Prices. Journal of Real Estate Economics, 17(2), 353–362.
- Franco, S. F., Macdonald, J. L. (2018). The Effects of Cultural Heritage on Residential Property Values: Evidence From Lisbon, Portugal. Journal of Regional Science and Urban Economics, 70, 35-56.
- Heintzelman, M. D., Altieri, J., (2013). Historic Preservation: Preserving Value, Journal Of Real Estate Finance and Economics, 46 (3), 543–563.

- Hromada, E. (2015). Mapping of Real Estate Prices Using Data Mining Techniques. *Journal of Procedia Engineering*, 123, 233-240.
- Kuvan, Y. (2005). Korunan Alan Yönetiminde Etkinliğin Önemi ve Değerlendirilmesi, *Korunan Alanlar Sempozyumu*, 81-89.
- Lake, I. R., Lovett, A. A., Bateman, I. J. ve Langford, I. H. (1998). Modelling environmental Influences on Property Prices in an Urban Environment. *Comput., Environ., and Urban Systems*, 22(2), 121–136.
- Lazrak, F., Nijkamp, P., Rietveld, P., Rouwendal, J. (2014). The Market Value Of Cultural Heritage In Urban Areas: An Application Of Spatial Hedonic Pricing. *Journal of Geographical Systems*, 16, 89-114.
- Lisec, A., Drobne, S. (2009). The Influence of Protected Natural and Cultural Heritage on Land Management/Market: The Case Of Slovenian Natural Protected Areas. *Journal of Spatium*, 20, 41-48.
- Longley, P., Higgs, G. Martin, D. (1994). The Predictive Use of GIS to Model Property Valuations. *Geographical Information Systems*, 2(2), 217–235.
- Marshall, A., Simpson, L. (2009). Population Sustainability in Rural Communities: The Case of Two British National Parks. *Appl. Spatial Analysis*, 2, 107-127.
- Soylu, Y., Özkök, F. (2016). Turistik Destinasyonlarda Taşıma Kapasitesi: Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı Örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(36-1), 565-581.
- Torun, M.K., Yanalak, M., Şeker, D.Z. (2009). Taşınmaz Değer Haritalarının Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Üretilmesi. *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*, Ankara.
- Türkiye Korunan Alanlar Yönetim Planlaması Rehberi (2016). T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi Projesi, Ankara.
- Van Duijn, M., Rouwendal, J. (2013). Cultural Heritage And The Location Choice of Dutch Households in a Residential Sorting Model. *Journal of Economic Geography*, 13(3), 473-500.

- Verrey, R., Henley, L., (1991). Creation Myths and Zoning Boards: Local Uses Of Historic Preservation. In: Williams, Brett ed., The Politics of Culture.
- Wei, C., Fu M., Wang, L., Yang, H., Tang, F., Xiong, Y. (2022). The Research Development of Hedonic Price Model-Based Real Estate Appraisal in the Era of Big Data. Journal of Land, 11, 334-364.
- Yurt, Ü., Tabanoğlu, M., Genç, Ö. (2016). Coğrafi Bilgi Sistemleri İle Gayrimenkul Değer Tespiti: Düzce Örneği. İleri Teknoloji Bilimleri Dergisi, 5(2), 220-228.

TÜREV ARAÇLARIN KATILIM FİNANS AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz TÜRKAN

Bingöl Üniversitesi, İİBF İşletme Bölümü, yturkan@bingol.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0227-9346>

Esra AFŞİN

Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Doktora Öğrencisi,
esrafsn@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4896-3087>

ÖZET

Bu araştırma, türevlerin gerekliliği ve Katılım finans içindeki potansiyel rollerini, özellikle de İslam hukukuna uyumu ve tartışmalı klasik türev ürünler üzerinde üzerindeki yasaklamalarına odaklanarak kapsamlı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, türev araçların doğasını, risk yönetimi işlevlerini ve İslami ilkelerle uyumunu detaylı bir şekilde araştırmaktadır. Araştırma sonuçları, klasik türev araçların orijinal biçimleriyle İslami normların uymadığı fakat Katılım finans piyasaları için benzer risk yönetimi önlemlerini sağlayacak İslam hukukuna uyumlu mekanizmalar ve araçların mevcut olduğunu göstermektedir. Bu çalışma, selem, istisna, khiyar al-shart ve arbun gibi çeşitli finansal araçları ve bunların klasik türevlere alternatif olarak kullanım potansiyelini araştırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Katılım finans, türev araçlar, alternatif sözleşmeler

ABSTRACT

This study aims to conduct a comprehensive examination of the necessity of derivatives and their potential roles, particularly their compliance with Islamic law and the prohibitions on controversial derivative products. The study investigates the nature of derivative instruments, risk management, and their compatibility with Islamic principles in detail. The research findings indicate that while classic derivative instruments in their original forms do not comply with Islamic norms, there are mechanisms and instruments compatible with Islamic law that can provide similar risk management measures for participatory finance markets. This study explores various financial instruments such as salam, istisna, khiyar al-shart, and arbun, and their potential use as alternatives to classic derivatives.

Keywords: Participatory finance, derivative instruments, alternative contracts

GİRİŞ

Günümüzün karmaşık ve dinamik finansal piyasalarında, risk yönetimi ve kârlılık hedefi doğrultusunda çeşitli finansal araçlar kullanılmaktadır. Temel varlıkların fiyat hareketlerinden doğan kâr veya zarar elde etmek amacıyla kullanılan türev araçlar önemli bir yere sahiptir. Forward, future, opsiyon ve swap gibi türev araçlar finansal piyasalarda likiditeyi artırır, riskleri transfer eder ve yeni yatırım imkânları sunar. Fakat, türev araçlar sunduğu bu avantajların yanı sıra, belirsizlik, kumar, faiz ve spekülasyon yönlerinden dolayı birçok eleştiriye maruz kalmaktadır. Özellikle İslam hukukçuları tarafından türev araçların caiz olup olmadığı uzun yıllardır tartışılan bir konu haline gelmektedir.

Bu çalışma, türev araçların katılım finansındaki yerini ve İslam hukukçuların bu araçlara yönelik görüşlerini detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır. Forward, future, opsiyon ve swap gibi yaygın türev araçların yanı sıra; selem, istisna, arbun, bay al-siffah, jo'ala, khiyar al-shart gibi katılım finansında kullanılan alternatif sözleşmeler de incelenerek bu araçların yapıları, avantajları ve dezavantajları karşılaştırılmıştır. Çalışma aynı zamanda, türev araçların katılım finansındaki rolünü ve bu alanda yaşanan gelişmeleri ortaya koyarak hem akademisyenlere hem de sektör çalışanlarına detaylı bir sunmaktadır. Ayrıca, katılım finansının temel ilkeleri doğrultusunda alternatif sözleşmelerin, türev araçların yarattığı riskleri nasıl yönetebileceği konusunda da önemli ipuçları sunmaktadır.

Çalışma genel olarak üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, katılım finansı ve türev araçların tanımı ve literatür taraması; ikinci bölümde, katılım finansının özellikleri, temel ilkeleri, türev araçlarının katılım finansı ile uyumluluğu ve bu konudaki farklı görüşleri; üçüncü bölümde ise, selem, istisna, arbun, bay al-siffah, jo'ala, khiyar al-shart gibi katılım finansında kullanılan alternatif sözleşmelerin detaylı analizi yer almaktadır.

1) Literatür Taraması

Bacha (1999) çalışmasında, çağdaş türev araçlarını katılım finansı açısından yerini ve İslam alimlerinin bu araçlara yönelik farklı görüşlerini incelemiştir. Forward, future ve opsiyonları analiz edip, bu araçların gerekli olup olmadığını açıklamıştır. Bacha aynı zamanda, selem ve istisna sözleşmeleri gibi türev benzeri özelliklere sahip İslami finans araçlarını incelemiştir ve forward sözleşmeleri gibi selem ve istisna sözleşmelerinin de belirsizlik içerdiğinden katılım finansına uygun olmadığı sonucuna varmıştır.

Obaidullah (2011) çalışmasında, İslami finansın güncel bir sorunu olan döviz piyasalarındaki sözleşmelerin İslami açıdan değerlendirilmesi açısından önemli bir katkı sağlamaktadır. Yazar, özellikle faiz, belirsizlik, cehalet ve kumar gibi katılım finans ilkelerinin spot işlemler, opsiyonlar, vadeli işlemler gibi modern finansal araçlara uygulanabilirliği üzerine odaklanmıştır. Bu çalışma, hem akademik çevreler hem de katılım finans kurumları için önemli bir kaynak niteliğindedir.

Al-Bashir ve Al-Amine (2013) çalışmalarında, katılım finansın temel konularından biri olan risk yönetimi ve bu bağlamda türev araçların kullanımı üzerine bir çalışma sunmaktadırlar. Bu çalışmada, katılım finans kurumlarının karşılaştıkları riskler, bu risklerin yönetiminde kullanılan yöntemler ve İslam uyumlu türev araçların geliştirilmesi konuları kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

Rizvi vd. (2014) çalışmalarında, katılım finansın hızla büyüdüğünü ancak hala çözülmemiş sorunlar olduğunu ve bu bağlamda türev araçlarının rolünü ele almaktadırlar. Bu çalışmada, konvansiyonel türevlerin İslami hükümlerine uygunluğu sorgulanmakta ve katılım finans sisteminde risk yönetimi için alternatif (khiyar al-shart, arbun, selem ve istisna) araçlar önerilmektedir.

Sakarya ve Akkuş (2018) çalışmalarında, türev araçlarını katılım finans açısından değerlendirerek ve İslami finasta kullanılabilecek alternatif sözleşmeleri inceleyerek detaylı bir araştırma yapmışlardır. Araştırmacılar, hem Uluslararası literatürü incelemişler hem de Türkiye özelindeki durumu değerlendirerek çalışmalarına çok yönlü bir yaklaşım sunmuşlardır.

Akten Çürük (2019) çalışmasında, future, swap ve opsiyon sözleşmelerinin mevcut yapısına ilişkin sorunları ele alarak, bu araçların İslam prensiplerine uygun hale gelmesi için çözüm önerileri sunmaktadır. Yazar aynı zamanda, çeşitli ülkelerde ve farklı mezheplerde ortaya çıkan fetva ayrılıklarının bu süreçteki zorluklarına değinmiştir. Çalışmanın sonucunda, finansal araçların İslami ilkelere uyarlanması aşamasında karşılaştırmalı analiz yaparak literatüre önemli bir katkı sağlamıştır.

Abu Eida vd. (2023) çalışmalarında, finansal türevlerin sebep olduğu riskleri ve bunların finansal krizlere olan etkilerini İslami finans perspektifinde incelemişlerdir. Araştırmacılar, katılım finansın risk paylaşımı ilkesine dayalı alternatif bir yaklaşım sunarak, finansal sistemin daha istikrarlı hale gelebileceğini savunmuşlardır.

Pekdemir (2023) çalışmasında, katılım finansın temelini oluşturan risk kavramını kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Bu çalışma, katılım finansın tarihsel süreçteki gelişimini, konvansiyonel finansla olan ilişkilerini günümüzdeki tartışmaları detaylı bir şekilde analiz ederek literatüre önemli katkı sağlamıştır.

Çimen ve Dağlı (2024) çalışmalarında, türev araçlardan forward sözleşmelerini incelemişlerdir. Forward sözleşmelerinin İslam finansındaki selem ve istisna akitlerine benzer yönleri olduğunu ve bundan dolayı bu akitlere alternatif olabileceğini belirtmişlerdir. Çalışmanın sonucunda, finansmana ihtiyaç duyanlar için alternatif öneriler sunup, İslam'ın emir ve yasaklarını çiğnemenen uygulanabileceğini tespit etmişlerdir.

Ulusoy (2024) çalışmasında, türev ürünlerin İslam'da servet koruma ilkelerine uygun olarak risk yönetimi amaçları için kullanılabileceğini, ancak spekülasyon, kumar ve garar (belirsizlik) gibi durumlardan kaçınılması gerektiğini ifade etmiştir.

2) Katılım Finans Kavramı

Katılım finans, her çeşit finansal durumların İslam dininin ilkelerine uygun olarak gerçekleşmesine olanak sağlayan sistem olarak tanımlanır. Katılım finansın bir başka tanımı ise, konvansiyonel finans sisteminin yerine getirdiği finansal işlevleri birey ve kurumlar için sağlayan, aynı zamanda bu işlevlerin İslami kurallara uygun olmasını göz önünde bulunduran sistemdir (Sürücü, 2018: 4; Güçlü ve Kılıç, 2020: 76).

3) Katılım Finansın Temel Özellikleri

Katılım finansının en önemli özelliklerinden ilki, katılım finans çerçevesinde gerçekleştirilen sözleşmelerden İslam hukuku ilkesine uyulmasıdır. Bu da, finansal getirilerde İslam hukukuna uyulmak zorunda olduğu anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, İslam finansal ürünleri gerçek varlıkları içermelidir ve İslam hukukunda da buna meşrulaştırma denir. Katılım finans sistemi, tüm dinlere saygı gösterir. Çünkü, İslami yaşam merkezinde sosyo-ekonomik adalet düşüncesi vardır (Al-Shamrani, 2014: 36).

Katılım finans sistemin en önemli özelliklerinden ikincisi, faizin (riba) ortadan kaldırılmasıdır. Katılım Finans faizsiz olmadıkça hiçbir kredinin mümkün olmamasının dışında, bir tür etik yatırım ya da etik borç verme olarak görülebilir. İslam dini genel olarak ekonomik faaliyetlerde nasıl davranılmasına ilişkin bazı normlar belirlemiştir. Bu normlar bazı yasakları ve teşvikleri içermektedir. Katılım finansında yer alan bazı yasaklar riba(faiz), garar(belirsizlik) ve meysir(kumar)dir. İslami finans ile gerçekleştirilen işlerde; adalet, karşılıklı yardım, hayırseverlik, gelirin arındırılması, uygun şeffaflık gibi teşvikler yer almaktadır. Bu teşvikler aynı zamanda sözleşmede yer alan karşılıklı tarafların ve diğer kişilerin hak ve yükümlülüklerini belirtmesi açısından da önemlidir. İnsanlara haklarını vermek, İslami ahlak sisteminin temel prensibidir (Ahmad ve Majid, 2012: 16). Katılım finansta, kâr-zarar ortaklığının mevcut olmasının sebebi faizdir. İslam dininde, borç verene ödenecek miktar borçlunun işinde gösterdiği performansla ilişkili olmalıdır. Borç verene de borçlunun işiyle ilgili riskine ortak olmalı ve sonuçta oluşacak kâr ya da zarar paylaşılmalıdır (Önk, 2015: 47). Kişi kâr sağlamak amacıyla ödünç alır ancak şartlar elverişli olmayacağı, işler yolunda gitmeyeceği veya faizi ödemek için yeterince kâr elde edemeyeceği düşünüldüğünde faizli finansmanda risk tek taraflıdır. Riskin tek taraflı olması da bu yasağın asıl sebebidir (Sürücü, 2018: 5). Katılım finans sistemin en önemli üçüncü özelliği ise tamamen ticari olmaması, dini, sosyal, etik ve iktisadi özellikleri barındırmasıdır. Faizsiz kredi veya karzı hasen gibi geleneksel bankaların sunamadığı bir dizi özellikler sunmaktadır. Bunlar genellikle okul ücretleri, düğün masrafları, tıbbi tedavi ve arazinin satın alınması gibi özelliklerdir (Al-Shamrani, 2014: 37).

1970’li yıllarda klasik finans sistemine alternatif olan İslami finans sistemi gelişmeye başlamış ve son yıllarda ciddi gelişmeler kattetmiştir (Sürücü, 2018: 6).

1970’li yıllarda klasik finans sisteminde katılım finansın artan önemi aşağıdaki gibidir;

- Genişleyen varlık tabanı,
- Güçlü performans, ağırlıklı olarak Müslüman piyasalarının ötesinde bölge çapında öneminin artması,
- Sukuk pazarının hızlı gelişmesi,
- Yeni ve mevcut pazarlarda tekaful’un artması,
- İslami fon yönetimi endüstrisinin güçlü potansiyeli,
- Kapsamlı finansal alt yapının gelişimidir (Akın ve Ece, 2010: 2).

4) Türev Piyasası Araçları

Türev araçlar, geleceğe yönelik mal alım-satımının öngörüldüğü araçlar olarak tanımlanmaktadır. Bu araçların amacı, genel olarak geleceğe yönelik riskleri ortadan kaldırmak ya da spekülatif getiri sağlamaktır. Mal, menkul kıymet, döviz kuru, borsa endeksi, faiz oranı ve altın gibi değişkenler bu işlemlere konu olan ürünlerin başında gelmektedir. Forward, futures, opsiyon ve swap olmak üzere dört ana türev araçlardan yararlanılmaktadır (Türkan, 2019: 73).

- **Futures:** Belli bir mal veya finansal değeri, standart olarak belirlenmiş bir miktarda, sözleşme asgari unsurlarıyla belirlenmiş ilerideki bir tarihte teslim etme yükümlülüğü olarak tanımlanır (Kemahlı, 2006: 64). Futures işlemlerinin temel özellikleri; organize bir piyasada gerçekleşiyor olması, teminat ödemelerinin mevcudiyeti ve işlemlerin kesinliğini dile getirmesidir (Türkan, 2019: 73).
- **Forward:** Bir varlığın değişimine ilişkin olarak belirlenen bir vade ve fiyat üzerinden alıcılar ve satıcılar arasında yapılan anlaşmalardır. Bu türev ürünün en önemli özelliği, bir varlığın gelecekteki fiyatının bugünden belirlenerek alım-satımına imkân tanınmasıdır. Bu türev aracı türü, organize piyasalarda değil, tezgâhüstü piyasalarda geçerlidir. Forward sözleşmelerinin amacı, gelecekteki fiyat değişikliklerinden kaynaklanan riskleri azaltmaktır (Karyağdı ve Erçelik, 2019: 12-13).
- **Opsiyon:** Opsiyon, belirli bir tarihte ya da belirli bir zamanda, belirli bir prim karşılığında, önceden belirlenmiş sabit bir fiyattan opsiyon sahibine belirli bir yük altına girmeden bir finansal varlığı satın alma ya da satma hakkı veren sözleşmedir (Sakarya ve Akkuş, 2018: 285). Opsiyonlar, finansal mühendisliğin önemli bir aracıdır. Finansal mühendisler, yeni finansal sözleşmeler tasarlamak ya da risk yönetimi gibi finansal sorunlar için yenilikçi stratejiler ve çözümler geliştirmek için genellikle opsiyonları kullanmaktadırlar (Obaidullah, 1998: 73). Opsiyonlar vadelerine göre Amerikan tipi opsiyon ve Avrupa tipi opsiyon olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Amerikan tipi opsiyon, opsiyonun vade içerisinde kullanılabileceği opsiyon iken, Avrupa tipi opsiyon, vade sonunun beklenilmesi gerektiği opsiyondur (Türkan, 2019: 73).
- **Swap:** Farklı alanlarda kullanılan ve iki tarafın bir birleriyle belirli varlıkları takas etmesine olanak sağlayan bir araçtır. Swaplar, finansal piyasalarda en hızlı büyüyen piyasalardır. Uluslararası tahvil piyasaların büyük bir çoğunluğu finansal varlık takası işlemleri yapmaktadır. Bununla birlikte, katılım bankaları da likidite yönetimi için swap işlemlerini kullanmaktadır (Sakarya ve Akkuş, 2018: 288).

Finansal piyasalarda türev araçlar önemli bir yere sahiptir. Bu araçlar karmaşık yapıları ve yüksek riskleri nedeniyle yatırım yapmadan önce detaylı bir araştırma yapmak ve uzman görüşü almak gereklidir.

5) Türev Piyasa Araçlarının Katılım Finans Açısından Değerlendirilmesi

5.1) Forward Sözleşmelerin Katılım Finans Açısından Değerlendirilmesi

Forward sözleşmeleri, türü serbestçe tespit edilen, nitelikleri taraflar arasındaki anlaşmayla belirlenen herhangi bir mal ya da hizmetin miktarının, tarafların tespit edeceği yer ve zaman üzerinde anlaştıkları bir fiyattan teslimini içeren sözleşmelerdir (Akten Çürük, 2019: 1052). Forward sözleşmeleri, hisse senetleri, döviz ve emtialarla işlem görmektedir. Fakat organize piyasa yerine tezgah üstü piyasada işlem görmektedir. Bundan dolayı sözleşme, müteahhitlerin ihtiyaç ve isteklerine göre tasarlanıp uyarlanmaktadır (Injadat, 2014: 241-242).

İslami sözleşmelerde, emtia teslimi ve paranın değişiminden en az biri anında yapılmalıdır. Bu, katılım finanstaki selem ve gecikmeli satış gibi kabul edilen sözleşmelere dayanmaktadır. Forward sözleşme her ikisinin de ertelendiği sınıfa dahil olduğundan dolayı İslami açıdan izin verilemez bir durum söz konusudur. Fakat Aktepe (2015) çalışmasında, her iki bedelin de vadeli olmasının meşru görülmemesi konusundaki İslami hukukçularının görüşünün sağlam bir delile değil, yoruma dayandığını belirtip, gerçek bir alım ve satım işlemlerinde her iki bedelin de vadeli olmasının meşru olduğunu açıklamıştır (Rizvi ve Lahsasna, 2012: 7; Sakarya ve Akkuş, 2018: 281).

Forward işlemleri, döviz kuru dalgalanmaları gibi değişken faktörlere bağlı olarak garar (belirsizlik) içermektedir. Bu durum hem ihracatçı hem de ithalatçı için risk oluşturmaktadır. İthalatçılar ve ihracatçılar riskten korunmak için forward işlemlerine başvurarak gelecekteki döviz kurlarını şimdiden belirleyebilmektedirler. Riskten korunmak için forward işlemlerinin yapılması meşru görülse de, spekülasyon ya da haksız kazanç elde etmek amacıyla yapılması İslam hukukuna aykırı bir durumdur. Konvansiyonel sözleşmeler, faiz ya da garar içermediğinden dolayı İslam hukukuna uygundur. Birçok akademisyene göre forward sözleşmesi, aslında ilk kabul anında gerçek bir sözleşme değil, yalnızca gelecekte bir alım ve satım yapılacağına dair bir taahhüt niteliğindedir. İslam hukukunda bu taahhüdün adına vaad denilmektedir (Sakarya ve Akkuş, 2018: 282).

5.2) Future Sözleşmelerin Katılım Finans Açısından Değerlendirilmesi

Future sözleşmesi, belirli bir emtia veya enstrümanı belirli bir fiyata, belirli bir gelecek tarihte almak veya satmak için yapılan bir anlaşma olarak tanımlanmaktadır. Future sözleşmesi ile forward sözleşmelerinin benzerliklerinin yanında bazı farklılıkları da vardır. Bu farklılıklar şunlardır;

- Future sözleşmeleri bireysel olarak müzakere edilirken, forward sözleşmesi standartlaştırılmış özelliklere sahiptir.
- Future sözleşmeleri özel olarak müzakere edilirken, forward sözleşmeleri borsada müzakere edilir.
- Future sözleşmeleri kolay bir şekilde işlem görmezken, forward sözleşmeleri kolay bir şekilde sona erdirilebilir.
- Future sözleşmelerinin ikincil piyasası varken, forward sözleşmelerinin ikincil piyasası yoktur.

- Future sözleşmelerinde teminat sistemi varken, forward sözleşmelerinde teminat sistemi yoktur.
- Future sözleşmelerinde maksimum fiyat değişikliği sınırı varken, forward sözleşmelerinde maksimum fiyat değişikliği sınırı yoktur.
- Future sözleşmelerinde fiyatlar piyasadaki arz ve talebe göre oluşurken, forward sözleşmelerinde fiyatlar taraflar arasındaki pazarlık sonucu belirlenir (Sakarya ve Akkuş, 2018: 283).

İslam alimleri, future sözleşmelerini iki nedenden dolayı caiz görmemişlerdir: Birinci gerekçe, İslam hukukunda mal ya da hizmetin gelecekteki bir tarihte satışı ya da satın alınması geçerli değildir. Peygamber efendimizden rivayet edilen bir hadis de bu tür işlemlerin caiz olmadığını dile getirmektedir. İslam hukukunda dört tür ticaret işlemi vardır, bunlardan sadece üçü caizdir: Peşin(spot), Vadeli, Selem. Peşin, ticarete mal ve paranın aynı anda el değiştirmesidir. Vadeli ticarete mal teslimi olur fakat para ertelemesi söz konusudur. Selem ise, peşin para ödenerek malın sonraki bir tarihte teslim alınması şeklinde yapılan bir ticarettir. İslam hukukunda bu üç tür kabul görmüştür. Fakat dördüncü tür olan future ise, hem paranın hem de malın teslimi gelecekte yapıldığından dolayı İslam hukukunda kabul görmemiştir. İkinci gerekçe ise şudur: Vadeli işlemlerin birçoğunda malın teslimi ya da mülkiyet devri amaçlanmamaktadır. Çoğu durumda bu işlemler spekülasyon amacıyla kullanılmaktadır. Spekülasyon bir bakıma kumar olarak nitelendiğinden dolayı İslam'da yasaktır. Salehabadi ve Aram (2002) future sözleşmelerinin sadece spekülasyon amaçlı değil, aynı zamanda riskten korunmak amacıyla kullanıldığından dolayı caiz olduğunu ima etmişlerdir (Salehabadi ve Aram, 2011: 2-3).

5.3) Opsiyon Sözleşmelerin Katılım Finans Açısından Değerlendirilmesi

Opsiyonlar finansal mühendisliğin en önemli araçlarından biridir. Genellikle finansal mühendisler, yeni finansal sözleşmeler oluşturmada ya da risk yönetimi gibi sorunlar için yeni stratejiler ve çözümler geliştirmede opsiyonları kullanmaktadırlar (Obaidullah, 1998: 73). Opsiyonlar, alıcı ve satıcıya satış ve satın alma anlaşmasında çekilme seçeneği veren karmaşık bir türev araçtır (Dali ve Ahmad, 2006: 16). Alım Opsiyonu (call option) ve Satım Opsiyonu (put option) olmak üzere iki tür opsiyon sözleşmesi vardır. Alım Opsiyonu, opsiyonu alana, sözleşmeye konu mal ya da kıymeti önceden belirlenmiş fiyattan satın alma imkânı sağlayan opsiyonlardır. Satım Opsiyonu ise, opsiyonu alana, sözleşmeye konu mal ya da kıymeti önceden belirlenmiş fiyattan satma imkânını sağlayan opsiyonlardır. Opsiyonlar kullanım sürelerine göre Avrupa Tipi Opsiyon ve Amerikan Tipi Opsiyon olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Avrupa Tipi Opsiyon, sadece vade tarihinde kullanılabilen opsiyondur. Avrupa Tipi Opsiyon ise, belirtilen vade tarihi de dahil olmak üzere herhangi bir zamanda kullanılabilen opsiyondur (Akin, 2015: 399).

Aktepe (2015) çalışmasında opsiyon sözleşmelerini; işlemlerin spekülasyon amacıyla yapılması, ortada gerçek anlamda alım-satımın olmaması ve opsiyon primi alınmasının caiz görülmemesi sebebiyle dinen sakıncalı bulmuştur (Sakarya ve Akkuş, 2018: 286). Benzer şekilde, Şeriat (İslam hukuku) bu tür opsiyon sözleşmelerinin hem oluşturulması hem de işlem görmemesi durumunda caiz görmemektedir. Bunun nedenleri ise; garar (belirsizlik), kumar unsuru ve faizdir (AAOIFI, 2017: 546).

İslam hukukunda İslam hukukunun meşruiyetine dair; Mevlana Taqi Usmani, Ebu Süleymanhas ve Kamali gibi alimler tarafından farklı görüşler söz konusudur. Mevlana Taqi Usmani, opsiyon sözleşmelerini bir vaat olarak kabul etmiştir. Fakat ücret karşılığında satılması ya da ticaretinin yapılmasını yasaklamıştır. Diğer çağdaş alim olan Ebu Süleymanhas opsiyon sözleşmelerini Bey'Al Arbun çerçevesinde kabul etmiştir. Fakat opsiyonların temel varlıktan bağımsız olduğunu ve bu sebeple prim alınmasını doğru olmadığını düşündüğü için yasaklamıştır. Kamali gibi alimler ise, opsiyon sözleşmelerinin Kur'an-ı Kerim'in verdiği temel özgürlüğünün bir uzantısı olduğunu ve herhangi bir sakınca olmadığını savunmuşlardır (Rizvi ve Lahsasna, 2012: 10).

5.4) Swap Sözleşmelerin Katılım Finans Açısından Değerlendirilmesi

Swaplar, her iki tarafın belirli kurallara göre, belirli bir süre zarfında aynı miktarda borç akışını karşılıklı olarak değiş tokuş etmeyi kabul ettiği sözleşmelerdir (Al-Shamrani, 2014:153). Diğer bir deyişle swaplar; döviz kurları ve faiz oranları riskine karşı geliştirilen ve fon kullanıcılarına farklı piyasalardaki uygun fonlara erişebilme, bu fonların uygun kullanımını sağlayan ve riski azaltan finansal bir araçtır (Başçı, 2003: 18). Swaplar finansal piyasalarda en hızlı büyüyen piyasalardır. Uluslararası tahvil piyasalarında borçlananların birçoğu finansal varlık takası yapmaktadırlar (Sakarya ve Akkuş, 2018: 288). Katılım bankaları hazine birimleri aracılığıyla likiditesini yönetmek için tam swap ve yarım swap işlemleri yapmaktadırlar (Dede, 2017: 36). Swapların amaçları; finansal riskleri korumak, finansman maliyetleri düşürmek, daha fazla kâr için büyük ölçekli operasyonlar yürütmek ve yeni pazarlara erişim sağlamaktır (Al-Shamri, 2014: 153).

Aktepe (2015) çalışmasında, döviz swapı işlemlerinde bazen faiz swapının yer alabileceğine değinmiştir. Eğer döviz swapı işlemlerinde faiz söz konusuysa, bu durum faiz swapı ile aynı hükme tabi olur ve dolayısıyla caiz olmaz. Eğer faizsiz bir şekilde belirli bir dönemde değiştirilmesini ön gören vadeli işlemlerle, ihtiyaçları karşılamak ya da riski azaltmak amacıyla yapılıyorsa caizdir (Aktepe, 2015: 59). Swap sözleşmeleri, emtia borsalarında uygulandığı şekliyle İslam hukukunda caiz görülmemektedir. İslam hukuku standardı (no:20)'de swapların caiz olmamasının sebepleri; faiz unsuru, ihale ve bir karşılığın ertelenmesi durumudur (AAOIFI, 2017:547-554).

6) Türev Sözleşmelere Benzer Katılım Finans Uyumlu Alternatif Sözleşmeler

Geleneksel (Konvansiyonel) türevler orijinal biçimleriyle Şariat (İslam hukuku) normları ve parametrelerine uymamaktadır. Fakat çağdaş literatür ve düşüncede, İslam finansal pazarları için tam olmasa da benzer risk yönetimi mekanizmalar ve araçlar vardır (Rizvi ve Lahsana, 2012: 1). Katılım finansı, İslam hukuku ilkelerine uygun benzer araçlar sunmaktadır. Bu araçlar aşağıda Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Katılım Finansında Türevlerin Sınıflandırılması

Türev Türü	Örtülü Türevler	Eski Türevler	Açık Türevler
Forward	- İcare Thumma Al-Bay - Murabaha - Azalan Hisse Senedi Muşaraka	- Selem - Bay Muaccel (Vadeli İşlem Sözleşmesi) - Bay Bithaman Acil (Peşin Satış, Vadeli Geri Alış) - İstisna	Çeşitli emtia hedgeleri ve “Wrappers”
Opsiyon	–	- Vaat - Arbun - Khiyar-Al-Tarwih (Sözleşmeden Dönme Hakkı)	Döviz Opsiyon Sözleşmesi
Swap	–	- Teverruk - Al Muqasah (Hesap Mutabakatı)	- Waat Temelli Swap - Kâr Oranı Swapı - Çapraz Kur Döviz Swapı

Kaynakça: Jobst, A. A. & Sole, J. (2012), Operative Principles of Islamic Derivatives-Towards a Coherent Theory, IMF Working Paper, WP/12/63, S.17.

Tablo 1’de yer alan türev ürünlerden önemli olanların bir kısmı aşağıda açıklanacaktır.

6.1) Forward Benzeri Katılım Finans Uygun Alternatif Sözleşmeler

Selem ve istisna sözleşmeleri ile forward sözleşmelerinin benzerlik gösterdiği eski ve çağdaş bilim insanları tarafından kabul görmüştür. Selem, ertelenmiş bir malın şimdiki bir fiyata alım ya da satımı olarak tanımlanmaktadır. Çoğu bunu forward sözleşmesinin İslam alternatifi olarak görmektedirler ve forward sözleşmesinin katılım finansında kabul görmesi için selem şartlarını yerine getirmesi gerektiği konusunda ısrar etmektedirler. İki sözleşme arasında benzerlikler söz konusu olsa da, çoğu alime göre selemde anlaşma anında tam ödeme şarttır (Al-Bashir ve Al-Amine, 2013: 336).

Selef akdi, İslam’ın genel satış kurallarından istisna edilmiş bir satış türüdür. Ödemeler selef akdinde, nakit olarak ve sözleşme anında yapıldığı fakat satın alınan bir varlığın teslimatının önceden belirlenmiş tarihe kadar ertelendiği bir vadeli sözleşmedir. Selem ya da selef akdi; peşin paranın misli (standart) bir malla vadeli olarak mübadele edilmesidir. Selem, nakit ihtiyacı olan herhangi bir üreticinin standart malları (hububat, bakliyat, un, kâğıt, demir çimento vb.) ileri bir tarihte teslim etmek üzere peşin olarak satması olarak tanımlanır. Selem sözleşmesi, İslami açıdan kabul gören Kur’an-ı Kerim, sünnet ve icma hükmüne

dayanmaktadır. İbn Abbas'ın rivayetine göre, Hz. Peygamberimiz (S.A.V.), hurma alım-satımında selem akdi yapanların, malın miktarını kesin olarak ölçü ve tartı ile belirlemeleri gerektiğini emretmiştir. Yapılan açıklamalarda da görüldüğü gibi, selem sözleşmesi yalnızca standart (misli) mallar üzerinde geçerli olduğu, ödemenin peşin yapılması gerektiği ve diğer satış sözleşmelerinden farklı olduğu görülmektedir (Sakarya ve Akkuş, 2018: 290).

İstisna sözleşmesi, forward sözleşmesiyle benzerlik gösteren diğer bir sözleşmedir. Arapçada istisna kavramı, bir kimseden bir şeyin yapılmasını istemek olarak tanımlanır. Fıkıhta ise istisna sözleşmesi; sanatkâr ile belirli bir işin yapılması için anlaşmak olarak ifade edilmektedir. İstisna da selem gibi üretimle ilgili bir sözleşmedir. Günümüzde daha çok gemi, inşaat sektörü gibi büyük yapı projelerinde istisna sözleşmeleri kullanılmaktadır. İstisna sözleşmesi ile selem sözleşmesi arasında farklılık vardır. İstisna sözleşmesinde ödemede esneklik söz konusu iken, selem sözleşmesinde peşin ödeme zorunluluğu vardır. Aynı zamanda istisna sözleşmesi; faiz, belirsizlik ve spekülasyon gibi İslam hukukunda caiz olmayan, gerçek varlıklara dayalı bir sözleşme türüdür (Çimen ve Dağlı, 2024: 117-118).

Forward sözleşmesiyle benzerlik gösteren bir diğer sözleşme ise sözleşme anında mevcut olmayan fakat çok iyi tanınmış ve gelecekte teslim edilecek bir şeyin satışı olan bay al-siffah (satış yapan kişi)'tir. Bay al-siffah sözleşmesi Hanefiler ve Hanbelliler tarafından kabul görmektedir ancak Malikilerde bu sözleşme türü forward sözleşmesi ile daha fazla benzerlik kurmakta ve daha fazla kabul görmektedir (Al-Bashir ve Al-Amine, 2013: 337).

6.2) Future Benzeri Katılım Finansal Uygun Alternatif Sözleşmeler

Hammadde fiyatları büyük ölçüde dalgalandığında üretim sektörü için üretim planları yapmak zorlaşmaktadır. Future piyasalar, çoğu İslam ekonomilerin ulusal ve uluslararası pazarlardaki hammadde fiyatlarındaki dalgalanmalar nedeniyle ekonomik planları uygulamada ciddi sorunlar yaşadığı için bu konuda önemli rol oynamaktadır. Future piyasalar, özellikle future piyasaların operasyonları ve işlemleri için uygun kurumsal düzenlemeler gerçekleştirirse, kırsal kesimdeki ekonomik faaliyetler canlanır ve kaynaklar daha verimli kullanılır (Khan, 1997: 33).

İslami future kavramı, İslamdaki Selem, İstisna ve Jo'ala sözleşmelerinden türetilmektedir. Jo'ala kavramı, İstisna'ya benzer. İstisna'da satıcı fiziksel bir mal sunarken, Jo'ala'da satıcı fiziksel bir mal yerine bir hizmet sunar. Jo'ala'nın diğer tüm yönleri İstisna'ya benzer. Jo'ala anlaşmasında, satıcı belirli bir hizmet sunacak ve alıcılar bu hizmet için belirli bir fiyat ödeyecektir. Birçok durumda, bunun bir İstisna anlaşması mı yoksa bir Jo'ala anlaşması mı olduğu ayırt etmek zor olabilir. Jo'ala sözleşmesi hem işin yapılması hem de bedelin ödenmesinin gelecekteki bir vadede belirlenmesi sebebiyle future sözleşmesine benzemektedir (Sakarya ve Akkuş, 2018: 291; Khan, 1997: 35-42).

6.3) Opsiyon Benzeri Katılım Finansal Uygun Alternatif Sözleşmeler

Khiyar al-shart ve bay al-arbun'un risk yönetimi araçları ve opsiyonlara olası alternatifler olarak kullanılabileceği önerilmiştir (Al-Bashir ve Al-Amine, 2013: 338). Arapçaya başka bir dilden geçen "arbun" veya "urban" sözcükleri, Türkçedeki "kapora" veya "pay akçe"ye karşılık gelen "peşin ödeme" anlamında kullanılmaktadır (Döndüren, 2016: 180). Arbun, alıcının fiyatın bir

kısmı olarak satıcıya teminat olarak para yatırdığı, ancak sözleşmeyi onaylamayı başaramazsa satıcının saklayabileceği teminat parasını kaybedeceğini kabul ettiği bir satış türünü ifade etmektedir (Obaidullah, 1998: 80). Modern alım opsiyonları, İslam'daki arbun sözleşmesiyle benzerlik göstermektedir. Fakat, modern satım opsiyonlarının İslam hukukunda tam karşılığı bulunmamaktadır. İslam hukukunda vaat, tek taraflı söz verme olarak kullanılan bir kavramdır ve satım opsiyonlarına benzer bir yapı oluşturmak için kullanılabilir. İslam hukukunda vaat genellikle bağlayıcı değildir. Fakat modern katılım finansı, bir kişi bir söz verdiğinde ve diğer kişi buna güvenerek bir şey yaparsa, bu sözün bağlayıcı olabileceği yönünde bir görüşe doğru ilerlemektedir. Kısacası modern alım opsiyonları, arbun kavramıyla benzerlik gösterirken, satım opsiyonlarında daha fazla hukuki inceleme ve araştırma gerekmektedir (Uberoi ve Khadem, 2015: 150).

Arbun (kapora) sözleşmesinin kabul edilebilirliğine yönelik İslam hukukçuları ve mezhepler farklı görüşlere sahiptirler. Al-Bashir ve Al Amine (2013) çalışmalarında, çağdaş İslam hukukçularının birçoğunun arbun sözleşmesine izin verilmesini tercih ettiğini ifade etmişlerdir. Dali ve Ahmad (2006) çalışmalarında, arbun sözleşmelerinin insanlar tarafından klasikleştiği için alternatif bir sözleşme olarak kullanılabileceğini ifade etmiştir. Döndüren (2016) çalışmasında, çoğunluk tarafından arbunun Peygamberimizin sünnetiyle yasaklandığı için caiz olmadığını ifade etmiştir. Hanefi mezhebine göre arbunlu (kapora) satış faşist (bozuk, eksik) kabul edilir. Şafii ve Maliki mezheplerine göre, arbunun satıcı tarafından iade edilmemesi şartı ile yapılan satış batıl (geçersiz)'dir. Hanbeli mezhebine göre ise, arbunlu satışlarda herhangi bir sakınca yoktur ve bu satışlar caizdir (Sakarya ve Akkuş, 2018: 292-293).

Opsiyon sözleşmesine benzeyen bir diğer alternatif sözleşme de khiyar al-shart (koşul/şart opsiyonu) tır. Khiyar al-shart sözleşmesi, taraflardan birinin sözleşmeyi onaylama ya da feshetme hakkıdır. Bu sözleşme sayesinde taraflar hem temel varlıkların fiyat hareketlerine karşı hem de temel varlıklarla tamamen ilgisiz olaylara karşı kendilerini koruyabilirler. Khiyar al-shart, sözleşmeye taraf olan tüm kişilere (bazı durumlarda üçüncü taraflara), belirli bir sürede sözleşmeyi onaylama ya da iptal etme hakkı vermektedir. Değer alışverişini içeren tüm sözleşmeler bu opsiyonu içerebilir. Geleneksel opsiyonlarla khiyar al-shart arasında farklılıklar vardır. Khiyar al-shart, bir ya da iki tarafa sözleşmeyi onaylama ya da iptal etme hakkı verirken, geleneksel opsiyonlar, finansal önemi olan hakları ve yükümlülükleri göz ardı eder. Ayrıca, İslam hukukunda sözleşmenin adaletli olması ve tarafların beklentilerinin karşılanması önem taşımaktadır. Khiyar al-shart bu açıdan, tarafların sözleşmede bilinçli karar vermelerine katkıda bulunur. Khiyar al-shart, sözleşmelerdeki belirsizlikleri de azaltarak taraflar arasındaki anlaşmazlıkları engellemeye katkıda bulunur. Böylece, taraflar daha rasyonel karar verirler (Malkawi, 2014: 51).

6.4) Swap Benzeri Katılım Finansı Uygun Alternatif Sözleşmeler

İslam'a uygun türevlerdeki son gelişmeler arasında kâr payı swapı ve döviz swapı mekanizması yer almaktadır. Piyasada bu ürünler birkaç yıldır bulunmasına ve bazı İslam finans kurumları tarafından seçici olarak uygulanmasına rağmen, Uluslararası İslam Finans Piyasası (IIFM) ve Uluslararası Swap ve Türevler Birliği (ISDA) bir kâr payı swapı (mubadalatul arbaah) için bir ana sözleşme geliştirdiğinde ürünler daha da gelişti. Bu mekanizma, İslam finansal

katılımcılarının İslam finansal ürünlerinin maliyetini belirlemek için kullanılan kâr payı oranlarındaki dalgalanmalara karşı korunmalarını sağlamaktadır (Al-Bashir ve Al-Amine, 2013: 345). ISDA ve IIFM tarafından yayımlanan İslami hedging standartları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: ISDA ve IIFM Tarafından Yayımlanan İslami Hedging Standartları

1 Tahawwut (Hedging) Master Agreement (TMA)= Riskten Korunma Ana Sözleşmesi

2	Islamic Profit Rate Swap (IPRS)-Single Sale= İslami Kâr Oranı Swapı-Tekil Satış
3	Islamic Profit Rate Swap (IPRS)-Two Sale= İslami Kâr Oranı Swapı-İkili Satış
4	Islamic Cross-Currency Swap (ICRCS)= İslami Çapraz Döviz Takası (ICRCS)
5	Islamic Foreign Exchange Forward (IFXForward)- Single Binding Wa’ad based= İslami Döviz Forwardı-Tek Bağlayıcı Va’ad Temelli
6	Islamic Foreign Exchange Forward (IFXForward)-Two Unilateral and Independent Wa’ad based= İslami Döviz Forwardı-İki Tek Taraflı ve Bağımsız Va’ad Temelli
7	Islamic Credit Support Deed for Cash Collateral (VM)= Nakit Teminatlı İslam Kredi Destek Taahhüdü

Kaynak: Sakarya ve Akkuş (2018), “Türev Ürünlerin İslami Model Açısından Değerlendirilmesi”, Adam Akademi, 8/2, s.294.

Kâr oranı swapı, faiz yerine kâr payı swapı üzerinden yapılan bir finansal araçtır. Bir tarafın değişken kâr payı riskini sabit kâr payı riskine ya da tersine dönüştürmek için kullanılır (Al-Bashir ve Al-Amine, 2013:345). Kâr oranı swapının amacı, temel olarak finansal kurumların ve yatırımcıların faiz oranı risklerine karşı korunmasını sağlar. Kâr payı takası aynı zamandaki finansal kurumların borç maliyetlerindeki dalgalanmalardan korunmalarına yardımcı olur. Böylece, kârlılıklarını daha istikrarlı hale getirir (Yankson, 2011: 47).

Döviz swapı, özellikle kur riskinden korunmak ve daha uygun faiz oranlarından faydalanmak isteyen şirket ve finansal kurumlar tarafından tercih edilen finansal araç olarak tanımlanmaktadır (Kojuk, 2019: 36). Döviz swap işlemi, farklı para biriminin kullanılması açısından dolayı kâr oranı swapından ayrılmaktadır. Döviz swapı aynı zamanda hem faiz oranı riskini hem de döviz kuru riskini içermektedir. Kâr oranı swapı daha çok faiz oranı riskine odaklanmaktadır (Sakarya ve Akkuş, 2018: 295).

SONUÇ

Türev ürünler, ekonomide kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlayan ve risk yönetimi için önemli bir finansal araçtır. Bu araçlar, iki taraf arasında belirlenen vadede, belirli bir fiyat üzerinden varlık alım satımının yapıldığı sözleşmelerdir. Ancak bu ürünler konvansiyonel

finansın aksine Katılım finansında belirsizlik, kumar, spekülasyondan dolayı kabul görmemektedir. Türev ürünler risk yönetimi için önemli bir finansal araç olsa da, katılım finans kurumları için bu araçları kullanmak, konvansiyonel finans kurumlarına göre daha zor bir durumdur.

Forward, future, opsiyon ve swap gibi türev araçlar genellikle faiz, belirsizlik ve kumar gibi İslam hukukunda yasaklanan unsurları içerdiğinden dolayı kabul görmemektedir. Selem, istisna, bay al-siffah, jo'ala, arbun, khiyar al-shart ve swap benzeri İslam'a uygun alternatif sözleşmeler türev araçların yerine kullanılabilir. Bu sözleşmeler, risk yönetimi ve finansal enstrümanların çeşitliliği bakımından önemli bir gelişme sunmaktadır. Katılım finansında türev araçların kullanımı konusunda birçok araştırma boşluğu söz konusudur. Özellikle, farklı hukuk sistemlerindeki uygulamalar, yeni finansal araçların geliştirilmesi ve bu finansal araçların piyasa etkinliği üzerinde daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir.

Çalışmamız literatür ile karşılaştırıldığında, Sakarya ve Akkuş (2018)'ün çalışmalarıyla hem uluslararası hem de Türkiye özelindeki durumu değerlendirerek çok yönlü bir yaklaşım sunması açısından en yakın benzerliği göstermektedir. Akten Çürük (2019)'ün çalışması, türev araçların İslam prensiplerine uygun hale getirilmesi için çözüm önerileri sunması açısından çalışmamızla benzerlik gösterirken, Ulusoy (2024)'ün çalışması ise, türev ürünlerin risk yönetimi amaçları için kullanılabileceği fakat spekülasyon gibi durumların önlenmesi gerektiği yönündeki bulgularıyla çalışmamızla paralellik göstermektedir.

Sonuç olarak, türev araçların İslam hukukuna uygun hale getirilmesi, katılım finans sisteminde kullanılması, hem katılım finansının gelişimi hem de finansal sistemin daha adil hale gelmesi açısından önemlidir. Bu çalışmada sunulan bilgiler, gelecekte yapılacak araştırmalar için bir temel oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

AAOIFI, Shari'ah Standarts: Full Text of Shari'ah Standarts for Islamic Financial Institutions, Bahrain: The Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions, 2017.

Abu Eida, Q.M., Alqudah, M.T.S. & Abu Al Hould, M.A.A., The Risks of Financial Derivatives and Alternatives from the Viewpoint of Islamic Economics", International Journal of Islamic Economics, International Journal of Professional Business Review, 8(4), s.1-18., 2023.

Ahmad, J. & Majid, M.A., Benchmarking of Financial Solutions Offered by Islamic Banks, Independent Thesis Advanced Level (Degree of Master Lone Year), Blekinge Tekniska Högskola Sektionen for Management, Kalksrona, 2012.

Akın, F. & Ece, N., İslami Finans Sistemi İçerisinde İslami Bankacılığın Yeri ve Türkiye'de Katılım Bankacılığının Gelişimi, Mevzuat Dergisi, 13(151), s.1-9, 2010.

Akın, F., Türev Piyasalar, Turgut, M. (Ed.), Finansal Yönetim, Beta Yayınevi, İstanbul, 2015.

Akten Çürük, S., İslami Finansta Risk Yönetimine İlişkin Yeni Arayışlar: Türev Ürünlerin Kullanımı, *Journal of Turkish Studies*, 14(3), s.1045-1055, 2019.

Aktepe, İ.E., Sorularla Katılım Bankacılığı, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayın No: 4, İstanbul, 2015.

Al-Bashir, M. & Al-Amine, M., Risk and Derivatives in Islamic Finance: A Shariah Analysis, *Contemporary Islamic Finance*, s.331-352, 2013.

Al-Shamrani, Ali Saaed, Islamic Financial Contracting Forms in Saudi Arabia: Law and Practice, Brunel University, Doctorate Thesis, London, s.243, 2014.

Bacha, O.I., Derivative Instruments and Islamic Finance: Some Thoughts for a Reconsideration, *International Journal of Islamic Financial Services*, 1(1), s.1-34, 1999.

Başçı, E.S., Vadeli İşlem Piyasası Aracı Olarak Swap'ın İşleyişi ve Finansal Piyasalardaki Kullanımları, *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(12), s.18-33, 2003.

Çimen, S. & Dağlı, D., Forward Sözleşmelerin Selem ve İstisna Akitleri ile Mukayesesi, *Karatay İslam İktisadı ve Finans Dergisi*, 2(1), s.195-122, 2024.

Dede, K., Katılım Bankalarında Hazine Ürünleri ve Sermaye Piyasası Uygulamaları, TKBB Yayın No:5, İstanbul, 2017.

Dali, N.R.S.M. & Ahmad, S., A Review of Forward, Futures, and Options From The Shariah Perspective: “From Complexity to Simplicity”, Seminar Ekonomi & Kewangan Islam (SEKI 2005) Conference, ESSET Bangi, 29-30 August 2005, 2006.

Döndüren, H., Ticaret ve İktisat İlmihali, Erkam Yayınları, İstanbul, 2016.

Güçlü, F. & Kılıç, M., İslami Finansın Dünyadaki Gelişimi ve İslami Finansa Yön Veren Uluslararası Kuruluşlar Üzerine Bir İnceleme, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 16(1), s.75-91, 2020.

Injadat, E.M.M., Futures and Forwards Contracts from Perspective of Islamic Law, *Journal of Economics and Political Economy*, 1(2), s.241-252, 2014.

Jobst, A.A & Sole, J., Operative Principles of Islamic Derivatives-Towards a Coherent Theory, IMF Working Paper, WP/12/63, s.1-32, 2012.

Karyağdı, N.G. & Erçelik, M.A., Türev Araçlarının Muhasebeleştirilmesinde Denetim ve Denetim Kalitesinin Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme, *Van YYÜ İİBF Dergisi*, 4(8), s.5-27, 2019.

Kemahlı, M.U., Finansal Hizmet Pazarlaması, Türev Araçlar, “Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası A.Ş.” Örneği, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006.

Khan, M.F., Islamic Futures and Their Markets, Islamic Research and Training Institute (IRTI), Islamic Development Bank, Research Paper No.32, 1997.

Kojuk, G., İslami Finansal Araçların ve Geleneksel Finansal Araçların Riskten Korunma Açısından Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 2019.

Malkawi, B.H., Financial Derivatives between Western Legal Tradition and Islamic Finance: A Comparative Approach, Journal of Banking Regulation, 15(1), s.41-55, 2014.

Obaidullah, M., “Financial Engineering with Islamic Options”, Islamic Economic Studies, 6(1), s.73-103, 1998.

Obaidullah, M., Financial Contracting in Currency Markets: An Islamic Evaluation, International Journal of Islamic Financial Services, 3(3), s.1-18, 2011.

Önk, H., Osmanlı Dönemi Para Vakıflarıyla Günümüz Katılım Bankalarının Karşılaştırılması, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2015.

Pekdemir, Ş., İslâmi Finansa Risk Unsuruna Yaklaşımlar (Eleştirel Bir Analiz), İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, 41(Haziran 2023), s.49-74, 2023.

Rizvi, S.A.R, Arshad, S. & Lahsasna, A., Derivatives in Islamic Finance: The Need and Mechanisms Available, Int, J. Financial Services Management, Vol.7, Nos.3/4, s.177-195, 2014.

Rizvi, S.A.R. & Lahsasna, A., Derivatives in Islamic Finance: The Need and Mechanisms Available for Islamic Financial Markets, Second International Shariah Research Academy for Islamic Finance (ISRA), 127.11.2012, 2012.

Sakarya, Ş. & Akkuş, H.N., Türev Ürünlerin İslami Finans Modelleri Açısından Değerlendirilmesi, Adam Akademi, 8/2, s.267-299, 2018.

Salehabadi, A. & Aram, M., Islamic Justification of Derivative Instruments, International Journal of Islamic Financial Services, 4(1), s.1-6, 2011.

Sürücü, Ş., İslami Finans: Malezya ve Türkiye Karşılaştırması, İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2018.

Türkan, Y., 33 Soruda İslamî Finans ve Bankacılık, İmaj Yayınevi, Ankara, 2019.

Uberoi, P. & Khadem, A.R., Islamic Derivates: Past, Present and Future, Islamic Capital Markets, s.145-170, 2015.

Ulusoy, B., Financial Derivative Instruments and Their Applications in Islamic Banking and Finance: Fundamentals, Structures and Pricing Mechanisms, Borsa Istanbul Review, <https://doi.org/10.16/j.bir.2024.02.013>, s.1-19, 2024.

Yankson, S., Derivatives in Islamic Finance-A Case for Profit Rate Swaps, Journal of Islamic Economics, Banking and Finance, 7(1), s.39-56, 2011.

HEMŞİRELİK EĞİTİMİNDE YENİ ÖĞRETİM YAKLAŞIMLARI: JİGSAW ÖĞRETİM TEKNİĞİ

Hemşire Tuğba ULUDAĞ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, tuba.ydn@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4736-9564>

Prof. Dr. Şerife Karagözoğlu

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, serifekaragozoglu@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9558-0786>

ÖZET

Bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler, bilginin üretilmesi, aktarılması ve kullanılmasına yönelik her alanda değişim yaşanmasına neden olmuştur. Bu değişim süreci sağlık hizmeti sunan hemşireliği de etkilemiştir. Bu yüzden değişen ve gelişen sağlık hizmeti sunumunda, mesleki yetkinliğe sahip, nitelikli bakım verebilen profesyonel hemşirelere duyulan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır. Profesyonel hemşireler yetiştirebilmek için hemşire eğitimcileri, eğitim sürecinde Geleneksel Öğrenme Yöntemi yerine öğrenciyi öğrenmeye yönlendiren, sorumluluk almasını sağlayan, düşünme becerilerini geliştiren ve onları motive eden Aktif Öğrenme Yöntemlerinin kullanılması öğrenme kalitesini olumlu yönde etkileyecektir. Aktif Öğrenme Yöntemlerinden birisi olan İşbirlikli Öğretim Yöntemi öğrencilerin aktif olmasına ve öğrencilerin gruplar halinde araştırma yapmasına olanak sağlar. Hemşirelik araştırmalarında İşbirlikli Öğrenme toplum sağlığında, epidemiyoloji, patofizyoloji gibi hemşirelik teorik derslerini öğretmek ve öğrenilen bilgilerin kalıcılığını arttırmak için kullanılmıştır. İşbirlikli öğrenme yaklaşımına dayanan yeni öğretim yöntemlerinden biri de jigsaw işbirlikli öğrenme yöntemidir. Jigsaw İşbirlikli Öğrenme Yöntemi, öğrencilerin ders materyallerine, hazırlıklarına ve sunumlarına dahil olmalarını sağlar ve akran öğrenmesini teşvik eder. Bu teknik, öğretmenlerin desteği, rehberliği ile yapılır ve öğrencilerin olumlu tutum içgüdülerini harekete geçirir. Dolayısıyla öğrencilerin öğrenme sürecine aktif olarak katılımları sağlayan jigsaw tekniği öğrencilerin akademik başarısını artırmakta, problem çözme ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmekte, olumlu bir öğrenme ortamı oluşturmakta ve öğrencilerin bireyselleşerek sorumluluk duygusunun arttırmasını sağlayarak çağdaş bir öğrenme modeli oluşturmaktadır.

Hemşirelikte Jigsaw Öğretim Tekniğinin öğrencinin becerisi ve motivasyonu üzerine etkinliğine yönelik uluslararası ve ulusal düzeyde sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu alanda yapılan çalışmaların az olması nedeniyle, bu çalışmada, hemşirelik eğitiminde yenilikçi bir öğretim yöntemi olan İşbirlikli Öğretim Yöntemlerinden Jigsaw Öğretim Tekniğine yönelik bilgiler derlenerek, öğrenci ve öğretmenlerde farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik Eğitimi, Hemşire, Hemşirelik Öğrenci, İşbirlikli Öğrenme, Jigsaw Tekniği,

GİRİŞ

Sağlık alanında önemli rol ve sorumlulukları üstelenen hemşirelik mesleği dünden bugüne kadar çeşitli değişim ve gelişim süreci geçirmiştir. Bu değişim süreci ile hekimlere bağlı olan bir meslekten, otonom bir mesleğe; sadece hastane ortamında uygulanan bir meslekten, insanın var olduğu tüm ortamlarda uygulanan bir mesleğe; kısıtlı görevleri olan bir meslekten, önemli toplumsal sorumlulukları olan bir mesleğe; ayrıyeten hastalığa odaklanmış bir meslekten, sağlığa odaklanmış bir mesleğe dönüşmüştür (Perry ve ark, 2009). Hemşirelik mesleğindeki tüm bu dönüşümler hemşirelik eğitimindeki dönüşümleri de beraberinde getirmiştir. Hemşirelik eğitiminde öğrencilere temel yeterlilik becerileri kazandırıldığı gibi holistik ve empatik bakım verme anlayışı, disiplinler arası iş birliği yapma, eleştirel düşünme ve sorun çözme gibi liderlik becerilerinin kazandırılması da önemli hale gelmiştir. Geleneksel öğretim yöntemlerinde eğitimcinin aktif, öğrencilerin ise pasif olması nedeni ile öğrencilerin kendi öğrenme çıktılarında sorumluluk verilmemesi, öğrencilerin daha az sorumluluk sahibi olmasına yol açmaktadır. Ayrıca geleneksel öğretim yöntemiyle yetişen bu öğrenciler, birbirleri ve diğer sağlık meslek üyeleri ile iş birliği yapabilme sürecini tecrübe etmeden mezun olmaktadır. Bu yüzden iş hayatında disiplinler arası çalışmaları ve ekip üyeleriyle iş birliği yapmaları beklenen yeni mezun öğrenciler ekip çalışması ve ekip üyeleriyle iş birliği yapma becerisini kazanamadığı için iş birliği yapma konusunda yetersiz kalmaktadırlar (Çetinkaya Uslusoy ve ark., 2022; Demiray ve ark., 2020). Bu yüzden eğitimcilerin de eğitici merkezli eğitim programlarını yenileyerek öğrenci merkezli öğrenme üzerine fokuslanmalı (Arslan Özkan ve Akduran, 2014), ve öğrenilen bilgi ve becerilerin bireyde kalıcılığını sağlamak için farklı öğretim yöntemleri kullanmalı (Seren ve Yakıncı, 2015), ayrıca eğitimciler öğrencilerin duygu ve düşüncelerini ifade etmelerine, değerlerini davranışlarına yansıtma fırsat vermelidir (Özkan ve Akduran, 2014). Hemşirelerin iş hayatında başarılı birer sağlık profesyoneli olabilmeleri için mesleki öğrenmede sorumluluk almaya özen göstermeleri, bireysel ve mesleki açıdan her daim sürekli gelişmeleri, yeniliklere çabuk uyum sağlayabilmeleri ve toplumun ihtiyaçlarına yerinde cevap verebilmeleri ile mümkündür (Filiz, 2017). Çağımızda gelişmiş ülkelerin hemşirelik eğitimine bakıldığında, öğrenciyi gelecekteki rolüne hazırlayan Aktif Öğrenme Yöntemleri hakimdir. Özellikle hemşirelik eğitiminde son yıllarda Aktif Öğrenme Yaklaşımlarının öğrencilerin öğrenme becerilerini kolaylaştırdığı vurgulanmaktadır (Dikmen ve ark, 2017). Aktif Öğrenme Yaklaşımlarından birisi de öğrencilerin derse aktif olarak katıldığı, sürekli iletişim ve etkileşim halinde oldukları ve aynı zamanda öğrencilerin gruplar halinde çalışmasına ortam hazırlayan İşbirlikli Öğrenmedir (Açıkgöz, 2006; Doymuş, Şimşek ve Karaçöp, 2009).

İŞBİRLİKLI ÖĞRENME YAKLAŞIMI

İşbirlikli Öğrenme, Aktif Öğretim Yöntemlerinin temelindeki konuşma, dinleme, yazma ve yansımanın kullanıldığı, bilişsel ve duyuşsal öğrenme edinimi üzerinde pozitif etkileri kanıtlanmış, bireylerin iş birliği becerilerinin arttığı temelinde sosyal etkileşim olan,

öğrencilerin gereksinimlerine yanıt verebilen, zihinsel yetilerini kullanmasını sağlayan, kendi öğrenme sorumluluğuna olanak veren, bir öğretim yöntemidir (Açıkgöz, 1992; Cartwright, 1993; Slavin 2004; Yıldız,1999). İşbirlikli Öğrenme; öğrencilerin kendilerinin ve diğer öğrencilerin öğrenmelerini maksimum düzeye çıkarmak için küçük takımlar halinde birlikte çalıştıkları bir öğretim şeklidir (Bayrakçıken ve ark., 2015). Doymuş ve ark., (2004)'e göre ise İşbirlikli Öğrenme; öğrencilerin küçük heterojen gruplar oluşturularak ortak bir hedef doğrultusunda akademik bir konuda kendilerinin ve birbirlerinin öğrenmelerine yardımcı oldukları, güdülenme düzeylerini arttırdıkları, etkili iletişim, eleştirel düşünme ve sorun çözme ve becerilerini geliştirdikleri, kendi kendine öğrendikleri ve öğrendiği bilgi ve becerileri birbirleriyle paylaşarak öğretim sürecine aktif olarak katıldıkları bir öğrenme yaklaşımıdır.

Geleneksel Öğrenme Yöntemine karşı 1899'da John Dewey tarafından temelleri atılan İşbirlikli Öğrenme Yönteminin başlıca esas kurucuları J. Dewey ve Vygotsky'den oluşmaktadır. Vygotsky, öğrenmenin sosyal uzantısı üzerine odaklanmış ve öğrenmenin öğrenmeye elverişli bir ortamda etkileşim içinde faaliyet gösteren sosyal bir etkinlik olduğunu dile getirmiştir. Bu doğrultuda bakacak olursak İşbirlikli Öğrenme, bireyin öğrenme seviyesini arttırarak, bireyin kendisine olan saygısını geliştirerek, bireyi bilgiyi elde eden konuma ulaştıran ve bireyin takım içindeki takım arkadaşlarıyla konuları etraflica tartışma imkânı oluşturarak sosyal açıdan geliştiren bir öğrenme yaklaşımı olarak görülmektedir (Demiray, 2020). Westwood (2008)'e göre ise işbirlikli gruplar halinde çalışmak, öğrencilerin aktif katılımını arttırmakla kalmayıp, öğrencilerin sosyal becerilerinin gelişmesine katkı sağlayarak etkili iletişim ve bağımsızlık gibi kazanımları edinmesine katkı sağlar (Westwood, 2008). (Johnson ve ark., 2014) göre İşbirlikli öğrenmeyi etkili ve verimli bir şekilde uygulayabilmek için takip edilmesi gereken beş temel ilke (karşılıklı olumlu bağlılık, bireysel sorumluluk, grup dinamiklerinin oluşturulması, sosyal beceriler, teşvik edici iletişim ve öğreticinin rolü) olduğunu ileri sürmüştür. Bu ilkeler İşbirlikli Öğrenmenin temelini oluşturur ve İşbirlikli Öğretim Yönteminin kavranmasını sağlar. İşbirlikli Öğrenme Yöntemi uygulanırken bu ilkeler göz önünde bulundurulmalıdır (Özkan, 2023).

- a. **Olumlu Bağlılık:** Bireyin, grup başarısını kendi başarısı, kendi başarısını da grubun başarısı olarak algılayarak gruptaki her üyenin öğrenmesi için bütün üyelerin sorumluluklarını yerine getirmelerini ifade etmektedir. (Bayrakçıken ve ark., 2015). Olumlu bağlılık kavramı İşbirlikli öğrenmenin temeli sayılmaktadır. Olumlu bağlılık pozitif bir bağımlılık olup, takım üyeleri arasında olumlu sosyal ilişkiler geliştirecek, takım üyelerinin öğrenme güdülerini arttıracak ve öğrenmelerini daha da kolaylaştıracaktır (Erdöl, 2023).
- b. **Bireysel Sorumluluk:** Bireyin hem kendi hem de arkadaşlarının öğrenmesinden sorumlu olması durumudur. Yani grubun başarısı, bütün üyelerin bireysel performanslarına, çabasına grup üyelerinin birbiriyle olan iletişimine ve herkesin üzerine düşen görevi yerine getirerek yardımlaşmalarına bağlıdır (Arslan, 2020).
- c. **Grup Dinamiklerinin Oluşturulması:** Oluşturulan bu gruplara, grup ruhunu kazanmaları için onlara biraz zaman tanınır birbirleriyle iletişime geçmesi teşvik edilerek gruplarına ortak bir isim bulmaları istenir. Bu sayede grup üyeleri farkında olmadan grup ruhu oluşmaya başlar (Doymuş ve ark., 2005).

- d. Sosyal Beceriler:** Öğrencilerin birbirlerine bilgi ve beceri aktarırken eleştirebilme ve empati yapabilmenin, başkalarına güvenmenin, iyi ilişkiler kurabilmenin, aktif dinlemenin ve özgüvenli olunmasının gerekliliği öğretilir. Bu ve buna benzer sosyal becerilerin öğrencide olabileceği düşünülse bile bu özelliklerin çalışma başlamadan önce kesinlikle öğrencilere belirtilmesi gerekliliğini anlatılır (Doymuş ve ark., 2005).
- e. Teşvik Edici İletişim – Öğreticinin Rolü:** İşbirlikli Öğrenme Yönteminin etkili ve verimli olması için grup içinde ve dışında arkadaşlarıyla iletişim yeteneklerine ilaveten sosyal becerilerinde kullanılması için elverişli ortamların oluşturulması gerekir. Çünkü takım arkadaşları yeterince birbirini tanımıyor, güvenmiyor, etkili iletişim kuramıyor ve birbirlerine yeterince yardımda bulunmuyorsa grup çalışmalarının verimi düşer. Bundan dolayı öğretmen ders konularının öğrenilebilmesi ve grup üyelerinin etkili çalışabilmesi için öğrencilere liderlik, başkalarına güvenme, empatik yaklaşım, herhangi bir sorun karşısında uzlaşma ve etkili iletişim becerileri kazandırma gibi önemli bir rol üstlenmektedir. Öğrencilere bilgiye ulaşabilmeleri için yol göstermek İşbirlikçi Öğrenme Yöntemindeki öğretmenin rollerinden biridir. (Cooper and Mueck, 1990; Doymuş, 2005).

İŞBİRLİKLİ ve GELENEKSEL ÖĞRETİM YÖNTEMİNE GENEL BAKIŞ

Bilginin gün geçtikçe daha da önem kazandığı günümüz eğitim sistemindeki temel hedef, öğrencilere mevcut bilgileri aktarmaktan ziyade onların bilgiye ulaşabilmelerinin yollarını keşfetmelerini ve bunu davranış haline getirmeleri sağlamaktır. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin bilgileri ezberlemeden, anlayarak öğrenmelerini sağlamaktır. (İleri ve ark, 2020). Geleneksel Öğretim Yönteminde; öğretmenin merkezde yer aldığı, öğrencinin alıcı konumunda olup bilgilerin ezber yapılarak öğrenilebileceği inancı hâkimdir. Ancak çağımızda bilginin artık algılanması, analiz ve sentez edilmesiyle birlikte bilginin yorumlanarak, içselleştirilerek kullanılması gerekmektedir. Bu sayede pasif konumda olan öğrenciden aktif konuma geçen bilgiyi keşfederek ve sorgulayarak hazmeden öğrenci kimliğine bürünür. Aktif öğrenmedeki temel amaç öğrencilerin öğrenme sürecine dahil olmalarını ve derse aktif olarak katılımlarını ifade eder. Aktif öğrenme yöntemlerinden birisi de İşbirlikli Öğrenme Yöntemidir. İşbirlikli Öğrenme Yöntemiyle öğretmen, sadece bir bireyin öğrenme sürecine dahil olmasını değil diğer bireylerinde öğrenme sürecinde dahil olarak, öğrenmelerinin farkında olmalarını sağlamaktadır. (Açıkgöz, 2006; İleri ve ark., 2020). Geleneksel Öğrenme Yöntemi ile İşbirlikli Öğretim Yöntemi arasında belirgin farklar bulunmaktadır. Bu farklar Tablo 1.1’de verilmiştir.

Geleneksel Öğretim Yöntemi	İşbirlikli Öğretim Yöntemi
1.Grup üyeleri arasında dayanışma yoktur (Sünbül, 2011).	1.Grup üyeleri arasında olumlu bir bağlılık (dayanışma)vardır (Sünbül, 2011).
2.Öğrenci kendini gruba sorumlu hissetmez, kendisine karşı sorumlu hisseder (Demiray ve İlaslan, 2020).	2.Bireysel sorumluluk vardır, öğrenci kendini gruba karşı sorumlu hisseder (Karasu ve ark., 2020).
3. Grup çalışmasında gruplar homojendir ve öğrencilerin yetenek, sosyal beceri vb. durumlar dikkate alınmaz. (Karasu ve ark., 2020; Demiray ve İlaslan, 2020).	3. İşbirlikçi öğrenme gruplarında, grup elemanları yetenek, sosyal beceri ve kişilik özellikleri açısından heterojendir (Demiray ve İlaslan, 2020).
4.Lider eğitmen tarafından seçilmektedir ve bütün gruptan lider sorumludur (Bayrakçıken ve ark., 2015).	4.Grupta bulunan bütün üyeler sorumluluklarının yerine getirmesi için liderlik görevini paylaşırlar yani paylaşılmış liderlik vardır (Bayrakçıken ve ark., 2015).
5.Grup üyeleri, diğer grup üyelerinin öğrenmeleri konusunda kendilerinde sorumluluk hissetmez (Demiray ve İlaslan, 2020).	5.Grup üyeleri birbirlerinin öğrenmesinden sorumludur. Çünkü ortak amaca ulaşmak için üyeler arasında paylaşılmış bireysel sorumluluklar vardır (Sünbül, 2011).
6.Eğitimci, gözlemci olmaktan ziyade öğretici konumdadır (Bayrakçıken ve ark., 2015).	6.Eğitmen süreç boyunca grupları gözler ve gelişen herhangi bir sorun karşısında grup üyeleriyle birlikte sorun çözülür (Bayrakçıken ve ark., 2020).
7.Gruptaki öğrenciler kılavuz olmaksızın mevcut ders notları ile sürece hazırlanırlar (Karasu ve ark., 2020).	7.Gruptaki öğrenciler verilen kılavuzlara uyabilmek için iyi bir planlama yapmalıdır, (Karasu ve ark., 2020).
8. Sosyal becerilere daha az önemlidir. Öğrenciler arası ilişkiler genellikle yanlış oluşturulur, bu da öğrencileri birbirleriyle yarışmaya iter (Üstün Şentürk, 2023).	8. Gruplarda kişiler arası ve sosyal ilişkilerdeki beceriler önceden öğrenciye öğretilir (Özkan, 2023).
9. Öğretmen sadece konuyu anlatır, yönergeler verir, kısa cevaplı sorular sorar, disiplini sağlar ve genel övgülerde bulunur (Kartal ve Özberk, 2017).	9. Öğretmen; öğrencileri destekler, öğrenmelerine destek olur, öğrenciler arasındaki iletişimi kolaylaştırır, öğrencilere geri dönüşte bulunur ve öğrencilerin bireysel çabalarını takdir eder. Öğretmen öğrenme sürecinde kolaylaştırıcı olarak hareket eder (Kartal ve Özberk, 2017).

Tablo 1. 1. Geleneksel Öğretim Yöntemi ile İşbirlikli Öğretim Yöntemin Arasındaki Farkların Karşılaştırılması

İşbirlikli Öğrenme Yaklaşımının koşul ve durumlara göre değişebilen birçok yöntem ve tekniği bulunmaktadır. Bu tekniklerden birisi de Jigsaw Öğretim Yöntemidir.

JIGSAW ÖĞRETİM TEKNİĞİ

Eliot Aranson ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir (Lee, 1997). “Yapboz Tekniği”, “Birleştirme” ve “Ayrılıp-Birleşme” tekniği olarak bilinen Jigsaw Tekniği, grupta bulunan her öğrencinin ünitenin alt konularından herhangi birinde uzmanlaşarak, uzmanlaştığı konuyu gruptaki diğer kişilere öğrettiği İşbirlikli Öğretim Tekniğidir (Batdı, 2014; Shakerian ve ark., 2020; Orakçı, 2021; Balkaya ve ark., 2021; Özkan, 2023). Jigsaw kelime anlamı dilimizdeki yapboz (puzzle) anlamlarına karşılık gelmektedir. Jigsaw Öğretim Yöntemi isminden anlaşılacağı üzere yapboz gibidir. Yapbozu (konuyu) eksiksiz ve doğru oluşturabilmek için parçaların (öğrencilerin almış olduğu konu bölümleri) tam olması gerekmektedir. Çünkü parçalar birleştikçe yapboz tamamlanır, uzmanlaşan öğrenciler asıl gruplarına döndüklerinde konu bütünlüğünün sağlanır. Yapbozda sonuca ulaşabilmek için nasıl her bir parça önemliyse öğrencilerin her birisi de konunun tamamlanması için çok önemlidir. Yani olumlu bağlılık bir hayli yüksektir. Jigsaw Öğretim Tekniği ile her öğrenci önce öğrenen sonra öğrenen konumundadır. (Kömürkaraoğlu, 2011). Jigsaw Öğretim Tekniği, kümelenmiş halde bulunan öğrencileri çalışmanın sonunda yeni ve uzman kümeler hâline getirerek, çalışmadaki tüm öğrencilerin verilen görevleri yerine getirip getirmediğini denetleme fırsatı sunar (Doymuş ve ark, 2005). Bu teknik öğrencilerin öğrenme gereçlerini etkin ve doğru kullanabilmelerini, parçalara ayrılmış öğrenme konularını birbirlerine iletebilmelerini sağlayarak olumlu öğrenme ortamının oluşmasına, öğrenci merkezli ders işleme metoduyla öğrencilerin sorumluluk duygularının gelişmesini ve bireyselleşmesini desteklemektedir (Slavin, 2014). Öğrenci merkezli öğrenmeye olanak sağlayan Jigsaw Tekniği öğrencilerin motivasyonu, öğrenme tutumlarını ve akademik performanslarını arttırmakta, kişilerarası iletişim, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirmektedir (Dikmen ve ark, 2022). Jigsaw Öğrenme Tekniği, öğrencilerin kendi yeteneklerinin farkına varmasını sağlaması, sorumluluğun eğitimde olmayıp kendilerinde olması sebebiyle öğrencilerin derse daha motive olmalarını sağlayarak çağdaş bir öğrenme modeli oluşturur (Robinson ve Dearmon, 2013).

HEMŞİRELİK EĞİTİMİ ve JIGSAW ÖĞRETİM TEKNİĞİ

Sağlığın korunması, geliştirilmesi ve sağlık sorunlarının giderilmesinde sağlık alanında en önemli meslek gruplarından birisi de hemşireliktir (Tuna, 2015; Aydın, 2020). Sağlık bakım sistemi içinde bir disiplin olan hemşirelikte, eğitim süreci büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de hemşirelik lisans programının iyileştirilmesi ve temel standartların oluşturulması için hazırlanan Hemşirelik Ulusal Çekirdek Eğitim Programı (HUÇEP)’nda da belirtildiği gibi lisans eğitiminde tek bir öğretim yöntemi kullanılmamalıdır. Öğrencilerin bilgi, beceri ve tutumlarını geliştirecek öğretim yöntem ve tekniklerinin hemşirelik eğitim programına dahil edilmesi gerekmektedir (<http://tyyc.yeniyuzyil.edu.tr/>, Erişim tarihi: 1 Mart 2024). Son yıllarda hemşirelik eğitiminde, klinik ve teorik uygulamalar için öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerileri üzerine olumlu sonuçlarının olduğu bilinen aktif öğrenme yöntemlerinin kullanımını artmıştır (Çulha, 2019). Çağımızda gelişmiş ülkelerdeki hemşirelik eğitimi; öğrenciyi gelecekteki rolüne hazırlayan ve yaparak öğrenmesine olanak sağlayan aktif öğrenme yöntemleri hakimdir. Aktif Öğrenme Yöntemlerinden birisi de öğrencinin derste aktif olduğu,

öğrencilerin gruplar halinde çalışmasına olanak sağlayan İşbirlikli Öğrenmedir (Açıkgöz, 2005; Doymuş, Şimşek ve Karaçöp, 2009). İşbirlikli Öğrenme öğrencilerin eğitim ortamlarında küçük gruplar halinde ve ortak bir hedef doğrultusunda birbirlerinin öğrenmelerine katkı sağlayarak özgüvenlerini arttıran, problem çözme, iletişim ve eleştirel düşünme becerilerini geliştiren bir eğitim yöntemi olarak tanımlanabilir. İşbirlikli Öğrenme Yöntemlerinden birisi de yenilikçi bir teknik olan Jigsaw Öğrenme Tekniğidir. Jigsaw Öğrenme Tekniği eğitmeninin desteği ve kılavuzluğu ile, öğrencileri akran öğrenmesine teşvik ederek, ders materyallerini etkin kullanmasını ve öğrencilerin konuyu birlikte hazırlayıp sunmasına fırsat vererek öğrencilerin derse dahil olmasını sağlar (Çelik ve ark., 2023). Jigsaw Tekniği, öğrenciler arasındaki çatışmayı azaltmakta, öğrencileri daha iyi öğrenmeyi teşvik etmekte, kendi kendine öğrenen öğrencilerin motivasyonu ve öğrenme doyumunu artırmaktadır (Batdı, 2014). Jigsaw Tekniğinin hemşirelik öğrencilerinin öğrenme tutumlarına ilişkin bulgular elde edilmeye başlanmıştır (Filiz ve Dikmen, 2014; Balkaya ve ark., 2022; Üstün Ş, 2023). Dikmen (2017) hemşirelik eğitimde Jigsaw Tekniği ile ilgili yapılan araştırmalarda Jigsaw Öğretim Yönteminin uygulanmasının; öğrencilerin özgüveni, iletişim becerisi ile olumlu yönde etkilediği bildirilmiştir. Asthingsih ve ark. (2019) da yapmış olduğu çalışmada Çocuk Hemşireliği dersinde öğrencilerin Jigsaw İşbirlikli Öğrenme Yönteminin, Geleneksel Öğrenme Yöntemine göre öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri üzerindeki etkililiğini belirlemeyi amaçladığı çalışmada Jigsaw grubu (n=45), Geleneksel grup (n=45) olacak şekilde planlanmış olan çalışma tasarımı Jigsaw Tipi Öğrenmenin, Geleneksel Öğrenme Yöntemine göre eleştirel düşünme becerisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Erdöl (2023) uzaktan eğitim yoluyla, Jigsaw Tekniği kullanılarak yapılan çatışma çözüm eğitiminin, kendi kendine öğrenme, eleştirel düşünme ve çatışma çözme becerisine etkisini incelemek amacıyla Jigsaw grubu (n=36), geleneksel grup (n=40) olacak şekilde planladığı çalışmada Jigsaw grubu, geleneksel gruba göre eleştirel düşünme ve çatışma çözme becerisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Astarini ve ark. (2018), Jigsaw Öğrenme Yönteminin uygulanmasının kişilerarası ilişki becerisi üzerine etkinliğini belirlemeyi amaçladığı araştırmada Jigsaw Öğretim Yöntemi ile Takım Oyun Turnuva Öğretim Yöntemini karşılaştırmıştır. Karşılaştırma sonuçlarına göre Jigsaw grubu (n =104) ve takım oyun turnuva grubu (n=104) öğrencilerin kişilerarası ilişki becerilerinde istatistiksel bir fark olmadığı sonucuna varılmıştır. Gözlem sonuçlarına göre, bunun nedeni olarak grup ayrımının katılımcıların günlük sınıfına göre yapıldığı için öğrencilerin kişilerarası ilişki becerilerinin önceden oluşturulmuş olduğu kanaatine varılmıştır. Sonuç olarak bu çalışmaya göre, Takım Oyun Turnuva Öğretim Yöntemi ve Jigsaw Öğrenme Yöntemleri müdahalesi öğrencilerin kişilerarası ilişkiler becerilerini etkilememektedir. Astarini tarafından aktarıldığına göre İdrus (2009) öğrencilerin kişilerarası ilişki becerisinin akran etkileşiminden etkilendiğini ve sosyal yetkinlikler geliştirdiğini ifade etmiş ve ayrıca İdrus akran ilişkileri tek yönlü ilişkiler olmadığını iki yönlü al-ver etkileşimleri olduğunu bununda daha iyi kişilerarası beceriler geliştirebileceğini dile getirmiştir. Astarı'nın (2018) bu çalışmasında Jigsaw Öğretim Yönteminin kişiler arası ilişki (sosyal beceri) etkilemediğini gösterse de literatürde bununla çelişmeyen çalışmalar mevcuttur. Renganathan (2013)'ın çalışmasında Jigsaw Tekniğinin öğrencilerin sosyal ilişkilerine ve iletişim becerisinde olumlu yönde yansıdığı belirtilmiştir. Philips ve Fusco (2015) tarafından yapılan başka bir çalışmada Jigsaw Tekniğinin öğrencilerin birbirleri ile etkileşimlerin olumlu yönde olduğu bildirilmiştir. Bansal ve arkadaşlarının (2016)

yapmış olduğu çalışmada diabetes mellitus hastalığının fizyolojisini tıp fakültesi öğrencilerine öğretmek için Jigsaw Öğretim Tekniği kullanmışlardır. Çalışma sonucunda Jigsaw Öğretim Tekniği uygulanan öğrenciler bu yöntemle iletişim becerilerinin geliştirdiğini, kendilerine olumlu katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Çalhan (2012) İşbirliğine dayalı Jigsaw II Öğrenme Yönteminin okul öncesi öğretmen adaylarının konuşma becerileri üzerine etkisini incelediği araştırmada öğrencilerin bu yöntemle ders işlemekten mutlu oldukları, daha kolay ve daha iyi öğrendikleri, grup çalışması yapmaktan zevk aldıkları, bu yöntemle çalışmaya başlamalarıyla birlikte arkadaşlık ilişkilerinin olumlu yönde geliştiği, etkinliklerle birlikte arkadaşlarının farklı özelliklerinin farkına vardıkları, derslerde kendilerini ifade ettikleri sosyal alanların ve arttığı, üniteler ile ilgili çok şey öğrendikleri gibi ifadelerle yer verdiği tespit edilmiştir. Filiz (2017) Jigsaw IV Tekniği uygulanan öğrenci grubu (n=30) ile Geleneksel Öğrenme Yöntemi kullanılan öğrenci grubunda (n=30) arteriyel kan basıncı akademik başarısı ile arteriyel kan basıncı beceri performansı incelenmiş ve Jigsaw grubunun, Geleneksel Öğretim grubuna göre artetiyel kan basıncı ölçme klinik becerisi istatistiksel olarak daha anlamlı bulunmuştur. Aydın (2020) Hemşirelik Esasları I Dersini alan hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin Geleneksel Öğretim grubu (n= 49), Jigsaw Öğretim grubu (n= 49) olacak şekilde yürütmüş olduğu çalışmada Lokal İlaç Uygulamalarına ilişkin becerilerle bakmış ve Jigsaw grubunda bulunan öğrencilerin psikomotor beceri düzeyleri, Geleneksel gruba göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bagheri ve ark. (2018) yapmış olduğu çalışmada Yapboz (Jigsaw) İşbirlikli Öğrenme Yönteminin hemşirelik öğrencilerinin klinik yeterlilikleri üzerindeki etkisini incelediği çalışmada Geleneksel Öğretim grubu (n= 34), Jigsaw Öğretim grubu (n=36) olacak şekilde yürüttüğü çalışmada Jigsaw grubunda bulunan öğrencilerin klinik yeterlilik puanları geleneksel gruptaki öğrencilerin klinik yeterlilik puanlarında anlamlı olarak çok daha yüksek bulunmuştur. Sanaie ve ark. (2018) yapmış olduğu bu çalışmada Geleneksel Öğretim Yöntemine kıyasla Jigsaw Öğretim Yönteminin akademik motivasyonu karşılaştırdığı Geleneksel grup (n=50), Jigsaw grubu (n=52) olacak şekilde yürüttüğü çalışmada Jigsaw grubunun akademik motivasyonu geleneksel gruba göre istatistiksel olarak daha anlamlı bulunmuştur. Haftador ve ark. (2021) eşzamanlı çevrimiçi sınıfta (n=40), Ters-Yüz Jigsaw grubunda (n= 44) öğrenci olacak şekilde yürütmüş olduğu çalışmada eşzamanlı çevrimiçi grupta, müdahaleden sonra akademik motivasyonun içsel ve dışsal boyutlarında anlamlı bir artış olmamıştır ancak müdahaleden sonra Ters-Yapboz grubunda akademik motivasyonun ortalama puanlarında içsel ve dışsal akademik motivasyon boyutlarında anlamlı bir artış bulunmuştur. Üstün Şentürk (2023) yapmış olduğu çalışmada geleneksel öğretim grubuna kıyasla Jigsaw Öğrenme Tekniğinin hemşirelik öğrencilerinin öğrenme sorumluluğu ve akademik motivasyonu karşılaştırdığı Geleneksel grup (n=107), Jigsaw Öğretim grubu (n=119) olacak şekilde yürüttüğü çalışmada Jigsaw grubunda bulunan öğrencilerin içsel ve dışsal motivasyonları anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur.

Yapılan çalışmalarda, Jigsaw Tekniğinin hemşirelik öğrencilerinin sosyal ilişkilerini, iletişim ve problem çözme becerilerini olumlu yönde etkilediği (Renganathan, 2013), eleştirel düşünme karar verme becerilerini geliştirdiğini (Abdel Mordy, ve ark., 2022) Jigsaw ve probleme dayalı öğrenme modelinin birlikte kullanılmasının öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmede etkili olduğu belirlenmiştir (Sapurta ve ark., 2019).

SONUÇ

Ülkemizde farklı demografik özelliklere (kültür, etnik köken, yaş, ekonomik durum ve öğrenme biçimi gibi) sahip hemşirelik öğrencilerinin sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu nedenle farklı özelliklere sahip öğrencilerden oluşan kalabalık sınıflarda eğitimin kalitesini artırmak için her öğrencinin öğrenmeye dahil edilerek öğrenmesini sağlayacak yetkin ve farklı öğretim stratejileri kullanılmalıdır. Bireylere farklı öğrenme yaklaşımlarını kullanmalarını gerektiren deneyimler sunmak, onların baskın öğrenme stillerinin güçlü yanlarını kullanmalarına olanak tanırken, baskın olmayan öğrenme stillerini geliştirmelerine de yardımcı olur. Hemşirelik eğitiminde yenilikçi bir yaklaşım olan İşbirlikli Öğrenme Yöntemlerinden Jigsaw Öğretim Tekniği, öğrenci hemşirelerin psikomotor (klinik) becerileri, eleştirel düşünme ve çatışma çözme becerileri, iletişim ve kişilerarası ilişkiler (sosyal) becerilerinde artış olduğu çalışmalarla kanıtlanmıştır. Ayrıca bu derlemede incelenen çalışmalar ışığında Jigsaw Öğretim Yöntemi öğrencilerin motivasyon üzerinde etkili olduğu kanıtlanmıştır.

KAYNAKÇA

1. Abdel-Mordy, MA. Sabry, SS. Mahmoud, AA. (2022). Effect of Cooperative Jigsaw Learning Strategy on Community Nursing Students' Attitude and Achievement. International Egyptian Journal of Nursing Sciences and Research. IEJNSR, 2(2): 487-500, DOI: 10.21608/ejnsr.2021.107840.1133
2. Açıkgöz, KÜ. (1992). İşbirlikli Öğrenme: Kuram, Araştırma, Uygulama. Uğurel Matbaası, sayfa 173
3. Açıkgöz, K. Ü. (2006). Aktif öğrenme (8. baskı). İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
4. Arslan, A. (2020). İşbirlikli Öğrenme Modelinin Eğitim- Öğretim Ortamlarında Kullanımı. <https://www.researchgate.net/publication/348302829>
5. Arslan Özkan, H. Akduran, F. (2014). Hemşirelikte Paradigmaların Önemi. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi, 11 (2): 3-5.
6. Astarini, MIA, Juwita, L. Setiawan, AH. (2018). Comparison of Learning Method Effectiveness Between Jigsaw and Team Game Tournament on Achievement and Interpersonal Relationship Skill in Nursing Freshmen. Journal Injec, 3(1), 63-70.
7. Asthiningsih, NWW. Fitriani, DR. Budiman, A. (2019). The Effectiveness of The Jigsaw Type Cooperative Learning Methods on Students' Critical Thinking Skills. ICE, 28(30), 709-718.
8. Aydın, A. (2020). Jigsaw Tekniğinin Hemşirelik Öğrencilerinin Psikomotor Beceri Düzeyleri, Akademik Başarıları ve Bilginin Kaliciliği Üzerine Etkisi. Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
9. Bagheri, JS. Habibzadeh, H. Mohammadpour, Y. Khalkhali, H. (2018). Evaluating The Impact of Jigsaw (Puzzle) Cooperative Learning Model as A New Model of Education on Clinical Competency of Nursing Students. J Adv Pharm Edu Res. 8(S2), 68-74.

10. Balkaya, N. Bilge, Ç. Dönmez, S. (2021). İşbirlikli Öğrenme ve interaktif Eğitim Yöntemlerinin Hemşirelik Öğrencilerinin Motivasyon ve Öz güvenlerine Etkisi. Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi, 8(1), 15-26.
11. Bansal M, Gupta A, Goyal M. (2016). Effectiveness of Modified Jigsaw as An Active Learning Strategy in Physiology, National Journal of Integrated Research In Medicine, 7(6), 93-96.
12. Batdı, V. (2014). Jigsaw Tekniğinin Öğrencilerin Akademik Başarılarına Etkisinin Meta-Analiz Yöntemiyle İncelenmesi. Ekev Akademi Dergisi, 18 (58).
13. Bayrakçeken, S. Doymuş, K. Doğan, A. (2015). İşbirlikli Öğrenme Modeli ve Uygulanması. Pegem Akademi.
14. Cartwright, S. (1993). Cooperative learning can occur in any kind of program. Young Children, 48(2), 12-14. <http://www.jstor.org/stable/42726421>
15. Cooper, J. Mueck, R. (1990). Student Involvement in Learning: Cooperative Learning and College Instruction, Journal On Excellence In College Teaching, 1, 68- 76.
16. Çalhan, R. (2012). İş Birliğine Dayalı Öğrenme Yönteminin Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Konuşma Becerileri Üzerine Etkisi. Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
17. Çelik H, Çevik Aktura S. (2023). Hemşirelik Eğitiminde Güncel Bir Yaklaşım: Jigsaw İşbirlikli Öğrenme. BÜSAD, 4(2):286-91.
18. Çetinkaya Uslusoy, E. Ersoy, S. (2022). Ulusal Alan Yazında Hemşirelik Öğrencilerinde İşbirlikli Öğrenme Yöntemlerinin Kullanımı: Sistemik Derleme. Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi.
19. Çulha I. (2019). Active Learning Methods Used İn Nursing Education. Journal of Pedagogical Research, (2): 74-86.
20. Demiray, A. İlaslan, N. (2020). Hemşirelik Eğitiminde Yenilikçi Bir Öğrenme Yaklaşımı: İşbirlikli Öğrenme. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 5(1), 19-23.
21. Dikmen, Y. Filiz, NY. (2017). Hemşirelik Eğitiminde Aktif Öğrenme Yöntemlerinin Kullanımı: Jigsaw Tekniği. J hum rhythm- September, 3(3):145-150.
22. Doymuş, K. Şimşek, Ü. ve Bayrakçeken, S. (2004). İşbirlikçi Öğrenme Yönteminin Fen Bilgisi Dersinde Akademik Başarı ve Tutuma Etkisi. Türk Fen Eğitimi Dergisi, 1 (2), 103-115.
23. Doymuş, K. Şimşek, Ü. Şimşek, U. (2005). İşbirlikçi öğrenme yöntemi üzerine derleme: I. İşbirlikçi öğrenme yöntemi ve yöntemle ilgili çalışmalar. Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 7 (1): 59-83
24. Doymuş, K, Karaçöp, A. Şimşek, Ü. (2009). The Effects of Computer Animations and Cooperative Learning Methods in Micro Macro and Symbolic Level Learning of States of Matter. Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal Of Educational Research, 9, 109-128.
25. Erdöl, H. (2023). İşbirlikli Öğrenme Modellerinden Jigsaw Tekniği ile Uzaktan Yapılan Çatışma Çözümü Eğitiminin Hemşirelik Öğrencilerinin Kendi Kendine Öğrenme Eleştirel Düşünme ve Çatışma Çözme Becerisine Etkisi. Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.
26. Filiz, NY. (2017). Jigsaw IV Öğrenme Tekniğinin Hemşirelik Öğrencilerinde Arteriyel Kan Basıncı Uygulamasına Yönelik Akademik Başarılarına ve Psikomotor Beceri

- Performanslarına Etkisi. Sakarya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
27. Haftador, AM. Shirazi, F. Mohebbi, Z. (2021). Online Class or Flipped-Jigsaw Learning? Which One Promotes Academic Motivation During The COVID-19 Pandemic? BMC Medical Education, 21:499.
 28. İleri, Y. E., Selvi, M. ve Köse, M. (2020). Fen Bilimleri Eğitiminde İşbirlikli Öğrenme Yaklaşımının Akademik Başarıya Etkisi: Bir Meta-analiz Çalışması. İhlara Eğitim Araştırmaları Dergisi, 5(1), 51-84.
<http://ihead.aksaray.edu.tr/en/pub/issue/51451/67932>
 29. Johnson, D. W., Johnson, R. T. ve Smith, K. A. (2014). Cooperative Learning: Improving University Instruction by Basing Practice on Validated Theory. Journal on Excellence in University Teaching, 25(4), 1-26.
 30. Karasu, F. (2020). Hemşirelik Eğitiminde İşbirlikli Öğrenme Modeli. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 8(3), 973-988.
<https://doi.org/10.33715/inonusaglik.746735>
 31. Kartal, Ş. ve Özbek, R. (2016). İşbirlikli öğrenme tekniklerinden ÖTBB tekniğiyle işlenen İngilizce dersine ilişkin öğrenci görüşleri. The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences, 2(2), 85-106.
 32. Kocaman, G. Arslan Yürümezoğlu, H. (2015). Türkiye’de Hemşirelik Eğitiminin Durum Analizi: Sayılarla Hemşirelik Eğitimi 1996-2015. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, (3), 255-262.
 33. Kömürkaraoğlu, S. (2011). İlköğretim 6. Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi Işık ve Ses Ünitesinin Öğretiminde İşbirlikli Öğrenme Yönteminin Öğrenci Başarısına ve Bilgilerin Kalıcılık Düzeylerine Etkisi. Kastamonu Üniversitesi. İlköğretim Ana Bilim Dalı Fen Bilgisi Eğitimi Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu.
 34. Lee, Christine; And Others. (1997). Cooperative Learning in the Thinking Classroom: Research and Theoretical Perspectives. Paper presented at the International Conference on Thinking, 7th, Singapore.
 35. Orakçı, Ş. (2021). Teachers’ Reflection and Level of Reflective Thinking on the Different Dimensions of their teaching practice. International Journal of Modern Education Studies, 5(1), 118-139.
 36. Özkan, S. (2023). Hemşirelik Eğitiminde Jigsaw Öğrenme Tekniğinin Kullanımı: Bir Meta-analiz Çalışması. Süleyman Demirel Üniversitesi/ Sağlık Bilimleri Enstitüsü/ Hemşirelik Esasları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
 37. Perry, AG. Potter, PA. Hall, A. Stockert, PA. (2009). Fundamentals of Nursing. The Client and Health Care Environment: Nursing Today. 7th Ed. St. Louis: Elsevier Mosby Company.
 38. Phillips, J. Fusco, J. (2015). Using The Jigsaw Technique to Teach Clinical Controversy in A Clinical Skills Course. American Journal of Pharmaceutical Education, 79(6): 1-7.
 39. Renganathan L. (2013). A Comparative Study on Effect of Jigsaw Puzzle Method Among Nursing Students’ Academic Level of Performance at Oman Nursing Institute, Indian Journal Of Applied Research, 9 (3):180-183.
 40. Robinson, BK. Dearmon, V. Evidence-Based Nursing Education: Effective Use of Instructional Design and Simulated Learning Environments To Enhance Knowledge

- Transfer In Undergraduate Nursing Students. *Journal of Professional Nursing*, Vol 29, No. 4 (July/August), 2013: pp 203–209 203.
41. Sanaie N, Vasli P, Sadeghi B. (2019). Comparing the Effect of Lecture and Jigsaw Teaching Strategies on The Nursing Students' Self-Regulated Learning and Academic Motivation: A Quasiexperimental Study. *Nurse Education Today*, 79, 35-40.
42. Saputra, M. D., Joyoatmojo, S., Wardani, D. K., & Sangka, K. B. (2019). Developing Critical-Thinking Skills Through the Collaboration of Jigsaw Model with Problem-Based Learning Model. *International Journal of Instruction*, 12(1), 1077-1094.
43. Seren LP, Yakıncı C. (2015). Tıp eğitiminde akılda kalıcılığı nasıl sağlarız. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 58(3): 123- 130.
44. Shakerian,S. Khoshgoftar,Z. Rezayof,E. Amadi,A.(2020). The Use of the Jigsaw Cooperative Learning Technique for the Health Science Students in Iran: A Review Study and Meta-Analysis.Educational Research in Medical Sciences.
DOI: [10.5812/erms.102043](https://doi.org/10.5812/erms.102043)
45. Slavin, R.E. (2004). “When and Why Does Cooperative Learning Increase Achievement? Theoretical and Empirical Perspectives”. *The Routledge Falmer Reader in Psychology of Education*. Daniels, H. and Edwards, A. (Editors), p. 271-293. Routledge.
46. Slavin, R. E. (2014). Cooperative Learning and Academic Achievement: Why Does Groupwork Work? *Anales De Psicología*, 30(3), 785–791.
47. Sünbül, A. M. (2011). Öğretim İlke ve Yöntemleri. Konya: Eğitim Kitabevi.
48. Tuna R. (2015). Türkiye’de Hemşire Yetiştiren Yükseköğretim Kurumlarındaki Öğrenci ve Öğretim Elemanı Dağılımı. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 2(2): 94-99.
49. Üstün Şentürk, M. (2023). Jigsaw Tekniğinin Hemşirelik Öğrencilerinin Öğrenme Sorumluluğu ve Akademik Motivasyonları Üzerine Etkisi. Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi.
50. Westwood, P. (2008). What Teachers Need to Know About Teaching Methods. Victoria: Acer Press.
51. Yıldız, V. (1999). İşbirlikli Öğrenme ile Geleneksel Öğrenme Grupları Arasındaki Farklar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (17): 155 – 163.

THE ROLE OF CONTRACTUAL ASSURANCE IN SUPPLY CHAIN DUE DILIGENCE FOR STRENGTHENING CORPORATE SUSTAINABILITY

Dr. Dudu Derya Güvenir

Email: deryabaslamisli@gmail.com - **ORCID ID:** 0000-0001-9873-2696

ABSTRACT

The Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD), adopted by the European Union, imposes an obligation on companies of a certain size operating in the EU market to oversee whether their subsidiaries and business partners within their supply chains comply with human rights and environmental standards in relation to the goods or services provided. Within this framework, companies are expected not only to establish due diligence procedures that identify and address potential adverse environmental and human rights impacts through appropriate measures but also to secure contractual commitments from their suppliers and business partners to ensure adherence to sustainability principles. This study evaluates the role and effectiveness of contractual assurance in achieving corporate sustainability goals across the supply chain.

Contractual assurance emerges as a mechanism aimed at disseminating sustainability standards between buyers and suppliers. However, the practical success of this approach faces several challenges, including power dynamics within the supply chain, financial burdens on SMEs, and deficiencies in contract monitoring. Suppliers, particularly under price pressures and competitive conditions, often find it difficult to fulfill sustainability obligations. This dynamic complicates the identification and remediation of human rights violations and environmental issues.

The study explores how a more equitable and collaborative contractual framework between buyers and suppliers can enhance the effectiveness of contractual assurances. It underscores the necessity for buyers to share responsibility, supporting the implementation of sustainable practices rather than solely imposing obligations on suppliers and responding to non-compliance through termination or compensation. Developing more effective monitoring and enforcement mechanisms within supply chains is highlighted as a critical element for the success of this process. This paper will examine how contractual assurance practices can be strengthened to achieve sustainability goals in supply chain agreements and discuss more comprehensive and effective approaches to corporate sustainability.

Keywords: Contractual Assurance, Supply Chain, CSDDD, Corporate Sustainability, Human Rights, Environment, Contract Law.

KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN GÜÇLENDİRİLMESİ AMACIYLA TEDARİK ZİNCİRİ DURUM TESPİTİNDE SÖZLEŞMEYE DAYALI GÜVENCENİN ROLÜ

ÖZET

Avrupa Birliği tarafından kabul edilen Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespiti Direktifi (CSDDD), AB pazarında faaliyet gösteren belirli büyüklükteki şirketlere, iştiraklerinin ve tedarik zincirlerinde faaliyet gösteren iş ortaklarının, sunulan mal veya hizmetlerle ilgili olarak insan hakları ve çevre standartlarına uyum sağlayıp sağlamadıklarını gözetme yükümlülüğü yüklemektedir. Bu kapsamda şirketlerden, faaliyetlerle ilgili gündeme gelebilecek çevresel ve insan haklarına yönelik olumsuz etkilerin tespit edilerek çeşitli uygun tedbirlerle ele alındığı durum tespiti prosedürlerinin oluşturmalarının yanı sıra, tedarikçilerinden ve iş ortaklarından sürdürülebilirlik ilkelerine uyumlarını güvence altına alacak sözleşmeye dayalı taahhütler alması da beklenmektedir. Bu çalışma, sözleşmeye dayalı güvence kavramının, tedarik zinciri boyunca kurumsal sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmadaki rolünü ve etkinliğini değerlendirmektedir. Sözleşmeye dayalı güvence, alıcı ve tedarikçiler arasında sürdürülebilirlik standartlarının yaygınlaştırılmasını hedefleyen bir mekanizma olarak öne çıkmaktadır. Ancak bu yaklaşımın pratikte başarılı olabilmesi, tedarik zincirindeki güç dinamikleri, KOBİ'ler üzerindeki mali yükler ve sözleşmelerin izlenmesi konusundaki eksiklikler gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır. Özellikle tedarikçilerin, düşük fiyat baskısı ve rekabet nedeniyle sürdürülebilirlik yükümlülüklerini yerine getirmekte zorlandığı gözlemlenmektedir. Bu dinamik, insan hakları ihlalleri ve çevresel sorunların tespit edilip giderilmesini zorlaştırmaktadır. Çalışma, sözleşmeye dayalı güvencelerin etkili olabilmesi için alıcı ve tedarikçiler arasında daha adil ve iş birliğine dayalı bir sözleşme çerçevesinin nasıl oluşturulabileceğini incelemektedir. Aynı zamanda, yükümlülüklerin yalnızca tedarikçilere yüklenmesi ve yükümlülüklere aykırılığa fesih veya tazminat yaptırımını ile mukabele edilmesi yerine, alıcıların da sorumluluğu paylaşarak, sürdürülebilir uygulamaların hayata geçirilmesine destek olmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Tedarik zincirinde daha etkili bir izleme ve yaptırım mekanizmasının geliştirilmesi, bu sürecin başarısı için kritik bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmada, tedarik zinciri sözleşmelerinde sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak için sözleşmeye dayalı güvence uygulamalarının nasıl güçlendirilebileceği ele alınacak ve kurumsal sürdürülebilirliğe yönelik daha kapsamlı ve etkili yaklaşımlar tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sözleşmeye Dayalı Güvence, Tedarik Zinciri, CSDDD, Kurumsal Sürdürülebilirlik, İnsan Hakları, Çevre, Sözleşme Hukuku.

1. INTRODUCTION

The Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD)¹ is the first legislative initiative imposing an obligation on large-scale companies operating in the EU market, regardless of their sector, to carry out a due diligence process in order to identify, prevent, and address both actual and potential adverse impacts on human rights and the environment within their own operations, as well as in the activities of their subsidiaries and business partners across their value chains. Additionally, this directive mandates companies to develop and implement a climate transition plan aimed at aligning their business models and strategies with the objectives of transitioning to a sustainable economy and limiting global warming to 1.5°C.

2. POLITICAL AND LEGAL UNDERPINNINGS OF CSDDD

Within the framework of the European Union's commitment to becoming a climate-neutral continent by 2050 and achieving the United Nations Sustainable Development Goals, the European Commission has launched numerous sustainability initiatives and undertaken extensive legislative efforts. The relationship between corporate governance and sustainable development was explicitly addressed for the first time in 2018 through the “Action Plan on Financing Sustainable Growth”.² This plan identified priorities for the development of corporate sustainability strategies and the need to evaluate regulatory measures to ensure that corporate executives act in alignment with their companies’ long-term interests. In this context, the European Commission launched the Sustainable Corporate Governance Initiative in July 2020. This initiative, supported by field studies, public consultations, and reports, laid the groundwork for the preparation of the CSDDD (Siri and Zhu, 2022).

The Sustainable Corporate Governance Initiative aimed to enhance the EU regulatory framework for company law and corporate governance. Its primary objectives included shifting the focus of companies from short-term gains to the creation of long-term sustainable value, harmonizing the interests of companies, directors, shareholders, stakeholders, and society, and enabling companies to manage sustainability-related issues, such as social and human rights, climate change, and environmental concerns, more effectively in their operations and value chains. The Commission’s evaluations were informed by two significant field studies. The first, Study on Due Diligence Requirements Through Supply Chains, was published in January 2020, and the second, Study on Directors’ Duties and Sustainable Corporate Governance was released in July 2020.³

In the Impact Assessment⁴ carried out by the European Commission, the insufficient integration of sustainability into corporate governance practices was identified as a core issue. This problem was characterized by two dimensions: an internal dimension, where sustainability risks

¹ Directive (EU) 2024/1760 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 on corporate sustainability due diligence and amending Directive (EU) 2019/1937 and Regulation (EU) 2023/2859, OJ L 2024/1760.

² Action Plan: Financing Sustainable Growth- COM(2018) 97 final.

³ For the reports, See “Studies on company law and corporate governance” (Online) https://commission.europa.eu/business-economy-euro/doing-business-eu/company-law-and-corporate-governance/studies-company-law-and-corporate-governance_en, Accessed on 26.12.2024.

⁴ Commission “Impact Assessment Report on Corporate Sustainability Due Diligence” SWD (2022) 42 final.

and opportunities are not adequately considered in alignment with corporate interests, and an external dimension, where companies fail to sufficiently address the adverse impacts on human rights and the environment within their value chains.

In response, the European Commission proposed the development of binding standards encompassing corporate sustainability due diligence obligations for supply chains and expanded responsibilities for corporate directors. In February 2022, a draft directive was published to implement these measures.

International regulations played a significant role in shaping the directive. Key sources include:

- The *United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights*⁵,
- The *OECD Guidelines for Responsible Business Conduct for Multinational Enterprises*⁶, and
- The *ILO Tripartite Declaration of Principles Concerning Multinational Enterprises and Social Policy*⁷.

These documents establish frameworks for companies to respect human rights, prevent adverse impacts, and conduct due diligence processes. Additionally, national regulations, such as France's *Duty of Vigilance Law*⁸ and Germany's *Supply Chain Due Diligence Act*⁹, were referenced during the drafting process. These national and international instruments provide binding frameworks for evaluating and mitigating sustainability risks within supply chains (Çiçek and Camgöz-Akdağ, 2021).

3. PURPOSE OF THE DIRECTIVE

The directive is built upon two primary objectives:

- **Prevention and Management of Adverse Impacts:** Establishing a due diligence process to prevent and responsibly manage the negative impacts of corporate activities on the environment and human rights.
- **Concrete Steps Against Climate Change:** Ensuring that companies take measurable and tangible actions in combating climate change.

⁵ Guiding Principles on Business and Human Rights (HR/PUB/11/04), (Çevrimiçi) https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/guidingprinciplesbusinesshr_en.pdf, Son Erişim: 26.12.2024.

⁶ OECD Guidelines for Multinational Enterprises on Responsible Business Conduct: (Çevrimiçi) <https://www.oecd.org/publications/oecd-guidelines-for-multinational-enterprises-on-responsible-business-conduct-81f92357-en.htm>, Son Erişim: 26.12.2024.

⁷ Tripartite Declaration of Principles concerning Multinational Enterprises and Social Policy (MNE Declaration): (Çevrimiçi) <https://www.ilo.org/ilo-department-sustainable-enterprises-productivity-and-justtransition/areas-work/tripartite-declaration-principles-concerning-multinational-enterprises-and>, Son Erişim: 26.12.2024.

⁸ Loi n° 2017-399 du 27 mars 2017 relative au devoir de vigilance des sociétés mères et des entreprises donneuses d'ordre (Loi de vigilance) (Çevrimiçi) <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000034290626/>, Son Erişim: 26.12.2024.

⁹ Gesetz über die unternehmerischen Sorgfaltspflichten in Lieferketten (Lieferkettensorgfaltspflichtengesetz-LksG), 16 Temmuz 2021, Bundesgesetzblatt Jahrgang 2021 Teil I Nr. 46, ausgegeben am 22.07.2021, s.2959.

The directive primarily targets companies operating within the internal market, aiming to ensure that they contribute to sustainable development by acting in a manner that respects human rights and the environment. It also seeks to guarantee access to justice and legal remedies for affected individuals in cases of non-compliance (CSDDD Recital 16).

To this end, the directive imposes responsibilities on companies of a certain size to evaluate and mitigate human rights and environmental risks arising from their activities, including those of subsidiaries and supply chain partners involved in the production of goods or services. The due diligence process consists of six steps, designed with a risk-based approach aligned with international standards. Additionally, the directive regulates potential legal liabilities arising from non-compliance (Art. 1/a and b CSDDD). This framework aims to foster a more environmentally and socially responsible corporate governance model.

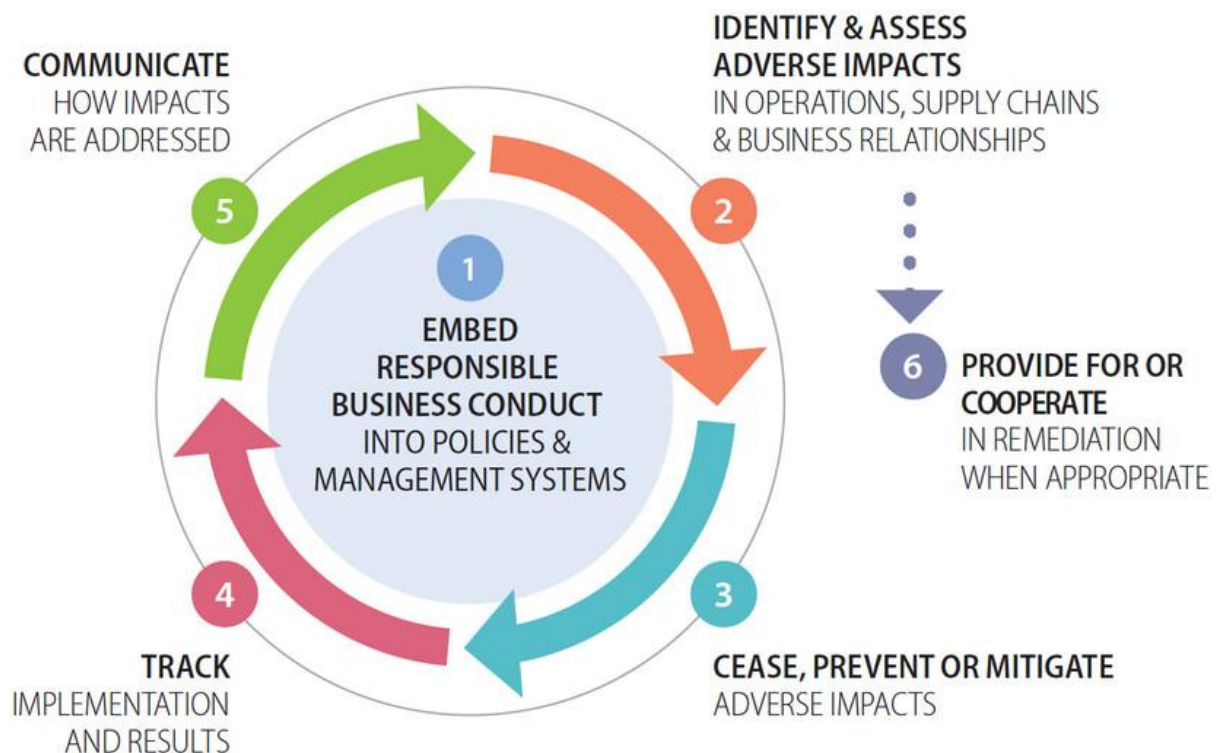

Figure 1. Due Diligence Steps in CSDDD (Source: [OECD-Due-Diligence-Guidance-for-Responsible-Business-Conduct.pdf](#))

Another significant goal of the directive is to align companies' business models and corporate strategies with international and regional commitments to combat climate change. Companies are expected to ensure their operations are consistent with:

- The **Paris Agreement**, adopted on December 12, 2015, under the United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), which aims to limit global warming to 1.5°C.

- The **European Green Deal**, announced on December 11, 2019, which outlines the EU's target of becoming the first climate-neutral continent by 2050.

To achieve these goals, the directive mandates companies to prepare and implement a “transition plan” aimed at mitigating the impacts of climate change (Art. 1/c and Art. 22 CSDDD). This requirement seeks to ensure that companies exert their best efforts toward achieving climate targets, fostering a culture of environmental accountability and ambition in corporate practices (CSDDD Recital 73).

4. PERSONAL SCOPE

The EU Legislator has identified two primary groups of companies subject to the obligation of conducting due diligence concerning human rights and environmental impacts:

- **EU Companies:** Companies headquartered in an EU member state.
- **Third-Country Companies:** Companies headquartered outside the EU but operating within the internal market (CSDDD Articles 2/1 and 2).

The directive applies to companies based on specific revenue thresholds and, for EU companies, employee count. These thresholds must be met for two consecutive financial years to establish applicability. Conversely, a company is exempted from obligations if it falls below these thresholds for two consecutive years (Art. 2/5 CSDDD).

For third-country companies, the directive employs a revenue-based threshold as a measure of their impact on the EU internal market. This criterion ensures the directive's applicability to such companies under international law and justifies the extension of EU regulations to entities outside its jurisdiction. Unlike EU companies, no employee count threshold is applied to third-country companies. This is because differences in the legal definition of "employee" under EU law could lead to enforcement challenges and legal ambiguities for non-EU entities.

Additionally, companies involved in franchising or licensing agreements, whether EU-based or third-country-based, fall within the directive's scope if they meet specific financial thresholds. This inclusion, a late addition to the regulation, addresses potential risks arising from multinational corporations' reliance on independent business partners rather than subsidiaries. Franchisees and licensees operate under a global brand's name, business model, and reputation, effectively forming part of a unified identity while enabling global expansion. By including these activities in the directive, the EU aims to prevent companies from transferring their obligations to third parties through contractual arrangements. This ensures accountability for human rights and environmental harms associated with franchise or licensee operations, safeguarding against the delegation of responsibilities to independent entities.

1 st GROUP EU COMPANIES	2 nd GROUP THIRD-COUNTRY COMPANIES	3 rd GROUP FRANCHISE COMPANIES	
Financial Threshold: 450 million EUR turnover globally	Financial Threshold: 450 million EUR turnover in the EU	Financial Threshold: 80 million EUR turnover and 22.5 Million EUR in royalties	
Employee Threshold: >1000 employees	Employee Threshold: N/A	Employee Threshold- EU: >1000 employees	Employee Threshold- Non-EU: N/A

Table 1. Personal Scope of CSDDD. (Created by the author)

5. MATERIAL SCOPE

The directive establishes a comprehensive regulatory framework aimed at identifying and preventing adverse impacts of corporate activities on human rights and the environment. This process encompasses not only the companies' own operations but also the activities of their subsidiaries and partners within their supply chains. The objective is to ensure that companies effectively detect and address these impacts while strengthening the mechanisms for oversight and enforcement.

Adverse environmental impacts are defined with reference to the breach of the prohibitions and obligations listed in Part I, Section 1, points 15 and 16, and Part II of the Annex to this Directive. Examples include soil, water, and air pollution, overexploitation of natural resources, and deforestation. These environmental degradations, which threaten individuals' rights to life, housing, health, and property, are assessed based on violations of prohibitions and obligations set out in international environmental and human rights instruments detailed in the directive's annex.

The negative impacts on human rights involve the infringement of or barriers to the exercise of fundamental rights. The directive draws on a range of international documents to specify the rights and obligations that should be considered in Part I, Section I and 2 of the Annex. However, criticism has been raised regarding the omission of certain key instruments, particularly those addressing children's rights and discrimination against women. This perceived gap has led to concerns about the scope of the regulation (Holly and Dicalou, 2024; McCullagh, 2024).

Although the directive seeks to ensure that companies integrate international norms concerning human rights and the environment into their due diligence processes, some of the terminology—such as "human rights violation"—has been criticized for its vagueness and complexity. While

the directive adopts a broad approach to human rights violations, the resulting regulations have been criticized for creating practical difficulties for companies in terms of interpretation and compliance monitoring (Holly and Dicalou, 2023; Meyer and Patz, 2024; Ciacchi, Walker and Barge, 2022).

In conclusion, while the directive aspires to provide a comprehensive framework for identifying and preventing adverse impacts on human rights and the environment, it has been subject to criticism for its shortcomings and ambiguities. It is argued that member states should adopt a more inclusive and precise approach when integrating the directive into their legal systems to address these issues effectively.

6. GLOBAL SUPPLY CHAINS (GSCs) AS THE FOCAL POINT OF CORPORATE SUSTAINABILITY DUE DILIGENCE PROCESS

6.1.CHARACTERISTICS OF GSCs

The directive outlines a comprehensive framework requiring companies to conduct due diligence processes encompassing not only their own activities but also those of their subsidiaries and partners throughout global supply chains. Global supply chains, prevalent across industries such as automotive, textiles, electronics, energy, agriculture, and food, represent networks of interconnected activities and processes that create value for consumers both “upstream” (from suppliers to primary manufacturers) and “downstream” (from primary manufacturers to customers). A defining characteristic of these networks is the fragmentation of production on an international scale. Shaped predominantly by multinational corporations, these supply chains are reported to account for approximately 80% of global trade and involve over 450 million individuals working in roles connected to them (Christopher, 2011; Villiers, 2020).

6.2.COSTS AND BENEFITS OF GVC STRUCTURES

While global supply chains provide significant benefits, particularly in developing countries, such as job creation and economic growth, their complex structures often lack transparency and can dilute contractual obligations. These characteristics contribute to serious societal costs, including labor and human rights violations, environmental crimes, and tax evasion. The multilayered nature of these chains often leads to regulatory and governance gaps, creating uncertainties and disruptions. Although multinational companies may be headquartered in developed countries, much of their economic activities take place in developing nations that may lack the resources or frameworks for effective regulation. Consequently, host states may overlook domestic legal violations or refrain from implementing human rights regulations out of fear that businesses will relocate to less regulated jurisdictions. This weak governance environment fosters corruption and exacerbates issues such as environmental degradation and human rights abuses, undermining sustainability efforts (Villiers, 2020; Zwierchowski and Rott-Pietrzyk, 2024).

Global supply chains, while contributing to development, also have the potential to hinder sustainability objectives. Leading companies at the top of these chains often externalize responsibilities regarding production processes and labor treatment while leveraging their

dominant positions to minimize costs and maximize profits. This pressure frequently forces suppliers to reduce their production expenses, often at the expense of workers, who may face lower wages, inadequate labor protections, and unsafe working conditions. Such exploitative practices result in harmful forms of employment, including poverty wages and unfree labor. Furthermore, global supply chains contribute to significant environmental harm through activities such as mining, deforestation, pollution, and the creation of a substantial carbon footprint. These exploitative and environmentally irresponsible practices exacerbate global poverty, wealth, and income inequalities and represent one of the most severe global risks (Villiers, 2020; Zwierzchowski and Rott-Pietrzyk, 2024).

Although the directive employs the term "chain of activities" rather than "supply chain," the former primarily refers to the upstream portion of the latter. The concepts of "business partner" and "chain of activities" are defined in Article 3 of the directive. A direct business partner is described as an enterprise that has a commercial agreement with the company concerning its activities, products, or services or provides services within the company's chain of activities (Art. 3/1-f(i) CSDDD). An indirect business partner, in contrast, is defined as an enterprise engaged in commercial activities related to the company's operations, products, or services (Art. 3/1-f(ii) CSDDD).

The chain of activities encompasses a wide array of upstream activities, including the design, extraction, supply, production, transportation, storage, and development of raw materials, products, or components related to the production of goods or the provision of services by a company (Art. 3/1-g(i) CSDDD). It also includes downstream activities, such as the distribution, transportation, and storage of the company's products, provided these activities are conducted for or on behalf of the company (Art. 3/1-g(ii) CSDDD).

The due diligence obligation therefore applies to all enterprises, whether direct or indirect business partners, that provide inputs related to a product or service. Companies are required to trace their products along the supply chain, from raw material extraction to finished goods, depending on their position within the chain. For downstream activities, the directive limits its scope to direct business partners engaged in the distribution, transportation, and storage of products or services conducted for or on behalf of the company, excluding post-sale services and final delivery to end consumers.

7. THE IMPACT OF CSDDD ON SUPPLY CHAIN CONTRACTS

7.1.General Overview

At first glance, the CSDDD regulation appears to target only companies operating within the EU market. However, the responsibilities imposed on these companies under the overarching category of due diligence inherently impact their entire supply chains. These obligations fundamentally influence the commercial relationships of companies with all their business partners across the supply chain. As a result, the directive's scope extends beyond the geographical boundaries of the EU, establishing itself as a regulation of global significance due to its far-reaching effects.

The measures envisaged under the directive for the protection of human rights and the environment signal a transformation of such magnitude that it is expected to create a domino effect throughout the entire supply chain. Contracts serve as the most significant mechanism for ensuring the propagation of this transformation to the businesses within the chain. To achieve the objectives envisioned by the directive, the contracts forming the foundation of supply chains must be comprehensively redesigned from start to finish with a sustainable perspective.

Contracts have traditionally served as the preferred tools for companies to enforce human rights and environmental standards throughout their supply chains. These privately negotiated agreements offer flexibility, enabling companies to establish customized, relationship-specific performance standards with their business partners. At the same time, contracts function as binding legal instruments, ensuring that the obligations and performance expectations they outline are enforceable, regardless of the presence or absence of local or other forms of regulation. This dual role underscores why contracts are often regarded as the legal backbone of global supply chains (Dadush, Schönfelder, and Streibelt, 2024).

Under the directive, contracts are explicitly highlighted as a key instrument for addressing potential and actual adverse impacts on human rights and the environment through the implementation of appropriate measures. Another key aspect emphasized in the directive concerning contracts is the importance of maintaining these agreements wherever possible. Priority should be given to addressing adverse impacts arising from a business partner's activities through joint efforts to eliminate such impacts. Terminating the contractual relationship with the business partner in question should always be considered a measure of last resort (Baaij and Castermans, 2024).

7.2.Contractual Assurances to Address Adverse Impacts

According to Articles 10, 11, and 12 of the Directive, companies are expected to take appropriate actions following the prioritization and thorough assessment of risks. In this context, measures should be taken to prevent or mitigate potential adverse impacts and, in the case of actual adverse impacts, to cease such impacts, minimize their scale, or provide remedies. The adequacy of the measures aimed at preventing and addressing adverse impacts must be assessed within the framework of Article 3/1-o. These measures must be capable of achieving the objectives of due diligence and effectively addressing the adverse impacts in question. Furthermore, the measures are required to be proportionate to the severity and likelihood of the impacts and reasonably implementable by the company.

Against this background, among other measures, companies are expected to seek contractual assurances from their direct business partners, and to the extent that their activities form part of the company's chain of activities, from their partners' own business associates as well. Furthermore, if adverse impacts cannot be effectively addressed despite the measures taken, companies are also expected to seek contractual assurances from indirect business partners as part of the appropriate measures (For potential adverse impacts, Art. 10/2-b and 10/4 CSDDD; Regarding actual adverse impacts, Art. 11/3-c and 11/5 CSDDD). Such assurances are expected

to ensure that the business partners in chain will comply with the company's code of conduct and action plans (Zwierzchowski and Rott-Pietrzyk, 2024).

The contractual assurances referred to in the articles shall be accompanied by appropriate measures to verify compliance. In this regard, it is stated that the company may refer to independent third-party verification, including through industry or multi-stakeholder initiatives, provided that it bears the cost of such verification. In cases where the SME as the other party of the contract wants to share the results of such verification with other companies, it can participate to the cost of the independent third-party verification (Art. 10/5 and Art. 11/6 CSDDD).

It is also emphasized that with regards to SMEs which the contractual assurances are obtained from, or a contract is entered into with, the terms used should be fair, reasonable and non-discriminatory.

In the context of contractual assurances from an SME, the companies are also expected to assess whether such assurances should be accompanied by any other appropriate measures targeting SMEs, such as providing support of a non-financial nature for capacity building, training or improvement of its management system, or of a financial nature, such as direct financing, low-interest loans, guarantees for the continuity of supply or assistance in obtaining financing, where, depending on the characteristics of the concrete case, compliance with the code of conduct or preventive action plan would threaten the continuity of the SME (Art. 10/2-e; Art. 11/3-f CSDDD).

Additionally, to assist companies in securing contractual assurances, Article 18 of the directive provides that the Commission, in consultation with member states and relevant stakeholders, will prepare guidance on voluntary model contractual clauses by January 26, 2027. The guidance should strive to promote a clear division of responsibilities between contracting parties and foster ongoing collaboration, while ensuring that the obligations established under this Directive are not shifted onto a business partner or that a breach does not automatically invalidate the contract. It should also uphold the principle that relying solely on contractual assurances is insufficient to meet the due diligence standards outlined in this Directive. (CSDDD Recital 66)

7.3.Termination of Contracts As a Last Resort

The Directive prioritizes maintaining engagement with business partners through appropriate measures rather than ending relationships when dealing with potential or actual adverse impacts. Terminating relationships, whether temporarily or permanently, is considered a "last resort" (ultima ratio) and should only occur if all other measures have failed or are deemed ineffective. This approach aligns with the European Union's goal of establishing cross-border oversight and accountability mechanisms for multinational corporations and their supply chains. By addressing regulatory gaps and weak enforcement in certain countries, the Directive seeks to promote global leadership in protecting human rights and the environment. Through detailed due diligence steps, legal accountability, and mechanisms for monitoring and

complaints, the Directive expects companies to drive a positive transformation across their supply chains, creating a ripple effect of improved practices. Allowing companies to terminate relationships without exploring constructive alternatives could lead to unintended consequences. Such actions might encourage companies to shift responsibility or conceal harmful impacts like poor working conditions or environmental damage. Moreover, constant threats of termination could pressure business partners into adopting extreme measures to hide problems, further exacerbating adverse effects. Therefore, prioritizing constructive engagement over relationship termination is critical for achieving the Directive's broader mission of fostering sustainability and accountability.

The Directive mandates that when adverse impacts cannot be effectively eliminated or minimized through prior measures, companies must, as a last resort, avoid entering into new or extending existing relationships with the business partner responsible for the impact. In such cases, companies are required to take further steps, including implementing an enhanced corrective action plan with a clear timeline. If these efforts fail and the adverse impact is severe, the company may terminate the business relationship related to the harmful activities (Zwierzchowski and Rott-Pietrzyk, 2024).

Before suspending or terminating a relationship, companies must assess whether such actions would cause even greater harm than the unresolved adverse impact. If terminating the relationship would lead to more severe consequences, the company may justify continuing the partnership and report its decision to supervisory authorities. When suspension or termination occurs, companies must mitigate any resulting harm, provide reasonable notice, and regularly review the decision. For ongoing relationships, companies must monitor and reassess the adverse impact and consider additional measures if needed.

Under this regulation, the role of member states concerning contractual provisions is also addressed. Accordingly, except in cases where the parties are legally obligated to enter into such contracts, member states are required to include provisions within their legal frameworks for contracts governed by their laws, allowing for the suspension or termination of the business relationship.

CONCLUSION

The importance of supply chain due diligence and contractual assurances in achieving corporate sustainability goals has been reaffirmed through this study. The European Union's Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD) imposes obligations on companies to prevent and manage adverse impacts on human rights and the environment, while highlighting the critical role of contracts in this process. However, the success of existing approaches depends on the collaboration and shared responsibility of all stakeholders within the supply chain. A fairer and more inclusive contractual framework should not only impose obligations but also be reinforced with financial and technical tools that support sustainability practices. Effective monitoring of contracts and the development of verification mechanisms can accelerate the adoption of sustainability goals across the supply chain. Additionally, considering sanctions,

such as contract termination, as measures of last resort and adopting a cooperation-focused approach can offer more robust and long-term solutions within supply chains.

In conclusion, enhancing the effectiveness of contractual assurances requires policymakers, companies, and other stakeholders to work collaboratively. In this context, restructuring supply chain contracts and strengthening them with a continuous improvement principle is crucial to achieving sustainability objectives.

REFERENCES

Baaij, J., & Castermans, A. G. (2024). The potential of contractual assurances to advance supply chain due diligence. In *Corporate Accountability and Liability for Climate Change* (pp. 110-141). Edward Elgar Publishing.

Christopher, M. (2011). *Logistics & supply chain management* (4th ed.). Harlow, England: Pearson Education.

Ciacchi, S., Walker, C., & Barge, F. (2022). *The proposed directive on corporate sustainability due diligence: A critical analysis* (Working paper). https://www.rewardvalue.org/wp-content/uploads/2022/09/Reward-Value_CSDDD-Analysis_Working-Paper.pdf (Access Date: December 26, 2024)

Dadush, S., Schönfelder, D., & Streibelt, M. (2024). What the EU's Corporate Sustainability Due Diligence Directive Says About Contracts. Available at SSRN 4888176.

Ersoy, Ç., & Camgöz-Akdağ, H. (2021). Recent developments in supply chain compliance in Europe and its global impacts on businesses. In N. M. Durakbaşa & M. G. Gençyılmaz (Eds.), *Digitizing production systems: International symposium for production research, October 7–9, 2021* (pp. 578-584). Cham, Switzerland: Springer.

Guiding Principles on Business and Human Rights (HR/PUB/11/04), (Online) https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/guidingprinciplesbusinesshr_en.pdf, Access Date: 26.12.2024.

Holly, G., & Dicalou, M. (2024). *Transposition of the Corporate Sustainability Due Diligence Directive: A practical guide for national human rights institutions*. https://www.humanrights.dk/files/media/document/DIHR_The%20EU%20Corporate%20Sustainability%20Due%20Diligence%20Directive_0.pdf (Access Date: 01.05.2025)

Loi n° 2017-399 du 27 mars 2017 relative au devoir de vigilance des sociétés mères et des entreprises donneuses d'ordre (Loi de vigilance) (Online) <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000034290626>, Access Date: 26.12.2024.

McCullagh, V. (2024). *EU Corporate Sustainability Due Diligence Directive: Anti-Slavery International's analysis*.

https://www.antislavery.org/wpcontent/uploads/2024/10/ASI_CS3D_report_Oct24_FINAL.pdf
(Access Date: 26.12.2024)

Meyer, N., & Patz, C. (2024). Dividing the indivisible: Human rights under the EU Corporate Sustainability Due Diligence Directive. *Verfassungsblog*. <https://verfassungsblog.de/dividing-the-indivisible-human-rights-under-the-eu-corporate-sustainability-due-diligence-directive/>
(Access Date: 26.12.2024)

OECD Guidelines for Multinational Enterprises on Responsible Business Conduct: (Online) <https://www.oecd.org/publications/oecd-guidelines-for-multinational-enterprises-on-responsible-business-conduct-81f92357-en.htm>, Access Date: 26.12.2024.

Siri, M., & Zhu, S. (2022). Integrating sustainability in EU corporate governance codes. In G. Ferrarini, D. Busch, & S. Grünewald (Eds.), *Sustainable finance in Europe: Corporate governance, regulation, and disclosure* (pp. 175-224). Cham, Switzerland: Springer.

Studies on company law and corporate governance” (Online) https://commission.europa.eu/business-economy-euro/doing-business-eu/company-law-and-corporate-governance/studies-company-law-and-corporate-governance_en, Access Date: 26.12.2024.

Tripartite Declaration of Principles concerning Multinational Enterprises and Social Policy (MNE Declaration): (Online) <https://www.ilo.org/ilo-department-sustainable-enterprises-productivity-and-justtransition/areas-work/tripartite-declaration-principles-concerning-multinational-enterprises-and>, Access Date: 26.12.2024.

Villiers, C. (2020). Global supply chains and sustainability: The role of disclosure and due diligence regulation. In B. Sjøfjell & C. M. Bruner (Eds.), *The Cambridge handbook of corporate law, corporate governance and sustainability* (Chapter 39). Cambridge University Press.

Zwierzchowski, J. B., & Rott-Pietrzyk, E. (2024). The Sustainability Obligation in Global Value Chain Contracts. In *Routledge Handbook of Private Law and Sustainability* (pp. 564-579). Routledge.

UN PARIS PRINCIPLES AND TÜRKİYE HUMAN RIGHTS AND EQUALITY INSTITUTION

Edanur SARI

İbn Haldun Üniversitesi, edanur.sari@stu.ihu.edu.tr

Abstract

In this study, the impacts of the Paris Principles on TIHEK will be examined through various perspectives. As it is known, organizing international norms that are universal for every country is one way to make sure every single person in different places can be judged according to the same standards and regulations. In this context, TIHEK (The Human Rights and Equality Institution) is a public legal entity which has administrative autonomy. TIHEK follows the UN Paris Principles, the same as human rights bodies in other countries. Paris Principles, ensure the independence of national institutions and their functions in the field of human rights. As a result, this acts as a template for how national human rights institutions should operate. This study focused on the “transparency, and accountability,” of TIHEK which makes them more objective and beneficial for the society of Türkiye and their rights. It will examine these core elements of the institution in detail. The idea of transparency requires institutions to function openly and make their operations and conclusions available to the public which is seen in TIHEK. The cooperative work concept also highlights that cooperation between TIHEK, state institutions, non-governmental organizations (NGOs), and civil society groups is necessary for effective human rights protection. Also, TIHEK's ability to collaborate with these organizations enhances its ability to address human rights abuses fully. TIHEK's work in public awareness and human rights education is another principle that is discussed in this study. TIHEK's work in public awareness and human rights education and research programs, especially for schools, colleges, and professional associations is valid and continuing. However, since TIHEK is just an 8-year-old institution, there are some parts that should be enhanced for better functioning as well.

Keywords: Transparency, Accountability, Paris Principles

1.INTRODUCTION

A few chosen aspects from the interaction and influence between Türkiye Human Rights and Equality Organization and the United Nations Paris principles will be analyzed in this study. One of the most significant points that has occurred throughout human history and still remains today is the issue of human rights. Given that human rights are among the most fundamental rights that have persisted throughout history and will do so in the future, the institutions and guiding concepts around them can be seen as evidence of the significance

placed on these rights. Protection of human rights and equality all around the world can be harder than it is expected since there are different cultures and circumstances which are not the same for every single human being so the concept of equality can vary from one place to another. Nonetheless, there are certain institutions or regulations that can assist in addressing this matter more effectively which is a step to reach a better protection of this fundamental right of human beings. One example of this step is the connection that occurred between the United Nations Paris Principle and the Türkiye Human Rights and Equality Organization (TİHEK).

1.a Historical Background

In 2016, Türkiye Human Rights and Equality Institution was published in the Official Newspaper, resulting in its legal establishment and implementation. Following World War II, international action to defend human rights has been started. Due to that up until 1990, the question of human rights development and protection using the human rights institution model was on the national agenda of Türkiye during the years of independence and autonomy. Along with that, the UN General Assembly ratified the Paris Principles in 1993 which set international norms for national institutions like TİHEK. Following the World Conference on Human Rights' adoption of the Paris Principles, which called for the creation of suitable national institutions, interest in institutions grew. Therefore, human rights institutions started to proliferate in Türkiye in the 1990s, marking the beginning of the process of institutionalizing human rights. Within the framework of the legislative body, human rights structures are arranged as executive units or commissions. In this sense, the Paris Principles, the pertinent EU acquis, and the EU member states are necessary to improve the efficacy and functionality of the national prevention mechanism against torture and ill-treatment, to regulate the fundamental legal framework and institutional structure regarding non-discrimination and equal treatment, and to increase the institutional capacity of the TİHEK. Thus, it became true to state that the establishment of such institutions with the aid of UN Paris Principles in the national agenda is significant progress to reach a better protection of human rights and equality while also preventing any sort of discrimination. When all these historical backgrounds are given, the first interrelation among them becomes explained.

2. PARIS PRINCIPLES

The principles that are given by the UN and how many of them are applied properly in TİHEK will be the main focus of the study. Before starting the examination of principles it is worth looking at the position and value of these core concepts principles. Takata (2022) states that while the Paris Principles are not a general legal principle, a treaty, or a customary global law, they have held a special position in worldwide human rights legislation and have enjoyed an authoritative value, which has helped to strengthen the National Human Rights Institutions' (NHRI) bridging role. Thus, its characteristic of being not just a law-binding or socially binding institution but a mixed form of institution gives NHRI's a strong value. United Nations Paris Principles for national institutions to protect human rights is not a long list but in contrast it is very simple and short clauses. It is a General Assembly resolution under the category of

universal instrument which indicates as a second condition that “A national institution shall be given as broad a mandate as possible, which shall be clearly set forth in a constitutional or legislative text, specifying its composition and its sphere of competence” (OHCHR, 1993). When this principle of the Paris Resolution is considered in the example of TİHEK, it can be clearly stated that this principle is properly done. Because it has been explained in their own website as their establishment process is with law ratification which is published in the Official Gazette No. 29690 on April 20, 2016. Law No. 6332 established the Türkiye Human Rights Institution, which was repealed with the creation of the Türkiye Human Rights and Equality Institution. Hence, it is becoming true to state that the second principle of the Paris Resolution is well applied on TİHEK due to its obvious publication in the official gazette with its law number. This principle carries a huge role since this also means a transparent establishment process and accountability in the legal environment as well.

Secondly, the necessity of transparency for National Human Rights Institutions (NHRIs) is emphasized by the UN Paris Principles, which require that they function in a manner that is open and available to the general public. This entails making certain that the public and relevant authorities are informed in a clear and concise manner on the Türkiye Human Rights and Equality Institution's (TİHEK) decisions, policies, and actions. To make a clear understanding, it can be publicizing yearly reports, sharing its results and suggestions on human rights situations with the public, and being transparent about its methods and procedures are all ways to promote transparency. In the case of TİHEK, when their website is looked for a few minutes, it is easy to see their publications button and under it followings are listed: TİHEK Academy, TİHEK Bookshelf, Guides, Annual Reports, Thematic Reports, Academic Journals, Promotion Brochures, Books, Symposium Books, Conference/ Workshop/ Forum, and Human Rights Boards. Listing all of these here is to reveal TİHEK's principle of transparency, and here the principle of transparency is considered as openness to the public. This transparency maintained in the procedure, as it is easy to see almost every publication they have worked on over the years with a click, shows that they are accessible by the majority of the society and being transparent. In addition, it is stated in their annual report that it is their duty to publish annual reports, including “annual report to be submitted to the Presidency and the Presidency of the Grand National Assembly of Türkiye preparing reports, informing the public, apart from regular annual reports, to publish special reports related to the field” (TİHEK, 2023, p. 6). To demonstrate the significance of the transparency principle, Associate Professor Takata from Kyoto University (2022) argues that reaching a consensus on a reasonable reading of the Paris Principles among the international human rights community requires an open, inclusive, transparent, and participatory interpretation process. Thus, it is clearly proper to state that the importance of the transparency principle is explained on its own and on the TİHEK and supported with examples from their own sources.

However, accountability is another fundamental tenet of the Paris Principles, emphasizing that NHRIs must answer for their actions to the general public and other relevant parties. For TİHEK, accountability entails taking responsibility for its choices, particularly when handling grievances pertaining to human rights abuses, discrimination, or inequality. It

entails making certain that its actions are compatible with its mandate and that its operations adhere to ethical and legal norms. For a clear understanding, independent supervision, frequent assessments, and open reporting on its effectiveness can help achieve this. When this principle has been examined on TİHEK, it can be indicated that building public confidence and credibility guarantees that its efforts to uphold and defend human rights are fair and successful.

For instance, TİHEK also has been providing reports to the Turkish Parliament on a regular basis detailing its work, difficulties, and suggestions. This guarantees that lawmakers will continue to hold it accountable and that its activities will be in line with national goals. In addition to that TİHEK's operations are examined by outside parties to make sure they follow its mission and international human rights norms. This oversight process strengthens its responsibility to stakeholders at the national and international levels. The accreditation procedure and TİHEK's involvement with the Global Alliance of National Human Rights Institutions (GANHRI) are among the activities that are subject to external scrutiny examples. To make sure NHRIs like TİHEK follow the UN Paris Principles, GANHRI and the Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR) conduct reviews. During the accreditation process, GANHRI assesses whether TİHEK carries out its mandate, which includes addressing discrimination complaints and raising awareness of human rights. This review looks at TİHEK's adherence to standards like independence, transparency, and accountability. In order to ensure greater accountability and compliance with international human rights commitments, TİHEK uses feedback from GANHRI and other international bodies to align its operations with global standards and fix any inadequacies that are found. According to TİHEK (n.d.), "In the official letter sent by the SCA Secretariat on October 10, 2022, it is stated that it was decided to accredit our Institution with B status" (para. 33).

3.RESULTS AND EXAMINATION

Significance of human rights protection was a primary goal of humankind from the beginning. Due to the diverse applications of human rights and equality in different parts of the world there was a need to make this protection same and stable for everyone to a certain extent. Therefore, UN Paris Principles brought to the table and it was between legally binding and just a resolution rather it was in between which made it unique by giving significance to both. The establishment of TİHEK and emerging of the Paris Principles has been evaluated throughout this study. TİHEK and its foundational aim has been mostly supported by the UN Paris Principles. These principles encourage national institutions in their own country with their own people to take care of them in a manner that UN Paris Principles are applied. Some of these principles and their practical actions on TİHEK is analyzed all over the paper. These examined clauses are transparency and accountability and what sort of actions and movements was taken by TİHEK has been elaborated. The UN Paris Principles, which demand openness and accessibility to the public, emphasize that transparency is a crucial concept for National Human Rights Institutions (NHRIs). Publicizing reports, disseminating findings, and making sure that methodologies and procedures are easily accessible are all ways that the Türkiye Human Rights and Equality Institution (TİHEK) exemplifies this. This is further supported by its website,

which offers readily accessible papers including yearly and theme reports. From another perspective this is also a symbol of accessibility. Clicking a button and reaching every document of an institution in the technology age is something that makes things easier. TİHEK's annual report highlights its responsibility to educate the public and important authorities on human rights issues (TİHEK, 2023, p. 6). Similar to this, Takata (2022) emphasizes the necessity of interpreting the Paris Principles in an open and participatory manner, highlighting the significance of openness in TİHEK's operations. Therefore, what TİHEK has been doing from its establishment is trying to maintain their transparent process of their actions. On the other hand, the principle of accountability is evaluated on TİHEK as well.

This statement mandates that TİHEK and other National Human Rights Institutions (NHRIs) respond to the public and other institutions for their acts. Accountability for TİHEK means making sure that its activities are in line with its mission, moral principles, and legal requirements, especially when it comes to discrimination and human rights abuses. Hence, to uphold this responsibility, independent supervision, frequent evaluations, and open reporting are crucial and what has been observed on TİHEK is that open access to all publications, decisions, rejections and conferences on their website. Hence, this also means that a strong sense of accountability is seen in the institution of TİHEK.

4.CONCLUSION

This study aimed to reveal to what extent the Paris Principles are applied to TİHEK. The importance of human rights and the effort to be universal and standard for every person in the world are being tried to give it a new form. This new form was new because nation states were expected to found their own institutions in their own lands which are using the same standards which try to give equal rights to people around the world regardless of their country or nation. Principles were the same and countries are there to make their own institutions and TİHEK is the example of Türkiye. In this case, two statements were in calculation which are transparency and accountability. According to the UN Paris Principles, accountability and transparency are the fundamental principles of National Human Rights Institutions (NHRIs). Through annual reports, public decisions, and transparent procedures, transparency guarantees that organizations such as TİHEK function freely and make information easily accessible. This is best demonstrated by TİHEK's extensive online publications and dedication to educating the public and governmental entities. On the other hand, accountability requires TİHEK to answer for its decisions and actions, especially when it comes to discrimination and violations of human rights. This is accomplished by following legal and ethical requirements, reporting to Parliament on a regular basis, and having GANHRI conduct external reviews. When taken as a whole, these values strengthen TİHEK's reputation, bring its activities into alignment with global norms, and guarantee its efficacy in advancing and defending human rights. Thus, this study reached a point which states that transparency and accountability principles of the UN are properly applied in the Türkiye Human Rights and Equality Institution. There might also be some points to be improved and enhanced since it is an 8-year-old new institution which can require adding more to reach a better point in the protection of human rights.

BIBLIOGRAPHY

Takata, H. (2022). How are the Paris Principles on NHRIs Interpreted? Towards a Clear, Transparent, and Consistent Interpretative Framework. *Nordic Journal of Human Rights*, 40(2), 285-305.

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (1993). *Principles relating to the status of national institutions (The Paris Principles)*. Adopted December 20, 1993. Retrieved January 10, 2025, from <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/principles-relating-status-national-institutions-paris>.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK). (2023). *İşkence ve kötü muameleye karşı ulusal önleme mekanizması 2023 yıllık raporu*. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK). (n.d.). *BM ve ulusal insan hakları kurumları*. Retrieved January 11, 2025.

STALİN VE KRUŞÇEV DÖNEMLERİNDE TÜRK AYDINLARINA YÖNELİK SOVYET POLİTİKALARI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Doçent Doktor - YUNUS EMRE TANSÜ

Gaziantep Üniversitesi, ytansu@gmail.com - ORCID ID:0000-0002-6183-5306

Yüksek Lisans Öğrencisi - ASUMAN KUŞOOĞULLARI

Gaziantep Üniversitesi, tarihciasu79@gmail.com – ORCID ID:0009-0004-2018-8634

ÖZET

SSCB resmi olarak 30 Aralık 1922 yılında Rusya'nın ardılı olarak kurulmuş bir devlettir. 1991 yılındaki dağılışına kadar geçen yaklaşık yetmiş yıllık süreçte, Sovyet liderleri sosyalist düzeni ülkede yerleştirmeye çalışmışlardır. Bu liderler içinde karnesi pek te parlak olmayan Stalin, yaklaşık otuz yıl ülkeyi diktatörlükle yönetmiştir. Bu dönemdeki olumsuz gelişmelerden etkilenen en büyük halklardan biri de şüphesiz Türkler olmuşlardır. SSCB içinde Ruslardan sonra en büyük etnik topluluk Türkler olduğu için, Türklere özel politikalar üretilmiştir. Ayrıca Türklerin, SSCB içerisindeki Müslüman nüfusun da yaklaşık %85'ini oluşturması, bu politikaları daha da önemli hale getirmiştir. Türk halkına uygulanacak genel politikanın yanı sıra Türk aydınları için de ayrı politikalar düzenlenmiş, ülkedeki ve halkları üzerindeki etkinlikleri sonlandırılmaya çalışılmıştır. Türk halkının öncüsü olan aydın kesimin yok edilmesiyle, Sovyet politikalarının daha hızlı hayata geçirilebileceği düşünülmüş ve aydınlar haksız suçlamalara maruz bırakılmışlardır. Komünist sistemin ateşli savunucusu olan Türk aydınları bile bu zulüm döneminden paylarını almışlardır. Repressiya denen 1937-1938 yıllarındaki baskı döneminde pek çok Türk aydını bazen tek tek bazen de toplu olarak baskıya ve zulme uğramış, sürgün, hapis, ölüm cezalarına çarptırılmışlardır.

Stalin'in 1953'teki ölümünden sonra yönetime gelen Kruşçev, Stalin'in izlediği yanlış politikaları eleştirmiş ve destalinizasyon dönemini başlatmıştır. Kruşçev Çözülmesi de denen bu dönemde haksız yere sürülenler ve hapishanelerde tutulanlar salıverilmiş, sınırlıda olsa bir iade-i itibar süreci başlamıştır. Liberalleşmenin yaşandığı bu dönemde Türk aydınların pek çoğu aklanmış, ölen aydınların geride bıraktıkları ailelerinin üstündeki baskı sona ermiştir. Kruşçev bir yumuşama dönemi başlatsa da asıl amacı etnik grupların Ruslar içinde eritilmesi olmuştur. "Tüm ülkede Rusça konuşulmaya başlandığı gün, komünizm kurulmuş olacaktır" diyen Kruşçev, Türk aydınları için bir ehven-i şer dönemi başlatmıştır. Türk aydınlarına ait baskı tam olarak ortadan kalkmamış, aklanmalar olsa da resmiyete yansımaları gecikmiş, katliamlar tam olarak aydınlatılmamıştır. Ata Beyit Katliamı'nın 1991 yılında aydınlatılmış olması bu durumun en bariz örneğidir.

Anahtar Kelimeler: Stalin, Repressiya, Destalinizasyon, Kruşçev Çözülmesi, Ata Beyit Katliamı, Türk aydınları.

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti ile Çarlık Rusya'sı arasındaki ilk resmi ilişkilerin 1681 Bahçesaray Antlaşması ile başlamasından sonra, ilişkiler Rusya'nın lehine bir şekilde ilerlemiş ve Türk toprakları parça parça Rusların eline geçmeye başlamıştır. Ruslar, ele geçirdikleri toprakları hızla slavlaştırma politikası gütmüşler ve bu politika Sovyetler dönemi de dahil olmak üzere yüzyıllarca devam etmiştir. Rusya bu politika ile sıcak denizlere giden yoldaki bölgeleri kontrol altına almayı ve slavlaştırmayı, bu şekilde tarihi emellerine daha çabuk ulaşabilmeyi hayal etmiştir.¹ Sıcak denizlere giden yol üzerindeki en büyük etnik topluluk Türkler olduğu için Rusya Türkler'e özel politikalar üreterek onları asimile etmeye çalışmış, baskı, zulüm ve sürgünlerle hedefine ilerlemiştir.

Türklerin kendilerini asimile etmeye ve topraklarından atmaya çalıştıkları Rus yönetimleri ile mücadeleleri Çarlık döneminden itibaren başlamıştır. Sırım Batur İsyanı, Andican Olayları (Dükçü İşan İsyanı), 1916 Türkistan ayaklanması², Alaş-Orda Hareketi ve devamındaki Alaş-Orda siyasi partisi³ ve 1916 yılında başlayıp 1934'lü yıllara kadar süren Korbaşılar (Basmacılık) Hareketi en önemli ulusal bağımsızlık hareketleridir.⁴ Bağımsız Türk devletlerinin kurulması ve Rusların haksız politikaları için yapılan siyasi ve askeri mücadelelerin yanı sıra bazı Türk aydınlarının o dönemden itibaren yurt içinde ve yurt dışında basın-yayın yoluyla da bağımsızlık hareketlerine ivme kazandırdığı bilinmektedir. 1875 yılında Bakü'de ilk Türkçe gazete "Ekinci" çıkartılmış ve bu gazeteyi Kırımli Türk aydını İsmail Gaspıralı tarafından çıkartılan "Tercüman" gazetesi takip etmiştir. İsmail Gaspıralı tarafından başlatılan eğitim ve kültür yeniliklerinin tamamına daha sonra Ceditçilik hareketi denmiştir. Gaspıralı'nın kurduğu Cedit okullarında, Zeki Velidi Togan, Yusuf Akçura, Mir Said Sultan Galiyev, Sadri Maksudi, gibi çok sayıda Türk aydını yetişmiştir.⁵

Çarlık Döneminde başlayan siyasi ve askeri hareketlerin bir sonuca ulaşamamış olması ve arkasından gelen rejim değişikliği Sovyet Rusya'da yaşayan Türk halkları için yeni bir devre başlatmıştır.

2. BOLŞEVİK İKTİDARININ İLK YILLARINDAN STALİN DÖNEMİNE KADAR TÜRK VE TÜRKİSTAN POLİTİKALARI

1922'de Rusya'nın ardılı olarak kurulan SSCB'nin ilk yıllarında, ülkedeki Müslümanların sayısı yaklaşık 19 milyondur. Bu rakamın yaklaşık 16 milyonu ise Türklerden oluşmaktadır. Yani toplam Müslümanların yaklaşık %85'i Türk'tür.⁶ Bolşevikler bu kadar büyük bir etnik topluluğu iktidarlarının ilk yıllarında karşılına almak istemediklerinden onlara ve diğer etnik topluluklara komünizmin güzelliklerinden istifade etmeyi sunmuşlar, din, dil, kültür, milliyet

¹ Nilüfer Davrışova, *Sovyetler Birliği'nin Sürgün Politikası ve Ahıska Türkleri Sürgünü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, (2015), s.3.

² Füsün Kara,(Ed:Yunus Emre Tansü), *Rusya'nın Orta Asya'ya (Türkistan) Yönelik Politikalarının Dönemlere Göre Değişimi*, İksat Yayıncılık, Elazığ, (2021), s.73,74.

³ Yeniçağ Gazetesi, *Reformcu, Türkçü Bir Aydın*, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/reformcu-turkcu-bir-aydin-101408h.htm>, (Erişim: 25.12.2024).

⁴ M.Derviş Kılınçkaya, Talas Omarbekov, Mirzahan Egamberdiyev, "Sovyetler Birliği Döneminde Yıldırma Politikasının Bir Unsuru Olarak "Türkçülük" Suçlaması", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl:15, Sayı:30, (2019)-Güz.

⁵ Kara, *a.g.m*, s.3.

⁶ Davrışova, *a.g.e*, s.21-22.

özgürlüğü konularında cömert davranmışlardır. Yerel dillerde eğitim yasaklanmamış,⁷ Sovyet vatandaşlarına mahkemelerde, kongrelerde ve devlet dairelerinde ana dilden yararlanma hakkı verilmiştir.⁸ Özellikle 1917 Deklarasyonu ile kurulan özerk ve bağımsız Türk Cumhuriyetleri'nin oluşumu Türkler arasında komünizme ve yeni yönetime karşı oluşan sempatiyi arttırmıştır.

Ancak Bolşeviklerin hoşgörü politikası kısa süreli olmuş, rejim tehlikesi ortadan kalkınca 1917 de verilen haklar 1918'de tekrar alınmış ve muhtariyetler kaldırılmış ve Türkistan haritası yeniden çizilmiştir.⁹ Bu dönemde Başkurt aydını Zeki Velidi Togan ve Kazak aydını Ahmet Baytursun Lenin'e eleştirel mektuplar yazmışlardır. Togan daha sonra yurt dışına çıkmak zorunda kalmış, Baytursun ise Stalin döneminde kurşuna dizilmiştir. Turar Rıskulov ve Hocayev gibi Türk aydınları ise Lenin'i eleştirdikleri için görevlerinden alınmışlardır.¹⁰ Yine 1919 yılında Turancılıkta suçlanan Özbek aydın Mahmut Hoca Behdubi Bolşevikler tarafından kurşuna dizilmiştir.¹¹ Türk aydınlarına karşı yapılan baskılar ve haksız yere verilen cezalar aydınların bir kısmının Lenin döneminden itibaren ülkelerini terk ederek yurt dışına çıkmalarına sebep olmuştur. Hatta bu dönemde bazıları bizzat Atatürk tarafından Türkiye'ye davet edilen Türkistanlı aydınlar Türkiye Cumhuriyeti'nin çeşitli kurumlarında emek vererek genç cumhuriyetin kuruluş yıllarında yönetim kadrolarına bilgi ve birikimleriyle destek olmuşlardır. Zeki Velidi Togan, Sadri Maksudi Aral, Akdes Nimet Kurat, Reşit Rahmeti Arat, Ahmet Caferoğlu, Abdulkadir İnan, Ayaz İshaki, Ahmet Temir bu isimlerden bazılarıdır.¹²

3. STALİN DÖNEMİ TÜRK AYDINLARINA YÖNELİK SOVYET POLİTİKALARI

3.1. STALİN İKTİDARI'NIN İLK YILLARI VE REPRESSİYA'YA HAZIRLIK DÖNEMİ

Lenin'in 1924 yılındaki ölümünden sonra Gürcü asıllı Josef Stalin Komünist Parti Genel Sekreteri olarak idareyi ele almıştır. Stalin, Ekim Devrimi'ni yapan Lenin ve arkadaşları gibi eğitilmiş, keskin zekâlı, yabancı dillere hâkim, zengin bir kültüre sahip değildir. O yüzden etrafında da hep vasat adamları bulundurmıştır.¹³ İktidarının ilk dört yılında yönetimi paylaştığı ve devrimi birlikte yaptığı Troçki, Kamanev ve Zinoviye'yi tasfiye ettikten sonra 1928 yılından itibaren tek lider olarak komünizmi ülkede hızlı bir şekilde yerleştirmeye çalışmıştır.¹⁴

⁷ Sacit Yarımoğlu, "Milliyetler Meselesi Temelinde Orta Asya'daki Sovyet Politikaları", *Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 4 Sayı: 1, (2022), s.31-60.

⁸ Nergiz Biray, Ezgi Yıkılmış, "Yüzüncü Yılında Sovyet İhtilali ve Türk Dünyası- Orta Asya'da Yürütülen Rus Dil Politikası Fikrinin Amaçları ve Türk Cumhuriyetlerinin Mücadele Siyaseti", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları*, Ankara, (2018), s.441-449.

⁹ Tülay Köseoğlu, "Kızıl Rusya'da Milliyetler Siyaseti", *Ankara Anadolu Ve Rumeli Araştırmaları Dergisi*, Ankara Yayinevi, Sayı: 2 (3), (2021), s.39-53.

¹⁰ Kılınçkaya, Omarbekov, Egamberdiyev, a.g.m.

¹¹ Şuayip Karakaş, "Türkistan'da Kızıl Kırgın Kurbanları", *Türk Dünyası Dil Ve Edebiyat Dergisi*, Sayı:5, (1998) s.24-36.

¹² Sezgin Demir, "Ahmet Buran: Kurşunlanan Türkoloji", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Cilt:26, Sayı:26, (2010) s.167-169.

¹³ İbrahim Dilek, *Türk Dünyasında Repressiya- Türk Dünyası Edebiyatında Repressiya*, Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayinevi, Ankara, (2023), s. 48.

¹⁴ Hikmet Öksüz, Badegül Can Emir, "Kültür Devriminden "Büyük Terör"e: Çön Taş'taki Siyasi Katliam", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt:14, Sayı:27, Kış (2020), s.279-307

Stalin Büyük Petro döneminde gerçekleştirilen büyük inşaat ve mühendislik projelerine hayrandı.¹⁵ Bu yüzden ülkenin hızla kalkınması ve sanayileşmesi için art arda 5 yıllık sanayi kalkınma planları hazırladı. İç ve dış siyasette izlediği tavizsiz politikalar sayesinde kısa bir sürede SSCB'yi dünyanın en güçlü devletlerinden birisi haline getirdi. İzlediği politikaların içinde baskı, zulüm, adil yargılanmama, sürgün ve kamp cezaları, yapay açlık ve kıtlık yaratma, işkenceler, ölümler ve toplu katliamlar olsa da toplumda yarattığı korku iklimi, basına uygulanan sansür ve dönemin olağanüstü dış koşullarla çevrili olması yaklaşık otuz yıl boyunca sürecektir iktidarını deviremedi. Ancak tüm bu atmosfere rağmen zaman zaman ülkedeki aydın sınıfın eleştirilerine maruz kalması, etnik toplulukların aydınları sayesinde milli ve kültürel değerlerini kaybetmemesi, yine etnik grupların bağımsızlıklarını kazanmak için liderlerinin arkasında olması gibi tehlikelerden dolayı Stalin, ülke içindeki muhalif tüm aydınları tasfiye etme kararı aldı. Milliyet, din, dil ayrımı olmaksızın yaptığı bu adil zulümle de övündü. Türkistan, Ukrayna, Moldova, Gürcistan ve Rus aydınlarından muhalif olanlar etnik temizlik politikasına dahil edildi.¹⁶ Elbette SSCB içinde Müslüman olan en büyük etnik topluluk Türkler olduğu için özellikle Repressiya denen 1937-1938 yıllarındaki baskı döneminde pek çok Türk aydını tasfiye edildi. Kendisi de bir Stalinzede olan ve SSCB vatandaşlığından çıkarılan Nobel Edebiyat Ödüllü Rus yazar Aleksandr Soljenitsin bile eserlerinde Türk soykırımından bahsetti¹⁷

3.2. 1934 YILINA KADAR STALİN'İN TÜRK AYDIN POLİTİKASI

Stalin, iktidarının ilk yıllarından itibaren Türkleri ve Türk aydınlarını asimile etmek için politikalar üretmiştir. Hali hazırda var olan Türk aydınlarının, SSCB'nin ve komünist sistemin gerektirdiği tarzda hareket etmesini istediği gibi, Türkler içinden yetişebilecek yeni aydınların ise tamamen SSCB ideolojisine uygun yetişmesi için ortam hazırlamıştır. Bu anlamda ilk olarak eğitim kurumlarının, dilin ve alfabenin Türklükten arındırılması işine girilmiştir. 1930'lardan itibaren Türkçe eğitim veren okulların sayısı azaltılmıştır. Devlet kademelerinde ilerlemenin ve üst kademelerde görev almanın tek yolu ise Rus okulları ve iyi Rusça bilmek olmuştur.¹⁸ Bu okulların ders kitaplarından, Rus haritalarından¹⁹ ve resmi yazışmalardan Türkistan kelimesi çıkarılmış onun yerine “Orta Asya” terimi tüm bilim dünyasına sunulmuştur.²⁰ Sadece Türkistan kelimesiyle kalınmamış yer, şehir, dağ, ırmak, mahalle, sokak isimleri bile Ruslaştırılmıştır. İsimlerin Ruslaştırılması ve Türklerin soy isimlerine ov, yev, viç gibi eklerin getirilmesi de Çarlık döneminden beri süregelen Ruslaştırma politikasının devamı niteliğinde olmuştur.²¹ Stalin döneminde Türkçe eğitim veren okul açma isteğinde bulunan bir Ahıska

¹⁵ Elanur Köse Kızır, “Sovyet Zorunlu Çalışma Kampları Üzerine Bir Araştırma: Gulag”, *Gazi Türkiyat Dergisi*, Sayı:33, Güz (2023), s.299-316, 303.

¹⁶ Erkam Temir, Fırat Yıldız, “Büyük Terör Döneminde Hakas Türkü Aydınları Uygulanan Zulüm Ve Bölgesel Sovyet Gazetelerinin Rolü”, *Türkiyat Mecmuası -Journal of Turkology*, Cilt: 29/1, (2019), s.163-178.

¹⁷ Salim Durukoğlu, “Türklerin Uğradığı Sürgünleri ve Soykırımları Anlatan Edebi ve Bilimsel Eserler”, *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi*, Yıl:6, Sayı:32, Ankara, (Mart-Nisan 2015), s.22-23.

¹⁸ Kara, a.g.e, s.164.

¹⁹ Malika Galieva, Dr. Mehmet Can'ın “SSCB Hakimiyeti Altındaki Türk Topluluklarında Yapılan Alfabe Değişikliklerinin Türk Kültürüne Etkisi Adlı Eserin Tanıtımı” *Türkiyat Mecmuası*, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, Sayı:33-1, (2023), s.341-350.

²⁰ Köseoğlu, a.g.m.

²¹ Kara, a.g.e, s.159.

Türkü Ömer Faik Numanzade'nin bu talebi reddedilmiş²² hatta Stalin tarafından kendisine milliyetini değiştirme teklifi yapılmıştır. Stalin, milliyetini değiştirerek halkına örnek olabileceğini söylediği Ömer Faik Bey'i 1937'de Türkçülük suçlamasıyla öldürtmüştür.²³

Yine 1930'lu yıllarda Türklerin eğitimi ile ilgili alınan en önemli karar alfabelerinin değiştirilmesi olmuştur. 1926 yılında yapılan ve Türkiye'den de Fuat Köprülü ile Hüseyinzade Ali Turan'ın temsilci olarak katıldığı "Bakü Türkoloji Kurultayı" sonrası Türkistan halklarının Latin Alfabesine geçmesi kararı alınmıştır.²⁴ Yaklaşık yirmi yıllık bir zaman diliminde Arap alfabesinden Latin alfabesine geçirilen Türkistan Türkleri, daha sonra da Kiril alfabesine geçirilmişlerdir. Otuzdan fazla oluşturulan alfabe sayısı ile de Türkistan halklarının aralarındaki bağ koparılmaya çalışılmıştır. SSCB yönetimi, Azerbaycan'daki eğitim kurumlarına kayıt olmak isteyen öğrencilerin kimliklerinde ise Türk yerine Azeri yazması şartını getirmiştir.²⁵ Böylece eğitim hakları elinden alınan ya da zorla dayatılan Rus- Slav eğitimi aldırılmış, Türklük bilincini kaybetmiş "homosovieticuslar" yaratılmaya çalışılmıştır. Bir taraftan hali hazırdaki Türk aydınları etkisiz hale getirilmeye çalışılırken bir taraftan da Türklerin artık devlet kademelerinde görev almasının engellenmesi Stalin'in planları içerisinde yer almıştır. Sovyet Komünist Partisi'nde önemli görevlerde bulunmuş olan Neriman Nerimanov ve Sultan Galiyev'in tasfiyeleri bu durumun en bariz örnekleridir.

1 Aralık 1934 tarihinde Komünist Parti'nin önde gelen liderlerinden Sergey Kirov'un öldürülmesi ise Stalin'in "büyük temizlik, büyük terör, büyük tasfiye, Yejevşina," dönemini başlatmasıyla sonuçlanmıştır.²⁶ 1930 ile 1950 arası devam eden Repressiya döneminin 1936 ile 1938 yılları arasındaki bu ayağı aydınları kapsamıştır.²⁷

3.3.BÜYÜK TASFİYE DÖNEMİNDEN İTİBAREN STALİN'İN ÖLÜMÜNE KADAR TÜRK AYDINLARINA UYGULANAN SOVYET POLİTİKALARI

Büyük Tasfiye, SSCB İçişleri Halk Komiserliği tarafından 30 Temmuz 1937 tarihinde başlatılmış, Politbüro'nun 17 Kasım 1938'deki kararı ile bitirilmiştir. Bu süreçte tüm Türkistan aydınları milliyetçilik, devlet ve halk düşmanlığı, Pantürkizm, Panislamizm, Turancılık, Sovyet hükümetine zarar vermek, karşı devrimci ve burjuva olmak gibi asılsız suçlamalarla çoğunlukla mahkeme önüne bile çıkarılmadan en ağır şekilde cezalandırılmışlardır. 1932 yılında Stalin'in emriyle kurulan ve üç kişilik bir yargıç grubundan oluşan mahkeme dışı organlardaki (Troyka) yargılamalar Büyük Tasfiye sona erinceye kadar devam etmiştir.²⁸

Büyük Tasfiye döneminin sonunda II. Dünya Savaşı'nın başlaması ile Stalin, Türkleri ve Türk aydınlarını Almanlarla birlikte hareket etmek, ajan ya da casus olmakla suçlamış ve toplu sürgünler başlatmıştır. Türk aydınlarının tek başlarına cezalandırılmasını yeterli bulmayan

²² Gevher Nesibe Kariptaş, "Dünden Bugüne Ahıska Türkleri", *Ahi Evran Akademi (AEA)*, Cilt: 2, Sayı:1, (2021), s.91-107.

²³ Davrishova, *a.g.e.*, s.95.

²⁴ Hülya Kasapoğlu Çengel, "Sovyet İdeolojisi ve Türistan Aydınları", *Gazi Türkiyat Dergisi*, Sayı:23, Güz (2018), s.1-7

²⁵ Kariptaş, *a.g.m.*, s.97.

²⁶ Temir, Yaldız, *a.g.m.*

²⁷ Öksüz, Can Emir, *a.g.m.*

²⁸ Nurullah Çetin, İlyas Topsakal, "Sovyetler Birliği'nin Kazakistan'da Büyük Tasfiye Dönemi (1937-1938)", *İstanbul Üniversitesi Avrasya İncelemeleri Dergisi*, Sayı:12 Cilt:1, (2023), s.1-18,5-6,9.

Stalin, onların ailelerini de cezalandırarak yıllar boyu sürececek acılar ve mağduriyetler yaratmıştır.

3.3.1. STALİN DÖNEMİ'NDE AZERBAYCAN TÜRK AYDINLARINA UYGULANAN POLİTİKALAR

Stalin Dönemi'nde Azerbaycanlı aydınlar için yapılan en büyük suçlamalardan birisi Müsavat Partili olmak olmuştur. Mehmet Emin Resulzade tarafından 1911 yılında kurulan parti 1920 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Bolşevikler tarafından yıkılmasıyla beraber yasaklanmış bir parti olmuştur. Parti üyelerinin bir kısmı tutuklanmış ve cezalandırılmış bir kısmı ise yurt dışına kaçmışlardır.²⁹ Mehmet Emin Resulzade de önce yurt dışına kaçan, 1947'den itibaren ise Türk vatandaşı olarak yine Azerbaycan'ın bağımsızlığı için çalışan bir lider olmuştur. Stalin, 1920'li yıllarda Resulzadeye pek çok kez siyasi görevler teklif etmiş, ancak Resulzade bu tekliflerin hepsini reddetmiştir. 1922 ile 1927 yılları arasında İstanbul'da neşrettiği “Yeni Kafkasya” dergisinde Sovyet hükümetlerini sert bir şekilde eleştirmiş ve Stalin'in baskısıyla 1928 yılında dergi kapatılmış, kendisi de İstanbul'dan ayrılmak zorunda kalmıştır.³⁰ Yani Stalin'in yasakları Türkiye'de bile geçerli olmuştur.

1937'de Büyük Tasfiye döneminin başlamasıyla beraber pek çok Azerbaycanlı Türk aydını antikomünist, troçkici, müsavatçı, pantürkist, panislamist olmakla suçlanıp en ağır cezalara çarptırıldılar. Bu aydınlardan bazıları Hüseyin Cavid, H. K. Sanılı, Mikayıl Müşfik, Seyid Hüseyini, Salman Mümtaz, Kantemir, Sultan Mecid Qenizade, Hanefi Zeynalli, Veli Hulufu, Yusuf Vezir Çemenzemini, Ahmet Cavad olarak sayılabilir. Bunların dışında Azerbaycanlı Türk kadın aydınlar ve generaller de cezalandırılmışlardır. Öncelikle Azerbaycan'ın generalleri toplanarak asılsız suçlamalarla Sibirya'ya, Solevetski adalarına sürgün edilmişlerdir. Bu generallerden birisi olan Gambay Vezirov 1937'de kurşuna dizildikten sonra, Azerbaycan “diviziyası” nda kadınlar şurası başkanı olan eşi İzzet Hanım ve oğlu Yavuz da tutuklanıp Kazakistana sürülmüşlerdir. Yavuz Vezirov II. Dünya Savaşı'nda cephede can vermiş Gıyasbeyli Hanım ise 8 yıl hapis hayatı ve sürgünden sonra hastalanarak Bakü'ye dönmüştür. Gambay Vezirov'a 1956 yılında Sovyet mahkemesi beraat vermiştir.³¹

Büyük tasfiye döneminde Azerbaycan'da şair, yazar, eğitimci olan tüm aydınların yazdıkları takip edilmiş ve sansürlenmiş antikomünist yazılar yazdığı düşünülenler ise cezalandırılmışlardır. 1937'de Azerbaycan Marşı'nın şairi Ahmet Cavat “Müsavat Partili” olmakla suçlanıp kurşuna dizilmiştir. Geride bıraktığı eşi halk düşmanının karısı olmakla suçlanıp tutuklanmış ve 8 yıl hapis cezasına çarptırılmış, yaşlı annesinin emekli maaşı kesilmiş, çocukları ise yetimhanelere bırakılmıştır. Yine benzer suçlamalarla kurşuna dizilen Mikayıl Müşfik'in eşi Dilber Hanım hapishanede akıl sağlığını kaybetmiş, Müşfik'in öğretmen kız kardeşi ise iftiralarla görevinden atılmıştır.³² Azerbaycanlı dilbilimci ve tarihçi Veli Hulufu da yirmi dakika süren mahkemesinin sonunda kurşuna dizilmiş, ailesinin akıbeti de diğer Türk

²⁹ Alperen Budak, “Müsavat Partisinin 1911 – 1922 Yılları Arasındaki Faaliyetleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 28, Sayı:2, (2018), s: 333-343.

³⁰ TDV İslam Ansiklopedisi, Resulzade Mehmet Emin, <https://islamansiklopedisi.org.tr/resulzade-mehmed-emin> (Erişim:30.12.2024).

³¹ Nergiz Gahramanlı, “Stalin Döneminde Sönen Hayatlar: Azerbaycan Kadınlarının Sürgün Hayatı”, *TÜRKÜL Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Yıl:7, Sayı:19, (2019), s.165-179

³² Gahramanlı, a.g.m, s.172.

aydınlarının gibi olmuştur.³³ Azerbaycan’da bu dönemde kadın aydınlar da Stalin’in zulmüne uğramışlardır. 1926 yılındaki Türkoloji Kurultayı’na katılan tek kadın olan Ayna Sultanova vahşice öldürülmüştür. Azerbaycanlı yazar Seyit Hüseyin’in eşi şair Ümmügülsüm Hanım, Bakü Pedagoji Okulu’nun müdürü Medine Gıyasbeyli, yazar Gülare Kadirbeyova gibi pek çok aydın kadından şanslı olanlar daha sonraki hayatlarında sürgün ve kamp yıllarını kaleme alabilmişlerdir. Şanslı olamayanlar ise en ünlüsü “Aljir” olan kadın kamplarında üzerlerine vurulan numaralar ile yaşamlarına veda etmişlerdir.³⁴ Kruşçev döneminde pek çok Türk aydınının suçsuzluğu ispat edilip mahkemelerce beraat kararları çıksa da bu aklanmalar sönen hayatları geri getirememiştir.

3.3.2. STALİN DÖNEMİ’NDE KIRGIZ VE KAZAK TÜRK AYDINLARINA UYGULANAN POLİTİKALAR

Stalin Dönemi’nin en çok zulüm gören halklardan ikisi Kırgız ve Kazaklar olmuştur. Kırgızlı aydınların 1926 yılından itibaren Kırgız komünist partisi sekreterliğine Kırgız olmayan kişilerin getirilmesine itiraz etmeleri ve Kırgızistan’a komünizm yönetiminin uygulanamayacağını belirtmeleri üzerine SSCB yönetimi ile ilişkileri bozulmuştur. Moskova’ya şikâyet mektupları yazan bu grup daha sonra “Otuzcular” olarak isimlendirileceklerdir.³⁵

Kırgız aydınlarına yönelik en büyük suçlamalardan birisi de hakkında net bir bilgi dahi bulunamayan Sosyal Turan Partisi üyesi olunmasıdır. NKVD polis teşkilatına göre Sosyal Turan Partisi, SSCB’ye karşı silahlı bir isyan başlatmak için 1929’da E. Arabaev, A. Sıdıkov ve S. Kurmanov tarafından oluşturulmuştur. Parti üyelerinin herhangi bir faaliyeti olmamasına rağmen 1933 yılında kapatılmış olan partinin üyesi olmak SSCB’de en büyük suçlardan biri sayılmıştır.³⁶ Çünkü partinin Zeki Velid’i Togan tarafından Türkiye’de oluşturulan Türkistan Milli Birliği Hareketi ile bağlantılı olduğu düşünülmüştür.³⁷

Kırgız aydınlarına karşı yapılan bireysel suçlamalar 1938 yılına gelindiğinde toplu bir katliama dönüşmüştür. Türk tarihine Ata-Beyit Katliamı olarak geçen Çöntaş Katliamı 138 Türk aydınının topluca öldürülmesi ve daha sonra ıssız bir Kırgız köyü olan Çöntaş’ta yakılıp gömülmesi ile dramatik bir şekilde sonuçlanmıştır. Olaya tanık olan bir Türk köylüsünün vasiyeti üzerine 1991 yılından itibaren bölgede başlayan kazı çalışmaları ile toplu cesetlere ulaşılabilmiş ve cesetlerin kimlikleri tespit edilmiştir. Cesetler içerisinde Kırgız yazarımız Cengiz Aytmatov’un babası Törekul Aytmatov’da bulunmuştur. Hatta Kırgız SSR Halk Komiserliği Başkanı Cusup Abdurrahmanov ve Törekul Aytmatov’un ceplerinden iddianameleri çıkarılmıştır. Törekul’un ailesine ise yıllarca uzak bir kampta sürgün edildiği bilgisi verilmiştir.³⁸ Cengiz Aytmatov’un da mezarının bulunduğu Ata Beyit mezarlığında Kırgız Latin alfabesinin mimarı ve Kırgızların içinde yetişen ilk Profesör Kasım Tınıstanov, ilk Kırgızca alfabeyi hazırlayan İşenali Arabayev, Kırgız devletinin temel taşı koyan devlet

³³ Aybeniz Rahimova, *Mezarı Bulunamayan Milli Bir Bilgin Veli Hulufu*, <https://kiriminsesgazetesi.com/mezari-bulunamayan-milli-bir-bilgin-veli-hulufu/>, (Erişim:30.12.2024).

³⁴ Gahramanlı, *a.g.m.*, s.173-177.

³⁵ Öksüz, Can Emir, *a.g.m.*, s.291-292.

³⁶ Öksüz, Can Emir, *a.g.m.*, s.295

³⁷ Güngör, *a.g.m.*, s.721.

³⁸ Simbat Esenkan Kızı, “Regina Helinskaya, Tayna Çon-Taşa”, *Bişkek İlim Yayınları Kutbilim Dergisi*, (1994), Sayı:144, s.74-75.

adamlarından Yusup Abdrahmanov, Bayalı İsakeyev, İmanalı Aydarbekov ve birçok vatansever Kırgız Türk aydını bulunmaktadır.³⁹

Kazak aydınlardan da Eski Türkistan Milli Özerk Hükümeti Dışişleri Bakanı, gazeteci, yazar ve Türkolog Mustafa Çokay, milli komünizm fikrinin ideoloğu yazar ve siyasetçi Turar Riskulov, eğitimci, dilbilimci, siyasetçi, şair ve yazar Ahmet Baytursun,⁴⁰ Mustafa Kemal Atatürk'ü ve onun bağımsızlık mücadelesini kendisine örnek alan siyasetçi ve gazeteci Alihan Bökeyhan⁴¹ Stalin ve Büyük Tasfiye döneminin kurbanları olmuşlardır. Ölümlelerinden sonra bile itibarları zedelenmeye devam edilmiştir. Mesela, Mustafa Çokay hakkında Kazak SSC Tarihi adlı kitapta emperyalist İngilizler'in isteklerine göre çalışan bir "halk düşmanı" gibi ifadeler yer almıştır. Zaten Stalin kendisinin istekleri dışında yayın yapan tüm gazeteci ve yazarları antikomünist, işbirlikçi ve halk düşmanı ilan ederek cezalandırma yoluna gitmiştir. 1934 yılında düzenlenen Yazarlar Birliği'nin ilk toplantısında, SSCB içinde çıkacak tüm yayımların sosyalizm propagandası yapması kararı alınmış, gerçekler yerine mutlu yarınların dile getirilmesi istenmiş ve sanat adeta bir propaganda aracı haline getirilmiştir.⁴²

3.3.3. STALİN DÖNEMİ'NDE ÖZBEK VE TATAR TÜRK AYDINLARINA UYGULANAN POLİTİKALAR

Özbekistan'da da Büyük Tasfiye döneminde Stalin'den nasiplerini almış pek çok Türk aydın bulunmaktadır. Korbaşı (Basmacı) Hareketi'nin merkezi olarak zaten dikkatleri üzerinde bulunduran Özbekistan, bu yüzden daha sıkı bir takibe alınmıştır. Özbek aydınlar Türkçülük yapmak, diğer milliyetçi aydınlarla işbirliği içinde olmak, Sovyet ideolojisine uymayan ders kitapları yazmak, İngiliz ajanı olmak, Özbekistan'ı Sovyetler Birliği'nden ayırmaya çalışmak gibi suçlamalarla ya sürgün edilmiş ya da kurşuna dizilmişlerdir.⁴³ Bu aydınlardan birisi Şükrullah Yusufoglu sürgüne gönderildiği yılları ve o dönemde yaşananları daha sonra kaleme alacağı "Kefensiz Gömülenler" kitabında anlatmıştır.⁴⁴ Aydınların pek çoğunun infazı gerçekleşikten sonraki günlerde mahkeme kararlarının çıkarılması yargısız infaz yapıldığının en açık göstergesidir. Öldürülen aydınlara ait tüm mülkler müsadere edilmiş, aileleri sürgüne gönderilmiş, el yazması da dahil bütün kitapları yakılmış ve bütün itibarları yok edilmeye çalışılmıştır. Bu aydınlardan Abdullah Kadiri, yazılarında İbn-i Sina, Uluğ Bey ve Farabi gibi aydınlardan bahsettiği için tutuklanmış ve işkencelerle mahkeme huzuruna bile çıkarılmadan katledilmiştir. Evi ise domuz ahırına çevrilmiştir. Yine şair ve yazar Abdurauf Fıtrat, dil doçenti Kayum Ramazanov, tercüman, şair ve gazeteci Abdulhamit Süleyman Çolpan, yazar Muhammed Said Ahrari ve şair Münevver Kari Stalin döneminde öldürülen yüzlerce Özbek aydınından en bilindik olanlarıdır.⁴⁵

Stalin döneminde Tatar aydınlar da Büyük tasfiye öncesinde ve sonrasında baskı ve zulümlere uğramışlardır. Kırım Tatarları'nın sürgün edildikleri yerlerden yurtlarına dönmesi için tüm

³⁹ Anadolu Ajansı, Ata-Beyit Kırgızların En Acı Tarihini Yaşıyor, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ata-beyit-kirgizlerin-en-aci-tarihini-yasliyor/2123420> , (Erişim: 15.12.2024).

⁴⁰ Galieva, a.g.m, s.346.

⁴¹ Çengel, a.g.m, s.5.

⁴² Yasemin Gürsoy, *Sovyet Dönemi Rus Edebiyatı (1953-1991)*, İksad Yayınevi, 2018, s.5.

⁴³ Karakaş, a.g.m, s.33.

⁴⁴ Salim Durukoğlu- Sevim Salik, "Türklerin Uğradığı İşkence, Katliam ve Soykırımlar Sözlüğü", *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi*, Yıl:6, Sayı: 32, Ankara,(Mart - Nisan 2015), s.101-106.

⁴⁵ Karakaş, a.g.m, s.34.

dünyada duyulan eylemler yapan Mustafa Cemiloğlu henüz altı aylık bebekken, Stalin’in Kırım Tatarlarına uyguladığı sürgünde yer almıştır. Kruşçev döneminde ise üniversite eğitimi almak istemiş ancak üniversite yönetimi tarafından “Sovyetlere sadık olmayan bir milletin mensuplarını bu fakülteye almıyoruz.” diyerek talebi reddedilmiştir.⁴⁶ Hayatının çoğu sürgünde, çalışma kamplarında, hapishanelerde geçen Cemiloğlu Türkistan mücadelesinin en önemli isimlerinden birisi olmuştur.

Yine 1937 yılında yani “Büyük Tasfiye” yıllarında Kırım Tatarı akademisyen ve şair Prof.Bekir Sıtkı Çobanzade Turancılık suçlaması ile tutuklanmış ve Trokya denen üç kişilik kurulun önüne çıkarılmıştır. 1021 sayfalık bir iddianamesi varken kurulun önüne çıkması ile kurşuna dizilmesine karar verilerek oradan ayrılması arasında geçen süre tam 20 dakika olmuştur.⁴⁷

Kazan Tatar aydınlarından Mir Said Sultan Galiyev ise Bolşevik Devrim’ini yapan kadronun içinde yer almış ve komünizme gönülden inanmıştır. “Müslüman Türk Bolşevik” olarak tanınan ve “Milli Komünizm” akımını başlatan Galivey, Stalin döneminden itibaren komünizmin ülkeye getireceği güzelliklere erişilemeyeceğini anlayınca muhalifliğe başlamıştır. 1928’de Turancı, karşı devrimci ve Troçkist gibi suçlamalarla tutuklanıp çalışma kampına gönderilmiş 1940 ya da 1941 yılında ise öldürülmüştür.⁴⁸ Fatih Kerimi, Ayaz İshaki, Galimcan İbrahimov, Galimcan Şeref, Abdullah Tukay gibi ismini sayamadığımız pek çok Tatar aydın da Repressiya döneminin mağdurları olmuşlardır.⁴⁹

3.3.4. STALİN DÖNEMİ’NDE DİĞER TÜRK AYDINLARINA UYGULANAN POLİTİKALAR

Hakaslar, çarlık döneminde Şamanizm’den Hristiyanlığa geçirilmiş, SSCB döneminde ise ateistleştirilmeye çalışılmış bir Türk halkıdır. 1932 yılında Hakas aydınları Ekim Devrimi sonrası kendilerine özerklik verilmiş olan üç güney Sibirya özerk bölgesinin (Oyrat, Şor, Hakas) birleşmesi için “Sibirya Türkleri Birliği”ni kurmuşlardır. Bu birlik Stalin tarafından devrim karşıtı olmak, milliyetçilik, silahlı ayaklanma ile Sovyet hükümetini yıkmak, Japonya himayesinde yeni bir devlet kurmak gibi suçlamalarla karşı karşıya kalmıştır. Birliğin üyeleri asılsız suçlamalarla tutuklanarak pek çoğu öldürülmüştür. Yazar ve eğitimci olan aydınlardan Vasiliy Kobaykov, Konstantin Samrin, Vasiliy Sunçugaşev, Nikolay Gauriloviç gibi 37 Hakas aydını ya öldürülmüş ya da hapishanelerde ve sürgün hayatında yaşamları son bulmuştur.⁵⁰

Başkurt aydınları denildiğinde akla ilk gelen isim elbette Zeki Velidi Togan’dır. Tarihçi ve Türkolog olan Togan 1925 yılına kadar Türkistan’da mücadele vermiş, Stalin tarafından komünist olmamakla suçlanmış⁵¹ ve 1925 yılında Türk vatandaşlığına geçmiştir. Kaderin bir

⁴⁶ Librarytürk, *Türklüğe Adanmış Bir Ömür Mustafa Abdülcemil Kırımoglu*, <https://www.libraryturk.com/kitap-detaylari-turkluge-adanmis-bir-omur-mustafa-abdulcemil-kirimoglu?v=9786051557748> , (Erişim:01.01.2025).

⁴⁷ Ahmet Buran, *Sovyetler Birliği ve Repressiya- Türk Dünyasında Repressiya*, YTB Yayınları, Ankara (2023), s.29.

⁴⁸ TDV İslam Ansiklopedisi, *Mir Said Sultan Galiyev*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mir-said-sultan-galiyev> , (Erişim:01.01.2025)

⁴⁹ Zhala Babashova, “XX. Yüzyıl Türk Dünyasında Aydınların Uğradığı Baskı, Sürgün ve Soykırım”, *Türk Yurdu Dergisi*, Yıl 105 - Sayı 342, (Şubat 2016), <https://www.turkyurdu.com.tr/arsiv/yazar-yazi.php?id=2570> ,(Erişim: 25.12.2024).

⁵⁰ Temir, Yaldız, *a.g.m.*

⁵¹ Oğuz Doğan, *Stalin ve Türk Dünyası, Stalin Döneminde Kazak Alfabesi*, Kaknüs Yayınları, (1. Basım, 2007), s.254.

cilvesi olarak Togan Türkiye’de de Turancılık suçlamasından yargılanıp ceza almıştır.⁵² Yine Başkurt aydınlarından Abdulkadir İnan da Sovyet yönetiminin baskılarından dolayı Türkiye’ye iltica etmiş bir tarihçi ve dilbilimcidir. Çankaya toplantılarının daimi bir üyesi olan İnan, Türk destanları ve Şamanizm üzerine de çalışmalar yapmıştır.⁵³ SSCB yönetimi Türklere ait destan, efsane, şiir ve hikâyelerin araştırılmasına ve yayınlanmasına da karşı çıkmış ve bu araştırmaları yapan bilim insanlarını cezalandırmıştır. Stalin döneminde Dede Korkut Kitabı’nı yayımlama girişiminde bulunan Türkmen aydınlar Meti Köseyev ve Baymuhammet Garriyev tutuklanıp cezalandırılmışlardır. Dede Korkut Hikayeleri, Manas, Köroğlu, Korkut Ata Destanlarının okunması ve yayımlanması yasaklanmış ve hali hazırda bulunanlar yok edilmişlerdir.⁵⁴ Yine “1932 yılından itibaren “Türkmen İstiklali” örgütünü kurup, örgüt işlerini yönetmeye başladıkları” gerekçesiyle Türkmen SSC’nde otuz üç kişi tutuklanmıştır. Pek çok Türkmen siyasetçi ve aydını, Milliyetçilik suçlaması ile cezalandırılmıştır.⁵⁵

Stalin’in Büyük Tasfiyesinden Karaçay - Malkar aydınları da nasiplerini almışlardır. Bu aydınlardan Yusuf Baksan Efendioğlu, 1944 yılında Türkiye’ye mülteci olarak sığınmış sonrasında ise Türk vatandaşlığına geçmiş bir Karaçay - Malkar aydınıdır. Efendioğlu’nun daha sonra kitaplaştırılan günlükleri ve mektupları o dönemde yaşananların tarihi belgeleri olarak önem taşımıştır.⁵⁶ Stalin dönemini Karaçaylı şair İsmail Semenov ise “Karabıyık (Stalin) kanımızı içe içe, aydınlık günümüzü etti karanlık gece.” şeklinde tasvir etmiştir.⁵⁷ II. Dünya Savaşı’ndan sonra Almanya’ya iltica eden Karaçay, Çeçen, Adıge ve Oset’lerden oluşan 15 bin kişilik mülteci grubun lideri olan Çerkes General Sultan Kılıç Girey ise “Drau Katliamı” sonrası Moskova’da idam edilmiştir.⁵⁸

Stalin, Ahıska Türkü yazar Ömer Faik Numanzade’ye milliyetini değiştirerek halkına örnek olması gerektiğini söylemiş daha sonra ise Büyük Tasfiye döneminde kurşuna dizdirerek öldürtmüştür. Numanzade’ye 1958 yılında Gürcistan Yüksek Mahkemesi tarafından beraat kararı verilmiştir.⁵⁹ Yine karşı devrimci, Japon yanlısı, milliyetçi örgüt kurmak ve Sovyet hükümetini devirmek suçlarından pek çoğu ölüm cezasına çarptırılan Altay Türkü aydınları da 1958 yılında Altay Bölge Mahkemesi tarafından aklanmışlardır.⁶⁰

4. KRUŞÇEV DÖNEMİ TÜRK AYDINLARINA YÖNELİK SOVYET POLİTİKALARI

4.1.KRUŞÇEV’İN İLK YILLARI VE KOMÜNİST PARTİ 20. KONGRESİ

⁵² Atatürk Ansiklopedisi, Ahmet Zeki Velidi Togan (1890-1970), <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ahmet-zeki-velidi-togan-1890-1970/> , (Erişim: 25.12.2024).

⁵³ Hacettepe Üniversitesi, Abdulkadir İnan, <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/kisi/96077/abdulkadir-inan> , (Erişim: 25.12.2024).

⁵⁴ Halil İbrahim Şahin, “Türkmenistan’da Dede Korkut Araştırmaları: Dönemler, İsimler Ve Eğilimler,” *Türk Dünyası Dil Ve Edebiyat Dergisi*, Sayı:42, (2016), s.99-116,107.

⁵⁵ Kılınçkaya, Omarbekov, Egamberdiyev, *a.g.m*, s.23.

⁵⁶ İsmail Doğan, “Yusuf Baksan Efendioğlu’nun Günlükleri ve Ona Gönderilen Mektuplardan Karaçay-Malkar Türklerinin Gördükleri Sürgün, Katliam ve İşkenceler”, *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi*, Yıl:6, Sayı: 32, Ankara,(Mart - Nisan 2015) s.181.

⁵⁷ Murat Yeşil, “Karaçaylıların, ABD’ye Göç Hareketinin Tarihsel Gelişimi ve Sonuçları”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* Cilt: 5, Sayı: 8, (2016) s.2671-2691 ,2677.

⁵⁸ Çerkes Derneği, Drau Katliamı, (28.5.1945), <https://cerkes.org.tr/drau-katliami-28-05-1945>, (Erişim: 29.12.2024).

⁵⁹ Davrishova, *a.g.e*, s.93.

⁶⁰ İbrahim Dilek, *Türk Dünyasında Repressiya, Altay Cumhuriyeti’nde (Oyrotya) Repressiya*, Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınevi, Ankara, (2023),s.116.

5 Mart 1953'te Stalin'in ölümüyle beraber SSCB'de Stalin'in ilk yıllarında da yaşanan kolektif idare dönemi başlamıştır. Yaklaşık dört yıl süren bu dönemde Kruşçev, rakipleri olan Beriya, Malenkov, Jukov, Bulganin gibi isimleri tasfiye etmiş ve 1958'de hem Komünist Parti birinci sekreteri hem de SSCB başbakanı olmuştur. 14 Ekim 1964 tarihine kadar da görevini sürdürmüştür.⁶¹

Kruşçev, ilk yıllarından itibaren Stalin'in katı ve diktatör yönetiminden farklı bir yönetim anlayışı sergilemiştir. Stalin'in ölümünden iki hafta sonra bir milyondan fazla mahkûm affedilmiştir. 1956'da ise Gulag sistemi kaldırılmış ve akabinde Sovyet ceza hukukunun karşı devrimci suçlamalarına sebep olan 58. Maddesi iptal edilmiştir.⁶² Hatta 1953 yılında Alman Komünist Partisi liderinin SSCB'den yardım istemesi üzerine bu talep reddedilmiş ve Almanya'ya sosyalizmi yavaşlatması ve halkının üzerindeki baskıyı azaltması öğüdü verilmiştir.⁶³

Kruşçev Çözülmesi de denen bu dönemde Kruşçev, bir dizi sosyal, ekonomik ve siyasi reformlar yapmıştır. Tarım politikalarını değiştirmiş, kolektif çiftliklere ek ödenekler sağlamış, konut sorununu çözmüş, eğitim ve adalet sistemini düzenlemiş, ülkenin kaynaklarını savunma sanayisinden tüketime aktarmış ve halkın hayat standartlarını yükseltmiştir. Dış politikada ise batılı ülkeler ve ABD ile daha yumuşak ilişkiler içerisine girmiştir.⁶⁴ Kruşçev, sosyalist ve kapitalist sistemlerin barış içinde bir arada yaşayabileceğini düşünmüştür.⁶⁵ Ayrıca Sosyalist Bloğun birliği ve üçüncü dünya ülkelerine Sovyetlerin nüfuzu için de politikalar üretmiştir.⁶⁶ Kruşçev tüm bu liberalleşme adımlarını atarak 1956 yılına kadar gelmiş, 1956 yılındaki Komünist Parti 20. Kongresinde ise yaptığı açıklamalarla Stalin Dönemi'nin tamamen kapandığını belirtmiştir. Destalinizasyon denen bu dönemde “ Stalin putunun “ yıkılması hedeflenmiştir. Stalin döneminde yapılan yanlışların olduğu ve bunların telefi edileceği belirtilmiştir.⁶⁷ Bu telafiler kapsamında haksız yere sürgün edilenlerin yurtlarına dönüş hakkı verilmiş, ⁶⁸ Gulaglar kapatılarak geriye kalan çalışma kamplarının ve hapishanelerin şartları daha iyi hale getirilmiş, Troykalar kapatılmış ve davalar normal mahkemelerde görülmeye başlanmış, ⁶⁹ çoğu kadın mahkum salıverilmiş, ⁷⁰ tutuklamalar olsa da mahkumlar dış dünyadan izole edilmemiş ve haksız suçlamalar için bir iade-i itibar dönemi başlamıştır.⁷¹ Basın yayın üzerindeki sansürün de zayıflaması ve aydınların eserlerini yazma konusunda rahatlaması da yine bu dönemde gerçekleşmiştir. İşte Türk aydınlar ve aileleri için de bu dönem Stalin dönemine kıyasla bir ehven-i şer dönemi olmuştur. Hayatını kaybeden aydınlar geri gelme de

⁶¹ Fahir Armaoğlu, *20. YY Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1998, s.463-465.

⁶² Abdullah Eren, *Türk Dünyasında Reprəsiya*, YTB Yayınları, Ankara, (2023), s.7.

⁶³ Armaoğlu, *a.g.e*, s.467

⁶⁴ Bayram Hudaynazarov, *Sovyetler Birliği'nin Dağılma Süreci (N. Kruşçev ve M.S Gorbaçev Dönemleri)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, (2003), s.35-41.

⁶⁵ Ebru Gençalp, “Sovyet Başbakanı Kosigin'in Türkiye Ziyaretinin Basında Değerlendirilmesi”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 30, (Bahar, 2019)s. 55-77.

⁶⁶ Hayri Çapraz, Atatürk Ansiklopedisi, “Nikita Sergeyeviç Kruşçev (1894-1971)”, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/nikita-sergeyevic-kruscev-1894-1971/>, (Erişim: 25.12.2024).

⁶⁷ Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Kitabevi, 32. Baskı, Ankara, (2023), s.375-376.

⁶⁸ Khalida Devrişeva, “Ahıska Türklerinin Bitmeyen Göçü”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:45, (2019), s.333-352,345.

⁶⁹ Dilek, *a.g.m*, s.27.

⁷⁰ Gahramanlı, *a.g.m*, s.177.

⁷¹ Kizir, *a.g.m*, s.313.

geride kalan aileleri en azından daha rahat bir nefes alabilmişler, iade-i itibar süreçleri ile de aklanabilmişlerdir.

4.2. KRUŞÇEV'İN TÜRK AYDINLARINA YÖNELİK POLİTİKALARI

Kruşçev dönemi ile birlikte özellikle 1936 ile 1938 yılları arasındaki “Büyük Tasfiye” dönemine ait aklanmalar söz konusu olmuştur. Troykalarda on beş yirmi dakika içerisinde asılsız suçlamalarla cezalandırılan pek çok Türk aydını bu dönemde gerçek mahkemelerde tekrar yargılanmış ve aklanmışlardır. Bu aklanmaların resmiyete geçirilmesi uzun bir süre almışsa da en azından aklanmış kişilerin aileleri, üstlerinde taşıdıkları yaftalardan kurtulmuşlardır.⁷² Azerbaycan generali Gambay Vezirov 1956’da, tarihçi Veli Hulufu 1957’de Ahıska aydını Ömer Faik Numanzade 1958’de, ölümlerinin üzerinden yıllar geçtikten sonra mahkeme kararlarıyla aklanmışlardır. Yine Ata Beyit Katliamında ölen ve içlerinde Törekul Aytmatov, Bayalı İsakayev, Kasım Tınıstanov gibi çok önemli aydınların bulunduğu 138 Kırgız aydını Kruşçev döneminde aklanmışlardır. Kruşçev, Kırgız ve Kazak aydınlarına karşı 1937-1938 yıllarında uygulanan katliamların araştırılmasına ilişkin özel bir komite kurmuş ve siyasi terör kurbanlarını aklamış olsa da Ata Beyit Katliamı’nın tam olarak aydınlatılması görgü tanıklarının 1991 yılındaki ifadeleri ile gerçekleşebilmiştir.⁷³ Yani görgü tanıklarının Kruşçev döneminde konuşamamış olması toplumun ve siyasetin tam olarak yumuşayamadığının göstergesi olmuştur. Yine 1931 yılında öldürülen Özbek aydın Münevver Kari’nin iade-i itibarının 1989 yılında verilmiş olması da bu durumun örneklerindendir.⁷⁴

Kruşçev, Stalin’den farklı olarak, sosyal hayata hürriyet getirmiş, sansürü azaltmış, yazarlara ve basına belli kıstaslarla istediklerini yazma imkanı vermiştir.⁷⁵ Bu ortamdan yararlanan bazı Türk aydınlar bazı Türkçe eserler vermeye başlamışlar ancak baskının azalması ve siyasi anlamda geçmiş dönemde yaşanmış travmalar Türk aydınları için bir rahvet dönemi de başlatmıştır. Özbek yazar Pirimkul Kadırov bu dönemde “Üç Kök” romanını yazabilmiştir.⁷⁶ Ancak aynı dönemde Dede Korkut kitabı basılamamıştır. Stalin döneminde Dede Korkut kitabını yayımlamaktan dolayı 25 yıl hapis cezasına çarptırılan Meti Köseyev 1956 yılında yani Kruşçev döneminde serbest bırakılmıştır. Hazırlanan Dede Korkut kitabının üstündeki baskılar ise ancak 1980’lerde azalmış, kitap 1990’da basılabilmektedir.⁷⁷ Yine aynı dönemde ünlü Rus yazarlar Boris Pasternak ve Aleksandr Soljenitsin’in eserleri de politik ve ideolojik nedenlerden dolayı yayımlanmamıştır.⁷⁸

Kruşçev döneminde pek çok Türk aydınına iade-i itibar yapılmış olsa da sağ olanlar eski haklarına kavuşamamışlardır. Özellikle Türk siyasetçileri SSCB’de siyaset yapmaktan mahrum bırakılmışlardır. Örneğin Karaçay- Malkar Türklerine sürgünden dönüş izni verilmiş olmasına

⁷² Çetin, Topsakal, *a.g.m.*, s.15.

⁷³ Leyla Derviş, Symbad Esenkan Kyzy, “Kırgızistan’da Siyasi Katliam (1937-1938)”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:23, (Bahar 2019), s.169-185.

⁷⁴ Yeniçağ Gazetesi, *Reformcu, Türkçü Bir Aydın*, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/reformcu-turkcu-bir-aydin-101408h.htm>, (Erişim: 25.12.2024).

⁷⁵ Gürsoy, *a.g.e.*, s.28.

⁷⁶ Erhan Giray, “Pirimkul Kadırov’un Üç İldiz (Üç Kök) Romanı Üzerine”, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri Ve Edebiyatları Bölümü, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Sayı:12 (2), (2015), s.67-85.

⁷⁷ Şahin, *a.g.m.*, s.107-108.

⁷⁸ Gürsoy, *a.g.e.*, s.60.

rağmen dönen siyasetçilerin siyasi hakları verilmemiştir. Kendi özerk bölgelerinde bile idari bir görev alamayan ve vatan hainliği ile suçlanan Karaçaylılar ancak 1989 yılında aklanabilmişlerdir.⁷⁹ Yine anavatanları Kırım'a dönmek için oluşturdukları Teşebbüs Gruplarından dolayı pek çok Kırımlı aydın da 1959 yılından itibaren tutuklanmaya başlanmıştır. Bu dönemde eğitim hakkı elinden alınan Mustafa Cemiloğlu ise daha sonraki yıllarda Kırım Tatarlarının lideri olacaktır. Mustafa Cemiloğlu'nun eğitim görerek aydın bir insana dönüşmesi SSCB yetkilileri için tehlikeli bulunduğundan üniversite eğitimi alması engellenmiştir.⁸⁰ Cemiloğlu örneğinden de anlaşılacağı üzere Kruşçev döneminde Türk aydınlar üzerindeki baskı Stalin dönemine kıyasla kaldırılmış, bir kısım iade-i itibarlar yapılmış, daha özgür bir ortam yaratılmış ancak yeni Türk aydınlarının yetişmesi de engellenmeye çalışılmıştır. Zaten Kruşçev etnik grupları Ruslar içinde eritme politikası gütmüş ve herkesin Rusça konuştuğu gün Komünizmin ülkede yerleşeceğini düşünmüştür.⁸¹ Yaklaşık on yıl süren iktidarı döneminde Türkiye Cumhuriyeti ile de iyi ilişkiler kurmaya özen göstermiş ve Stalin dönemindeki toprak taleplerinden vazgeçildiğini defalarca yinelemiştir.⁸²

SONUÇ

Bolşevik İhtilali'nden sonra kurulan SSCB'nin Türkistan aydınlarına karşı tutumları ilk yıllarda Çarlık dönemine nazaran daha ılımlı olmuştur. Bolşevikler, ülkede komünist rejim kökleşene kadar hem ülkedeki etnik gruplara hem de aydınlara özgürlükler tanımışlardır. Ancak 1924 yılında Stalin'in iktidarı devralması ve rejimle ilgili endişelerin de yok olmaya başlamasıyla Türkler ve Türk aydınlar için zor günler başlamıştır. Stalin yaklaşık otuz yıllık iktidarı boyunca Türk aydınları haksız suçlamalarla etkisiz hale getirmeye çalışmıştır. Çünkü toplumlara yön veren insanlar aydınlardır. Stalin, aydınların etkisiz hale getirilmesiyle ülkedeki etnik toplulukları da daha iyi domine edebileceğini düşünmüştür. Stalin döneminde Kırgız, Kazak, Özbek, Azeri, Tatar, Başkurt, Hakas, Karaçay-Malkar, Ahıska ve Altay Türkü gibi pek çok Türkistan aydını benzer suçlamalarla bazen tek tek bazen de toplu olarak cezalandırılmışlardır. Suçlamalar milliyetçilik, Turancılık, Pantürkizm, Panislamizm, ajanlık ve casusluk, Sovyet iktidarını devirme, Milliyetçi yayımlar yapma, milli destan ve hikâyeleri araştırma, devlet düşmanlığı gibi mesnetsiz iddialarla uzayıp gitmiştir. Verilen cezalar eserlerin yakılması ve yok edilmesinden başlayıp sürgün, hapis, çalışma kampı, bireysel ölüm ya da topluca kurşuna dizilme şeklinde verilmiştir. Repressiya denen Stalin'in baskı ve zulüm döneminde özellikle 1936 ile 1938 yılları arasındaki dönem "Büyük Tasfiye" dönemi olarak isimlendirilmiş ve bu dönemde aydınlar hedef alınmıştır. Stalin'in iktidarının sonuna kadar ne kadar Türk aydınının tasfiye edildiği tam olarak hiçbir zaman bilinmemiş, Stalin sonrası Kruşçev döneminde ise çok

⁷⁹ TRT Haber, 2Kasım 1943: Karaçay- Malkar Sürgünü, <https://www.trthaber.com/haber/turk-dunyasi/2-kasim-1943-karacay-malkar-surgunu-884788.html#:~:text=Elindeki%20t%C3%BCm%20g%C3%BCce%20ra%C4%9Fmen%20Kara%C3%A7ay,s%C3%BCrg%C3%BCn%C3%BCn%20%C3%BCzerinden%2081%20y%C4%B1l%20ge%C3%A7ti.>

⁸⁰ Kemal Özcan, *Kırım Türklerinin Sürgünü ve Vatana Dönüş İçin Milli Mücadele Hareketi (1944-1990)*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, İstanbul (2001), s.120, 164.

⁸¹ Biray, Yıkılmış, a.g.m, s.444.

⁸² Sabit Duman, "Stalin'in Ölümünden Sonra Türk-Sovyet İlişkileri", Türk Tarih Kurumu, s.604, <https://www.ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2022/04/31-SabitDuman.pdf>, (Erişim:20.12.2025).

küçük bir bölümü aydınlatılabilmektedir. Sadece Atabeyit Katliamı'nda 138 aydının topluca öldürülmesi sayı hakkında bize ipuçları verebilmektedir.

Kruşçev'in iktidara gelmesi ve 20. Komünist Parti Kongresi'nde Stalin dönemindeki baskı ve zulümleri eleştirip halkıyla barışmak istemesi Türkler ve Türk aydınlar için de yeni bir dönemi başlatmıştır. Sürgün ve hapis cezalarının pek çoğu kaldırılmış ve öldürülenler de dahil yeniden mahkemelerde yargılanmışlardır. Türk aydınlarının pek çoğu bu dönemde aklanmış ve kendilerine iade-i itibarları verilmiştir. Basın ve yayın konusunda da bazı özgürlükler getirilmiş ve Türk aydınların eserler vermesi kolaylaşmıştır. Tüm bu liberal gelişmelere rağmen Kruşçev de aslında etnik unsurları Ruslar içinde eritme politikası gütmüş ve tüm ülkede Rusçanın hakim olduğu komünist bir SSCB hayal etmiştir. Bu yüzden Türk aydınlar Kruşçev döneminde Stalin dönemine kıyasla daha özgür bir ortam bulmuş olsalar da tam olarak bir aydın özgürlüğünden bahsetmek doğru bir yaklaşım olamayacaktır.

KAYNAKÇA

Abdullah Eren. (2023). *Türk Dünyasında Reprəsiya*. YTB Yayınları.

Ahmet Buran. (2023). *Sovyetler Birliği ve Reprəsiya: Türk Dünyasında Reprəsiya*. YTB Yayınları.

Alperen Budak. (2018). *Müşavat Partisinin 1911–1922 Yılları Arasındaki Faaliyetleri*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 28(2), 333-343.

Anadolu Ajansı. (2024, Aralık 15). *Ata-Beyit Kırgızların En Acı Tarihini Yaşatıyor*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ata-beyit-kirgizlari-en-aci-tarihini-yasatiyor/2123420>

Atatürk Ansiklopedisi. (2024). *Ahmet Zeki Velidi Togan (1890-1970)*. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ahmet-zeki-velidi-togan-1890-1970/>

Aybeniz Rahimova. (2024, Aralık 30). *Mezarı Bulunamayan Milli Bir Bilgin Veli Hulufu*. <https://kiriminsesigazetesi.com/mezari-bulunamayan-milli-bir-bilgin-veli-hulufu/>

Bayram Hudaýnazarov. (2003). *Sovyetler Birliği'nin Dağılma Süreci (N. Kruşçev ve M.S. Gorbaçev Dönemleri)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.

Çetin, N., & Topsakal, İ. (2023). *Sovyetler Birliği'nin Kazakistan'da Büyük Tasfiye Dönemi (1937-1938)*. İstanbul Üniversitesi Avrasya İncelemeleri Dergisi, 12(1), 1-18.

Çerkes Derneği. (2024, Aralık 29). *Drau Katliamı (28.5.1945)*. <https://cerkes.org.tr/drau-katliami-28-05-1945>

Dilek, İ. (2023). *Türk Dünyasında Reprəsiya: Altay Cumhuriyeti'nde (Oyrotya) Reprəsiya*. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları.

- Dilek, İ. (2023). *Türk Dünyasında Reprəsiya: Türk Dünyası Edebiyatında Reprəsiya*. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları.
- Duman, S. (2022). *Stalin'in Ölümünden Sonra Türk-Sovyet İlişkileri*. Türk Tarih Kurumu. <https://www.ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2022/04/31-SabitDuman.pdf>
- Durukoğlu, S., & Salik, S. (2015). *Türklerin Uğradığı İşkence, Katliam ve Soykırımlar Sözlüğü*. Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi, 6(32), 101-106.
- Esenkan Kızı, S. (1994). *Regina Helinskaya, Tayna Çon-Taşa*. Bişkek İlim Yayınları Kutbilim Dergisi, 144, 74-75.
- Galieva, M. (2023). *Dr. Mehmet Can'ın "SSCB Hakimiyeti Altındaki Türk Topluluklarında Yapılan Alfabe Değişikliklerinin Türk Kültürüne Etkisi" Adlı Eserin Tanıtımı*. Türkiyat Mecmuası, 33(1), 341-350.
- Gahramanlı, N. (2019). *Stalin Döneminde Sönen Hayatlar: Azerbaycan Kadınlarının Sürgün Hayatı*. TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, 7(19), 165-179.
- Gürsoy, Y. (2018). *Sovyet Dönemi Rus Edebiyatı (1953-1991)*. İksad Yayınevi.
- İsmail Doğan. (2015). *Yusuf Baksan Efendioğlu'nun Günlükleri ve Ona Gönderilen Mektuplardan Karaçay-Malkar Türklerinin Gördükleri Sürgün, Katliam ve İşkenceler*. Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi, 6(32), 181.
- Kara, F. (2021). *Rusya'nın Orta Asya'ya (Türkistan) Yönelik Politikalarının Dönemlere Göre Değişimi*. İksat Yayıncılık, Elazığ.
- Kılınçkaya, M. D., Omarbekov, T., & Egamberdiyev, M. (2019). *Sovyetler Birliği Döneminde Yıldırma Politikasının Bir Unsuru Olarak "Türkçülük" Suçlaması*. Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, 15(30), Güz.
- Kızır, E. (2023). *Sovyet Zorunlu Çalışma Kampları Üzerine Bir Araştırma: Gulag*. Gazi Türkiyat Dergisi, 33, Güz, 299-316.
- Karakaş, Ş. (1998). *Türkistan'da Kızıl Kırgın Kurbanları*. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, 5, 24-36.
- Karakaş, Ş. (2021). *Kızıl Rusya'da Milliyetler Siyaseti*. Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi, 2(3), 39-53.
- Karıptaş, G. N. (2021). *Dünden Bugüne Ahıska Türkleri*. Ahi Evran Akademi (AEA), 2(1), 91-107.
- Köseoğlu, T. (2021). *Kızıl Rusya'da Milliyetler Siyaseti*. Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi, 2(3), 39-53.
- Leyla Derviş, S. E. K. (2019). *Kırgızistan'da Siyasi Katliam (1937-1938)*. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23, 169-185.

- Malika Galieva. (2023). *Dr. Mehmet Can'ın "SSCB Hakimiyeti Altındaki Türk Topluluklarında Yapılan Alfabe Değişikliklerinin Türk Kültürüne Etkisi" Adlı Eserin Tanıtımı*. *Türkiyat Mecmuası*, 33(1), 341-350.
- Nilüfer Davrishova. (2015). *Sovyetler Birliği'nin Sürgün Politikası ve Ahıska Türkleri Sürgünü* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oğuz Doğan. (2007). *Stalin ve Türk Dünyası, Stalin Döneminde Kazak Alfabesi*. Kaknüs Yayınları.
- Oral Sander. (2023). *Siyasi Tarih 1918-1994*. İmge Kitabevi, 32. Baskı.
- Sabit Duman. (2022). *Stalin'in Ölümünden Sonra Türk-Sovyet İlişkileri*. Türk Tarih Kurumu.
<https://www.ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2022/04/31-SabitDuman.pdf>
- Şahin, H. İ. (2016). *Türkmenistan'da Dede Korkut Araştırmaları: Dönemler, İsimler ve Eğilimler*. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 42, 99-116.
- Temir, E., & Yıldız, F. (2019). *Büyük Terör Döneminde Hakas Türkü Aydınlarına Uygulanan Zulüm ve Bölgesel Sovyet Gazetelerinin Rolü*. *Türkiyat Mecmuası - Journal of Turkology*, 29(1), 163-178.
- TRT Haber. (2024, Aralık 29). 2 Kasım 1943: Karaçay-Malkar Sürgünü.
<https://www.trthaber.com/haber/turk-dunyasi/2-kasim-1943-karacay-malkar-surgunu-884788.html#:~:text=Elindeki%20t%C3%BCm%20g%C3%BCce%20ra%C4%9Fmen%20Kara%C3%A7ay,s%C3%BCrg%C3%BCn%20%C3%BCzerinden%2081%20y%C4%B1l%20ge%C3%A7ti.>
- Yeşil, M. (2016). *Karaçaylıların, ABD'ye Göç Hareketinin Tarihsel Gelişimi ve Sonuçları*. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 2671-2691.
- Zhala Babashova. (2016). *XX. Yüzyıl Türk Dünyasında Aydınların Uğradığı Baskı, Sürgün ve Soykırım*. *Türk Yurdu Dergisi*, 105(342), <https://www.turkyurdu.com.tr/arsiv/yazar-yazi.php?id=2570>

THE CULTURE BROUGHT BY WATER: SELJUK SEBILS IN KONYA¹

Assist. Prof. Dr. Mehmet MUTLU

Karabük University, Safranbolu Başak Cengiz Faculty of Architecture, Department of
Architecture

mehmetmutlu@karabuk.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-7351-0138

ABSTRACT

Sebils are among the significant structures in Islamic architecture that provide water for social life and are often associated with the Ottoman period. However, there are notable examples from the Seljuk era in Anatolia, which hold great importance for understanding the historical development of sebils. Three unique sebils, referred to as “emzikli sebils” (spouted sebils), from the Seljuk period have survived to the present day, all located in Konya. Two of these are situated in the Meram district of central Konya, while the third is in the Beyşehir district. These examples include the Meram Sahip Ata Sebil, Meram Hoca Ahmet Fakih Sebil, and the Beyşehir Eşrefoğlu Complex Sebil, all of which were constructed as elements of larger complexes.

These three Seljuk sebils, which have reached us today, were built in the specific type referred to as “emzikli sebil”. The term “emzikli sebil” refers to a structural feature in which water flows out through a slender spout instead of a faucet or pipe. This characteristic enhances both the functionality and aesthetic appeal of the sebils. Outside Konya, no other examples of this sebil type are found in Anatolia, though it is known to have been used in Egypt. As integral parts of their respective kulliyes, these three sebils stand out for their architectural and social functions. Notably, the design, aimed at ensuring hygiene and continuity in water distribution, provides significant insights into the engineering knowledge and artistic sensibilities of the era.

This study aims to analyze the architectural and functional characteristics of these three sebils in detail. By examining the materials used in their construction, decorative elements, and spatial organization, the study seeks to reveal their place within Seljuk water architecture. Additionally, their unique presence in Konya underscores their regional significance. The presentation will explore the historical and architectural dimensions of these structures and evaluate their contributions to Seljuk architecture.

Keywords: Seljuk Architecture, Konya, Sebils.

¹ This study is derived from the doctoral dissertation titled “*Water Architecture in Konya*” prepared by Mehmet Mutlu under the supervision of Prof. Dr. Abdülhamit Tüfekçioglu.

1. INTRODUCTION

The term “sebil”, which literally means “path” in the dictionary, derives its terminological meaning from the expression “fi-sebil Allah” (in the path of God, for the sake of God) (Urfalıoğlu, 2009, 249). Sebils are water structures primarily constructed near mosques (Hasol, 1990, 456) to meet the water needs of passersby (Ödekan, 1997, 1626). Although not widely used earlier, it is known that the term “sebbale” was also employed (Urfalıoğlu, 2009, 249). Historically, in addition to water, honey sherbet, fruit juices, or sherbet were distributed to the public at these sebils during their initial periods of use (Urfalıoğlu, 1999, 464). In Turkish architecture, the term “miyon”, which signifies “reward-charity,” was used in the 11th century in Central Asia to describe charitable acts. This term referred to a water donation provided for passersby to drink and demonstrates that the Turks engaged in water-related charitable activities even before the development of sebil architecture under the same name (Ögel, 1995, 145).

As the names and definitions suggest, this term, which could initially refer to any type of charitable establishment, particularly those involving water donations, later came to denote specific structures with defined functions in Anatolian water architecture (Önge, 1997, 18). Although the Ottomans initially referred to the distributed water as sebil and the place where it was distributed as “sebil-hane”, over time, the term “hane” was abandoned, leaving the word in its present form (Pakalın, 1993, 135).

The simplest form of sebil, which has been in use in Anatolia since the Seljuk period, consists of a basin or jar with a faucet, placed on a slightly elevated base or platform. Some of these basins or jars were meticulously crafted and adorned with various motifs and inscriptions. These sebil reservoirs, filled with water by benefactors or foundation officials, allowed people to drink using ladles attached to the basin or the wall of the structure by a chain. Such sebils were installed as specially designed niches at the entrances of large buildings like mosques, madrasas, or caravanserais, or later placed at the gates of these structures or their courtyards, as well as along busy roadsides (Önge, 1996, 113).

In Anatolian Seljuk and Ottoman architecture, sebil structures served as significant buildings for delivering water to the public. Among the most renowned and distinguished examples of Seljuk-era sebils is the sebil at the Sahip Ata Complex located in the city center of Konya. Similarly, the sebil at the entrance of the Eşrefoğlu Süleyman Bey Mosque in the Beyşehir district is another important representative of this period. Three examples in Konya, considered the oldest (Önge, 1997, 18) and most intriguing sebils of Anatolian Turkish water architecture, are categorized as a unique type known as “emzikli sebil” (spouted sebils) (Önge, 1981, 1-15).

The finest examples of sebils in Ottoman architecture are found in Cairo and İstanbul (Urfalıoğlu, 1999, 564). Among the sebil structures in Cairo, a distinctive category known as “sebilküttâb” where the ground floor functions as a sebil and the upper floor serves as a Qur'an school-holds particular significance (Urfalıoğlu, 2009, 250). From the second half of the 14th century, especially during the Mamluk period, it became a tradition to construct two-story sebils at corners of mosques, madrasas, and khankahs facing the street, using the upper floor as a primary school. This tradition continued in the following centuries. These structures, called “sebilküttâb”, with numerous examples in Cairo, were also built during the Ottoman era

(Behrens-Abouseif, 1992, 4). Notable surviving examples of “sebilküttâb” buildings include those of Hüsnü Pasha (1535), Beşir Ağa (1719), Abdurrahman Kethüda (1744), Rukiyye Dudu (1761), and Silahtar Süleyman Ağa (1839) (Urfalıoğlu, 2009, 250). Ottoman architecture began incorporating such endowed structures only in the second half of the 16th century, producing its most remarkable works towards the late 16th and 17th centuries, and later, with the dominance of the Baroque style, in the 18th century (Eyice, 1994, 455).

In the 18th century, as in many other areas, Western influences in architecture also impacted on the design of sebils in the Ottoman Empire. As part of adapting Western lifestyles to Ottoman urban spaces, public square fountains were often designed in conjunction with sebils during this period (Urfalıoğlu, 1999, 467). The most exquisite example of this design is the monumental structure commissioned by Sultan Ahmed III in 1728, located behind Hagia Sophia and in front of Topkapı Palace. Featuring four fountains at its corners and integrated sebils, this masterpiece stands as one of the greatest achievements of Ottoman fountain and sebil architecture (Aslanapa, 1989, 304).

The Representative Illustration of the Usage of the Sahip Ata Complex Sebil

The Representative Illustration of the Usage of a Spouted Sebil in Cairo

Figure 1. Illustrations depicting the usage of spouted sebils in Konya and Cairo (Y. Önge)

All sebils from the Seljuk period in Konya are integrated into the façades of buildings to which they are attached. In all examples, a small window with a tangent-arched pediment is located in the central upper section above the reservoir and is directly connected to it. Since all these examples were constructed as “emzikli sebils” (spouted sebils) (Önge, 1981, 18), this niche connected to the reservoir was likely used for filling and cleaning the reservoir. The spouted sections of the sebils in the Eşrefoğlu Süleyman Bey Complex in Beyşehir and the Hoca Ahmet Fakih Complex in Meram were eliminated during later repairs, whereas the spouted nodes of

the Sahip Ata Complex sebils have remained intact to the present day. In these sebils, metallic spouts attached to thin pipes extending into the reservoir allowed users to suck and drink beverages directly from the reservoir (Önge, 1981, 16-17). Önge published representative illustrations in his study on “emzikli sebils” that demonstrate how these types of sebils were used (Figure 1).

2. SELJUK SEBILS IN KONYA

2.1. Sebils of the Meram Sahip Ata Complex

The sebils of the Meram Sahip Ata Complex are located on either side of the main gate of the complex on Larende Street in the Meram district (Figure 2). The sebils are situated to the right and left of the monumental entrance gate of the complex, aligned with the projections of the minarets. While the arrangement of the sebils’ façades is perfectly symmetrical, there are some minor differences in their decorative details. As one of the earliest examples of spouted sebils, these sebils were not left as a solitary design; they served as models for later sebils built in the Meram Hoca Ahmet Fakih Complex and the Beyşehir Eşrefoğlu Complex (Önge, 1982, 18). However, the Sahip Ata Complex sebils are considered the most original examples that have survived to the present day, making them the most significant representation of spouted sebil architecture and its usage.

Figure 2. The main gate of the Sahip Ata Complex and the sebils located on both sides (URL 1)

Almost all of the inscriptions on the two sebils located at the main gate of the complex are verses from the Quran. The construction inscription of the building is located above the main gate. According to this inscription, the building was commissioned by Hacı Ebubekir Oğlu Hüseyin Oğlu Sahip Ata Fahreddin Ali during the reign of Sultan II. Keykâvus in 656/1258

(Önder, 1971, 113; Baykara, 1985, 82; Duran, 2001, 58; Konyalı, 2007, 187, et al.). This complex is also the oldest known structure in Konya associated with Sahip Ata Fahreddin Ali (Yavaş, 2007, 90).

Sahip Ata Fahreddin Ali (d. 687/1288) was the son of Hüseyin el-Konevî, a member of a prominent family that had settled in Konya. During his nearly forty years of state service, he recognized the futility of opposing the Mongols and thus sought to maintain good relations with them. He was known for his wise decisions in administration and divan matters. Having spent his wealth on charitable works and for the benefit of the public, he earned the title “Ata”. Due to his philanthropy, he was also known by the epithet “ebü’l-hayrât” (father of charity). Sahip Ata was a close associate of Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî. Both Mevlânâ and Sultan Veled praised him with favorable words. Sahip Ata returned ill from Tabriz, where he had gone on state business, and shortly thereafter passed away in the village of Nâdir (Atakent), near Akşehir, on the 25th of Shawwal, 687 AH / November 22, 1288 CE. He was buried in his tomb in Konya (Sönmez, 2002, 248-250; Merçil, 2008, 515-516; Uz, 2013, 115, et al.).

General Overview

Niche, Inscription, and Decorations

Sebil Reservoir

Master Craftsman's Knowledge

Sebil Reservoir (Interior)

Spouted Section

Figure 3. Views of the western sebil of the Sahip Ata Complex (M. Mutlu)

The only inscription on the sebil that does not contain a Quranic verse is the one located on the mirrored panels of the western sebil, which features two symmetrical circular medallions with the name of the architect (Figure 3). According to this inscription, the architect of the work is Kölük bin Abdullah. Very little information is available about Kölük bin Abdullah, and there are various opinions regarding his name, religion, and nationality. Apart from this structure,

Kölük bin Abdullah is also credited with the construction of two other works in Konya: one is the İnce Minareli Medrese (Yavaş and Çobanoğlu, 2000, 269), and the other is the Nalıncı Baba (Emir Nizameddin) Tomb, which was demolished in 1927 (Sönmez, 2002, 250).

Both sebils are quite rich in terms of inscriptions (Figures 3, 4). On the section of the western sebil, shaped like a mihrab arch, the 30th verse of Surah Al-Anbiya from the Quran is engraved in raised relief in Arabic with rounded corners, using the Seljuk calligraphy style. On the horizontal panel between the arch and the tangent-arched niche of the same sebil, the 21st verse of Surah Al-Insan is also engraved in raised relief in Arabic, using the Seljuk calligraphy style.

One of the most important features of the western sebil of the Sahip Ata sebils is that it bears the signature of the architect who constructed the complex. In the spaces at the corners of the mihrab arch-shaped section, circular medallions are engraved with the master's signature in Arabic using the carving technique. The inscription in the western medallion reads "*Ameli Kelük*" and in the eastern one, "*Bin Abdullah*" (Figure 3). Surrounding the western sebil, there is a frame on the right, top, and left sides, where verses from various chapters of the Quran are inscribed in Arabic using the Seljuk calligraphy style and carving technique.

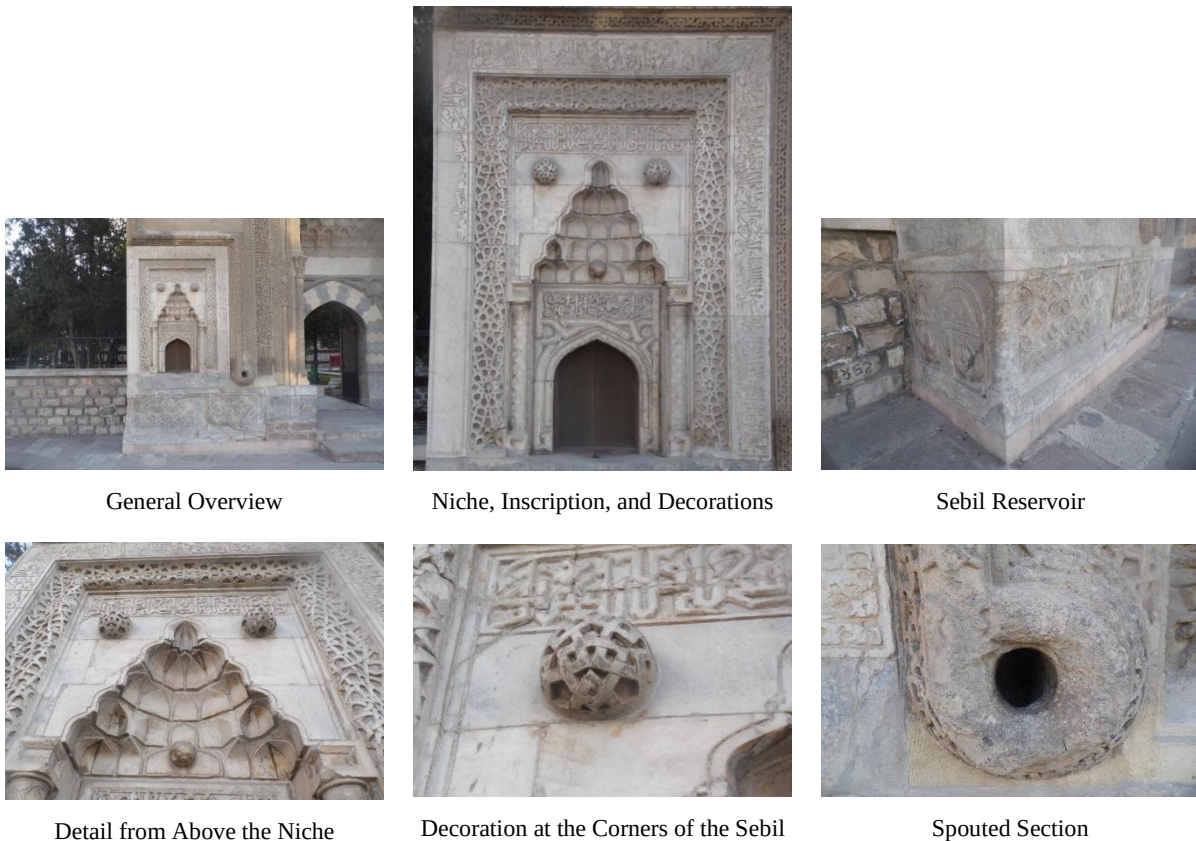

Figure 4. Views of the eastern sebil of the Sahip Ata Complex (M. Mutlu)

On the mihrab arch-shaped section of the eastern sebil, as in the western sebil, there is a raised inscription in Arabic, written with rounded corners in the Seljuk calligraphy style. The verse text is engraved in relief. Similar to the western sebil, on the horizontal panel between the arch and the tangent-arched niche of the eastern sebil, another verse text is also engraved in raised relief in Arabic, using the Seljuk calligraphy style.

The eastern sebil is surrounded by a frame on the right, top, and left sides, inscribed in Arabic using the Seljuk calligraphy style and carving technique. The frame contains verses from different chapters of the Quran. These include the 30th verse of Surah Al-Anbiya, the 48th, 49th, and 50th verses of Surah Al-Furqan, the 14th, 15th, and 16th verses of Surah An-Naba, the 21st verse of Surah Az-Zumar, and the 5th and 6th verses, along with the 15th, 16th, and 17th verses of Surah Al-Insan.

On the arch of the eastern sebil, the 30th verse of Surah Al-Anbiya is inscribed, and below the arch, the 21st verse of Surah Al-Insan is found. The inscription surrounding the eastern sebil is composed of the 255th and 256th verses of Surah Al-Baqarah.

In both sebils, the reservoirs are made from high-quality (Boleken, 2010, 87) repurposed antique Roman sarcophagi (Figures 3, 4, 5).

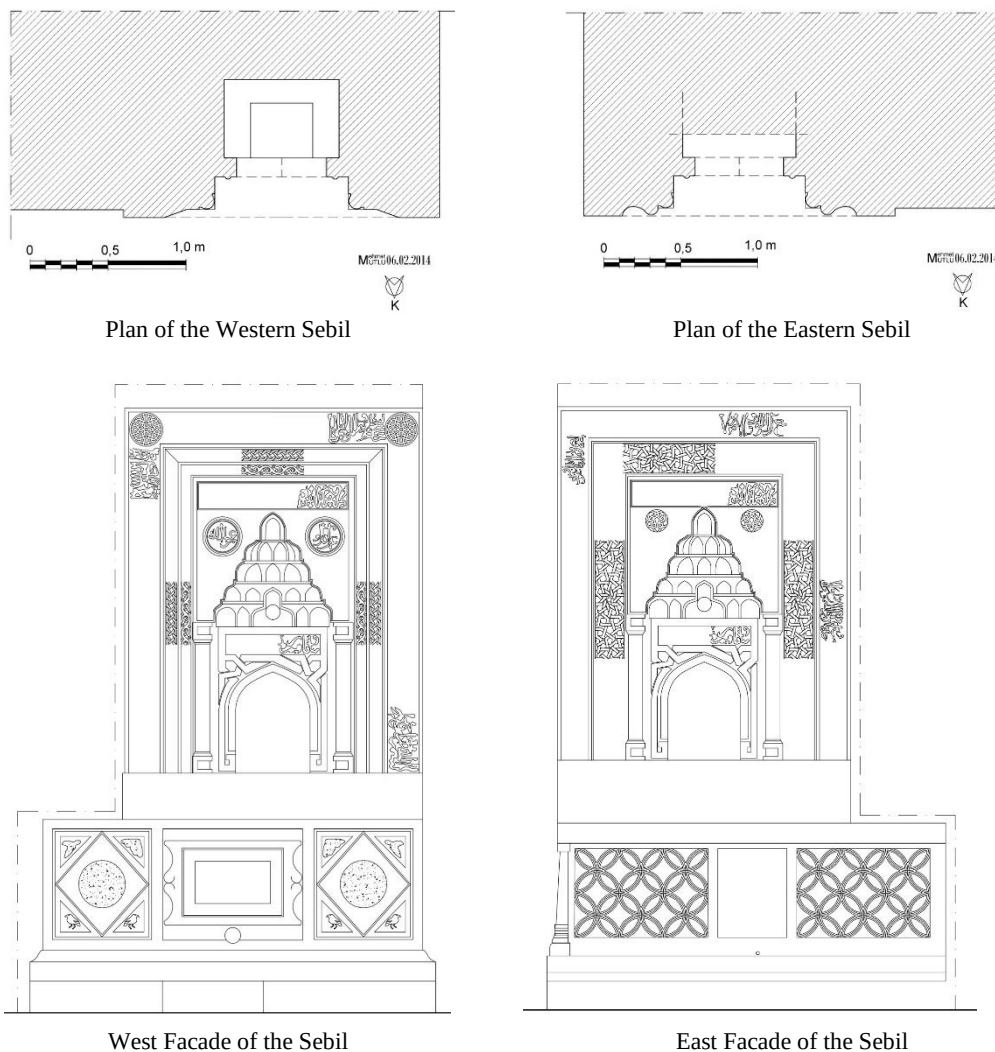

Figure 5. Plans and Facade Views of the Sahip Ata Complex Sebils (M. Mutlu)

On the western side of the triumphal arch, the face of the repurposed marble sarcophagus used as the reservoir for the “emzikli sebil” measures 2.20 m by 0.90 m, while the side facing west measures 1.05 m by 0.90 m. The front surface of the sarcophagus is divided into three panels. The central panel features a blank tabula ansata, while the other two panels depict an equilateral rectangle with medusa heads at the center. Besides the medusa figures, bird figures are depicted on the lower and upper sides of the rectangles. A similar composition is seen on the side panel, but the surfaces of the equilateral rectangles are left empty, and the lower and upper sides of the rectangles are decorated with plant motifs (Figure 5). A hole in the lower part of the sarcophagus was likely used to drain the water during cleaning of the reservoir. In terms of composition and style, the sarcophagus can be dated to the Late Roman Period (Boleken, 2010, 88).

Both sebils have a niche connected to the reservoir, which is approximately centered above the reservoir and allows it to be filled (Figure 5). The upper part of the sebil, made from entirely original materials, is adorned with intricate decorations. The pointed arched sebil window, set approximately 0.30 meters inward from the facade, features corner details filled with the classic Seljuk knot motif, and the rectangular plaque formed with this motif is inscribed with verse 21 of Surah Al-Insan, known as the “water verse” from the Qur'an. Above the niche, a muqarnas series with five rows is used to create the crown, with a simple and circular bulge placed in the center of the first row of muqarnas. The crown is supported by circular columns, geometrically decorated, on either side. Just above the crown, a horizontal rectangular plaque is inscribed with another Qur'anic verse. The corners of the crown's tympanum, which is left plain, feature symmetrically arranged circular medallions inscribed with the name of the master. The inclusion of the master's name on the sebil above the grand portal makes the sebil unique.

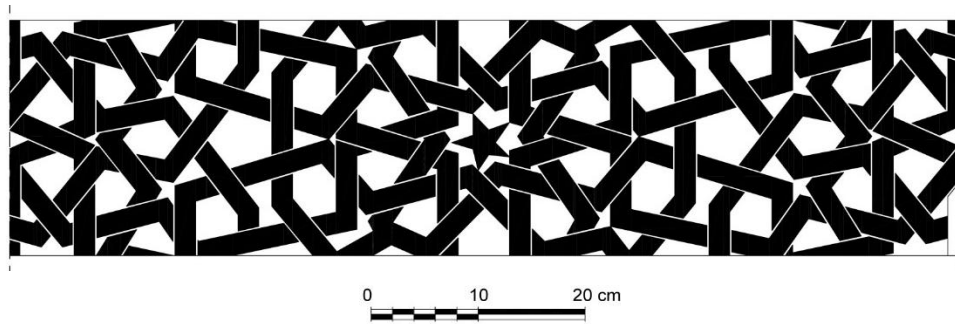
The niche, crown, and the rectangular plaque above the crown are bordered by a delicate line formed by a continuous ornamental floral design. Between the outer border of the facade, which is adorned with a geometric braided pattern, and this floral decoration, a slim transition band is used, enhancing the surface's aesthetics (Figures 5-6). At the top corners of this band, which features Qur'anic verses, there are two circular medallions intricately decorated with geometric Seljuk motifs.

The geometric decorative line surrounding the portal facade of the complex defines the boundaries of the portal and the sebil as it traces the upper and eastern sides of the sebil. It ends by surrounding the circular nipple hole located on the eastern side of the basin. Through this hole, thin tubes were extended to the reservoir, and a hollow rod attached to the tube would be sucked, allowing the drink stored in the reservoir to be consumed (Figure 1).

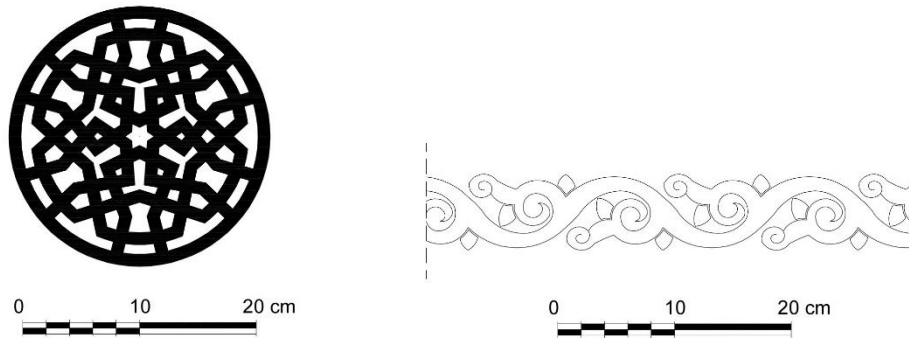
On the eastern side of the portal, the dimensions of the marble sarcophagus used as the nipple sebil's reservoir are 2.45 m x 0.95 m on the front face and 1.05 m x 0.94 m on the side facing east. Two rows of arches with entablatures have been created on the side of the reused sarcophagus (Figure 5). Between the columns, there are double-stripe medallions surrounded by laurel wreaths, with carved cross motifs inside. The front face of the sarcophagus is divided into three sections, with the central section left empty or smoothed. The two side surfaces feature a symmetrical composition made of double stripes, with circles at the bottom and top that intersect one of the stripes. As with the sarcophagus on the western side, the hole at the

bottom of this one was likely used for draining water during the cleaning of the reservoir. The composition on the front face of the sarcophagus is dated to the period from the 5th century to the end of the 7th century, as similar examples from that era can be traced (Boleken, 2010, 87).

On the eastern side, similar to the sebil on the western side, a step of approximately 0.30 m has been created between the sebil window and the portal facade. These steps have allowed for the use of muqarnas in the arcades. The difference in the mirrors between this sebil and the western sebil, which was designed similarly, is the presence of hemispheres adorned with geometric knots in three dimensions in the sections where the master's name is found on the western sebil. One of the differences in the design of both sebils is that, while the western sebil features a slender plant ornamentation surrounding the mirror and a beveled transition between the outer decorative border and the outer kitabe, this element is absent in the eastern sebil. The area gained by omitting the beveling in the western sebil has been decorated with intricate geometric patterns that circle the sebil from three directions.

Detail from the front facade of the Eastern Sebil.

Details from the front facade of the Western Sebil.

**Figure 6. Decorative details from the facades of the Sahip Ata Külliyesi sebils
(M. Mutlu)**

The eastern sebil is also bordered by a frieze with inscriptions from the Qur'an. In the western sebil, the inscription, which is embossed, is carved in the eastern sebil. The upper corners of this inscription band are also decorated with carved geometric medallions, although these decorations are heavily damaged. A large portion of the vertical section of this outer inscription frieze in the eastern sebil has also been damaged.

On the western side of the sebil, directly above the storage element, is the nipple section, which is symmetrically decorated and has the same characteristics as the one in the western sebil (Figure 3-4).

These nipple sebils, which are among the finest examples of Anatolian Seljuk architecture, are still standing in good condition.

2.2. The Sebil of Beyşehir Eşrefoğlu Mosque Complex

The structure is located in the Beyşehir district, to the right of the monumental portal that provides access to the Eşrefoğlu Mosque, in the shadow of the minaret (Figure 7). There is no inscription on the sebil. However, since it was constructed as part of the mosque, the construction date of the sebil is the same as that of the mosque. According to the inscription above the pointed arch section leading into the mosque after the monumental portal, the structure was commissioned by Eşrefoğlu Süleyman Bey in 699/1299-1300 (Kızıltan, 1958, 36; Akok, 1976, 5; Eyüboğlu, 1979; Çaycı, 2008, 17; Yavaş, 1995, 479; Erdemir, 1999, 17; Erdemir, 2012, 272; Efe, 2013, 33; etc.). Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey served as a military commander (uçbeyi) under Sultan III. Gıyaseddin Keyhüsrev of the Seljuk Empire (1264-1283). Süleyman Bey passed away in August 1302 and was buried in the tomb next to the Eşrefoğlu Mosque in Beyşehir, which he had commissioned (Eyüboğlu, 1979, 30; Aktaş Yasa, 2007, 343; Muşmal, 2012, 271-272; etc.).

Cami Genel Görünümü (URL 2)

General View of the Sebil

Upper Part of the Chamber

Detail from the Chamber Facade

Figure 7. Views of the Sebil from Beyşehir Eşrefoğlu Mosque Complex (M. Mutlu)

The master of the structure is unknown. However, the inscription “*amele İsa*” (meaning “workman Isa”) can be found on the entrance door and the pulpit of the mosque, which is the largest mosque with wooden columns in Anatolia. The presence of this inscription on both the door and the pulpit, which are finely crafted elements, suggests that this master was responsible solely for creating these supplementary components, rather than for the entire structure.

The sebil, located to the right of the entrance door of the Eşrefoğlu Mosque, which is the most important work of the Eşrefoğlu Principality, is constructed with dressed stone, the same material used for the mosque's body walls. As in other sebils of the same period in Konya, a reused Late Roman sarcophagus has been used as the reservoir (Öney, 1970, 25) (Figures 7, 8). The sebil is a "suckling sebil" (Önge, 1982, 18).

The sarcophagus that forms the chest of the sebil is an artistically high-quality piece, with a length of approximately 2 meters and a height of 0.80 meters. The sarcophagus has a broad base, and the front face, which is the only visible surface, depicts two human figures sitting on a stool, one on each side of a blank tabula ansata in the central panel. The figure on the right represents a teacher, with his right hand raised and pointing with his index finger as he teaches his student. The figure on the left represents a student with his arms crossed, resting his knees, and leaning forward to listen to his teacher. On the lower middle part of the front, a hole has been made, which is understood to have been used for drainage during cleaning the chest. The upper left side of the sarcophagus is damaged. Cracks can be seen in this section due to the weight placed on it. This section was likely damaged during the repair of the portal. A marble slab was placed on top of the sarcophagus, leaving an opening with a diameter of approximately 0.45 meters, which is connected to the chest (Figure 8).

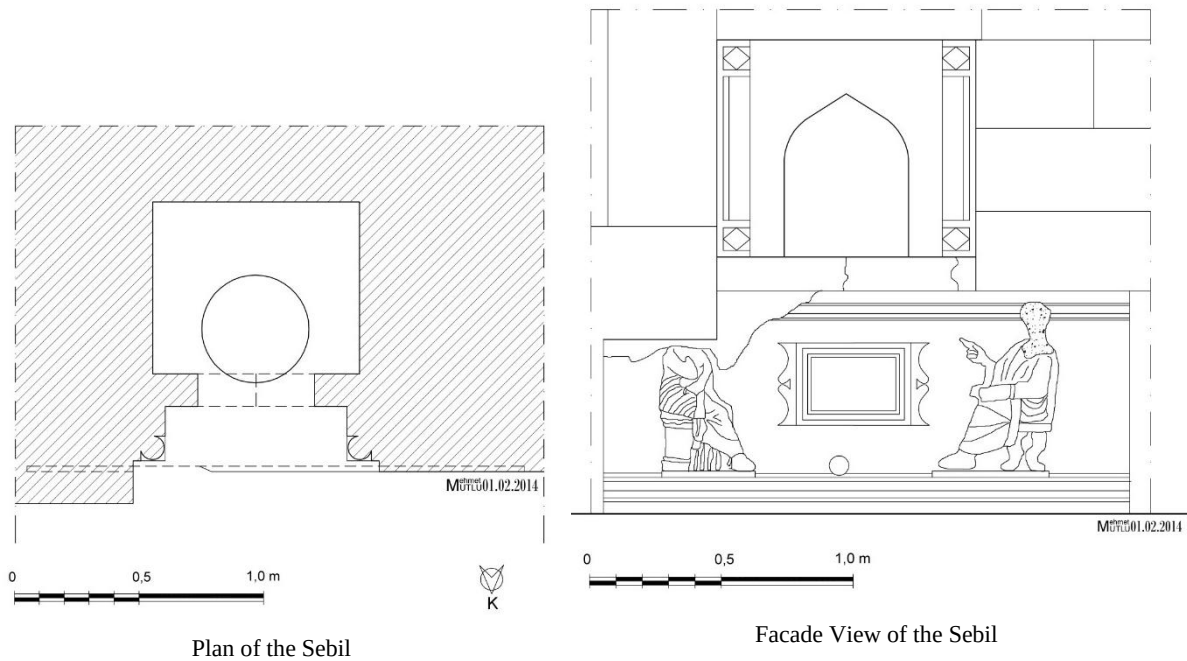

Figure 8. Plan and facade view of the sebil of Beyşehir Eşrefoğlu Mosque Complex (M. Mutlu)

In the facade, the sebil window, which has a width of 0.45 m and a height of 0.60 m, with a tangent-arched top, is located approximately 0.20 m behind the window niche, which measures about 0.95 x 0.80 m. The window is made of a single piece of marble, placed further inward compared to the facade, and marble fluted columns with base and top sections adorned with ornamental pedestals are placed on its outer sides (Figures 7, 8).

The structure, which is no longer in use due to its function, is still standing despite being partially damaged in places.

2.3. The Sebil of the Meram Hoca Ahmet Fakih Complex

The work is located at 57 Hoca Fakih Street, Armağan District, Meram. The sebil, which is one of the components of the Ahmet Fakih Complex, does not have an inscription. However, the complex is from the 18th century, and the sebil is also dated to the same century (Önge, 1982, 18). The inscription on the door of the tomb, one of the elements of the complex, states that Hoca Ahmet Fakih, who gave the complex its name, died in 618/1221-22 and is buried in this tomb (Duran, 2001, 46). Today, the inscription on the sebil's pointed arch niche, found among blue tiles from the Seljuk period, is a gravestone from the 14th century (Figure 9). One of the gravestones from the Karaman and Ottoman periods, located in the cemetery within the courtyard, must have been moved here during one of the repairs the work underwent over time. The inscription reads, *"The Prophet, peace be upon him, said: Death is a cup, everyone will drink from it; the grave is a door, everyone will enter it"* (Konyalı, 2007, 140). The tiles found in this section and on the door of the mosque were removed from the Şeker Furuş Tomb in 1909-10 and placed here (Konyalı, 2007, 140).

The Facade of the Complex Facing the Road

General View of the Sebil

The Cover of the Sebil's Reservoir

The Tombstone Inscription on the Sebil

Figure 9. Views of the Sebil from Meram Hoca Ahmet Fakih Complex (M. Mutlu)

One of the 13th-century Seljuk complexes, the Hoca Ahmet Fakih Complex consists of buildings such as a hospice, bathhouse, stable, mausoleum, mosque, fountain, sebil, and cistern (URL 3); today, structures such as the mosque, mausoleum, cistern, fountain, and sebil are still

standing. On the northern wall, to the west, there is a cistern, while to the east, there is a water sebil and a fountain showing Ottoman period features.

The sebil located between the cistern and the fountain is a “emzikli sebil” (Önge, 1982, 18). The sebil, which has been relocated and reshaped many times during restorations, no longer has the sections where the “emzik” (sipping tube) were located (Figures 9, 10).

The building material used in the structure includes reclaimed materials, along with marble and various types of stone.

The sebil is placed within a garden wall that is approximately 0.85 meters thick. A marble sarcophagus from the Roman period is used as the basin in the sebil. The sarcophagus is approximately 2.15 meters in length and 0.85 meters in height. The lower part of the sarcophagus has a wide base, and the rear face, which is located within the courtyard, is decorated with vertical grooves. The front face features a central panel with a blank tabula ansata, and on either side, vertical grooves similar to those on the rear part form the facade decoration of the sarcophagus (Figure 10).

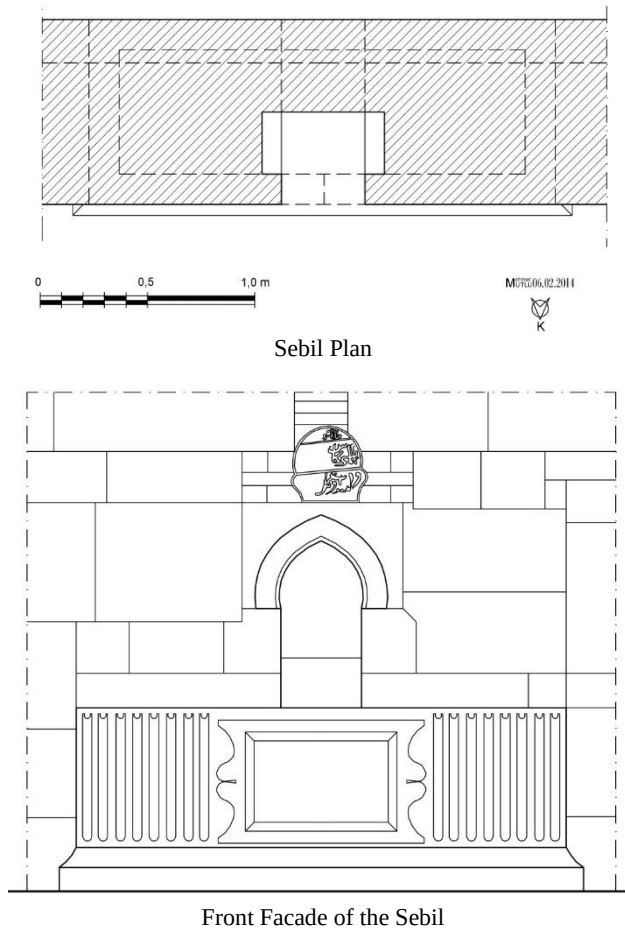

Figure 10. Plan and facade view of the Sebil at Meram Hoca Ahmet Fakih Complex (M. Mutlu)

At the front, in the center of the niche, there is a sebil window with a tangent-arched lintel that measures 0.35 meters in width and 0.75 meters in height. The tangent-arched lintel, made of a

single piece of marble, has slightly beveled corners, and its perimeter is emphasized with a lightly embossed line 0.12 meters thick. The upper sections of the niche, outside the window's alignment, are covered with wide sal stones, allowing the continuation of the wall above. Additionally, a small gap was left behind the direction of the window for the purpose of filling the niche. In typical examples of the period, large sal stones, 0.20–0.30 meters thick, were placed on top of the niches as cover stones, and the sebil's windowed section was built on these stones (Önge, 1982, 18). However, during later repairs, the original cover stone was removed, and additional parts made of Silile stone were placed in its place.

Although the structure, considered one of the earliest examples of emzikli sebils from the Seljuk period, has lost many of its original details due to repairs over time, it still stands firmly.

3. EVALUATION and CONCLUSION

One of the distinctive elements of Seljuk period architecture, the “emzikli” sebils, are functional structures where Islamic architecture and daily life practices converge. The examples in Konya and its surroundings showcase the level of both aesthetic and technical achievement of this building type. The sebils in the examined complex of Meram Sahip Ata, Beyşehir Eşrefoğlu, and Meram Hoca Ahmet Fakih reflect the cultural and technological accumulation of the period through the materials used and their architectural details.

The reuse of Roman sarcophagi in the construction of these sebils is notable both for reflecting the pragmatic approach of the period and for the refunctionalization of the heritage from the Roman and Byzantine eras. Particularly, the sarcophagus used in the Beyşehir Eşrefoğlu Complex serves as an important example due to its artistic craftsmanship and symbolic meaning. The details found in the sebils of Meram Sahip Ata Complex emphasize the aesthetic richness of Seljuk stone craftsmanship. On the other hand, the visible signs of extensive restoration in Meram Hoca Ahmet Fakih Complex suggest that such structures have been subjected to various interventions over time, risking the loss of their original authenticity.

In addition to their functional features, the relationship of these sebils with the külliye complexes in which they are located is also of significant importance. These structures not only provided water but also served as charitable institutions and elements of social solidarity, playing an integral role in communal life. Particularly in the Seljuk period, it is evident that the foundation system was effectively managed through such structures. When examining the technical details of the emzikli sebils, it becomes clear that issues like the controlled flow of water from the reservoir and its drainage were carefully considered. This reflects the engineering knowledge and expertise of the period.

In conclusion, Seljuk sebils are structures where architectural aesthetics, functionality, and societal benefit are successfully integrated. The examples found in Konya and its surroundings are crucial for understanding the regional characteristics of this architectural type and the general nature of Seljuk architecture. However, more meticulous restoration processes are needed to preserve and pass these structures on to future generations. Preserving the original details, in particular, will allow for a deeper understanding of the cultural heritage of the Seljuk period. The examined examples shed light on the architectural and cultural legacy of the Seljuk era, further emphasizing the importance of preserving these structures for the future.

BIBLIOGRAPHY

- Akok, M. (1976). Konya Beyşehir’inde Eşrefoğlu Camii ve Türbesi. *Türk Etnografya Dergisi, Sayı: XV*, 5-34.
- Aslanapa, O. (1989). *Türk Sanatı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Azize Aktaş Yasa, A. (2007). Eşrefoğulları Beyliği Döneminde Beyşehir ve Mimari Yapıtları. *Prof. Dr. Taciser ONUK’a Armağan*, Ankara: Kültür Ajans Yayınları.
- Baykara, T. (1985). *Türkiye Selçukluları Devrinde Konya*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Behrens-Aboiseif, D. (1992). Beşir Ağa Sebilküttâbı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 6, 4. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi.
- Boleken, Z. (2010). *Anadolu Selçuklu Başkentinde Dini Mimaride Devşirme Malzeme Kullanımı*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Çaycı, A. (2008). *Eşrefoğlu Beyliği Dönemi Mimari Eserleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Duran, R. (2001). *Selçuklu Devri Konya Yapı Kitabeleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Efe, İ. (2013). *Eşrefoğlu Camii ve Külliyesi*, Konya: Dokuz Yayınları.
- Erdemir, Y. (1999). *Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii ve Külliyesi*. Beyşehir: Beyşehir Vakfı Yayınları.
- Erdemir, Y. (2012). Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii. *Konya Ansiklopedisi*, 3, 272-274. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Eyice, S. (1994). Efdalzâde Sebili. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 10, 455. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi.
- Eyüboğlu, B. (1979). *Dünden Bugüne Beyşehir*, Konya: Kuşak Ofset.
- Hasol, D. (1990). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, İstanbul: YEM Yayınevi
- Kızıltan, A. (1958). *Anadolu Beyliklerinde Cami ve Mescitler (XIV. Yüzyılın Sonuna Kadar)*, İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları;
- Konyalı, İ. H. (2007). *Konya Tarihi*, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Merçil, E. (2008). Sâhib Ata, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 35, 515-516. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi.
- Muşmal, H. (2012). Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey. *Konya Ansiklopedisi*, 3, 271-272. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Ödekan, A. (1997). Sebil, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, 3, 1626-1627. İstanbul: YEM Yayınevi.
- Ögel, B. (1995). *Türk Kültür Tarihine Giriş*, 3, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- Önder, M. (1971). *Mevlâna Şehri Konya*, Konya: Güven Matbaası.
- Öney, G. (1970). Anadolu Selçuklu Mimarisinde Antik Devir Malzemesi, *Anatolia, Sayı; XII*, 17-38.
- Önge, Y. (1981). Türk Sebil Mimarisinin Bilinmeyen Örnekleri, Emzikli Sebiller, *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi, 1*, 1-15.
- Önge, Y. (1982). Türk Sebil Mimarisinin Bilinmeyen Örnekleri, Emzikli Sebiller, *Lale Dergisi, Sayı:1*, 15-21.
- Önge, Y. (1996). Mimar Koca Sinan'ın Sebilleri. *Uluslararası Mimar Sinan Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 113-116.
- Önge, Y. (1997). *Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Pakalın, M.Z. (1993). Sebilhane. *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, 3*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Sönmez, Z. (2002). Köük b. Abdullah. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 26*, 248-250. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi.
- Urfaloğlu, N. (1999). Osmanlı Mimarlığında Sebiller. *Osmanlı, 10*, 464-469. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Urfaloğlu, N. (2009). Sebil. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 36*, 249-251. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi.
- URL 1: <http://www.meram.gov.tr/sahip-ata-kulliyesi#gallery-2> ((Erişim tarihi: 08.01.2025))
- URL 2: <https://www.beysehir.bel.tr/gezilecek-yerler/47> (Erişim tarihi: 08.01.2025)
- URL 3: <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=2442030> (Erişim tarihi: 11.08.2013)
- Uz, M. A. (2013). *Konya Alimleri ve Velileri*, Konya: Meram Belediyesi Yayınları.
- Yavaş, A. (2007). *Anadolu Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahreddin Ali'nin Eserleri*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yavaş, D. (1995). Eşrefoğlu Camii. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 11*, 1995, 479-480. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi.
- Yavaş, D. ve Çobanoğlu, A. V. (2000). İnce Minareli Medrese. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 22*, 269-270. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi.

İHSAN İLÂHÎ ZAHÎR'İN DİNİ ve SİYASİ GÖRÜŞLERİ

Yüksek Lisans Öğrencisi, YASEMİN ÇAĞLAYAN

Kırıkkale Üniversitesi, caglayanyasemin1@gmail.com - ORCID ID: 0009-0001-4782-1485

Özet:

İhsan İlâhî Zahîr, 1945 Pencap/Siyâlkût doğumlu Sîtilerin Şeyh koluna mensup bir düşündürdür. Evli ve sekiz çocuk sahibi Zahîr, 1987 tarihinde uğradığı bombalı suikast sonucu yaşamını yitirmiş ve Medine Bakî Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Tahsil hayatına küçük yaşta Kur'ân ezberiyle başlayan Zahîr, Câmia İslâmiye Medresesi'nden mezun oluncaya kadar sürdürdü. Zahîr, muhaddis hadis, mantık ve felsefe dersleri aldı. Farsça, Urduca ve Arapça bilen Zahîr, lisans eğitimi için Medine İslâm Üniversitesi Külliyyetü's-Şerîa Fakültesi'nde bulundu. 1972 yılında Pakistan'a dönüp Karaçi Üniversitesi'nde hukuk doktora eğitimine başladı ancak programı tamamlayamadı.

Zahîr'in dini görüşlerinde Siyâlkût ve Faysalâbâd şehirlerindeki selefi düşüncenin büyük bir etkisi vardır. O, ailesinin ekonomik durumunun iyi olmasından ülkesinde dolayı herhangi bir resmi görev alması ancak misafir hoca olarak yurt dışında çeşitli dersler verdi. Zahîr, dini faaliyetler kapsamında ağırlıklı olarak halka yönelik vaaz-hutbe ve Vifâku'l-ulemâ Siyâlkût adlı selefi bir organizasyonun genel sekreterliğini yaptı. Bu bağlamda cuma vaazları önemlidir. Ayrıca Ehl-i Hadîs, el-İtisâm ve Tercümânü'l-hadîs gibi dergilerin yayımcılığını da üstlenen Zahîr'in mezhepler ve fırkalarla ilgili iki yüz bin civarında eser içeren çok zengin bir koleksiyonu vardır.

Zahîr, 1972-77 yıllarında Muhammed Asgar Han'ın başkanlığını yaptığı Tahrîk-i İstiklâl partisinde siyaset hayatına başladı ve 1977 seçimlerinde milletvekili adayı oldu; fakat partisiyle yaşadığı anlaşmazlık nedeniyle partiden ayrıldı. Sonraki süreçte Zahîr, Eyyûb Han ve Zülfikar Ali Butto aleyhinde çalışmalar yürüttüğü için bir ay hapiste kaldı. 1977'de danışma kuruluna seçilen Zahîr'i, Hanefilik ve Diyûbendîler'le birlikte hareket ettiği için Ziyâülhak'ı şiddetle eleştirdiğinden bu görevinden ayrılmıştır. Ülkesindeki Ehl-i Hadîs çevreleriyle de ters düşen Zahîr, 1981'de Cem'iyet-i Ehl-i Hadîs-i Pâkistan'ı kurmuş ve görüşlerini yaymak için çeşitli ülkelere seyahat etmiştir.

Zahîr, mutaassıp bir selefi düşünceye sahip bir Müslüman düşünür olarak çalışmalarında akılla birlikte ağırlıklı olarak Kitap ve Sünnet'i esas alırdı. O, tasavvuf ve Hanefilik aleyhine yayınlar yapmış ve Kâdiyânîlik gibi akımların İslâm dışı olduğunu söylemiştir. İslâm günümüz şartlarında en uygun yönetim biçiminin parlamenter sitemi olduğu kanaatinde olmakla beraber kadınların devlet yönetiminde olmasına sıcak bakmazdı.

Anahtar Kelimeler: Mezhepler Tarihi, Hint-Alt Kıtası, İhsan İlâhî Zahîr, Din, Siyaset.

IHSAN ILĀHĪ ZAHĪR'S RELIGIOUS AND POLITICAL VIEWS

Abstract:

Ihsan İlāhī Zahīr was born in 1945 in Punjab/Siyālkūt and is a thinker belonging to the Sheikh branch of the Sītīs. Married with eight children, Zahīr lost his life in a bombing in 1987 and was buried in the Medina Baqi Cemetery.

Zahīr started his education by memorizing the Quran at a young age and continued until he graduated from the Jami'a Islamiyah Madrasah. Zahīr took courses in Muhaddis, Hadith, Logic and Philosophy. Knowing Persian, Urdu and Arabic, Zahīr attended the Faculty of Külliyyetu's-Serīa at the Medina Islamic University for his undergraduate education. He returned to Pakistan in 1972 and started his doctorate in law at the University of Karachi, but could not complete the program.

Zahīr's religious views are greatly influenced by the Salafi thought in the cities of Siyalkut and Faisalabad. Due to his family's good economic situation, he did not take any official duties in his country, but he gave various lectures abroad as a guest teacher. Within the scope of his religious activities, Zahīr mainly gave sermons and sermons to the public and served as the general secretary of a Salafi organization called Vifaq al-ulama Siyalkut. In this context, his Friday sermons are important. Zahīr, who also undertook the publishing of magazines such as Ahl al-Khadis, al-Itisam and Tercumān al-Hadith, has a very rich collection of around two hundred thousand works on sects and parties.

Zahīr began his political career in the Tahrīk-i Istiklal party, chaired by Muhammad Asghar Khan, 1972 and 1977, and ran as a parliamentary candidate in the 1977 elections; however, he left the party due to disagreements with his party. In the following period, Zahīr spent one month in prison for working against Ayyub Khan and Zulfikar Ali Bhutto. Zahīr, who was elected to the advisory board in 1977, resigned from this position because he strongly criticized Ziyaulhak for acting together with the Hanafis and Diyubendists. Zahīr, who also had conflicts with the Ahl-i Hadith circles in his country, founded Jami'at-i Ahl-i Hadith-i Pakistan in 1981 and traveled to various countries to spread his views.

As a Muslim thinker with a fanatic Salafi thought, Zahīr based his works mainly on the Book and the Sunnah along with reason. He published against Sufism and Hanafism and said that movements such as Qadiyaniyya were un-Islamic. Although Islam believed that the most suitable form of government in today's conditions was the parliamentary system, it did not approve of women in state administration.

Keywords: History of Islamic Sects, Indian Sub-Continent, Ihsan İlāhī Zahīr, Religion, Politics.

1. GİRİŞ

Kişilerin fikirlerini şekillendirmede; doğduğu coğrafya, aile yapısı ve eğitim hayatı büyük öneme sahiptir. İhsan İlâhî Zahîr Muhammed Gondalvî, Muhammed İkbâl (Zahrânî, 2008, s. 19) gibi önemli isimlerin yetiştiği Siyâlkût şehrinde doğmuş bir âlim olarak yaşadığı yerde Selefi yapının etkisi yoğun bir şekilde hissedilmekteydi. Bunun yanı sıra büyük dedeleri Hint alt kıtasında ortaya çıkmış Ehl-i Hadîs çizgisindeydiler. Dolayısıyla o, her zaman Ehl-i Hadîs'e mensup bir tutum sergilemiştir. (Zahîr, 1984, ss. 44-47)

Zahîr, bulunduğu bölgede aktif olarak faaliyetlerini sürdüren dinî cemaat ve siyasal örgütlenmelere yönelik ciddi eleştirileri olan bir araştırmacıdır. O, eleştirilerini sadece aktüel konularla sınırlı tutmamış, bu konuların tarihsel kökenleriyle ilgili araştırma ve analizler yapmıştır. Zahîr'in ağırlıklı olarak tarihsel ve güncel tenkitlerini yönelttiği kesim, tasavvuf ve Şiilik olmuştur. Onun tasavvuf tenkidi, kökeninin Hristiyan inancı olması ve şeyhlerin peygamberler gibi niteliklere sahip olmasının yanlışlığı etrafında şekillenmiştir. Vahyin gelişi, meleklerin peygamberlerle olan ilişkileri, Allah'ın elçilerini muhatap alması gibi konularda şeyhlerin peygamberlerle yarışması mümkün değildir. Özellikle şeyhlerin evrene şekil verecek güçte olmaları ve onlarsız Allah'a yapılan ibadetlerin kabul olmayacağı, hukukun şeyhler için feshedilmesi gibi hususlar, İslâm inancının asla onaylamadığı konulardır. (Zahîr, 2017, s. 11)

Zahîr'in şîî tenkitinin merkezine Şia'nın Kuran, imamet ve takiyye anlayışının bidat olmasını yerleştirdiği görülmektedir.(Zahîr, 1984, ss. 11-192) Zahîr'in Şiiliğin bahsi geçen konulardaki yaklaşımları özelinde hazırlamış olduğu müstakil çalışmalar bir araya getirilip Türkçeye kazandıran iki çalışma mevcuttur.(Zahîr, 2020, ss. 1-200, 1984, ss. 1-206)

Zahîr'e göre Şiilik, teorik ve pratik olarak tümüyle Yahudi zihniyetin elinde şekillenen ve yönetilen bir zihniyettir. Tarih boyunca Yahudilik ve Mecusilik ile irtibat halinde olan Şiilik hareketi, yayınlarıyla sürekli Müslüman dünyanın kötülüğü için çalışmıştır. Şiiliğin kökenini, Hz. Osman dönemi siyasal mücadelesine kadar götüren Zahîr, tüm fitnenin kaynağının Müslüman görünümlü olmasına karşın fitne ve nifakını Müslümanlar içinde yayan Yahudi asıllı Abdullah b. Sebe' olduğu kanaatindedir.(Zahîr, 1984, ss. 9, 13-16; Fığlalı, 1988, s. 133) Onun fikirlerine kanıt olarak ileri sürdüğü rivayet ve referansları, tarafsız ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmek yerine; çoğunlukla kendi doğru-yanlış değerlendirmesine göre şekillenen tarafsız bir yaklaşımla incelemeyi tercih etmiştir.(Yağır Ahmetoğlu, 2014, s. 126)

Anlaşıldığı kadarıyla Zahîr için İslâm inancının merkezinde veya daha cesur bir ifadeyle İslâm'ın kendisi, ancak Ehl-i Sünnet ve Selefi akidesi üzerinedir. Bunların dışındaki geçmiş ve güncel her türlü oluşum, belli ölçüler içinde Müslüman inancının saf ve duru akidesinden uzaklaşmışlardır.

2. İHSAN İLÂHÎ ZAHÎR'İN HAYATI ve TAHSİLİ

2.1. İhsan İlâhî Zahîr'in Hayatı

İhsan İlâhî Zahîr, 31 Mayıs 1945 yılında Pencap eyaletinin Siyâlkût şehrinde doğmuştur. Ailesi muhafazakârlığıyla bilinen Sâtîlerin Şeyh soyundan gelmektedir. Onun büyük babaları Ehl-i Hadîs düşüncesini benimsemiştir. Eğitim hayatını yakından takip eden babası Hacı Zuhûr İlâhî kumaş tüccarlığı yaparak geçimini sağlamaktadır. O, küçük yaşlarda oğlunun Kuran'ı Kerim'i hıfz etmesini sağlamıştır. (Zahrânî, 2008, ss. 21, 22)

1959'da mezun olacağı Guçrânvâlâ şehrindeki Câmia İslâmiye medresesine girdi. Yaşadığı şehirde Selefi yapının yoğun olması İhsan İlâhî Zahîr'in düşünce dünyasını şekillendirmede önemli etkiye sahiptir. Kendini geliştirmek için gittiği Faysalâbâd'daki Câmia Selefiyye'ye de Ehl-i Hadîs'in önemli âlimlerinden yararlanma fırsatı buldu. Temel hadis kitaplarını Muhammed Gondalvî'den, mantık ve felsefe gibi dersleri Mevlânâ Şerîfullah Han Suvâtî'den öğrendi. Pencap Üniversitesi'nde 1960-1963 yılları arasında Farsça, Urduca ve Arapça'da "Fâzıl" derecesine ulaştı. Lisans eğitimini 1967 tarihinde Medine İslâm Üniversitesi Külliyyetü'ş-şerîa'da tamamladı. Öğrenim gördüğü üniversiteden akademisyen olarak kalması teklif edilse de O, Pakistan'a dönmeyi tercih etti. İhsan İlâhî Zahîr'in ilme olan sevgisi sadece ilahiyat ile sınırlı kalmamış, 1972'de Karaçi Üniversitesi'nden hukuk alanında diploma almıştır. (Daudi, 2020, s. 630)

Ülkesinde medreselerde talebelere dersler veren Zahîr, bazen yurt dışında da bulunmuştur. Kumaş ticaretiyle uğraşan babası ailesinin maddi olarak refah içinde yaşamasını sağlamıştır. Bu sayede o, ilmi ve toplumsal faaliyetlerine istediği gibi devam etmiş cuma günlerinde vaaz ve hutbe vermiştir. 1967 yılında başladığı bu göreve ölümüne kadar olan sürede zaman zaman devam etti. (Zahrânî, 2008, s. 80)

Zahîr, 1987 yılında Minâr-ı Pâkistan'da, Cem'iyet-i Ehl-i Hadîs-i Pâkistan aracılığıyla düzenlenen sîret-i nebî konferansına davet edilmiştir. Çiçek demetinin içine yerleştirilmiş bir bombanın patlaması sonucu yaralanan Zahîr, 1987'de vefat etmiştir. (Zahrânî, 2008, s. 36)

2.2. İhsan İlâhî Zahîr'in Tahsili ve Eserleri

İhsan İlâhî Zahîr, yaşadığı dönemde farklı Selefi âlimlerden deneyim kazanarak düşünce dünyasını genişletmiştir. Başta Suudi Arabistan Müftüsü ve Selefi düşüncenin önemli temsilcilerinden olan hocası Abdülazîz b. Baz, muhaddis İmam Muhammed Nâsiruddîn el-Albânî, alîm Şeyh Muhammed İbrâhîm el-Gondalvi, muhaddis Şeyh Hammâd el-Ensârî, müfessir Muhammed el-Amîn eş-Şinqîti, Şeyh Ebû Bekir el-Cezâîrî gibi şahıslardan Selefi bakış açısını öğrenmiştir. (Zahrânî, 2008, s. 68)

Vifâku'l-ulemâ Siyâlkût isimli topluluğun sekreterliğini yapan Zahîr, siyasal ve sosyal hayatının yanı sıra bilimsel çalışmalar açısından da oldukça hareketli bir akademik kariyere sahiptir. Eserlerini Arapça ve Urduca dilinde yazan Zahîr'in çalışmaları farklı dillere çevrilmiştir. Ayrıca onun fikirleri üzerine Türkçe ve İngilizce başta olmak üzere çeşitli dillerde tez, makale, tebliğ ve kitap çalışmaları yapılmaktadır. (Daudi, 2020, s. 630)

Müellifin cemaat ve ekoller hakkında temel eserlerini şu şekilde sıralamak mümkündür.

1) "el-Kâdiyâniyye: Dirâsât ve Tahlîl" (Medine 1386/1967; Halep 1387; Lahor 1975, 1985). Eser, Zahîr'in öğrenciliği sırasında Kadiyanîlik ekolünün başta Afrika ve Orta Doğu

coğrafyasında yürüttükleri geniş çaplı faaliyetlerin zararlı etkilerini ortaya koymak için yazılmıştır. Eserin içeriği Mecelletü Haḍâreti'l-İslâm isimli üniversite dergisinde yayınlanmıştır (Daudi, 2020, ss. 630, 631) Eser Zahîr'in titiz çalışması neticesinde Mirza Gulam Ahmed'in şahsı, ailesi, ahlakı ve Kadiyanîlik hakkında önemli bilgiler içermektedir. (Zahîr, 1985, s. 13)

2) “el-Birelviyye: ‘Aḳā'id ve târîḥ” (Lahor 1984). Ahmed Rızâ Han Birelvî önceliğinde Birelvîlik ekolün anlatıldığı kitap, fırkanın oluşum aşaması, ana görüşleri, diğerlerini tekfir fetvaları ve doğaüstü masalları olmak üzere beş kısımdan oluşur. Eser, Urduca'ya çevrilmiştir (çev. Atâurrahman Sâkıb). Esere “İḥsân İlâhî Zahîr ki Kitâb ‘el-Birelviyye’ ka Taḥkîkî ve Tenkîdî Câ'ize” adıyla Birelvî mensubu Abdülhakîm Şeref Kâdirî tarafından bir reddiye yazılmıştır (Lahor 1995).

3) “eş-Şî'a ve'l-Ḳur'ân” (Lahor 1983). Tercümânü'l-ḥadîs'de yayınlanan çalışma Mirza Hüseyin b. M. Takî Nûrî et-Tabersî'nin “Faşlü'l-ḥiṭâb fî işbâti taḥrîfî kitâbi Rabbi'l-erbâb” kitabındaki (Tahran, ts.) fikirlerin yanlış olduğunu ortaya koymak için yazılmıştır. Tabersî'nin bu eserine hem Şîî âlimlerden hemde Sünnîler'den birçok reddiye kaleme alınmıştır. Şîî yazar Seyyid Murtaşâ el-Askerî, “el-Ḳur'ânü'l-Kerîm ve rivâyâtü'l-medreseteyn”i yazmıştır. Bu eserin son cildinde “Münâkaşatü mâ ze'amehü'l-Üstâz İḥsân İlâhî Zahîr, elf ḥadîs Şî'î fî taḥrîfî'l-Ḳur'ân ve beyânü zeyfî me'd-de'âhu” (Tahran 1999) Zahîr'in eserinde yer verdiği görüşleri hakkında ayrıntılı tartışmalar yer almıştır. (Daudi, 2020, s. 631)

Zahîr'in yukarıda sayılan temel ekol ve görüşlerle ilgili eserlerinin dışında çok sayıda kitap, makale ve konferansları bulunmaktadır. Bunların tamamı, daha geniş ve kapsamlı bir çalışmanın içeriği olacağından burada sadece bahsi geçen eserlerin verilmesiyle yetinilmiştir.

3. İHSAN İLÂHÎ ZAHÎR'İN FİKİRLERİ

3.1. İhsan İlâhî Zahîr'in Dinî Görüşleri

İhsan İlâhî Zahîr'in din anlayışının özünde, asıl kaynaklara bağlılık vardır. Bu bağlamda İslam inancının ilk halini temsil eden Hz. Peygamber ve ashabının inanç ve ibadetleri, onun referans aldığı kaynaklar olmuştur. Zahîr, ilk dönem din anlayışının dışındaki tüm yenilikleri bidat kapsamında görüp reddetme eğilimde olmuştur. (Zahîr, 2017, ss. 18, 19)

Selefi düşüncenin etkili olduğu çevrede yetişen Zahîr'in eğitim hayatı da bu yönde şekillenmiştir. Katı geleneksel bir din anlayışına sahip olan Zahîr, Tasavvuf alanında ve Hanefî mezhebi aleyhinde kitaplar yazmış, konuşmalar yaparak kendisini sadece yaşamış olduğu bölge de değil din dışı uygulamalara şiddetle karşı olan Seleflerin de önde gelen isimlerinden biri haline getirmiştir. (Daudi, 2020, s. 631)

Zahîr, Hz. Muhammed'in son peygamber olduğu hususunda oldukça hassastır. Hint-Alt kıtasındaki dini hareketlerin çoğunda olduğu gibi dini cemaat liderlerinin kendilerini ya mehdi ya da peygamber ilan etmelerine karşı yoğun bir mücadele içinde olmuştur. Örneğin Kâdiyânîler'in başı olan Mirza Gulam Ahmed'din (ö. 1908) kendini bazen reformcu (müceddid) bazen de mehdi göstermesi ve nihayet kendini Hz. Musa'nın yardımcısı olan Hz. Harun gibi olduğunu iddia etmiştir. (Zahîr, 1985, s. 33)

İhsan İlâhî, Zahîr'in yazmış olduğu eserler, Arap dünyasında ilgi görmüştür. O, eserlerinde şahıslar üzerine yoğunlaşmak yerine onların fikirleriyle meşgul olmuştur. O, asıl amacının ümmet arasında fitne ve ayrılık çıkarmak olmadığını insanları bâtil fırkaların aldatmalarından korumaya çalıştığını ifade ederdi. (Zahrânî, 2008, s. 38) Dolayısıyla itikâdî mezhepler ve dinî fırkaların Ehl-i sünnet çizgisinden çıktığı meseleleri ele almıştır.

İhsan İlâhî Zahîr'in dini görüşlerinin şekillenmesinde Şiilik anlayışı hakkındaki fikirlerinin oldukça önemli olduğu görülmektedir. Nitekim kendisi, Şia'ya nispet edilen grup ve ekolleri incelerken onların gerek teşekkül, gerek gelişim ve gerekse fikirleri hakkındaki iddialarını, çoğunlukla klasik eserler ve konuya ilişkin rivayetler kanalıyla aktarma gayreti içindedir. (Yağır Ahmetoğlu, 2014, s. 126) Şiiliğin kaynağı konusunda Zahîr, ağırlıklı olarak sahabe döneminde, başta Hz. Osman halifeliği olmak üzere, yaşanmış olan kökeninde siyasal nedenler olmakla birlikte dini meselelermiş gibi gösterilen birtakım olumsuz sosyo-politik gelişmeleri esas alır. Sahabe dönemi siyasal iç karışıklıkları, Şiilik gibi fırkaların oluşmasında sapık ve çarpık bazı mezhep ve akımların doğmasına neden olmuştur. (Zahîr, 2017, s. 151)

Şiiliğin Hint coğrafyasına nasıl girdiğine ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. (Yağır Ahmetoğlu & Ahmetoğlu, 2020, ss. 47-49) Zahîr açısından önemli olan Şiî-Sünnî ayrışmasına dayalı kadim tartışmada Sünnî taraftarlığı olduğu gayet açıktır. O, meseleyi biz ve siz şeklinde kesin bir karşıtlık üzerinden olumsuz bir yaklaşımla ele almış; düşüncelerini ifade ederken akıl ve sosyal gerçekliğin gerekleri yerine, sadece kendi değerlendirmesine göre sahih kabul ettiği nassların lafzi anlamlarını esas almıştır. Zahîr, ehl-i hadis ekolünün yaptığı gibi ilk dönem Müslüman toplumunun din anlayışını idealize ederek yüceltmıştır. Bu bağlamda o, selefi bir bakış açısıyla özellikle Müslüman toplumunun ilk yöneticileri olan Dört Halife Dönemi'ni fikir-hadise irtibatı yerine dinî kaygılarla açıklama yolunu gitmiştir. (Yağır Ahmetoğlu, 2014, s. 126)

Zahîr, kutsiyet seviyesinde değer atfettiği ilk Müslüman toplum olan ashabin iç savaşa tutuşup birbiriyle savaşmasını anlamakta güçlük çektiği için Cemel ve Siffin savaşlarında yaşanan dramın sorumlusu olarak dışarıdan bir mesul aramayı uygun görmüştür. O, zaten sicili kabarık olan ve Müslüman dünyasının hiç hoşlanmadığı Yahudi dönmesi İbn Sebe'yi, olağan bir şüpheli olarak görmüş ve tüm felaketlerin müsebbibi olarak onu suçlamıştır. (Zahîr, 1984, ss. 24-25) Zahîr, İbn Sebe hakkındaki rivayetlerin bilimsel eleştirisi üzerinde olması gerektiği şekilde durmamıştır. O, vahyin tahrif edildiği ve Ehl-i Beyt'in üstünlüğünü açıkça ortaya koyan ayet-i kerimelerin bilinçli olarak Allah'ın kitabından çıkarıldığını savunan Şiî bilginleri tenkit ederken muhataplarının kaynaklarındaki haberleri dikkate değer bulmadığından hiç kullanmamıştır. Örneğin Yeni Eflâtuncu yaklaşımlara sahip İsmailiyye fırkasını tenkit ederken Zahîr, ayet ve hadislerden oluşan bir delil ağı kurarak genelleyici bir yaklaşımla İsmailiyye'yi tekfir etmekten geri kalmamıştır. (Yağır Ahmetoğlu, 2014, s. 126)

Zahîr, dinî fikirlerini yazarken İbn Teymiyye ve Muhammed b. Abdülvehhâb gibi âlimleri kaynaklarından yararlanmıştır. (Daudi, 2020, s. 631) Genellikle reddiyelerinde Kuran-ı Kerim ve Sünneti temel alan Zahîr, az da olsa kimi zaman akli esas almıştır. (Zahrânî, 2008, ss. 36-37) Kuşkusuz Zahîr'in toplumsal ve tarihsel olayları değerlendirirken selefi bir düşünce yapısını esas alması, onun anakronizme düşmesine neden olmuştur. Bu bağlamda onun Şiî ve Sünnî düşünceler hakkındaki mukayeseli analizlerinin bilimsellikten daha ziyade subjektif bir

karakter taşıdığı görülmektedir. Bu durumun oluşmasında, onun Şîî-Sünnî inanç sistemlerinin teşekkül ve gelişiminde etkin olan sosyo-kültürel ve politik nedenleri sağlıklı bir şekilde değerlendirmekten uzak olmasının etkin olduğu açıkça görülmektedir. (Yağır Ahmetoğlu, 2014, s. 126)

Sonuç itibarıyla Zahîr'in din anlayışı, Kuran ve Hz. peygamberin öğretileri için canlı birer örneklik teşkil eden sahabenin düşünce ve yaşayış biçimidir. O, bu anlayışın dışına çıkmış olan bütün dini yaklaşımları bidat ve hurafe saymış ve onlardan uzak durulması gerektiğini ifade etmiştir. Müslümanları ifrat ve tefrite götüren, onları büyük-küçük günahlara alıştıran ve dinin asıl kaynaklarından beslenilmesine aykırı olan her türlü cemaat ve tarikatı, kendilerini İslam dinine nispet etseler de, Müslüman dünyası için bir fitne ve sapkınlık kaynağıdır. (Zahîr, 2017, ss. 18-19)

3.2. İhsan İlâhî Zahîr'in Siyâsî Görüşleri

İhsan İlâhî Zahîr, yirminci asırda yaşayan bir araştırmacı olmasına karşın dönemindeki birçok sorunun kaynağını bir asır öncesi olan on dokuzuncu yüzyılda açıkça kendini gösteren problemler olduğunu fark etmiştir. O, siyasal konularda Müslüman dünyasının neden geri kaldığı konusunda çok daha derin ve eski tartışmalara girmeden aktüel konularla meseleyi ortaya koymaya çalışan bir düşündürür.

Siyasal konularda Müslüman dünyasının asıl sorunlarının kendi içinden değil dışarıdan askeri, politik ve kültürel saldırılar olduğunu savunan Zahîr, mevzuyla ilgili olarak şöyle demektedir; *“19. Asrın ikinci yarısı, İslam tarihinde büyük öneme haizdir. Bu zaman döneminde, İslam’a karşı güçler, İslam etiketi altında Müslümanları saptırmak için ellerinden geleni geri bırakmayan iki mezhep haline geliyorlardı. Bu mezhepler, Müslümanları kendi ülkeleri içinde tutmak, Mekke ve Medine’ye olan saygılarını yok etmek, yüksek duygularını yerinde saydırıp köreltmek ve onları merkezden soğutmak için İslam düşmanlarının da eskiden beri süregelen arzularını kazanarak bütün enerjilerini harcadılar. İstedikleri şey, milyonlarca Müslümanı bir araya getiren dostluğu ve bağları kesmekti. Öyle bağlar ki Necid ve Hicaz çöllerinde, Himayaların tepesinde ve Keşmir vadisinde oturanları birbirine karşı duygulandıran acılarını ve kederlerini paylaştıran bağlar...”* (Zahîr, 1985, s. 16)

Zahîr, kendini geliştiren, öğrenmeye meraklı kişilik yapısına sahip bir araştırmacıdır. Bu karakteri dini alanda etkili olduğu gibi siyasi hayatında da aktif olmasını sağlamıştır. O, dini kuralların tüm meselelerde etkili olduğunu söyleyerek din ve devlet işlerinin ayrı yürütülmesini İslam’a karşı kurulan bir tuzak olduğunu ifade etmiştir. (Zahrânî, 2008, ss. 77-78)

Yaşadığı dönemde gerek eserleriyle gerekse katılmış olduğu toplantılarda yaptığı konuşmalardan dolayı Şîîler, Kadiyâniler ve Birelvîler gibi toplulukların kendisine düşman olmasını sağlamıştı. Zahîr’e göre Kadiyâniler, İngiliz Emperyalizminin bölgedeki temsilcileridir. Buna göre İngiliz hükümeti bölgede kendisi için siyasal bir tehdit olarak gördüğü İslâm düşüncesini sahte mezhepler kurarak yolundan saptırmak ve politik hedefleri doğrultusunda kullanmak için birtakım ajanlar görevlendirmek istemiştir. İşte bu ajanlardan biri de Zahîr’e göre Kadiyâniler’in başı olan Mirza Gulam Ahmed’dir. (Zahîr, 1985, ss. 32-34, 105)

Zahîr’in şiddetle eleştirdiği Hint-Alt kıtasındaki cemaatler arasında Birelvîlik hareketinin önemli bir yeri vardır. Çünkü bu cemaat günümüzde bile halen etkin olan bir grup olarak etkinliğini sürdürmeye devam etmektedir. Zahîr’e göre Birelvi cemaatinin lideri Ahmed

Rızâ Han Birelvî kötü bir ahlaka ve sert bir dile sahip olmasının yanı sıra diğer Müslümanları küfürle itham etmesi nedeniyle zamanla Müslümanlar üzerindeki etkisini kaybetmeye başlamıştır.(Zaheer, 2011, s. 12) Birelvilik hareketinin diğer Müslümanları tekfir etmesi, tartışmasız tek doğru yol oldukları düşüncesi esas itibariyle yanlış bir tutumdur. (Yağır Ahmetoğlu, 2021, s. 815) Ancak bunu gerekçe göstererek başka kişi ve grupların da Birelvi mensuplarını tekfir etmeleri başka bir yanıştır.

1970’li yıllarda Doğu Pakistan’ın Bengladeş ismiyle Pakistan Devletinden ayrılmak için faaliyetlere giriştiği dönemde Zahir’in yapmış olduğu konuşmalar dikkatleri onun üzerine çekmişti. Tahrîk-i İstiklâl partisinde 1972-1977 tarihleri arasında aktif siyasete katıldı. 1977’de Tahrîk-i İstiklâl’den milletvekili adayı olarak gösterilse de partisinin yanlış adımlar attığını ifade ederek hem adaylıktan hem partiden ayrıldı. Bir müddet devlet başkanı Eyyûb Han’ın karşıtı çalışmalar yaptı. O, siyasette emr-i bi’l ma’ruf nehy-i ani’l münker prensibini benimsemiştir. Eğer devlet İslam’a aykırı bir karar verirse Zahir bu kararı eleştirmekten kokmamıştır. Hatta 1977 yılında Zülfikar Ali Butto ve hükümetlerini eleştiren konuşmaları sebebiyle 32 gün hapis cezasına çarptırıldı. (Zahrânî, 2008, ss. 77-78)

Genel olarak Zahîr, din ve politika arasında bir ayrım yapmadan ikisini aynı bağlamda değerlendirme eğilimin olduğu görülmektedir. 1977’de iktidara geçen Ziyâülhak, Zahîr’i danışma kuruluna atamıştır. Ancak O, kısa zaman sonra Ziyâülhak’ın samimi olmadığını söyleyerek bu görevden istifa etmiştir. Zahîr’in Ehl-i Hadîs’e mensup olması fakat Ziyâülhak’ın Hanefîlik ve Diyûbendîler ile yol yürümesi, Zahîr tarafından kendi makamında dahi şiddetle eleştirilmesine sebep olmuştur. (Zahrânî, 2008, ss. 77-79)

Devlet yönetiminde Hanefîlik, Şâfiîlik gibi fıkhi sistemin etkili olmasını istemeyen Zahîr, dinin esas alındığı bir toplumsal yapının kurulmasının gerekliliğini savunmuştur. Günümüz koşullarında parlamenter sistemin en uygun yönetim biçimi olduğunu söylemiş ve Kadınların devlet başkanı olmasına karşı çıkmıştır. (Daudi, 2020, s. 630)

Zahîr, Ehl-i Hadîs’in en coşkulu konuşmacılarından biriydi. Onun sayesinde cemaat daha aktif hale geldi. O, Hem cemaatin organizasyonlarını düzenliyor hem de Pakistan’ın büyük şehirlerindeki toplantılara konuşmacı olarak katılıyordu. O, 1979 Lahor’da Cem’iyyet-i Ehl-i Hadîs’in görevlendirmesiyle kapsamlı bir toplantı düzenlemiştir. Toplantı sonrası Ehl-i Hadîs’e bağlı gruplar arasında anlaşmazlık çıktı. 1981’de Ehl-i Hadîs mensuplarının katılımıyla gerçekleştirdiği toplantıda Cem’iyyet-i Ehl-i Hadîs-i Pâkistan’ı kurdu ve 1983’ten sonra grubun başkanlığını yaptı. (Zahrânî, 2008, s. 71 vd.)

Görüldüğü üzere İhsan İlâhî Zahîr’in siyasi görüşleri, dini taleplere dayalı yönetim anlayışına odaklı bir nitelik arz etmektedir. Bu tarz politik isteklerin modern yaşam ve yönetim biçimleriyle uyum konusunda ciddi sorunlar bulunmaktadır. Dolayısıyla onun siyasi görüşlerinin demokrasi ve özgürlükler konusunda tartışmalara açık olduğu görülmektedir. Zahîr’in siyasal yaklaşım biçiminde Ortadoğu merkezli bir İslam anlayışının egemen olduğu ve onun fikir insanı olmanın yanı sıra bir aktivist olduğu izlenimi görülmektedir.

3. SONUÇ

İhsan İlâhî Zahîr’in yaşamı, ilmi kariyeri ve dini-siyasi görüşleri konusunda araştırmada ulaşılan verilerden yola çıkarak genel olarak onun hayatında mücadeleci bir hayat anlayışının

öne çıktığı görülmüştür. Nitekim kendisi gerek dini ve gerekse siyasal meselerde ağırlıklı olarak tarafgir bir tutum takınarak diğer anlayışları ötekileştiren bir bakış açısıyla konuları ele aldığına tanık olmaktadır.

Zahîr'e göre Müslüman dünyası için siyasal açıdan en önemli tehdit, İngiliz ve Rus sömürge politikaları iken dini açıdan en ciddi tehlike Şiilik ve Tasavvuf anlayışlarıdır. Ona göre bu iki tehlike zaman zaman bir araya gelerek tarihsel ve güncel Müslüman çevreler açısından oldukça kritik sorunlar doğmasına neden olmaktadır. Bu sorunların çözümünde öncelikle problemin doğru bir şekilde tanımlanması ve sınırlarının sağlıklı bir biçimde belirlenmesi gerekmektedir. Bu yönüyle Müslümanların yüzeysel araştırmalar ve günübirlik analizler üzerinden konuları tartışmak yerine derin ve kapsayıcı bir yaklaşımla kendilerini ilgilendiren mevzular hakkında fikirler ortaya koymaları gerekmektedir.

Şiilik, Zahîr'in düşünce dünyasında aslı sahabe dönemine dayanan yanlış bir İslâm din anlayışıdır. Şiilik düşüncesinin Abdullah b. Sebe ile başlayan İslâm düşmanlığının çeşitli tarihsel ve güncel nedenleri vardır. Tarihsel olarak İslâm fetihleriyle etkinliklerini kaybeden Yahudiler ve İran Pers kültürü, Müslümanları dışarıdan yıkamayacaklarını anladıklarında içeriden onların dirliğini bozarak intikamlarını almayı düşünmüşlerdir. Onlar amaçlarına ulaşmak için Müslümanların içine ajanlar yerleştirerek Şiilik anlayışını ihdas etmişlerdir. Bu yönüyle Zahîr'e göre Şiilik, dini bir yorum olmaktan öte siyasal bir politikanın işletilmesinden ibarettir. Neredeyse aynı söylemi, tasavvufî düşünce için de tekrar eden Zahîr, bu sefer Yahudilerin yerine Hristiyanlığı koyar. Onun açısından Şiilik ekolü ve sûfî tarikatlar, geçmişte harici düşmanlar tarafından kullanıldığı gibi günümüzde de İngiliz ve Rus sömürgeciliği için bir araç olarak kullanılmaktadır.

Zahîr, Kadiyanilik ve Birelvilik gibi başka cemaat ve fikirleri de eleştirir. Onun dini ve siyasi fikirlerinin merkezini teşkil eden selefi yaklaşım, aynı zamanda onun Müslümanlar için sunmuş olduğu çözüm önerisidir. Ona göre teolojik açıdan İslâm inancının aslını bozmaya yönelik tüm fikir ve hareketler, ya sahte peygamberler ya da sapık yorumlarla İslâm dininin aslını oluşturan selefi söylemden tehlikeli bir sapmadır. Müslümanların bu yanlışlıktan dönmek için öncelikli olarak Şiilerin imamet ve tasavvufun velayet anlayışlarını terk etmeleri sonrasında ise dünya ve siyaset işlerinden yüz çevirmeden kendi sorunlarının sorumluluklarını üstlenmeleri gerekir.

Son tahlilde Zahîr'e göre teolojik açıdan kökeninde Yahudi din anlayışı bulunan Şiilik ile ilkeleri Hristiyanlıkla doğrudan uyuşan tasavvuf, gerek söylem olarak ve gerekse pratik olarak tarih boyunca Müslümanların başına dert olduğu gibi halen günümüzde sorun olmaya devam etmektedir. Müslümanların bu tehlikelere karşı uyanık olmaları ve dinlerini İslâm'ın asli kaynakları olduğunu ifade ettiği selefi bakış açısından öğrenmeleri gerekir.

KAYNAKÇA

- Daudi, K. Z. (2020). İhsan İlâhî Zahîr. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi: C. EK 1* (ss. 629-631). TDV Yayınları.
- Fığlalı, E. R. (1988). Abdullah b. Sebe. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 1, ss. 133-134). TDV Yayınları.
- Yağır Ahmetoğlu, G. (2014). Çağdaş Bir Anakronizm Örneği: Ehl-i Hadis Ekolü
Temsilcilerinden İhsan İlâhî Zahîr'in Şîa Karşıtlığı Üzerine Bir İnceleme. *Turkish Journal of Shiite Studies*, 6(2), Article 2.
- Yağır Ahmetoğlu, G. (2021). Hint Alt Kıtasında Çağdaş Dinî Bir Hareket Olarak Birelvîlik. *e-makâlât Mezhep Araştırmaları Dergisi*, 14(2), Article 2.
- Yağır Ahmetoğlu, G., & Ahmetoğlu, Ş. (2020). Şîiliğin Hint Coğrafyasına Girişi. *Turkish Journal of Shiite Studies*, 2(1), 32-51.
- Zaheer, S. E. E. (2011). *The Reality of Bareilawi'ism Their Beliefs and Practices*. The Orthodox Press.
- Zahîr, İ. İ. (1984). *Şîa'nın Ku'ran İmâmet ve Takiyye Anlayışı* (H. Onat & Sabri Hizmetli, Çev.). Afşaroğlu Matbaası.
- Zahîr, İ. İ. (1985). *İslam Dünyasında İngiliz Emperyalizmi Kadiyanîlik* (A. Aytekin, Çev.). Ebru Yayınları.
- Zahîr, İ. İ. (2017). *Tasavvufun Doğuşu ve Kaynakları* (İ. Sarmış, Çev.). Anti Tasavvuf yayınları.
- Zahîr, İ. İ. (2020). *Şîa ve Sünnet* (M. Yücel, Çev.). Küresel Kitap.
- Zahrânî, A. bin M. (2008). *The Life of Shaykh Ihsân Ilahî Thahîr* (A. ibn K. ibn K. Ashantî, Çev.). Salafî Manhaj.

DEVLET, TOPLUM VE PİYASA: BARIŞ PARTİSİ’NİN YENİ SENTEZ ARAYIŞI

Dr. Öğr. Üyesi İlhan BİLİCİ

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Türkiye

ilhan.bilici@erdogan.edu.tr - ORCID ID- 0000-0002-4085-7274

ÖZET

Barış Partisi (10 Aralık 1996- 9 Mayıs 1999), 1990’lı yıllarda Türk siyasal ve toplumsal yaşamında vuku bulan dönüşümlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmış bir tepki hareketidir. Klasik sağ ve sol siyaset biçimlerinin siyasal ve toplumsal sorunlara çözüm üretmedeki başarısızlıklarından hareketle, yeni bir söylemin ve temsilin gerekliliği teziyle varlığını şekillendiren Barış Partisi (BP), özellikle bireysel özgürlük ile toplumsal adaleti birleştiren ve “liberal sol” olarak adlandırılan ideolojik formasyonun mimarı olmuştur. Bu minvalde, mevcut çalışmanın temel amacı, BP’nin liberal sol söylemini oluşturan ideolojik formasyonunun ana unsurlarını ve ele alınış biçimlerini incelemektir.

Niteliksel içerik analizinin metodolojik çerçeve olarak benimsendiği bu çalışmada, parti programı, lider konuşmaları, dönemin gazete arşivleri gibi birincil kaynaklar ile makale ve kitap gibi ikincil veri kaynaklarından yararlanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda ortaya çıkan bulgular, dönemin küresel neoliberal dalgası ile Türkiye’nin demokratikleşme, piyasa ekonomisine geçiş ve çoğulculuk arayışındaki konumu bağlamında incelenmiştir. BP’nin kendine özgü formüle ettiği liberal sol anlayış, başta teşebbüsü şahsi fikrini, devlete hakemlik rolü atfeden anlayışı, hak temelli siyasal çoğulculuğu ve çokkültürlülüğü esas alan temalar özelinde inşa edilmiştir.

İktisadi ve toplumsal düzlemde bireyin vazgeçilmez bir aktör olarak yer aldığı bu ideolojik pozisyon alışı, devlet tarafsız bir düzenleyici ve denetleyici bir mekanizma olarak tasavvur edilmiştir. Konjonktürel bir gerekliliğin sonucu olarak ortaya çıkan bu manevra, dönemin sosyo-ekonomik ve siyasal dokusuyla ilişkili bir şekilde BP’nin güncel ihtiyaçlara nasıl bir çözüm önerisi sunduğunu anlamlandırabilmek açısından oldukça önemlidir. Bu minvalde, BP’nin resmi dokümanlarında teşebbüsü şahsi fikrine yapılan güçlü vurgu, piyasayı merkeze

alan iktisadi sistem önerisini beraberinde getirmektedir. Bahse konu öneride, klasik sosyalist devlet müdahalesinin reddedildiğini de belirtmek gerekir.

Emeğin ve sermayenin birbiriyle çatışan unsurlar olarak değil, birbirini tamamlayan unsurlar olarak tanımlandığı söz konusu sistemde, iktisadi kalkınma ile sosyal adalet arasında bir dengenin tesis edilmek istendiği ortaya çıkmaktadır. Alevi kimliğini temsil iddiasıyla siyasal yaşamda varlık kazanan BP, özellikle sosyo-kültürel ve toplumsal düzlemde etnik, kültürel ve inançsal farklılıkların bir potada eritilmesinden ziyade, onların bir arada ve birlikte var olabilecekleri çoğulcu bir yurttaşlık anlayışını destekleyen sosyal bir yapının inşasını öngörmüştür.

Bu minvalde, BP'nin liberal sol anlayışı, Türkiye'nin çokkültürlü yapısını tanıyan ve varlığını savunan bir perspektif sunarken bireyi de devlet karşısında acziyete düşmesini engelleyecek ve ona karşı güçlenmesine imkân sunacak mekanizmaları geliştirecek bir modeli savunmuştur. Bu modelde ayrıca bireyin girişimci ruhu teşvik edilerek kendini gerçekleştirmesine imkân tanınmak istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Barış Partisi, Liberal Sol, Türk Siyasal Hayatı.

ÖĞRETİM ELEMANLARININ AKREDİTASYON SÜREÇ ALGISI: ERCİŞ MESLEK YÜKSEKOKULU ÖRNEĞİ

Dr. Öğr. Ü. Zeynep AYKAÇ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, zeynepaykac@yyu.edu.tr -0000-0002-5242-0002

Öğr. Gör. Merve TÜRKTAM

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, merveturktam@yyu.edu.tr -0000-0002-6679-4611

Öğr. Gör. Dr. Kübra GÜMÜŞ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, k.koroglu@yyu.edu.tr – 0000-0002-2813-9704

ÖZET

Gelişen dünyada insanların yaşam standartlarının yükselmesi sonucu kalite konusu sürekli gündemde olan bir kavram haline gelmiştir. Her alanda olduğu gibi yükseköğretimde de özellikle eğitim alanında ulusal hatta uluslararası düzeyde eğitimin kalitesinin yükseltilmesi bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu kapsamda yükseköğretimde eğitim kalitesinin güvence altına alınabilmesi amacıyla akreditasyon önemli bir araç haline gelmiştir. Yükseköğretim Kalite Kurulu (YÖKAK)’nın kurulmasıyla birlikte Türkiye’deki üniversitelerde kalite çalışmaları hız kazanmıştır. Böylece üniversitelerin çoğu akreditasyon belgesi olarak tanınırlıklarını ve görünürlüklerini artırmak için faaliyetler yürütmeye başlamıştır. Ancak akreditasyona yönelik planlanan faaliyetler, süreçlerin kanıtlanabilirliğini sağlama, öğrenci merkezli eğitimin sağlanması gibi ek sorumluluklar da getirmektedir. Çalışmanın amacı, kalite sürecinin önemli bir tarafı olan akademisyenlerin sürece bakış açılarının değerlendirilmesidir. Bu çalışma; Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Erciş Meslek Yüksekokulu’nda görev yapmakta olan öğretim elemanlarının üniversitelerin uyguladıkları akreditasyon faaliyetleri konusundaki düşünce, tutum ve algılarını tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Konuya ilişkin literatürden elde edilen bilgilerin yanı sıra, Semerci (2017) tarafından geliştirilen Akreditasyon Algısı (AA) Ölçeği kullanılmıştır. Anket formu, araştırmanın örneklemi olan Erciş Meslek Yüksekokulu’nda eğitim-öğretim faaliyetlerini yürüten toplam 25 öğretim elemanına uygulanmıştır. Anketlerden elde edilen veriler SPSS paket programında analiz edilmiştir. Verilerin analizinde; bakış açısı, beklenti, düşünce düzeyleri ile algıları incelenmesinde tek

yönlü Anova testinden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda, katılımcıların görev süresi, cinsiyet ve unvanına göre ölçek ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık çıkmamıştır.

Anahtar Kelimeler : Akreditasyon Algısı, Kalite, Üniversite, Meslek Yüksekokulu

Perceptions of the Accreditation Process of Academic Staff of Vocational School: The case of Erciş Vocational School

ABSTRACT

With the rising living standards in the modern world, the concept of quality has become a constant topic of discussion. Similar to other fields, enhancing the quality of education, particularly in higher education, has become a necessity at both national and international levels. Accreditation has emerged as a significant tool to ensure the quality of education in higher education institutions. The establishment of the Turkish Higher Education Quality Council (YÖKAK) has accelerated quality assurance efforts in universities in Türkiye. Consequently, many universities have undertaken activities to obtain accreditation certificates, aiming to increase their recognition and visibility. However, planned accreditation activities also bring additional responsibilities, such as ensuring the provability of processes and adopting a student-centered educational approach.

The aim of this study is to evaluate the perspectives of academicians, who are key stakeholders in the quality assurance process, on accreditation. The research focuses on identifying the thoughts, attitudes, and perceptions of academic staff at Van Yüzüncü Yıl University's Erciş Vocational School regarding accreditation activities implemented by universities. In addition to information gathered from the relevant literature, the study utilized the Accreditation Perception (AP) Scale developed by Semerci (2017). A survey was administered to a sample of 25 academic staff members actively engaged in educational activities at Erciş Vocational School. The data collected through the surveys were analyzed using the SPSS software package. A one-way ANOVA test was employed to examine perspectives, expectations, levels of thought, and perceptions.

The findings revealed no significant differences in the scale or its sub-dimensions based on participants' tenure, gender, or academic title. These results suggest that demographic variables do not significantly influence academicians' perceptions of accreditation activities.

This study highlights the importance of understanding the views of academicians to ensure the successful implementation of accreditation practices and provides insights that may guide future efforts in quality assurance in higher education.

Keywords: Accreditation Perception, Quality, University, Vocational School

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE FİZİKSEL AKTİVİTEDEN KEYİF ALMANIN OKUL DOYUMU ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

BARIŞ KARAKOYUN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, bariskarakoyun@hotmail.com – 0009-0003-3950-4724

Doç. Dr. HÜSEYİN ÖZDEN YURDAKUL

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, yurdakul@comu.edu.tr – 0000-0001-6879-3658

ÖZET

Okul doyumunu öğrencilerin okula olan bağlılığında, akademik performanslarında, okul iklimi üzerinde önemli etkilerinin olduğu bilinmektedir. Okul doyumunu etkileyen faktörleri incelemek önem kazanmaktadır. Bu araştırmada fiziksel aktiviteden keyif almanın okul doyumunu üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nicel yöntemlerden korelasyonel araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırmaya Çanakkale ili TOKİ Anadolu lisesinde okuyan 902 kişi katılmıştır. Veri toplama aracı olarak Mullen ve diğerleri (2011) tarafından geliştirilen, Özkurt ve diğerleri (2022) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan 8 maddelik “fiziksel aktiviteden keyif alma ile Randolph vd. (2009) tarafından geliştirilen ve Türk kültürüne Telef (2014) tarafından uyarlanan okul doyumunu ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde pearson korelasyon, tanımlayıcı istatistikler ve yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır. Fiziksel aktiviteden keyif alma değişkeninin ortalaması ($M = 5.10$, $SD = 1.67$) yüksek seviyelerde bulunurken okul doyumunun ($M = 3.14$, $SD = 1.10$) orta seviyelerde bulunmuştur. Normallik analizi için çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. Her iki değişkenin de normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda fiziksel aktiviteden keyif alma ile okul doyumunu arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = 0.331$, $p < .001$). Fiziksel aktiviteden keyif almanın okul doyumunu pozitif ve anlamlı yordadığı ($\beta = 0.356$ $p < .001$) tespit edilmiştir. Bu bulgular, fiziksel aktivitenin öğrencilerin okul yaşamına yönelik doyumlarını artırabileceğini göstermektedir. Fiziksel aktiviteden keyif alma, öğrencilerin okula olan bağlılıklarını, akademik performanslarını ve okul ortamındaki genel mutluluklarını etkileyen önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir. Okullarda öğrencilerin fiziksel aktiviteye katılımını artırmak için eğlenceli ve kapsayıcı programlar düzenlenebilir. Fiziksel aktiviteden keyif almanın okul doyumunu haricinde okula aidiyet, akademik başarı, okul stresi, okul uyumu üzerindeki etkilerini açıklayan farklı araştırmalar yapılması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Lise Öğrencileri, Fiziksel Aktivite, Okul Doyumu.

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN BİLİŞÜSTÜ BECERİ VE SINAV KAYGISI DÜZEYLERİNİN MATEMATİĞE YÖNELİK TUTUMLARINA ETKİSİ

Lokman BAŞARAN, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,

basaranlokman@gmail.com - 0009-0008-0105-8067

Prof. Dr. Ömer Faruk ÇETİN, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,

ofaruk@erzincan.edu.tr - 0000-0002-3758-8747

ÖZET

Ortaokul öğrencilerinin bilişüstü beceri ve sınav kaygısı düzeylerinin matematiğe yönelik tutumlarına etkisinin incelenmesi amacıyla yapılan araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın evreni, 2023-2024 eğitim öğretim yılında Ankara ilindeki ortaokullara devam etmekte olan öğrencilerdir. Araştırmanın örneklemi ise evren içerisinden basit seçkisiz örnekleme yöntemi ile belirlenmiş olan 200 öğrencidir. Araştırmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgiler formu, Pintrich ve De Groot (1990) tarafından geliştirilmiş olan ve Üredi (2005) tarafından Türkçe uyarlaması yapılmış olan “Öğrenmeye İlişkin Motivasyonel Stratejiler Ölçeğinin” Öz düzenleyici öğrenme stratejileri boyutundaki 13 maddelik Bilişsel Strateji Kullanımı ölçeği, Başol (2017) tarafından geliştirilen “Ayda Sınav Kaygısı Ölçeği” ve Kabaca (2006) tarafından geliştirilen Matematiğe yönelik tutum ölçeği kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde SPSS istatistiksel veri analiz programı kullanılmış, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki anlamlılık düzeyi (p) = 0,05 olarak alınmıştır.

Araştırmada, öğrencilerin bilişüstü beceri, sınav kaygısı ve matematiğe yönelik kaygı düzeylerinde; cinsiyet, yaş, anne ve baba eğitim durumu, okul öncesi eğitim alma, dershaneye gitme, okul dışında ders alma, derslerinde aileden destek alma, BİLSEM’e gitme, günlük ve haftalık ders planı olma, günlük ve haftalık soru çözme hedefi olma durumlarının etkili olduğu bulunmuştur. Araştırma sonucunda öğrencilerin bilişüstü beceri, sınav kaygısı ve matematiğe yönelik tutum düzeyinin orta olduğu, öğrencilerin bilişüstü beceri düzeyinin yükselmesinin sınav kaygısını azalttığı, matematiğe yönelik tutum düzeyini yükselttiği, bilişüstü beceri düzeyinin matematiğe yönelik tutumda anlamlı bir yordayıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilişüstü Beceri, Kaygı, Sınav Kaygısı, Tutum, Matematiğe Yönelik Tutum

GÜZEL SANATLAR LİSESİ RESİM BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN RESİM KAVRAMINA İLİŞKİN METAFORİK ALGILARININ BELİRLENMESİ

Doktora Öğrencisi/Öğretmen, Seçil OFAY

Necmettin Erbakan Üniversitesi, secilofay@gmail.com- ORCID ID 0000-0002-0462-2048

Dr. Öğr. Üyesi, Ayşe OKUR

Necmettin Erbakan Üniversitesi, aokur@erbakan.edu.tr- ORCID ID 0000-0003-2828-7704

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin “Resim” kavramına yönelik algılarını metaforlar aracılığıyla ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla dağıtılan anket formunda katılımcı öğrencilere “Resim.....gibidir; çünkü.....” sorusu yöneltilmiş, ilk boşluğa resmin ilk seferde zihinlerinde canlandırdığı imgeyi, ikinci boşluğa ise bu imgeyi neden seçtiklerinin sebeplerini cümleler şeklinde yazmaları istenmiştir. Araştırma 2023-2024 eğitim öğretim yılının ikinci yarısında Konya ilinde bulunan Çimento Güzel Sanatlar Lisesi’nde uygulanmıştır. Bu lisede öğrenim gören 9. 10. 11. ve 12. sınıf düzeyinden seçilen toplam 89 gönüllü resim bölümü öğrencisini kapsamaktadır. Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden fenemoloji (olgu bilim) deseni kullanılmıştır. Elde edilen veriler, araştırmacı tarafından hazırlanan Metaforların analizi ile ortaya konulmuştur. Ortaya çıkan metaforlar tablo halinde listelenmiş. Liste haline getirilen metaforlar içerik analizi yöntemi kullanılarak DOĞA, PSİKOLOJİ, GELECEK, İNSANIN KENDİSİ, MUTLULUK VERİCİ, İHTİYAÇ DUYULAN, KARMAŞIK, BELİRSİZ, DİĞER başlıklı 9 kategoride toplanmıştır. Güzel Sanatlar Lisesi’nde öğrenim gören resim bölümü öğrencileri için, duygularını, hayallerini ve gözlemlerini en iyi ifade etme aracı resimdir. Resim eğitimi alan bireylerin dünyaya karşı geliştirdikleri ve ilişkilendirdikleri bireysel tutum ve yaklaşımlarla ilgili olarak ortaya koyacakları sanatsal ürünler yani resimler, onların hem öğrenim gördükleri eğitim sürecinde edindikleri bilgilere hem de yaşantılarındaki deneyimlere ve tecrübelerine dayanır. Buna bağlı olarak resim bölümü öğrencileri resimle ilgili tanımlar yaparken eğitim sonrası hayallerini de ürettikleri metaforlara eklemişlerdir. Bu metaforik içerik analizi sayesinde öğretmenlerin, öğrencilerin atölye uygulamalarındaki ürünlerini daha iyi değerlendirmesini ve onları yakından tanımalarını, buna bağlı olarak bireyselleştirilmiş planlama ile eğitim vermelerinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Güzel Sanatlar Lisesi, Resim, Metafor

ÖĞRENCİLERİN DİJİTAL BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE ÖĞRETMENLERİN ROLÜ

Hasan Basri MEMDUHOĞLU

Prof. Dr., hasanbasri@siirt.edu.tr 0000-0001-5592-2166

Metin ÇAKAZ

Eğitim Yön. Uzmanı, metincakazzx@gmail.com 0009-0007-1399-2992

Özet

Dijital çağın hızlı ilerleyişi, öğrencilerin dijital becerilerinin eğitimdeki başarıları ve gelecekteki mesleki yaşamları için temel bir faktör haline gelmesini sağlamıştır. Bu beceriler, öğrencilerin günümüz dünyasında aktif ve etkili bireyler olarak yer almaları için bir gereklilik haline gelmiştir. Eğitimde dijital araçların etkin kullanımı, öğrencilerin bireysel gelişimlerini desteklemenin yanı sıra dijital okuryazarlığın eğitim sistemine entegrasyonunu da mümkün kılmaktadır. Eğitim sistemine entegre edilen dijital beceriler, öğrencilere eleştirel düşünme, sorun çözme ve yaratıcı düşünme gibi yeteneklerin kazandırılmasında büyük bir rol oynamaktadır. Öğretmenlerin bu süreçteki stratejik rolleri, öğrencilerin dijital dünyada etkili bireyler olarak yetişmelerini sağlamak adına kritik bir öneme sahiptir.

Bu çalışma, öğretmenlerin öğrencilere dijital okuryazarlık gibi dijital beceriler ve bu beceriler bağlamında problem çözme ve eleştirel düşünme gibi beceriler kazandırmadaki rollerini incelemeyi amaçlamaktadır. Literatür taramasına dayalı araştırma, öğretmenlerin dijital becerilerin kazandırılmasındaki stratejik rollerini, eğitim politikaları ve uygulamaları açısından dikkate alınması gereken önemli bir husus olarak ortaya koymaktadır. Bu çalışma, öğretmenlerin öğrencilere dijital beceriler kazandırmadaki rollerini vurgulamanın yanında, gelecekteki eğitim uygulamalarına ilişkin projeksiyonlara da rehberlik edecek çıkarımları ortaya koymayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital beceriler, öğrencileri dijital becerileri, teknoloji, eğitimde teknoloji

Giriş

21.yüzyıl, teknolojinin hayatımızın her alanına derinlemesine nüfuz ettiği bir dönem olarak karakterize edilebilir. Günümüzde teknoloji kullanımı, bireylerin ve toplumların günlük işlerini yönetmekten eğitim sistemlerini dönüştürmeye kadar geniş bir yelpazede önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, teknolojinin sağladığı olanaklarla birlikte bireylerin dijital becerilere sahip olmaları gerektiğini ifade edebiliriz. Teknoloji, zaman içinde devrim niteliğinde değişimlere yol açarak dijital çağı başlatmış ve bu süreçte toplumsal, ekonomik ve kültürel dinamikler üzerinde derin etkiler bırakmıştır.

Teknolojinin hayatımıza girişinin sadece bireysel düzeyde değil, aynı zamanda eğitim sistemlerinde de köklü değişikliklere neden olduğu belirtilmektedir (Metin, 2018). Bu çağın

nesli, teknolojinin entegre olduğu bir ortamda büyümekte ve bu durum onların eğitim anlayışlarını ve öğrenme biçimlerini dönüştürmektedir. Dolayısıyla, günümüzde öğrencilerin dijital okuryazarlık becerilerini kazanmaları ve geliştirmeleri, onları geleceğin taleplerine göre hazırlamaları konusunda eğitim kurumlarına e eğitimcilere önemli görevler düşmektedir.

Teknoloji, hayatın her alanında kendine yer bulmakta ve bireyler doğdukları andan itibaren teknoloji ile tanışmaktadır (Hett, 2012). Bilişim teknolojilerinin yaygın kullanıldığı bir dönemde doğan bu nesil, dijital araçları kısa sürede keşfedebilen, yaparak ve yaşayarak öğrenen, bağımsız ve oyun odaklı, çoklu görev yapabilen, dikkat süreleri kısa ve anında geri bildirim isteyen bireylerden oluşmaktadır. Ayrıca, dijital araçları basılı materyallere tercih eden, genellikle yalnız ama dijital sosyal çevresi geniş bir nesildir (Baki, 2015). Teknoloji ile bu kadar iç içe olunan bir çağda, teknolojiyi etkin bir şekilde kullanmak, çağın ihtiyaç duyduğu öğrencileri yetiştirmede önemli bir adım olacaktır (Yamaç, 2015).

Eğitim alanında, öğrencilerin dijital becerilerini geliştirmeleri, onların gelecekteki başarıları ve rekabet güçleri açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, öğretmenlerin rolü bu süreçte önemlidir. Öğretmenler, dijital araçları etkin bir şekilde kullanarak öğrencilere dijital becerileri kazandırabilir ve onların teknolojiyi günlük yaşamlarında ve eğitimde verimli bir şekilde kullanmalarına rehberlik edebilirler. Öğrencilerin bilgiye erişimini artıran teknolojik araçlar, onların öğrenme süreçlerini daha etkili hale getirebilir ve öğretmenler, bu araçları derslerinde kullanarak öğrencilerin dijital becerilerini güçlendirebilirler. Teknolojinin gelişmesiyle toplum giderek dijitalleşirken, eğitim kurumları teknolojik ve bilimsel devrim için merkezi bir öğrenme ortamı olarak görülmektedir. Öğrencilerin dijital becerilerini geliştirmede öğretmenlere büyük görev düşmektedir. Aynı zamanda öğretmenlerin teknolojik hizmetlerinin kullanımıyla ilgili bilgi ve oldukça yetenekleri önemlidir (Otterborn, Schönborn ve Hulten, 2019)

Dijital çağın eğitim sektörüne getirdiği devrim niteliğindeki değişiklikler, öğretmenlerin rollerini ve kökten etkilemiştir. Bu yeni dönemde, öğretmenlerin dijital becerileri, eğitimin niteliği ve erişilebilirliği açısından hayati bir öneme sahip olmuştur. Özellikle Türkiye gibi hızla dijitalleşen ülkelerde, bu becerilerin mevcut durumu, eğitim sistemlerinin genel yapısı ve teknolojik entegrasyon açısından değerlendirilmelidir. Dijital teknolojilerin eğitimdeki rolü, sadece öğretim araçlarının çeşitlenmesiyle sınırlı değildir; aynı zamanda öğrenme süreçlerinin yeniden tasarlanmasını da gerektirir. Türkiye'deki öğretmenler, dijital araçları kullanarak öğrenci katılımını artırma, öğrenme materyallerini çeşitlendirme ve eğitimi daha erişilebilir hale getirme konusunda önemli adımlar atmıştır. Öğretmenlerin bu dijital araçları etkin bir şekilde kullanabilmeleri için daha fazla eğitim ve destek gerektiğini göstermektedir (Reiser & Dempsey, 2018). Ayrıca öğretmenlerin dijital becerileri edinme sürecinden sonra bu dijital becerileri öğrencilere aktarma konusundaki rolleri de önem arz etmektedir.

Dijital Beceriler Ve 21. Yüzyıl Açısından Önemi

Bireylerin bütünsel gelişimini sağlamak ve toplumun yaşam kalitesini artırmak, eğitimin temel hedefleri arasında yer almaktadır. 21. yüzyılda, rekabetin ve küreselleşmenin ön

plana çıktığı bir dönemde, bilgiye sahip olmanın ve bu bilgiyi etkili bir şekilde kullanabilme becerisinin önemi büyüktür. Bu bağlamda, öğrencilerin 21. yüzyıl becerilerine sahip olmalarının gerekliliği konusunda eğitimciler arasında geniş bir görüş birliği bulunmaktadır (Kennedy ve Sundberg, 2020). 21. yüzyılda, hayatın her alanında olduğu gibi eğitimde de çeşitli değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerden biri, 21. yüzyılın öğrenme ve öğretme yöntemlerinin büyük ölçüde dijital kaynaklara dayalı hale gelmesidir. Bu doğrultuda, öğrencilerin öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak ve dijital dönüşümün etkisi altında olan bu dönemde başarılı olabilmelerini sağlamak amacıyla dijital becerilerinin geliştirilmesi önemli bir gereklilik halini almıştır (Haryanto vd., 2022).

Dijital çağın hızlı gelişimi, öğrencilerin dijital becerilerini yalnızca eğitimdeki başarıları için değil, aynı zamanda gelecekteki kariyerlerinde de önemli bir faktör haline getirmiştir. Bu beceriler, öğrencilerin bilgi toplumunda etkin bireyler olmalarını sağlayacak temel araçlardır. Ayrıca dijital beceriler, öğrencilere eleştirel düşünme, problem çözme ve yaratıcı düşünme gibi önemli yetenekler kazandırmada kritik bir rol oynamaktadır. Bu beceriler, öğrencilerin eğitim süreçlerine daha etkin ve etkileşimli bir şekilde katılmalarını mümkün kılmaktadır (İslamoğlu, Toplu, 2024; Ercan, Kahraman, 2024).

Eğitimde Dijital Beceriler

Dijital dönüşüm, eğitim alanında köklü değişikliklere yol açmıştır. Dijital beceriler, bilgiye erişimden iletişim yöntemlerine kadar öğrenme süreçlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Eğitimciler, öğrencilerin yalnızca teorik bilgi edinmelerini değil, aynı zamanda dijital dünyada etkin olmalarını hedeflemektedir. Dijital araçlar ve kaynaklar öğrenmeyi daha erişilebilir ve etkileşimli hale getirirken, öğrencilerin yaratıcı düşünme ve problem çözme yeteneklerini de geliştirmektedir.

Dijitalleşme, geleneksel yöntemlerin yetersiz kaldığı noktada eğitimi daha ekonomik, erişilebilir ve kişiselleştirilmiş bir hale getirmektedir. Türkiye’de bilgisayar ve bilişim teknolojileri dersleri gibi uygulamalar, öğrencilerin dijital beceriler kazanmasına katkı sağlamaktadır (Görgülü, Küçükali ve Ada, 2013; Tüzel ve Tok, 2013).

Başarılı bir dijitalleşme için teknolojinin sadece bir araç olarak görülmesi, odak noktasının ise eğitim içeriği ve pedagojik hedefler olması gereklidir. Ayrıca, somut ve soyut teknolojilerin dengeli bir şekilde kullanımı, sürdürülebilir bir dijital eğitim ekosistemi oluşturulmasına katkı sağlar (Bozkurt, 2020). Eğitimciler ve öğrenciler başta olmak üzere tüm paydaşların dijital araçları etkili kullanabilmesi, dijital dönüşümün başarısı için önemlidir.

Dijital becerilerin geliştirilmesi, bireysel başarıların yanı sıra toplumsal gelişime de katkıda bulunmaktadır. Bu süreçte, dijital dönüşümün gerekliliklerine uygun politikalar geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Öğrencilerin Dijital Becerileri

21. yüzyılda bireyler, sürekli olarak teknolojik yeniliklerle karşı karşıya kalmakta ve bu gelişmeler, hayatlarının her alanını etkilemektedir. Günümüzde bireyler, doğdukları andan

itibaren iPad, tablet, akıllı telefonlar gibi teknolojik cihazların yaygın olduğu bir ortamda büyümektedir. Bu nedenle, bu bireyler sıklıkla "dijital yerliler" olarak tanımlanmaktadır (Morgan,2014). Bu durum, öğrencilerin dijital becerileri erken yaşlarda kazanmalarını mümkün kılmaktadır. Bu süreç, yalnızca teknik becerilerin geliştirilmesiyle sınırlı kalmamalıdır; aynı zamanda öğrencilerin dijital dünyada güvenli ve sorumlu bir şekilde nasıl davranmaları gerektiğini öğrenmeleri önem taşımaktadır.

Günümüz eğitim sisteminde öğrencilerden sadece temel bilgileri öğrenmeleri yeterli olmamaktadır. Artık öğrencilerin verileri etkili bir şekilde yönetebilme, iş birliği becerilerini geliştirebilme ve elde ettikleri bilgileri değerlendirerek kullanabilme gibi daha kapsamlı yetkinliklere sahip olmaları beklenmektedir. Dijital beceriler ise bu yetkinliklerin temelini oluşturmakta olup, bilgisayar ve dijital cihazları kullanabilme, kodlama ve yazılım geliştirme gibi becerileri kapsamaktadır (Sushkova vd., 2019). Dijital öğrenme platformları, eğitim süreçlerini daha verimli hale getirerek öğrencilerin zaman kazanmasına yardımcı olmaktadır. Yapılandırılmış içerikleri sayesinde bilgiler -

Öğrencilerin dijitalleşmeleri, günümüzün hızla dijitalleşen toplumda akademik ve mesleki başarıları açısından hayati bir öneme sahiptir. Dijital özellikler, sıcaklık sıcaklıkları hızla ve etkin bir şekilde ulaşma, öğrenme süreçlerini daha rahat hale getirme ve dijital alanda deneyim sahibi olma yeteneği kazandıran pek çok avantaj sunar. Dijital dünyanın sunduğu kolaylıklar, öğrenme süreçlerini daha ayrıntılı ve esnek bir biçimde yönlendirmelerine olanak tanır. Ayrıca, bu özelliklerin yeteneklerini artırmayı kolaylaştırarak araştırma yapma ve keşfetme yeteneklerini geliştirme. Bu da onların verimini artırır ve bağımsız öğrenme kapasitelerini güçlendirir. Dijital becerileri, öğrenme deneyimlerini zenginleştirerek onları daha görsel, etkileşimli ve pratik bir şekilde öğrenmelerine olanak tanır. Bu süreci, öğrenmeyi daha önemli bilgilerle ve aynı zamanda bilgi birikimi ile eleştirel düşünme süreçlerini de pekiştirir. Dijital özellikler, onların kariyerlerinde önemli bir avantaj sağlar; çünkü günümüz iş dünyasında, teknolojiyle etkin bir şekilde çalışabilen bireyleri ön planda tutmaktadır. Bu nedenle, öğrencilerin erken yaşlardan itibaren dijital becerilere sahip olmaları, onların gelecekteki kariyerlerinde daha donanımlı olmalarını sağlayacaktır (Parlak, 2017).

Öğretmenlerin Dijital Yeterlilikleri

Redecker (2017), öğretmenlerin dijital yeterliliklerinin iki temel açıdan ele alınması gerektiğini ifade etmektedir. İlk olarak, öğretmenler, gelecek nesillere rol model olma sorumluluğunu taşıdıklarından, öğrencilerine dijital becerilerini sergileyerek bu teknolojileri yaratıcı ve eleştirel bir şekilde nasıl kullanacaklarını öğretmelidir. Eğitimde dijital yeterliliklerin temel hedefi, öğrencilerin dijital beceriler kazanmasını sağlamak olmalıdır (Ottestad vd., 2014). Öğretmenlerin becerileri, öğrencilere doğrudan yansıdığından, öğretmenlerin dijital yeterliliği büyük bir önem taşımaktadır (Benali vd., 2018). Dijital yeterliliğe sahip öğretmenler, hem dijital olanakları hem de bu olanaklarla birlikte gelen riskleri öngörebildiklerinden (İnan Kaya, 2021), öğrencilerin olası dijital risklerden korunmasını sağlayabilirler. Öğrenmeyi kolaylaştırıcı birer kişi olarak öğretmenlerin, öğretim süreçlerinde dijital teknolojileri etkili bir şekilde kullanma becerilerine sahip olmaları gerekmektedir (Redecker, 2017). Eğitimde dijital teknolojilerin yaygınlaşması, öğretmenlerin mevcut eğitim-

öğretim süreçlerini yeniden gözden geçirerek bu süreçleri teknolojiye uygun hale getirmelerini zorunlu kılmaktadır (Pettersson, 2018). Bu, öğretmenlerin mevcut öğretim süreçlerini geliştirerek öğrencilerin öğrenme süreçlerini daha etkili ve verimli bir şekilde yönlendirebilmesini sağlar (Fernández Batanero vd., 2022).

Öğrencilerin Dijital Becerilerini Geliştirmede Öğretmenin Rolü

Hızla değişen dijital çağda eğitim sistemleri köklü dönüşümler yaşamaktadır. Bu dönüşüm, öğretmenlerin hem pedagojik hem de teknolojik becerilerini geliştirmesini zorunlu hale getirmiştir. Dijitalleşme ile öğretmenin rolü bilgi aktarıcılığından, öğrencileri bilgiye yönlendiren bir rehberliğe evrilmiştir. Teknoloji, öğrenme süreçlerini daha erişilebilir ve etkili hale getirirken, öğretmenlerin de bireysel öğrenme ihtiyaçlarını karşılayacak yeni yöntemler geliştirmelerine olan ihtiyaç artmıştır (Topçu, 2021).

Eğitimde dijital araçların kullanımı, öğrencilerin kritik düşünme, problem çözme ve yaratıcılık gibi 21. yüzyıl becerilerini kazanmalarını desteklemektedir (Aktaş, 2019). Öğretmenler bu süreçte rehberlik ederken, aynı zamanda öğrencilerin bilgi okuryazarlığını da geliştirmelidir. Ancak, dijital dönüşüm süreci yalnızca avantajlar değil, öğretmenler için zorluklar da getirmektedir. Hızla değişen teknolojilere ayak uydurma, yeterli altyapı eksikliği ve artan iş yükü bu zorluklardan bazılarıdır (Oliveira & Souza, 2022). Bu nedenle, öğretmenlerin mesleki gelişimlerinin desteklenmesi ve dijital becerilerinin artırılması büyük önem taşımaktadır.

Eğitim sistemlerinin sürdürülebilir başarısı, öğretmenlerin dijital araçları etkili bir şekilde kullanabilme becerilerine bağlıdır. Bu durum, öğretmenlerin mesleki gelişimlerini sürdürmelerini ve öğrenme ortamlarını yenilikçi yöntemlerle zenginleştirmelerini gerektirir (Ocak ve Karakuş, 2019). Dijitalleşme, öğretmenlerin yalnızca bilgi aktarıcı değil, toplumsal değişimin aktörleri olmalarını sağlayacak bir dönüşüm yaratmaktadır. Bu nedenle, öğretmenler çağın yeniliklerine açık, teknolojiyi etkili şekilde kullanan ve öğrencilerine rol model olan bireyler olmalıdır.

Sonuç

Dijital teknolojilerin eğitimdeki rolü, hem öğretmenlerin pedagojik yaklaşımlarını dönüştürmekte hem de öğrencilerin öğrenme süreçlerini zenginleştirmektedir. Bu teknolojiler, öğretmenlere öğrencilerin performanslarını daha ayrıntılı bir şekilde analiz etme, bireysel ihtiyaçları doğrultusunda geri bildirim sağlama ve öğrenme materyallerini özelleştirme fırsatları sunmaktadır. Bu bağlamda, öğretmenlerin dijital becerilerinin sınıf içindeki uygulamalara nasıl entegre edildiği ve bu uygulamaların öğrenci başarısı üzerindeki etkileri, kapsamlı araştırmalarla incelenmektedir. Özellikle, dijital araçların etkili kullanımı, öğrencilerin bireysel öğrenme stillerine uyum sağlama ve öğrenme hedeflerine ulaşmada kritik bir araç olarak öne çıkmaktadır. Aynı zamanda, öğrencilerin dijital teknolojileri öğrenme ve kullanma biçimleri de büyük bir önem taşımaktadır. Öğrencilerin dijital araçlarla etkileşimlerini ve bu araçların öğrenme süreçlerine olan katkılarını analiz etmek, onların teknolojik becerilerinin gelişimini anlamak için temel bir adımdır. Bu süreçte, dijital araçların problem

çözme, eleştirel düşünme ve yaratıcılık gibi üst düzey bilişsel becerileri destekleme potansiyeli detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Ayrıca, dijital okuryazarlık düzeyleri, öğrencilerin teknolojiyi etkin ve sorumlu bir şekilde kullanmalarını sağlama noktasında belirleyici bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Sonuç olarak, bu tür değerlendirmeler hem öğretmenlerin dijital pedagojik yeterliliklerinin hem de öğrencilerin dijital becerilerinin geliştirilmesi için stratejik bir rehber sunmaktadır (Kurt, Bardakçı, & Karal, 2022).

Eğitim süreçlerinde öğrencilerin teknolojik becerilerinin analiz edilmesi, hem mevcut durumlarını değerlendirme hem de gelişimlerini izleme açısından büyük önem taşımaktadır. Özellikle, öğrencilerin dijital araçları hangi amaçlarla ve ne şekilde kullandıkları, bu araçların öğrenme süreçlerine katkıları ve bireysel ilerlemelerinin izlenmesi, eğitimciler için değerli bir veri sağlamaktadır (Ertmer & Ottenbreit-Leftwich, 2010). Böyle bir değerlendirme süreci, öğrencilerin yalnızca akademik başarılarının değerlendirilmesiyle sınırlı kalmaz; aynı zamanda dijital okuryazarlık seviyelerini analiz ederek, bu yetkinliklerin geliştirilmesine yönelik stratejik planlamalar yapılmasını da mümkün kılar (Selwyn, 2012). Eğitimciler ve okul yönetimleri, bu doğrultuda teknolojinin eğitim süreçlerine entegre edilmesi konusunda daha bilinçli ve etkili kararlar alabilir; aynı zamanda dijital pedagojik yaklaşımları uygulamaya yönelik daha stratejik adımlar atabilirler.

Öğrencilerin dijital araçlarla kurdukları etkileşimleri değerlendirmek, bu araçlardan nasıl faydalandıklarını incelemek ve bireysel farklılıkları analiz etmek, öğrenme ortamlarının daha verimli ve hedefe yönelik bir şekilde yapılandırılmasına olanak tanır (Johnson et al., 2016). Öğrenme süreçlerinde teknolojinin rolüne ilişkin gerçekleştirilen bu tür analizler, bireysel başarıyı desteklemenin ötesinde, eğitim sisteminin genelinde teknolojik entegrasyonun daha etkin bir şekilde sağlanmasına katkıda bulunması bakımından da büyük bir önem taşır (OECD, 2018).

Dijital becerilerin geliştirilmesi, yalnızca teknoloji araçlarının kullanımını öğrenmekten ibaret değil, aynı zamanda eleştirel düşünme, problem çözme ve yaratıcı üretim süreçlerini içeren kapsamlı bir eğitim anlayışını gerektirmektedir. Öğretmenler, bu sürecin kilit aktörleri olarak, hem rehberlik hem de model olma görevlerini üstlenmektedir. Eğitim ortamlarında dijital araçların etkili bir şekilde kullanılması, öğrencilerin çağın gerektirdiği becerilere sahip bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Aktaş, N. (2019). *Dijital Yazma Atölyesi Etkinliklerinin Yazma Motivasyonu ve Hikâye Yazma Becerisinin Gelişimine Etkisi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Benali, M., Kaddouri, M., & Azzimani, T. (2018). Digital competence of Moroccan teachers of English. *International Journal of Education and Development Using Information and Communication Technology*, 14(2), 99-120.

- Bozkurt, A. (2020). Educational technology research patterns in the realm of the digital knowledge age. *Journal of Interactive Media in Education*, 2020(1), 1-17. <https://doi.org/10.5334/jime.570> (Erişim: 20.10.2024)
- Ertmer, P. A., & Ottenbreit-Leftwich, A. T. (2010). Teacher technology change: How knowledge, confidence, beliefs, and culture intersect. *Journal of Research on Technology in Education*, 42(3), 255-284.
- Fernández Batanero, J. M., Montenegro Rueda, M., Fernández Cerero, J., & García Martínez, I. (2022). Digital competences for teacher professional development. Systematic review. *European Journal of Teacher Education*, 45(4), 513-531. <https://doi.org/10.1080/02619768.2020.1827389> (Erişim: 24.12.2024)
- Görgülü, D., Küçükali, R., & Ada, Ş. (2013). Okul yöneticilerinin teknolojik liderlik öz-yeterlilikleri. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 3(2), 53-71.
- Haryanto, H., Ghufon, A., Suyantiningih, S., & Kumala, F. N. (2022). The correlation between digital literacy and parents' roles towards elementary school students' critical thinking. *Cypriot Journal of Educational Science*. 17(3), 828-839. <https://doi.org/10.18844/cjes.v17i3.6890> (Erişim: 18.10.2024)
- İslamoğlu, A., Toplu, N. Y., Ercan, Ş., & Kahraman, E. (2024). Türkiye eğitim sisteminde dijital araç kullanımı: Fırsatlar ve zorluklar çerçevesinde bir inceleme. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 4(1), 260-271.
- Johnson, L., Adams Becker, S., Estrada, V., & Freeman, A. (2016). *NMC Horizon Report: 2016 Higher Education Edition*. The New Media Consortium.
- Kennedy, T.J., & Sundberg, C.W. (2020). 21st century skills. In: Akpan, B., Kennedy, T.J. (eds) *Science Education in Theory and Practice*. Springer Texts in Education. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-43620-9_32 (Erişim: 12.24.2024)
- Kurt, A. A., Bardakçı, S., & Karal, H. (2022). *Eğitim ve değişim*. Ankara : Pegem akademi .
- Ocak, G. ve Karakuş, G. (2019). Öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık öz-yeterlilik becerilerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 129-147
- OECD (2018). *The future of education and skills: Education 2030*. Paris: OECD Publishing.
- Oliveira, K. & de Souza, R. A. (2022). Digital transformation towards education 4.0. *Informatics in Education*, 21(2), 283-309.
- Ottestad, G., Kelentrić, M., & Guðmundsdóttir, G. B. (2014). Professional digital competence in teacher education. *Nordic Journal of Digital Literacy*, 9(4), 243-249.
- Parlak, B. (2017). Dijital çağda eğitim: Olanaklar ve uygulamalar üzerine bir analiz. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Kayfor15 Özel Sayısı), 1741-1759

- Pettersson, F. (2018). On the issues of digital competence in educational contexts—a review of literature. *Education and Information Technologies*, 23, 1005-1021. <https://doi.org/10.1007/s10639-017-9649-3>
- Redecker, C. (2017). European framework for the digital competence of educators: DigCompEdu. In Y. Punie (Ed.), EUR 28775 EN. *Publications Office of the European Union*. <https://doi.org/10.2760/159770> (Erişim:20.12.2024)
- Selwyn, N. (2012). *Education in a digital world: Global perspectives on technology and education*. Routledge.
- Sushkova, A., Bilyalova, A., Khairullina, D. ve Ziganshina, C. (2019). E-Learning Efficiency: Linguistic Subject Taught via Electronic Educational Resources. *Advances in Intelligent Systems and Computing* (ss. 197–200).
- Topçu, F. K. (2021). Türkçe eğitimi alanında yapılmış dijital öğrenme tezlerinin incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(4), 1338-1359

İBN TUFEYL VE HAY BİN YAKZAN ESERİ ÜZERİNE

Hasan Basri MEMDUHOĞLU

Prof. Dr., Siirt Üniversitesi, hasanbasri@siirt.edu.tr- 0000-0001-5592-2166

Tolgahan ÖZEK

Eğitim Yönetimi Uzmanı, tolgahanozek@gmail.com- 0009-0007-5868-3835

ÖZET

Bu araştırmada Batı düşüncesinin gelişiminde derin ve kuşatıcı etkileri olan Endülüslü filozof İbn Tufeyl'in düşünceleri ve eğitime ilişkin görüşleri *Hay Bin Yakzan* adlı eseri üzerinden incelenmiştir. Çalışmada İbn Tufeyl'in hayatı, döneminin siyasal ve düşünce iklimi ile ilişkili olarak düşünceleri, eserine ismini veren başlıca karakter *Hay Bin Yakzan* üzerinden eğitim anlayışı üzerinde durulmuştur.

İbn Tufeyl'in hikaye türündeki *Hay Bin Yakzan* eserinde ana karakter olan Hay üzerinden çocuğun/bireyin gelişim dönemlerine ilişkin tespitlerinin yanında bilgiye ve gerçeğe (aşkın hakikate) nasıl ve hangi usuller ile ulaşılabileceğine ilişkin ontolojik ve epistemolojik sorgulamalara dayalı felsefi anlayışı öne çıkarmaktadır. *Hay Bin Yakzan*, konu ve içerik itibarıyla, müdahalesiz öğrenme biçimiyle Jean-Jacques Rousseau'nun *Emile* eseri ve Daniel Defoe'nin yaşadığı gemi kazası sonucu otuz yılını tek başına bir adada geçirmek zorunda kalan Robinson Crusoe'nun hikâyesi ile karşılaştırılabilir. Batı dünyasındaki muadili eserler ile karşılaştırıldığında *Hay Bin Yakzan*'ın ontolojik ve epistemolojik vechesiyle yaklaşım niteliği ve ayırt edici hususiyeti ön plana çıkmaktadır.

İbn Tufeyl eserinde Hay örneğinde yaşama tutunma, çevreye adapte olma, teknik bilgileri edinme, ilahi bilginin kaynağına ulaşma gibi yerden göğe kadar uzanan öğrenme ve idrak etme sürecinin kişisel gayret ve metotlarla ne şekilde mümkün olabileceği sorusuna cevap aramıştır. Bununla birlikte eserin *Hay Bin Yakzan* örneğinde öğrenme yöntemlerinden olan otodidaktik öğrenmenin zorlukları, bu tür bir öğrenmenin hangi boyutlarda olabileceği, otodidaktik öğrenme yetisinin gücü ve özellikleri ve otodidaktik öğrenme biçiminin yaşam ile bağlantısı üzerinden incelenmesi önemli görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: İbn Tufeyl, *Hay Bin Yakzan*, Doğada Öğrenme, Hakikat Arayışı.

1. GİRİŞ

İbn Tufeyl'in *Hay Bin Yakzan* eseri, İslam Dünyası'ndan evvel Batı düşüncesinde yer tutması ve eserin muhtevasının birçok bilim ve düşünce adamını etkilemesi, eserin nitelik ve içsel hacminin büyüklüğünü ortaya koyar niteliktedir. İbn Tufeyl bu eserinde içinde yaşadığı düşünsel, siyasal ve dinî iklimin tezahürlerini yansıtmaktadır. Zira hakikatin ne olduğu,

hakikatin bilgisine vasıl olmanın hangi metot ve eylemlerle mümkün olabileceği mevzusu o dönemin revaçta olan tartışmalarından önde geleniydi.

Bu şümüllü yönüyle Hay Bin Yakzan'ı en genel ve öz haliyle anlamak ve anlaşılır kılmak için İbn Tufeyl'in hayatı, yaşadığı siyasal ve düşünsel dönemin karakteristik özellikleri ele alınmıştır. Hay bin Yakzan'ın kim olduğu, neyi temsil ettiği ve hangi amaç üzerine eylemde bulunduğu çalışmanın bu cevabını ortaya çıkarmak istediği sorulardır. İlaveten Hay Bin Yakzan'ın özellikle çeviriler yoluyla Batı düşünce dünyasına olan derin ve kuşatıcı etkilerini kronolojik ve düşünsel olarak analiz etmek amaçlanmıştır.

Hay Bin Yakzan bu haliyle Ortaçağ Avrupası'nda arayış içerisinde olan düşünürler için bir ilham kaynağı olarak telakki edilerek sahiplenildi. Bu sebeple Hay Bin Yakzan yüzyıllarca Batıda bir çok dile tercüme edilerek Batı düşünce ve yazım dünyasında el üstünde tutuldu. İslam dünyasında ise maalesef Hay Bin Yakzan gerekli değer ve kıymeti görmedi. Nasıl ki hikayenin kahramanı olan Hay hakikati komşu adadaki insanlara anlatmak istediğinde maruz kaldığı kayıtsız tavır onu tekrardan yalnızlığa yani kendi adasına götürdü ise kitabın kendisinde bu yönüyle İslam Dünyasının kayıtsızlığı sebebiyle yüzyıllarca yalnız bir halde raflarda kaldı.

2.İBN TUFEYL'İN HAYATI VE ESERLERİ

İbn Tufeyl, İslam felsefe dünyasında İbn Bacce, İbn Rüşd gibi önemli isimler arasında yer almaktadır (Kutluer, 1996: 110). Endülüs bölgesindeki Gırnata yahut Granada şehrine uzak olmayan Vadiaş(Guadix) kasabasında doğmuştur (Kutluer, 1999: 418). Tam adı Ebu Bekr Muhammed b. Abdilmelik b. Muhammed b. Tufeyl el- Kaysidir (Akyol, 2021: 347). İslam âleminde İbn Tufeyl, batı'da ise Abubacer ismiyle tanınmaktadır. Endülüs'ün yetiştirmiş olduğu bu büyük İslam düşünürün doğum tarihi net olarak bilinmemekle birlikte 12.yy başlarında yaklaşık 1106 yılında doğmuş olduğu tahmin edilmektedir (Özalp A. , 2020: 55). Endülüs bölgesinde ve Araplar içinde ünlü olan Kays Kabilesi içinde yer almış olan İbnTufeyl, El- Kurtubi, El- Endülüsü veya El-İşbili gibi isimlerle de anılmaktadır (Özalp A. , 2020: 55).

İbn Tufeyl'in ailesi, çocukluğu ve eğitimi konusunda net bir bilgi yahut kaynak bulunmamaktadır. Çocukluk yıllarını doğmuş olduğu Vadiaş'ta geçirmiş olduğu tahmin edilmektedir (Alper, 1993: 12). Daha sonrasında Endülüs'ün iki büyük ve önemli ilim merkezi olan İşbiliye (Sevilla) ve Kurtuba (Cordoba) adlı şehirlerin her ikisinde veya birinde eğitim almış olduğu tahmin edilmektedir (Kutluer, 1999: 418). Bu şehirlerde temel olarak fıkıh eğitimi almış fıkıh eğitiminin yanı sıra din ilimleri, tıp ve felsefe eğitimi almıştır. Özellikle felsefe alanında İbn Bacce'nin yazmış olduğu eserlerin İbn Tufeyl üzerinde etkili ve önemli olduğu anlaşılmaktadır (Kutluer, 1999: 418). Yani İbn Tufeyl'in almış olduğu eğitimlere bakıldığında o dönemin genel olarak bilgilerini kapsayan bilgileri edinmiş, entelektüel bir bilgin, hekim, şair, filozof ve matematikçi olduğu görülmektedir (Corbin, 2013: 410).

İyi bir hekim olan İbn Tufeyl Gırnata'da hekimlik yapıyorken öncelikle Gırnata valisinin ilgisini çekmiş ve Gırnata valisinin sır kâtipliğini yapmıştır. Daha sonrasında ise Muvahhidi halifesi Abdülmü'minin oğullarından Ebu Said'in Septe ve Tanca valiliği döneminde sır kâtipliğini yaptığı bilinmektedir (Kutluer, 1999: 419).

İbn Tufeyl'in yaşamında bir diğer önemli nokta ise Muvahhidi Sultanı Yakup Yusuf'un özel hekimliğini yapmış olduğu 1163- 1184 yılları arasındaki dönemdir. Bu görevi İbn Tufeyl'in ününe daha da ün katmıştır (Özalp A. , 2020: 55). Felsefeye ilgi duyan bu sultan sayesinde İbn Tufeyl sultanın himayesine alınmış ve İbn Tufeyl için iyi bir araştırma ortamının oluşturulmasını sağlamıştır. İbn Tufeyl'in bu sultanlıkta vezir olduğuna dair rivayetler olsa bile bununla ilgili olarak kesin bir bilgi kaynağı bulunmamaktadır (Kutluer, 1999: 419). Ancak İbn Tufeyl'in sultan ile çok yakın bir dostluğu olduğu ve aynı zamanda sultan üzerinde büyük etkileri olduğu açıktır. Bu yakın ilişki ve dostlukları Endülüs felsefe ve bilim dünyasını da etkilemiştir. Bunun en açık örneklerinden birisi İbn Rüşd'ü sultana takdim edip tanıtan kişinin İbn Tufeyl olduğudur (Özalp A. , 2020: 56).

İbn Tufeyl zamanının çoğunu kütüphanede geçirmiş ve matematik, tıp, şiir, felsefe, gibi pek çok alanla ilgilenmiştir. Ne var ki bırakmış olduğu eser sayısı azdır. Bunun nedenlerinden birisi sarayda yapmış olduğu kâtiplik ve hekimlik gibi görevleri nedeniyle vakit bulamamasıdır (Alper, 1993: 19). Diğer bir nedende İbn Tufeyl'in daha çok düşünmeyi ve araştırmayı tercih etmiş olması ve yazmayı pek tercih etmemiş olmasıdır. Bu yüzden elimize pek fazla eser geçmemiştir (Özalp A. , 2020: 57). Bırakmış olduğu eserleri ve yaşama bakışıyla hem Doğu düşüncesine hem de Batı düşüncesine büyük etkileri olmuştur. Aynı zamanda eseri büyük tartışma konuları yaratmış ve bu tartışma konuları günümüze kadar sürmüştür. İbn Tufeyl 1185 yılında Merakeş'te vefat etmiştir.

İbn Tufeyl'in yazmış olduğu eserlere bakıldığında “*Urcüzefti't- tıp*”, “*Kaside*” ve “*Hay Bin Yakzan*” eserleri bulunmaktadır (Kutluer, 1999: 423). *Urcüzefti't tıp* bir tıp kitabıdır ve 7700 beyitten oluşmaktadır. Eser hastalıklar nedenleri ve tedavi yollarını anlatan yedi bölümden oluşmaktadır. *Kaside* ise Muvahhidi halifesi Yakup Yusuf'un Arapları cihada teşvik nedeniyle İbn Tufeyl'den yazmasını istediği manzumedir. 44 beyitten oluşmaktadır.

İbn Tufeyl'in en önemli eseri olarak kabul edilen *Hay Bin Yakzan* eseri bu çalışmada detaylı olarak tahlil edilmiştir.

3. HAY BİN YAKZAN

İbn Tufeyl'in en önemli eseri olarak kabul edilen *Hay Bin Yakzan* adlı felsefi ve edebi eserinin (Kutluer, 1999: 423) tam adı, Hay bin Yakzan ev Esrarü'l-hikmeti'l-meşrikiyye /işrakiyye'dir. İbn Tufeyl bu ismi İbn-i Sina'dan esinlenerek eserine ad olarak vermiştir (Çetinkaya, 2015: 552).

Bu kitap genel olarak İbn Tufeyl'in varlık, bilgi, eğitim ve din gibi pek çok farklı alanı içinde barındıran alegorik tarzda yazılmış bir eseridir. Bu kitap üzerinden birçok tartışma

konusu ortaya çıkmış ve bazı filozofların düşüncelerini etkilediğine dair tezler ortaya atılmıştır. İbn Tufeyl bir yönüyle de alemin failinin olduğunu ispatına çalışmıştır (Çubukçu, 1967: 23).

Hay bin Yakzan, özetle ıssız bir adada yalnız kalmış bir çocuğun, ebeveyn ve öğretmen olmadan doğayı denetim altına alan, keşif ve deneyim yoluyla tabiat kanunlarını keşfeden, vecd sayesinde ve yaratıcıyla temas ederek tam bir saadete ulaşan otodidakt bir dehanın hikâyesini anlatır (Ben-Zaken, 2017: 20). Hay bin Yakzan'ın kendini keşfetme süreci, tabiatla uyum ve denge içerisindedir. Hay bin Yakzan yüksek idrak ve anlam verme derecesine tabiatı yakından tanıyıp keşfederek ulaşır. Öte yandan akıl, irade, iman ve sorgulama mertebelerini deneyimlerken tabiatın desteğiyle mesafe kat eder (Kalın, 2018: 121).

İbn Tufeyl'in yazdığı *Hay bin Yakzan* isimli eseri, fitratı çevresel koşullar nedeniyle kirlenmemiş, saf, Allah'ın kendisini yarattığı şekilde korunaklı bir hayat yaşayan kişinin, doğanın da yardımıyla, yaratıcısını bulabileceği teması üzerinde durmaktadır (Batak, 2008: 368).

Hay, diri demektir. Hay, hayatı ima eder. Hay bin Yakzan'ın Türkçe karşılığının "uyanığın oğlu diri" olduğunu söylemek mümkündür (Çetinkaya, 2015: 553). Hay bin Yakzan'ın neyi temsil ettiğini aslında ismiyle bize kendisi söyler. Bilinci her zaman fevkalade açık ve uyanık olanın oğlu (Kukkonen, 2020: 126).Hay, 'yaşayan' Adem'in, yani arketip insanın temsilidir. Hay bin Yakzan herhangi bir öğreticiye ihtiyacı olmadan insanın kavrayabileceği akli bilgiyi temsil etmektedir (Kukkonen, 2020: 126).

4.HAY BİN YAKZAN ESERİNİN YAZILMA AMACI

İbn Tufeyl'in Hay bin Yakzan ile neyi vurgulamak istediği, bu eseri kaleme alırken amacı üzerine çeşitli varsayımlar yapılmıştır. Kitabı inceleyen farklı araştırmacı ve düşünürlerin kitabın yazılma amacı noktasında görüşleri farklılık göstermektedir.

Corbin'e göre (2013: 416) İbn Tufeyl'in maksadı eşyanın eksiksiz bilgisine ulaştıran eğitime bir insanın üstatlığı ile ulaşılamayacağıdır. Faal aklın tezahür olan ilahi nur bu eğitimi sağlar. Bu nurun hasıl olması ise filozofun dünya hırslarından kurtulması ve inziva hayatını yaşayabilmesi ile mümkündür.

Taneli Kukkonen'e göre (2020: 48) kitabın nihai amacı bilgelik arayışıdır. İbn Tufeyl esasen ilahi idrak ve ahlaki mükemmellikle birlikte hakikatin kuşatıcı bir tasavvuruna ulaşmak için insanda içkin bir akılcı yeti olduğunu ispat etmek istemiştir. Tarihçi el-Merrakuşi'ye göre eserin amacı yeryüzündeki beşeri hayatın başlangıcına dair ilmi bir açıklama getirmektir (M.M. Şerif,1990, s.152). Hilmi Ziya Ülken ise İbn Tufeyl'in bu felsefi romanında göstermek istediği şeyin insanda felsefi ve metafizik düşüncenin doğması için hiçbir eğitime ihtiyaç olmadığı, bu düşünceye ait fikirlerin, bizde her türlü öğretme dışında doğuştan ve doğrudan doğruya bulunduğunu ifade eder (Ülken, 1967: 215).

5.HAY BİN YAKZAN ESERİNİN YAZILDIĞI SİYASAL ORTAM

İbn Tufeyl'in de yaşadığı dönemde Endülüs'e hakim olan Muvahhidler (1141-1248) devletidir. Muvahhidler, XII. yüzyıldan XIII. yüzyılın ilk yarısına kadar Fas, Cezayir, Tunus ve Endülüs'ü yöneten Berberi hanedanıydı. Arapça “al-muwahhidun” (birleştiriciler) kelimesinden türetilen Muvahhidler, Murabıtlar zamanında dini ve ahlaki yolsuzluktan dolayı muhalefet tarafına liderlik eden Muhammed bin Tumert (ö.1130) tarafından, onun öğretileriyle başlayan, İslami reformist hareketin takipçileri tarafından benimsenen bir devlettir (Söylemez, 2020:16).

Muvahhidler dönemine bakıldığında entelektüel açıdan ve fikri olarak canlı bir dönem olmuştur. Özellikle bu dönemde İbn Tufeyl ve İbn Rüşt ön plana çıkmıştır. Bu iki filozof ve diğer temel araştırmacıların çalışmaları hem Batı hem de Doğu için büyük etkiler oluşturmıştır. Endülüs ve özelde Muvahhidler dönemi İslam medeniyeti açısından edebiyat, felsefe, astronomi, tıp gibi pek çok alan için önemli bir dönem ve dönüm noktası olmuştur. (Hamuroğlu, 2016: 185).

6.HAY BİN YAKZAN ESERİNİN YAZILDIĞI DÜŞÜNSEL ORTAM

XII. yüzyılın İslam hâkimiyetindeki İspanyası felsefî düşüncenin canlı olduğu bir dönemdi. Bu dönem filozof, bilim adamı, hekim, müzisyen ve Aristoteles'in yorumcusu olan İbn Bacce (ö.1138) (Avenpace, Avempace) ile başladı. İbn Bacce, Ptolemye'nin varsayımlarını eleştirerek astronomi üzerine çeşitli makaleler yazdı ve böylece İbn Tufeyl (ö.1186) ve el-Batruji'yi (ö.1217) etkiledi. İbn Bacce'nin felsefî fikirlerini, Gırnata'da doktorluk yapan ve daha sonra kraliyet doktoru olan Neo-Platonik filozof olan İbnTufeyl bir adım daha ileri götürülerek geliştirdi (Hitti, 1989: 923).

Endülüs'teki felsefî ve düşünsel gelişmeleri değerlendiren İbn Tufeyl, söz konusu zaman diliminde İbn Bâcce dışında kimsenin kayda değer bir görüş ortaya koyamadığını belirterek, selefini Endülüs düşünce geleneğinin ilk gerçek filozofu olarak anmakta, ancak dünyevî meşgaleler dolayısıyla kendi sistemini tamamlamaya fırsat bulamadığından üzüntü duyduğunu ifade etmektedir (İbn Tufeyl, 2023: 53). İbn Tufeyl hakikate bahs, nazar ve müşahede tarikiyle vasıl olduğunu söylemektedir (Cabiri, 2003: 127).

7.HAY BİN YAKZAN ESERİNİN BATI DÜŞÜNCESİNE ETKİSİ

İbn Tufeyl bu eserinde özellikle ele aldığı otodidaktik eğitim, felsefe ve din ilişkisi, akıl, deney, sezgi gibi konular, bilgi teorisi, ahlak anlayışı, din gibi pek çok konuya doğrudan yahut dolaylı olarak değinmiştir. Ele alınan bu mevzular birçok filozof için merak konusu olmuştur. Bu gerekçeyle Hay bin Yakzan eseri Batıda ilgi ve merak uyandırarak farklı dillere çevrilerek ve yayılmıştır. Bu çeviri faaliyetleriyle birlikte etki alanı da genişlemiştir.

İbn Tufeyl'in 12.yy ortasında yazdığı *Hay Bin Yakzan* adlı bu eseri ilk olarak 1349 yılında Maise de Narbonne tarafından İbranice'ye çevrilmiş ve bu kişi aynı zamanda İbranice bir şerh yazmıştır (Kutluer, 1999: 424).

Hay bin Yakzan'ın Latinceye tercümesi iki defa yapılmıştır. İlk tercümeyi Pico Della Mirandola 15.yüzyılda yapmıştır. İkinci tercüme ise Edward PocockeJr. (1648 – 1722) tarafından *Philosophos Autodidactus* adıyla yapılmıştır. Daha sonrasında bu çeviri ilkin 1671 yılında Oxford'da yayımlanmış daha sonra 1700'de ikinci defa yayımlanmıştır (Bayraktar, 1997: 256). Pococke, *Philosophus Autodidactus*'unu deneyselcilğin Ortaçağ dönemine ait bir önceli olarak sunmuştur. *PhilosophusAutodidactus*, ıssızlık, inziva ve otodidaktizm mecazlarıyla, deneyselcilik, ampirizm ve liberal eğitim lehine tezlerin oluşumunda rol oynadı ve muazzam sayıda taraftar kazandı. Avrupa dillerine çevrilen *Philosophus Autodidactus*, Aydınlanma filozofları Locke, Spinoza, Leibniz, Christian Huygens ve daha pek çok filozof ve bilim adamının eline geçti. Bu filozof ve bilim adamları Hay Bin Yakzan'da doğanın öz yönelimli keşfine ve insanın mümkün dünyaların en idealini kurma yeteneğine ilişkin kendi tezlerinin güzel bir Ortaçağ örneğini buldular (Ben-Zaken, 2017: 248).

İbn Tufeyl'in eseri İngilizceye ilk olarak George Aswell tarafından 1671 yılında çevrilmiştir. Daha sonrasında George Keith tarafından 1708 yılında İngilizceye çevrilmiştir. Arapça orijinalinden İngilizceye çeviri ise Simon Ockley tarafından *TheImprovement of Human Reason Exhibited in the Life of Ebn Yokdhan* adıyla 1708 yılında yapılmıştır. Simon Ockley'in bu çevirisinin Londra'da 1711 ve 1731 senelerinde iki kez baskısı yapılmıştır (Bayraktar, 1997: 257). Özellikle bu İngilizce çeviriler sonrası İbn Tufeyl'in *Hay Bin Yakzan*'ı önemli bir üne kavuşmuştur.

Hollandacaya ise S.D. Bouwmeester çevirmiştir (Bayraktar, 1997: 257). Ancak Hollandacaya ilk çeviri konusunda bir tartışma bulunmaktadır. Bu tartışmaya göre ilk çevirenin Spinoza olabileceği de vurgulanmıştır (Bayrakdar, 2013: 2).

Almancaya ise iki kez çevirisi yapılmıştır. 1726 yılında J. G. Pritius tarafından *Der vonsichselbstgelehrte Weltweise* adıyla çevrilmiştir. İkincisi ise J. H. Eichorn tarafından *Der Naturmenschoder Geschichtedes Hai Ebn Yoktan* adıyla 1782 yılında ve ikinci baskısı 1783 yılında yapılmıştır. İlk defa İspanyolcaya 1900 yılında *El Filosofo Audidacto de Abentofail* adıyla PonsBoigues tarafından ve ikinci defa GonzalezPalencia tarafından çevrilmiştir. İlk Fransızcaya çeviri Arapçasıyla birlikte Leon Gauthier tarafından 1900 yılında *Hayy Ben Yaqdan* adıyla çevrilmiştir. Farsçaya ise 1956 yılında *Zindah-e Bedar* adıyla Bediu'z-Zaman Firüzanfer tarafından çevrilmiştir. Rusçaya 1920 yılında Kuzmin tarafından çevrilmiştir (Bayraktar, 1997: 257).

İbn Tufeyl'in eserinin Avrupa'da felsefi ve dini anlamda önemli bir etkisi olmuştur. Özellikle naturalizm ve ampirizm'in doğuşunda ve Aydınlanma da etkili olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda John Locke, İbn Tufeyl'in *Hay Bin Yakzan*'ından çok fazla etkilenmiştir. Ampirizmin öncüsü sayılan John Locke yeni bilgi teorisini İbn Tufeyl'in fikirlerine borçlu olduğunu söylemiştir. İngiltere'de David Hume; Fransa'da Voltaire ve J.J. Rousseau'nun doğal insan görüşü bağlamında eğitim anlayışında; Almanya'da Leibniz, John Locke'u takiple ve onun aracılığıyla İbn Tufeyl'in doğal insan düşüncesinden yararlanmışlardır (Bayraktar, 1997: 258). İbn Tufeyl'in düşünsel anlamda etkisi ile birlikte Avrupa'da edebiyat alanı içinde önemli etkileri olmuştur. Bu etkinin derinliğinden kaynaklı olarak Hay Bin Yakzan'ın Batı'da birçok taklidi yazılmıştır (Bolay, 1996: 57). Bu edebiyat alanında etkisinde adasal roman veya robinsonad tarzı yani Hay Bin Yakzan'ın ada da kendi yaşamını kurması kurgusu da etkili

olmuştur. Bu etki alanında öne çıkanlardan bazıları Francis Bacon'ın *Yeni Atlantis*'i, Thomas More'ın *Ütopya*'sı, Daniel Defoe'nun, *Robinson Crusoe* gibi önemli isimler ve eserler sayılabilir. Aynı zamanda İspanyol edebiyatına da etkisi olmuştur (Bayraktar, 1997: 259). İspanyol edebiyatına etkisi konusunda öne çıkmış olan isimlerden birisi Gracian Baltasar'ın *El-Criticon* isimli eserine olan etkisinin batı dünyasının ciddi ölçüde tartışılmış olmasıdır (Kutluer, 1999: 424).

8. SONUÇ

Bu araştırmada Endülüslü filozof İbn Tufeyl'in *Hay bin Yakzan* adlı eserinin niteliği, Batı düşüncesine olan etkileri detaylı şekilde incelenmiştir. Bu değerlendirmeler yapılmadan önce İbn Tufeyl'i ve eserini daha iyi anlayabilmek için öncelikle eserin kaleme alındığı dönemin siyasi ve düşünsel iklimi incelenmiştir. Hay bin Yakzan, Naturalist eğitim modelini savunan düşünürlerce, çocuk eğitiminin hangi usul ve esaslar üzerine inşa edilmesi gerektiğini irdeleyen pedagoglarca da takdir edilmiştir. Hay Bin Yakzan, Batılı düşünürler için bilginin ve hakikatin bir yerlerde, bir kişide ve bir kurumda olduğuna ilişkin görüşleri reddedişin bir hikayesi ve savunusuydu.

KAYNAKÇA

- Akyol, A.(Ed.). (2021). *İslam Felsefesinde Din Dili ve Anlama Etkisi- Hay b. Yakzan Merkezli Bir İnceleme; İslam Felsefesinin Sorunları*. Ankara: Elis Yayınları.
- Alper, Ö. M. (1993). *İbn Tufeyl'in Hayatı ve Felsefesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Batak, K. (2008). *Tanrı'yı Bilmek*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Bayraktar, M. (1997). *İslam Felsefesine Giriş*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bayrakdar, M. (2013). Hayy Bin Yakzân'ın çevirmeni olarak spinoza. *Beytulhikme Dergisi* 3(1), 1-16.
- Ben-Zaken, A. (2017). *Hay bin Yakzan'ı Okumak*. (Çev. Y. Alogan), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bolay, S. H. (1996). «adıEndülüs'ten İspanya'ya.» *Endülüste Gelişen Düşünce Hayatı ve Batıya Tesirleri*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Cabirî, M. A. (2003). *Felsefi Mirasımız ve Biz*. İstanbul: Kitabevi Yayınevi.
- Corbin, H. (2013). *İslam Felsefesi Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çetinkaya, B. A. (2015). *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Çubukçu, İ. A. (1967). *İslam Felsefesinde Allah'ın Varlığının Delilleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

- Hamuroğlu, A. (2016). *Doğu'dan Batıya Uygarlık Kapıları*. İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı.
- Hitti, P.K.(1989). *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Kalın, İ. (2018). *Barbar, Modern, Medeni*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Kukkonen, T. (2020). *İbn Tufeyl: Aklın Yaşamı*. İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Kutluer, İ. (1999). İbn Tufeyl. *DİA*, XX, İstanbul, 418 - 425.
- Özalp, A. (2020). *İbn Tufeyl ve "Hay Bin Yakzan" Üzerine. İbn Sina, & İbn Tufeyl içinde, Hay Bin Yakzan* (M. Ş. Yalrkaya, & Babanzade Reşid, Çev., s. 55-66). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Söylemez, İ. (2020). *İbn Tufeyl'in Hay b. Yakzan ve Daniel Defoe'nun Robinson Cruose Adli Eserlerinin Tarihsel Fenomenolojik Açıdan İncelenmesi*. Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan.
- Şerif, M.M. (1990). *İslam Düşüncesi Tarihi*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Tufeyl, İ.(2023). *Hay Bin Yakzan*. (Çev. Babanzade Reşid& M. Şerafettin Yalrkaya). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ülken, H. Z. (1967). *İslam Felsefesi*. İstanbul: Ülken Yayınları.

**KÜBİK VE HARMONİK GERİ YÜKLEME KUVVETİNE SAHİP GÜÇLÜ
DOĞRUSAL OLMAYAN BİR OSKİLATÖR İÇİN YÜKSEK MERTEBEDEN ETKİLİ
ANALİTİK YAKLAŞIMLAR**

Dr,MD ALAL HOSEN

Rajshahi Mühendislik Teknoloji Üniversitesi, alal_ruet@yahoo.com -0000-0002-8801-310X

Dr,GM ISMAIL

Sohag Üniversitesi, gismail@iu.edu.sa- 0000-0003-3580-0625

Dr,AHMET YILDIRIM

Ege Üniversitesi, yahmet49ege@gmail.com - 0000-0001-8989-4271

Dr,MAS KAMAL

Gunma Üniversitesi, maskamal@gunma-u.ac.jp- 0000-0003-3150-0510

ÖZET

Bu çalışmada, kübik ve harmonik geri çağırma kuvvetine sahip güçlü doğrusal olmayan bir oskilatörü analiz etmeye çalıştık. Modifiye enerji balans metoduna (MEBM) dayalı etkili bir analitik teknik kullandık. Önerilen yöntem yüksek mertebeden yaklaşımları içermektedir. MEBM uygulandıktan sonra bir dizi karmaşık yüksek dereceli doğrusal olmayan cebirsel denklemler elde edildi. Yaklaşık sonuçlar, sayısal olarak elde edilen kesin çözümlerle oldukça uyumludur.

Anahtar Kelimeler : Doğrusal olmayan oskilatör, Doğrusal olmayan cebirsel denklemler, Modifiye enerji balans metodu.

CHINESE INVESTMENTS IN RUSSIAN AGRICULTURE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Linfeng Huang (Southwest University of Political Science and Law, China)

Maria Okot (Makerere University, Uganda)

Abstract:

The growing economic collaboration between China and Russia has opened new opportunities for agricultural investments, particularly in the Russian Far East. Under the strategic partnership led by President Xi Jinping and President Vladimir Putin, the two nations have deepened their cooperation, emphasizing economic revitalization and bilateral trade. This study explores the dynamics of Chinese agricultural investments in Russia, focusing on both the opportunities and the challenges presented by this engagement.

The research examines the political, economic, and social implications of Chinese agricultural initiatives in Russia, particularly the controversial debates surrounding large-scale land acquisitions, often labeled as "land grabbing." Employing a comprehensive review of policies, investment data, and local stakeholder perspectives, the paper sheds light on the benefits of these investments in modernizing Russia's agricultural sector while also addressing the concerns of local communities and policymakers.

This analysis contributes to the broader discourse on international agricultural investments by highlighting the complexities of cross-border collaboration in sensitive sectors like land and food production. The findings aim to inform policymakers and investors on fostering a balanced and sustainable approach to agricultural partnerships between China and Russia.

Keywords: Agriculture, foreign investment, land grabbing, Russian Far East, Sino-Russian cooperation.

DESIGNING WORK ENVIRONMENTS TO ENHANCE EMPLOYEE WELL-BEING AND ORGANIZATIONAL INNOVATION

João Pereira , Amina Dlamini

(Federal University of Bahia, Brazil),

Abstract:

Purpose: This study investigates how creating work environments that prioritize employee well-being and comfort can foster organizational innovation, enhance productivity, and improve overall job satisfaction.

Background: The interplay between employees and their physical and social work environment significantly influences organizational outcomes. Workspaces that prioritize employee well-being not only improve individual performance but also create a culture of innovation. This research highlights the potential of well-designed environments in achieving these goals.

Methods: The study employs a comprehensive review of 28 peer-reviewed articles, eight books, and 25 companies' websites. Additionally, six detailed case studies from diverse industries were analyzed to provide empirical support for the findings.

Results: The analysis revealed that innovative organizations share two critical strategies: (1) prioritizing employees' holistic comfort—physical, functional, and psychological—and (2) creating inclusive and flexible environments that support both individual and collaborative work. These strategies enable employees to perform optimally while fostering creativity. Notably, successful workspaces emphasized the importance of balancing personal needs with opportunities for interaction and collaboration.

Conclusion: Designing workspaces that address employees' well-being, promote collaboration, and encourage personal freedom is essential for achieving high levels of productivity and innovation. By integrating these elements, organizations can create a thriving and inventive workforce.

Keywords: Employee well-being, organizational innovation, work environment design, productivity.

SUPPLY CHAIN MANAGEMENT AS A DRIVING FORCE IN THE EVOLUTION OF GASTRONOMY

Carlos Eduardo Lima (University of Brasília, Brazil)

Aisha Kamara (University of Sierra Leone, Sierra Leone)

Abstract:

The rapid evolution of the gastronomy sector is intrinsically linked to effective supply chain management, which plays a pivotal role in ensuring business success. Gastronomy, as one of the oldest commercial industries, has transformed significantly over time, shaped by global socio-economic trends, innovative culinary techniques, and emerging consumer preferences. These dynamic shifts have amplified the importance of logistics processes in the foodservice industry, where inefficiencies can jeopardize competitiveness and operational success. This study aims to explore how supply chain strategies and logistical innovations impact the catering industry, focusing on their role in fostering growth and sustaining competitive advantages. Employing a mixed-methods approach that includes direct observations, document analysis, and structured interviews, this research identifies critical logistics areas, such as inventory management, supplier coordination, and distribution networks, that directly influence operational efficiency in gastronomy. By highlighting the integration of logistics within gastronomic operations, the study underscores its strategic importance in driving business success and adaptability in an ever-changing market landscape.

Keywords: Gastronomy, supply chain, logistics, competitive advantage, foodservice.

DIGITAL TRANSFORMATION IN ENTREPRENEURSHIP EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

Ana Júlia Ribeiro (Federal University of Bahia, Brazil), Wei-Lin Zhang (Guangxi Normal University, China)

Abstract:

The digital era has profoundly reshaped entrepreneurship education, creating new opportunities and challenges for fostering entrepreneurial mindsets. As entrepreneurship remains a crucial driver of economic growth and social innovation, effective education programs are vital to nurturing entrepreneurial capabilities. This study explores the evolving landscape of entrepreneurship education, emphasizing the transformative impact of digital technologies. Universities worldwide are increasingly integrating digital tools, such as online courses and game-based learning, to enhance entrepreneurship education. However, the inconsistent effectiveness of these programs highlights gaps in understanding the pedagogical approaches, methodologies, and resources necessary for cultivating entrepreneurial skills and intentions. The COVID-19 pandemic accelerated the adoption of digital learning platforms, underscoring their relevance in creating flexible and accessible educational experiences. This paper examines current trends in entrepreneurship education, assesses the role of digital transformation in overcoming traditional barriers, and proposes strategies for aligning educational outcomes with the dynamic needs of entrepreneurial ecosystems. By bridging the disconnect between education providers and entrepreneurial development demands, this research contributes to advancing academic discourse and fostering a more innovative entrepreneurial landscape.

Keywords: entrepreneurship education, digital learning, online platforms, innovation, entrepreneurial ecosystems

CONSUMERS' ATTITUDES TOWARDS HEALTH-CONSCIOUS MARKETING AND ITS IMPACT ON PURCHASING DECISIONS

Adesina Oluwatobi, Zanele Dlamini, Wei Ling Zhang

Department of Business and Consumer Studies, University of Cape Coast, Ghana

Abstract:

This study investigates how health-conscious marketing strategies and consumer attitudes toward noncommunicable diseases (NCDs) influence healthy food purchasing decisions. The proposed model incorporates two key variables: consumer awareness of health-related marketing messages and the perceived value of healthy products. The research was conducted in the Cape Coast region of Ghana, which has been recognized for its growing emphasis on health and wellness initiatives. Data collection was carried out using a structured survey targeting 420 participants, selected through purposive sampling methods. Analytical tools such as frequency analysis, percentages, mean comparisons, and structural equation modeling were employed to interpret the data.

The findings indicate that consumer attitudes toward health-conscious marketing and their perceived value of healthy products significantly impact purchasing decisions ($p < 0.001$). The predictive accuracy of the model accounted for 48.7% of variance in healthy food purchasing decisions ($R^2 = 0.487$). This study highlights the pivotal role of health-conscious marketing in influencing consumer behavior and encouraging healthier lifestyle choices. Moreover, these insights emphasize the importance of integrating health awareness into marketing strategies to foster consumer engagement and reduce public health expenditures associated with NCDs. These findings provide valuable guidance for policymakers and businesses seeking to enhance the competitiveness of health-focused enterprises while promoting societal well-being.

Keywords: health-conscious marketing, noncommunicable diseases, consumer attitudes, purchasing decisions, healthy food

INFLUENCE OF SUSTAINABLE FOOD MARKETING ON CONSUMER PURCHASING BEHAVIOR

Dr. Li Wei, Chen Zhang, Assoc. Prof. Dr. Hui Lin

Department of Marketing and Sustainability Studies, Guangdong University of Business and Economics, China

Abstract:

This study explores the influence of sustainable food marketing strategies on consumer purchasing behavior, particularly focusing on environmentally friendly and health-conscious products. The proposed model integrates two critical variables: consumer awareness of sustainability-related marketing messages and the perceived ecological value of sustainable food products. The research was conducted in the Guangdong region of China, known for its increasing consumer demand for sustainable and health-focused products. Data collection involved a structured survey distributed to 450 participants, selected through stratified random sampling methods. Analytical tools such as descriptive statistics, factor analysis, and structural equation modeling were applied to analyze the data.

The findings reveal that consumer attitudes toward sustainable marketing significantly impact purchasing decisions, particularly for products perceived as both environmentally friendly and beneficial to personal health ($p < 0.001$). The model explains 52.3% of the variance in sustainable food purchasing behavior ($R^2 = 0.523$). This study underscores the importance of aligning marketing strategies with sustainability goals to enhance consumer engagement and foster positive environmental and health outcomes. Furthermore, the insights provide a valuable framework for policymakers and businesses aiming to integrate sustainable practices into their operations, reduce environmental footprints, and promote public health.

Keywords: sustainable marketing, consumer behavior, purchasing decisions, health-conscious products, ecological value

EFFECTIVE STRATEGIES FOR ENHANCING FOREIGN GUEST EXPERIENCE IN SOUTH KOREA'S HOSPITALITY INDUSTRY

lec. Min-seok Kim, Ji-hyun Park, Dr. Soo-jin Lee

Department of Hospitality and Tourism Management, Dongseo University, South Korea

Abstract:

This study explores effective strategies for improving the experience of foreign guests in South Korea's hospitality industry. It examines three highly rated lodging establishments—Hanok Stay Village, Seoul Forest Guest House, and Busan Beach Lodge—and identifies key practices that resonate with international visitors. Common features observed include: 1) the adaptive reuse of traditional architecture, 2) multilingual information across signage, websites, and service staff, 3) effective communication in English and other foreign languages, 4) curated cultural events that introduce guests to Korean traditions, and 5) "Jeong," a concept reflecting warm, heartfelt Korean hospitality. The findings highlight that dissatisfaction among foreign guests can be mitigated by leveraging ICT for multilingual support and enhancing the accessibility of information. Furthermore, satisfaction levels are elevated by fostering community interaction among guests, facilitating engagement with local residents, and providing immersive experiences of Korean culture. These insights underline the importance of blending cultural authenticity with modern hospitality practices to create memorable experiences for international visitors.

Keywords: Hospitality management, foreign guests, South Korea, Jeong, cultural experiences.

EFFECT OF SOCIAL MEDIA ON COLLABORATIVE LEARNING IN HIGHER EDUCATION

Adebayo Oluwaseun, Dr. Folake Ayomide, Prof. Dr. Chidi Okonkwo

Department of Information Science, University of Ibadan, Nigeria

Abstract:

This study investigates the role of social media in enhancing collaborative learning among higher education students. It explores how social media platforms facilitate communication, resource sharing, and teamwork in academic settings. A survey was conducted to analyze students' perceptions of social media as a tool for improving collaborative learning experiences. Additionally, the research integrates empirical data and theoretical discussions on the application of social media in education, focusing on its influence on group-based learning activities and peer-to-peer knowledge exchange. The findings indicate that social media significantly enhances collaborative learning by fostering efficient communication, promoting active engagement, and enabling seamless resource sharing. The study also highlights the potential of social media to bridge gaps in distance learning and support diverse learning styles through interactive tools. Based on these findings, we provide recommendations for leveraging contemporary social media technologies to optimize collaborative learning in higher education and suggest avenues for future research in this domain.

Keywords: Collaborative learning, social media, higher education, teamwork, educational technology.

TOURISM ENHANCEMENT THROUGH AUGMENTED REALITY IN HISTORICAL SITES

Ahmed S. Ibrahim, Fatima A. Kassem,

University of Kuwait, Kuwait

Abstract:

Tourism is a vital sector for many countries, contributing significantly to their economic growth and cultural exchange. Historical sites often play a key role in attracting international tourists, yet many such locations lack technological advancements to engage visitors effectively. Kuwait, with its rich history and cultural heritage, has several historical landmarks that remain underutilized due to the absence of modern technological tools. This study presents an innovative mobile application named "Kuwait-AR" (Kuwait Augmented Reality Tourist Guide) designed to enhance the visitor experience at historical sites. The application employs augmented reality (AR) to provide tourists with an immersive, interactive, and informative tour experience. Using the app, visitors can explore historical sites such as the Kuwait National Museum and the Grand Mosque, with real-time virtual guides offering contextual historical and cultural data. This AR application is designed to be compatible across various mobile platforms and offers a user-friendly interface. The findings of this study suggest that integrating AR into the tourism sector can significantly improve tourist engagement, increase visitation rates, and provide access to previously difficult-to-obtain historical data. As Kuwait seeks to diversify its economy and attract more tourists, incorporating such technological innovations can boost the country's tourism sector by making visits more informative and enjoyable for global audiences.

Keywords: Tourism, augmented reality, historical sites, mobile applications, Kuwait.

AGRITOURISM DEVELOPMENT IN AFRICA: EXPLORING NEW ECONOMIC OPPORTUNITIES

M. N. Fofana, R. A. Toure, K. D. Bamba

Abstract:

In many African countries, including those with agrarian-based economies, there is a growing interest in diversifying economic activities to mitigate the impact of global market volatility. Agriculture plays a pivotal role in the livelihoods of millions, yet its integration with the tourism sector remains underexplored. This paper examines the potential for agritourism development in West Africa, with a specific focus on Côte d'Ivoire. The country's rich agricultural heritage and diverse cropping systems present unique opportunities for agritourism, an area that is increasingly gaining attention within the context of sustainable development. While the agriculture sector faces challenges such as limited value addition and outdated farming practices, several regions hold promise for attracting both domestic and international tourists through agro-based experiences. This study identifies key regions, agricultural activities, and commodities that could serve as the foundation for agritourism. It also discusses the broader economic and social benefits of agritourism, such as rural job creation, youth empowerment, and women's involvement in the industry. The paper highlights the importance of policy interventions, technological advancements, and collaborative efforts from both public and private sectors to drive agritourism forward, ensuring long-term sustainability and profitability for local communities.

Keywords: Agritourism, sustainable development, rural economy, West Africa, Côte d'Ivoire.

SUSTAINABLE TOURISM PLANNING: A TERRITORIAL APPROACH FOR ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL BALANCE

Dr. Ana Costa, Dr. Rafael Silva

Abstract:

Over the past decade, the growth of global tourism has led to significant impacts on economies, environments, and societies. As tourism continues to evolve into a critical economic sector, its effects on both local and global scales are becoming more evident. The development of tourism, especially in areas with considerable potential, requires effective planning to ensure sustainability and equitable growth. The objective of this study is to explore the sustainable development of tourism through the lens of spatial planning and land use. The case of Bahia, Brazil, is considered to examine how spatial planning can support the long-term viability of tourism sectors while addressing environmental and social concerns. Effective territorial planning considers land use, environmental conditions, and social needs to determine the most appropriate zones for tourism activities. By incorporating sustainability models, this research assesses how tourism areas can be strategically developed and managed to balance economic growth with ecological preservation. Findings suggest that the integration of land use planning and sustainability practices in territorial tourism development fosters responsible tourism practices, enhancing the benefits for local communities while minimizing negative environmental impacts. The study emphasizes the need for a holistic approach to spatial planning to create a balanced, sustainable tourism environment.

Keywords: Land use, spatial planning, sustainability, tourism development, Bahia.

CULTURAL CHALLENGES AND RISKS FOR WESTERN CONSULTANTS IN MEGAPROJECTS IN AFRICAN COUNTRIES

James Roberts, Sarah Anderson
University of Cape Town, South Africa

Abstract:

The cultural differences between Western consultants and project sponsors in African countries pose considerable challenges that can impact the success of megaprojects. These differences span commercial, professional, and personal cultural traditions, which can lead to conflicts, misunderstandings, and inefficiencies in project execution. Consultants new to the African context often face a ‘culture shock’ as they struggle to adapt to unfamiliar social and professional environments. Megaprojects in Africa are unique due to their specific local challenges, requiring a tailored approach to risk management. Despite the growing number of large-scale projects across the continent, the role of cultural risks has been largely overlooked in current megaproject research. This paper aims to explore the importance of cultural risks and how Western consultants can better address these issues. Cultural distance, including varying business practices, communication styles, and social hierarchies, often leads to significant barriers. The absence of cultural congruence can result in miscommunications and poor teamwork, which directly affects project outcomes. The phenomenon of culture shock, marked by feelings of anxiety and frustration from immersion in a foreign culture, is a critical aspect of the integration process for expatriates in African megaprojects. Recognizing cultural differences as a major risk factor is an essential step towards effective project management. Findings suggest that building trust and fostering inclusion are crucial for overcoming cultural challenges and ensuring smooth integration. This research emphasizes the need for a cultural risk management strategy that includes the development of trust-based relationships, understanding social hierarchies, and mitigating the risks posed by high staff turnover. A case study of African megaprojects highlights the challenges faced by consultants from various Western nations, showing which nationalities struggle most with cultural integration. Ultimately, this paper advocates for cultural risks to be formally recognized as a key risk factor, crucial to improving outcomes in African megaprojects.

Keywords: Western consultants in African megaprojects, cultural risks in African megaprojects, cultural integration, trust in project teams, expatriate challenges in Africa

THE EFFECT OF POLITICAL INSTABILITY ON THE DEVELOPMENT OF TOURISM AND ARCHAEOLOGICAL SITES: A STUDY OF EGYPT AFTER THE 2011 REVOLUTION

Assis. Pr10f. Dr Ahmed M. Al-Sayed, Farida H. Kamal, Dr. Omar T. Fathy
Faculty of Tourism and Hotel Management, Cairo University, Egypt

Abstract:

Tourism is a key contributor to national economies, and Egypt has long been one of the world's top tourist destinations. However, political instability, particularly following the January 25th, 2011 revolution, severely impacted the tourism sector and the preservation of archaeological sites. The political upheaval and subsequent social unrest caused a dramatic decline in tourism, affecting both the economy and Egypt's cultural heritage. During this period, Egypt's ancient archaeological treasures, which had long been a cornerstone of its tourism industry, faced considerable threats from neglect and potential vandalism. Despite the challenges, the Egyptian government has taken significant steps to recover from this crisis. Major projects, such as the New Administrative Capital, the New Suez Canal logistics hub, the New Al Alamin City, and the New Grand Egyptian Museum, have been launched to revitalize the tourism sector and safeguard the country's rich archaeological heritage. These initiatives are expected to gradually restore Egypt's status as a leading tourist destination and rebuild trust in the country's political stability and security.

Keywords: Tourism, archaeological sites, political instability, national economy, Egypt, cultural heritage

IMPACT OF SECURITY MEASURES ON FAN ATTENDANCE AT PROFESSIONAL FOOTBALL MATCHES

M. J. Lee, K. H. Park, J. S. Kim

Department of Sports Management, Seoul National University, South Korea

Abstract:

The stadium is not just a place for sporting events; it serves as an essential part of a football club's identity, particularly when there is confidence in the security of life and property. A safe, well-equipped stadium with advanced media facilities, surveillance systems, and well-maintained playing fields is crucial for attracting fans. This study explores how security measures affect fan attendance at professional football matches. Utilizing a descriptive survey research design, the study focused on football fans across South Korea. A simple random sampling technique was applied to select regions, with 600 male and female fans surveyed from various stadiums within the chosen regions. A structured questionnaire, the Security and Fan Attendance Scale (SFAS), was administered. The instrument was divided into two sections: Section A captured demographic information, while Section B focused on security aspects and their influence on fan attendance. The questionnaire, with 20 items, had a reliability coefficient of 0.74. Hypothesis testing was conducted at a 0.05 significance level. Descriptive statistics, including frequency counts and percentages, as well as inferential statistics using chi-square (X²), were employed for data analysis. The findings revealed that adequate security significantly encourages greater fan attendance at professional football matches. The development of football leagues cannot progress without the provision of suitable facilities. Enhancing the condition of stadiums in South Korea is crucial for the growth of the league, and all stakeholders must prioritize the improvement of these facilities to boost fan participation. Only well-maintained stadiums should be used for matches.

Keywords: Adequate Security, Fan Attendance, Football Fans, Football Stadium, Professional Football League

THE INFLUENCE OF THE GENERAL DATA PROTECTION REGULATION ON HUMAN RESOURCE PRACTICES IN SCHOOLS

Maria Oliveira, Assoc. Prof. Dr. João Costa
University of Porto, Portugal

Abstract:

The General Data Protection Regulation (GDPR) came into effect in the European Union (EU) on 25 May 2018, marking a significant shift in how personal data is handled, particularly in sectors that manage sensitive information such as education. The regulation's influence on Human Resources (HR) management in schools cannot be understated. Schools process vast amounts of personal data, ranging from student records to staff information, making GDPR compliance a critical element in HR operations. HR departments within educational institutions must adapt to stringent data protection laws to ensure the security and privacy of personal data while maintaining smooth operational functions. The success of HR practices directly influences the quality of services in educational environments, where effective management can enhance overall educational outcomes. This paper aims to explore the impact of GDPR on HR practices in schools by evaluating the regulatory changes in HR operations across schools in Portugal. A comparative case study approach was utilized, examining several schools and their adaptation processes to GDPR during the first months of its implementation. The findings highlight both the challenges and opportunities GDPR presents to HR management in schools.

Keywords: General data protection regulation, human resource management, education sector, GDPR compliance, school operations.

THE ROLE OF MINIMUM SPEECH SIGNAL DATA IN VOICE IDENTIFICATION FOR FORENSIC ANALYSIS

Dr. Zhang Jun, Liu Mei

Department of Forensic Science, University of Beijing, China

Abstract:

The use of voice biometric data, including physiological, psychological, and environmental factors, plays a crucial role in forensic phonoscopy for individual identification. Various methods for person identification based on voice have been developed, with speech signal analysis being one of the most reliable. This study focuses on the minimum data of a speech signal as key parameters for identification purposes. The research involved testing the voice prints of monozygotic twins, who are genetically identical, to assess the uniqueness of their speech signals. Despite their genetic similarity, the results demonstrate that each twin possesses a distinct voice imprint. This finding suggests that minimal speech signal indicators, including fundamental frequency and speech pattern, are robust and reliable for phonoscopic identification. The stability of these minimal speech data makes them especially useful in forensic phonoscopic investigations, providing a higher level of accuracy and reliability in voice-based identification processes.

Keywords: Voice biometrics, speech signal, forensic phonoscopy, speech identification, minimal data

THE IMPACT OF UNDERFUNDING ON POLICE CORRUPTION IN NIGERIA

Chijioke Okafor, Dr. Adebayo Afolabi

Department of Political Science, University of Lagos, Nigeria

Abstract:

The Nigeria Police Force (NPF) has faced longstanding challenges related to corruption, inadequate funding, and ineffective policing. Despite its constitutional role as the primary agency tasked with safeguarding lives and property, the police in Nigeria have struggled with corruption and impunity. This paper examines the relationship between underfunding and corruption within the NPF, using the institutional theory of policing as a framework. The study argues that the systemic corruption within the police force reflects the broader political, social, and economic structures of Nigeria. Specifically, it highlights the deliberate political decision to underfund the police, which forces officers to engage in corrupt practices to secure the necessary resources for their duties. The paper further explores how this lack of funding contributes to a vicious cycle where corruption becomes embedded within the institution. By underfunding the NPF, the Nigerian state indirectly encourages corruption, undermining the force's ability to effectively serve the public. The article calls for a reevaluation of police funding policies to reduce corruption and enhance the integrity of law enforcement in Nigeria.

Keywords: Corruption, funding, Nigeria Police Force, political economy, law enforcement

THE INFLUENCE OF MISINFORMATION ON GOVERNANCE AND PUBLIC POLICY FORMULATION: A COMPARATIVE STUDY

Carlos Eduardo Souza, Mariana Lima de Andrade

Universidade Federal do Rio Grande do Norte, Brazil

Abstract:

This study explores the significant influence of misinformation on the formulation and implementation of public policies, focusing on its effects across various stages of the policy cycle. It examines how the rapid spread of false information disrupts the policy process, undermining public trust and the effectiveness of governance. By integrating the concepts of misinformation, fake news, and governance, this analysis highlights the challenges policymakers face in maintaining the integrity of public policies. The paper employs a documentary survey methodology, analyzing public documents and government reports, to assess the impacts of fake news on public policy. The findings demonstrate that misinformation not only distorts public understanding but also complicates the policymaking process, leading to ineffective policy solutions. This research provides valuable insights into how fake news alters the policy cycle and emphasizes the need for strategies to counteract its influence on governance.

Keywords: Misinformation, governance, policy formulation, fake news, public policy cycle.

THE IMPACT OF INDUSTRIAL EFFLUENT MANAGEMENT POLICIES ON WATER PROTECTION IN AFRICA

Zanele Moyo, Assis. Prof. Dr. Thabo Dlamini

University of Zimbabwe, Zimbabwe

Abstract:

The absence of comprehensive industrial effluent management policies in African countries poses a significant risk to the region's water bodies. In many African nations, the lack of adequate legal frameworks for the treatment and disposal of industrial effluents leads to environmental degradation and health hazards. Governments have not yet fully structured policies to safeguard water bodies, leaving a legal void that hinders effective environmental protection. The integration of environmental law with industrial management is critical, as economic development and ecological responsibility must be balanced. Without effective regulation, industries often neglect their environmental responsibilities, leading to the contamination of water bodies through untreated or inadequately treated effluents. To address this, there is an urgent need for the enactment of specific legislation focused on industrial effluent management, establishing a comprehensive national policy. Such measures are vital for ensuring sustainable industrial practices, safeguarding public health, and protecting natural resources across the continent. The regulation of effluents must not be solely dependent on voluntary corporate actions or local regulations but should be a matter of national policy with strong legal enforcement.

Keywords: Industrial effluent management, water protection, environmental law, African policy, sustainable development.

SOUTH KOREA AND BRAZIL ECONOMIC RELATIONS: A STUDY THROUGH THE WORLD TRADE ORGANIZATION

Lucas D. Oliveira, Mariana F. Silva
University of São Paulo, Brazil

Abstract:

The economic relations between South Korea and Brazil are shaped by both historical interactions and contemporary global economic dynamics. Although geographically distant, these two countries have established strong trade relations, particularly after the 1990s, with Brazil emerging as a key partner for South Korea in Latin America. This relationship is marked by trade agreements and cooperation in various sectors, such as automotive, energy, and technology. The World Trade Organization (WTO) has played an instrumental role in mediating trade disputes and fostering dialogue between these two nations. This study examines the economic interactions between South Korea and Brazil by analyzing relevant WTO dispute settlement cases, such as "DS152: Brazil - Measures Affecting the Import of Certain Products," "DS289: South Korea - Anti-Dumping Measures on Stainless Steel," and others. The objective of this research is to identify the areas where economic conflicts arise and predict future trends in their bilateral relations, considering both the challenges and opportunities that lie ahead. The analysis is based on a comprehensive review of academic literature, WTO documents, and other relevant sources, offering insights into how the legal framework provided by the WTO shapes their economic ties. This applied research follows a qualitative, descriptive approach, using a historical and analytical methodology to assess the evolution of their relations in the global trade context.

Keywords: International economic relations, South Korea, Brazil, World Trade Organization.

COMBATING RADICALIZATION AND VIOLENT EXTREMISM: A COMPARATIVE STUDY OF BRAZIL, KENYA, AND SOUTH EAST ASIA

Carlos Silva, Amina Ndegwa

Department of International Relations, University of Sao Paulo, Brazil

Abstract:

Recent global concerns over radicalization to violent extremism have intensified, with numerous countries grappling with homegrown terrorism linked to both Islamic and non-Islamic ideologies. Brazil, Kenya, and several South East Asian countries, including Indonesia, Malaysia, and the Philippines, have all faced challenges posed by radicalized individuals engaging in terrorism. While Brazil and Kenya have seen terrorist attacks, Southeast Asian nations have long struggled with terrorism linked to groups like ISIS. The growing threat from international extremist organizations has highlighted the need for effective counter-radicalization strategies that take into account the specific cultural, political, and historical contexts of each region. This paper employs a multi-disciplinary approach to analyze the counter-radicalization efforts in Brazil, Kenya, and South East Asia, comparing their legal frameworks, political landscapes, and cultural dynamics. By focusing on shared challenges and successes, the study presents a comparative analysis of the effectiveness of various countermeasures, providing insights that are applicable to practitioners and policymakers working in diverse regions.

Keywords: Brazil, Kenya, South East Asia, counter-radicalization strategies, terrorism, legal frameworks, cultural dynamics.

**THE IMPACT OF INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW ON SOUTH
AFRICA: A CASE STUDY OF EARTHLIFE AFRICA JOHANNESBURG V
MINISTER OF ENERGY AND OTHERS**

A. Chikondi, Dr. B. Mwansa

University of Lusaka, Zambia

Abstract:

This paper explores the role of international environmental law in shaping South Africa's response to climate change, particularly through the Earthlife Africa Johannesburg v Minister of Energy and Others (65662/16, 2017) case. The case examined the potential long-term environmental consequences of the Thabametsi Power Project, focusing on its impact on climate change and global environmental health up to 2060. The judgment underscores the integration of climate change principles into South Africa's legal framework, with a specific reference to the Constitution of the Republic of South Africa, 1996, and its provisions for environmental protection. The study uses a qualitative methodology, analyzing both national and international case law to assess the effectiveness of current environmental regulations under international law. A thorough literature review compares various legal aspects to inform the discussion. This paper evaluates the practical application of climate change regulations within South Africa, particularly focusing on the National Environmental Management Act and its connection with international environmental treaties. The paper concludes with an analysis of the potential legal responsibilities of the Minister in the implementation of international law standards.

Keywords: Climate change, South Africa, international law, environmental protection, legal responsibility, National Environmental Management Act.

THE INFLUENCE OF SOCIAL MEDIA ON GOVERNMENT POLICIES IN BRAZIL: A COMPREHENSIVE STUDY

João Silva, Maria Souza

University of São Paulo, Brazil.

Abstract:

Social media has rapidly emerged as one of the most powerful platforms influencing political and social landscapes across the world. In Brazil, this digital revolution has played a pivotal role in shaping public opinion, mobilizing support for social causes, and influencing government policies. This research investigates the significant role of social media in Brazilian social movements, examining how these platforms have been utilized to rally citizens around various political and social issues. Special attention is given to the way social media has been used to mobilize mass protests and the challenges that arise when social movements are either co-opted or suppressed by governmental actions. The study includes a comprehensive analysis of key cases where social media either advanced or hindered social movements, leading to notable shifts in public policy and judicial rulings. The research concludes that while social media has undoubtedly created a space for democratic engagement, its impact on the Brazilian government's functioning has been both positive and negative, with the potential for misuse and manipulation. However, it remains an essential tool for advocating change in the country.

Keywords: Social media, Brazilian government, social movements, policy impact, digital activism.

PUBLIC SERVICE ETHICS IN LOCAL GOVERNANCE: A STUDY OF PERCEPTIONS AND CHALLENGES

Assis. Prof. Dr. Daniel M. Gama, Prof. Dr. Maria C. Silva
University of Mozambique, Mozambique

Abstract:

The evolving challenges of public sector reform in developing countries have raised concerns about the ethical conduct of public service, particularly at the local government level. This paper investigates the perceptions of public service ethics among public officials in Mozambique, focusing on local governance. The study employs a structured questionnaire to gather data on how local public servants view ethics in public administration. A total of 175 completed responses were analyzed, representing officials from local government agencies across Mozambique. The results reveal that traditional cultural values and social norms significantly influence public servants' ethical behavior, highlighting the complexity of enforcing public service ethics within local organizations. The study suggests that local public administration in Mozambique faces significant challenges in maintaining ethical standards, as institutional frameworks are often underdeveloped and inconsistent. The findings contribute to the ongoing discourse on public service ethics, particularly in countries with developing democratic systems, where ethical issues are compounded by weak administrative structures. This paper also underscores the importance of developing a more robust ethical framework to enhance accountability and transparency in local governance. The study's implications are crucial for shaping the future of public administration practices in developing countries, offering insights into how ethics can be better integrated into the local administrative context.

Keywords: Public service ethics, accountability, local governance, public administration reform, Mozambique.

LEGAL FRAMEWORK AND STRATEGIES FOR AIR POLLUTION MITIGATION AND ADAPTATION IN EAST AFRICAN LOCAL GOVERNMENTS

Amina S. Abdi, Hassan A. Mohamed

Department of Environmental Law, University of Nairobi, Kenya

Abstract:

This paper explores the legal frameworks and strategies for mitigating and adapting to air pollution in local governments in East Africa, with a particular focus on the regional challenges and approaches. Local governments play a critical role in addressing environmental issues as mandated by the national constitutions of East African countries. This responsibility, however, often leads to confusion regarding the extent of their authority and the necessary actions required in addressing air pollution. The paper examines the evolution of relevant environmental laws and policies that have shaped the role of local governments in addressing air quality. The study specifically focuses on the implementation of air pollution mitigation and adaptation strategies in the context of East African urban centers. A qualitative methodology was adopted, combining national environmental laws with a comparative analysis of international air quality standards. Through a comprehensive literature review, the paper assesses the legal obligations and the practical application of the National Environmental Management Act (NEMA) and similar regional frameworks. Additionally, it highlights the responsibilities of local governments in East Africa to mitigate air pollution and adapt to climate change, providing a legal opinion on the integration of these policies into local governance practices.

Keywords: Adaptation, air pollution, climate change, disaster management, local governments, mitigation.

MORDECHAI VANUNU: THE NUCLEAR WHISTLEBLOWER AND THE CHALLENGE TO ISRAELI MILITARY ETHICS

Rafael Lopes, Isabella Pereira

University of São Paulo, Brazil

Abstract:

This study analyzes the case of Mordechai Vanunu, the Israeli nuclear whistleblower, exploring the social reaction to his political deviance and its implications for the control of discourse in Israeli society. Vanunu, once a technician at the Dimona Nuclear Facility, had long adhered to the militaristic norms of Israeli society. However, his decision to expose the nation's nuclear secrets marked a decisive departure from these norms. His actions, framed as an act of treason and espionage, were met with extreme societal backlash, particularly from the Israeli security apparatus, which viewed his defection as an existential threat. The portrayal of Vanunu as a dangerous and untrustworthy figure underscored the severity of the social response to his actions. This study employs a content analysis of contemporary Israeli media to examine how Vanunu's defection was framed and the language used to construct him as a threat to national security and societal values. The analysis goes beyond traditional content analysis by considering not only the frequency of terms but also the tone, style, and symbolic use of language to reveal underlying messages. The societal response to Vanunu's actions illustrates the role of media and public discourse in maintaining social control, defending the collective military ethos, and punishing those who threaten its integrity. Ultimately, Vanunu's case demonstrates how political deviance, particularly in the context of national security, can challenge and reshape societal norms.

Keywords: Nuclear Whistleblower, Political Deviance, National Security, Social Control, Israeli Military Ethics.

ADDRESSING MENTAL HEALTH NEEDS TO REDUCE RECIDIVISM: THE ROLE OF EARLY DIVERSION IN CRIMINAL JUSTICE REFORM

Ahmed Al-Hassan, Assoc. Prof. Dr. Sarah Adeyemi
Department of Criminal Justice, University of Lagos, Nigeria

Abstract:

Offenders with mental health disorders are often at a higher risk of recidivism, frequently returning to incarceration due to insufficient treatment and support within the criminal justice system. This pattern suggests that individuals with mental health needs are not receiving the appropriate care while incarcerated, which may contribute to their cycle of offending. Early diversion into specialized care is proposed as a more effective strategy for rehabilitating mentally vulnerable offenders and alleviating the strain on overcrowded prisons. This paper draws on qualitative research conducted in Nigeria, focusing on the experiences of practitioners working to divert mentally ill offenders from the criminal justice system into mental health care. The study reveals the complexities of establishing interagency collaboration between criminal justice professionals and mental health providers. The findings highlight the need for improved communication and coordination between these sectors to ensure that offenders receive timely and appropriate care, which can ultimately reduce the likelihood of recidivism.

Keywords: Mental health needs, diversion, recidivism, interagency collaboration, criminal justice reform.

LIMITS AND RESPONSIBILITIES IN FREEDOM OF EXPRESSION: LESSONS FROM AFRICA'S DIGITAL LANDSCAPE

Amina Sani, Ibrahim Bello
University of Lagos, Nigeria

Abstract:

In the digital era, where mobile connectivity and cyberspace evolve at an unprecedented pace, the right to freedom of expression faces new opportunities and challenges. While the digital world has broadened the scope for free speech and press freedom, it has also introduced numerous risks such as defamation, hate speech, misinformation, and online harassment. These issues are magnified in the context of Africa's rapidly expanding digital environment, where unchecked online activities can threaten public order and individual dignity. The pressing question remains: how can societies safeguard fundamental rights while curbing harmful abuses? To explore this, it is crucial to examine the elements and responsibilities surrounding the practice of freedom of expression within African legal frameworks. This paper analyzes case law and legal precedents from African jurisdictions, focusing on how local courts interpret the balance between freedom of speech and its limitations, with an emphasis on preventing digital harm. Ultimately, the study will provide insights into the region's approach to ensuring responsible and lawful exercise of this fundamental right.

Keywords: Digital freedom, African case-law, online rights and responsibilities, media regulation, speech limitations

THE EVOLUTION OF STUDENT UNDERSTANDING OF CONFLICT RESOLUTION IN POLICE TRAINING

Amir Youssef, Fatimah Abdullah, Ibrahim Mohammed

University of Khartoum, Sudan

Abstract:

The approach to conflict resolution in law enforcement training has undergone significant evolution in recent years, particularly after global calls for police reform and improved community relations. The challenge within professional peace officer education is the diverse interpretations of conflict resolution and its techniques, many of which are shaped by media portrayals rather than academic foundations. This study surveyed law enforcement students before and after completing a specialized conflict resolution course. The initial survey focused on their understanding of conflict resolution strategies, while the follow-up survey assessed any changes in their definitions and techniques. The findings show that students' perceptions of conflict resolution shifted from media-influenced concepts to more comprehensive, theory-based strategies. This research underscores the importance of integrating academic frameworks in police training to help students adopt a more nuanced and effective approach to conflict resolution, moving away from simplistic portrayals in the media.

Keywords: Law enforcement education, conflict resolution, police training, communication strategies.

META-ANALYSIS OF THE IMPACT OF POSITIVE PSYCHOLOGICAL CAPITAL ON EMPLOYEE PERFORMANCE: THE MODERATING ROLE OF WORK EXPERIENCE

Ahmed Al-Mansoori, Fatima Al-Khatib
University of Jordan, Jordan

Abstract:

This study explores the impact of positive psychological capital (PsyCap) on various employee outcomes, including job satisfaction, organizational commitment, organizational citizenship behavior (OCB), innovative behavior, and individual creativity. By conducting a meta-analysis of studies published across the Arab region, the research finds that PsyCap positively influences employee performance and behavior. The analysis revealed significant heterogeneity among the studies, which led to the examination of contextual factors such as work experience and tenure. While tenure was hypothesized to moderate the relationship between PsyCap and employee outcomes, the findings suggest that tenure does not have a statistically significant moderating effect. The study highlights the importance of understanding the role of psychological resources in enhancing employee performance while considering potential moderating variables. Practical implications for organizations aiming to foster a positive work environment through PsyCap are discussed.

Keywords: Positive psychological capital, job satisfaction, organizational commitment, OCB, creativity, meta-analysis.

OPTIMISM, HOPE, AND MENTAL HEALTH AMONG STUDENTS: A STUDY OF WELL-BEING AND DISTRESS IN SOUTH AMERICA

Dr. Pedro Gómez, Isabel Martínez, Assoc. Prof .Dr. Joaquín Rodríguez

University of Buenos Aires, Argentina

Abstract:

This study aims to explore the relationships between optimism, hope, and mental health indicators, including psychological well-being and distress, among university students. A total of 250 students (145 males and 105 females) from the University of Buenos Aires, Argentina, participated in the research. They completed the Revision of the Life Orientation Test (LOT-R), the Trait Hope Scale (THS), and the Mental Health Inventory (MHI) to assess their levels of optimism, hope, psychological well-being, and psychological distress. The results indicated that optimism and hope were positively correlated with each other. Optimism was found to have a significant positive relationship with psychological well-being, while it was inversely related to psychological distress. Similarly, hope showed a positive correlation with psychological well-being and was associated with lower psychological distress. These findings suggest that both optimism and hope play key roles in enhancing mental health and reducing psychological distress, highlighting the importance of fostering these traits for better psychological outcomes among students.

Keywords: Optimism, hope, psychological well-being, psychological distress, mental health.

FAMILY DYNAMICS IN CHILDREN WITH CONGENITAL AND NON- CONGENITAL HEARING LOSS

M. Nguyen, T. Tran, L. Le, H. Pham
University of Hanoi, Vietnam

Abstract:

This study aimed to assess the functionality of families with children diagnosed with either congenital or non-congenital hearing loss. A sample of 100 primary caregivers, including mothers, fathers, and grandparents, participated in the study. Each caregiver had a child or grandchild diagnosed with profound hearing loss, either congenital or acquired later in life. The participants underwent a comprehensive evaluation that involved assessments by specialists in audiology, genetics, and psychology. After confirming the diagnosis, genetic testing was conducted to identify potential mutations in the GJB2 gene, particularly the 35delG deletion, which is known to contribute to hearing loss. Regardless of the genetic results, all caregivers received psychological support throughout the study. The family APGAR, a tool used to evaluate family functionality, was administered before and after psychological counseling. Results indicated that 16% of families viewed themselves as fully functional, 55% as moderately functional, and 29% as dysfunctional. These findings underscore the significant role that psychological support plays in enhancing the family dynamics and overall quality of life for families with hearing-impaired children.

Keywords: Hearing loss, genetic counseling, psychological support, family dynamics.

SUPPORTING PARENTS OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS THROUGH A DEVELOPMENTAL APPROACH

Sarah Leila, Hana Ali, Nabilah Zahra
University of Nairobi, Kenya

Abstract:

The emotional, behavioral, and social development of parents of children with special needs plays a crucial role in their caregiving journey. Emotional development is shaped by the bond between parents and their children, where mutual support and understanding are fostered. Behavioral development emerges as parents adjust their strategies in response to the specific needs of their child, enabling more effective caregiving. Social development focuses on helping parents prepare their children for societal interactions, enhancing their ability to overcome challenges. By applying the hierarchy of needs model, parents can prioritize their child's care while maintaining their own well-being. This model promotes a balanced approach to caregiving, where emotional and psychological needs are addressed, leading to a healthier caregiving process and a better quality of life. This paper explores how understanding the hierarchy of needs can empower parents, improving their resilience and overall participation in society.

Keywords: Hierarchy of needs, caregiving, special needs, emotional development, behavioral development, social adaptation.

THE IMPACT OF MOBILE PHONE RADIATION ON BEHAVIOUR AND MOLECULAR MECHANISMS IN RATS

K. Zhang, L. Li, Y. Wang

Department of Neuroscience, Peking University, China

Abstract:

The N-methyl-D-aspartate (NMDA)-dependent pathway plays a central role in learning and memory processes in the hippocampus, a key brain region involved in these cognitive functions. However, the impact of radiofrequency electromagnetic radiation (RF-EMR) on NMDA receptor signaling, particularly its effect on protein kinases like Ca²⁺/calmodulin-dependent protein kinase II alpha (CaMKII α), remains underexplored. This study aimed to evaluate both the behavioural and molecular effects of acute and chronic 900 MHz RF-EMR exposure on rats. The rats were grouped into Sham, acute exposure (2 hours/day for 1 week), and chronic exposure (2 hours/day for 10 weeks). Behaviour was assessed using a passive avoidance task, and hippocampal levels of CaMKII α and its phosphorylated form (pCaMKII α) were analyzed via Western Blotting. The passive avoidance test revealed significant impairment in both acute and chronic groups, with the chronic exposure group showing slightly reduced effects. Molecular analysis demonstrated a significant increase in the levels of CaMKII α and pCaMKII α in the hippocampus of the chronic exposure group compared to the acute exposure group. These findings suggest that prolonged exposure to 900 MHz RF-EMR alters both behavioural performance and the molecular signaling pathways related to memory and learning in rats.

Keywords: Hippocampus, protein kinase, rat, RF-EMR.

THE IMPACT OF FUNCTIONALITY ON COGNITIVE DECLINE IN ELDERLY WOMEN IN PAKISTAN

Sara A. Khan, Nadia F. Malik, Ayesha R. Shah
University of the Punjab, Pakistan

Abstract:

This study examines the relationship between functionality and cognitive decline in elderly women living in Pakistan. A descriptive, cross-sectional approach was used, involving 150 participants from Lahore, Punjab. A non-probabilistic sampling technique was applied, and assessments were carried out using the Barthel Index to measure functionality and the Pfeiffer Short Portable Mental Status Questionnaire to assess cognitive impairment. The findings indicate a significant negative correlation between cognitive decline (Pfeiffer) and levels of functionality (Barthel) ($r = -0.476$; $p = 0.003$). These results suggest that lower functionality, marked by either high or low dependence, is strongly linked with cognitive impairment in elderly women. This research underscores the necessity for targeted healthcare strategies that address both cognitive and physical health in this demographic, with an emphasis on the role of mental health professionals in prevention and rehabilitation to enhance the quality of life for elderly women.

Keywords: Functionality, cognitive decline, elderly women, cognitive impairment, mental health.

IMPACT OF AN EDUCATIONAL MODEL ON SOCIAL RESPONSIBILITY AND PSYCHOLOGICAL WELL-BEING

Ahmed M. Hassan, Fatma A. Abdelrahman, Tamer M. Fawzy

Department of Psychology, Cairo University, Egypt

Abstract:

The eudaimonic framework in psychology and philosophy emphasizes that leading a fulfilling life is intricately connected to personal growth, which, in turn, fosters a sense of responsibility toward the well-being of others and society. In the realm of educational psychology, this perspective can be translated into actionable outcomes by developing and validating educational models aimed at promoting socially responsible behaviors. Since 2010, Cairo University in Egypt has implemented an educational model designed to cultivate socially responsible professionals who, through their work, strive to create social equity and make decisions that prioritize the collective good. The primary objective of this study is to explore whether there is a connection between the learning outcomes achieved, students' attitudes toward social responsibility, self-perceived socially responsible behavior, personal values, and observed professional behavior in graduates who have undergone specific training to become socially responsible (SR) professionals. To achieve this, the researchers administered a series of assessments to 400 students and alumni, including the Social Responsibility Learning and Attitude Questionnaire, interviews with employers, and a Self-Attribution of Socially Responsible Behavior Questionnaire. The results reveal that both students and alumni report cognitive, emotional, and behavioral learning, with notable differences in attitudes and self-perception of socially responsible behavior between those who participated in the educational model and those who did not. Employers also highlighted significant differences in the professional conduct of those trained under the model. These findings suggest that the educational model significantly influences the development of social responsibility and contributes to holistic professional and personal development. Furthermore, identifying potential mediating variables is crucial for enhancing the effectiveness of such models.

Keywords: Educational model, eudaimonic well-being, social responsibility, professional behavior, values.

EMOTIONS AND SOCIAL MEDIA SHARING ON MICROBLOGGING PLATFORMS IN ASIA

Junwei Zhang, Hua Li, Mingyuan Wang, Zheng Guo
School of Media and Communication, Fudan University, China

Abstract:

This study investigates the emotional expressions and sharing behaviors of users on microblogging platforms, focusing on the Chinese platform, Weibo. The first part of the study examines how the intensity of emotions (both positive and negative) in messages influences readers' sharing actions. Specifically, it explores whether strong emotional content in microblog posts either encourages or discourages users from sharing the content. The second part compares the behavior and emotional expression of three categories of users: verified corporate accounts, verified individual users, and unverified users, in relation to their social media activity. A total of 7,114 microblog posts concerning 24 trending public events in China were analyzed from Sina Weibo. Findings indicate that microblogs carrying strong negative emotions are significantly more likely to be shared. Moreover, the study reveals notable differences in emotional expression and sharing behavior among the three types of users, with verified corporate accounts displaying a distinct pattern in their approach to content dissemination.

Keywords: Microblogging, emotional expression, social media sharing, information diffusion.

THE EFFECT OF GLOBALIZATION ON THE DEVELOPMENT OF SOUTH KOREA'S TECHNOLOGICAL SECTORS

Jisoo Lee, Minhoo Kim

Seoul National University, South Korea

Abstract:

This study explores the socioeconomic consequences of globalization on the technological development in South Korea. The research relies on data sourced from the South Korean National Statistical Office and the Ministry of Science and ICT, providing insights into the economic and social transformations experienced by the country throughout the early 2000s. The findings highlight how globalization has reshaped South Korea's industrial landscape, particularly within its technological sectors. As global market dynamics influenced domestic industries, traditional manufacturing faced a decline, leading to job losses and increasing unemployment, especially among lower-skilled workers. This shift exacerbated the wage gap, contributing to widening income inequality and social disparities. The development of high-tech industries, while boosting economic growth in certain sectors, also deepened the divide between socioeconomic groups. Public policy aimed at mitigating these inequalities through investment in education and skills development has shown some positive results, but the overall effect remains a challenge for policymakers.

Keywords: Globalization, South Korea, technological development, unemployment, socioeconomic inequality.

GOVERNMENT RESPONSES TO THE REINTEGRATION OF TRAFFICKING SURVIVORS: A STUDY OF BRAZIL

Lucas Almeida Costa, Mariana Souza Silva
Federal University of Bahia, Brazil

Abstract:

This paper examines the Brazilian government's policies and strategies regarding the reintegration of survivors of human trafficking. It provides an in-depth analysis of government and non-government documents, as well as semi-structured interviews with social service providers and trafficking survivors. The focus is on the Brazilian government's initiatives to assist survivors in their reintegration process, paying particular attention to the support mechanisms that address their needs and challenges. This study investigates the current services available to trafficking survivors during their reintegration in Brazil, as well as the collaborative efforts between government bodies and non-governmental organizations. Additionally, the paper assesses the effectiveness of these services and highlights the areas where improvements are necessary. By exploring the government's approach to trafficking survivors, the paper calls on policymakers to implement reforms that will improve the support system for reintegration and ensure the long-term well-being of survivors in Brazil.

Keywords: Reintegration, government policies, social services, trafficking survivors, Brazil

THE ROLE OF ENVIRONMENTAL EMOTIVE TRIGGERS IN RADICAL IDEOLOGICAL PROPAGANDA

Assis. Prof. Dr. Hanae Abid, Dr. Tariq Al-Mansouri

University of Algiers, Algeria

Abstract:

This study explores the role of environmental emotive triggers in shaping radical ideological propaganda. The research primarily focuses on how environmental factors are strategically embedded in the narratives used by extremist groups to manipulate the emotions and perceptions of their target audiences. Using a combination of advanced natural language processing tools and frame analysis, the study investigates the use of environmental imagery such as “water,” “land,” and “forests” as symbolic and literal elements in propagandistic discourse. By analyzing two distinct examples of radical extremist propaganda aimed at Middle Eastern and North African populations, the study reveals how these environmental triggers are leveraged to influence both individual and collective sentiment. The study also applies a comparative research approach, highlighting key differences and similarities in how environmental frames are deployed to provoke emotional responses. Results suggest that these emotive triggers play a pivotal role in radicalizing individuals by appealing to innate fears and desires, thus mobilizing them toward violent and non-violent ideological goals. The findings also underscore the significance of understanding these triggers as essential components in the development of counterpropaganda strategies. By examining the intersection of environmental factors with radical messaging, this research provides valuable insights for policy makers and practitioners seeking to counteract the influence of extremist propaganda in the digital age.

Keywords: Environmental emotive triggers, radical propaganda, ideological manipulation, natural language processing, counterpropaganda.

BARRIERS TO ACCESSING STANDARDIZED CARE FOR LYME DISEASE AND RELAPSING FEVER BORRELIOSIS PATIENTS

A. Nguemeleu, L. Ndong, E. Tchuenté
University of Yaoundé I, Cameroon

Abstract:

This study examines the barriers faced by patients with Lyme disease and relapsing fever borreliosis in accessing treatments that align with international standards. Institutional policies, inadequate research, and healthcare practices are identified as major obstacles to providing effective care and informed consent, hindering patients' access to treatments that comply with the guidelines established by the Institute of Medicine. These impediments result in widespread human suffering, long-term disability, and a considerable economic burden on many countries, particularly in regions with limited healthcare resources. Furthermore, the study highlights the role of evidence-based medicine, which stresses the value of clinical experience and patient-centered care, emphasizing the importance of respecting patient autonomy in treatment decisions. When patients are empowered to make informed choices about their care, they experience significant improvements in health outcomes.

Keywords: Barriers to healthcare, Lyme disease, relapsing fever, patient rights, evidence-based medicine

STRENGTHENING PERSONAL DATA PROTECTION THROUGH TECHNICAL MEASURES IN COMPLIANCE WITH HUMAN RIGHTS

Ahmed Nasser, Yara Mohamed Khalid
University of Khartoum, Sudan

Abstract:

Sudan recognizes the right to privacy as a fundamental human right, ensuring that individuals' personal data is protected under the law. The legal framework for personal data protection in Sudan is closely aligned with international human rights standards, highlighting the importance of safeguarding privacy. This study aims to analyze the existing regulations governing data management and protection in Sudan, particularly in relation to technical safeguards such as encryption. Employing a qualitative approach, this research relies on a literature review to explore the current legal and technical mechanisms in place for securing personal data. The findings reveal that Sudan's legal framework emphasizes the use of encryption and other technical measures to secure personal data, thereby enhancing the protection of privacy. The paper also discusses the intersection of technical protection and legal frameworks, noting that both work together to strengthen individual privacy rights. Sudan has recently introduced crucial legal provisions aimed at safeguarding personal information in accordance with international human rights law.

Keywords: Sudan, privacy, personal data, protection, encryption, human rights.

PREDICTING MORTALITY IN ACUTE BURN PATIENTS USING THE BOBI SCORE AND FLAMES SCORE

K. Ahmed Nour, R. M. Habib Ali, S. T. Waly, A. M. Omar
Department of Surgery, University of Khartoum, Sudan

Abstract:

Thermal injuries present a significant public health challenge, particularly in developing countries, where they contribute to high morbidity and mortality rates. These injuries often result in long-term physical disabilities, including severe scarring and disfigurement. In addition to their physical consequences, burns raise important legal and forensic questions, especially in cases of self-inflicted or accidental burns. Accurate assessment of burn severity and prediction of long-term disability or death are essential for effective management and compensation claims. This study aimed to evaluate the effectiveness of two predictive models, the BOBI (Belgian Outcome in Burn Injury) score and the FLAMES (Fatality by Longevity, APACHE II score, Measured Extent of burn, and Sex) score, in predicting mortality in acute burn patients. The research was conducted on 120 adult patients admitted to the Burn Unit of Khartoum Medical Center, Sudan, between January 2018 and December 2019. Demographic and clinical data were collected, including burn details and any inhalation injury. Patients were assessed using both BOBI and FLAMES scoring systems. The study population had a mean age of 38.3 ± 14.5 years, with males comprising 60% of the patients. The majority of burns were accidental (92%), while 8% were self-inflicted. The most common burn type was flame burn, which accounted for 80% of the cases. A significant percentage of patients (10%) had burns involving more than 60% of the total body surface area (TBSA). The study also noted that 15% of patients required mechanical ventilation, and 22% of patients died, primarily due to sepsis, organ failure, or respiratory complications. The mean BOBI score was 1.4 ± 1.3 , while the FLAMES score averaged -3.2 ± 2.8 . The FLAMES score demonstrated a superior predictive capability with an area under the receiver operating characteristic (ROC) curve of 0.92, compared to 0.85 for the BOBI score. Both scoring systems showed a statistically significant correlation with patient outcomes. The study concluded that both BOBI and FLAMES scores are useful tools for predicting mortality in acute burn patients, with the FLAMES score proving to be a more reliable predictor.

Keywords: BOBI, Burns, FLAMES, Mortality, Predictive scoring systems, Outcome

SOCIAL REACTIONS TO ETHNIC PROTESTS IN ISRAEL: THE CASE OF THE WADI SALIB RIOTS (1959)

Dr. David Cohen, Prof. Dr. Miriam Levy
University of Tel Aviv, Israel

Abstract:

Social reactions to ethnic protests with political aims can follow two central approaches: one that attributes deviant behavior to individual characteristics, and the other that places blame on societal structures. Typically, those in positions of power adopt the former approach, denying any responsibility for the plight of marginalized groups, while critics of governmental policies argue that societal conditions are to blame. This study explores social reactions to the Wadi Salib riots, which took place in Haifa in 1959. These riots marked the first major ethnic protest in Israeli society, raising questions about the efficacy of the Zionist ideology of "ingathering of the exiles." The key question addressed by this research was whether the unique Israeli socio-political context influenced a different societal response compared to similar events abroad. To answer this, the study analyzed articles from the Israeli press of the time. The mainstream press, aligned with the political establishment, portrayed the rioters as criminals who sought to disrupt societal progress. In contrast, opposition leaders emphasized the poverty and poor living conditions faced by the rioters, which they argued were a direct result of governmental policies. The analysis of press coverage shows similarities between the reaction to the Wadi Salib riots and similar incidents elsewhere. However, the response to the Wadi Salib riots not only reflected the political divide but also represented competing symbolic frameworks. Each political camp utilized the riots to affirm the legitimacy of its own ideological stance.

Keywords: Ethnic Protest, Political Deviance, Media Representation, Social Reaction, Symbolic Universe.

IMPACTS OF CLIMATE CHANGE ON FOOD SECURITY: A LEGAL PERSPECTIVE WITH EMPHASIS ON THE ASIAN CONTEXT

S. Tanaka, K. Lee
University of Seoul, South Korea

Abstract:

Climate change has emerged as a global threat, with significant implications for food security. In Asia, this challenge is particularly pressing due to its high dependency on agriculture and vulnerable ecosystems. Governments across the region are taking concerted efforts to mitigate the impact of climate change on food production systems, which are directly linked to economic stability and social well-being. Asian countries have adopted a variety of strategies to reduce greenhouse gas emissions, promote sustainable agricultural practices, and build resilience in food systems. Legal frameworks at both national and regional levels are evolving to address these pressing concerns, with a focus on integrating climate change adaptation into agricultural policies. These frameworks aim to enhance food security by aligning food policy with climate change goals. Notably, countries such as Japan and South Korea have introduced laws that encourage green innovation and resource-efficient practices in agriculture. Furthermore, international cooperation and aid are key components in addressing the global dimensions of climate change, particularly in developing Asian nations. This paper explores the legal and policy responses to food security in the context of climate change in Asia, emphasizing the need for integrated solutions that ensure sustainable food systems for future generations.

Keywords: Climate change, food security, legal framework, sustainable agriculture, Asia.

THE IMPACT OF TERRORISM AS A GLOBAL ASYMMETRIC THREAT ON NATIONAL SECURITY FORCES

José Silva, Ricardo Costa

Federal University of Pernambuco, Brazil

Abstract:

This study explores the impact of terrorism as an asymmetric threat on the traditional security forces of states, emphasizing the vulnerabilities it exposes within conventional military structures. The methodology employs qualitative research techniques, including comparative analysis of academic literature, security documents, and case studies, to examine the evolving nature of global threats. The 21st century ushered in a new era of multipolarity, where the previously stable security frameworks are now facing unanticipated challenges. The principles of international relations have evolved under the influence of globalization, with asymmetric threats becoming central in shaping national security strategies. Terrorism, as one of the most prominent forms of asymmetric warfare, has demonstrated its ability to destabilize states and influence political agendas both regionally and globally. Governments, traditionally relying on conventional forces, are increasingly finding these institutions ill-suited to counter the fluid and unpredictable nature of terrorist operations. Unlike conventional warfare, terrorism targets societal structures and political systems in a covert and dispersed manner, requiring states to reconsider their approach to security. This research highlights the need for states to adapt their military strategies, incorporating specialized counter-terrorism units and intelligence-driven operations, to better combat the evolving threat of terrorism. It underscores the growing necessity for hybrid warfare tactics that extend beyond traditional armed forces' roles. Ultimately, this paper argues that states must align their security forces with the modern realities of global threats, where conventional methods may no longer suffice.

Keywords: Asymmetric warfare, national security, terrorism, counter-terrorism, hybrid warfare.

DEVELOPMENT AND VALIDATION OF A TOOL TO MEASURE COPING MECHANISMS IN RESPONSE TO STRESSFUL ENVIRONMENTS

Dr. Ahmed Al-Mansoori, Fatima Jassim, Dr. Khaled Al-Hassan, Nora Al-Farisi
University of Sharjah, UAE

Abstract:

Stress has significant negative consequences on both individual and organizational levels, emphasizing the need for effective coping mechanisms. Despite the existence of various coping models, many fail to integrate the array of coping strategies cohesively and neglect recent advancements in emotional coping and acceptance. To address these issues, an integrative model was developed, combining key coping strategies. This model was constructed based on a thorough review of literature, a qualitative study involving workers with varying stress levels, and clinical case analysis. It aims to clarify when certain strategies are beneficial or ineffective, providing insight on how to apply them more efficiently. The model categorizes coping strategies into Specific Strategies for controllable situations (Modifying the Situation and Resignation-Disempowerment), Specific Strategies for uncontrollable situations (Acceptance and Stubborn Relentlessness), and General Strategies (Wellbeing and Avoidance). This research outlines the development and validation of an instrument designed to measure these coping strategies. The initial pool of items, based on conceptual definitions, was reviewed by three expert judges, leading to the selection of 18 items for a brief questionnaire. A validation sample of 300 participants from a university in the UAE was used. Reliability analyses, including inter-rater agreement (Krippendorff's alpha) and internal consistency (Cronbach's alpha), yielded satisfactory results. A confirmatory factor analysis conducted via MPlus confirmed the model's six-factor structure, showing superior fit over alternative models. The findings suggest that the tool has strong psychometric properties and highlights the need for further studies to confirm its predictive validity and structural integrity. This instrument will assist researchers and clinicians in better assessing and understanding coping strategies, potentially aiding in the prevention of mental health issues related to stress.

Keywords: Coping strategies, stress, measurement tool, questionnaire, validation, acceptance.

UNDERSTANDING EMPLOYEE BEHAVIOR THROUGH ORGANIZATIONAL CULTURE AND COMPLEX ADAPTIVE SYSTEMS THEORY

Amadou Diop, Mariama Toure, Boubacar Diallo

Department of Management, University of Dakar, Senegal

Abstract:

Purpose: This article examines employee behavior as an outcome of the organizational system, using the frameworks of organizational culture and Complex Adaptive Systems (CAS) theory. Both theories argue that individual behavior is shaped by the organizational environment and its culture. Although both are widely recognized in organizational studies, they are seldom applied together to provide a more comprehensive understanding of workplace behavior.

Methodology: The paper reviews existing literature, drawing on key concepts from organizational culture and CAS theory. By comparing the two approaches, the study emphasizes their similarities and offers an enriched perspective on how workplace behavior is influenced by the system as a whole.

Findings:

- a) Workplace behavior is explored as a matter of social cognition.
- b) Organizations are viewed as complex systems where culture plays a pivotal role in guiding the cognitive processes of individuals.
- c) Integrating culture into CAS theory reveals organizations as not only evolving and unpredictable but also as systems designed to create and maintain stability through recurring behaviors.

Conclusion: Applying the combined insights from organizational culture and CAS theory enhances our understanding of employee behavior and highlights the value of novel perspectives in organizational research and management.

Keywords: Complex adaptive systems theory, employee behavior, organizational culture, stability.

IMPACT OF SOCIAL MEDIA: A STUDY ON STRESSORS IN MODERN LIFESTYLES

Prof. Dr. Zhang Mei

Department of Social Sciences, Beijing University, China

Abstract:

This research examines the influence of social media platforms (such as WeChat, Instagram, and TikTok) on contemporary lifestyles, particularly focusing on how these platforms function as stressors in our daily routines. Through a survey conducted with 150 social media users across different age demographics, the study explores the ways in which social media consumption affects offline interactions and overall well-being. A model was developed and tested to assess the relationship between social media engagement and stressors like burnout and social overload. The findings from correlation and regression analyses indicate that higher social media usage is associated with increased levels of social overload and burnout. The study confirms that excessive engagement with social media can lead to heightened stress, resulting in emotional exhaustion and a sense of fatigue in individuals.

Keywords: Burnout, emotional exhaustion, fatigue, stressors, social media, social overload, social networking.

PERCEPTION OF EMOTIONS IN VEHICLE DESIGN: THE INFLUENCE OF FACIAL FEATURES ON DRIVER INTERPRETATION

Mei Li Zhang, Zhao Wei Li
School of Psychology, Peking University, China

Abstract:

The phenomenon of pareidolia, where individuals perceive human faces in inanimate objects, is prevalent in vehicle design, particularly in the front and rear ends of cars. In a survey of 120 participants aged 20 to 75, the majority (97%) reported seeing faces in the front-end styling of production vehicles. A significant number of these participants, particularly women, interpreted these faces as exhibiting various emotions, with a tendency towards perceiving anger. Women showed a higher frequency of face recognition in car designs, while the perception of anger was equally distributed across genders. The study also analyzed how specific vehicle design features, such as headlights resembling eyes and grilles representing mouths, influenced emotion detection. These anthropomorphic cues were strongly correlated with the perception of an angry expression in the vehicles. The survey examined various vehicle models and their respective brands, highlighting how designs have evolved over the past two decades, showing an increase in aggressive facial expressions in the most popular models. The study reveals trends across different body styles, with more aggressive perceptions emerging in certain categories of vehicle design.

Keywords: Vehicle design, pareidolia, emotion perception, facial features, car styling

COGNITIVE FLEXIBILITY IN ECOLOGICAL REHABILITATION: A STUDY OF LOCAL COMMUNITY ENGAGEMENT

M. Tanaka, K. Liu, Y. Wang

Department of Environmental Psychology, University of Beijing, China

Abstract:

Ecological rehabilitation projects often face resistance from local communities, especially when they challenge traditional practices or preconceived notions. This study explores the role of cognitive flexibility exercises from environmental psychology in enhancing community engagement and acceptance of ecological rehabilitation approaches. The research was conducted at a quarry site in Yunnan, China. Four distinct groups were examined based on their level of involvement: Group 1 (Training) received 50 hours of on-site training over a span of 8 months; Group 2 (Awareness) attended a 2-hour awareness session; Group 3 (Flexibility) participated in 2 hours of cognitive flexibility exercises; and Group 4 (Control) was not involved in any interventions. The findings suggest that individuals in Group 3 (Flexibility) were more likely to accept ecological rehabilitation methods compared to the traditional approaches. Similar results were observed in Group 1 (Training), which involved a more intensive engagement process. Furthermore, an additional experiment combining flexibility exercises with awareness sessions demonstrated that short, targeted interventions can significantly reduce resistance to change. This research underscores the potential of cognitive flexibility as a valuable tool for overcoming community skepticism in ecological projects, and it suggests that this approach can be applied to various environmental challenges requiring shifts in local perceptions.

Keywords: Cognitive flexibility, ecological rehabilitation, environmental psychology, China, community engagement, local perceptions

USING PSYCHOMETRIC TOOLS IN COGNITIVE BEHAVIORAL THERAPY: A COMPARATIVE STUDY OF MMPI-2 AND MMSE-2 APPLICATIONS

Juan Carlos Silva, Prof. Dr. Mariana Rocha

Department of Clinical Psychology, University of São Paulo, Brazil

Abstract:

Psychopathology remains a central focus in clinical psychology, intertwining psychological assessments with psychotherapy to form a comprehensive approach. In clinical practice, psychodiagnosis and psychotherapy are typically conducted independently, guided by specific therapeutic goals and techniques. This study examines the integration of the Minnesota Multiphasic Personality Inventory-2 (MMPI-2) and the Mini Mental State Examination-2 (MMSE-2) in enhancing the effectiveness of Cognitive Behavioral Therapy (CBT). Two case studies—one involving a major depressive episode with psychotic features and the other a mixed anxiety-depressive disorder—demonstrate how this combination can refine therapeutic outcomes. In the first case, CBT was introduced initially, followed by the administration of the blue form MMSE-2, MMPI-2, and the red form MMSE-2. In the second case, the process began with cognitive screening using the blue form MMSE-2, followed by MMPI-2 for personality assessment, and then the red form MMSE-2. The repeated administration of MMPI-2 in this case was required due to the invalidation of the first profile. Results from the MMPI-2 were instrumental in identifying critical therapeutic targets, such as self-destructive thoughts and behaviors that might otherwise have been overlooked. Additionally, the MMSE-2 highlighted cognitive concerns such as memory loss and poor concentration. This approach, combining psychotherapy with psychometric evaluation, reflects a growing trend to adapt psychological practices to meet the challenges of modern life, offering significant insights for advancing clinical interventions.

Keywords: Cognitive Behavioral Therapy, MMPI-2, MMSE-2, Psychotherapy, Psychopathology, Psychological Assessment

EFFECTS OF HEMODIALYSIS DURATION ON COGNITIVE FUNCTION: A STUDY IN WEST AFRICA

M. T. Bakari, O. A. Kante, D. F. Abubakar, I. S. Diop
Department of Neurology, University of Dakar, Senegal

Abstract:

Cognitive impairment is a significant concern for individuals undergoing hemodialysis (HD), often affecting their overall quality of life. This study aimed to explore the impact of the duration of hemodialysis on cognitive functions, particularly memory types, in HD patients. The sample consisted of 80 HD patients from Dakar, Senegal, divided into two groups: one with less than six months of dialysis and the other with over six months of dialysis. The average age of participants was 52.3 years, with 30% being female. Cognitive function was evaluated using the Modified Mini-Mental State Examination (3MS) and the Verbal Learning Test (VLT). Results showed that long-term HD patients, with an average dialysis duration of 4.2 years, had significantly lower scores in episodic, visual, and working memory compared to those with a shorter HD duration (mean time of 4 to 5 months). Specifically, the long-term HD group scored 4.65 ± 0.92 for episodic memory, 19.37 ± 5.76 for visual memory, and 11.12 ± 3.21 for working memory, all lower than the short-term HD group ($P < 0.01$). Regression analysis indicated that longer dialysis duration was associated with a decline in all memory types ($R^2 = 0.650$, $P < 0.01$). These findings suggest that prolonged hemodialysis has a detrimental effect on cognitive function, especially memory, underscoring the need for continuous cognitive monitoring in HD patients. Further studies are essential to deepen our understanding of this relationship.

Keywords: Hemodialysis, cognitive impairment, memory types, duration of hemodialysis, Senegal.

READINESS OF EDUCATORS TO INTEGRATE ICT IN EDUCATION IN SOUTH KOREA

Jihoon Kim, Minji Lee
Korea University, Seoul, South Korea

Abstract:

This study assesses the readiness of South Korean educators to integrate Information and Communication Technology (ICT) into their teaching methods. Although South Korea is recognized for its technological advancements, the integration of ICT in classrooms still faces challenges. The study reveals that while educators possess the necessary technical skills, many struggle with effectively incorporating ICT tools into their teaching practices due to time constraints, lack of professional development, and resistance to change. The paper concludes that increased support through training programs, infrastructure, and policy changes is essential to promote successful ICT integration.

Keywords: ICT integration, teacher readiness, South Korea, education technology, teaching methods.

EVALUATING STUDENT OUTCOMES IN UNDERGRADUATE ENGINEERING COURSES: A CASE STUDY ON ELECTRICAL CIRCUITS

Dr. Adeola Akinyemi, Dr. Samuel Adebayo
University of Lagos – Nigeria

Abstract:

In the ever-evolving landscape of higher education, fostering the growth of students' critical thinking skills is of paramount importance, particularly in technical fields like Electrical and Electronic Engineering. The challenge for educators lies in developing assessment strategies that effectively gauge these higher-order abilities in undergraduate students. This study presents an assessment and evaluation framework for the Electrical Circuits course within the undergraduate Electrical and Electronic Engineering (EEE) program, utilizing the Outcome-Based Education (OBE) approach. The methodology includes course content design, preparation of Course Outcomes (COs), and their alignment with Program Outcomes (POs). Furthermore, assessments were structured using Bloom's taxonomy to evaluate students' knowledge and skills in the Spring 2023 semester. The findings indicate that the students met the benchmarks set by the course instructor, as demonstrated by the CO assessments. Recommendations for further enhancing the course's quality are also proposed based on the results.

Keywords: Outcome-Based Education, Electrical Circuits, Assessment, Course Outcomes, Program Outcomes.

DISTANCE LEARNING AND SKILL DEVELOPMENT: INSIGHTS FROM GREECE'S LIFELONG EDUCATION PROGRAMS

Prof. Eleni Mavridou
University of Thessaloniki – Greece

Abstract:

Distance learning has become a key driver in adult education, providing flexibility and access to learning for individuals at various stages of their careers. This paper explores the impact of distance learning on adult skill enhancement in Greece, underscoring the importance of lifelong learning in today's dynamic job market. Through a survey of 2,850 participants enrolled in the National and Kapodistrian University of Athens' distance learning programs, the study investigates how various factors—such as gender, educational background, and employment status—affect the acquisition of new skills. The findings highlight the critical role of these factors in skill development, particularly in the areas of language, cultural, entrepreneurial, and green skills. The results also suggest that the mode of delivery in distance education programs significantly influences the effectiveness of skill development.

Keywords: Distance Learning, Adult Education, Lifelong Learning, Skill Development, Greece.

EXAMINING STUDENT FEEDBACK TO IMPROVE EMOTIONAL WELL-BEING IN EDUCATION

Dr. Rahul Raghav, Prof. Dr. Priya Venkatesh
University of Delhi – India

Abstract:

The emotional well-being of students is integral to their motivation and engagement in the learning process, especially in demanding fields such as STEM. This study uses student feedback from a public university in India to explore how emotions like trust and joy can influence learning outcomes. The research employs actionable pattern discovery methods to analyze survey data from students in STEM courses, focusing on how specific teaching strategies and resources impact students' emotional states. By identifying actionable patterns, the study provides insights on how to modify teaching practices to foster a more positive emotional environment. The results underscore the importance of addressing emotional factors to improve overall student performance and engagement in STEM education.

Keywords: Emotional Well-being, STEM Education, Student Feedback, Teaching Strategies, Data Mining.

PERCEPTIONS ON INCLUSIVE EDUCATION FOR STUDENTS WITH HEARING IMPAIRMENTS IN KOSOVO

Dr. Emir Halili
University of Pristina – Kosovo

Abstract:

Inclusive education aims to integrate students with disabilities into mainstream education systems, but the effectiveness of its implementation is often hindered by policy gaps and inadequate practices. This study focuses on teachers' perceptions of inclusive education for students with hearing impairments in Kosovo. Through a survey of 40 teachers from various schools, the research investigates the challenges and barriers faced in providing quality education to children with hearing impairments. The study finds that while most teachers hold positive views about inclusive education, they face significant obstacles, including inadequate resources, large class sizes, and lack of teacher training. The results highlight the need for comprehensive policy changes and better support systems to improve the educational outcomes for students with hearing impairments in Kosovo.

Keywords: Inclusive Education, Hearing Impairments, Teachers' Perceptions, Kosovo, Disability.

INNOVATING INTERNATIONAL SERVICE LEARNING WITH TECHNOLOGY FOR BETTER SUSTAINABILITY

Prof. Katerina Nikas
University of Athens – Greece

Abstract:

International Service Learning (ISL) programs are evolving to incorporate new technologies and educational frameworks to enhance sustainability and effectiveness. This paper proposes an updated model of ISL that integrates mobile technologies, electronic platforms, and asynchronous communication to support international partnerships. By leveraging modern technology, this model facilitates global learning experiences while minimizing environmental impact and promoting reciprocal local partnerships. The study explores how this innovative approach can create more sustainable outcomes in ISL projects, particularly in fragile ecosystems. The model's effectiveness is demonstrated through case studies in various international contexts, emphasizing the importance of incorporating technology in enhancing the global reach and sustainability of service learning.

Keywords: International Service Learning, Technology, Sustainability, Mobile Learning, Global Partnerships.

CYBERSECURITY AWARENESS AMONG STUDENTS IN TECHNICAL FIELDS

Juan Rodrigues, Ana Silva
University of São Paulo, Brazil

Abstract:

The level of cybersecurity awareness among students in technical fields is crucial, as these individuals will soon transition into roles where they either become IT professionals or users of technologies, which requires an understanding of cybersecurity risks. This study explores the current cybersecurity awareness among students at the University of São Paulo (USP), Brazil. By assessing their knowledge, this research aims to assist both educators in fine-tuning cybersecurity-related curricula and employers in preparing for the cybersecurity competence of future employees. Furthermore, the study identifies a relationship between students' cybersecurity behaviors and their overall awareness of potential cybersecurity threats, providing insights into how behavior correlates with understanding risk management in digital environments. This data is valuable for enhancing both educational approaches and workplace preparedness in cybersecurity matters.

Keywords: Cybersecurity awareness, technical students, risk management, IT education.

